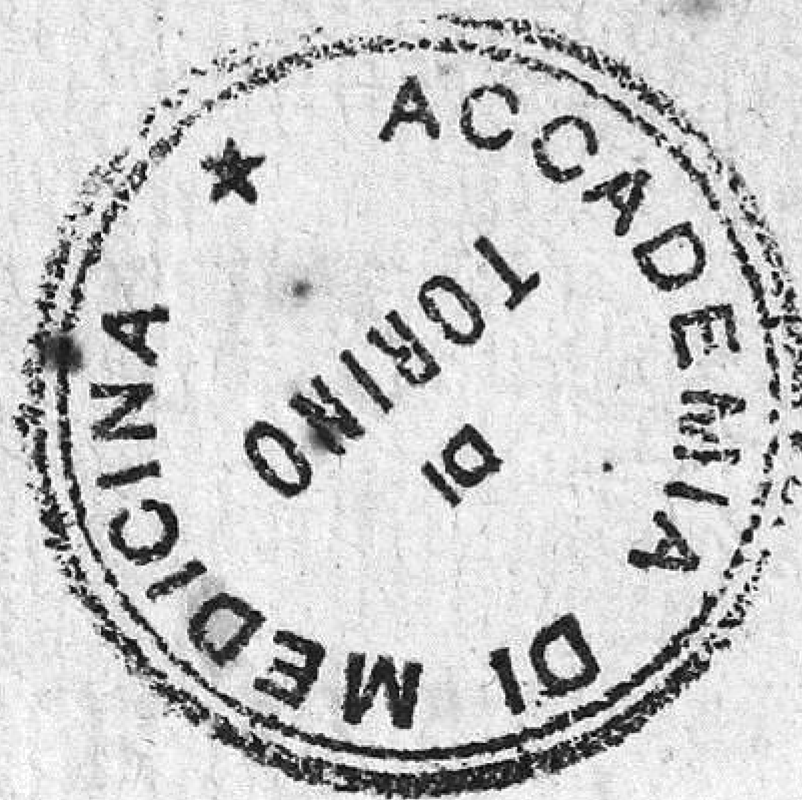

ACCADEMIA DI MEDICINA
DI
TORINO

TRACTATUS
DE
MORBIS MULIERUM,

In quo solida Theoria, praxi certiori & experientiis, comprobata complectitur.

ACCEDIT

Catalogus Cronologicus Medicorum, quorum ſcripta de iis morbis extant.

AUCTORE

JOANNE ASTRUC

PROF. REG. MEDIC. ET REGIS A CONSIL. MED.

In hoc gaudeo aliquid diſcere, ut doceam; nec me ulla res delectabit, licet eximia ſit, & ſalutaris, quam mihi uni ſciturus ſim. Senec. lib. 1. Ep. 6.

Gallico Sermone conſcriptus nunc Latino Verſus.

VENETIIS,

Typis, & impenſis NICOLAI PEZZANÆ.

CIↃ IↃ CC LXIII.

CELSISSIMO PRINCIPI

PRÆSULI AMPLISSIMO

JOANNI BAPTISTÆ REZZONICO

CLEMENTIS XIII. P. M.

NEPOTI

PROTONOTARIO APOSTOLICO,

ac totius ditionis Ecclesiæ

ARMORUM PRÆFECTO.

D. D. D.

VI bono, CELSISSIME VIR, *nos summum honorum columen attigisse, aut dignitatibus decorari, vel eximiis frui ingenii facultatibus a* DEO OPTIMO MAXIMO *liberaliter concessis, cum ceteris hominibus (etsi impa-*

ri fortuna donatis) prodesse nolemus : quid enim laudabilius (modo postulantis modestia PATRONI *decus , aut altitudinem non offendat) quam scientiarum , & artium cultores fovere , eosque adversa sorte interdum defatigatos humaniter substinere.*

Me itaque in clientelam jam acceptum , iterum suscipere ne renuas , quæso : verum quidquid laboris in hoc opere mihi tribui poterit , TUIS *gloriosissimis auspiciis obtegi sinas , at si otium dederit , publico usui utiliora admodum condere non despero* TIBI *grata futura , quæ nisi* MÆCENATIS *æquaverint amplitudinem , totidem saltem observantiæ ergo* TE *meæ testimonia suppeditaverint .*

TUÆ CELSITUDINIS

XVI. Kalendas Decembris.

Humillimus, Addictissimus, Obsequent.
L. T.

JANO PLANCO
PATRITIO ARIMINENSI,
ET IN EA CIVITATE
MEDICO PRIMARIO
LUDOVICUS TESSARI
S. P. D.

QUam familiaribus litteris mecum consuetudinem inire non respuisti, nunc, dum *Astruci* Eximii Viri laudes colligo, publicis testimoniis prosequi non dedignaberis.

Speciales enim Medicinæ Tractatus quanti pendeant neminem latet, cum in iis singulos morbos fusius Auctores perpendere queant, ultimasque differentias tum quo ad theoreticos, cum ad practicos canones spectat, determinare valeant. Hujus generis prostat hujusmodi ægregium opus, omnes citra partus mulierum morbos complectens, quod ceteris usque adhuc excussis amplitudine, censu, tutiori praxi, atque nuperrimarum notionum numero facile præcellit, ut mendo ullo haud redargui possit.

Haud supervacaneum tamen censui nonnulla excerpere, quæ ne pro rei novitate dubium admitterent, aut aliquo modo operis existimationem offenderent, candide breviterque declarare conabor.

Fateor itaque primum etsi concinno ordine suos digerat labores, certa aliquali tamen prolixitudine pecare, quæ illos potius molestia afficere mihi suadeo, quibus libros mos est cursim pervolvere, quam iis qui pacato materies malunt animo perscrutari. Quidam vero addunt crebro nimis ipsum remediorum series in mediùm proferre, at animadvertant hujusmodi censores id institutum fuisse non ut provectiores sæpius quam par esset illas perlegerent, sed ut tyrones unicuique speciei magis idonea aptarent auxilia, atque formulas rectius subjigere valerent: ea tamen parvi duco, quæ cum eximio opere comparata vix recenseri merentur; alterum enim superest majoris momenti dubium circa novum, quod ipse ostendit vasorum genus, quod mirifice difficiliora menstruationis phenomena explicat; id tamen minime lædit theoriam, aut praxim horum morborum qui una persistunt.

Si quis unquam *Astruci* sententiæ annuere contendat, duo priora Capita demat, quæ ad uteri structuram tantum attinent, ceteraque amplectatur, quæ praxim potissimum respiciunt: nam sedulo perpendenti apparebit præter lactea vasa nihil prorsus afferre, quæ a celebrioribus anatomicis comprobata non sint.

Plexum itaque capillarium vasorum reticuli more ex pluribus anastomosibus conflatum uteri functiones satis declarant, tum horum vasorum extremitates ad venosam naturam accedere plerique recentiorum confirmant; appendices vero venarum, ut ipse obstendit, diverso nomine modo vilorum, modo foraminum, modo cruentium macularum plures indicarunt; vasa denique lactea ab Auctore detecta, quæ catameniorum periodum præsertim, & mammarum, cum utero affinitatem mirum in modum explanant, totidem glandulæ sunt speciali figura donatæ, ad illum lacticinosum humorem secernendum a natura fabrefactæ, quas negare nemo audebit, modo cadaverum sectionibus uterum non inquirat, eaque organa nunquam reperiri posse demonstret.

Quam ob rem cum id tentare adhuc nullus ausus sit, Auctori fidendum erit, eoque magis cum phenomenorum eorum explicationi nostra magnopere faveat sententia; de cetero vero quantum laudis in singularum mulierum ægritudinum causis explanandis, signis enunciandis, efficacioribus remediis seligendis, omnibusque sedulo percontandis sibi promeritus sit, quæ praxim tutiorem, certioremque redunt, perlegenti facile innotebit, ut verborum lenociniis ipsum amplius extollere frustraneum videatur.

Tu igitur, Vir Præstantissime, qui de Litteraria Republica tam bene meritus es, atque innumeris poles Scientiarum notionibus, ingenio, ac auctoritate dignum opus tueri ne renuas deprecor, & quidquid hujus laboris mihi tribui poterit, qua soles humanitate libenter ferre, quod si mihi obtineri contingat, nihil optatius accidere posse arbitrabor, Vale.

Datum Venetiis XVI. *Kal. Decembris* 1763.

PRÆ-

PRÆFATIO.

MEdicina in diem progreditur, at dum ipsa proficicitur, ejusdem consecutio difficilior evadit. Olim ad artem cum laude exercendam sufficiebat præcipuos Hyppocratis, & Galeni canones cognoscere; medicorum controversias conciliare; nomina, definitiones, atque causas morborum adparentes determinare; formulas nonnullas consuetudine vetustissima receptas, ab auctoribus deprомptas memoria tenere; tandem audaciter occurrentibus difficulatibus, qualitatibus occultis adversari.

In præsentiarum ut medici nomen mereamur, uberiores, & difficiliores notiones necessariæ evadunt; oportet enim humani corporis fabricam perscrutari; partium functiones, & mæcanicas leges quibus exequuntur addiscere; earum perscrutationes prospicere quæ morbos producunt, tum minimas differentias, quæ morborum ultimas species faciunt; singularum sedem, indolem, & immediatam causam investigare, deinde prognosim atque indicationes sancire quibus mederi necessum erit; omnia indagare auxilia, quæ materia medica suppeditat simplicia, vel ex his composita, efficaciora seligere, quæ magis proposito scopo collineant, eaque, circumstantiis ratione habita, caute exhibere.

In earum notionum perquisitione caute incedendum erit, ne conjecturas aut hypoteses erroneas pro veritatibus admittamus, postquam enim veterum jugum exuimus nimis fortasse hanc methodum prosecuti sumus, ut medicina nunc fabulæ speciem referat, eamque nonnulli etiam contemnant: nihil enim proponere debemus, quod partium ægrotantium cognita structura non fulciatur, verum praxis obviis legibus communiter receptis, aut certis observationibus a celeberrimis medicis institutis non confirmetur, modo enim aliquam hypotesim amplecti conati simus ad difficiliora problemata explicanda, quæ passim occurrunt animadvertendum erit eam conjecturæ more esse proponendam, quam sensim prosequemur, ut tandem rei veritas elucescat.

Si hujusmodi notiones medicis omnibus potissimæ evadunt, qui laudabiliter medicam artem exercere cupiunt, eo magis ipsi indigent, qui artem docendi munere fungi sumunt, suosque labores publici juris facere malunt.

Huic duplici oneri satisfacere & ipse conor: pluribus enim ab hinc annis medicinæ scholas subsecutive Tolosæ, Monspelii, & Parisiis implevi, verum non pauca opera edidi, idcirco nemo negabit utrumque pensum persentire, quod absolvere usque adhuc sedulo sategi.

Mea

Mea itaque prima ætate anatomiæ diligenter incubui, & necessarias tunc cognitiones adeptus sum, quæ ad medicinam tum addiscendam cum præcipiendam conducunt, diutina vero praxi plura didici, quæ passim in morborum pertractatione eveniunt, (*& sunt quotidianæ occursionis*) quæque potissimam medicinæ partem constituunt, tandem rariores historias sum perscrutatus quæ omnibus minime se offerunt (*non omnibus omnia*) pluresque medicos codices consului.

Vix credideritis quot pervolverim Auctores, quot inquisiverim observationes, quæ etiamsi utiles evadant, nimis jam artem onerant, nonnullarum futilitatis ergo; etenim cum nihil sit recta observatione difficilior, nihil idcirco æquo censore rarius fuerit, nihilo tamen secius multi se jactant, at rudiores plerumque illas peragere conantur, ut animose erroneas audeant observationes publici juris facere.

Sane tot pervolvere libros me piguit, ut totidem Virgilium, Ennium perlegendo non tæduerit, at eo & ipse collineo utiliora in præsentiarum congerendo inter tot futilia, idque meam substinuit patientiam.

Medicina ea cognitione deficit, qua magis eget, videlicet remediorum indolem cognoscere, quæ pro singulis morbis proponuntur, si Scriptoribus materiæ medicæ fidendum esset, remediorum quodque plures morbos compescere valent, verum dum experientias instituimus, innotuit eorum pleraque nemini mederi.

Hujus medicinæ pars utilissima nunquam elucet nisi repetitæ observationes, & a doctis medicis ingenuisque institutæ, circa simplicia medicamenta, rem declaraverint; minime sperandum erit chlinicos medicos id perficere posse: plerumque enim, qui praxi magis occupantur, vel minus idonei sunt, vel otio carent, nisi enim Regis auctoritate fulciamur, atque auspiciis incassum utiles observationes digerere conabimur, celebrioribus medicis onus committendo, qui in nosocomiis sedulo effectus remediorum perscrutentur.

Regis itaque nostri pro scientiarum augmento eximia sollicitudo ipsum excitavit, ut tum Zonam torridam cum glacialem versus Astronomos mitteret, qui latitudinis gradus dimetirentur, nuper duos alios designavit quorum alter ad Septemtrionem, alter ad meridiem Veneris transitum cis discum solarem observarent, hujusmodi opera sane Regiæ munificentiæ digna sunt, at perficiendæ medicinæ institutum virtutum remediorum detegendarum subjectorum conservationi Augustæ Familiæ, & Sacræ ejusdem Personæ utilissimum, nondum ejusdem attentionem promeruit; sperare tamen licebit hujusmodi scrutinium cuidam jubere posse, modo ipsum excitemus.

Interim hac de causa, quod privati medici erat in præsentiarum vires omnes impendi remedia cuique morbo propria tutiora, & magis commendata attuli, tuta etiam, sed a Medicis nonnullis jactata indicavi, nonnulla etiam singularia, quæ Scriptores nonnullos proposuerunt non ad contemptionem, sed majorem rei claritatem censuravi.

Cum

Cum jamdiu perlegissem in Galliarum Collegio Tractatum quem hodie publici juris facio, operis ingenium quod mihi proposui plures exsugere potuerint. Neminem latet discipulorum voluptas in edendis Præceptorum scriptis his etiam invitis, quod multiplici ratione in hoc Tractatu potissimum expertus sum.

Etenim anno 1740. D. Massentius hodie Doctor, & Præses Facultatis Parisiensis, olim medicinæ Tyro, mihi theses obtulit e meis Lectionibus excerptas ut de iis judicium proferrem, cui libenter annui. Hujusmodi theses in publicis Scolis defendit ineunte anno 1741. D. Aragonus, qui tunc Bacalaurus renuntiabatur, sub eo Titulo, *Utrum a mutuo sanguiferorum, lactiferorumque uteri vasorum nisu menstrua purgatio?* Postquam ostendit menstruationis leges, quales Lib. I. Cap. I. II. & III. reperiuntur, nostratem se præbet.

Paullo post medicus Anglus, quem nisi per litteras initiales I. R. n recognovi, quibus insignitur initio sui libelli, iisdem lectionibus interfuit, multum ex his & condiscipulorum consuetudine lucratus est; in Angliam vero redux codicem horum morborum excussit anno 1743. Londini in 8. sub Titulo *A Treatise on all the diseases incident to VVomen*, quare ipso operis fastigio ipse fatetur ea ex meis lectionibus decerpsisse, quod amplius in Præfatione significat, ubi sat me laudibus extollit, quas utinam promeritus essem.

Hasce in medium protuli, ut pateret meas lectiones haud inutiles censeri. Remittite quæso hanc vanitatis speciem cum pro labore vix ultra adeptus sim; at hujusmodi aspernor blanditias, cum mihi proposuerim utilem tantum aliis evadere, eaque da causa studiis incubuerim ut ceteros instruere potis essem, *aliquid discere ut docerem*, verum ut initio operis indicavi, quas acquisivi medicas notiones prorsus contemnerem nisi aliis communicarem, *quem nulla res delectabit, licet eximia sit & salutaris, quam mihi uni sciturus sim.*

Hac ratione hoc pensum digessi publicæ utilitati consulens; nihil omisi nihilque simulavi, undique veritatem exposui, adversus singulos morbos tutiora, usitatiora remedia proposui, ea rejeci, quæ futilia, aut superstitiosa mihi visa sunt, at cum medicorum nonnullorum auctoritate suffulta quædam refferre coactus sim, caute animadverti fallacias, quæ in iis reperiebantur.

Etsi innumeri circa muliebres morbos tractatus prostent; plerique tamen indigestam præseferunt materiem, tum theoriæ, cum praxis ratione, nemo usque adhuc a veriori uteri structura horum morborum theoriam desumpsit, vel a functionum hujus partis legibus. Ad praxim quod attinet sibi satis putarunt invicem sese exscribere, quare dum ab erronea praxi recedere tentarunt mentis imagines prosequi maluerunt, in remediis præsertim seligendis nulla habita ratione indicationibus quas natura morbi præsefert.

Hujusmodi errores cognovi iisque mederi sategi, quod theoriæ saltem respectu obtinuisse putavi, utinam ad praxim quod attinet idem

benevertiſſet, at ut alio enunciavi, materiæ medicæ incertitudo, & ſpecificorum remediorum exiguitas, verum ambago circa ea, quæ magis jactant, novas methodos curationis, tutioreſque proponere impedierunt; utinam ſi dum paupertatem, & incertitudinem hujus partis oſtendo, ceteri medici circa id perſentirent indigentias noſtras, atque auxilium pro opere præſtarent.

Nonnullas animadverſiones pro coronide addam.

I. In præfactione *tractatus tumorum* uſum contemno formularum, quæ in medicis libris inſeruntur; ideoque optimum conſilium putavi eas ab hoc opere proſcribere, ne ignari, aut pſeudo-doctores illas citra ullam diſtinctionem ætatis, temperamenti, aut virium ægrotantium, perperam adhiberent.

II. Aquievi in ſimplicium remediorum oſtenſione, quæ varias implent indicationes omnium morborum, & doſium enunciatione; dein methodos propoſui componendi varias remediorum formulas pro libitu, aut circumſtantiarum ratione remedia ſeligendo.

III. Id patrando admonui quam fieri poſſit ea ſimplicius ſubigere; interdum enim obſervavi medicos nonnullos plura remedia virtute oppoſita ſimul congerere, idcirco hujuſmodi praxis præter ventriculi quæ excitat incomoda, impedit quominus innoteſcat remedii effectus, quem proſequi debebimus.

IV. Cum doſes quas infra indicavi modicæ ſint, idcirco autumo eas tuto poſſe adultis mulieribus, modo delicatiores valde non ſint, exhiberi, fortaſſe neceſſum fuerit illas augeri; at maluerim doſim intendere ineſſicaciæ remedii ergo, quam imminuere pro nimia ejuſdem activitate.

V. Cupiditas, qua gaudeo utilitatem omnibus afferre, me cogit hujuſmodi tractatum Patria lingua edere, ut undique receptus eſſet; id tamen me valde angebat, cum de obſcænis rebus pertractare coactus eſſem, ſed minus propudioſa verba adhibui, hoc tamen auxilium minime in *furore uterino* ſat erat; ubi turpibus verbis huic morbo propriis uti coactus fui, quare in hoc capitulo tantum latinam linguam admiſſi.

VI. Ad hujuſmodi operis calcem tandem Catalogum Cronologicum Auctorum expoſui qui de morbis mulierum ſcripſerunt, primum ut edocerentur juvenes medici de hujuſmodi artis vetuſtate, ac de celebrioribus viris, qui ſubſecutive eam dilatarunt; ſecundum ut animadverterent hujuſmodi ſcientiam quam nonnulli inconſtantem vocarunt eadem continenter fundamenta ſervaſſe, etſi vanitas, mercimonium, conſuetudo &c eam deturpare tentaverint.

VII. Hujuſmodi opus patet incompletum eſſe; deeſt enim poſtremus liber de geſtatione, & qui eam conſequuntur morbis, ad quem lectores pluries mitto, ſpero brevi ipſum publici juris facere, & poſtremam conſtituerit hujus operis partem, quæ ſeparatim proſtabit.

INDEX CAPITUM.

Ca-

CATALOGUS
CHRONOLOGICUS
Auctorum, qui de Morbis Mulierum scripserunt.

EPOCHA PRIMA.

			Ann. ant. C. N.	Pag.
	Hippocrates	*Cous*	432	300
	Asclepiades	*Bithynus*	96	ibid.
			Ann. a C. N.	
Aurelius Cornelius	Celsus	*Romanus*	35	301
Claudius	Galenus	*Pergamenus*	200	ibid.
	Soranus	*Ephesius*	250	302
	Areteus	*Cappadocus*	350	ibid.
	Oribasius	*Sardus*	363	303
	Aetius	*Mesopotamus*	380	304
	Paulus	*Eginetta*	420	ibid.
	Moschionus		500	ibid.
	Cleopatra	*Ægyptia Reg.*	800	305
Theodorus	Priscianus	*Latinus*	800	ibid.
	Nonus	*Grajus*	915	ibid.

EPOCHA SECUNDA.

	Avicenna	*Mahumetanus*	1000	310
Johannes	Setapionus	*Arabus*	1060	311
Haly	Abbas		1066	ibid.
Abubeter	Rhazes	*Arabus*	1070	ibid.
	Constantinus	*Cartagenus*	1070	ibid.
	Albucasis	*Mahumetan.*	1085	312
	Avenzoar	*Vandal. natus*	1100	ibid.
	Averroes	*Mahumetan.*	1170	313
Nicolaus	Bertrutius	*Bononiensis*	1250	ibid.
	Trotula	*Salernitana*	1250	ibid.
Enricus		*De Saxonia*	1290	314
Bernardus	Gordonius	*Monspessulan.*	1305	ibid.
Johannes	Platearius	*Salernitan.*	1350	ibid.
Valescus	de Taranta	*Lusitanus*	1418	315
Marcus	Gatinaria	*Papiensis*	1440	ibid.
Antonius	Guainerius	*Papiensis*	1440	ibid.

Anto-

EPOCHA TERTIA.

Gre-

			Ann. a C. N.	Pag.
Gregorius	Horstius	*Tergoviensis*	1625	334
Melchior	Sebizius	*Argentinus*	1627	ibid.
Franciscus	Ranchin	*Monspessulan.*	1627	ibid.
Johannis	Prevostus	*Rauracus*	1629	335
Michael	Doringius	*Uratislaviensis*	1630	ibid.
Claudius	Deodatus		1630	ibid.
Gullielmus	Fabritius	*Hildanus*	1630	ibid.
Daniel	Senertus	*Uratislaviens.*	1631	ibid.
Zacutus		*Lusitanus*	1640	336
Nicolaus	Fontanus	*Amstæledamensis*	1640	ibid.
Lazarus	Riverius	*Monspessulan.*	1640	ibid.

EPOCHA QUARTA.

Jacobus	Primerosius	*Burdegalensis*	1650	345
Petrus Michael	de Heredia	*Complutumanus*	1660	ibid.
Antonius	Meniotus	*Parisiensis*	1667	346
Franciscus	de le Boe	*Sylvius Hanoveniensis*	1667	ibid.
Thomas	Villisius	*Anglus*	1667	ibid.
Nathanael	Highmorus	*Oxoniensis*	1670	347
Marius	Meurdrach	*Alemanus*	1676	ibid.
Henricus	Celarius	*Helberstandiensis*	1677	ibid.
Paulus	Sorbeus	*Hispano-Belga*	1678	ibid.
Philippus Georgius	Grulingius	*Germanus*	1680	348
Michael	Ettemulerus	*Lypsiensis*	1682	ibid.
Thomas	Syndenhamius	*Anglus*	1682	ibid.
Johannes	Garmerus	*Hamburgensis*	1684	349
Johannes	Doleus	*Hassianus de Geismar*	1684	ibid.
Nathanael	Sprye		1685	ibid.
Gualtierus	Charleton	*Londinensis*	1686	ibid.
Johannes Nicolaus	Pfiser	*Germanus.*	1691	350
Johannes Georgius	Sommers	*Germus*	1691	ibid.
Franciscus	Mauriceaus	*Parisiensis*	1694	ibid.
Bernardus	Connor	*Anglus, vel Hibernus*	1695	ibid.
Philippus	Fravendorffer	*Austriacus*	1696	351
Chistophorus	Hellvvigs	*de Konigsvvissen*	1700	ibid.
Christianus Johannes	Langius	*Pegaviensis*	1700	ibid.
Johannes	Freind	*Londinensis*	1703	ibid.
Johannes	Santorinus	*Venetus*	1705	ibid.
Hermanus	Boerhaavius	*Vianensis*	1708	352
Joannis Gabriel	Rudolphus	*Battavus*	1708	ibid.
Petrus	Fresart	*Leodiensis*	1712	ibid.
	Anonymus		1715	ibid.
Johannes Antonius	Terenzoni	*Pisanus*	1715	353
Johannes	Goldhammers		1717	ibid.
Gaspar	Schoters		1721	ibid.
Henricus	Von Sanden		1722	ibid.
Georgius Ernestus	Stallius	*Hallensis Battavus*	1724	ibid.
	Le Tellier	*filius Parisiensis*	1730	354

Anto-

				Ann. a C. N.	Pag.
Antonius	Celestinus	Cocchius	*Romanus*	1730	ibid.
Johannes	Augustus	Oehemens		1734	ibid.
Georgius	Philippus	Nenterus	*Argentinus*	1735	ibid.
Fridericus		Hoftmanus	*Hallensis Borrussus*	1740	355
J.		R --- n	*Londinensis*	1743	356
Ricardus		Mead	*Londinensis*	1751	ibid.
Jacobus		Lazerme	*Monspessulan.*	1753	ibid.
Gerardus		Fitz-Gerald	*Monspessulan. origine Hibernus.*	1758	357

ICO-

ICONES

Explicantur quæ internam uteri faciem ostendunt.

Ipsæ ex utero fuerunt effictæ mulieris nono gestationis mense dissectæ, quando vasa tam vermicularia cum lactea valde conspicua erant; verum ut sensibiliores fierent ipsas bis majores delineare curarunt quam in cadavere reperierunt.

Animadvertendum tamen est intimam uteri tunicam hic translucidam putari ut subtusposita vermicularia videri queant ex ea parte quæ musculari tunicæ adhærent; alias Icones duplicari necessum esset.

FIGURA I.

Vasa nonnulla repræsentat arteriosa, & venosa per internam uteri faciem pereptantia quæ in menstruationis negotio maximam partem habent.

A *Truncus arteriæ cum adnexis vasis capillaribus quæ postquam (cis lineam,* G F *) miris circumvolutionibus per uteri substantiam pereptarunt, anastomosium ope pluribus lateralibus, & intermediis ramis cum venosis capillaribus intertexuntur ramificationibus (trans lineam* FG *indicatis) quæ tandem in communem confluunt.*

B *Truncum venosum.*

C *Rotunda foraminula in concursu earum ramificationum locata ubi originem habent appendices venosæ quas infra explicabimus.*

D *Appendices venosæ, seu exstremitates utriusque generis simul confluentium capillarium vasorum citra fluxum ex illa tantum parte reclusæ quæ parentem truncum respicit, ex opposita vero imperviæ; eæ tamen producuntur, & ex utraque parte patulæ fiunt ut perfosa intimiori uteri tunica in ejusdem cavitatem catamenia effundant.*

E *Vasa lactea, seu vermicularia uteri (infra explicanda) quæ genitores appendicum ramos amplectuntur ipsosque fluente sanguine constringunt, ut fusius Lib. I. Cap. I. II. & III. ostendemus.*

FIGURA II.

Vas illud ostendit lacteum (glandulam dicerem fimbriatam) ad lac uterinum secernendam a natura fabrefactam.

A *Vesicula, seu melius pelvis, est exigua quæ a novem, aut decem vermicularibus vasculis, ter, quaterve lineas oblongis lacticinosum humo-*

humorem recipit, quemque menstrui tempore exuberantem per excretorium ductum in uterum effundit.

B *Vasa vermicularia quæ in pelvim nuperrime indicatam lacticinosum ab ipsis liquorem secretum devehunt.*

C *Vasa capillaria lymphatica quæ ab illa pelvi liquidiorem laticis partem hauriunt, eamque amplioribus afferunt lymphaticis.*

FIGURA III.

Lacteum pariter vas repræsentat a præcedenti haud absimile cujus vermicularia ut in statu naturali magis implexa conspiciuntur.

FIGURA IV.

Portionem effingit intimioris uteri tunicæ quæ superius expositam vasorum compagem cooperit in qua patent.

A *Appendices venosæ quales circa finem gestationis apparent, quæ tamen catameniis fluentibus exiguiores fiunt, & citra menses vix conspicuæ sunt, ut*

B *Minima foraminula æmulentur.*

NOI

NOI RIFORMATORI
Dello Studio di Padova

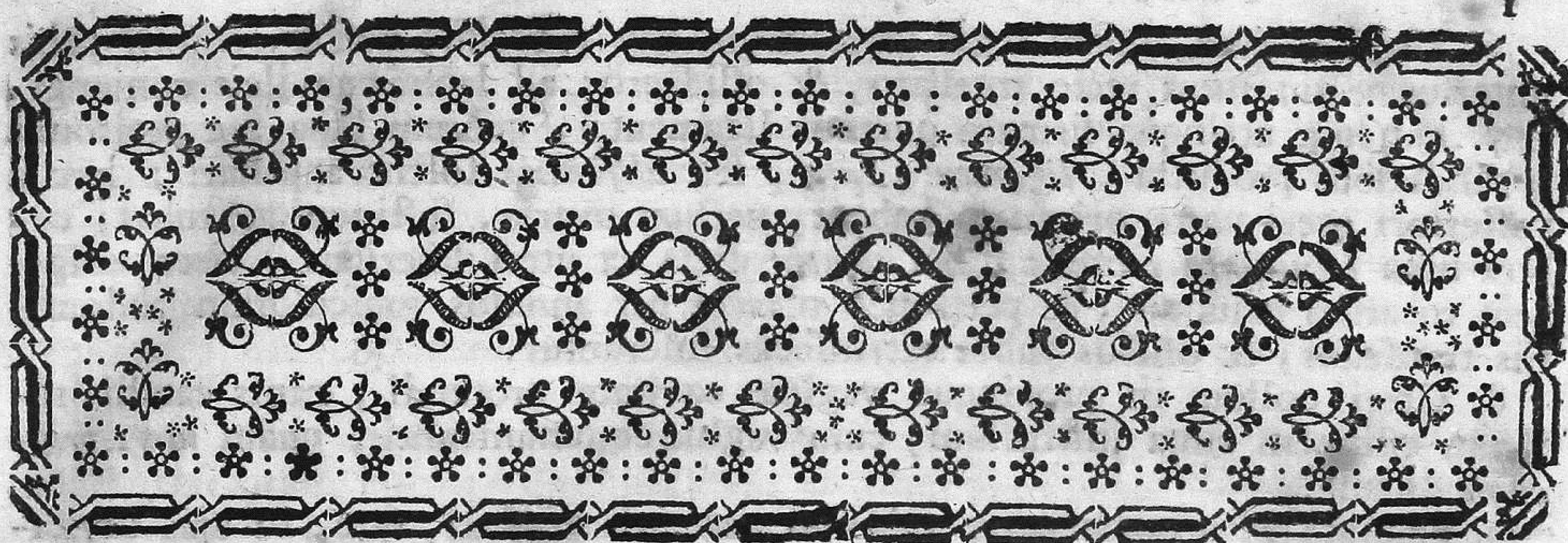
AVendo veduto per la fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Filippo Rosa Lanzi Inquisitor General del Santo Officio di Venezia, nel Libro intitolato manoscritto *Tractatus de Morbis Mulierum, in quo solida Theoria praxi certiori & experientiis comprobata complectitur: accedit Catalogus Cronologicus Medicorum, quorum &c. Auctore Joanne Astruc, Prof. Reg. &c. Gallico Sermone conscriptus, nunc Latino versus*, non v'esser cos'alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Niccolò Pezzana, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 30. Maggio 1763.

{ *Sebastian Zustinian Refor.*
{ *Polo Renier Refor.*
{ *Alvise Valaresso Refor.*

Registrato in Libro à Carte 167. al Num. 890.

Davidde Marchesini Segr.

TRACTATUS DE MORBIS MULIERUM.

LIBER PRIMUS

De morbis Mulierum, ex menstruatione

CAPUT PRIMUM.

De uteri structura, appendicibus venosis, & vasis vermicularibus.

§. I.

Descriptio uteri generalior.

Fusiorem, atque completam uteri descriptionem exhibendi, neque locus hic est, nec instituti postulat ratio. Hinc quæ de situ ejusdem; quæ de figura, mole, partibus, appendicibus, & aperturis; quæ de vasis sanguineis, aut lymphaticis; quæ de nervis tandem, & tunicis Anatomici detexerunt, satis lectoribus, sive cadaverum inspectione, sive librorum evolutione, perspecta ponimus. Nemiminem, itaque, latere censebimus.

1. Uterum vesica, & intestino recto interjacentem pelvi contineri, ima videlicet hypogastri parte, quam ossa innominata, & sacrum componunt, cujus marginem, fœtum gerens, uterus tantum superat.

2. Figura pyrum referre apice obverso in virginibus non nihil introrsum depressum, in Mulieribus pene sphericum nondum utero gestantibus.

3. Uteri latitudinem a dextera ad sinistram partem duplici circiter pollice absolvi; crassitiem ab antica ad posticam uno; longitudinem a summa, ad imam tribus, in iis quæ numquam, paullo magis in iis, quæ pepererunt.

4. Uterum virgineum, vel adultum vix amygdalum capere, citra gestationis tempus, quo unum vel duo sepe fœtus recipit.

5. Distingui utero partem supremam interne ad lumbos inclinatam, quæ latior est, & *fundus* appellatur; tum inferiorem, anterioremque pubi propinquam, quæ arctior *collum* audit.

6. Uteri collum, quem tegit peritonæum ejus processu, vesicæ, & ossi pubis anterius necti; intus recto intestito, & ossi sacro; ad latera cum ileis conjungi.

7. Fundum utrinque firmare quatuor ligamenta, quorum bina, e peritonæi appendicibus producta, *ligamenta lata*, seu *aliformia* solent appellari; hæc a posteriori uteri parte originem habent, nectunt ovaria, sustinentque tubas; cetera bina *ligamenta rotunda*, seu *teretia* dicta ex uteri lateribus, circa originem tubarum oriuntur, & peritoneo obtecta per annulos musculorum abdominis transeunt, & ossibus pubis extrinsecus inseruntur.

8. Uteri collum in propinqua vaginæ cavitate protundi, canis catelli rostrum effingens rima instructum, cum vagina communicanti, quam *uteri orificium* dicunt.

9. Fundum ex utraque parte tubarum extremis perfodi, quæ, in ejus cavitate patula, usibus infra enunciandis inserviunt.

10. Uteri diversis partibus arteriosas, & venosas ramificationes præbere, & recipere vasa spermatica, hypogastrica, & hæmorrhoidalia.

11. Vasorum lymphaticorum magnam copiam egredi ex utero, quæ in conglobatis inseruntur glandulis ad aortę descendentis bifurcationem sitis, a quibus lympha in glandulas, meseraicas transducitur, ac tandem in Piquetianam cisternam evehitur, ut lymphæ mos est.

12. Nervos accipere plurimos ab intercostalibus, & paribus spinæ, circa lumbos, & foramina ossi sacri prodeuntibus.

13. Tandem uterum triplici tunica conflari, quarum externam producit peritonæum, quod fundum, & latera uteri foris operit, at in se reversum cum partibus vicinis ejusdem adhæsiones constituit; secunda carnea, & muscularis est fibris plurimis circularibus spiralibus, longitudinalibus, transversis, & obliquis invicem intersecantibus, quæ potissimum uteri crassitudinem faciunt; tertia omnium subtilissima, carnosa, sive potius tendinea scabra est, ex ea parte, quæ carneæ adhæret; altera vero facie æqualis est, & levigata, ea parte excepta, quæ orificium induit, ubi anfractus oblique transversi apparent, in quibus hydatides, seu vesiculas sphericas lympha saturas reperies, quas *Martinus Naboth* Medicus Lypsiensis pro ovulis fœtui fovendo perperam habuit.

§. II.

Uteri specialis sanguineorum vasorum descriptio.

HIs explicitis reliqua sunt *duo* magni ponderis, adhuc ignota nunc specialiter perpendenda: *primum* ad conformationem attinet, & distributionem vasorum sanguineorum, quæ inter mediam, & intimam uteri tunicam repunt; *alterum* ad structuram pertinet vasorum quorumdam peculiaris generis, quæ inter easdem tunicas reperiuntur, ibidemque ductuum funguntur officio, & naturam humoris secernendi ostendit.

Uteri vasa arteriosa illum pereptando, in plures ramos divisa, & subdivisa tantum augentur numero, & minuuntur diametro, ut tandem capillarium indolem assumant, quæ undique serpendo per varias uteri tunicas multiplici methodo flectunt, deflectuntque viam, majori tamen copia, & implicatiori contextu per carnosam, & nerveam reptant tunicas.

Hujusmodi arteriosæ ramificationes multiplici subdivisione pene oculos effugiunt, at sedulo perspectis, injectionis præsertim ope, observaveris, quamvis in novos canaliculos desinere cavos, cilindraceos, quorum structura æqualis, nonnihil amplior tamen, & patentior est ad instar priorum vasorum seu uteri venarum capillarium divisionem.

Posteriores hæ ramificationes, eo magis, atque magis implicantur postea quam sensim, sensimque simul coalitæ repetito nexu ramos efformant successive ampliores, qui tandem ad truncos venarum uteri confluunt; præter hanc directam venarum ramificationem, qua denique communem truncum aggrediuntur, laterales innumeros inter eas, & cum exilioribus arteriis anastomoses conspiciuntur, quæ injectione tumentes reticulum densissimum progignunt, per illos anfractus sanguis ab arteriis redux quaqua versus viam flectit, ut natura, multiplici hac communicatione afluenti sanguini multiplices videatur semitas parasse.

Usque adhuc in utero sanguineorum vasorum distributio, aut nihil distat ab ea ceterarum corporis partium, aut maxima vasorum, venarum præsertim, implicatione, & anastomosium frequentiori commercio tantum differt.

At quod summum discrimen parit in circulatione per uterum sanguinis, processus sunt, seu appendices quædam venarum perpendiculares, quæ cum venis unam crassitudinem retinentes intimam tunicam perfodiunt, & in interiori uteri superficie patescunt, hæc originem habent a concursu anastomosium, ubi vasa ad angulum coeunt, confluitque cruor, sæpe etiam a lateribus hujusmodi venarum, aut anastomosium erumpunt.

Hujusmodi appendices in gravidis tantum, postremis præsertim mensibus, sensibiles fiunt, tunc per quatuor, vel quinque lineas prominent, ubi *placenta* utero adhæret, & suis processibus aptos placentæ tabulos sibi paratos intrant; Hinc ejusdem cum utero adhæsioni magnopere favent; hinc tandem per patulas extremitates inter placentæ cellulas sanguinem manant, quia venis umbilicalibus receptus ad embrionem evehitur.

Tunc appendices illæ (variam tamen crassitudinem præseferrentes) ita conspicuæ fiunt, ut non solum oculis facile perspici, verum specillo facili negotio per lumen earum usque ad venas a quibus oriuntur pervadi possint, at utero ad naturalem magnitudinem redacto, præter hoc gestationis tempus illas incassum permeare tentabimus, nam cum venis simul coarctantur ita, ut exilitatis ergo oculos penitus effugiant.

Has placentam invadentes in eam sanguinem effundere, & in utero patulas catamenia producere judicavimus; iis tamen circumstantiis exceptis ostium, earum uteri spectans, exacte claudunt, quod, quo mecanismo fiat cum ignoremus, cuique licuerit pro phænomeni explicatione, aut valvulas orificio extrinsecus applicatas, vel quod magis arridet, labiorum coeundi nixum, vel simplicem etiam fibrarum circularium constrictionem habere.

Verum enim quidquid eorum pro causa cognoveris patet sanguinem citra gestationis, aut menstruationis statum per eas appendices erumpere nequi; sanguis autem quovis alio tempore ibi affluens, aut stagnare, aut quod magis verisimile est, & legibus circulationis consonum, debet lentissime renovari, & per successivas circulationes directas, quæ in venis fit sensim, sensimque lateralibus appendicibus communicari; eodem pene modo, ac motus aquarum per fluminis alveum ripæ sinubus communicatus in iis contentum fluidum continenter removet, atque innovat.

§. III.

Descriptio vasorum lacteorum, seu vermicularium uteri.

Alterum vasorum genus per intimam uteri tunicam repit, quod tamen posterioribus gestationis mensibus ut de appendicibus indicavimus, oculis etiam facile conspicuum est.

1. Si obverteris uterum mulieris gestationis fine, aut partu defunctæ leviter interiorem tunicam abstergendo, ubi placenta abfuit, atque tunica magis compingitur ibi leni pressione guttulas erumpere observabis lacticinosi humoris per tubulos, sive foramina pene imperceptibilia, quos totidem ductus vasorum hujusmodi humoris secretioni paratorum esse videbis.

2. At si macerationis ope aceto peractæ uterum interiori tunica exueris, eam leviter scindendo, apparebit tunc carnea tunica undique innumeris interspersa vasculis exilibus, vermicularibus, albis, setæ crassitiem superantibus, tribus, quatuor, aut quinque lineis oblongis lacteo illo liquore repletis, quem vasa irritata, aut concisa stillant, eo similem ab utero superiori experimento fluenti.

Vascula hæc multiplici, ac varia implicatione cum ramificationibus venosis super allatis, anastomosibus, sive lateralibus communicationibus mirifice intertexuntur & modo parallelo repunt tramite, modo superius, modo inferius diriguntur ad rectos angulos, vel obtusos se se intersecando, modo amplectuntur, & huc illuc deflectendo simul in spiras circumvehuntur. Verum quacumque incedant methodo ita venosis ramificationibus intime copulantur, ut simul pulposam substantiam constituant intra carneam uteri tunicam, & internam interjacentem.

Si cui haud molestum fuerit hæc vascula seccare, vel potius subtiliori cuspide separare, facile patebunt glomi quidam e quaternis, vel quinis vasis: compositi, quæ undique in eodem puncto coeunt, ibique expansa, pelvis communis speciem referunt, tum ab hoc unionis centro porri, seu tubuli excretorii surgunt, qui obtegentem intimam uteri tunicam perforando, quem continent, lacteum humorem effundunt.

Alter hujusmodi vasorum limes prorsus impervius est, sed hoc nihil officit, quod ea vascula tum eorum extremis, cum lateribus non sint a subtilissimis pertusa ramificationibus vasorum lymphaticorum, quæ humorem in eorum cavitate detentum dum tenuior est per eorum orificia effundere valeant, vel si spissior fuerit, ut abs re sit integrum penetrare, subtiliorem partem saltem absorberi sinant.

Nemo itaque anceps erit, quod hæc vermicularia vascula gestationis tempore secretioni inserviant humoris cujusdam lacticinosi ab illo haud absimilis, quem vasa spermatica in testium virorum compage separant *sperma* dictum; clare pariter percipitur, dum ea magis turgent, illum in uteri cavitate erumpere pro alimento fœtus, de quo plura infra dicenda.

Adhuc tamen in dubio hæremus, quibus usibus ea in mulieribus citra gestationem præsto sint, vel qualem humorem tunc secernant; at si conjecturis locus est, cognita economia animalis, & similis cum utero in mammis secretio judicium satis validum suppeditant, hujusmodi humorem eadem indole pollere illius, quem vesiculæ mammariæ separant, easdemque subire alterationes, a quibus, similia phænomena producendo, a sympathica, hinc partium earum relatio oriri solet.

In puellis usque ad annum quartum, & decimum, tum uteri, cum mammarum liquor lympha est, vel saltem nonnullis chylosis moleculis parum inquinata; quapropter hi humores cum fluidissimi sint vasa lymphatica e suis hydrophilaciis eos facile quanti eo pervenerint valent exantlare, tunc enim neque mammarum vesiculæ, neque uteri vasa vermicularia ullam distentionem patiuntur, & illæ exiguæ, ac compressæ remanent, is durus compactus, ac contractus persistit.

At decimum, & quartum vitæ annum mulieribus attingentibus, corporis augmentum segnius fieri incipit, & sanguinis dispendium imminui, chyli præsertim, qui significationi materiam suppeditat, aucto enim tunc supra nutritionis opus chylo, qui redundat, cum uteri, & mammarum lympha sibi analo-

naloga remixtus, eam continenter lacteam magis reddit, ut hujusmodi humorum uterque pro acquisita densitate difficillime vasa lymphatica valeat permeare, huic absortioni dicata; illi humores vero in iis pelvibus morantes, eas successiva collectione semper magis distendunt, ac proinde sinum inflari, ac mammas amabili sua rotunditate sororari videbis, tum uterum extendi, & inflari, quod in puellis pubertatem constituit, easque *viro maturas* reddit.

Hujusmodi æconomiæ animalis in mulieribus processus post conceptionem majorem alterationem patiuntur, tunc, rationibus infra enunciandis, uberrime chylus cum his humoribus permiscetur, & perfecte lacteos facit, impeditque quominus vasa lymphatica quoad crassiorem saltem sui partem intrent, ideo coacervati magis, uteri, mammarumque substantiam augent, & copia suos reservatorios dilactando per excretiores ductus sibi pendunt viam in utero fœtui nutriendo, in mammis infanti in lucem edito alendo.

Ex his facile patet vasa vermicularia in mulieribus nondum fœtum gerentibus incassum inquiri, nam ubi exilitas visui non obesset, color, humorisque pelluciditas potis sunt, ut oculorum aciem effugiant; apparet enim tunc ea vascula mera lympha, parum lacticinosa, & translucida repleri, imo difficilimum, & impossibile pene erit tunc temporis ea a vasis lymphaticis, vel a simplicibus fibrarum filamentis distinguere, quæ utrasque tunicas simul nectunt.

Hæc omnia clariora apparebunt figuras æneas conspicientibus, quas initio operis posui perbelle adhuc expositam uteri structuram referentes.

CAPUT II.

De menstruorum profluvio, sive de Catamenis.

§. I.

Descriptio.

MUlieres per certum vitæ cursum periodicæ sanguinis evacuationi per uterum sibi propriæ sunt obnoxiæ. Hæc lex ita communis est, ut vix centesimam reperies catamenis deficientem, citra morbum, vel conceptum.

I. Hujus evacuationis indicia quarto, vel quinto decimo ætatis anno in puellis solent supervenire, non desunt tamen, quibus citiora, vel segniora appareant.

II. Catamenia semel incepta uno quoque mense semel revertunt, id saltem magis crebrum est, & in nonnullis procul a morbo bis in unico mense, vel ter in duplici mense interdum revehuntur.

III. Istiusmodi enim evacuationis reditum patet mensis circiter revolutione absolvi, id tamen aliquam varietatem patitur, nam pluribus fluxus menstruus vigesimo septimo, aut vigesimo octavo die, aliis quinta quaque hebdomada est recidivus.

IV. Ejusdem diuturnitas inconstans valde est, raro tertium diem non attingit, vel sextum superat, ut si intra hos limites fluxus non persistat pro morbo habeatur.

V. In eo tres gradus distinguuntur initium videlicet, & incrementum; status; decrtementum, & finis, qui per æqualia intervalla dividuntur, integri cursus diuturnitati proportionalia, raro enim secundum naturæ leges repente erumpunt, vel fluere sinunt catamenia.

VI. Difficillimum est in unaquaque evacuatione determinare quantum sanguinis excernatur; hoc enim in singulis subjectis, & mensibus diferre solet, plerumque intra octo, aut sexdecim uncias differentia consistit, non desunt tamen, quæ absque morbo plus, minusve sanguinis amittant.

VII. Certam sæpissime rationem sequuntur catamenia methodicam valde, quæ

quæ initium, & finem eorum ſpectat, nihilo tamen minus in nonnullis ſero deſinunt, quibus cito increbuerunt, & contra.

VIII. Plerumque duratio quantitati fluentis ſanguinis rationem habet, animadvertitur enim unoquoque curſu, quibus uberrime etiam diutius menſes fluere, & contra, ſunt etiam, quibus poſt duplicem methodicam menſtruationem, tertia ſuperadditur diuturna magis, atque abundans.

IX. Quamvis menſes ſine intermiſſione continenter excurrant, neque iterum appareant qui ſemel conſtiterunt, reperiuntur tamen nonnullæ, quibus poſtquam alquantiſper fluxere, repente ſiſtunt, ac duobus, vel tribus diebus tranſactis remittuntur denuo, per aliquod temporis ſpatium.

X. Sanguis menſtruus in ſanis mulieribus optimæ craſis, & ſalubris eſt; quidquid enim de ejuſdem deleteria indole, & acrimonia aſſerunt, ægrotis tantum refertur in quibus vel infectus eſt ſanguis, vel ulcus uterum deturpat, vel cruor in eo irrumpens corrumpitur; aſt præter hunc triplicem caſum multum erit ſubducendum de morboſis effectibus qui menſtruo ſanguini tribuitur.

XI. Catamenia præcedit plerumque, & proſequitur lymphaticum effluvium, quod diutinum plus, minuſve, atque uberrimum eſt in ratione uteri, ac temperamenti conſtitutionis; dantur tamen ſanæ mulieres, quibus continenter rubeus ſanguis fluit.

XII. Utero graves poſterioribus præſertim menſibus hujuſmodi fluxu deficiunt, etiamſi in nonnullis ad tertium uſque menſem perſiſtat, nutrices pleræque eo carent, tum laborioſæ mulieres, & ruſticæ abſque noxa.

XIII. Menſtrua prænunciant futura, pubis, inguinum, ac lumborum dolor; pudendorum inflatio, vel rubræ papulæ; vaginæ tenſio, calor, ſenſuſque auctus; hemorrhoidum tum externarum, cum internarum tumor; mictio dein crebra, & ardens; urinæ turbidæ ac mora facile corruptibiles; mammæ denique duræ turgentes, & hyſtericæ ſuffocationes; capitis gravedo, atque vertigo; ſopor, vel pervigilium; per ſubſultus, tandem ſomni ſolutio, aut moleſta inſomnia &c. Hæc omnia prima vel ſecunda die pati ſolent mulieres ante eruptionem; raro enim per quinos dies præcedunt.

XIV. Hæc denique eruptio eadem methodo conſtanter revertit ad quadrageſimum uſque, quadrageſimum quintum, vel quinquageſimum ætatis annum, donec ſponte deſinat, incertuſque finis eſt ut initium fuiſſe oſtendimus in ratione temperamenti, vitæ geſtæ, morborum indolis quos paſſæ ſunt, aut climatis quo degere ſolebant.

§. II.

Cauſæ.

I. QUæ primum cauſarum indagini objicitur difficultas locum ſpectat e quo ſanguinem fluere ſoleat, alii enim ex uteri fundo, alii ex intima vaginæ tunica erumpere arbitrati ſunt, utramque ſententiam firmant auctoritas, & experientia; obſervationes tamen, quæ menſtrua ex uteri cavo ſtilare defendunt, ita conſpicua ſunt, & a Claris viris inſtituta, ut nullum dubitationi locum ſupereſſe videatur.

1. (a) *Veſalius*, (b) *Peyerus*, (c) *Mauriceus*, (d) *Littrius*, atque (e) *Schurigius* animadvertiſſe affirmant ſanguinem ab uteri orificio ſcaturire, quod perbelle conſpexerunt in illis in quibus ipſe ad pudenda uſque erat prolapſus, poſte-

(a) *De humani corporis fabrica*. Lib. V. cap. 15. (b) *In Ephemerid. Germanic.* Dec. II. ann. 1. Obſerv. 84. (c) *Obſervations ſur la groſſeſſe*, Obſervat. 96. (d) *Hiſtoire de l' Academie Royale des Sciences* Annèe 1720. p. 16. (e) *Parthenologiæ* Sect. II. Cap. 2. §. 4.

posteriores duo addunt, neque guttulam e vulva oriri cujus interna superficies tunc facile inspici potest.

2. (f) Spigelius ait *in mulieribus catameniorum tempore dicessis reperiri internam uteri tunicam undique perfosam foraminulis fundum versus præsertim, valde conspicuis citra menstruationem vix patentibus, quæ tunc cruorem effundebant*.

3. (g) Mauriceus asserit *in sectione mulieris cujusdam delictorum causa, adhuc fluentibus menstruis, suspensæ invenisse uteri fundum exiguis grumis insterpersum coagulati sanguinis, & foraminula illa patentiora ibi quam circa collum quorum ora obducebat grumatus sanguis hic persistens*, idque pluries animadvertit, atque suis scriptis (h) alibi defendit.

4. (i) Littrius *mulieres comperit profluente sanguine obitas quarum uterus turgens & crassior erat, ibique vasa sanguifera humore quo uteri cavum irrigare debebant imbuta, tum ejusdem intimior pars undique tubulis instructa patenter sanguine repletis, quem levi pressione ipsi versabant*.

5. Clarissimus Morgagnus (k) tandem repetitis observationibus ostendit *in mulieribus in eo statu dissectis fundum uteri reperisse sanguineis undique maculis distinctum, e quibus vel mediocri expressione cruentas guttas elicere nihil prorsus negotii erat, quod cum in vagina pari expressionis vi tentaretur nihilomninus proficebatur*; idque alibi (l) confirmat Santorini auctoritate, & auditorum suorum testimonio.

Tot enim experimentis sententiam innixam nemo etiam alias præoccupatus audebit contendere ex uteri nempe fundo non e vagina menstrua profluere id rationi non solum, verum cognitis matricis usibus valde consonum videtur: nam

1. Per uterum confertissima repunt, & maxima copia vasa sanguifera, ergo ex iis menstrua prodibunt.

2. Patet ut infra clarius explicabimus hujusmodi sanguinem fœtui in utero nutritionem præbere, id ergo uterus suppeditabit..

3. Videtur Lochia post partum ex iisdem fontibus stillare, ac menses citra gestationem fluunt, quod cum uteri vasa peragant, eadem ergo catamenia simul producere verisimile est.

4 Tandem sanguinis jacturæ quæ utero gravi jure sæpissime aborti metum inducunt ex utero prodeunt, tunc enim sanguis embrionem alere ineptus evaderet, si e vagina prodiret, quare circa menstrui sanguinis originem omnia confirmant, quod observationes supra docuerunt.

Nihilo tamen minus numquam negare statuimus uno eodemque tempore haud infrequenter tum uterum, cum vaginam menstrua suppeditare; similis enim harum partium textura, una pene in his sanguinis distributio, ac summa vasorum conferentia postulant, ut sanguis in plethoricis præsertim ex utra parte sibi aperiat vias, autumo etiam sanguinem aliquoties e sola vagina invite fluere, dum aliqua de causa ex utero erumpere impeditur; ex hoc rationem facile invenies cur nonnullos observasse (m) affirment in dissectis sub menstruatione emortuarum cadaveribus uterum maculis cruentis, aut effluvii indiciis prorsus carere, vaginam vero sanguine refertissimam esse; ex his simul constat cur in gravidis sanguis absque noxa, vel aborti metu per trinos menses, vel integram gestationem sæpe erumpat; ea tamen nihil favent contrariæ sententiæ,

(f) *De humani corporis fabrica* Lib. VIII. Cap. 20. (g) *Des Maladies des Femmes grosses & accouchées* Liv. I. Chapl. 10. (h) *Observations sur la grossesse*. Observat. 49. (i) *Histoire de l' Academie Royale des Sciences* Ann. 1720. p. 16. (k) *Adversaria Anatomica*. Advers. I. §. 33. (l) Advers. IV. §. 27. (m) Real dus Columbus *Anatom*. Lib. VI. Severinus Pinæus. *De notis virginitatis* Lib. II. Cap. 1. Carolus Piso. *De morbis a colluvie serosa* Sect. II. Part. II. Cap. 7. Edit. *Lugduno Batavæ*. Johannes Bohnius. *Circul. Anathomic*. Progymnas. 16. Gothofredus Bergerus, *Phisiolog*. cap. 20.

tiæ, cum fluat tunc sanguis e sola vagina, uteri ostio perfecte clauso, qui ex hoc minime læditur.

II. Cum duplex sit vasorum genus per illum reptantium, arteriarum nempe, & venarum in dubium adhuc versamur quod eorum menstrua producat. Auctorum sententiæ circa hoc nondum compositæ sunt; plerique tamen hunc sanguinem venas subministrare autumarunt, & sane hujusmodi color subniger fusfcus, ac segnities per quam guttatim stillat ut venoso sanguini mos est, valde suadent, idque maxime confirmat Lochia in Puerperis ex venis procedere, ac proinde menstruationem etiam ex iisdem derivare, unamque sternere viam.

III. Veniet inquirendum e quibus venarum fontibus procedat; verum quæstio pauci momenti erit, patente enim uteri contextu, vasorumque allata distributione, facile apparebit venosas appendices id peragere; hæ enim sunt, quæ in uteri cavo magis protenduntur, quæque interioris tunicæ tellam perfodiunt, earumque patula ostiola, ut munus fungant a circulatione diversum, a natura fuisse constituta videntur; si spectemus etiam extremitates esse venarum, ut absque laceratione valeant sibi pandere vias, quare adhuc allata satis clare ostendunt per illas appendices sanguinem menstruationis tempore esse fluxurum.

At cur conjecturis fidendum dum certas habemus observationes I. (a) Higmori, qui refert *secuisse femellam fluentibus adhuc catameniis emortuam*, *cujus interiorem uteri tunicam reperit undique orificiis venarum ibi patulis refertam*.

2. (b) Vinslovii, qui *uteri cavum animadvertit villis confertissimum exilibus rubro sanguine infectis*.

3. (c) Spigellii, qui *illos sub foraminum specie vidit valde patentium*, *quæ menstruo fluxui pertinere judicavit*.

4. (d) Mauricei, *qui in muliere scelerum causa cruce mulctata uteri fundum intus glommis inductum cruentibus plurimumque vasa distensa*, *imo ipsorum ostia coagulato sanguine turgentia ibi patula valde*, *comperit*.

5. (e) Litrii, qui *internam hujusmodi superficiem interspersam conspexit* (*) *conspicuis foraminulis*, *quæ pressione facili negotio cruorem quo erant satura effundebant*.

6. (f) Morgagni tandem, qui intrinsecus uterum descripsit *cruentibus maculis distinctum mediocri pressione sanguinem manantibus*.

Procul dubio itaque constat *orificia* Highmorii; *villos sanguine intrisos* Vinslovii; *patula foraminula* Spigelii, atque Littrii; *ostiola* Mauricei; ac *stigmata sanguine madida* Morgagni; appendices illas esse a nobis descriptas, quæ clarissimis illis Anatomicis plus, minusve crassis, oblongis, patulis, aut cruore saturis apparuere pro diversa subjectorum conditione, quæ secuerunt.

Tribus hisce difficultatibus explicitis, totum menstruationis mecanismum sese expedit, extremæ enim appendices *cæcales* venarum uteri naturaliter constrictæ, & obturatæ nequeunt catameniorum tempore in utero sanguinem versare, nisi

---

(a) *Corporis humani Disquisition. Anatomic.* Lib. III. Part. IV. Cap. 4. (b) Exposit. Anatom. du bas-ventre *pag.* 754. *Edit. in* 4. (c) *De humani corporis fabrica* Lib. VIII. Cap. 2[illegible]. (d) *Maladies des femmes grosses*, *& accouchées*. Liv. I. Chap. 1. *Observations sur la grossesse* Observat. 49.

(e) *Histoire de l' Academie des Sciences* Ann. 1720. p. 16. (*) Littrius addit quod *a reconnu ces memes trous de la surface interne de la matrice dans les femmes mortes pendant la grossesse*, *mais beaucoup plus petis*, *& d'où il ne sortoit au lieu de sang*, *qu'une liqueur blanchatre & laiteuse*; paullo post, at infelici eventu rationem ostendere conatur, qua hujusmodi foraminula modo arctiora, modo ampliora videantur, atque liquor ab iis erumpens diversam naturam induat; miror enim quod celeberrimus anatomicus deceptus sit, neve conspiceret, *ces trous pleins de sang*, quæ observavit *dans la matrice des femmes mortes pendant leurs règles* in gravidis ampliari quam maxime, *ces trous* — *deux* ut ipse descripsit 1701. (*Histoire de l' Acadèmie* 1701. *pag.* 293.) *at ces alia trous*, e quibus tantum erumpebat *une liquor blanche*, *& laiteuse* in gravidarum utero, Aliud fuisse foraminum genus ab eo procul diversum, quod frustra inquisivit tunc exilitatis ergo in mulieribus catameniis fluentibus discessis, conspicuum tamen gestationis tempore, quando partes uteri omnes ampliores fiunt. (f) *Adversaria Anatomica*. Advers. §. 33. & IV. §. 17.

nisi se se extricent, & patefaciant, plenitudo, seu cruoris redundantia potissimum valet eas reserare, at hujusmodi plethora duplex esse potest vel integrę æconomiæ animalis communis, vel uteri specialis, ideoque ut harum appendicum apertionem explicemus alterutra repletudinis species erit amplectenda.

Sane universa vasorum repletudo ad menstruorum ubertatem non parum conducit, ratio itaque, & experientia id confirmant; ex eo tamen minime arbitramur universalem redundantiam solam sufficere ad hanc sanguinis effluxionem producendam: at si recte examinemus eam sæpissime, constanter, & methodice persistere in mulieribus cronicis morbis emaciatis, aut tenui victu, vigiliis, doloribus, vel continuis cruciatibus defatigatis in quibus vix reliqua est in venis tertia sanguinis portio, qua in statu naturali turgere deberent, quo ergo nanscisci hujusmodi plenitudinem, si eam pro mulierum fluxus causa haberemus.

Ad phænomeni igitur explicationem, localem, seu specialem uteri plethoram admitti conati erimus. Hæc magis consona legibus menstruationis, ac maxime ab his quæ præcedunt, aut subsequuntur eruptionem comprobata apparebit. Patet enim pudendorum tumor, tensio, & calor vaginæ; pubis, inguinum, atque lumborum dolor; hemorrhoides quæ tunc superveniunt, specialis repletionis consecutiones esse, quæ partibus communicantur propinquis.

Auctorum nonnulli autumant sine speciali exuberantia a peculiari in utero vasorum distributione penitus derivare. Docent enim sanguinem a corde per arcterias recto tramite celerrime, ac uberrime descendere, minori vero copia, & serius, spectato perpendiculari vasorum positu, ad cor refluere; verum descendentis aortæ diametrum ampliari magis in mulieribus, quam in hominibus, eamque in illis majorem copiam sanguinis ferre, quam in virili sexu. Animadvertunt simul arterias, venas distribui innumeras per uterum, quæ multipliciter intersecantur, & implicantur invicem, quæque per confertissimas anastomoses inter se maxime conferunt, nullam vero reperiri valvulam, neque sanguinem in venis internam uteri faciem reptantibus sustineri, nisi ab latiori tunica, & pinguedine denudata, quæ nihil obest venarum dilatationi. Hæc si admiseris erunt consequutura, sanguinem uberrius ad uterum vehi atque ab eo difficilius, & minori copia recedere, ibique morari, & congeri magis inter sanguinea vascula, quorum implicatus contextus sanguinis cursum magnopere retardat, ac proinde surgentes venas inflari ac magis magisque dilatari tenaci tunica orbatas, quæ eas extrinsecus tueatur, & valvulis, quæ intus sanguinem extollant; per illud tandem complexum hanc localem repletudinem oriri, quæ menstrua producere potis erit.

Nihilo secius ab hac sententia, quæ maximi momenti esse videtur multum erit subducendum, ac si sedulo ipsam perpendere lubeat; esto:

I. Amplificant nimis utilitates quas a vasorum speciali in utero distributione derivari sibi suadent; verticalis enim arteriarum, & venarum directio, atque aortæ descendentis in mulieribus amplitudo, si peculiarem uteri redundantiam generare valeret, similis arteriarum directio, quæ ad pedes sanguinem devehunt, aut venarum, quæ illum ad cor revehunt, ampliatum diametrum pedes inflare deberent eo magis, quo celerior pro rectitudine esset cursus, refluxusque segnior pro longitudine tramitis, at experientia ostendit hujusmodi pedum turgentiam in mulieribus prorsus abesse, ideoque iis de causis, nec utero supervenire suadendum. Id tamen inæqualitatem producere motus affluentis, vel redeuntis sanguinis non negabimus, quæ a natura sapienter multiplici cognita via rependi solet, hincque motus sanguinis uniformis, æquusque reddi.

II. Perperam magnifaciunt numerum vasorum per uterum pereptantium, eorumque plexum, anostomoses, valvularum defectum, aut tunicarum lassum contextum: hæc utero gravi potius, quam fœtu carenti convenire videntur, in puberibus

beribus præsertim nondum conubio vinctis in quibus matrix plerisque visceribus densa magis & compacta apparet, ejusque vasa exiliora, & constricta conspexeris.

III. Ast positis structura, ac vasorum distributione, quam in puberibus, vel jugatis adversarii arbitrati sunt, neminem ex his specialem uteri plenitudinem oriri posse videbimus, citra universalem sanguinis plethoram; mentem etiam *D. Freind* assequentes, qui etsi contrariam sententiam defendat in hoc nostras videtur; consequens enim esset emaciatas mulieres catameniis penitus deficere, quæ nulla peculiari afficerentur plenitudine, si ab universali esset derivanda, sed experientia aliud evincit.

IV. Verum ne hujusmodi etsi imparem renuamus hypothesim, sinamus, si lubeat, unoquoque mense hanc gigni universam plenitudinem in mulieribus menstruationi proximis; quid ex eo? in eadem ratione uterum tunc sanguine imbui? fortassis; verum id potius in utero, quam in ceteris corporis partibus vasa reserare, vel periodicas excretiones promovere minime sufficeret. Oporteret itaque ad hanc confirmandam sententiam ostendere ibi sanguinem copia, atque nixu contra parietes vasorum vi sua facilius ceterarum partium renitentiam superare, sed hoc ægre sustinebimus, cerebrum porro, pulmo, epar, lienque laxiora viscera sunt, & vasibus pollent amplioribus innumeris multo sanguine turgidis, quæ facilius tument, quam ipsas uteri in puberibus, ideo in illis visceribus specialis hujusmodi facile orta plethora vasa dilatare, ac sanguinem promptius quam in utero erumpere deberet.

V. His concessis simul evidens esset statim ac menstrua sinant, eam in utero renovari, ac augeri repletudinem quotidie, vasa dein post quintum & decimum diem dimidium inflari, & duplum post vigesimum, tuncque sensibilem fieri, eademque phænomena reproduci etiamsi leviora, quæ paullo post catameniorum tempus solent apparere; observationes igitur id contendunt, nam mulieres, quæ gravedinem, tumorem, calo remque circa uterum, & vaginam prope fluxum patiuntur, nihilum prorsus persentiunt decimo, vel quinto decimo ante eruptionem, quod confirmat partialem hanc repletionem, neque celerrime ita nansci-sci, neque alterius universalis plethoræ consequens esse.

VI. In hac tandem hypothesi circa uteri statum nonnulla ommittunt, quæ ad menstruationem explanandam opportunissima sunt; porro decipiuntur valde, nisi animadvertant partes omnes organum quodvis microcosmi componentes ad integram organi ipsius functionem patrandam simul necessario conferre; nec verbum faciam de appendicibus venosis, quæ contrariæ sententiæ in eo favere prospexi, quod absque laceratione per earum patula orificia sanguinis eruptio eveniat, sed in ea opinione nullum locum habere conspexi in menstruationis negotio vasa vermicularia, quæ tamen innumera sunt, quæque per confertissima foraminula internam uteri faciem perforando sui generis humorem effundunt a summo naturæ auctore paratum, qui hujusmodi partis actionem aliquo modo foveat.

Ex iis animadversionibus consequitur:

Primo localem uteri plethoram, quæ periodice illum inflat, & catamenia producit, a nulla universali repletudine derivare.

Secundo, quod ea oriri nequeat, nisi sanguifera vasa speciali modo comprimantur, ita ut sanguinis cursus plurimum intercipiatur.

Denique, sola vasa vermicularia potissima esse ad hanc compressionem exercendam; ea enim unoquoque mense turgida fiunt, venarumque extremitates amplectuntur, easque maxime comprimunt.

Reliquum ergo erit rationem ostendere, qua hujusmodi vasa periodice intumescant; id vero naturaliter subsequitur usibus illorum in superiori capite indicatis.

In his

In iis itaque, quæ pubertatem jam attigerunt lympham lacticinosam vulgari spissiorem vasa vermicularia separant, cujus subtiliorem partem venæ lymphaticæ attrahunt, verum segnior portio in illorum cavitate reliqua sensim, sensimque mensis circiter circuitu aucta, vermicularia vascula inflat, ac propinquos venarum processus ex hoc constringunt, impeditoque directo cursu invite laterales appendices intrat sanguis, easque extendit atque explicat, ut cruorem in utero versare cogat.

Verum cum actioni semper æqua sit reactio, venæ a vermicularibus constrictæ illa pari vi comprimi conantur; hinc contentus liquor tum pressionis cum densitatis causa, dum lymphatica penetrare impeditur, per excretorios ductus sibi pandit vias eodem tempore, quo venosæ appendices sanguinem madent, & duplici hoc fluxu lacticinosi humoris, & cruoris ex appendicibus prodeuntis catamenia originem ducunt.

Hoc efluvium, donec vasa vermicularia lacteo succo, & venosi processus sanguine inaniantur, solet perdurare, tunc utrumque vasorum genus obturatur, & hac methodo lactifera illa organa sensim humorem lacticinosum e crassiori lympha restitutum servant, quem ipsi secernunt; eodemque circiter intervallo, simili modo fluxum reproducunt.

Ecce palam vobis simplicissima phænomeni explicatio uteri texturæ consona, & observationibus confirmata menstruorum tempore institutis, quæ unicuique uteri parti munus sibi proprium præbet fungendum: constabit porro hanc sententiam tum sani, cum infirmi uteri mutationes omnes facillime extricare, ita ut ab omnibus ratione præditis mereatur amplecti.

§. III.

Consequutiones.

Ex anteactis igitur statuere licebit:

1. Sanguinem menstruum necdum stillare ex vasis uteri per tunicarum porros, vel per sudoris, aut diaphoresis vias erumpere; huic simul obest spissitudo ejusdem, & copia.

2. Cruorem minime per vasa in glandulas, aut vermicularia organa irrumpere, ac per ipsorum ostiola in uteri cavitate effundi; hujusmodi opinio demonstrationibus caret, neque explicationem inveniremus periodici ad glandulas affluxus, quinnimo unoquoque mense intima uteri tunica phlogosi corriperetur, si glandulæ lymphaticæ sanguine imbuerentur, quare hypothesim ratio non solum, sed experientia etiam contendunt.

3. Sanguinem nunquam arterias, venas solummodo suppeditare; uteri etiam textura adhuc latente innotebit, tamen ex sola crassitudine, & robore arteriarum, quæ dilatari renuunt, verum lassitudine venarum, ceteris paribus, per istarum lumen cruorem facile transabire.

4. Non ex venarum extremis discissis menstrua fluere, sed ex dilatatis illarum appendicibus absque nixu stillare; naturæ enim fuerit consilium per vasa satis lata citra lacerationem id patrari, quoniam in utero innumeris referto vasculis singulis mensibus per quadraginta circiter annos scissuras innumeras renovare conspexeris, si pulmones breviori læsione paucis simul transcissis vasculis citissime exulcerentur.

5. Cruentum hunc fluorem nullum in utero fermentum, aut in vasibus fermentationem fovere, hujusmodi tamen sententia anteacto sæculo valde recepta erat, eaque tunc veritatis speciem facile obtinuisset; nuperrime fermenti hypothesim ægre ferunt Medici, & ad menstrua præsertim relatam prorsus contemnunt, dum simplicius phænomenon cognita sola uteri textura possit explicari.

6. Tan-

6. Tandem fases Lunares nihilum in catamenia influere; superiori sane infirmior opinio, fuit quæ ignorantiæ olim, & superstitionis ævo, late vigebat, quam Carthesiani amplexi erant, quando Phisicam ad summum attigisse culmen arbitrabantur.

§. IV.

Explicatio eorum, quæ catamenia respiciunt.

IN his perpendendis eamdem methodum erimus prosequuturi qua proposita sunt, eo tamen ordine, ut unusquisque numerus, numeris articulo præcedenti exaratis respondeat.

I. Liquor quem in impuberibus exigua copia vermicularia secernunt mera lympha est, ut supra * enunciavimus, adeo ut omnem absorbeant venæ lymphaticæ, nihil reliqua quæ illa organa tumefaciat, ac proinde venas comprimendo menstrua producat. At decimo quarto ætatis anno puberibus factis mulieribus res alio se vertit, tunc uberius, & lacticinosus magis liquor secernitur, hincque venæ lymphaticę impares sunt numero, quem colligunt totidem haurire, tum pro aucta densitate nisi tenuiorem partem ipsæ hauriunt; residuum in vermicularibus retentum illa expandunt ita, ut circumpositis venis iterum compressis primus oriatur eruptionis gradus.

Hujusmodi epocha pro subjectorum diversitate varia est, decimo enim quarto ætatis anno menstrua incipiunt in iis, quæ cito corporis dimensione augeri desinunt, & plethoricæ fiunt, vel quæ vitam sedentariam, inertemque agere solent, in quibus fibra, præsertim uteri, laxa est, aut lubricæ cogitationes, corporis dispositio, fabularum lectura, venustulorum consuetudo, exempla in amoris negotio animum vexant; contra vero post decimumquartum apparent in illis, quæ serotinum habent augmentum, minus sanguineæ sunt, defatigatæ magis, tenuique cibo vescuntur, tum fibris compactioribus donantur, quæque indole modestæ, & educatione sunt pudicæ.

II. & III. Incassum catamenia expectabimus nisi vasa vermicularia lacticinosa turgeant lympha, ut propinquas ea vi comprimant venas, quæ laterales appendices valeat aperire; patet enim id certo temporis spatio indigere, ut vasa ad eum plenitudinis gradum pertingant, quod experientia docuit mense persolvi, adeo ut menstrua constanti methodo semel in mense debeant renovari.

Ea citius tamen, & crebro superveniunt in iis quæ copiose vescuntur, minus defatigantur, latiori sunt donatæ fibra, & vasa imbecillia habent, quarum uterus calet facile, & stimolum patitur &, raro vero seriusque eveniunt in laboriosis, & sobriis mulieribus utero minus compacto præditis, exilioribus referto vasculis, minusque irritationi obnoxio.

IV. Efluvium hocce persistit donec vermicularia lacteo succo, & appendices, venæque propinquæ sanguine penitus exhauriantur; periodorum itaque varietates faciunt, humoris illius inopia, orificiorum latitudo per totum uterum madentium, quæ menstruorum brevitatem producit; diuturnitatem contra gignit humoris coacervati copia, qui angustis ostiolis per vices consecutivas a nonnullis uteri partibus tantum erumpit; experientia nihilo tamen constat in sanis mulieribus sanguinis fluxum plerumque neque citra tertium, vel trans sextum complecti diem.

V. Ut de hac re sane judicemus, vasa uteri tum singillatim, cum complexim examinare oportebit, si singula perpendamus innotuerit unumquodque sensim sensimque patefieri, dein ostia eorum successive ampliari, donec summum aperitionis

(*) Cap. 1. §. III.

ritionis gradum attingant, iterumque coarctari usque dum perfecte occludantur: Si vasorum complexum spectaveris, eorum quoddam patescit primum, inde patentium maxime augetur numerus, donec simili ratione sensim obturantur omnia; idque ostendit.

1. Tres status catamenia complecti *augmentum* nempe, *statum*, & *decrementum*.
2. Verum uniuscujusque status tempus respondere integri fluxus persistentiæ.

VI. Quantitatem pariter fluentis sanguinis unoquoque cursu determinare difficillimum erit, differentias faciunt inopia, vel copia sanguinis, venarum uteri maxime amplitudo, aut turgentia, quæ plus, minusve patulæ sunt; tum amplia appendicum orificia, quorum multa, vel pauca referantur, & diu, citoque in eo remanent statu; tandem sanguinis fluentis motus qui segnior, aut velocior existat; experientia tamen ostendit hujus plerumque quantitatis limites in sanis mulieribus intra octo, & sexdecim uncias contineri, idque absque maximi erroris indicio asserere posse.

Me non latet (*a*) Hipocratem statuisse hanc quantitatem ad duas heminas atticas, quæ viginti circiter uncias pendent, at comparatio vel incompleta est cum unciis nostris, vel infirma illius observatio, aut olim mulieres ab Hipocrate examinatæ nostrarum fluenti sanguine uberiores erant.

VII. In feminis sanitate præditis, quarum vasorum robur prementi sanguini modice resistit, certa vi renuunt appendices sese aperiri, eædemque celerius arctantur, atque obturantur, adeo ut in iis constanti methodo menstrua percurrent; inversa tamen ratione inter augmenti, & decrementi progressus, quod vulgarem fluxum constituit.

Hoc dupliciter in suis extremis circumstantiis variare solet dum laxior fibra est, tunc citius increscit, seriusque fluxus evanescit, contra si fortior sit fibrarum uteri contextus, serotinum apparet augmentum, citissimusque finis.

VIII. Hujusmodi efluvii tum copia, cum perduratio singulis mensibus plerumque æquales sunt, quoniam ceteris paribus, unum remanet per totam uteri superficiem appendicum robur, compactio, atque expansio &c., eodemque tempore eadem fluit sanguinis portio, sed hæc aliquoties discrimen pariunt dum densitate, & resistentia appendices nonnullæ inter se differunt; latioribus enim, ut se referent, unius mensis in vermicularibus lactei humoris collectio sufficeret, compactioribus vero necesse erit, ut vermicularia illis propinqua de secundo mense eo duplum turgescant, ut appendices illæ patescant; quam ob rem in his mulieribus vicissim catamenia nunc breviora, & pauciora apparebunt ob aperitionis defectum, nunc diuturniora magis, & uberrima duplicis appendicum aperitionis ergo, eorum scilicet, quæ singulis, & secundis quoque mensibus referantur.

Non desunt in quibus contractæ valde appendices nisi de tertia mensis in vermicularibus congerie sinant aperiri; hinc in illis post duplicem cursum (*b*) tertius supervenit ex maximo venarum patularum numero diutinus magis, & confertissimus, id pariter confirmant mulieres de secundo vel tertio mense uberioribus catameniis præditæ, quæ necdum bene se habent, nisi affatim illud a patulis appendicibus copiosum revertat effluvium, eo enim defficiente lumborum gravedinem persentiunt, quæ aliqualem plethoram indicat esse reliquam.

IX. Cum

(a) Μέτρια δ' ἐςὶ πάσῃ γυναικὶ χωρέειν, ἢν ὑγιαίνῃ, τὰ ἐπιμήνια ἐλθόντα ὅσον κοτύλαι δύο Ἀττικαὶ, ἢ ὀλίγῳ πλεῦνα, ἢ ἐλάσσονα.

Omni mulieri, si sana sit, prodeuntes menses moderati sunt, qui ad duarum Atticarum heminarum mensuram, aut paullo plures, aut pauciores. *Hippocr.* Lib. I. *De morb. Mulier.* Cap. 15.

(b) Καὶ πᾶσι μὲν συνεχῶς καθ' ἕκαςον ὀλιγάκις τὰ καταμήνια φοιτᾷ: παρὰ μῆνα δὲ τρίτον μᾶλλον πλεῖςαις.

Raro singulis mensibus menstrua confertim fluunt: mense vero tertio pluribus. *Aristoteles*. Lib. VII. *De Histor. Animal.* Cap. 1.

Hoc malum (menstruatio) tricenis diebus in mulieribus existit, & trimestri spatio largius. *Plinius*, *Histor. natural.* Lib. VII. Cap. 15.

IX. Cum appendices cæcales in ſanis ſubjectis per totum uteri ambitum æque conſtrictæ, ac elaſticæ ſint hæ vel ſimul, vel brevi conſequutione patere deberent, conſtantem, & æqualem fluorem ab initio uſque ad finem producendo; aliquando tamen diſcrimen oriri poterit ob variam appendicum compactionem per diverſas uteri portiones reptantium; nonnullæ enim vermicularium defectu reſerantur, dum aliæ occluduntur, tunc menſtrua per duas vices unico menſe erumpent, quorum intervalla plus minuſve diutina erunt pro diverſa ratione elaterii appendicum venoſarum; nam ſi copia compactiores numero non præexcellant earum, quæ laxiores ſunt, & facile patulæ, primus periodus ubertoſus & diuturnus apparebit, contra vero ſi compactæ appendices confertiores ſint.

X. Menſtruus ſanguis nihil ab illo differt, qui venas replet; niſi forte pauco inficiatur ſucco lacteo, qui citra morbum optimæ craſis eſt, nullumque inquinamentum affert puro ſanguini, cui eſt remixtus. (*c*) Hypocrates aſſerit hujuſmodi ſanguinem mactatæ victimæ fluenti haud abſimilem eſſe; miremur ſolummodo tot Medicos, & Naturalis Hiſtoriæ (*d*) Cultores ridiculas deleterias proprietates ei perperam tribuiſſe, neminem diſcrimen animadvertentes inter naturalem & morboſum ſanguinem in utero mora aliave de cauſa corruptum.

XI. Admonuimus jam menſtrua tum ex venoſo ſanguine, cum ex lacteo vermicularium ſucco componi, qui humores ita remixti cum fluere incipiant ſimul atque deſinant, lympha cuore continenter infecta in ſanis mulieribus minime diſtingui poteſt; at ſi fortuito vermicularium nonnullorum expanſio appendicum aperitionem præcedat vel conſtrictio earum illorum coarctationi ſuccedat, vel denique vermicularia citius, quam appendices illæ aperiantur, ſeriuſque obducantur, erunt ſuperventura, in primo caſu lymphaticum humorem ſanguineum præcedere, verum proſequi, tertio denique fluente lympha menſtrua incipere, atque deſinere hujuſce rei exempla frequentiſſima ſunt.

XII. Utero adhuc graves mulieres poſterioribus ſex menſibus præſertim, fœtui alendo dicatis, omnem lacteum humorem menſtruumque ſanguinem impendunt, quare nil mirum ſi illo deficiant.

XIII. Altricibus in quibus potiſſimum multo lacte turgent mammæ omnis lacticinoſa lympha ad eas evehitur, nulla, vel pauciſſima utero ſuperſtite pro catameniis producendis.

In laborioſis, & ruſticis mulieribus, quæ viliori cibo veſcuntur parum chyli ſecernitur, eumque laboris ergo cito abſumitur; in iis uteri lympha inops, vel diluta nimis, impar evadit ad menſtrua excitanda, arbitror enim hanc cauſam ſufficere ut hujuſmodi mulieres ſanguineo fluxu careant omnino, ut in pleriſque obſervamus, niſi tamen ſpecialis uteri denſitas oriatur, quæ periodico fluxui non parum officiat.

XIV. Catameniorum tandem effluvium quod triginta, & quinque circiter annos perſtitit quadrageſimo quinto, aut quinquageſimo anno ſponte ſiſtit, idque duplex ſimul cauſa producit, atque ætatis conſequens neceſſarium videtur: primum humor lymphaticus infirma jam, aut imbecilli ventriculi actione, e tenui hinc chylli ſecreti copia uberrimus minus, minuſque lacticinoſus ſecernitur, ut vermicularia dilatare impar ſit, quantum opus requirit, ne ſanguinis curſus in uteri venas intercipiatur; alterum, venarum fibræ & appendicum præcipue,

(c) Χωρέει δὲ αἷμα, οἷον ἀπὸ ἱερείȣ, καὶ ταχὺ πήγνυται, ἢν ὑγιαίνῃ ἡ γυνή.
Prodit autem ſanguis qualis e victima, & cito concreſcit, ſi mulier ſana ſit. *Hipp.* Lib. I. *De morb. Mulier.* Cap. 15. (d) Columella, *De re ruſtica* Lib. XI. Cap. 3.
Palladius, *De re ruſtica*. Lib. I. titul. 35.
Plinius, *Hiſtor. Naturalis*. Lib. VIII. Cap. 15.
Ælianus, *de animalibus*. Lib. XI. Cap. 3.
Solinus, *in Polyhiſtore*, Cap. 4.
Fernelius, *Phyſiologia*. Lib. VII. Cap. 7.

cipue, ut tendineis fibris mos est, inflessibilitatem, & duritiem non levem acquirunt, quæ senio continenter increscit ut appendices sese expandi, explicari, aut aperiri pœnitus renuant; quare vi menstruationem producente in die imminuta, ac simili ratione aucta resistentia debent catamenia sensim sensimque imminui, frequenter cunctari, deficere aliquoties, prorsus tandem abire.

Cum diversus sit in diversis subjectis fluentis sanguinis adventus, incertus pariter erit recessus; plerumque hujusmodi varietates a diversa dependent fibrarum uteri conditione, plus, minusve resistentium, quas a natura mulieres sortiuntur, vel a ciborum qualitate, aut quantitate quibus vescuntur, ab vitæ gerendæ methodo, mollis, aut defatigatæ, ab infirmiori, vel constanti sanitate, quam expertæ sunt, a gestationum frequentia, aut raritate cui obnoxiæ fuere, a climatis temperie plus, minusve callida in qua degerunt &c., evidens enim est diversarum hujusmodi causarum gradum multiplicem aut comparationem admodum retardare, aut promovere senectutis irreparabilia damna.

§. V.

Symptomata explicantur in menstruis obvia.

HÆc diversa symptomata, quorum præcipua articulo XIII. §. I. indicavimus, ita legibus menstruationis super allatis colineant, ut eo magis nostræ Theoriæ veritatem confirmari videatur.

1. Dum uterina vasa prope fluxum turgida evadunt, necesse erit novam sanguinis undam per arterias eo evectam, spermaticas, hypogastricas, & hæmorrhoidales &c., per laterales tandem truncos revehi, qui ovaria, tum lata & terretia ligamenta aggrediuntur, tum per tendineas, & musculares hypogastri partes, vaginam, anumque, pudenda undique repunt. Ita sanguinis in his partibus redundantia illic dolorosam tensionem excitando hujusmodi in utero exuberantiæ proportionalem, pubis, inguinum, ac lumborum dolorem parit; vel ossis sacri stuporem, pudendorum tumorem, aut papulas, vaginæ tensionem, calorem, sensumque auctum facit; denique externas, vel internas hæmorrhoides producit, &c.

2. Uterus dum menstrua appropinquantur tumet, atque calet magnopere sanguinis ergo, qui in vasis congeritur, & vesica cui subtus adheret comprimi debet, ac calefieri, ut simul urina ibi stagnans, ex hoc enim urinæ ardor prodit, quo inter mingendum afficiuntur cuique tribuatur vel calori lotio communicato, vel sensui aucto vesicæ collo a proximo calente utero, vel duplici etiam huic causæ, quæ ad hunc effectum gignendum simul concurrat; ex eo pariter procedit frequens mingendi pruritus, vel id contractiones producant vesicæ, quæ ab utero compressa amplius dilatari renuat, vel urinæ ardor collum irritans, vel adaucta sensibilitas, quæ vesicam urinæ stimulis magis obnoxiam redat, vel triplex hujusmodi id præstet causa.

3. Haud raro prope menses urina turbida spissiorque reditur, præsertim cum lymphaticum effluvium sanguineum præcedat, mictumque proinde inquinet; aliquando tamen clara excernitur, quæ paullo post refrigerata, infecta, & crassior apparet. Hoc lympha laticinosa producit, quæ a turgidis vermicularibus separari nequit, hinc per vias sanguinis in renibus devecta vesicam intrat, quod nihil officit limpidæ adhuc calenti urinæ; at ubi calor subtilissimas lymphæ moleculas divisas conservat, frigore vero eorum cohæsionem fovente, fundum facile petunt, ac urina interea crassa turbida evadit; idem eluones experiuntur in quibus exuberans chylus per renes secretus in vesicam transducitur.

4. Po-

4. Posita maxima e lympha lactea vermicularium repletudine, menstruis propinquis constabit facile vasa illa lympha repleri penitus renui, ac exuberanti lacticinoso humore sanguinem infici, tum continua collectione cetera plerasque serosos humores eo salutari ut urinam perspeximus, & potissimum mammarum lympham illi analogam, adeo ut illarum vesiculæ ubi hujusmodi secernitur liquor eo maxime turgeant, ipsamque tensionem, atque tumorem inducant, quæ in juvenibus mulieribus prope menstrua in mammis apparent.

5. Tunc in plethoricis mulieribus debent partes omnes sanguine infarciri latiores præsertim, uti pulmo, cerebrum &c., vel quod ibi vasa facilius dilatari sinant, vel quod ab uteri infartu retardato in circumpositis partibus sanguinis cursus superius cruor celerrime se transferat, ab hac porro speciali pulmonum compressione suffucationes illæ creberime originem habent quæ menstruantibus mulieribus superveniunt.

6. In cerebro vero iisdem de causis sanguinis effluxus nimius pro subjectorum diversitate dissimiles præbet effectus; in quibus humores densi, & serosi, arteriarum pulsi rari, & debiles sunt, cerebri fibras graves, laxasque reperies, sopor facile oriri solet; contra vero ubi fluida, tenuia, ferventia ac sitiora conspiciuntur, tum cordis, & arteriarum pulsi celeres, crebri reperiuntur, fibræ arescunt, & insomnia producuntur.

7. Utroque casu in cerebro redundans sanguis capitis dolorem affert, hoc tamen discrimine, quod primum capitis gravedinem faciat, alterum vero distentionem potius, ac divulsionem pariat, nonnullæ enim mulierum capitis infertum patiuntur, aliæ de vibrationibus quibusdam, aut ictibus conqueruntur.

8. Uterus in nonnullis catameniorum tempore distenditur, & inflatur ita ut dolorem inducat cujus impressiones spiritus cerebrum versus depellentes mulieres delicatiori sensu preditæ dormientes, protinus spetris e somno excitentur, præsertim si, menstruo fluente, uteri colicis insultibus sint obnoxiæ.

9. Varia fęnomena quæ catamenia præcedunt ab infartu sanguineorum vasorum omnino dependent, nam vermicularium repletio, quæ, pro eorum exilitate, sensim fit, & exigua copia, necdum sensibiles effectus producere valeret, nisi sanguinea vascula diebus eruptioni proximis maxime turgerent, quando vermicularia summum jam plenitudinis gradum attigerunt, neque symptomata illa patrarent, quæ a sanguineo affluxu oriri experientia docuit; primo igitur, aut secundo ante effusionem die in iis in quibus appendices vermicularium pressioni facile cedunt; ter, quaterve in illis, quarum appendices serius difficillime reserantur, hæc omnia videbis.

§. VI.

Usus catameniorum.

HActenus exposita ostendunt fluxum menstrum unoquoque mense

I. Dilactare, inflare, ac rarefacere uterum, ut conceptioni magis idoneum evadat, in posterum enim apparebit, ipsum rarum, porosum esse oportere, ut seminales moleculæ illius contextum facilius subeant.

II. Verum extendere, producere, atque aptare venosas appendices ut placentæ villi in ipsas inserantur, & fętus proinde cum utero nectatur, infra poro constabit illas productas, ac placentam pervadentes foetui præcipuum nexum cum utero suppeditare.

III. Denique explicare, & reserare vermicularium ostia, venososque processus pro foetu alendo, nam per eorum orificia patebit infantem, sanguinem, chyleumque nutritium accipere.

IV. Fovere tandem, atque augere fibrarum robur, ac flessibilitatem, ut partus bene se vertat; evidens itaque erit tunc interesse colli fibras flecti, & relaxari, fundi vero contrahi, atque arctari magis.

Clare enim patet menstruationem generationi non modo proficere, imo necessarissimam esse; naturæ porro beneficentissimus Auctor huic molestiæ feminas subjecit, ut facilius concipere, fœtum alere, altumque parere valerent.

In hoc experientia rationi collineat: raro tamen, ac pene impossibile est mulieres quibus continenter desinunt, aut aliquoties catamenia suprimuntur, concipere, fructum incolumem servare, vel absque periculo parere; id commune confirmat adagium, *qui floribus carent, fructus desiderant*, quod significat feminas menstruis orbas fętum frustra expectare.

Quidam opponunt brutorum plerumque femellas menstruo deficere, hoc tamen defendere potius, quam contendere videtur catameniorum necessitatem; neque magnifacio exemplum Simiarum, aliorumque animalium, quæ hujusmodi fluxu donantur; meæ enim sententiæ maxime favet brutorum femellas omnes coictu proximas stillicidio præditas esse lymphatico cruento, qui muliebre menstrum perbelle æmulatur, etiamsi in illis semel, vel bis in anno ipse tantum revertat, parum vel nihil sanguine infectus, qui vera catamenia constituit, unicuique animali idonea, & similes utilitates præstat, ac uberrima in mulieribus menstrua suppeditat.

Hæc explicationem præbent cur catameniis prorsus orbatæ mulieres pluries tamen filios pepererunt; suspicari enim licebit auctores nonnullos, qui id observasse asserunt, parum admodum sedulos fuisse: cruenti porro fluxus defectu decepti, mulieres illas menstruis penitus carere statuerunt, ac indagare neglexerunt ipsas lacticinoso, sanguineo vix, donari fluxu, qui in ratione temperamenti, uteri constitutionis, vitæ gestæ, catameniorum munere fungebatur, & brutorum more mulieres satis fęcundas reddere potis erat.

Sed si intimius rem perscrutabimur, apparebit, rusticas, & laboriosas mulieres, easque omnes quibus continenter, & absque sanitatis noxa cruentum deest efluvium, quæque *viragines* dicuntur, suis tamen menstruis pollere. Id ostendit in rebus Medicis, aut Phisicis dum sedulo inquiramus continuo imminui mirabilium numerum; ac proinde constantem, & universalem menstruationis legem a natura institutam jugiter confirmari.

Nihilo tamen minus putarem fluoris ubertatem quam in plerisque observamus, a natura non parum aberrare; constat enim rusticas victu sobrias mulierum respectu in civitate degentium, uberrimis minus catamenis gaudere; verum qui per silvestres peragrarunt nationes referunt, mulieres nullis, vel paucissimis illuc menstruis donari: id asserit Lerius (a) in *Topinamborum* regione obserservasse, Carletonus (b) apud *Tapujas* in Brasilia, Peclinus (c) in Groelandia; quod argumentum præstat id mulieribus naturaliter commune esse, quare illæ, quæ prima vivendi simplicitate perstiterunt, iis beneficiis frui valuerunt, quæ natura ipsis largita erat; at si mulieres nostrates, quas cultas appellant, catameniis copiosis, & molestis sunt obnoxiæ, mollis vitæ gerendæ methodo erit tribuendum, quæ naturæ constitutiones pervertit, atque earum calamitates multiplici ratione auget.

(a) Johannes Lery, *Navigationes in Brasiliam.* Cap. 6. (b) *De causis Catameniorum.* Cap. 4. Ubi laudat Johannem Stadium. (c) *Observat. Physico-Medicar.* Lib. I. Observ. 34.

CAPUT III.

Prima catameniorum eruptio, & antecedentium, aut concomitantium symptomatum.

§. I.

Descriptio.

IN juvenibus mulieribus, quæ pubertati proximæ fiunt, & naturæ conatus jam persentiunt eruptionem promoventes, quinque dantur circunstantiarum gradus tum uterum ipsum cum reptantia vasa respicientes; unusquisque gradus vel simplex considerari potest, dum unicus in utero apparet; vel compositus dum plures gradus intensione, & extensione diversa simul copulantur, ut novas mutationes ibi valeant procreare, quæ novas etiam symptomatum, aut morborum species producant.

Priores hic simplices eruptionis gradus enunciare sategimus; compositos vero innumeros sufficit indicare, quorum explicatio, & curandi methodus a simplicium explanatione, & indicationibus infra proponendis facile deduci possunt.

Eruptionis gradus primus.

Tunc omnia primo sanguinis scaturientis fluxui maxime favent, tum ex parte vermicularium jam patentium, cum venosarum appendicum, quarum appendices facile, citoque lacteorum vasorum comprimentium auxilio explicantur, reserantur, aut obducuntur quantum opus requirit: ex iis consequitur;

1. Menstruum fluxum procul omnem dolorem, aut molesta fœnomena incipere, vermicularium, & appendicum facili aperitione, atque occlusione, ut menstruationis negotium placide, leniterque se vertat.

2. Catamenia ortu suo minus uberrima apparere, vel quod appendices nondum dilatentur, vel quod extremitates earum, quam par est, nondum patulæ fiant.

3 Illa serius scaturire, brevi desinere lacticinosi humoris inopia, qui segniter, minusque replet vermicularia vasa, vel appendicum rigiditate, quæ ipsas explicari, aut patefieri nonnihil impedit.

4. Hæc omnia tamen, nullo obstante fœnomeno, sexto ad summum mense ad libellam se ponere, & menstrua ubertatis periodorum, & durationis ratione æqua constanter permanere.

Hoc felici eruptionis gradu puberes juvenes tantum fruuntur.

1. Præsertim quæ proceræ fuere, & optimo donatæ corporis habitu, neque prima juventute strumis, aut cronicis morbis fuerunt obnoxiæ.

2. Quæ hilares sunt, & sanguineo præditæ temperamento tum salubri, sed simplici vescebantur cibo, neque obstrutionibus umquam uteri, aliorumque viscerum laborarunt, in quibus a firmo ventriculo optima perfecta est digestio.

3. Quæ nisi prope decimum quintum ætatis annum fluxus indicia conspexerunt, quando uterus conditionibus omnibus pollebat eruptioni necessariis, absque quo calidis remediis, frixionibus, aut lubricis cogitationibus immature excitaretur effusio.

4. Tandem dum mammæ sorores factæ indicabant uterum pari conditione gaudere, quæ potissima erat, ut facilis, & naturalis catameniorum eruptio superveniret.

Eru-

Eruptionis gradus secundus.

In hoc statu vermicularia rigida, & exilia nimis renuunt lacteo succo repleri, tum uteri venæ, earumque processus compacto matricis contextu compressæ sanguinem respuunt, quo inflari deberent. Hæc cum uteri actione comparata ostendunt,

1. Naturæ conatus in iis mulieribus quandoque inutiles evadere, tum vermicularium exiguo numero, cum appendicum duritie renitentibus.

2. Hujusmodi nisus in illis neque pondere, neque tumore, aut collico uteri dolore manifestari, vel ea ita lenissima evenire, ut parum, vel nihil uteri vasculis inflatis vix sensibilis distensio appareat.

3. Plura tamen symptomata oriri, quæ vel ab exuberanti lacticiniosa lympha, qua tunc sanguis saturatur, vel a cuoris redundantia in vasis ab utero reducis dependent.

4. Lympham lacteam a vermicularibus repulsam cum mammarum lympha haud diversa copulatam, quam maxime sinum inflare, atque tendere.

5. Illam saliva remixtam ipsius actionem perturbare ita, ut vulgarem ciborum gustum pervertat, ac ventriculus vilissima poscat alimenta, quod *Picam*, aut *Malaciam* Medici vocant.

6. Eamdem lympham gastricis succis copulatam eorum virtutem obtundere, multiplicem indigestionis speciem inducere.

7. Sanguinem supra diametrum in vasis coacervatum latiora viscera, minusque resistentia tumefacere.

8. Hujusmodi infartus pulmones aggredientes, deliquia, hystericas suffocationes, ac sanguineos excreatus quandoquidem generare.

9. Seri, aut sanguinis in cerebrum redundantis copiam in ratione tenuitatis, aut spissitudinis hujusmodi humorum plus, minusve cerebri substantiam, ejusdemque membranas infestare, ut capitis gravedo, aut divulsio, sopor, insomnia, motus convulsivi, & epileptici facile oriantur.

10. Similem tandem intra tunicas, muscularem substantiam, aut adiposam telam humorum exuberantiam spuntaneas lassitudines atque die pedum, noctu faciei tumorem excitare.

His rebus sunt obnoxiæ mulieres,

1. Quæ citiori corporis habitu, fibris rigidis, atque uteri compacto, exilique contextu donatę sunt.

2. Quæ uteri, aut viscerum hyppogastricorum obstructiones passæ sunt, quæque strumoso fomite sanguinem habent deturpatum, aut infantia, vel pubertate morbos plurimos substinuerunt.

3. Quæ catamenis non a spontaneis naturæ conatibus excitatis, sed remediorum potius violentia perperam applicitis lubricis titilamentis, lecturis obscœnis, venustulorum consuetudine, atque impuris cogitationibus concitatis donantur.

4. Quæ tandem viliori altæ cibo, sordibus vescuntur, & melancolia corripiuntur molestissima, ab animi patematibus veris, vel futilibus confirmata.

Eruptionis gradus tertius.

In hoc statu vasa vermicularia explicantur, sinuntque ingressum lacticinosæ lymphæ, eorum tamen orificia aperiri renuunt, ut periodicus fluxus exoriatur, appendices venosæ pariter, a vermicularibus compressæ, satis sanguine turgent at earum extremitates compactæ minime reserantur, ut sanguis methodice erumpat. Evidens enim est

1. Tunc temporis puberes fœnomenis omnibus vexari, quæ præcedunt catamenia, aut illa comitantur, nam vasa tum lactea, cum uteri sanguinea simili reperiuntur constituta ratione, ac prope menstrua; quinimo illa symptomata diuturniora, atque infesta magis apparebunt, effluvii deficientia, quæ vasorum plenitudinem confirmat.

2. Vaporibus, & hystericis insultibus juvenes perturbari, & partium mirifico consensu utero jam distento, distratoque motus convulsivos excitari, ut infra de hyterismo loquuturi explicabimus.

3. Superaddi symptomata omnia, quæ in secundo eruptionis gradu sunt obvia, vel id exuberans in sanguine lympha producat, vel sanguinis in vasis repletudo, dum hi humores erumpi impediuntur.

4. Hujusce eruptionis gradus proprium esse venosas appendices dilatare, atque varicosas reddere diutinæ distensionis ergo, tum longa lymphæ lacticinosæ mora in vermicularibus ispissatæ sirrhosos in iis tumores procreare.

Hisce plerumque affectibus laborant illæ, quæ

1. Suapte natura orificiis pollent appendicum, ac vermicularium compactis magis, rigidis, atque obtectis, quæ expandi nimis renuunt.

2. Intimam uteri telam densam, spissamque habent, quæ orificia illa circumvestientem magnopere arctat.

3. Fœnomenis secundo gradu obviis per aliquod temporis spatium fuerunt obnoxiæ, tunc enim vermicularia, & venosæ appendices sanguinis, aut lymphæ affluxu extenduntur, dum orificia minime dilatationi cedunt.

Eruptionis gradus quartus.

Tunc vermicularia vascula lacteo humore, & venosæ appendices sanguine replentur, ut in postremo casu accidere compertum est; hoc tamen discrimen oritur, quod sanguis ex appendicibus in utero copiose erumpat dum vermicularium ostiola penitus obturata, neque minimam humoris lactei guttulam effundunt. His, adductis facile apparebit,

1. Tunc uberrima valde menstrua experiri mulieres quia turgentia vermicularia continenter venas comprimunt, coguntque sanguinem affatim per venosos processus sibi pandere viam.

2. Simili ratione diuturniora menstrua esse debere e vermicularium continua pressione in venis sanguinem retinente ut ipsarum orificia patula diutius persistant.

3. Catameniorum regressus crebriorem apparere, cum vermicularia nedum exinaniantur, ac propinquas venas constanter circumcingant, ut nuperrimo sanguinis affluxui, eruptionique facile occasionem præbeant.

4. Haud infrequenter catamenia morbosi fluxus speciem tunc referre, quod prænunciabimus quoties ea uberrima, diuturniora, & creberrima valde conspexerimus.

5. His de causis mulieres plerumque laxas, graciles, ac emaciatas evadere, & constanti sæpe sanguinis inanitione laborare.

6. Lympham vero lacteam in vermicularibus retentam, cum separari impediatur in sanguinem reducem, ea omnia necessario suppeditare fœnomena secundo gradu n. 4. & 5. superallata.

7. Ibi lympham illam stagnantem continua mora ispissatam sæpe sirrhos producere, quas n. 4. gradus tertii indicavimus.

8. Tandem, eorum symptomatum complexu persistente, mulieres laxitudine, ac pallore corripi, tum gustu inordinato, viscerum hyppogastri, obstructionibus,

bus, hydrope laborare, atque in ea infirmitate labi quam *Cachexiam* Medici dicunt.

Experientia didicimus id illis supervenire, quę

1. Perperam violentioribus emenagogis usæ sunt, dum tertio laborabant eruptionis gradu, tunc enim sanguis iis concitatus remediis cogit venosas appendices aperiri, absque quo vermicularia reserentur, quæ a lympha nullam ipsorum medicamentorum vim persentienti minime excitantur.

2. Tertio existentes gradu a vehementiori corporis exercitio lacessitæ, aut febri correptæ fuere, ut sanguis celerius per vasa percurrens, appendices aperuisset vermicularibus adhuc obtectis.

3. Sanguine donantur acri minusque fibroso, ut tenuitatis ergo facile per venarum extremitates effugiat, aut illas corrodendo brevem sibi aperiat viam.

Eruptionis gradus quintus.

Hujusce status effectus eorum quarti gradus inverso ordine eveniunt, videlicet maximus vermicularium numerus in utero patescunt, & absque mora ibi confluentem lympham effundunt, appendices vero nullam a vermicularibus pressionem patientes parum vel nihil expanduntur, quare ex iis facile statui licebit:

1. Tunc mulieres venosis oclusis appendicibus rubris minime donari catameniis, aut diluctiori tantum colore infectis patentium appendicum paucitatis ergo.

2. Diutius retardari rubri sanguinis refluxum lacticinosi humoris defectu, qui per varios anfractus peragrando difficilius ea congeritur copia, ut appendices valeat comprimere, & rubrum superveniat effluvium.

3. Nullam hance menstrui inopiam inferre uteri gravedinem, tensionem, aut colicum dolorem, cum nullam supponat vel lacteorum, vel sanguineorum vasorum repletudinem, quæ id parere possit.

4. Hunc gradum jugiter albo fluore comitari ea lympha composito, quæ ex laxis vermicularium ostiolis erumpit: persistit ille donec orificia patula existant, intercipitur si ea per vices obducantur, ac ubertotosus plus, minusve fluor apparet in ratione facilioris aperitionis necne, vel numeri patentium vermicularium.

5. Pertinax hujusmodi humoris dispendium, præsertim si uberrimum sit, patientes emaciare, appetitum lædere; viresque debilitare ita, ut tandem cachexiam, & quæ eam consequiuntur noxiam symptomata facile inducat. Hæc experiuntur quæ

1. Phlegmatico temperamento præditæ sunt aut cronicorum morborum calamitate, vel attenuantium remediorum abusu sanguine diluctiori donantur.

2. Fibris sponte laxis, & membranis ex iis contextis imbecilibus gaudent, quare intima etiam uteri tunica impar evadat quantum necesse est vermicularium orificia firmare, ne per ea sanguis elabat.

3. Postremis ante eruptionem annis titilamentis pudendorum spuntaneis, vermicularium orificia tentarunt, donec sensim sensimque laxiora facta sint.

Eruptionis gradus complicatus.

Hic potissimum dependet a duorum, trium, vel quatuor simplicium graduum complexu, at cum eorum comparatio multiplex valde esse possit, difficillimum erit singulas determinare, præsertim cum ex componentium explanatione compositorum uterque facile deducatur, sufficiat enim hic animadvertere:

1. Unumquemque compositorum gradum in duo tresve &c. simplices gradus resol-

resolvi, quod magnopere favet fenomenorum explicationi, aut morbi medellæ.

2. Sufficere etiam gradum perpendere tantum qui ceteris in compositione præcellit; nam hunc modificando præcipuum uteri defectum, summa quam habent inter se ratione, ceteros facile, tum morbos, cum matricis læsiones subjeceris.

§. II.

Diagnosis.

PRimum itaque Diagnosis objectum eo collineant, ut quinos uteri status, qui prope menstruorum effusionem in mulieribus reperiuntur sedulo, agnoscamus; *alterum* detegere nostrum erit causas omnes, quæ hasce varietates producant, ac persistere faciant.

I. *Prioris* indaginis respectu natura eorum, quæ præcedunt catamenia, aut iis copulantur satis intimam uteri constitutionem ostendit, modo paulisper examine cunctemur.

1. *Primus* tunc præsens erit *eruptionis gradus* quando puberes procul dolorem, colicos affectus, aut graviora symptomata catameniis gaudere incipiunt.

2. Quando sinus in illis jam tumescit, ac sensim ipsæ menstruis orbatæ pallidæ fiunt, tum uteri tensionem, pondus, aut dolorem persentiunt, evidens est *secundum* oriri *eruptionis gradum*.

3. Dum mulieres nuper descriptæ menstruis deficiunt, pallescunt, atque adeo tensionem, tumorem aut collicum uteri dolorem periodice revertentem crebre patiuntur, vel levi quandoque albo parum cruento donantur effluvio illas *tertium* experiri *gradum* fateberis.

4. Si puberes copioso nimis, diutino, ac frequenti sint fluxui obnoxiæ usque dum sanguinis amissio morbosa videatur, ac pallidæ valde, & choroticæ fiant, tunc *quartus* apparebit *eruptionis gradus*.

5. Cum tandem mulieres pro copioso, & cruento methodico fluxu, album continenter effundant, vel per intervalla interceptum, aut continuum, modo tamen æque & periodice increscentem, modo non, tunc *quintum* nanscisci *eruptionis gradum* suspicari licebit.

II. *Secundo loco* venit inquirendum causas diversas uteri gradus producentes, quare indago admodum incerta est, nisi ægrotantium sedula narratione deducantur, at frequenter aut ignorantur, aut obliviscuntur, aut illa abdunt, quę circa hanc rem lumen suppeditarent; plerumque tamen ab innata uteri textura diversi hujus ægritudinis gradus solent derivare, etiamsi in hac diagnosis parte conjecturis potius fidere coacti simus; id tamen pauci faciendum, neque multum influit in remediorum selectum, quem patentia uteri fœnomena clare postulabunt.

§. III.

Prognosis.

I. NAturæ valde consentaneum erit menses decimoquarto, aut subsequenti ætatis anno facile absque molestia erumpere; id optimam prænunciat fibrarum, tunicarum, atque uteri constitutionem, verum felicissimos promittit fœcunditatis eventus.

II. Contra vero infaustum erit, si mulieres primo hoc eruptionis gradu aliqua deficiant necessaria conditione, si menstrua citius, vel serius, quam par est, superveniant, si plura tunc noxia symptomata appareant, hoc non solum infirmæ uteri constitutionis certissimum indicium præbet, verum experientia

constat

constat hujusmodi mulieres toto suæ vitæ curiculo pertinacioribus plerumque esse obnoxias morbis, laboriosis catameniis pollere, ac paucos, vel imbecilles fœtus gerere.

III. Ex iis facile prognosis institui potest, quæ in puberibus specialem uteri conditionem spectat; prior convenientissimus est eruptionis gradus, qui omni procul fastidio sponte apparet; ceteri quatuor qui aliqua orbantur sanitatis nota, plus minusve morbosi sunt.

1. Secundus menstruorum gradus ubi tum lactifera cum sanguinea vascula humore sunt exhausta, ac patientes pallidæ fiunt, nullumque tumorem, tensionem, aut uteri dolorem persentiunt, ceteris minus molestus, aut periculosus evadit, ab aliquali enim uteri densitate dependet, cui ætatis incremento facile medetur, neque ullam lacteorum vasorum obstructionem, aut sanguineorum expansionem inducit.

2. Tertius fluoris gradus binis subsequentibus minus incomodus erit, nam quamvis utriusque generis vasa maxime turgeant, ac puberes uteri dolorosis tensionibus, aut corporis pallore corripiantur, nihilo tamen minus sponte, si paullulum cunctaberis, menstrua feliciter supervenient, naturæ conatibus excitata, neque ullam ab iis fœnomenis noxam suspicaberis, quia facile remediis obstructiones hinc ortas poteris præcavere.

3. Quartus, & quintus uteri gradus laboriosi magis ambo, & difficiles apparebunt, diversa tamen ratione de iis singillatim pronunciabimus; ille enim, dum menses uberrimi nimis diuturni persistunt, periculosus magis est; postremus, in quo continenter albus humor effunditur, recidivus magis, & pertinax videtur.

§. IV.

Medendi ratio.

PRimus effusionis gradus nullum postulat remedium, omnis naturæ comittitur; secundus, & tertius ad menses suppresos pertinent, quartus parum, vel nihil distat ab inordinato catameniorum fluxu, aut morbosa ex utero sanguinis jactura; postremus cum fluore albo maxime convenit, quare ne crambe repetamus, singulorum medellam subsequentibus capitibus exponemus; secundum tamen, & tertium excipiemus magis obvios, circa quos cautelas potius enunciabimus, quæ primam mensium eruptionem fovent, illas præsertim, quæ remediorum exhibitionem respiciunt.

1. Cum præcipua hujus morbi causa sit nimia uteri compactio, ac vasorum potissimum utriusque generis, quæ relaxari renuunt, ideoque primum oportebit humectantibus, laxantibus, & emollientibus remediis firmum uteri contextum relaxare aliquantulum.

Si tunc cutis rigiditas, ac pulsuum elasticitas postulaverint, tum ventriculi conditio permiserit, præscribi possunt

1. Jura ex pullo gallinaceo, aut vitulo confecta, in quibus ebulliant radicum Althææ, Fragariæ, aut Cichoreæ silvestris singularum unica, tum foliorum Boraginis, Buglossi, Lactucæ, ac Dentis Leonis singulorum manipulus, quibus addi potest salis Prunellæ, aut Crystalli mineralis drachma una.

2. Verum decoctiones ex similibus planctis peractæ, quibus adjungi potest uncia una vel semis syrupi violarum, portulacæ aut nympheæ.

3. Emulsiones dilutiores filtratæ, vel etiam coctæ ex semis uncia seminum Melonum mundatorum cum aqua graminis, aut hordei peractæ, addito aliquo ex syrupis superallatis.

Contra vero si pulsi imbecilles, & inæquales apparuerint, aut ventriculus refrigerantia respuerit, substitui poterit serum lactis repurgatum simplex vel plantis amaris coroborantibus remixtum, quale sunt Chamædrys, Chamępitys, Absynthium &c. aut ferri extinctione chalybeatum; verum si opus requirat solo lactis sero per B. M. destillatio uti poterit absque plantarum additione, vel saltem refrigerantibus additis, aut leviter vulnerariis, pulsuum, & sanguinis conditioni ratione habita.

In utroque porro casu tepentis aquæ fluviatilis balneo, aut semibalneo mane, & vespere, mane tamen utilius, ægram laxare oportebit, tum ex lavacro exeunti apozemata vel emulsiones magis congrue poterunt exhiberi.

II. Cum altera menstruorum segnitiei causa a sanguine densitate, aut lentotore dependeat, ut ejusdem nisus contra renitentes venarum parietes impar sit per eas appendices sibi pandere vias, necesse itaque erit postquam solidorum laxantia adhibita sunt, solventia, & aperientia amplecti remedia, quæ Emmenagoga dixerunt Medici; verum a mitioribus erit incipiendum sensim sensimque ad efficaciora gradum faciendo usque dum morbi pertinacia absque noxæ metu postulaverit. Hic usitatiora gradatim proponam, & singulis dosim magis idoneam apponam.

Aqua ex rubigine chalybeata,	*pro potu ordinario*
Vinum chalybeatum	*ad* ℥ IV *jejuno stomacho*
Tartarum martiale solubile	*a gr. XXIII ad gr. XX*
Crocus martis aperiens	*dosis antecedentis*
Limatura chalybis porphyrisata	*a gr. XV ad gr. XX*
Ethiops, vel crocus martis aqua paratus	*dosis antecedentis*
Tinctura martis	*a guttis XXV ad gutt. XXX*
Terra foliata tartari	*a gran. XXX ad* ʒ *s.*
Ethiops minerale igne paratum	*dosis antecedentis*
Galbanum Sagapenum Gummi ammon.	*a gr. VIII ad XXX*

Ex iis pharmacis diversimode inter se copulatis Opiata, Bolos, Pillulas, atque Rotulas parant ægrotantium gustui accomodatas, at circa hanc rem subsequens capitulum consulere poteris ubi de *catameniis suppressis, aut iminutis* loquuturi, de iis singillatim pertractabimus.

III. Frequenter accidit, quod non modo vicissim humectantia, & laxantia, nunc aperientia, & solventia, sed simul copulata exhibeantur ut validius agant, ex. gr.

1. Decoctiones ut supra paratæ in quibus infundantur nodulo inclusæ limaturæ Chalybis aut Croci martis aperientis ʒ I. vel similis dosis *Arcani duplicati*, aut salis mirabilis Glauberi, vel tartari martis aperientis gr. XX. vel tinctura martis gutt. XX. aut XXV.

2. Apozemata ex iisdem plantis parata quibus adduntur simili quantitate sal mirabile Glauberi, vel arcanum duplicatum, aut tartarum solubile martis, verum etiam terra foliata tartari, aut globus chalybeus infunditur, donec nigro colore inficiantur.

3. Serum etiam optime depuratum in quo solvantur tartari martis solubilis gr. XX., aut tinturæ chalybis gutt. XX. vel XXV.

4. Optimum sane erit consilium dummodo anni tempestas idonea sit aquas minerales ferrugineas exhibere in Gallia obvias, vel nostrates, si Italis hoc libel-

bellum pervolvere contigerit. Galliæ selectiores sunt illæ quæ prope *Vals*, *Caransac*, *Camarets*, *Forges* &c. verum solutivæ addi possunt thermarum *Vichi*, *Bourbon*, *Balaruc* &c.

IV. Hæc tamen medicamenta ut efficaciora experiantur, sedulum vitæ regimen ipsis conjungi debet.

1. Quare ægris nisi optimis cibis ac facilis digestionis uti permiseris, quos ventriculus subigere valeat; depravata alimenta omnia interdices, quæ appetitus inordinatus poscit, hac methodo chylus ubertosus magis secretus tum lymphæ lacteæ copiam augebit, cum sanguinis densitatem corriget.

2. Ægras admonebis ut jejuno stomacho spatientur, tum rhedis, æquis, choreis vel ludis corpus exerceant, quibus motus sanguinis fit velocior, atque spissitudo imminuitur, tum validiori nisu cruor in uterum irrumpit.

V. In hac tandem medendi ratione caute incedendum erit, neque sequentes oblivisceris animadversiones, tibi mensium eruptioni consulenti maxime necessarias.

1. Nedum hyeme vel autumno menstrua provocabis, tunc enim solida nimis rigida, fluida spissiora reperies, quare ver, aut æstatem deliges.

2. Naturæ conatibus potius erit fidendum quæ morborum medicatrix est potissima, quam remediis efficacioribus noxis plerumque, aut incertis.

3. Itaque sufficiet naturam segnem mitioribus sollicitare remediis, ac ab illa, cunctando, salutares effectus attendere, secus si vasa reserari invite cogeris, molesta erunt superventura fœnomena.

4. Lenientia tantum purgantia exhiberi intererit, etiamsi serotina videatur valetudo; nam cito convaluerint si integre, at si emetica, aut drastica fortiora adhibere opus erit, ea nisi ad rem erunt exhibenda, circa quæ caput subsequens consuleris.

5. Emenagogis addi possunt remedia antistrumosa dum strumosum in sanguine fermentum suspicaberis, quod humorum densitatem intendat.

6. Dum in menstruis medendis cunctamur, nihil erit negligendum ut ventriculus roboretur, digestio promoveatur, ac chlorosis symptomata imminuantur, ea de causa præscribi possunt modicus in prandio vini usus, inposterum aqua chalybeata, infusum rhabarbari sine igne patratum, tum decoctio vinosa absinthii, aut aquosa baccarum juniperi: exhiberi simul possunt jejuno stomacho extractum juniperi, aut cortici percuniani, vel guttæ aliquot quintæ essentiæ absinthii aut elexiris proprietatis sine acido parati coclear unum; denique etiam elixiris proprietatis destillati *Garus* vulgo, vini tantillo aut aquæ totius citri remixti similis dosis.

7. Prout ætas, & ægrotorum opus requirant diversæ, flebothomiæ species usu veniunt: pedum venæ sectio sæpissime magni momenti est, quando omnia ex parte uteri ita disposita sint, ut motum sanguinis ibi affluentis tantummodo accelerari intersit; hunc morbi gradum indicabit modica uteri tensio cum pulsuum lentore, & exiguitate conjuncta; noxiam vero hanc venæ sectionem experimur dum repentina in utero vasorum sanguineorum repletudine ea comprimuntur, ita ut invicem dilatari impediantur; tum brachium secare oportebit ut (a) Riverius admonet, quod indicabit pulsuum plenitudo, & frequentia, cum uteri dolorosa tensione consociata. His circumstantiis exceptis, nisi qua urgens postulaverit causa, caute erit incedendum circa hujusmodi venæ sectionem in catameniis segnioribus.

8. Connubium tandem juvenibus mulieribus comendare fas est menstruis orbis, quibus certissima erit medella: id plerumque illa promovet, atque confirmat,

---

(a) Observate Cent. 1. Observa. 2.

mat; vel ſaltem prima geſtationis occaſio, aut partus rem expediunt, ſi primæ nuptiæ impares fuiſſent.

Remedia uſitatiora primam ſanguinis eruptionem promoventia.

I. ſequentes rotulæ frequenter uſuveniunt

R. Sachar. comm. ℥ IV; ebull. ß. acq. quant. ad dimidiam ſyrupi ſpiſſitudinem add.
Cinamom. ſ: p: ʒ III
Limat. chalyb: ℥ ß.

Coquantur omnia ad conſervæ conſiſtentiam, quæ ſupra marmor extenſa in tabellas ſexdecim ſcindantur.

Hujuſmodi unam aſſumant patientes mane jejuno ſtomacho; vel ſi morbus poſcat alteram poſt meridiem, & tertiam edant quarta a prandio hora, quibus thee infuſi aut pthiſanæ poculum ſuperbibant.

Earum uſus quantum lubet produci poteſt lenitatis ergo, & cum parum alvum ciat ægras aliquoties purgare oportebit.

II. Ut draſticas ommittas, ſequentes rotulas cathartica virtute donatas exhibere poteris.

R. Foliorum, aut foliculorum ſennæ ʒ II.
Ebull. cum aquæ Oenephoro, ac decotione percolata add. ſacch. comm. ℥ IV
Cinamom. ſ: p: ℥ ß.
Martis aper. ℥ I
Coquantur omnia ad conſervæ conſiſtentiam quæ ſupra marmor cinamomeo pulveri, aut ſaccharo conſperſa in ſexdecim partes ſcindantur.

Hæ tabellæ ſuperallata exhibeantur methodo; excipiatur tamen pomeridianum tempus, ne alvus noctu ciatur.

Hoc medicamentum modice purgare conſtat; quare ſi ipſius eccoproticam vim intendere lubeat, brevi intervallo doſim duplicate, vel ſennæ quantitatem in nova præparatione augetote.

CAPUT IV.

Catamenia ſuppreſſa, aut imminuta.

§. I.

Deſcriptio.

MEnſtrua ſuppreſſa dicuntur, dum pubertatis tempore penitus abſunt; imminuta vero quum uberrima minus, breviora, aut rara apparent.

Conſuetudini igitur conſulentes menſium ſuppreſſionem *naturalem*, *non naturalem* aut *præternaturalem* dicimus. *Naturalis* appellatur ſi fluxus quadrageſimo quinto, aut quinquageſimo ætatis anno ſecundum naturæ leges ſponte deſiſtat; *Non naturalis* dicitur gravidarum, aut altricum in quibus naturæ proviſione ſuſpen-

ſpenditur. *Præternaturalis* in iis reperitur ſuppreſſio, in quibus citra geſtationem, lactationem, aut ætatem conſiſtentem menſes deſinunt; hujuſmodi ſuppreſſionis ſpecies morboſa eſt, de qua tantum hic ſermonem inſtituemus; nihilo ſecius dum ejuſdem cauſas proponemus, eas obiter indicabimus, quæ ceteras ſuppreſſionis ſpecies producere valent.

Catameniorum imminutio tripliciter conſiderari poteſt, in ratione videlicet ubertatis, perſiſtentiæ, aut frequentiæ, quibus invicem menſes diverſimode comparabuntur, &

1. Dum fluxus inops, aut brevis, aut rarus in diverſis ſubjectis apparet.

2. Quando triplici duplicata ratione revertit, cum nempe effluvium uberrimum minus citius deſinat, vel minus copioſum rarius apparet, vel rarius revertens citius deſiſtat.

3. Multiplici vero ratione, dum uno eodemque ſubjecto ſimul rara, breviora, minuſque uberrima, erumpunt catamenia.

§. II.

Cauſæ.

MEnſes ſuppreſſi. Ex naturæ legibus ſuperiori capite enunciatis conſequuntur; omnes eorum cauſas referri tribus claſſibus, quarum *prior* vaſa vermicularia reſpicit, quæ cum repleri renuant, propinquas venas comprimere imparia evadunt; *altera* venas uteri ſpectat, quæ etiamſi comprimantur a circumpoſitis vermicularibus, nequeunt tamen ſatis inflari, ut a ſeipſis valeant reſerari; *poſtrema* ad ſanguinem pertinet, qui debili niſu in venas ac appendices præſertim irrumpit, neque per earum extremitates erumpere potis eſt: ſingulas nunc ſpeciatim examinabimus.

I. Plures adſunt cauſæ quibus vermicularia lactea lympha repleri impediuntur, ut proximas venoſas appendices pro menſium effuſione dilatentur.

1. Si hujuſmodi vaſa ſuapte natura exigua nimis, denſa, aut compacta ſint, ut lymphæ ingreſſum reſpuant, poſſint ſane illa vel originaria hac diſpoſitione primam implicare, aut retardare eruptionem, vel ipſam in conſiſtentibus mulieribus penitus intercipere, quando ætatis ergo vaſa maxime coarctantur, atque cum hæc vaſorum diſpoſitio nequeat per intervalla renovari, nullum locum habere poteſt in illis, quæ ſemel menſtruis donatæ fuere, in quibus hæc reverti debent.

2. Si ea vaſa omnia, aut ipſorum maximus numerus ſit obſtrutionibus implicatus a lympha ſyrrhorum more inſpiſſata, aut a vaſorum ſanguineorum infartu compreſſus, ut in earum partium inflammatione evenit, aut eroſus ſupuratione ulcerum more; hujuſmodi triplex eſt potiſſima ſuppreſſionis cauſa.

3. Si lympha lacticinoſa vel illa non intret vaſa, vel pro inopia ipſa non repleat, quod accidit:

1. Dum ſanguis in male-affectis aut a morbo recentibus lacteo deficit humore, qui citra moleſtiam tunc ſuppreſſionem pariet.

2. Dum ea lympha labore, venæ ſectionibus, aut crebris purgationibus diſſipata incompletam gignit ſuppreſſionem.

3. Dum mammas in nutricibus aggreditur, quam non naturalem ſuppreſſionem vocavimus.

4. Quando denique alio, aut continuis diarrhæis, aut hemorrhagiis diſperditur, innoxiam, aut imperfectam ſuppreſſionem producendo.

4. Si lymphæ lacteæ quantum in vermicularibus colligitur, tantum in utero per eorum expanſa nimis orificia ſtillet, vel albus perſiſtat hujuſce humoris fluor, quem vera ſuppreſſio erit ſubſequutura.

II. Si-

II. Similis extat causarum complexus venas, & venosas appendices implicans, quarum expansionem, autque productionem impedit, ut compressæ nequeant tamen reserari.

1. Tunicarum resistentia densitatis ergo potissimum dilatationi officit, at id ætatis, aut conformationis consequens est, quod in puberibus tantum primæ eruptioni obnoxiis, aut in consistentibus mulieribus jam catameniis defecturis locum habet, at nisi levissimam in iis, quæ constanti donantur fluxu, suppressionem parere valuerit.

2. Ovulorum præsentia germine gravium, quæ uteri cavitatem occupant appendicum productionem, aut aperitionem impediunt, vel id tantum sinut, ubi placenta matrici adhæret, quod non *naturalem* suppressionem gignit, gestationis propriam.

3. Uteri, tunicæ ipsius internæ præsertim, durities quæ venosas appendices amplectentes earum dilatationem implicant, ut in amplioribus uteri scirrhus accidere solet.

4. Convulsiva uteri constrictio, quæ repente venosos processus vincit, quam producunt

1. Frigus subitaneum, pedes præsertim, aut crura aggrediens.

2. Iræ impetus, aut gravis dolor.

3. Summi metus, atque inopinati valida impressio; hujusmodi plerumque est triplex causa suppressionum fluente sanguine, statim supervenientium, de quibus infra fusius, id a mechanismo motuum convulsivorum procedit ab animi patematibus, aut simpathicis affectibus, ut de hysterica passione loquuturi explicabimus.

III. Causarum respectu, quæ sanguinem ad venas uteri transvehi impediunt ea vi, qua earum extrema sese valeant reserati, deduci debent.

1. A segniori sanguinis motu, ab debilioribus cordis viribus ei communicato, ut in ægrotis languidis, aut gracilioribus subjectis observamus, vel a sanguinis spissitudine, quæ cordis impulsibus, ut mos est, resistit.

2. Ab exigua cruoris copia ad uterum transducta morbo, inanitione, aut macie in corpore deficientis, vel brachii inopportuna venæ sectione, aut crebra narium hemorrhagia alio deflectentis.

3. A duplici hujusmodi causarum complexu, tum a sanguinis segnitie cum exigua copia, qui ipsius officiat affluxui.

IV. Tres ipsæ sunt suppressionis causarum classes, in quibus simpliciter vermicularia vasa, venosæ appendices, aut sanguis peccare solet; at frequenter evenit remotarum causarum ergo plures ipsarum conjungi, quod connubium laboriosas magis, & pertinaciores suppressiones producit.

Cantamenia imminuta. Ea triplici ratione imminui possunt, inopia, brevitate, vel periodorum raritate.

I. Minus uberrima apparent.

1. Si vasa lactea dimidiatim repleantur, ac proinde leniter venas comprimant, quare parum impeditus sanguis recto pergat tramite minime per laterales appendices deflectens *v. clas.* 1. *causar.* &c.

2. Dum appendicum venosarum dimidium, aut minima pars tantum reseretur, ut, ceteris paribus, paucissimis earum patulis cruor directum cursum prosequatur, *v. clas.* II.

3. Si minori copia atque celeritate sanguis ad uterum transferatur, ceteris paribus, fluxus tunc minus uberrimus apparebit, *v. claus.* III.

II. Catamenia minus perdurant.

1. Si lactea vasa citius exhauriantur, & a venarum compressione desistant, qua de causa sanguis directum cursum innovat, *v. clas.* I.

2. Si

2. Si venarum appendices jam patulæ sollicite se reserent, id vel angustiæ orificiorum, vel laxitatis ergo eveniat; *v. clas.* II.

3. Quando sanguis ibi exigua copia accumulatur, vel quod in corpore deficiat, vel alio deflectat; *v. clas.* III.

III. Diuturnioribus intercipiuntur menstrua intrevallis.

1. Quando vermicularia sero se replent mensibus instantibus; *v. clas.* I.

2. Quando appendices diu renitentes difficillime reserantur; *v. clas.* II.

3. Cum tandem sanguis deficiat, vel leniter impellatur, ut venosas appendices explicare impar evadat; *v. clas.* III.

IV. His explicitis evidens est diversas causas binas, vel trinas simul comparando facile graduum compositorum explicationem innotescere, quando menstrua inopiæ, aut brevitatis causa imminuuntur, vel raritatis, & inopiæ simul ratione, vel brevitatis simul, & raritatis ergo; quando menstrua tandem triplici hac de causa imminuantur; quia uno, eodemque tempore minus uberrima appareant, minus perdurent, seriusque revertant.

§. III.

Differentiæ.

OBservatio perbelle expositis menstruorum legibus consona confirmat,

I. Duplicem dari suppressionis speciem, quæ vel fluente adhuc sanguine menses sistit, vel sensim sensimque agens eorum regressum tantum implicat.

Subita suppressio, quæ fluentia intercipit menstrua a convulsiva uteri constrictione dependet in iis mulieribus, quæ mensibus affectæ frigori, aeris intemperiei, aut ventorum afflatibus se exposuerunt, tum frigidis sunt usæ pediluviis, aut denudatis pedibus marmoreo deambularunt pavimento, vel timore, formidine, aut lætitia inopinata aggressæ sunt, quæ tandem vehementiori ira, aut gravi dolore sunt lacesitæ, *v. clas.* II. *n.* 4., hujusmodi causæ frigoris videlicet, & animi pathematum intensiores producunt effectus, quando mulieres iis minus assuetæ, & sensibiliores sint.

Suppressio, quæ gradatim fit absque quo menses perfluere desinant, quæque tantum eorum regressum impedit, pluribus de causis producitur infra enumerandis, quæ tamen facile distinguuntur segnitiei ergo qua agunt.

II. Altera datur suppressionis species, quæ vel album fluorem comitem habet, qui cruoris defectum implere videtur, vel penitus eo destituitur.

Prior ea species est, in qua vasa vermicularia nimis distensa lacteæ lymphæ per ipsorum ostiola tantum effundunt, quantum secernunt; *v. clas.* I. *n.* 4.; altera vero suppressio lacteo effluvio deficiens ceteras complectitur suppressionis species, ubi vasa vermicularia nihil lacticinosæ lymphæ separant, ipsa turgeant nec ne.

III. Tertia adest suppressionis differentia, vel quando menstrua silent procul uteri tensione, aut dolore, vel dum utroque, aliisque pluribus molestiis copulatur.

Ea doloris, & tensionis expers est, dum vermicularia, & venosæ appendices prorsus exinaniuntur; *v. clas.* I. tum *clas.* II. *n.* 1-3. verum *clas.* III. *n.* 2.

Ea contra dolorem, & tensionem habet comitem, quando hujusmodi vasa venæ præsertim maxime turgent universalem plenitudinem, & dolorosam tensionem procreando; *v. clas.* II. *n.* 4. *clas.* III. *n.* I.

IV. Postrema tandem differentia est cum non modo dolor, atque tensio absint, verum quovis aliæ molestiæ genere mulieres libere evadant, vel cum paucissimis etiamsi corripiantur incomodis, nonnullis tamen chlorosis laborent symptomatibus.

Suppres-

Suppressio quæ dolore, ceterisque molestiis est orba, a lymphæ producitur in sanguine defectu, aut mutato gressu; *v. clas.* 1. *n.* 4.

Altera dolore, & tensione carens, verum aliquo chlorosis phęnomeno affecta a præcedenti in hoc differt, quod dum vermicularia lymphæ defectu vacua persistant, hic lympha etiamsi uberrima constrictionis maximæ ergo vermicularia nequeat penetrare; *v. clas.* 1. *n.* 1. 2.

§. IV.

Symptomata.

CUm variæ sint suppressionum species, simili ratione varia erunt phęnomena superventura, quorum præcipua exponam.

I. Si suppressio ab eo originem ducat, quod sanguis lympha lactea orbatus ejusdem nullam partem ad vermicularia evehat, quæ idoneam secretionem subeat, vel ipsa lympha alio sibi sternat viam; *v. clas.* 1. *n.* 3.

1. Tunc mulieres de doloris, neque tensionis sensu conquerebuntur, nulla in utero turgentia superventura.

2. Nullum apparebit effluvium vacuis jam vermicularibus, & appendicibus obstrictis, nullus proinde mulieribus erit superventurus labor catameniorum defectui saltem tribuendus, cum nihil in sanguinem tunc redundet, quod evacuationem postulet.

II. Si vero suppressio non a lymphæ absentia originem agnoscat, sed ab ejusdem in vermicularibus difficili secrectione, quæ ob densissimum contextum lympham recipere respuant; *v. clas.* 1. *n.* 1. 2.

1. Hujusmodi liquor sanguinis plethoram augebit, quia continenter in corpore increscens nullam exitui reperiet semitam.

2. Continua collectione idem cum lympha mammaria permixtus sinum inflabit.

3. Ipse lacticinosus humor saliva, aut gastrico succo remixtus ab eo haud absimilibus gustus, ac digestionis læsiones pariet, tum *Picæ*, aut *Malaciæ* diversas species gignet in ratione acrimoniæ, qua lympha saturatur.

4. Ex pravis cibis, aut incompleta optimorum, etiam alimentorum subactione ventriculi gravitas facile superveniet, quæ nauseas, cordis ansietates, aut vomendi conatus provocabit.

III. Si a nimio suppressio procedat lymphæ lacticinosæ effluvio; cum ea a vermicularibus effugiat statim ac recepta sit; *v. clas.* 1. *n.* 4.

1. Nullum apparebit, ut supra enunciavimus, neque doloris, neque tensionis indicium, quia in utroque vasorum genere humorum redundantia aberit.

2. Aderit tamen lymphæ lacteæ, aut fluoris albi perfluvium plus minusve uberrimum, continens, aut intermittens in ratione gradus aperitionis lacteorum vasorum.

3. Hujusmodi effluvium circa pudenda simul stimulum, atque calorem excitabit pro humoris fluentis majori, vel minori acrimonia.

IV. Si sanguis inflet, repleatque venas, & venosas appendices, verum suppressio ab eo procedat, quod earum orificia obducta persistant; *v. clas.* II. & III.

1. In hoc casu ægræ tensionem, dolorem, atque uteri calorem persentient vasorum plenitudini proporti onalem.

2. Hujusmodi dolor intensior ita fiet quandoque ut *colicæ uterinæ* nomen mereatur, quod vel totam matricem, vel ipsius partem aliquam occupabit in ratione sanguinis diffusionis.

3. Tensio vero, & tumor dum teretibus, latisque ligamentis, atque pudendis per similia vasa hinc, illinc reptantia communicantur symptomata omnia parient intensiora immo, quæ catamenia solent prænunciare.

4. Pau-

4. Paucis deinde transactis diebus absque sensibili humorum jactura omnia evanescent, quia lacticinosa lympha, per lymphaticas venas, via sibi strata, vacua vermicularia relinquet, nec amplius venas comprimens, sanguini liberam circulationem redintegrabit.

5. Id tamen minime erit expectandum, nisi lympha lactea liquidior sit, ut omnis lymphaticas venas intrare valeat; quotiescumque enim spissior existat, multa in vermicularibus erit superstes, quæ venas adhuc comprimendo in ratione lymphæ retentæ, symptomata omnia superallata plus minusve excitabit.

6. Diu suppressio perdurans universalem plethoram inducere potis erit, quæ thoracem aggrediens hystericas suffocationes, spirandi difficultatem, tussim, atque cordis palpitationem provocabit; cerebrum vero ut Cap. II. §. V. ostendimus, capitis gravedinem, atque divulsionem, soporem, insomnia, vel per subsultus repentinam e somno concitationem inducere valebit.

7. Si tunc sanguinis circulus in aliqua parte intercludatur, ubi vasa nonnulla reperiantur imbecillia valde, aut labefactata, sanguis sibi viam sternere potis erit, & hæmorrhagiam periodicam producere, ut menstruis, alio devolutis, facere mos est.

V. In omnibus suppressionibus ubi uterum inflatum, tensum, calentem, aut dolentem reperies vasorum per ipsum serpentium repletudinis ergo; v. clas. 1. & 11. integras.

1. Patientes phenomenis omnibus vexabuntur hysterica passione obviis causis sequenti capite enunciandis ubi speciatim de hoc morbo pertractabimus.

2. Hæc symptomata magna, longa, & frequentia plus, minusve apparebunt in ratione impressionum, quæ in utero suscitabuntur plus, minusve validæ, constantes, aut crebræ.

3. Hujusmodi impressiones sympatiæ lege infra citato loco perpendenda convulsivos motus excitabunt in gustus organo, ut anima impar evaserit ejus sensus percipere saliva nedum infirma, quod confirmat similis effectus in hoc sensorio a gravi dolore ortus.

4. Hæ impressiones pariter convulsivas excitabunt constrictiones fibrarum ventriculi, diaphragmatis, atque musculorum abdominis, quæ etiam vacuo ventriculo vomitum suscitabunt, id experitur in renuum dolore, qui colicam nephriticam producit.

VI. Si catamenia supprimantur repente ab uteri vehementioribus motibus convulsivis. v. clas. 11. n. 4.

1. Supervenient tunc validi hystericæ passionis insultus, diutini, & frequentes magis, quam in ceteris suppressionum speciebus, atque tunc nervorum impressiones fortiores, ac pertinaciores erunt, tum sanguinis in vasibus subito intercepti ratione, cum muscularium fibrarum violentis contractionis ergo.

2. His plerumque superadduntur alia plurima noxia valde phænomena a partium divulsarum diversitate oriunda, hujusmodi sunt sopor, lethargus, loquellæ quandoque abolitio, cordis palpitatio, atque histericæ suffocationes.

3. Eorum symptomatum persistentia, aut magnitudo variare solet, prout fluxus abundaverit, nec ne, aggressu suppressionis, tum in ratione temporis, atque sollicitudinis, quibus menses sisterunt, verum in ratione uteri sensibilitatis, ægrotantium ætatis, aut temperamenti sanguinei, vel plethorici differre poterit.

§. V.

Diagnosis.

Nihil est facilius quam mensium repentinam suppressionem cognoscere, de qua statim ægrotantes admonent, at cum ea sensim sensimque absque sen-

sensibili causa superveniat, difficilimum est distinguere an illam conceptio producat, quæ nullam medellam poscit, vel morbus, qui medicina indiget.

Cum id conjugatis acciderit difficultas minus implicat, facile enim concepisse sibi suadent: ipsorum judicio tamen non erit fidendum; nam fatuæ adsunt ac stultæ mulieres, quæ minime suspicantur de fœtu, quem gerunt.

Maxima vero oritur difficultas cum virgines aut juvenes viduas pertractare convenerit; earum porro conditio, quæ omnem suspicionem removere deberet, mehercule tamen, experientia docente, frequentem nimis venustulorum consuetudinem intra diversos sexus obviam extremos sæpe inducere vidi amicitiæ effectus; quandoque possunt conceptionem ignorare, dum emenagoga poscunt; crebre tamen hæc petunt remedia, ut abortus promoveatur, & se tricis eximant.

Si medico turpe est inanibus fidere conjugatis, quæ levitatis causa fructum maturare negligunt; infame nimis, ac dolosum esset si inscienter virginis, aut viduæ sceleris particeps fieret, quæ conceptum necare conantur; unica patet via, quæ omnes eludit difficultates, quam didisceris; subsequentes circa gestationis indicia, & prudentem morbi inquisitionem animadversiones perpendendo.

1. Gravidæ mulieres plerumque naturalem colorem, atque calorem conservant; at suppressione coreptæ, pallidæ, laxæ, decoloresque fiunt, hujusmodi tamen signa nisi debile præbent indicium, nam plures dantur feminæ, quæ primo gestationis mense, eadem experiuntur suppressioni obvia.

2. In gravidis uteri orificium exacte clauditur non vero in morbosis supressionibus, in quibus parum, vel nihil obturatur; id sane certissimum est indicium; verum sæpe examen negligimus, aut tentare veremur, neque observatoribus tactu facile erit ultimas hujus claustri differentias detegere, nisi summa ipsi polleant in obstetriciis rebus experientia.

3. Utero onusto tertium, aut quartum post mensem symptomata omnia desinent suppressionis molestiis æmula; tunc enim pro fętu alendo omnis affluens lacticinosus humor, utque sanguis consummitur, nihil in vasis exuberans. Contra vero in suppressione phœnomena illa omnia augeri videbis, quæ validissimum conceptionis necne signum præbebunt, si ægrotantium historiis esset fidendum; at cum virginis suspectæ, vel callidæ mulieres valide medicis imponant, ipsos facile deceptos fuisse expertus sum.

4. Uterus tandem quarto, aut quinto mensibus transactis umbellicum versus acuminatus apparet, & levi manus pressione satis circumscribitur, fœtusque inæqualis resistentia persentitur; verum leviter abdomen concutiendo, calore, motuque concitatus infans de sua existentia certiorem observatorem facit, quibus rebus detectis nullum superest conceptionis dubium nubilis sit mulier necne; iis deficientibus signis a quarto, vel quinto suppressionis mense catameniorum interceptio pro morbo erit habenda, quæ porro medellam postulabit.

Cum hoc præcipuum sit veritatis indicium, quod prudens Medicus amplecti debet; ideo nisi validissimas rationes suppeditaverint ægræ, quibus suum tueatur decus, in emenagogis exhibendis, cunctari oportebit, donec idoneum tempus transactum sic, quo abdominis examine de gestatione necne certiores fieri possimus, hæc meden di methodus conjugatis mulieribus communicari facile potest, quæ prudentem inquisitionem non contemnent; iis interdum si grave aliquod supervenerit incomodum, diæta aut stomachicorum, vel leniter aperientium, auxilio erit occurrendum.

Nubiles vero, aut viduas, quibus turpe suspectum nefas erit manifestare, certiores facere oportebit continenter menstruorum reditui consulere, interdum inoxia stomachica remedia absorbentia, & amarotica exhibendo; quo magis de remediorum frustraneis affectibus querebuntur, efficaciora cupientes, doli augebitur indicium, quare jugiter nova validiora medicamenta promittendo eadem

metho-

methodo erit persistendum, donec quarto, aut quinto mense veritas penitus conspicua fiat; tunc vero caute opportuna erunt suppeditanda remedia, eamdem semper medendi rationem simulando.

II. Nova exurgit difficultas illarum causa, quæ quadragesimo quinto, aut quinquagesimo ætatis anno spontanea naturæ lege menstruis carere incipiunt; tunc perperam novos fluxus promovere tentaremus, ægras potius naturæ conatibus præparare oportebit, ut totalem hanc supresionem valeant sine morbo perferre; attamen amentes reperies feminas, quæ nondum ætate consistere sibi suadent, ut catameniis orbari debeant, & seipsas, suosque medicos sæpe decipiunt; nonnullæ etiam, quamvis omni carere menstruo cognoscant, veritatem celare, atque callidissime adstantes eludere student.

Propriæ futilitatis, atque dementiæ plerumque victimæ fiunt, quoniam dum menses irrito revocant, haud infrequenter morbosam sanguinis jacturam, aut album fluorem advocant, vel, quod magis teterrimum est, uteri inflammatione, ulcere, aut cancro corripiuntur: contemptus tamen, quem sibi promeritæ erunt hujusmodi mulieres, nihil incautum excusat Medicum, qui ipsis operam præstitit. Artis politici canones has præcavere satis docent fraudes; mulierum enim adspectu, venustarum etiam si lubet, consilium petentium, de earum ætate, lævi erroris dubio, judicare poterimus; si itaque illas quadragintesimum quintum circiter annum attigisse certiores facti simus, absque quo lacrimis, aut querelis commoveamus, sola stomachica diluentia, aut absorbentia erunt exhibenda, quæ tunc naturalis suppresionis fenomena imminuent, vel saltem mitiora aperientia, solventia, aut emenagoga erunt suppeditanda, quæ extremis naturæ conaminibus subveniant, si forte nondum menstrua silere debeant, vel parum agant si ea penitus sint discessura.

Tandem nonnullos post menses innotescet, si suppresio a morbo dependeat, cui emenagogis in hoc capite enunciatis occurremus, contra vero si suppresionem naturalem esse judicemus caute erit incedendum, ut consequentiis medeamur, quibus tunc pleræque sunt obnoxiæ; id tamen non est hic specialiter perpendendum, postremum hujus libri caput consulere poteris, ubi fusius de mensibus ætatis ergo desinentibus, deque eorum symptomatibus disseremus.

III. Cum de suppresionis natura certiores facti simus, species tantum singillatim, earumque causæ producentes dignoscendæ supersunt.

1. Omnis suppresio, vel adhuc fluente sanguine repente, vel sensim, sensimque aggreditur.

Observavimus jam subitum mensium silentium convulsivas uteri contractiones facere externo frigore, tristi, vel læto animi pathemate, aut timore concitatas.

2. Ea suppresionis species, quæ sensim fit, albo fluore erit subsequutura vel ipso deficiet.

Vidimus hujusmodi suppresionem, quæ periodicum, vel continuum album fluorem comitem habet, ab laxitudine vermicularium oriri, quæ secretam lympham omnem excernunt.

3. Altera suppresionis species, quæ albo fluore destituitur, vel dolore, atque uteri tensione afficitur, vel ab eo libera evadit.

Ostendimus superius priorem albo fluxu orbatam, in qua uteri dolor, tensio, atque colica persentitur, vitia producere uteri, cujus intima tunica, & venosæ appendices dilatari, atque aperiri renuunt, tum sanguinis vitium, qui pro spissitudine, aut inopia impar evadit, venarum orificia reserare.

4. Quæque suppressio albo fluore, uteri dolore, ac tensione carens, vel nullam affert molestiam, vel sensim chlorosim producit.

Diximus jam suppressionem superallatis incomodis prorsus orbatam, a lymphæ

phæ defectu pendere, ac emaciatas, languidas, & defatigatas mulieres, aut altrices agredi.

5. Omnis tandem hujus morbi species in qua neque albus fluxus, neque uteri dolor, aut tensio apparet, verum plurima chlorosis producuntur fœnomena, ex eo procedit, quod exuberantem lympham, nequeant densa vermicularia separare, quare eadem lympha in sanguinem redux saliva, & gastrico succo remixta necessarios eorum humorum effectus perturbare valebit.

IV. Causæ vero remotæ, quæ proximas inducunt suppressionum omnium causas, nisi ab acurata temperamenti regiminis, aut ægrarum vitæ gestæ narratione innotebunt; quas assidue percontari oportebit, non modo ut remedia magis idonea seligere valeamus, verum ut necessarias diætæ, aut medendi methodi modificationes animadvertamus.

§. VI.

Prognosis.

GEnericam suppressionum prognosim arduum est proponere, singularum specierum itaque prænunciationes exponemus.

I. Suppressio, quæ nullum conjunctum habet uteri dolorem, aut tensionem, nullamque functionum læsionem prorsus innocua experitur.

II. Quæ *chlorosis* phœnomena, atque damna tantum ostendit plus, minusve periculosa evadit pro eorum pertinacia.

III. Suppressio, quæ albo fluore pollet pertinax erit, curatuque difficillima, & noxia plerumque; ea lentam febrem, maciem, leucophlegmatiam, hydropem, ulcus denique, & uteri cancrum inducere valet, præsertim si albus fluxus uberrimus, continens, aut acris nimis evadat.

IV. Ubi uterus tumet, aut crebre dolet periculum adest ne eorum persistentia uteri inflammatio, abcessus, ulcus, aut syrrhus, vel cancer superveniat, quæ plus minusque suspicaberis consequutura, quo dolor plus minusve intensior, atque continens apparebit.

V. Diutina suppressio, quam universalis plenitudo gignit, lethargum, applopexiam, asthma, cordis palpitationem, abdominis infartus, hydropem, atque sanguinis vomitionem producere solet, quæ magis erunt timenda si iis rebus regimen, & temperamentum plethoricum occasionem præbeant.

VI. Repentina suppressio subita, vehementiora, atque teterrima magis fœnomena excitabit, tunc enim patientes improviso appoplexia, aut lethargo, hystericis suffocationibus, cordis palpitationibus, sanguinis sputu, aut vomitu facile corripientur, vel phreneticæ, aut maniacæ fient, vel a violentioribus convulsionibus, atque hysterico morbo cruciabuntur, ut non raro symptomatum vehementia intereant; quare hujusmodi speciei ergo revera asserere possimus, uterum (*a*) esse in mulieribus sexcentorum morborum causam.

VII. Generice loquendo suppressiones, quæ intensiores sunt, medella etiam difficiliores evadunt, nam diuturnitas earum ostendit causas producentes remedia prorsus eludere, nihilo secius Hippocrates asserit mulieres observasse suppressione laborantes, quæ non modo a sexto morbi mense, quod animadvertit etiam auctor libelli de morbis mulierum (*b*), verum a quarto (*c*), vel septimo (*d*) infir-

(a) Ea de causa Auctores voluerunt Democritum asseruisse in littera quadam Hippocrati scripta quam inter ejusdem opera reperies. Τῶν ἐν γυναικὶ μόχθων μυρίων παραιτίη μήτρη. Uterum sexcentarum ærumnarum causam esse in mulieribus.

(b) Lib. I. Cap. 3.

(c) *Epidem*. V. circa initium.

(d) *Epidem*. IV. 92.

infirmitatis anno convaluerunt, raro tamen id accidere autumo, neque legem in menstruationis negotio suppeditare posse censeo.

VIII. Suppressiones enim quo pertinaciores apparebunt, etiam perniciosiores erunt, difficile enim erit luctuosas eludere infirmitates, quæ a morbi persistentia oriri solent.

IX. Verum suppressione perdurante sterilitati ratio habenda est; me non latet enim plures feminas menstruis orbatas concepisse, etiamsi pauca extent exempla, eaque in iis animadvertantur mulieribus, in quibus etiamsi menstrua abessent, uterus saltem bene constitutus reperiebatur, quod minime prædicabimus de iis, quæ morbi causa mensibus carent.

X. Tandem si hujusmodi conceperint mulieres, decipientur valde si crediderint integro gestationis spatio fœtum ipsas gerere, vel sanum servare posse, nam vasa tum lactea, cum sanguinea, quæ imparia pro catameniis erant, neque nutritionem fœtui suppeditabunt idoneam, ut ipse completus evadat.

§. VII.

Curatio.

Duplicem dari observavimus suppressionis speciem, altera quæ repente fluentes menses sistit, altera quæ sensim sensimque temporis progressu menstrua imminuit, eorumque regressum impedit, diversarum causarum, atque effectuum ergo diversam hæ suppressionum species poscunt medellam, quare materia duplici articulo distingui oportebit.

De repentina suppressione menstruis adhuc fluentibus.

I. Si ægrotantes violentioribus animi pathematibus lassecitæ, aut formidine commotæ fuissent, quietem spiritui restituere, ac morbosas removere impressiones sollicite curabis, quod si a frigore passo procederet, ægras prompte calefacere necesse erit.

II. In utroque casu fas erit aliquid spirituosi subito exhibere, ut vinum cyprium, aquam melissæ simplicem, vel compositam, aquam carminum, aut florum aurantiorum, vel garum &c., naribus etiam aliquid empireuma redolens apponere, hujusmodi sunt sal anglicus volatile, oleum volatile aromaticum, vel spiritus urinæ, aut salis amoniaci &c., opportuna pariter erunt suffumigia, ex plumis, pillis, corio, ungulis equinis, aut violaceis tæniis combustis parata, femora tandem calidis fricabis linteis.

III. Pedes luere saluberrimum erit, lavacro permiscendo decoctiones ex ruta, matricaria, vel artemisia aliisque plantis anthystericis confectas.

IV. Iis pro menstruis revocandis incassum adhibitis, pedes statim uberrime secare, idque quarta hora transacta renovare oportebit, præsertim si suffocationes, cordis palpitationes, capitis dolor, sopor, convulsio, aut hystericus morbus vehementer perstiterint.

V. Singulis horis exhiberi potissimum erit unum, vel duo cyathi infusionis artimisiæ, melissæ, matricariæ, salviæ, vulnerariæ elvetiorum, aut the simplicis.

VI. Per vices ægrotantes assumere poterunt cocleatim potionem athystericam, cui idonea addatur dosis tincturæ annodynæ, quæ obtundere valeat convulsivas constrictiones, potissimas eorum simptomatum causas; ipsa potio, ut opus requirat, plus minusve erit reiteranda. Subsequens vero formula indicationem implere videtur.

R. *Aquar. Artemisiæ & Melissæ ana.* ℥ ij. *quibus dissolv. Baracis Venetæ* ʒ ß. *Theriacæ veteris*, ʒ j.
Add. *aq. Cinnamom. hordeatæ* ℥. I.
Tinct. anodyn. gut. XXX.
M. F. Haustus, sumendus ex cocleari.

VII. At si morbi violentia aliquid efficacioris postulaverit, sequentes pillulæ ad rem facient.

R. *Assæ fœtidæ & Castorei ana. gr.* IX.
Salis volatilis viperarum gr. XII.
Laudani opiati gr. III.
M. F. Massa, dividenda in pillulas æquales probe deaurandas.

Hujusmodi duo, vel tres singulis horis ingurgitare poterunt ægræ, donec nocua sensim subigantur fœnomena, quibus etiam superbibere saluberrimum erit infusio n. v. descripta.

VIII. Si ægrotans frustra reiteratis pedum venæ sectionibus diu sopore, aut violentiori convulsione laboret, quatuor, vel quinque grana tartari emetici præscribi poterunt in superallata infusione soluta; præcipua ista videtur methodus, qua cerebrum laxando, & venosas appendices reiterando suppressioni facilius mederi possit.

IX. Si menstrua iis auxiliis se restituerint, ægra jam valetudinem recuperaverit, quam confirmare tantum opus erit; at si illa, vel minime, vel imperfecte renovarentur, statim ipsa erunt idoneis revocanda remediis: circa quæ futurum articulum consulere oportebit; tamen nisi symptomata urgeant per integrum mensem cunctari posse censeo, donec statum revertatur tempus, quo magis solida medendi ratio institui conveniat.

X. Dum ægræ vehementioribus adhuc cruciantur molestiis nullum erit alimentum exhibendum, quod ventriculum gravare possit; si vero morbus diuturnus evaserit eum subministrare necesse erit, at morbo defervente addi poterunt gelatina animalis, orizorum cremor, aut recens ovorum vitellus, ita gradum faciendo ad nutrientia magis alimenta.

De suppressione, quæ persistentibus menstruis sensim eorum implicat regressum.

Hujusmodi suppressio quatuor complectitur species; *prior* quæ rubro destituta, albo tantum fluore pollet; *altera* quæ nullam vel ex parte uteri, vel ex alia quavis læsa functione molestiam conjunctam habet; *tertia* quæ utero indolente chlorosim tamen inducit; *postrema* tandem in qua patientes uteri tensione, dolore, colica, aliisque noxiis laborant symptomatibus.

Prior remedia postulat, quæ albo fluori medentur, circa quod caput infra pervolvere oportebit, ubi speciatim de albo fluore pertractabimus.

Secunda molestiis expers medelam minus implicat, attamen cum sterilitatem producat, ac diuturnitate sua uteri substantiam compingat nimis, prudentis Medici erit ipsam curare.

Vidimus jam hanc gignere lymphæ lacteæ defectum, ut de emaciatis, infirmis, aut valetudinariis mulieribus constat, vel tunc oriri cum lympha diutinæ diarrhoeę, crebræ hemorrhagiæ, phebotomiæ, aut reiteratæ purgationis ergo alio errumpat, e quibus indicabuntur.

1. Sanguinis chyllique augmentum per analepticam diætam ægras nutriendo, facilis

facilis digestionis alimenta, & optimæ indolis ter, quaterve renovando prandium, si id ventriculus sinat; tum cocolatum, aut crustulum vino Ibero imbutum, ovum recens, aut lac exhibendo.

2. Proscribere necesse erit remedia omnia, quæ laxitudinem faciunt, uti venæ sectio, purgationes, clysteria etiam nisi majores molestiæ ipsa exposcant.

3. Evacuationes omnes interdicere a quibus sanguis vel lympha depauperantur, hujusmodi sunt ventris fluxus, sudor, aut ex naribus cruoris jactura.

4. Ægras per aliquod temporis spatium cogeris sedentariam vitam gerere diu se lectulo detinendo; uno verbo spiritus, ac corporis inactione cunctari, ne humorum dispendium augeatur, ut per transpirationem fieri solet.

Tertia vero, & *quarta* suppressionis species, quæ veros morbos constituunt, efficaciora etiam postulabunt auxilia ad tres præcipuas classes redigenda; triplicem enim ex anteactis patet dari indicationem, quam implere conveniet.

I. Densum compactumque uteri contextum relaxando ejusque vasa, aut tunicas dilatando.

II. Sanguinis affluentis nisum augendo ita, ut resistentia uteri vascula ipse valeat reserare.

III. Hanc aperitionem provocando crebris, successivis succussionibus, aut lenioribus convulsionibus in utero concitatis.

I. Priorem multiplex implet medendi methodus, quæ omnis tamen eodem collineat fine, eosdemque gignit effectus, at ut clare procedamus a simplicibus, & familiaribus remediis incipiemus; hujusmodi sunt:

1. Jura ex pullo gallinaceo, aut vitulo confecta, herbis remixta refrigerantibus, & emollientibus, quales sunt radices Althææ, Cichorrheæ silvestris, Buglossi, Fragariæ, aut Oxalidis, tum Folia Boraginis, Buglossi, Petroselini, Lactuccæ, Scoloplendræ, & Caterach &c. quatuor etiam semina frigidiora usu veniunt, in quibus solvatur drachma salis Prunellæ aut Cristalli Mineralis.

Apozemata refrigerantia ex decoctionibus earumdem stirpium parata, quibus addi poterit semidrachma Nitri purificati, aut Cristalli mineralis cum uncia simul syrupi Capillarium, Violarum, Cichorrheæ, aut Bismalvæ.

Serum lactis probe depuratum ad uncias octo, vel decem, in quo grana viginti, aut vigintique solvantur Salis mirabilis Glauberri, vel ipsum ferri extinctione chalybeatum, cui addi potest uncia syrupi appropriati.

Aquæ minerales ferrugineæ, & vitriolicæ, quales sunt illæ quæ in Gallia reperiuntur prope *Caransac*, *Spa*, *Forges*, *Camarets*, *Passy*, quas haurire poterunt ægræ idonea tempestate, & præmissis vulgaribus cautelis per quinque, & decem dies, tres hebdomadas, aut integrum mensem in earum usu persistendo.

2. Opportunissima erunt clysteria refrigerantia, & emollientia ex tepenti aqua fluvialiti; tum exfurfuris decoctione, sero clarificato, decoctione foliorum Malvæ, Althææ, Brancæ Ursinæ, Parietariæ, Mercurialis, Porri, aut Verbasci &c. tum seminibus Lini, aut frigidis quatuor, in quibus solvatur salis Prunellæ drachma, additis aceti cocleare, vel uncia una Mellis Violati, Olei Liliorum, aut Pulpæ Cassiæ.

3. Balnea, aut semibalnea tepida aquæ dulcis, aut fluviatilis quibus mane horæ, & dimidii spatio uti debet, ea duodecim, aut quindecim dies continuando, pluriesque reiterando, donec opus requirat, quibus adjungi possunt decoctiones ex superallatis plantis peractæ, vel manipuli nonnulli seminum Lini, vel frigidorum.

4. Fomenta ex duplici linteolo similibus decoctionibus imbuto & acurate expresso parata, quæ calida hippogastricæ regioni applicabis donec refrigerata per horam, & amplius pluries reiterabis.

5. Vapor quem calidæ effundunt similes decoctiones sellæ familiaris ope per

 horam,

horam, aut dimidium intra pudenda receptus, verum ut ille intimius penetrare valeat sellæ tubulus nectitur; animadvertendum tamen est ne hic vas immediate tangat, quo fervens continetur decoctio, nam calor ipsi communicatus facile vulvam, & vicinia læderet.

6. Brachii modica venæ sectio reiterata potissima est vasa uteri extricare, ac exstendere, dum sanguinis redundantia nimium turgescunt, quod in plethoricis mulieribus sæpe sæpius evenit, ut ex uteri tensione, & dolore persistenti manifestatur, instante etiam menstruo; nunc in propatulo est (a) Riverii observatio, quæ ostendit unicum esse uteri statum in quo brachium seccare fas erit: ceteris vero suppressionum speciebus venæ sectio ex eo loco nocua erit, quod in hac re pro lege habeto.

7. Narcotica qualià sunt syrupus diacodii, aut Karabis, laudanum utrumque, tinctura anodyna, pillulæ cinoglossæ congrua dosi exhibita, pene specifica experiuntur auxilia in uteri convulsionibus & erethismo. Opportunissima pariter evadunt si compactio solidorum prævaleat, nam nil magis laxat fibrarum rigiditatem, quam si spirituum affluxus intercipiatur, qui tensionem magnopere auget; verum hujusmodi remedia sanguinis molleculas segregando, atque attenuando menstrua promovere valent, procul eorum sententiam, qui ea potius supprimere defendebant.

8. Emollientes uteri injectiones vulgo *Metrenchytes* conficiuntur ex decoctionibus emollientibus plus minusque saturatis per sifonem injiciendæ, cujus tubulus inflexus in globulum desinit plurimis undique foraminulis pertusum; animadvertendum porro est injectiones tepentes a naturali calore parum diversas adhibere, ne uterum ipsæ lædant cum matricis cavum debeant intrare, & ægræ positu suo horæ saltem spatio illas perferre: earum tamen usus pene obsolevit, tum quia indecens, cum difficilis evadat, aut damnum inferat, item frustraneus videtur, cum ad uterum raro pertingat.

9. Idem de pessariis emollientibus judicabimus, quæ ex plantis laxantibus coctis, & contusis patrabantur, ac in pulmentum redactis subtiliori tella involutis usuveniebant, gossipium etiam, vel aliud quidpiam cilindraceum tella indutum, & decoctione, aut succo earum similium plantarum imbutum, eidem usui cedebat, ab hoc tamen remedio hodie prudentis Medici abstinere erit.

II. Ut alteri vero indicationi satisfaciamus, solventibus, attenuantibus, ac aperientibus medicamentis uti necesse erit iis præsertim, quæ *Emenagoga* appellantur; menstrua videlicet promoventia etiamsi forte hoc nondum pro inefficacia nomen sibi promerita sint; ex triplici hæc regno dessumuntur, vegetabilium nempe, animalium, & mineralium, alia simplicia sunt, composita alia, ea methodice ostendam, a mitioribus incipiens, & usitatioribus, quæ * asterisco signabo, tum dosim singulorum pro unica vice, & sumendi modum indicabo.

Vegetabilia.

Radices

* Aristolochia rotunda
longa
* Rubia Tinctorum
Pulegium

Apium

(a) *Observat.* Centur. I. Observat. 2.

Apium
* Bruscus
Angelica
* Asparagus
Imperatoria
Petro-selinum
* Eryngium
* Ononis

— a ℥ S. ad ℥ I pro decoct.

Cyperus
Iris
Valeriana

— a ʒ II ad IV pro decoct.

Gentiana
Bryonia
Cyclamen

— a ℈ S. ad ℈ I. in subst.

Elleborus niger

— ad ʒ S. pro decoct.

Arum

— a ℈ I ad ℈ II in subst.

Folia

* Marubium album
* Pulegium
Dictamus Creticus
Ruta
Majorana
* Matricaria
* Abrotanum
* Artemisia
Nepeta
* Calamintha
Origanum
* Tanacetum
Melissa
Salvia
Ros Marinus
Mercurialis
* Chamædrys
Thuyas Theophrasti

— a m. S. ad I. pro decoct.

Flores

* Chamæmelum romanum
* Matricaria
* Melilotus
Anthos
Lavendula

— a ʒ I ad ʒ III pro decot.

* Crocus orientalis S. p. a gr. x. ad gr. xx., vel ad p. I. pro infus.

Semina

Nigella
Ruta
Anisus

Sexeli Massiliæ
Daucus Creticus
Feniculus
Sisarum
Levisticum
Nasturtium
Apium
Cuminum
} a ℥ I ad ℥ II pro decoct.
} a ℥ S. ad ℥ I. in subst.

Baccæ

* Laurus
* Juniperus
} a ℥ I ab ℥ II pro decoct.
a ℥ S. ad ℥ I. in subst.
) a ℥ II ad ℥ IV pro decoct.

Aromata

* Macis) a gr. x ad xv
Nux miristica) a gr. xv ad xx
* Cynammomum) a ℈ S. ad ℈ I.
} in subst.

Cortices

* Tamariscus
* Capparis
} a ℥ I ad ℥ III pro infus.
a ℥ S. ad ℥ I. in subst.
Kina kina a ℥ I in subst. ad ℥. II. in decoct.

Gummi, & Resinæ

* Myrrha
* Aloes
Opopanax
} a gr. VI ad ℈ S. in subst.
* Assa foetida
* Ammoniacum
Sagapenum
* Galbanum
} a gr. VI ad ℈ S. in subst.

Animalia

* Castoreum
* Millepedes
Testes Equini preparati
} a gr. VI ad ℥ S. in subst.

Mineralia

* Succinum flavum
* Borax
* Sal Ammoniacum
} a ℈ S. ad ℥ S. in subst.

Reme-

Remedia composita.

Galenica

Remedia	Dosis
* Aqua Menthæ	ad ℥ I ad ℥ II
- - - Pulegi	
* - - - Matricariæ	
* - - - Artemisiæ	
Abrotani	
* - - - Absinthii	
* - - - Rutæ	
- - - Salviæ	
- - - Marubi	
- - - Rubiæ tinctorum	
- - - Tanaceti	
* Acetum Scilliticum	a ℥ I ad ℥ I cum dimid.
* Oxymel Scillitic.	
* Syrupus Marrubi	a ʒ I ad ℥ I cum dimid.
- - - - Calaminthæ	
* - - - - V. Radicum aperientium	
* - - - - Artemisiæ	
* - - - - Hyssopi	

Chymica

Tincturæ

Remedia	Dosis
* - - - Croci Orientalis	a gutt. VI ad gutt. XV.
* - - - Mirrhæ	
* - - - Castorei	

Salia

Remedia	Dosis
* - - - Tartarus Martialis	a ℈ I ad ʒ I
* - - - Sal admirabile Glauberii	
* - - - Arcanum duplicatum	
* - - - Terra foliata Tartari	

* *Præpararationes Martis aperientes.*

Remedia	Dosis
* Crocus aperiens rore paratus	a gr. XV ad ʒ S.
* - - - idem Sulfure paratus	
* - - - idem Aqua simplici	

Præparationes Mercurii parum, vel nihil cathartica

Remedia	Dosis
* Ethiops mineralis igne paratus	a gr. x. ad XVIII
* - - - idem trituratione confectus	
Panacea mercurialis	
Cinabaris factitia	a gr. VI ad gr. x.

Hujusmodi sunt remedia in suppressionis negotio magis commendata: adhibendi modum tamen variare facile est pro morbi indole, aut ægrotantium genio;

nio; patrari enim ex liquidis poterunt decoctiones, apozemata, potiones, julapia syrupi, vel ex solidis componi, pulveres, opiata, bolli, aut rotulæ &c.

1. *Jura* ex pullo conficiuntur exanterato, & excorticato, vel ex libræ semisse pulmonis vitulorum, aut vervicis, vel agni jugulo sufficienti aquæ quantitate coctis; prope ebullitionis vero finem radices nonnullæ ad unciæ dimidium, vel plantarum folia ad manipulum adduntur, radices tamen diutius quam folia sunt ebulliendæ, inde percolato brodio in eo sal quoddam, aut aliqua ex chalybis aperientis præparationibus solvi potest quindecim, aut viginti dies in eorum usu persistendo.

2. Simili modo parantur *decoctiones*, seu apozemata, carnibus exceptis, quæ ipsis non permiscentur, syrupi alicujus unciam addendo, eaque per idem tempus exhibebuntur, nisi identidem bis in die hauriantur.

3. In *potionum* compositione duo, vel tres aquæ distillatæ seliguntur ad unciæ unius & semis, vel duarum unciarum dosim sumptæ, vel earum defectu plantarum quarumdam decoctio sumitur ad quinque unciarum circiter dosim in quibus solvantur sal quoddam idoneum, vel martis aperientis aliqua preparatio, aut pulvis ex plantis emenagogis decerpta, tum addi possunt theriaca, & confectiones hyacintina, aut alchermes, vel tincturæ nonnullæ quales sunt Castorei, Mirrhæ, Assæ Fœtidæ &c., quæ præscribi possunt cocleatim singulo horæ dimidio ut opus indigerit.

4. *Julapia* a potionibus nihil differunt nisi quod minus salis, aut pulveris contineant, verum syrupus aliquis superaddatur, & uno, vel duplici haustu assumantur.

5. Nisi obvii satisfaciant *syrupi* secundum artem quot lubent patrari possunt, alii plures ex saturatissimis radicum, vel foliorum decoctionibus, ex plantis emenagogis selectioribus confectis, quæ sachari additione ad syrupi consistentiam reducuntur, ii syrupi julapiis, apozematibus, aut opiatis adjungi possunt, quæ sibi præscribi lubeant.

6. *Pulveres* simpliciores sunt Galenicæ præparationes ex duabus, vel tribus simul radicibus, foliis, seminibus, corticibus, aut gummis emenagogiis electis, simul contusis peractæ, quæ pro unaquaque vice ad scrupulos duos, vel drachmam circiter juris, apozematis, aut vini cocleare exhibentur.

7. *Opiata* in hoc a præcedentibus differunt, quod mellis, syrupi, aut conservæ auxilio massam constituant electuarium referentem, quam panis plagula involutam præscribunt, juris, vel apozematis coclear superbibendo.

8. *Bolli* ab opiatis majori duritie distant, maxima vero *pillulæ* quæ resinis, gummisque magis coagmentatæ illis firmitate præcellunt, eæque auro obvolutæ superiori methodo sumuntur.

9. *Rotulæ* tandem conficiuntur, sufficientem sachari quantitatem pulveribus remixtam idonea aqua distillata, aut decoctione coquendo ad syrupi consistentiam, quæ super marmoream levigatam superficiem extensa in plures diversimode configuratas scinditur tabellas.

III. Multiplici via *tertiam* poteris indicationem implere, aperitionem videlicet venosarum apendicum promovere, vel sanguinis nisum augendo, vel uterum emenagogis succutiendo.

1. Pedum venæ sectio, quæ velocitatem sanguinis intendit per aortam descendentis dum ipse uterum proficiscitur, certior est, promptior, minusque suspecta catamenia ciendi methodus, ea tamen revertentibus menstruis si adhibeatur, proxima jam eruptione efficacior evadet gradum impulsionis sanguini addendo, quæ tantum deficit ut completa oriatur effusio.

Olim sustituebantur, vel cucurbitulæ fœmori applicitæ, vel cauterium popliti, at infirmæ virtutis causa hæc pene exolverunt remedia, pediluvia etiam ex

plantis

plantis emenagogis parata aliquam solent utilitatem afferre, venæ sectioni tamen debiliora.

2. Clysteria pariter conferunt ex similibus stirpibus confecta, Matricaria videlicet, Artemisia, Pulejo, Salvia &c., vel ex floribus Chamæmeli, Meliloti, Lavendulæ &c., quibus addi possunt Mellis Mercurialis, vel Catholici duplicati uncia una, aut hieræ picræ Galeni drachmæ sex, quibus uterus comoveatur.

3. Purgantia conveniunt, nonnihil stimulantia quæ intestina convellendo uterum excitent, conflantur ex Aloes, Jalapæ, Diagridii, pulveris cornachini congrua dosi, aut Hieræ Picræ drachmis tribus circiter in bolos redactis.

4. Emetica, quæ diaphragma, & musculos abdominis convellunt ac uterum proinde secutiunt tres, vel quatuor grana (b) tartari emetici, aut grana vigintiquinque pulveris ipecacuanhæ jure, vel theiformi solvendo erunt exhibenda.

5. *Errhina*, seu *sternotatoria* Scheiderianam vellicando, emeticorum more uterum pariter irritant, hujusmodi sunt folia Nicotianæ, Betonicæ, Salviæ, tum radices iridis, hellebori &c.; quæ si læniter agant addi poterit euphorbi nonnihil, pyretri, aut macropiperis.

6. Balnea, & semibalnea plantarum, fomenta regioni hypogastricæ applicata, injectiones per vaginam ad uterum evectæ, ex similibus plantis paratæ opportunissima sunt, circa quæ pervolveris quæ superius n. III. IV. & VIII. indicavimus, at parum efficacia hæc nunc experiuntur medicamenta jam obsoleta.

7. Suffumigia n. v. descripta vel humida, vel sicca esse possunt, humida perficiuntur ex vaporibus plantarum sellæ familiaris ope pudendis receptis, sicca vero ex fummo parantur, qui ex pharmacis, aut pulveribus emenagogis ustis sublimatur pari modo receptus; olim sicca hujusmodi suffumigia crebre usuveniebant ex acrioribus etiam substantiis composita, hodie pene contemnuntur detrimenti ergo, quod afferebant: humida iis substituuntur, & quidem acria, & nocua minus, quorum formulæ visitatiores sunt:

℞. *Aquæ communis, vel Decocti cujuslibet emenagogis bullientis* q. s.
Adde spiritus salis ammoniaci pauculas guttulas
Vapor excipiatur utero. Vel

℞. *Scoriarum Reguli antimoniis* q. s.
Coque in lixivio cinerum, donec lixivium rubicundum fiat.
Vapor excipiatur utero.

Si ea incassum adhibita sint, sequentibus uti poteris, dummodo ægræ laxum servent uterum, & dolore sint expertes.

℞. *Lixivii Scoriarum Reguli antimonii, de quo modo, part. IV.*
Vini Malvatici part. II.
M. & affunde super silices ardentes, vel ferrum candens
Vapor utero excipiatur. Vel

℞. *Scorias Martis ignitas, aut ferrum candens, affunde urinam antiquam, & fœtidam.*
Vapor utero excipiatur.

8. Pessaria ussitatiora erant remedia pro mensibus revocandis, immo ex acrioribus coagmentabantur substantiis, raro nunc usuveniunt, vel mistiora tantum ex linteis mercurialis succo imbutis, aut ex pulveribus nigellæ, mirrhæ, mercurialis

(b) Dosis Tartaris stibiati pro activitate infusionis variare solet, quare Regionis consuetudini, & præparationi ussitatiori consulere oportebit.

curialis ſucco, & melle coctis conflata adhibentur, interea hæc intra vaginam introducuntur, virginibus vero vulvæ tantum applicantur, & configurationis ergo *naſcalia* vocantur.

9. Iis remediis omnibus tandem addi poterit motus muſcularis valde proficuus qualis eſt deambulatio, æquitatio, rhedæ, corheæ, atque matrimonii uſus, hæc omnia tamen inutilia evadere cenſemus, niſi idoneo adhibeantur tempore, cum nempe eruptio inſtare videatur.

Cautelæ in ſuppreſſionibus medendis neceſſariſſimæ.

I. Antequam emmenagoga exhibeantur remedia primas vias catharticis expiare, ſanguinem alterantibus corrigere oportebit.

II. Verum idonea tempeſtate vere nempe, & autumno menſes excitabis, quando humores fluidiores, ſolida laxiora ſunt.

III. Æſtivo tempore ſolventium, & aperientium uſum interdicendum eſſe tibi ſuadebis, ne patientes nimis ferveant; tunc temporis diluentia, & humectantia erunt adhibenda, qualia ſunt balnea aquæ minerales, vel forte mitiora emenagoga.

IV. Hyeme nullis, aut debilioribus uteris medicamentis, frigus enim, quod humores inſpiſſat, atque vaſa arctat, eorum impedit effectus.

V. A lenioribus incipiens, ad validiora gradum feceris, prout illorum inefficacia cogat.

VI. Inter efficaciora menſes impellentia martis præparationes magni feceris, & mercuriales ſuperenunciatas, verum gumm. amoniac., galbanum &c., dummodo congrua doſi ad rem exhibeantur.

VII. Diluentia, & emollientia viciſſim ſolventibus erunt ſubſtituenda, ut illis uteri vaſa relaxentur, dum his ſanguinis niſus intenditur, ut appendices valeat reſerare.

VIII. Sæpe ſolventia, & emenagoga diluentibus, & laxantibus conjungi poteris, tum ipſis addi narcotica, modica tamen doſi, ne ſoporem inducant.

IX. Modificare, aut interdicere oportebit emenagogorum uſum, ſi uterus doleat, aut ægrę ferveant, quod conſtabit inſomniis, ſiti, aut lotii calore.

X. Hæc præſertim animadvertere neceſſe erit in iis mulieribus, quæ billoſo donantur temperamento, & ſanguine acri, ac ſicco, fibriſque tenſis, rigidis pollent irritabilibus; in hujuſmodi circumſtantiis validiora remedia calorem facile, & ipſam febrem concitabunt.

XI. Similia cavebis in iis, in quibus pulmo debilis, atque gracilis apparet anguſtiæ, & compactionis ergo, tum reſpiratio crebra difficilis, vel tuſſis adeſt, vel in quibus parentes iiſdem morbis fuerunt obnoxii.

XII. In hoc poſtremo caſu non ſolum bechica, & humectantia exhibeto, verum lac aſininum, aut caprinum, etiamſi iſtiuſmodi in ſuppreſſione ſit ſuſpectus uſus.

XIII. Perſuadebis contrariam medendi methodum uteri, aut pulmonum inflammationem, vel ulcus facile inducere, aut vas aliquod lacerare, a quo periculoſa ſanguinis jactura erit conſequutura.

XIV. A validioribus abſtinebis, & arctioribus emenagogis quidquid de iis auctores prædicent.

XV. Majora nocumenta inferre experientia docuit peſſaria, injectiones, & acria ſuffumigia, quæ uterum immediate aggrediuntur, hæc ex ſcoriis antimonii pulveriſatis, & combuſtis, vel ex miſcella calcis vivæ & urinæ conficiuntur, quæ poſterior ſal volatile ammoniacale præbet.

XVI. Sapienter enim circa catameniorum regreſſum potius cunctaberis, quam ea ſuſpecta ratione revocare, ut omne ægras ledendi periculum abſit.

XVII.

XVII. Dum in menstruis futuris prudenter cunctamur, suppressionis symptomatum imminutioni erit consulendum idonea venæ sectione, repetita purgatione, & regimine potissimum adhibitis.

XVIII. Si tunc menstrua alio sibi pandant viam, cum id præsertim per pulmones, aut aliud nobile viscus fiat, emenagoga omnia erunt proscribenda.

XIX. Remedia in hoc casu amplecti oportebit, quæ hemorrhagias sistere valeant, de quibus infra capite septimo ubi de catameniis revolutis erimus loquuturi.

XX. Tandem frustra remediis omnibus adhibitis, ut cum levamine menses revertant paliativa medela erit instituenda, identidem venam seccando, ægras purgando, atque diæctam modificando, tum ciborun quantitatis, cum qualitatis ratione, verum idoneis apozematibus, aut aquis mineralibus sanguinem edulcorare fas erit, usque dum natura aliam substituat mensibus semitam, ut per urinas, catharsim, sudorem, aut insensibilem transpirationem sæpissime accidit.

Innocua medicamenta in suppressionibus valde commendata.

Apud celeberrimos praxis scriptores plura hujusmodi reperiuntur remedia, quarum multitudo ipsa infirmam ostendit virtutem; incassum enim tot proponerentur, si pauca essent certissima: nonnulla hic enunciabimus, quæ porro superallatis collineant indicationibus, & a nobis superius quandoque jam descripta, in iis tamen enumerandis distingui debent innocua a minus tutis; quare duplicem articulum instituemus.

I. *Chamæmelum Romanum* ejusdem decoctio ex florum manipulo confecta mane jejuno stomacho exhibetur, per plures dies, innocuum sed infirmum est remedium, quidquid de eo prædicaverint.

II. *Rubia Tinctorum* ex illa æquali sacchari quantitate remixta pulvis fit in iis morbis commendatissimus, qui mane per quinque vices vino calido hauritur, verum tum utilitate, cum damno expers evadit.

III. *Artemisia vulgaris* usitatissima est, extollunt præsertim conservam quamdam ex tenellis ejusdem foliis contusis, & duplo sacchari remixtis confectam, jejuno stomaco ad drachmam exhibendam per plures dies eruptione instanti. (*a*) Zacutus asserit, hoc remedium proficuum magis evadere si unciæ duæ superbibantur aquæ Sabinæ, quibus per integram noctem rhabarbari drachma semis infusa sit, at Sabina perniciosa, est ut sequenti articulo ostendam.

IV. *Lavendula* ubi hæc passim crescit; rusticæ mane ejusdem manipulos aliquos comedunt jejuno stomaco tritos, & melle remixtos jus superbibendo ciceris, aut marubi albi per plures dies.

V. Ex *Calthæ*, vel *Calendulæ* floribus quædam paratur conserva cujus drachmas duas simili methodo mane solent exhibere.

VI. *Ros marinus* ex florum manipulo, & *Cheiri* tribus simul vel quatuor pugilis fit decoctio mane sumenda.

VII. Aristolochia cujus duplex species est longa, & rotunda præter decoctiones quas suppeditat, ex ea prostrant pillulæ sic dictæ de *Aristolochia* (*b*) *Fernelii* magnopere commendatæ.

R. *Ra-*

(*a*) *Prax. admirand.* Lib. II. Observ. 99. (*b*) Fernelius *Meth. medendi*, Lib. VIII.

R. *Radicum Aristolochiæ rotundæ* ℥ I.
Radicis Gentianæ, Myrrhæ electæ ana. ʒ III.
Aloes & Cinnamomi ana. ℥ S.
Zinziberis ʒ I.
Omnia exquisitissime trita excipiantur oleo Amygdalarum dulcium recenti.
F. Massa Pillularum.

Ipsę per plures dies continuari possunt ad drachmam unam cum semisse etiam jus superbibendo plantarum edulcorantium leniterque emenagogarum.
Si Rubiam tinctorum Aristolochiæ copulaveris, alias habebis pillulas potissimas illis nihil infirmiores.

R. *Radic. Aristolochiæ rotundæ & Rubiæ Tinctorum ana.* ℥ S.
Agarici, & Cinnamomi ana. ʒ I.
Croci oriental. pulverat. ℈ I.
Cum succo Artemisiæ. F. Massa Pillularum, cujus dosis a ʒ I ad ʒ II & simplicius.

R. *Radicum Aristolochiæ rotundæ, & Rubiæ Tinctorum ana.* ℈ I. *vel* ʒ S.
Agarici trochiscati gr. XV. M. *cum syrupo de Artemisia.* F. Bolus pro una dosi.

VIII. Sanguis *hirci silvestris* præter alias utiles proprietates etiam menses ciere valet a scrupulo uno ad drachmam semis sumptus sub forma pulveris aut boli aliqua decoctione solutus, substitui potest ille hirci cicurati, at efficax minus experitur, ideoque dosis erit duplicanda.

IX. *Fermentum panificum vetus* sumitur mane ad nucis juglandis volumen prope eruptionis tempus sacchari anatina quantitate commixtum, & apozemate, vel aqua emenagoga solutum; hoc magnifaciunt remedium; id tamen (c) Galeni auctoritate invaluisse suspicor, qui discutiendi, & resolvendi ei perperam tribuit facultatem, quod de externo usu non de interno erit intelligendum; verum nisi utile intus sumptum innocuum saltem evadet.

X. *Aloes* cujus succus aqua rosarum lotus basim constituit pillularum de *Aloe lota* vulgo, quæ cathartica, & solventi donantur virtute. Medici nonnulli ipsas in suppressionibus revocandis valde commendant ad scrupulum unum exhibitas, quidam illis scrupulum etiam addunt pulveris sabinæ, quos imitari contendo.

Succus Aloes basi cedit *Hieræ picræ* electuari species obvia, quam hujus ingredientis ratione ad menses ciendos (d) Galenus maxime laudat, exhibetur ipsa unius, vel duplicis drachmæ dosi simplex, vel dimidio scrupuli Castorei remixta in bolum reducta, ne amaritudine gustum offendat, ei superbibere necesse erit jus pingue, aut decoctionem idoneam, quæ illam ventriculo solvat.

Aloes succus mirrha simul, & croco compositionem intrat *pillularum pestilentialium Ruffi*, quare & ipsæ in suppressionibus commendantur per plures dies sumptæ ad scrupuli semis, vel duorum scrupulorum dosim.

Tandem cum elyxir proprietatis Paracelsi ex tinctura spirituosa earundem pillularum eliciatur, atque Garrus idem sit B. M. distillatus, ideoque utiliter in men-

(c) *De Simplic. Medicament. Facult.* Lib. VIII. Cap. 16. n. 42.
(d) *De compos. Medicam.* Lib. VIII. Cap. III. *Et de Curand. ratione per venę sect.* Cap. 18.

menstruis medendis ipsa usuveniunt, primum ad guttas XV. aut XX:, alterum cocleatim per plures dies idoneo sumuntur vehiculo.

XI. *Porrum*. Hyppocrates, seu auctor libelli *de natura muliebri*, commendat succo bracicæ copulatum, verum timeo ne effectus spem eludat.

XII. *Croccus Sativus*. Ejusdemque flores emenagogi sunt stomachici, & annodyni ac multiplici ratione usum habent, intrant pillulas pestilentiales elyxir proprietatis, adduntur plerisque præparationibus in hoc morbo usitatioribus, ac modica dosi infunduntur appozematibus, & theiformibus, tandem ovorum vitello per dies nonnullos a duodecim usque ad viginti drachmas exhiberi solet.

XIII. *Mercurialis* quam inter plantas emenagogas recensuimus, & pessariis fabrefaciendis cedere vidimus a (e) *D. Arnaud de Villeneuve* plurimi existimabatur ut sequentis compositionis basim constitueret, quam in suppressionibus medendis magni faciebat.

R. *Succi Mercurialis, & Mellis despumati, ana.* ℥ I.
Farinæ Nigellæ quart. S. *vel q.* S. *ut possint confici pillulæ*
Dosis a ʒ I. ad ʒ II. per aliquot dies cum instat Catameniorum periodus.

XIV. *Mirrha* inter excellentiora, & validiora recensetur remedia menstruis evocandis idonea, quare omnis pene bolis, aut opiatis permiscetur magis obviis. Plures extant præparationes quarum mirrha basim constituit, hujusmodi sunt trochisci mirrhæ a drachma semis ad unam, cum hastulo plantarum sumpti tum pillulæ Montagnanæ adhuc celebratæ.

R. *Trochiscor. de Mirrha.* ʒ I. S.
Semin. Apii, Castorei & Corticis Cassiæ, ana. ℈ I.
Moschi gr. x. *Cum succo Apii formentur pillulæ* n. XII. Capiat duas mane per aliquot dies.

Si pharmacopeas pervolveris, innotebit illas diversimode reformatas fuisse, at auctoris nomen, & vires easdem retinuisse.

XV. *Ferrum sive Chalybs* preter diversas ipsius preparationes in hac re usitatissimas reliquæ sunt duo simplicissimæ, & validissimæ quidem non contemnendæ, altera conflatur ex anatina parte limmaturæ chalybis subtiliter pulverisatæ, & foliorum calaminthæ cum sufficienti syrupi artimisiæ quantitate subacta; altera paratur ex croco martis aperientis sulphure patrato duplo cinnamomi acuti, & triplo sacchari, quibus simul commixtis pulvis conficitur, aut rotulæ mane exhibendæ per plures dies a drachmæ semis, ad drachmam unam.

XVI. *Circer nigrum, vel rubrum* cum radice simul apii diu ebullitum, addito sub fine ebullitionis pauco croco, & cinnamomo, tum etiam butyri nonnihil similibus usibus cedit.

XVII. *Marrubium album sive Prassium*, hoc infunditur, vel ebullitur parum in sufficienti vini albi copia & loco cænæ calide hauritur, remedium optimum evadit, dubito tamen de laudibus eximiis quas medicus (f) quidam ipsi tribuit.

XVIII. *Splen bovis castrati* duplici methodo pro catameniis preparatur. Prior decoctione perficitur; splen enim recipitur integer sanus qui in frustula scinditur,

(e) *Lib. de Mulier. sterilitate.* Cap. 8. (f) Borellus Conturb. IV. Observ. 14.

ditur, ex quibus cucurbita ad medietatem repletur, hinc adduntur cinnamomi ruditer contusi uncia una, cariophillorum uncia semis, & croci sativi drachmæ duo cum sufficienti vini albi quantitate; iis omnibus dispositis operculum bene lutatum concurbitæ nectitur. tunc per B. M. horarum viginti quatuor spatio omnia erunt ebullitura donec splen in pultem abeat; verum refrigeratione completa jus percolatur, & ad uncias quatuor per quinque consequutivos dies instantibus menstruis ægris mane propinatur.

Alter methodus est (*g*) tincturam quamdam eliciendo, quam nunc ostendemus.

R. Splen Bovis in minutissimas contritum portiunculas, per aliquot dies spirituosa mirrhæ tinctura maceretur, ea vero frustula solis umbræ dein exsicato, & ex iis spiritu vini vulgari methodo tinctura eliciatur, & additis si lubeat paucis guttulis olei Angelicæ ut grata magis, & proficua evadat ad scrupulum unum idoneo soluta vehiculo per aliquot ante erumptionem dies exhibeatur.

Hæc postrema remedia a (*h*) Paracelso originem ducunt, qui primus ut ego autumo de Splene Bovino in menstruis utili loquutus est; tamen neque auctoritas, neque experientia illa fovent, verum si qua esset in iis remediis efficacia pharmacis potius iis admixtis, quam lieni tribueremus.

XIX. *Castoreum* liquor est pinguedinosus empireuma redolens, qui billoculari duplici animalis foliculo congeritur: utilissimum præstat auxilium tum hystericis insultibus, cum in mensibus provocandis, eum in subtilissimum pollinem redactum a granis decem ad scupulum unum, vel in tincturam a guttis quindecim ad triginta propinatur.

Remedia minus tuta in suppressionibus evocandis usitata.

Quæ nunc enumerabimus remedia, tot sunt auctoritatibus suffulta, ut nefas videatur ea contemnere; non contendo interdum, eum id magninominis viri asserant, utilia evasisse cum ad rem exhibita fuerint, & a doctis Medicis, qui idoneas circumstantias detegere, & cautelas animadvertere conati fuerint, at, oh calamitas! indocti sunt, qui illa præscribunt haud infrequenter tum agyrtæ, & empirici omnes; quare nil mirum si in iis in quibus audacia ignorantiam æquat, tot producant perniciosos effectus

I. *Sabinam vulgarem* primum ostendam, quæ ab auctoribus celeberrimis magnopere commendatur: hujusmodi preparationes sunt;

1. Decoctio foliorum aqua communi perfecta, simplex, vel ceteris plantis emenagogis conjuncta, hujus dosis pro unaquaque ebullitione erit manipulus semis.
2. Aqua destillata, quæ ceterarum emenagogarum stirpium usibus cedit ad unciæ circiter dosim.
3. Oleum venit Sabinæ destillatum, quod opiatis, bolis, & pillulis permiscetur in suppressione usitatioribus, pro singulis vicibus tres, quatuorve guttæ dosim præstant.
4. Eadem remedia intrat plerumque Sabinæ extractum a scrupulo semis, ad scrupulum unum.
5. Syrupus Sabinę hic describendus, quem Medicus quidam (*i*) Alemanus *Secretum singulare* appellat, quem utilissimum in sęviori morbi statu pluries expertum esse affirmat

R. Pu-

(*g*) Vid. Osvvaldus Crolius *in Basilica Chimica*, pag. 305. (*h*) *Archidoxorum* Lib. VII. *in fine*.
(*i*) Hieronymus Rusnerus. *Observ.* 194. *In sylloge Observ. & Curation. Medicinam a VVelschio edita*.

R. *Pulegii m.* II. S.
Artemisiæ m. I. S.
Betonic. & Calaminthæ ana. m. S.
Sabin. m. III.
Satureiæ, Meliss. Menth. Abrot. ana. m. S.
Centaur. Minor. m. I.
Semin. Anisi, Fęnicul. ana. ℥ III
Radic. Petroselini, Asparagi, Asari ana. ℥ VII.
Helinici ℥ I. S.
Polypod. ℥ I. S.
Zedoariæ ℥ I. S.
Dictam. ℥ I.
Macis, & Nucis Moschat. ana. ℈ I.
Caryophyllor ℥ S.
Rhabarb. elect. ℥ VI.
Aquar. Betonicæ, Pelegii, Artemisiæ ana. lib. II.
Sutureiæ lib. I.S. Coq. S. a. *in colatura infund.*
Stent per noctem, mane f. fortis ęxpressio, & cum sacchar. S. q. coque ad Syrupi consistentiam Dosis ab ℥ S. ad ℥ I.

Suspicor tamen sępe sępius hujusmodi remedia perniciosa evadere, nam acres, & phlogisticę Sabinę proprietates sanguinis jacturam, vomitum, & convulsionem inducunt; syrupus nihilominus nuperrime descriptus minus damni inferre posse arbitror pro ejusdem stirpis exigua dosi; at ille compositus nimis existit.

II. *Cucumis sylvestris, seu asininus*, hic acris est, solvit, & alvum ciet violenter, quidam ipsum multiplici ratione in suppressionibus adhibent, quare pręscribere solent, vel

1. Decoctionem ex radicis contusę drachmis tribus confectam, vel
2. Succum ex foliis expressum, & depuratum ad drachmam unicam, vel cum dimidio, aut
3. Idem inspissatum ad extracti consistentiam, *Elaterium* vulgo, cujus dosis duo, vel tria grana non superat.

Ea decoctionibus, syrupis, bolis &c. emenagogis solent copulari, verum cum frequenter nocua experiantur, vel raro caute, vel numquam usuveniunt.

III. *Bryonia, seu Vitis alba*, pro catameniis revocandis ejusdem radicis ad drachmas duas ebullitę decoctionem proponunt, vel *Feculum* bryonię sedimentum videlicet a succo expresso reliquum decem, aut duodecim granis exhibitum.

Pernicie ea nihil Sabinę, aut Cucumeri inferiores sunt, ideoque sapientis erit, vel eorum cavere usum, vel minima uti dosi.

IV. *Dracontium majus* vel *Dracunculus*, & *Dracontium minus*, sive *Arum*; hę plantę acres, causticę, urentes sunt intus proinde sumptę damnum inferunt, neque auctores imitari suadeo, qui in hoc morbo baccas ex iis plantis decerptas, aut baccarum succum inspissatum commendant.

V. *Heleborus niger*, hujus radix mensibus medendis haud inutiliter cedit, dummodo caute adhibeatur, ejusdem frustulum sumitur drachmam ęquans, & in taleolas divisum, quę malo inseruntur igne coquendo, eo cocto radix excipitur, pomumque comeditur, mane jejuno stomacho, tertio quoque die per aliquod tempus in hoc remedio persistendo, præcedentibus minus nocuum experitur, nihilo secius caute erit propinandum.

VI. *Cantharides* ab Hypocrate, vel auctore libelli de Natura Muliebri magnopere commendantur, intusque sumi quinas, postquam pedes, alæ, & caput se-

paratæ fuerint, suadet; ipsius tamen auctoritas non valebit, earumdem infensissimum confirmare usum.

Lumbrici terrestres cantharidibus substitui poterunt, periculosi minus, & efficaces magis, a drachma semis, ad scrupulos duos.

Cicindellæ etiam usum habent inter emenagoga remedia & lumbricis acriores sunt, iisque cautius, & minori dosi uti tantum fas erit.

VII. *Sanguis ex menstruata muliere*, in quibusdam Alemanorum Provinciis linteolum hoc sanguine intrisum aqua luere solent, quam menstrua desiderantibus propinant; (*k*) Medici etiam non desunt, qui hanc praxim non contemnunt, ipsosque optimos effectus expertos esse testantur; ego, tum observationem, cum ab ea derivatas consecutiones contendo; nihilo tamen minus remedium, etsi futile, atque indecens appareat, nullum tamen damnum afferre posse video, nisi ex ægra, aut ulcere correpta muliere sanguis ille fuisset desumptus.

CAPUT V.

De menstruis suppressis organi vitio.

§. I.

Descriptio.

INterdum catameniorum regressus obviis periodice indicatur fœnomenis, ut si ille revera esset consecuturus; ideoque regulariter ibi affluere sanguinem constat, nulla apparente eruptione organi vitio impedita

Triplici de causa id oriri poterit. 1. Vel membrana septi modo intra vaginam locata fluxum intercipit. 2. Vel carnea ibi nata protuberantia, quæ occludit, repletque vaginam. 3. Vel cicatrix, quæ tunicas, aut parietes vaginæ, aut pudendorum labia conglutinat, eorumque cavitatem intercludit.

I. Ea superius descripta membrana, observatione docente, positum variat; modo vaginæ orificium obducit, modo intimius penetrans uteri ostium obtegit, plerumque levis est membranacea, raro densa, compacta, & callosa reperitur.

II. Variat pariter protuberantiæ adhæsio; intra vaginam plerumque a pudendis non multum distat, interdum prope uterum crescit, ea carnea adiposa, glandulosa, aut steatomatosa apparet plus minusve extensa

III. Cicatrix vero modo hic totum vaginæ ambitum peragrat, nunc laxa, & superficialis, nunc firma, & constipata videtur, modo oppositos parietes per exiguum nectit spatium, modo ampliorem gignit cohæsionem; observatione quandoque etiam didicimus labia ita coire, ut angustissimum tantummodo urinæ exitui foramen relinquant.

Diversitates hæ omnes observatione sunt sufultæ, causas vero sequenti articulo indicare potissimas conabimur; in præsentiarum sufficiet animadvertere nullam ab iis nondum menstruantes mulieres molestiam pati; postea vero, cum jam menstruationis tempus attigerint, vel alias menstruatæ fuerint, si ipsis retentio supervenerit, donec initio morbi exiguus erit ad uterum sanguinis affluxus, parum erunt detrimenti passuræ, aucta tamen infarcientis cruoris copia, abdomen inflari, tendi, atque cruciari, vaginam, ac pudenda tumefieri, artus

(*k*) Daniel Ludovicus in Ephemerid. Natur. Curios. Germ. Decur. I. Ann. 9. & 10. Observ. 35. Andreas Myrrhen. Ibid. Decur. III. Ann. 9. & 10. Observ. 215.

artus inferiores œdematosi evadere incipient, ægræ denique corporis gravedine, tumoribus, gustus abolitione, & digestionis læsione vexari, febris tandem erratica apparebit pluribus aliis copulata cruciatibus, quæ frustra remediis efficacioribus adhibitis, hydropem, gangrenam, atque lethalem consumptionem inducere potis erit.

§. II.

Causæ.

I. MEmbrana, quæ vaginæ ingressui proxima conspicitur, ea est, quæ hymen appellatur in virginibus a natura fabrefacta, ut præcipuam, etsi incertam, earum integritatis notam præseferat; a statu naturali in nostro casu distat, cum enim perforata naturaliter appareat, prorsus impervia nunc sistat.

Me non latet hujusce membranæ existentiam plures negasse (*a*) iisque illuxisse, qui hanc prædicarunt, credulos nimis anatomicos fuisse suadendo, eum plures defendisse numquam, vel morbi tantum causa in disectis cadaveribus ipsam reperisse.

At quidquid animose affirment, qui contrariam amplectuntur sententiam, nedum imponere valebunt si iis magni nominis viris fidem facere velimus, qui hymenem detexerunt, illustraruntque, inter eos recensentur (*b*) Berengarius Carpus, (*c*) Vesalius, (*d*) Falloppius, (*e*) Coiterus, (*f*) Varolius, (*g*) Riolanus, (*h*) Veslingius, (*i*) Bartholinus, (*k*) pluresque alii infra enunciati celebriores decimi sexti, vel decimi septimi ævi anatomici; minus vero eorum imponere debebit opinio cum nostris temporibus, a clarissimiis anatomicis (*l*) Laurentio Heistero, (*m*) Friderico Ruyschio, celebratissimo (*n*) Morgagnio nostra secunda fortuna adhuc vivente, & (*o*) Jacopo VVihslovio confirmata videatur, hi omnes simul consentiunt, virginibus omnibus illam reperisse ea de causa disectis; meum visus addo testimonium, etiamsi supervacaneum censeam post tot illustres auctores, qui meam fovent sententiam.

Reliquum enim erit judicare illos, qui membranam numquam vidisse testantur, vel depudicatas tantum mulieres observasse, vel perperam preoccupatos vaginam ea prorsus obduci debere, hymenem non conspexisse, dum ipsam in

 pro-

(*a*) Ludovieus Vassæus. Tabul. anatomic. Realdus Columbus. De re anotomic. Lib. XI. Cap. 16. Joh. Fernelius. *Physiolog.* Lib. I. Cap. 7. Ambroise Parè. *OEuvre. de Chirurgie*. Liv. III. Chap. 34. & Liv. XXIV. Chap. 49. Franciscus Vallesius *Lib. de sacra Philosophia* Cap. 25. Horatius Augenius Tom. II. *Epist. & Consult. Medicin.* Lib.I. Severinus Pinæus. *De notis virginitatis*, Lib.I.Cap. 9. Andreas Laurentius. *Histor anatom. Corpor. human.* Lib. VII. Cap. 12. & qu.13. Marc. Anton. Ulmus. *De utero*. Sect. I. Cap. 7. Hercules Saxonia. *Praxeos Medicæ* Lib. IV. Cap 4. Franciscus Ranchinus. *De morb. Virgin.* Sect. I. Cap. 4. Nathanael Highmorus. Corpor. humani disquisit anatom. Lib. I. Part. IV. Cap. 4. Regnerus de Graaf *De mulier. organis*. §. De Hymene; Pierre Dionis. Operat. de Chirurgie. Demonstr. 3. Jaan Palfin. Descript. des parties des Femmes, qui servent a la generation.

(*b*) Jacobus Berengarius Carpus, *In Isagoge anatomica* (*c*) Andreas Vesalius, *de corp. hum. fabrica*. Lib. V. Cap. 15. & in Epist. ad Joachimum Roelants, *de radicis Chynæ usu*.

(*d*) Gibriel Falloppius, in *Observat. Anatomic.* (*e*) Volcherus Coiterus, *in bul. anatomic.*

(*f*) Costantinus Varolius, Anatom. Lib. I. Cap. 16. (*g*) Johannes Riolanus, *Anthropogr.* Lib. I. Cap. 16. (*h*) Johannes Veslingius. *Syntagmat. anatomic.* Cap. 7. (*i*) Thomas Bartholinus, *Anatom.* Lib. I. Cap. 31. (*k*) Johannes VVierus *Observat*. Lib. I. Et *de Lamiis* Lib. III. Cap. 20. Archangelus Piccolominus, *Prælection. anatomic.* Lib. III. Cap. 5. Scip. Mercurius, *delle Comare* Lib. I. Cap. 2. Farnciscus Plazzonus *de partib. generat.* Lib. II. Cap. 5. Adrianus Spigelius, *de hum. corp. fabrica*. Lib. VIII. Cap. 18. Melch. Sebizius, Exercit. Medic. XLVII. Dominicus Panarolus. *Pentecost.*V. Observ. ultim. Isbrandus de Diemerbroekc, Anatom. Lib. I. Cap. 16. Johannes Svvammerdamius, *de utri muliebr. fabrica* in tabulis; Gerardus Blasius, in *Observat. anatomic.* Johan. Gasparus VVestphalus, Ephem. Cur. Germ. Dec. II. Ann.8. Oserv.215. Hermannus Fridericus Theichemeyerus. Inst. Medic. legalis, & forensis. Cap. 4. (*l*) Laurentius Heisterus, *in compend. anatom.* Et *Ephem. Nat. Curios*. Cent. VIII. Observ. 69. (*m*) Fridericus Ruyschius, Thes. anatomic. III. n. 15. VI. n. 1. VII n. 60.

(*n*) Johan. Baptista Morgagni, *Adversaria Anatemic*. I. 29. IV. 23. (*o*) Jacques Benigne VVinslovv.

propatulo habebant ; quam ob rem illam frequenter ſine nomine deſcripſerunt, quod magis veriſimile eſt, & ab illorum obſervationibus deduci poſſe videtur.

Idcirco ne imposterum dubitationi locus relinquatur hymenem naturali ſtatu deſcribere ſatagam, prout auctores, & cadaverum inſpectio me docuerunt.

Hymen ex intima conflatur vaginę tunica, quæ circa ejuſdem orificium inflectitur, ejus duplicatio circum adhærens limbum refert anularem, qui latior prope anum apparet, ad latera anguſtior, anguſtiſſimus ſuperius urethram verſus. Cum anulum efformet tunica, quæ internam vaginæ ſuperficiem induit, ideoque utraque facie rugoſus apparebit, anularis hæc membrana, ubi ea vaginę orificio cohęret, craſſior eſt, cellularis ergo illic inter duplicem tunicam jacentis, quæ in margine abit, exiliorque fit hymen, ipſam componentibus laminis coalitis, ac paucis exiguis vaſculis ſanguineis tantum refertur. (*) In ſtatu naturali in medio finditur circulari plerumque foramine ovali, oblongo, & irregulari quandoque, cujus amplitudo pro ſubjectis, eorumque ætate variare ſolet: celeberrimus Morgagnus fatetur ſemel hoc inveniſſe oſtium a perpendiculari membrana diviſum, idem teſtatur Valſalva, quod non raro accidere poſſe autumarunt, quare auctores hymem *Columnam virginitatis* appellari conſueverunt:

Ex hac deſcriptione concludi poteſt. 1. Interdum hymenis foramen (*p*) unicum reperiri quale eſſe debet ſed anguſtum valde. 2. Quandoque a perpendiculari columna in duas (*q*) diviſum ſemitas exiguas modicę aperitionis loco. 3. Quandoque pręter priorem diviſionem a perpendiculari natam caruncula, pluribus intertexi (*r*) orizontalibus, obliquis columnis, ut hymen cribrum referat, 4. Tandem hymenem aliquando prorſus (*ſ*) imperviam eſſe, ut perfecte vaginam occludat.

In Tribus prioribus caſibus communicatio uteri cum vagina etiamſi difficillime peragatur, aliqua tamen ratione fieri poteſt; poſtremo vero caſu frequentioribus exemplis conſtat eam prorſus communicationem intercipi; puberes quæ hoc deformantur vitio a Gręcis Ἀτρηταὶ appellantur; a Latinis vero Medicis *Imperforatæ*, *Clauſæ*, aut *Velatæ*, ab Italis *Coperchiate* ipſæ vocantur: Romani proprio deficiebant vocabulo, & circumlocutione illas indicabant; quare (*t*) Cicero ſomniando vidiſſe mulierem affirmat, *quæ obſignatam habebat naturam*, (*u*) Plinius vero narrat quod Cornelia Graccorum mater *concreto genitali nata fuerat*.

Ea porro, quę adhuc dicta ſunt ſolam membranarum originem explicant, quę ad vaginę orificium locantur ubi hymen ſedem habet, ibi pariter oriuntur hę omnes vitiatæ tunicę, de quibus nuper loquuti ſumus, nam ſi qui ultra vaginę marginem trans hymenem hujuſmodi obſervarunt membranas, ut (*x*) Ruy-

---

ſovv. *Expoſit.* Anatomique n. 653. (*) Limina hujus membranæ defloratione diſruptæ carnunculas mirthiformes gignunt. (*p*) Ambroiſe Parè. *OEvores de Chirurgie*. Lib. XXIV. Chap. 49. Petrus Foreſtus *Obſervat.* Lib. XXVIII. Obſervat. 55. Johannes Schenkius. *Obſerv. Medicinam*. Lib. IV. Obſ. 97. ex Adverſarii Dryandi. Daniel Sennertus *De Morbis Mulierum*, Part. I. Sect. I. Cap. 3. Gerardus Blaſius *in Obſerv. Medicis rarioribus*. (*q*) Johannes Schmidius. Miſcell. Cur. German. Decur. I. anno 3. Obſerv. 24. Et annis 4. & 5. Obſerv. 157. (*ſ*) Guillelmus Fabricius Hildanus. Cent III. Obſerv. 60. (*r*) Antonius Benivenius. *De abditis morb. & ſanat. cauſis*. Cap. 28. Caſparus VVolphius, *in Obſervat.* apud Schenckium. Johannes VVierus, *De præſtigiis dæmonum*. Lib. II. Cap. 38. Rembertus Dodonæus. *Medicinal. Obſervat.* Cap. 34. Bartholomæus Caprolius. *Obſervat. Medicar.* 23. Caſparus Bauhinus. *Theatr anatom.* Lib I. Cap. 39. Hieronymus Fabricius *ab Aquapendente Operat. Chirurgie* Cap. 82. Guillelmus Fabricius Hildanus. Cent. III. Obſ. 60. *exempl.* 1. & 2. Jobus à Meeckeren. *Obſerv. Medico-Chirurg.* Cap. 55. Acta Eruditorum Lipſienſia. Anno I. Septembr. Obſ. 6. Johannes de Muralto M. N. Cur. Germ. Decur. II. ann. 3. Obſ. 151. Cornelius Solingen. *De arte obſtetricia*. Daniel Meno Matthiæ. *Obſerv.* 6. Francois Mauriceau, *Obſervat. ſur la groſſeſſe*. Obſerv. 231.

(*t*) Cicero, *De Divinit.* Lib. II. (*u*) Plinius, *Hiſtor. natur.* Lib. 7. Cap. 16. (*x*) Fridericus Ruyſchius. *Obſervat. Chirurgic.* 22., & 32. Simon Scultzius *Miſc. Nov. Curioſ. German.* Dec. I. Ann. 3. Obſ. 3.

Ruyſchius, & medicus quidam Romanus aſſeruere; ac prope uteri oſtium, ut obſervatio (y) Accademiæ Pariſienſis affirmat, id difficultatem augere videtur, nam præter naturam, & monſtruoſe accidere neceſſe erit, quod raro tamen eveniet; illud tamen minus implicat, ſi animadverterimus omnem corporis cavitatem ſimilibus læſionibus eſſe obnoxiam; conſtat enim pluries inveniſſe rectum inteſtinum ſepto carneo ad anum obductum, quod prҫternaturale videtur.

II. Carneҫ excreſcentiҫ quҫ replent, occluduntque vaginam triplicis ſpeciei ſunt.

Quandoque hujuſmodi protuberantia (z) *Fungus*, ſeu *Champignons* appellatur, ex neglectis creſcit ulceribus, hac de cauſa ulcera celtica, aut benigna vulvҫ carneҫ excreſcentiҫ locum prҫbent, quҫ ſpongioſҫ, molles, duræ, vel ſyrrhoſҫ fiunt; ampliores ſunt, vel exiguæ; latҫ vel oblongҫ plus minus apparent pro ratione lymphҫ retentҫ, morbi pertinaciæ, aut quod occupant ſpatii.

Interdum haſce excreſcentias (*aa*) producunt carunculæ mirtiformes, aut vaginҫ rugҫ oblongatæ, vel tumor glandularum, aut cellularum (*bb*) adipoſarum hujus organi; harum partium vero augmentum ab obſtructionibus, aut calloſitatibus originem habet, quҫ lympham morboſam retinent, in hoc caſu excreſcentia plerumque nervoſa, glanduloſa, aut pinguidinoſa eſt, modo lata, modo anguſta, modo mollis, modo dura ſiſtit in ratione partis affectæ, aut lymphæ ſpiſſitudinis.

Tandem protuberantiҫ quҫdam veniunt perpendendҫ quҫ *lupias* referunt, ſeu tumores duros, ſteatomatoſos per internum vaginæ ambitum late reptantes; continenter eҫ molles ſunt, earumque volumen a morbi perſiſtentia, aut lymphҫ congeſtҫ copia determinatur.

Ipſҫ vero cujuſve ſint generis frequentius trans pudenda creſcunt, quia illa magis ulcerationibus, & carunculis ſunt obnoxia, ac facile intumeſcunt; id tamen minime impedit vaginæ intimam ſuperficiem ſimilibus vitiis, aut tumoribus affici poſſe.

III. Cicatrices poſtremum quҫ vulvҫ parietes ſimul conjungunt ejuſdemque lumen obſtruunt: ab ulceribus, aut ſciſſuris proveniunt, quҫ neque ſatis deterſҫ, neque mundatæ fuere, idem (*cc*) pariter parere valent cancer ex lue venerea ortum, (*dd*) excoriationes ex urina acri infantum inter incunabula retentam, varioloſҫ puſtulҫ ſupuratæ, (*ee*) combuſtiones, ſciſſurҫ a vulneribus natҫ, (*ff*) aut laborioſi partus, (*gg*) omnia indicatis obſervationibus confirmata.

Cum pudendorum labia, & vaginҫ oſtium magis pateſcant ea ulceribu etiam, ex-

(y) Memoires de l'Académie des Scientes *Ann.* 1705. Hiſtoir. pag. 52.

(z) Nicolaus Tulpius. *Obſervat.* Lib. III. Cap. 33. Chriſtophorus Vælterus, *Schol. obſtecric.* Part. II. Cap. 19. Acta Berolinenſia *Dec. II. Vol. V. pag.* 85. Acta Eruditorum Lipſienſia *Ann.* 1726. *Octobr. pag.* 480. (*aa*) Antonius Benivenius, *De abditis morb. & ſenet. cauſis Cap.* 79. Johannes VVierus. *Obſervat. Lib. I.* Acta Curioſorum Naturæ *Decur. III. An. I. Obſerv.* 144. Nicolaus Tulpius, Obſervat. Lib. III. Cap. 34. Diſſequi in mulieri quadraginta annorum tumorem ſtheatomorum ſpharicum altero parietum vaginæ lato peducunlo adhærentem, qui duplicem pendebat libram.

(*bb*) Anatomici qui hymenis exiſtentiam contendunt carunculas mirtiformes putant a primitiva conformatione originem habere. At cum in ea, ſententiæ parte ita in hac decipiuntur, nam ſi hymenem reperieris numquam carunculas videbis, & ſi carunculas numquam hymenem, id confirmat carnnculas marginem tantum eſſe conciſæ hymenis, quæ diverſimode inflexa in parvulas appendices, illum producit.

(*cc*) Antonius Benivenius. *De abditis morb. & ſanat. cauſis.* Cap. 31. (*dd*) Isbrandus de Diemerbrock. *Anatom.* Lib. I. Cap. 26. Johannes Nicolaus Peclinus. *Obſerv. Medico-phyſicar.* Lib. I. Cap. 25.

(*ee*) Paulus de Sorbait. Ephem. Curios Natur. Decur. I. Ann. 3. Obſ. 173. (*ff*) Gregorius Horſtius *Operum Tom. II. Lib. IV. Obſerv.* 55. (*gg*) Marcellus Donatus. *De media hiſtoria mirab. Lib. VI. Cap.* 2. Johannes Riulanus, pater, Art. benè medendi Sect. IV. Tract. 2. Cap. 1. Caſparus Bauhinus. *Theatr. Anatom.* Lib. I. Cap. 39. Et *De Hermaphroditis.* Lib. I. Cap. 38. Felix Platerus. *Obſervat.* Lib. I. pag. 258. 259. Guillelmus Fabricius. Hildanus. *Obſervat.* Cent. VI. Obſ. 67. Johannes Riolanus, filius. *Enchirid.* Anatom. Lib. II. Cap. 37. Et *Antropograph. Lib. II. Cap.* 35. *pag. m.* 197. Thomas Bartolinus. *Hiſtoriar. Anatom.* Cent. II. Hiſtor. 31. Rudolphus Jacobus Camerarius. *Miſc. Na. Curios. Herman.* Cent. IX. & X. Obſerv. 73. Johannes Conradus Beckerus. De inculpata παιδοκτονία §. XVIII. & ſeqq.

coriationibus &c. ſunt magis obnoxia, ibique facilius coaleſcunt vaginæ parietes, quamvis prope matricis os idem evenire poſſit; ſi quod eorum fœnomenorum illuc nanſciſcatur.

De cetero hujuſmodi cohęſio ubivis iis de cauſis fiat compacta, vel laxa; externa, vel profunda, plus minuſve, aut extenſa apparebit prout ulcera, ſciſſuræ, aut excoriationes diverſimode locatę fuerint, quod maximam concomitantium varietatem inducere potis erit.

§. III.

Differentiæ.

I. PRima differentia inter conformationis vitia, quę vulvam, aut vaginam reſpiciunt, ab ipſorum deſumitur natura, quę triplicem agnoſcit vitii ſpeciem; aut membrana quę vaginam intercludit, aut natam excreſcentiam, quę illam obduxit, aut parietum cohęſionem, quę ipſam pariter occludit.

II. Secunda differentia a vitiorum eorum origine nanciſcitur; nonnulla enim ad primam nativitatis conformationem pertinent, hujuſmodi ſunt membranę vaginam obſtruentes, alia a nativitate conſpicua fiunt, ut carneę protuberantię, quę cavitatem obturant, aut cicatrices pudenda, vulvamque jungentes.

III. Tertia ducitur differentia ex natura, & numero functionum lęſarum; quapropter ut recte judicemus, quinque pręcipuas uteri functiones perſcrutari oportebit; menſtruationem videlicet, copulam, conceptionem, partum, atque urinę exitum.

1. *Menſtrua* quandoque iis etiam obſtantibus idoneo relicto ſpatio libere erumpunt, interdum lente, aut difficillime perfluunt, meatus anguſtię cauſa, alias prorſus deſunt vagina penitus obturata.

2. *Matrimonii uſum* ea obſtacula implicant, quando vaginæ orificium inveſtiunt, minime vero ſi intimius vel prope uterum ſint locata.

3. *Conceptioni* ea aliquo modo officiunt, poſſibilis tamen videtur, modo uteri, cum vagina communicatio penitus non intercipiatur, aut matrimonii non impediatur uſus, non deſunt tamen obſervationes, quę in iis caſibus concepiſſe mulieres affirmant.

4. *Partus* difficilis, diutinus, ac laborioſus redditur, quando organi vitia meatum coarctant; impoſſibilis vero ſi illum occludant, niſi intumeſcentia, (quod aliqua obſervatio docet) a geſtatione orta, cicatrices illas ante (*a*) partum frangat, quę vaginam conglutinant, atque conſtrigunt.

5. *Urinæ exitum* minime impediri poſſe arbitror a vitiis intra vaginam, aut circa ejuſdem orificium adnatis; citra hoc enim urethrę foramen patet, ac ob ea, quę intra vulvam adſunt incomoda rariſſime ſufficiens ſaltem implicabitur urinę (*b*) tranſitus, unicam obſervationem porro didici, quę hanc videtur offendere ſententiam.

6. Plures alii dari poſſunt caſus ex ſimplicibus compoſiti, quorum ſingularem indaginem ſupervacaneam cenſeo, cum ex ſimplicium notione adhuc animadverſa facile innoteſcant.

§. IV.

(*a*) Gullielmus Harveus. *De partu*. Thomas Bartholinus. *Hiſtoriar. anatom.* Cent. V. Hiſt. 43. Franciſcus Paullinus. *Ephem. Curioſ. Natur.* Dec. II. ann. 7. *in appendice*, Obſerv. 9. Dec. 7. Mèmoires de l' Académie des Sciences, Annèe 1712. Hiſt. pag. 37.

(*b*) Apud Gregori. Horſtium, *Operum Tom. II. Lib. IV. Obſerv.* 55.

§. IV.

Symptomata.

1. Conformationis vitia nondum menstruatis mulieribus nullum ipsis damnum inferunt, nullamque functionem lædunt.

2. Supervenientibus etiam catameniis nullo conqueruntur incommodo, eaque libere stillant, dummodo effusio penitus non intercipiatur, vel nova uterus munera non subeat, aut puberes in virginitatis, statu persistant.

3. At ipsis jugatis, ea vitia facile poterunt copulam, conceptionem, aut partum implicare, duas nempe, vel tres simul earum functionum pro loco, & vitii indole lędere.

4. Si hujusmodi vitia omnino vaginam repleant, fluxumque impediant, symptomata consequutura esse credideris primę eruptionis propria; tunc maximam difficultatem ęgras pati videbis, nam fœnomena omnia periodice evenient, quę illa indicare solent, absque quo unquam erumpant.

5. Hujusce rei suspicio augetur, cum affluens sanguis uterum inflet, distendet, atque dolentem reddat, ut hujusmodi symptomata pro uteri obstructionibus haberi videantur.

6. Abdomen tandem tumet magnopere, & sanguis utero retentus vaginam premendo intercludit ita cruoris e vulva regressum, ut œdemati speciem inducat, quę novas suspiciones prębet.

7. Cum imi ventris tumor uteri positui respondeat, & cum eo una circumscribatur, nil mirum si frequenter ęgrę fetum gerere sibi suadeant.

8. In diem matricis inflatio crescens venas iliacas continenter premit quæ refluxum sanguinis retardando pedum, crurum, aut femorum œdemata necessario erunt superventura.

9. Matrice amplius dilatari impedita, ut ipsa nequeat sanguinem recipere, qui singulis mensibus uterum petit, in similibus circumstantiis ægræ versari debebunt, ac si menses revera supressi fuissent, ac, sicut *cap.* IV. indicavimus gustus lęsione *Pica* videlicet *Malacia*, tum digestionis detrimento, nausea, atque vomitu cruciabuntur.

10. Facile porro videtur sanguinem uteri cavitate detentum circumposito calore corrumpi, cujus putrescentiæ gradus plus, minusve intensus fiat pro diversa sanguinis conditione, aut deleteria indole; quare sanguis, quem incisionum auxilio tunc uterus effundit, fetidus, corruptus, ac putrefactus pene reperitur.

11. Dolores itaque imi ventris, deturpatæ digestiones, atque corruptus sanguis, qui lympha permiscetur per vœnas uteri lymphaticas circulanti, febrilem excitat commotionem persistentem, levem tamen, & anomalis exacerbationibus obnoxiam diversarum causarum ergo, quæ intensitatem, reditumque variant, ut lentam heraticam febrem perbelle designent.

12. In iis mulieribus, aut puberibus, quæ jam menstruis gaudent, quibus per accidens conformationis vitia superveniunt, quę nisi secundæ aut tertię speciei esse poterunt, ea fęnomena omnia inducere valebunt in iis obvia suppressionibus, quæ a vaginæ, aut vulvæ completa occlusione originem habent; illa autem celerius, intensiusque evenient, nam menses diu confirmati, & uberrimi, qui citius uterum replerunt, citissime etiam ad summum gradum superallata perducent symptomata.

§. V.

Diagnosis.

I. Vitia conformationis, quæ a natalibus sortita sunt, ut membranæ quæ vaginam intercipiunt in infantibus minime conspiciuntur modo vulvam non aggrediantur, quod nullo confirmatur exemplo; plerumque vaginæ defectus nisi adultis, aut jugatis mulieribus observari licuerit, quando initio menstruationis fluxus impeditur, vel quando jugatis, persistentibus menstruis matrimonii usus implicatur.

Haud infrequenter nos latent hujusmodi incomoda etiam suppressis menstruis vel sero percipiuntur, postquam diu suspicati erimus ægras conceptu (*a*) laborasse, de quo innocentes erant, vel hydropem passas fuisse, de qua numquam conquerebantur, cum vero sint connubio junctæ interdum accidit sponsos minus expertos nisi post longum tempus consummationis impedimenta agnoscere, qui verentur cuique dubitationem communicare.

Itaque quotiescumque mulieres menstruis deficiunt etiamsi periodice singulis mensibus symptomatibus vexentur menstruis obviis, & abdomen in diem sine causa manifesta increscat, tunc suspicari licebit vitium conformationis adesse, quam ob rem si parum cunctaberis circa exteriorem imi ventris indaginem, omnis difficultas evanescet; nam uterus conceptu carens tumidus tamen apparebit, sphericus, æqualis, atque mollis; verum compressus nulla commotio persentietur, quod nullum fętum existere designat, & sola aqua, aut sanguine infarciri uterum confirmat, quare vaginæ meatum examinando omne gestationis dubium aufertur.

II. Inter vitia conformationis accidentalia excrescentiæ carneæ, quæ sensim per congestionem fiunt diu latere possunt, tum in puberibus, cum in conjugatis, si intimius vaginæ adhæreant, verum cum raro amplitudinis ergo menses intercipere valeant, vel nisi post longum tempus id accidat; itaque sæpissime plures feminæ tuberculis, lupiis, aut hujusmodi protuberantiis laborantes, in hoc statu diu persistunt citra ullam hujusmodi suspicionem.

III. Res aliter se habet, si cicatrices vaginæ, aut vulvæ parietes jungant, illæ enim, a cognitis causis, scissuris videlicet, combustionibus, aut ulceribus neglectis, derivant, ut omnium hujus partis lesionum hæc facilius innotescat.

IV. Cujusve sint generis vitia illa, vel ubivis locata nihil est facilius, quam eorum existentiam, positum, aut naturam detegere, satis erit vaginam digito oblinito penetrare, aut speculo uteri, aliove instrumento uti, quibus interior vaginæ oculis subjiciatur, lactitantia hinc fęnomena ostendens, quæ tactus impar fuerat investigare.

V. Causarum vero indago frustranea videtur, nam earum cognitio parum influit in morbi prognosi, aut curatione, idcirco si cui libuerit rem intimius perscrutari hanc theoriam cum cognita morbi indole, & specie comparet, & notiones perpendat, quæ ęgræ valebunt suppeditare.

§. VI.

(*a*) Johannes VViecus *De præstigiis Dæmonum* lib. II. Cap. 38. *Casus secundus*. Bartholomæus Cabrolius. *Observ. Medic.* 23. Guillielmus Fabricius Hildanus. *Centur. III. Observ.* 60. *Exempl.* 3. Johannes de Muralto. *Ephem. Cur. Natur. Dec. II. ann.* 3. *Observ.* 151.

§. VI.

Prognosis.

PRognosis versatur vel circa detrimenta, quæ organi vitia ægris afferunt, vel circa difficilem medendi rationem.

I. Ea damna in mulieribus citra gestationem existentibus menstruorum suppressionem facere, atque in gravidis difficiliorem partum inducere valebunt.

1. Retensionis respectu, vidimus jam superius damna hinc derivata qualia, & quanta esse possint pro diversa suppressionis pertinacia.

Subsequuntur ex iis infensas magis evadere membranas, quæ exacte vaginam claudunt, quam eas, quæ vel aliquo sunt pertusa foramine, vel quam etiamsi exiguam pandunt exeunti sanguini viam.

Verum easdem membranas vaginam penitus obtegentes majorem noxam afferferre quam cætera harum partium vitia, excrescentiæ videlicet, & cicatrices, quæ absolute numquam menstrua supprimunt.

Cicatrices tandem, quæ pudenda coeunt carneis protuberantiis magis molestas esse, quia fluxuro sanguini arctiorem transitum relinquunt.

2. Circa partus expulsionem ea vitia sunt magis pertimescenda, quæ remediis subjici nequeunt.

Ideoque ceteris paribus membranæ densæ, compactæ, & callosæ, subtilioribus laxis, gracilibus, magis perniciosæ experiuntur.

Ita protuberantiæ carneæ exiles, superficiales, adiposæ, atque molles, minus detrimenti inferunt, quam crasę, duræ, & syrrhosæ.

Tandem cicatrices laxæ, arctæ, patentes, minus lędunt, quam latæ, & compactæ.

II. Valetudini recuperandæ objicitur præsertim membranas secandi difficultas.

Idcirco membranæ tenuiores, quæ facile inciduntur ad vaginæ ostium sucrescentes, cito etiam convalescunt, at quæ intimius penetrant difficillime evelluntur.

Excrescentiæ vero carneæ segnius sanantur, cum haud facile ferro, aut caustico possint eradicari, præsertim si latæ, profundæ, syrrhosæ, aut ampliori basi adhærent.

Cicatrices arduum pariter erit secare, cum membranas vaginæ simul coalitas difficillimum sit separare, præsertim cum per longum, latumque vaginæ ambitum arctissime coeant.

III. Prætereundum autumo obstaculum, quod vitia conformationis urinæ exitui præbere possint; nam raro id accidere admonuimus, vel quod matrimonii usui officiant, nam præter sterilitatem, quæ apud jugatas tantum magni facienda est, cęteris nullum damnum ex iis erit superventurum.

IV. Reliqua sunt duo ab organi vitio magni ponderis consecutura, quorum primum ad excrescentias carneas pertinet, quæ sæpe dolorosæ, lancinantes, &c. raro tamen carninomatosæ fiunt; alterum ad sanguinem attinet utero, & vagina detentum, qui eas partes comprimit ita, ut gangrenam inducat, quæ haud infrequenter evenit, modo sanguinis infarcientis exitum promoveamus.

§. VII.

Curatio.

ETiamsi hujusmodi cruciatus summam inter se affinitatem habeant diversa tamen singuli medella indigent, quæ specialem explicationem postulat.

I. Hi-

I. Hipocratis (a) praxim prosecuturi escharoticis tantum, etiam efficacioribus uti deberemus, ut membranæ corrodantur, quæ vaginam investiunt, at longa experientia docuit hujusmodi methodum diutinam, laboriosam, vel perniciosam evadere, ac nostris temporibus omnes conveniunt Medici ipsis tutius, promptiusque sectione mederi.

Ægra itaque lectuli, aut sedis margine locata, manibus etiam si opus requirat, pedibusque litotomorum more vinctis, tum vulvæ labiis apertis patens hinc membrana scalpello perpendiculariter scinditur, si membrana laxa fuerit, longam incisionem sufficiet, nam latera sponte evanescent, at si ea compacta, dura nimis callosa apparuerit, oblique ea conscindere necesse erit, ut vaginæ meatus duplici hac sectione prorsus patescat.

Raro hæc incisio sanguinis jacturam inducit, vasculorum exhilitatis ergo, quæ exiguo numero has membranas reptant; sapientis tamen erit adstringentia nonnulla ad manus habere, qualia sunt sanguis Draconis, bollus, aut aluminis coagulum, quibus tenues imbibuntur lemnisci vulneri superimponendi, si ulla superveniret hæmorrhagia, quod raro evenit; de cetero digerenti annodyno satis erit partem oblniire ex ovorum vitello, terebinthina, e melle rosato composito, qua methodo persistendum suadeo, donec cita appareat valetudo.

In iis mulieribus, quæ diu suppressione elaborarunt, hujusmodi adnatæ membranæ extrinsecus a confluenti sanguine expulsæ prominent valde, ut scindi facile permittant, sanguis vero post inceptam sectionem erumpens incisorem sæpe implicat, quare in his casibus opportunum censeo fluxum sinere, donec sponte desinat, vel ægram pedibus erigere, ut vagina facilius mundata totum opus bene se vertat; his rebus peractis injectionibus vulnerarii pauco mele rosato remixtis, vaginam, uterumque detergere conveniens erit, substitui poterunt etiam magis detergentes injectiones, ex Acrimonia videlicet, Marubio, aut Aristolochia, paucove mele rosato patratæ.

Quo intimius morbosæ hæ membranæ penetraverint, eo difficilior earum evulsio videbitur, tunc uteri speculo, dilatata vagina, cultro linteolo circuminduto, ut acies denudata tantum relinquatur, diligentissime operationem inire tentabimus, eoque cautius, quo intimior, & angustior erit conscindenda membrana, de cetero ut supra indicavimus erit procedendum.

II. Escharotica, quæ ad membranas evellendas parum conveniebant, minus ad excrescentias carneas eradicandas opportunæ videntur cum pro crassitudine nimis resistant, neque poliporum more exstirpabuntur, ne lacerationes superveniant lethales, at optimam praxim prosecuturi, illas ferro tantum separabimus.

Quando illæ prominentiæ vaginæ tantum ingressum occupaverint, facile erit eas sinistra manu compressas forfice, aut cultro exstirpare, sedulo tamen instrumenti gressum animadvertendo, ne sanæ lædanrur partes; etenim si intimius locatæ fuerint, minus tutæ illas scindere licebit, quia neque manibus recipi, neque speculo vaginam satis distendere poterimus, ut ob loci angustiam volcellæ, aut fibulæ auxilio non indigeamus.

Scindi facile poterunt carneæ portuberantiæ, absque quo earum basis vinciatur cum procul sit gravis hæmorrhagiæ metus, tamen adstringentia nonnulla, aut vitrioli frustulum quandoque ad manus habere opportunum erit, ad cohibendum sanguinem, quem interdum vas aliquod amplior effunderet, verum si colorem rubicundum, aut lividum illæ referant prominentiæ, atque suspicio adsit ab incisione uberrimam superververnire posse hæmorrhagiam, duplo vinculo ad basim arcte illas circumcingere opus erit.

Post incisionem primum sicca filamenta usuveniunt, verum nimia copia perfluente

(a) Lib. *de Sterilibus*. Et Lib. II. *De Morbis Mulierum*.

fluente sanguine erunt torundæ superimponendæ superius enunciatis adstringentibus imbutæ; postea ulcere vulgari digerenti illinito, donec supuratio imminuatur balsamo Arcæi, & pauco balsamo viridi valetudinem obtinebis; si ulcus ichorosus apparebit unguentum brunum *vulgo* erit adhibendum, quod leniter abstergat, ac si initio uberrima nimis supuratio videatur injectionibus superiori articulo indicatis uti poteris, parum addendo aquæ vulnerariæ, ac tincturæ mirrhæ.

III. Cicatrices superficiales, quæ vulvæ labia conjungunt, externam plerumque cohæsionem gignere solent, ut specillo canaliculato per eam partem intromisso, quæ superius, vel inferius patula relinquitur, & sinistra manu illud firmiter comprehenso prope cohæsionis lineam facile erit altera manu cultro tuto labia separare, quibus imposterum superius indicato digerentium usu, mederi sufficiet.

Quando cicatrices profundius penetraverint, aliquem identidem tramitem relinquunt, alias nullum, 1. in primo casu enim dilatare oportebit hujusmodi meatum, at plerumque tentamen longum, ac inutile evaserit, etiamsi innocuum experiatur, dum hanc medendi rationem amplectimur, primo cicatrices laxare opus erit reiterato fomento ex plantis emollientibus, Malvæ videlicet, Althææ, aut seminum Lini &c. confecto, verum linteo, aut spongia iis decoctionibus imbuta vaginæ margini applicabitur; quando partes satis laxatæ fuerint, intromittere poteris radicem Gentianæ, aut spongiæ frustulum præparatum, numquam intermissis emollientibus fomentis, ac prout cicatrices magis laxabuntur amplioribus frustulis, spongiæ, aut Gentianæ uti opus erit, donec idonea fiat parietum aperitio.

2. Frustranea prorsus hujusmodi methodus videtur quando nullam cicatrices patulam relinquant viam, tunc ad chirurgica auxilia erit deveniendum, ut etiam in nuperrime allatis circumstantiis incassum tentata dilatatione, ægram enim vinculis lectulo firmare debebis, ut articulo primo demonstravimus.

Quibus cautionibus adhibitis, scalpello membranæ simul coalitæ separabuntur, quod difficilius erit peragere, quo magis intra vaginam erunt protensæ; nullum specillum requiri videbitur, si prominentiæ vaginæ marginem tantum occupaverint, necessarissimum tamen evaserit, si intimius penetraverint; apparatus, & consecutiva medella haud absimilis erunt iis, quæ poscunt dissectæ membranæ.

IV. Quando tandem membranæ, prominentiæ, seu cicatrices prope uteri ostium locatæ reperiantur, nulla adest medendi tuta ratio, neque Chirurgorum ullus audebit, in iis profundis latebris operationem inire, ubi nefas esset sanas membranas, uterumque vulnerare, a quibus teterrima fœnomena, & mors ipsa esset consecutura, quapropter naturæ morbi curationem, optatumque levamen relinqui censemus, & observatione edocti, si uterus sanguine, vel raro fetu gravis sit, continua eorum pressione, dilatationem sperare poterimus, quæ obstacula illa evellere valeat, a quibus miserrime uterus (b) obtegitur.

Circa eas operationes necessariæ cautelæ.

I. Nulla est instituenda chirurgica medella, nisi præmissa venæ sectione, primisque viis expiatis, imo diu ægras præparare opportebit, si excrescentiæ evellendæ, aut cicatrices scindendæ fuerint; præsertim cum patientes male se habeant,

(b) Johannes Riolanus *Anthropograph.* Lib. II. Cap. 35. Stephanus Blancardus. *Collectan. Medic. Physic.* Centur. III. Obs. 56. Memoires de l'Académie des Sciences Ann. 1705. Histoire pag. 52.

beant, aut a diutina suppressione emaciatæ sint, vel noxiis (c) laborent symptomatibus.

II. Si qua adsit levis vaginæ coarctatio ab aliqua ibi nata cicatrice operationem cunctari oportebit præsertim si mulier fętum gerat, animadvertendum enim est an gestationis progressu, uteri rarescentia, atque tumor valeat ipse vaginam reserare, quod auctorum observationes sperare suadent.

III. Hoc naturæ auxilio frustra optato postremo etiam gestationis mense absque noxa sectionem, vel amputationem inire poterimus, nam ea sero nimis instituta, vaginæ inflammatio facile supervenerit, quæ cavitatem arctando partum implicabit, nefas pariter erit jam propinqua fętus expulsione operationem protendere, ne infans incassum laboret in superando obstaculo, ac mater, & ipse lædatur.

IV. In his rebus peragendis cavendum est ne vaginæ tunicæ vulnerentur, si membrana enim sit incidenda, ut superior vaginæ pars tueatur cui vessica adhæret, tunc incurva novacula cuspide obverso incisio erit instituenda, neve ad oppositam usque inferiorem partem sectionem perducendam, ne vaginam rectumque intestinum ipsa offendat.

V. In prominentiis evellendis pauci faciendum erit, si ipsarum basis non omnino scindatur, nam supuratio sponte absolvet, vel caustica assument, quod esset reliquum.

VI. Quando de supuratione agitur parietum vaginæ, cicatricis ergo, simul cohærentium, per eamdem semitam ipsas secare oportebit, per quam coaluerunt, satis enim apparet, quale detrimentum afferre possemus si latera vulneraremus, vel abraderemus ita, ut impares evaderent partus nisum absque laceratione sustinere.

VII. Ex his operationibus postremis duabus potissimum consequitur, ipsas diligentiæ, temporis, & experientiæ multum postulare, neque eas sollicite simul, & feliciter ad perfectam valetudinem perducere posse videtur.

VIII. Tandem haud difficile est, quod interim parietes coalescant antequam vulnus convalescant; id in simplici membranorum incisione minus timendum erit, verum in prominentium extirpatione, aut cicatricum divulsione facile eveniet; multiplici methodo huic obesse poterimus, alii spongiam oblongam intromittunt unguento Diapalmæ, aut Tuscię, oleo amygdalarum dulcium soluto oblinitam, alii pessarium adhibent ex lino confectum similibus imbutum medicamentis, quidam tandem laminam plumbeam aptant pluribus pertusam foraminibus, iisdem linimentis madidam; Hę medendi rationes ęque omnes valebunt parietum cohesionem impedire, superest tantum ea crebre reiterare, atque idonea firmare tenia, vel tutius ęgras lectulo detinere usque dum perfecta sit valetudo, ut pessaria necessarium locum servent.

C A-

(c) Aristoteles. *De Generatione animalium*. Lib. IV. Cap. 4. Franciscus Paullinus *Miscellanea Curiosor. Naturæ*. Decur. II. Anno 7. in *Append*. Decad. II. Observ. 9. Michael Pauli. *Miscell. Curiosor. Natur.* Decur. III Ann. 7. & 8. Observ. 83. Thomas Bartholinus. *Historiar. Anatomic.* Centur. V. Histor. 43. Guillelmus Harveus. *Exercitat. de partu* pag. 518. Mèmoires de l'Acadèmie des Sciences. *Ann.* 1712. *pag.* 37. de l'Histoire.

CAPUT VI.

De difficili menstruatione, & laboriosa.

§. I.

Descriptio.

SAnitatis statu menses absque ulla vel saltem gravi molestia apparere, persistere, atque desinere debent; morbum porro adesse dicimus, quando difficiles sunt, aut laboriosi experiuntur, si videlicet nocua nonnulla symptomata, quę medellam poscant, eruptionem pręcedant, aut ipsam comitentur.

Ea fœnomena sunt plerumque lumborum, fœmorum, atque inguinum dolor, vulvę, vaginę, aut hemorrhoidum tumor, uteri tensio, atque colici cruciatus, digestionis dein, gustusque lęsiones, corporis horror, & subsultus, motus tandem convulsivi, & hysterici quandoque.

Illa tamen neque omnes mulieres ęque aggrediuntur, neque omnia complexim in omni subjecto eveniunt.

I. Interdum naturali, & periodico fluxu superveniente desinunt, alias sanguinis jacturam, vel incompletam eruptionem faciunt, neque uberrimam scilicet, neque persistentem.

II. Modo dolor molestiave ante eruptionis initium apparent, quę semel statuta deficiunt, modo inter fluendum sanguinem ea fœnomena fastidiunt ęgrę & fluxu absoluto absunt, modo jam eruptione peracta, per aliquod tempus supersunt.

III. In nonnullis subjectis menstrua subsequitur albus fluor, in pluribus aliis deest nullo relicto incomodo.

§. II.

Causæ.

UTeri tumor, atque tensio in laboriosis mensibus, cruciatusque, quos ægræ patiuntur, duo confirmant effata, *primum* quod vasa uteri sanguinea cruore valde turgeant, *alterum* quod sanguis, qui ea vasa replet segniter per appendices venosas in utero manet, quare vel sero, vel imperfecte erumpat.

Prior casus naturæ valde consonus est; vasa vermicularia enim debent mensis spatio lactea turgere lympha, eaque semel turgida propinquas venas comprimere, qua pressione ibi detentus sanguis localem plenitudinem producet menstruis necessariam.

In *secundo* casu alias res se vertit, menstruorum enim lex postulat, quod sanguis in vasibus congestus certa quadam facilitate in utero profluat; perniciosum porro esset, & citra naturam, si ille moleste, segniter, aut imperfecte prosiliret, hoc est, quod diutinam nimis & uberrimam plethoram producendo menses difficiles, & laboriosos redit.

Quæruntur igitur causæ, quæ implicare valebunt ne congestum in utero sanguinem per venosas appendicum extremitates mensis periodo ipse sollicite erumpat; hæ tamen ad tres præcipuas classes reduci possunt.

I. *Prior* ad appendicum vitia pertinet, quæ renuunt diu reserari, aut imperfecte apperiuntur, ut sanguis etiamsi ad fluxum dispositus nequeat necessaria copia, aut sollicitudine stillare.

II. Al-

II. *Altera* vitia respicit fluxuri sanguinis, qui impar evadit uberrime fluere, patulis etiam venosis appendicibus.

III. *Tandem* ad amborum vitiorum copulam attinet cum neque appendices aperiantur, neque ille manare valeat.

I. Pluribus de causis appendices aperitioni resistunt vel imperfecte reserantur.

1. Quia illæ compactæ nimis, densæ, aut rigidæ existunt, quod locum habet in juvenibus, vel adultis nondum complectis catameniis donatis.

2. Quia interior uteri tunica, quæ extrema appendicum cingit, nervosa nimis est densa, & compacta.

3. Quia obstructiones, tubercula, & syrrhi uterum deturpant, quæ appendices comprimendo ipsarum idoneam dilatationem impediunt.

4. Quia uterus interdum herretismo, aut convulsivis contractionibus laborans appendices coarctat ita, ut nullum, vel difficillime sanguinem effundat, hæc postrema causa, etiamsi minus diutina, validior tamen experitur.

II. Sanguis intra venosas appendices cumulatus segniter, aut exigua copia triplici de causa perfluit.

1. Densitatis ergo, quæ ejusdem effusioni officit etiamsi appendices sint bene constitutæ.

2. Quia lente sanguis in uterum irruit, debili cordis, & arcteriarum impulsu, ut æquali tempore minima quantitate per appendicum orificia exeat.

3. Quia uno, eodemque tempore, & minus densus existit sanguis, & segniter irrumpit, quod duplici ratione effusionem imminuit.

III. Tandem tum appendices sero, vel pauce possunt reserari, cum sanguis exigua copia, & lente fluere diversarum causarum complexus ergo, quas singillatim enunciavimus, neque hujusmodi congeries infrequens est ut Capite IV. enunciavimus.

Huic capiti mittimus pro singulari causarum explanatione, cum eæ communes sint, tum mensibus suppressis, cum laboriosis; ac gradu, & intensione tantum differant.

§. III.

Differentiæ.

I. Cum labor suppressionem non gignat, sanguis tamen in laboriosis menstruis ibi congestus, etiamsi difficulter, debet tandem appendices reserare; id tamen triplici ratione fieri poterit, vel prout natura postulaverit, vel altiori gradu, ut aperitio, scissura videatur, vel infimo gradu ut vix patescant.

In primo casu mensium conatus naturalem fluxum inducent, dummodo nullo sanguis inquinetur vitio.

Altero casu sanguinis jactura plus minusve uberrima apparebit in iis præsertim mulieribus, quæ uteri vasa a copioso detento sanguine varicosa facta sunt.

Tertio tamen casu fluxus vel copia, vel persistentia, vel ambo simul inops videbitur, præsertim si sanguis spissus nimis sit, segnisque.

II. Quotiescumque in hoc menstruorum genere, vel naturalis effusio vel sanguinis jactura apparebit fluxus incomoda illico desinent, nam tunc vasa penitus exhauriuntur; at imminuuntur tantum ea fœnomena, cum fluor incompletus videatur, ut in postremo casu evenit, in quo sanguinis infarctus, quamvis imminutus persistat, ut exigua copia fluor erumpens post effusionem plethoram relinquat, tum symptomata omnia confirmet, vel saltem eorum maximam partem, quæ sensim, sensimque evanescent, quando sanguis circulum perfecte recuperaverit.

III. In mensibus laboriosis, aut vasa lactea aperiuntur exhauriunturque fluente sanguine, vel nunquam exinaniuntur, ut lymphaticus humor cogatur, vel ibi congeri, vel per lymphaticas venas sibi pandere viam.

In primo casu menses laboriosos neque albus fluor erit consecuturus, quia lacteus humor cum cruore simul fluxerit, neque uteri tensio supererit iis vasibus tum sanguineis, cum lacteis exhaustis.

In secundo casu fluor albus post rubrum superveniet ad totalem lacteorum inanitionem perdurans, quæ modo citius, modo serius eveniet, uteri hinc tumor, atque dolor evanescent, & exinanitis vermicularibus nihil sanguinis circulus implicabitur.

In postremo tandem casu nullus præter cruoris effluvium apparebit albus fluor, quia vasa lactea non exhauriuntur, ideoque tensio diu persistet, neque desistet usque dum perfecte exinanita non sint vermicularia, quod lactei humoris resolutione post diutinum tempus fieri poterit.

§. IV.

Symptomata.

I. FOEnomena in laboriosis menstruis obvia, ab aliqua subsequentium causarum dependet.

Prima est vasorum uteri turgentia nimia, quæ vicinis partibus communicatur per lateralia ex uno nata trunco vascula, latis, terretibus ligamentis, pelvi contentis visceribus, & musculis vaginæ, vulvæ aut recti sphincteris similem plenitudinem affert; ex his procedunt matricis dolor, atque tensio, tum fœmorum, lumborum, ac renum cruciatus, vaginæ denique vulvæ, & venarum hemmorrhoidalium tumor.

Secunda oritur a reduci lympha lactea, quæ saliva, & gastrico succo remixta eorum humorum puritatem deturpat, & virtutem infirmat, id *Picæ*, *Malaciæ*, & gustui depravato locum præbet, tum pravas digestiones, nauseas, vomitus, & ventris fluxum inducit, omnia a lactei fluoris suppressione producta.

Tertia tandem causa adest, quando dolorosa fit in utero compressio, quæ per subsequentes simpathicas commotiones infra enunciandas nascitur, & leviora hystericæ passionis fœnomena adsunt, quæ interdum graviora fiunt.

II. Generice puberes his sunt magis obnoxiæ molestiis, quam eæ, quæ semel menstruarunt, nam tum appendices venosæ, exiguæ magis, & compactæ existunt, cum uteri interior tunica dura magis, atque densa reperitur.

III. Virgines plerumque, etiam menstruis donatæ plus ipsis laborant, quam mulieres viro subjectæ, quia in illis uteri contextus constipatus nimis apparet.

IV. Simili ratione, quæ nondum gestarunt, majorem inter menstruandum incomodum persentiunt, quam eæ, quæ pluries pepererunt, nam tum conceptu, cum partu vasa uteri omnia relaxantur, ut facile ab affluenti sanguine explicari, atque distendi sinant.

§. V.

Diagnosis.

I. ÆGrotantium querelæ satis docent numerum, naturam, & fœnomenorum violentiam, quæ menstrua antecedunt, vel illa consequuntur, tum qualis sit menstruorum labor ostendunt.

II. Ægræ ipsæ animadvertunt si mensium fastidium, naturalis fluxus, sanguinis

nis jactura, vel incompleta effusio expediverit; si semel statuto fluxu sit desiturus labor nec ne; si menses sit subsecuturus albus fluor; tandem hoc deficiente persentiunt, si dolor, aut tensio fuerint superstites, ut qua corripiantur laboris specie nos ipsæ admoneant.

III. Innotescunt pariter, & distinguuntur diversæ menstruorum hujusmodi causæ.

1. Linteoli inspectione si illud vix sanguine inficiatur, quod catameniorum laborem a cruoris spissitudine procedere confirmat, contra vero suspicari licebit appendices venosas non humorum crasim peccare, quando linteola sanguine intrisa valde reperiuntur, atque madida.

2. Temperamenti notione si pulsi debiles, lenti, ac rari appareant, & ægra emaciata gravis existat, tunc plerumque sanguinis densitati morbus tribuitur, contra vero ab appendicum vitio solet derivare, si pulsi arietantes, frequentes, & celeres sint, patiens vero hilaris, vivida se monstret.

3. A natura, & qualitate fluentis sanguinis diagnosis desumitur; minime enim poterimus causam morbi cruoris crassitudini referre, quando fluxus celer, & uberrimus sit, facile vero ei tribuitur, si citra vulgarem ubertatem, vel copia, vel persistentia deficiat.

§. VI.

Prognosis.

I. Laboriosi menses suppressis mensibus minus nocui evadunt, nunquam tamen sunt pernicie expertes, experientia porro docuit multiplici ratione id accidere.

1. Pernicies desumitur a diversa præcedentium, aut concomitantium fœnomenorum indole, plus minusve deleteria.

2. Ab ægrotantium ætate ut in juvenibus facilius, quam in adultis mulieribus laboriosa menstrua convalescant, in iis enim sperare licebit, vasa uteri sensim sensimque dilatari posse, donec illa confirmentur, at frustra id expectabimus in adultis.

3. Pro diversa ægræ conditione, nam jugatæ magis laborant, quam nubiles, magis vero quæ semel pepererunt, quem eæ, quæ nunquam, in illis enim vitium suspicatur a statu naturali valde dissitum, ac proinde difficilioris medelæ.

4. In ratione indolis causarum diversæ; menses autem laboriosi quos vasa labefactata gignunt, pertinaciores iis sunt, quos sanguinis peccata faciunt, quia difficilius est uteri vasa ad naturalem statum reducere, quam sanguinem repurgare.

5. Morbi vetustas quintam prognosis differentiam præbet, nam quo longeva fuerit mensium suppressio, eo mederi difficilior, diutinum porro tempus valetudini plurimum officit.

II. In genere tum laboriosa catamenia, cum incompletum effluvium absolutam plerumque suppressionem faciunt, eique propria fęnomena omnia producunt.

III. Menstrua laboriosa, quæ consequuntur sanguinis jacturæ, persistentem inducunt rubrum fluorem, qui pro diversa intensitate, plus minusve periculosus existimatur.

IV. Hujusmodi morbus dum fluorem album gignit interdum diu persistens noxas sibi proprias omnes producit.

V. Menses laboriosi albo fluore deficientes, qui tamen vel tensionem uteri, & tumorem comitem habent, vel diutini nimis sunt, syrrhum, aut matricis inflammationem designabunt, atque præcedentibus perniciosores videbuntur.

VI. Quando tandem menses laboriosos naturalis consequitur fluxus, eoque con-

confirmato uteri dolor, atque tensio, tum fluor albus absunt, minus periculosi experiuntur plerumque, & facilius medentur.

§. VII.

Curatio.

INdicationes quas in menstruis laborosis implere debebimus, illas ęmulari videntur, quæ in suppressis catameniis enunciatæ fuere, eo itaque collineant: 1. Ad corrigendum appendicum vitium, ut molles extensibiles fiant, quæ dilatari, atque aperiri sinant.

2. Ad augendum eas versus sanguinis impulsum, cruorem solvendo comovendoque.

3. Ad liberam facilemque eruptionem promovendam uterum levioribus contractionibus, atque modicis sucutionibus excitando, ut appendices facilius reserari conentur.

Ea igitur sunt adhibenda simili ratione remedia, quæ nuper in menstruorum suppressione proposita sunt: admonendum tamen est ipsa cautius ac minori sollicitudine præscribi, diuque eorum posse cunctari effectus minoris morbi perniciei, & molestiæ ergo, qui omne relinquit necessarium spatium renovandi medelam si opus requirat.

Cautelæ.

Laboriosi fluxus similes postulant cautiones, ac suppressos menses capite quarto vidimus postulare, tantum enim hic adere censeo.

I. Menses difficiles triplici ratione terminare, seu melius triplicem morbum producere, quod prospicere oportebit, ut sedulo remediis subveniamus.

II. Si enim suspiciatur, ab imminuto unoquoque mense rubro fluxu menstrua penitus esse desitura constanter, acriterque emenagoga remedia suppeditare fas erit.

III. Si contra fluoris augmentum designet veram constantem cruoris jacturam esse tandem superventuram ab emenagogis saltem validioribus erit desistendum, eaque potius adhibere medicamenta, quæ modice fluxum promovent, vel saltem ipsa emenagogis addere, ut infra capite nono docebimus.

IV. Si denique hujusmodi menses consequatur albus fluor in diem increscens, qui tandem persistere videatur, remediis uti necesse erit, in albo fluore utilibus, vel saltem ea emenagogis permiscere, quæ fusius capite decimo exponemus, ubi de fluxu albo erimus locuturi.

V. Quod si morbi pertinacia in cassum iis exhibitis auxiliis localem uteri vitium indicaverit, quod citra maximum ægræ periculum auferre nefas sit, palliativa methodo cunctari tantum oportebit, quæ symptomata imminuat, donec natura menstruorum defectui se assuescat.

VI. Eamdem pariter diligentiam impendere conveniet, quo menstruorum fęnomena incomoda magis, & perniciosa evaserint, etiamsi efficaciori medicina speraremus illa subjicere, & tunc eradicalem curationem expectando ubi opus requirat, non erit palliativa prætereunda methodus.

VII. In utroque vero hujusmodi casu ea remedia impendere opus erit, 1. quæ valeant uteri plethoram imminuere, 2. quæ alio lacteam lympham evehant, qua vermicularia nimis turgent, 3. quæ matricis sensibilitatem obtundant, & dolorosas impressiones molliant, quas plenitudo produxerat.

Talia sunt:

1. Dietæ regimen quo ægræ minorem chyli copiam generent eumque tenuiorem

rem ſecernant, ut aptior evadat lymphaticas venas ſubire; eadem de cauſa ſaluberrimum erit, quod hæ mulieres muſculari motu ſe exerceant, qui tum menſes promovere, cum moleſtia accidentia compeſcere potis erit.

2. Reiterata identidem ex brachio venæ ſectio ad copiam cruoris imminuendam, eumque ab utero revocandum.

3. Catharſis haud infrequenter erit promovenda ut humorum redundantia ſubducatur, mitioribus tamen purgantibus id patrabis ne inteſtinorum ſpaſmodicæ contractiones incitentur.

4. Lavacra, & cryſteria emollientia, annodyna, cathartica, aut anthyſterica locum habent, prout uterum laxare, inteſtina expiare, aut hyſtericum morbum ſubjugare opus erit.

5. Decoctiones, ſeu apozemata diluentia diurrhœctica, aperientia &c. opportuna ſunt, ut lympha lactea tenuior facta facilius intret vermicularia vaſcula, ibique ortas lymphaticas venas ſubeat, vel ut eorum remediorum auxilio, lymphæ exuberantis pars maxima per diurrhœſim excernatur ſimili ratione, ac puerperæ lac ſeparant.

6. Tandem narcotica anthyſtericis remixta uſuveniunt in colicis doloribus, qui præcedunt, aut comitantur laborioſos menſes, tum ad uteri dolorem compeſcendum, cum ad hyſtericos effectus præoccupandos, quos dolor inducere valeret.

CAPUT VII.

De menſtruis alio devolutis.

§. I.

Deſcriptio.

CUm menſtruorum eruptio in adultis mulieribus ſerotina ſit vel intercepta, aut conformationis vitio labefactata menſes lenti, laborioſi, difficiles, ac inopes apparebunt, uno verbo, parum vel nihil perfluent, ſanguis enim ibi retentus, atque in his vaſibus congeſtus, quamdam ſibi pandit viam per quam deflectit, ſive ut ajunt, *ſe devolvit*.

Nares plerumque, pulmo, œſofagus, & venæ hęmorrhoidales ſanguini alio deflectenti ſemitam parare ſolent, quare hęmorrhagia ſanguineus excreatus, aut vomitus, fluxuſque hęmorrhoidalis, haud infrequenter ſupervenient, at nulla pene eſt corporis pars, quæ ſanguinis exitum non ſinat, ut plures obſervationes docuerunt.

Quandoque hujuſmodi pſeudo-menſtrua ubertate, atque periodis naturalem fluorem ęmulantur, raro tamen; nam plerumque, aut manca, aut anomala ſunt, vel utraque afficiuntur ratione, interdum nullum faſtidium conſequens habent, cum nares, vel anus ſanguinem effundant, periculoſa tamen & moleſta evadunt catamenia quando per pulmones expuuntur, aut ventriculum egurgitantur.

Modo nullum doloris, aut tenſionis defectu in utero effluvii indicium perſentitur, modo dolore, & tumore aliiſque obviis ſymptomatibus futuros menſes uterus deſignat, modo omnia adſunt antecedentia, & concomitantia menſtruationis ſigna, imo aliquis apparet fluxus, qui menſtrua refert, eorum tamen utilitate expers.

§. II.

§. II.

Causæ.

Cum catamenia ex ſanguinis in corpore defectu abſint, quavis de cauſa ipſe deficiat, nedum vaſis tunc exhauſtis menſes alio deflecti poſſe perſuadebis, at ii devolvuntur quando alia procul diverſa cauſa imminuti, aut ſuppreſſi appareant; cum enim unoquoque menſe ſanguis copioſe in corpore congeratur, ideo utero impervio alio conatur per capillarium extremitates impetum facere, foraſque exire.

Ea igitur eſt plenitudo, quæ menſes alio vertit, at hæc generalior cauſa eſt, quæ undique æque agit, neque unam partem verſus potius quam alteram actionem dirigit, quare ut ſpecialem ſibi ſternat viam peculiaris alicujus partis diſpoſitio neceſſaria videtur, quæ ibi hujuſmodi univerſalis cauſæ vim intendat; ecce vobis exponam nonnullas locales cauſas obvias magis, & obſervationibus confirmatas.

I. Proximitas partium earum cum utero in quibus menſes devolvuntur, & ſimilem vaſorum ſtructura, tum facilis utrinque communicatio, facit ut facile uteri infarctus ad alterutram partem tranferantur, hac de cauſa imperviis matricis vaſculis exuberans ſanguis per hęmorrhoidales venas, aut pudendorum effugit.

II. Aggreſſæ partis gracilitas, vaſorumque per eam reptantium exilitas facilius irrumpenti cruori cedit, hac ratione haud raro per nares, aut pulmones ſub hemorrhagiæ, aut ſanguinei excreatus ſpecie menſes periodice erumpunt.

III. Vitium aliquod conformationis quandoque latitans, quod vaſa in aliqua parte debilitat, aut liberam impedit circulationem, ſanguinem ibi ſpeciatim evocat, citra ullam externam cauſam, aut nocua ſymptomata quæ cruorem eo dirigat.

IV. Ulcera quandoque ſciſſuræ, excoriationes alicujus partis in cauſa ſunt, quod redundans ſanguis per latiorem hanc partem novam ſibi aperiat viam, veteri menſtruorum impervia, ab hoc procedit quod per cutem ipſam interdum ſcabie deturpatam, vel excoriatione abraſam ſanguis facile erumpat.

V. Percuſſiones enim vel contuſiones capillaria nonnulla vaſcula lacerando tumorem alicujus partis inducunt, ubi menſtruus ſanguis alias impeditus affluit, quapropter procul omnem externam læſionem per ſimplicem contuſionem pergit ſanguis, quam parvi faciebamus.

VI. Sucutiones, contractiones, atque partium convulſione repentinis morbis ortæ turgida proxima vaſcula comprimendo, aut convellendo, ea plerumque concidunt exitumque ita catameniis parant: per nares quandoque menſtruus ſanguis erumpit ſi capitis reuma ſternutationem excitaverit; per pulmones ſtillat quando tuſſis vehementia ipſi convelluntur; per œſofagum expuitur, ſi incompleta ciborum ſubactio vomitum promoveat; per hęmorrhoidalia exit tandem vaſa quando ventris fluxus aut, teneſmus frequentes per alvum conatus excitat.

Ex his conſequitur menſes devolutos a duobus potiſſimum cauſis derivare *generalis* una, quæ plethora nimia eſt a menſium ſuppreſſione orta, altera *ſpecialis*, quæ ab aliqua locali diſpoſitione originem ducit; dum hæ duo ſimul concurrunt cauſæ, porro ſanguinem citra vulgarem ſemitam novam ſibi quærere viam videbimus, fruſtra vero ea expectabimus fœnomena, cum ipſa ſimul minime copulentur, aut infirmiter agant.

De cetero menſium effuſionem alio devolutam hic ſtatuendo a ſola univerſali plethora pendere, non ab ulla partium conformatione, nihil caput ſecundum of-

fendimus ubi ſpecialem admittimus uteri ſtructuram ad explicandum periodicum catameniorum fluxum cum hujuſmodi effluvii ſpecies inter ſe maxime differant.

1. Menſes alio devoluti nunquam ſupervenient niſi prævia uberrima plethora, hæc enim ſufficiet abſque ulla peculiari partis textura vaſa diſgregare, contra vero menſtrua ſæpe vidimus placide revertere a nulla ſenſibili excitata plenitudine, ut ſpecialem uteri conformationem admittere opus ſit, quæ ad hanc partem ſanguinem evocet.

2. Pſeudo-menſes nulla methodo procedunt, neque reditus tempori, aut durationi, neque progreſſui, aut decremento effluvii rationem habent: nil mirum ergo ſi ſola plethora ipſos producat, eorum enim anomalia cum cauſæ producentis natura perfecte confert, quæ continenter inæqualis eſt, atque inconſtans; at periodica catamenia tum in ſuo regreſſu cum perſiſtentia, tum incipiendi, increſcendi, aut decreſcendi modo uniformia magis, & methodica reperiuntur, difficile enim eſt ſolæ plethoræ methodicum effluvium tribuere, neque peculiarem uteri conformationem omittere fas erit, præſertim cum anatomicorum obſervationes ipſam confirment.

3. Devoluti menſes tandem partium ulcera inducunt, quod annunciat a ſciſſuris vaſorum plethoræ ergo natis ipſos originem ducere, contra vero catamenia nunquam uterum exulcerant, quod oſtendit nullo modo vaſa uteri cogi, aut ſcindi ab effluenti ſanguine, ſed appendices venoſæ naturali ſua conformatione ſponte aperiri.

§. III.

Symptomata.

I. QUando menſtrua deſunt citra uteri plenitudinem, quod in primo caſu ſuppreſſionis accidit, devolvuntur tunc menſes abſque quo tumor, tenſio, aut uteri dolor, vel ullum ſuppreſſionis indicium ſuperveniat.

II. Vaſa quandoque uterina ſanguine replentur, ut in ſecundo, aut tertio ſuppreſſionis caſu, & tunc alio ſe vertit menſtrua eruptio, eaque ab uteri doloroſa tenſione, aliiſque vulgaribus menſtruationis ſymptomatibus indicatur.

III. Tandem ſi ſanguis non ſolum infarciet, verum ſupra opus diſtendat uteri vaſa, laborioſa catamenia ſupervenient, & eruptionem alio deflectentem antecedet, vel comitabitur vulgare effluvium, inops tamen valde, & impar menſtruorum devolutionem impedire.

IV. Eruptionem plerumque a ſanguine devoluto ortam illa fœnomena antecedent, quæ ſuppreſſa menſtrua ſolent comitari: varia tamen pro cauſæ producentis diverſitate eſſe ſolent.

V. Cum ea varia ſymptomata, quæ ſuppreſſionem comitantur aut pſeudomenſtrua præcedunt, a ſola plethora dependeant; patet enim aliqua eruptione peracta in ratione ejuſdem ubertatis genitricem plenitudinem imminui.

VI. Sane hujuſmodi ſymptomata ad menſes ſuppreſſos potius pertinent, ut interpres ipſe autumat, quam ad devolutos menſes: nonnulla tamen exſtant fœnomena, quæ hos ſpeciatim reſpiciunt a peculiari plethora eruptionem præcedenti nata, quæ pro loci varietate variam indolem præſeferent.

VII. Si enim hujuſmodi effuſio per nares fiat, ægræ erunt tunc inflationi, calori, & capitis reumaticis affectibus continenter obnoxiæ.

VIII. Si per pulmones fiat, ægrotantes gravabuntur, moleſte lectulo detinebuntur, continua tuſſi, thoracis calore laborabunt; tum circa alterutrum latus aut omoplatum de dolore punctorio conquerebuntur.

IX. Si hemorrhoides fluxum patraverint, patientes neque sedere, neque ambulare libere poterunt, circa anum cruciabuntur dolore, & stimulo efficaciori, neque citra molestiam feces excernere valebunt.

X. Si per œsofagum sanguis stillet, appetitum lædi, animumque deficere videbis; ægræ vero corripiebuntur cardialgia, nauseis, & sanguineo vomitu, alvum autem viscosas, & nigerrimas saburas pici haud absimiles excernet, quæ sanguis erit pene putrescens.

XI. Facile de ceteris judicabis fœnomenis superventuris dum eruptio per alias flectit vias, cognitis functionibus, quæ his partibus sunt assignatæ, & impressionibus perpensis, quas tensio vasorumque turgentia excitare valebunt, vel sanguinis affluentis acrimonia, copia, aut calore investigatis.

XII. Generice quamvis partem aggrediatur frequenter evenit, 1. quod eruptio modica interdum appareat, quando pauca, & exiliora vasa labefactentur; interdum effusio quam uberrima fit ut sanguis jacturam æmuletur, quando multa vasa, & ampliora conscindantur; 2. quandoque vero brevis persistat effusio, quando vasorum scissuræ exiguæ sint, & modicæ plethoræ ergo cito desinat, tum lympha viscosa facile excoriationes conglutinet, contra vero diutina videtur, quando ampliores sunt lacerationes a nimia plethora ortæ, neque acris lympha valeat concisa vascula consolidare.

§. IV.

Diagnosis.

I. PRospicere facile est menstruum sanguinem alio se vertere, quando a pluribus mensibus fluxus sit interceptus in juvenibus subjectis, quæ copioso vescuntur cibo, parum agunt, aut alterutra, vel pluribus simul subsequentium circumstantiarum solent laborare.

1. Si earum corporis pars aliqua labefactata sit, cui sanguinem recipere mos sit.
2. Si corporis peripheriam fedet, ulcus, scissura aut vetus fistula.
3. Si pars aliqua male constituta haud infrequenter sucutionibus, contractionibus, aut præternaturali nisui obnoxia sit.
4. Tandem si qua hujusmodi male affecta pars diu calore, aut stimulo laboret, vel in ea tumor, & rubor conspiciantur.

II. Quando catameniorum eruptio jam sibi incongruam paravit semitam, ac periodice menstruorum more revertit, minime circa morbi indolem halucinari poterimus, nihil enim facilius erit, quam locum, speciem, gradum, violentiam, atque hujus eruptionis cetera caratheristica signa detegere.

§. V.

Prognosis.

I. MEnses devoluti ægras levant, imminuuntque sæva suppressionis symptomata plethoram subducendo, qua de causa minus nocui evadunt suppressis mensibus.

II. Nihilo tamen minus spurii menses eamdem comitem habent noxam, ac suppressi, si producentem causam spectemus, quæ una est.

III. Plerumque hujusmodi genitrix causa difficilius subjicitur in devolutis, quam in suppressis mensibus, nam in illis deficit, quæ in his adest plethora, obstacula superare potissima, quæ uteri tramitem implicant.

IV. Nunquam arduum magis fuerit, menses per naturalem uteri viam reducere,

cere, nisi cum uterus nulla tensione, tumore, aut periodico dolore afficiatur, quia nulli tunc extant naturæ conatus, qui saluberrimam hanc effusionem foveant.

V. At citra hujusmodi damna a suppressione, aut suppressionum causis derivata, alia dantur mensibus devolutis propria, quæ diversa sunt pro impressionibus diversis, quæ in variis corporis partibus a plethora excitantur.

1. Pro gracilitate enim, aut nobilitate partis affectæ, nam si per pulmones, aut œsofagum menses deflectant, plus detrimenti afferent, quam si per nares, aut venas hemorrhoidales erumpant; at hi magis nocui evadunt, quam si per cutis læsionem prosiliant.

2. Pro diverso infartus gradu, qui eruptionem præcedit: itaque ceteris paribus devoluti menses, qui procul tumore, calore, dolore, ac uno verbo partis inflammatione superveniunt, minus pertimescendi videntur, quam si iis copularentur fœnomenis.

3. Pro eorum pertinacia, aut regressus diturnitate, nam qui a longo tempore deflecterunt menses, & diuturniores facti sunt, iis magis perniciosi experiuntur, qui nuper accidunt, parumque persistunt.

4. Pro ægræ conditione, atque temperamento; etenim ceteris paribus eas magis lædunt, quæ chachochimia, aut inquinato sanguine correptæ sunt, quam sanas mulieres, sanisque donatas visceribus.

5. Pro diversis consequentiis, quæ in labefactata parte relinquunt devoluti menses, plus minusve eruptio periculosa experitur, salubrius enim est nullum stillicidium, vel lymphaticum tantum consequi, quam sanguinolentum, aut purlulentum effluvium.

§. VI.

Curatio.

MEnses devoluti quatuor postulant indicationes; *prior* est tollere causam, atque devolutionis detrimentum; *altera* præoccupare, vel saltem moderare hanc eruptionem, donec efficaciter medendi locus relinquatur; *tertia* sanguinis acrimoniam corrigere, ac a noxiis impressionibus partes tueri, quas ipse infarcit, earumque exulcerationes sistere, *postrema* tandem est sanguinis jacturam compescere, si nimis minetur, intendi.

I. Priorem implet indicationem restitutus naturalis fluxus cui satisfacient remedia capite quarto proposita, modo mitiora adhibeantur, præsertim si pulmones, aut ventriculus sint labefactati, ne validioribus pharmacis attenuando, aut commovendo nimis sanguinem, hemorrhagiæ superveniant grandiores, pertinaciores, aut lethales quandoque.

Nubilibus obvenienti morbo connubio medetur, si id circumstantiæ, & valetudinis status permiserint, nihil enim magis idoneum, atque saluberrimum erit, absque quo sanguinem remediis commoveamus ad naturalem fluxum revocandum.

II. Reiteratæ venæ sectiones secundam implent indicationem, imminuunt enim, tum quantitatem, quam nisum sanguinis eam partem versus per quam effugere consueverat; porro etiam uterum versus cruoris impulsum tolli videtur, qui menstruorum reditui favet, at cum ceteris paribus, tum ex una parte majorem vim impendat sanguis in superandis ceterarum partium obstaculis, cum uterus ad sanguinem recipiendum textura sua magis dispositus videatur, ideoque ægrotantibus a venæ sectionibus plus utilitatis, quam detrimenti expectare licebit.

Reliquum erit ut pedes plerumque secemus, quod facilius ad uterum cruorem evocabit, ut vulgaris etiam praxis docet; tum quando ad superiora evehitur

tur sanguis, cum sic ventriculum, aut hemorrhoides infarciat, nisi tamen revocandi menstrua debilis spes, aut suspicio majoris detrimenti ad partem affectam contrarium suadeat, quæ oppositæ indicationes in plethoricis præsertim subjectis interdum postulaverint ut prius brachium scindamus.

Verum cum eruptionis, atque reditus causa sola plethora necdum sit, at acris etiam, & salsa sanguinis crasis, quæ completam implicat diruptorum vasorum cohæsionem, ideoque humores edulcorare necesse erit ut valide impediatur spuriæ effusionis regressus, & solidorum foveatur cohæsio, de his tamen rebus ad tertiam indicationem pertinentibus, quamprimum locuturi erimus.

III. Hæc tertia indicatio porro magni facienda est, nam maxima mensium devolutorum nocumenta ab acrimonia potissimum dependent, quæ vasorum exulcerationes in his partibus inducunt sanguinem deflectentem recipientibus iis fœnomenis humores edulcorando, ne solida abradant, mederi poterit.

Ea de causa non solum suspendere emenagoga omnia opus erit ad primam indicationem proposita, verum humectantia, diluentia, & edulcorantia erunt adhibenda, hujusmodi sunt:

1. Jura ex pullo aut vitulo confecta, cum radicibus ebullita Consolidæ, Althææ Nimphæ & raparum, & Betæ &c. aut cum foliis Boraginis Buglossi, Scolopendræ, Lactucæ, vel Alsinis, quibus dum opus sit Ranæ exenteratæ, aut Testudines terrestres addi poterunt.

2. Balnea calida ex aqua fluviatili, in quibus si libuerit plantæ emollientes, aut Lini semina sint ebullita.

3. Senum lactis chalibeatum in quo infunduntur plantæ amaræ ut Chærephillum, Fumaria, Centaurea, Chamedrys &c. aliquo earumdem plantarum depurati succi cocleare addito.

4. Aquæ minerales ferugineæ, quales sunt eæ de *Forges*, *Camaretz*, *Spa*, *Carancac* &c. modo thorax morbo sit expers.

5. Lac asininum, aut caprinum necessariis cautelis semel, vel bis in die sumptum, postquam ferro ignito chalibeatum fuerit, atque duo, vel tres aquæ secundæ calcis unciæ additæ fuerint.

6. Dulcificantia remedia affectæ parti applicata, ut bechica, & stomachica oleosa, aut mucilaginea, si pulmo, aut ventriculus periclitentur, lotiones, & injectiones annodynæ, aut detergentes, si hemorrhoides ægrotent, errhina liquida similibus donata virtutibus, si nares his corripiantur fœnomenis.

IV. Postremæ tandem indicationi nostrum erit satisfacere quando menses alio versi completam sanguinis jacturam æmulabuntur, quæ remedia poscat; ad hoc morborum effluvium compescendum magis idonea tunc ea auxilia impendere fas erit, quæ pro mensibus nimiis sistendis infra capite nono indicabimus.

CAPUT VIII.

Chlorosis.

§. I.

Descriptio.

JUvenes puberes in quibus deest prima mensium eruptio, vel segnis, molesta, aut inops evadit; tum illæ, quæ ætate consistere incipiunt, vel imminutis, suppressis; aut laboriosis sunt obnoxiæ menstruis; gravidæ tandem a tertio, vel quarto gestationis mense certo quodam corripiuntur languore, quem facilius est describere, quam definire.

Vulgarium ciborum gustum amittunt, imo abhorrent, mox sordes appetunt, qui morbus (*a*) *Pica*, aut (*b*) *Malacia* vocatur; incompleta fit digestio, quam comitantur ventriculi gravedo, atque cardiaglia, hasque consequuntur haud infrequenter intestinorum borborismata, vomitus, diarrhœa, aut hyppocondriorum tensio; Quædam vero lumborum, inguinum, atque hyppogastri dolorem persentiunt plus, minusve intensum per intervalla recurrentem.

Pulsus plerumque celer apparet, frequens, febrilis, atque exiguus; respiratio vero brevis, difficilis, & laboriosa observatur, imo spirandi difficultas, interdum ad oppressionem usque augetur; cordis motus intenditur, ac acceleratur ita, ut palpitationem gignat, dum ægræ præsertim musculorum actione se exercent; si clivum enim ascendant, aut cito iter properent, tunc videbis carotidum, ac temporalium arteriarum contractiones, tum habituales corporis gravedines duplicari.

Ægrotantes vero feminæ invite somnum capiunt, desides fiunt, laxitudine corripiuntur spuntanea, nulla etiam ei suppeditata causa melanconicis affectibus laborant, quibus magnopere tristantur, atque societatem effugiunt.

Pedibus inflantur, atque cruribus quæ vespere œdamatosa fiunt, noctu vero ad naturalem statum reducuntur, mox tumor, caput, faciem, aut palpebras aggreditur, ut circa oculos circulus lividus appareat.

Vultus tandem pallescit, vividumque colorem amittit; ægræ albidæ, ac plumbeæ fiunt; verum ceræ, sebi, aut foliorum exsicatorum flavum, aut viride-nigerrimum colorem referunt.

Hujusmodi morbus est *le pale couleur* seu ut Medicis mos est *Chlorosis*. Cum ille hodie fuse, lateque totam Europam, & Provincias Meridionales peragret, neque Græciam, vel Italiam ab eo unquam liberas evasisse credendum erit; tamen (*c*) Hyppocrates, (*d*) Gallenus, & ceteri veteres (*e*) Medici obiter tantum de illo mentionem fecerunt, neque speciali nomine ipsum insigniverunt, solummodo inter (*f*) Hyppocratis scripta ipsum *Chlorosim* appellari reperies; etenim nisi a duplici ævo Medici (*g*) consueverunt peculiarem morbum constituere, at varia nomenclatura confirmat olim constanti proprio nomine caruisse, quidam enim ipsum *morbum Virgineum* appellarunt, quia virgines prima eruptionis intermissione aggredi solebat; alii *Febrem albam*, aut *pallidam* dixerunt pulsuum frequentiæ ergo a febre lenta haud absimilis; nonnulli *Febrem amatoriam* vocarunt, quia illis obveniebat, quæ viro maturas jam esse persentiebant, aut facilius amore capiebantur; at Gallia (*) saltem communiter receptum est morbum *le pale couleur*, *pallidum* nempe, seu *fędum colorem* appellari, cum vultus pallor præcipuum sit, & essentiale symptoma, eadem de causa omnes pene recentiores Medici, qui de eo latine scripserunt, illum (*h*) *Chlorosim* nuncuparunt,

---

(*a*) Hanc appellationem morbum ipsa adepta est ob Picæ animalis varietatem, aut quod etiam illa sæpe hac affectione corripitur. *Paulus Ægineta*, De Re Medica. *Lib. I. Cap.* 1. Affectio quædam prægnantibus accidit, quæ a pica avicula nomen accepit. Alii tamen ob hederæ similitudinem, quæ κιττὸς *Græcis* vocatur, hanc affectionem κίττον, hoc est, picam appellatam esse sentiunt; nam sicut illa variis plantis, prout occurrunt, se implicare solet, ita mulieres ex pica laborantes varia edulia appetunt, atque ea contraria, quæ tum voluptatem, tum insuavitatem gustanti exhibent. *Aetius*, Med. Contract. *Tetrab.* 4. *Serm.* 4. *Cap.* 10. (*b*) Plinius qui latine scripsit certo quoddam loco appellat gustus depravationem *Gravidarum Malaciam*, Hist. natur. *Lib. XXIII. Cap.* 6. & alio loco *Malaciam Stomachi*. Histor. natur. *Lib. XXVIII. Cap.* 7. (*c*) Lib. de Morbis Virginum.

(*d*) De causis symptom. *Lib. I. Cap.* 7. (*e*) Paulus Ægineta, *De Re Medica*, *Lib. I. Cap.* 1. Aetius, *Contract. Medicin. Tetrab.* III *Serm.* 1. *Cap.* 23. Et *Tetrab.* IV. *Serm.* 4. *Cap.* 10.

(*f*) Hujusmodi error inter Varandei scripta reperitur *Lib. I. de Morb. Mulierum*. *Cap.* 1. & ita Senertus, *De Morb. Mulier. Part II. sect.* 3. *cap.* 2. atque Riverius, *Praxeos Medic. Lib. XV. cap.* 1.

(*g*) Johannes Langius inter omnes magis sedulo hunc morbum descripsit. Ann. 1559. Voyez *Epistol. Medic. Lib. I. Epistol.* 21. (*) Itali tamen ipsum communiter Chlorosim appellant.

(*h*) Græcum vocabulum Χλώρωσις, *color viridis* simili ratione conflatur μετεμψύχωσις, *traductio animæ*, & μεταμόρφωσις, *transformatio*, ut cum hujusmodi verbi compositio χλώρωσις, modificata sit, ut cete-

runt, quæ vox a Græcis derivata, *morbum* significat *ubi faciei pallor in viridem vergit*; nomen tamen hujusmodi veteres prorsus latebant, neque a Grecæ linguæ legibus unquam recte desumptum videtur.

§. II.

Causæ.

Parum perpensis cutis textura, vasorumque per eam reptantium distributione, patet a tribus potissimum causis rubrum, vividumque colorem oriri.

1. Ab exilitate, & diaphanitate epidermidis tum suptus-positi reticuli Malpighiani.

2. A tenuitate, & numero capillarium vasorum per corporis ambi tum distributorum.

3. A sanguinis tandem copia, & coccineo colore, qui illa replet vascula.

Ex converso itaque coloris vividi amissio, vultusque pallor, ab oppositis causis originem habent.

1. In Chloriticis epidermis densa, atque carnea apparet, ut in combustionibus, vel ceteris aliis circumstantiis, quibus cutis arescit.

2. Reticulum quandoque heterogeneo imbuitur colore, qui ejusdem diaphanitatem perturbat, ut in variis iteri speciebus observamus.

3. Vasa superficiei nonnulla, ut in senectu, lęsa, vel obliterata sunt.

4. Deest interdum in vasis sanguis innanitionis, aut maciei ergo, aut cruoris jacturæ, vel chronicorum morborum causa.

5. Cruor tandem, qui vasa replet, naturali plerumque rubore caret.

Evidens enim est nullam ex quatuor prioribus causis in juvenibus præsertim mulieribus locum habere, quæ nisi suppressionis, aut segniorum mensium causa pallidæ fiunt, nulla enim in ipsis adest epidermidis densitas, aut opacitas, nulla vitiosa in reticulo infectio, nulla mutatio tum numero, cum exhilitate vasorum, nulla denique sanguinis inopia, sed a postrema earum causa pallor deduci debet a languido videlicet cruoris colore, qui ceteris paribus ecutim deturpat.

Ut plane nobis causæ innotescant, quæ naturalem sanguinis colorem pervertunt, ejusdem elementa perscrutari oportebit, illa præsertim, quæ coccineum præbent colorem, ut vitia specialia hujus partis investigare queamus; nos itaque circa hoc facilior & certior sanguinis analysis edocet.

1. Sanguinem ex vena recenter extractum & frigefactum in duas diversas substantias separari, quarum altera in globum coit compactum rubro colore infectum, altera liquida remanet, flavumque serum repræsentat, quod rubram portionem circumcingit, ac sublevat.

2. Globolum illum in talleolos concisum, & limpida tepenti aqua lotum coccineum colorem amittere & gelatinæ more translucidum fieri, rubram vero cruoris partem sub pulveris speciem fundum petere.

3. Tandem serum hujusmodi igni expositum, qui ovi albumen condensare potis sit, similem referre spissitudinem, reliquum fluidum persistens, flavum paullo magis & salsuginosum ab urina haud absimile.

Ea itaque analysis confirmat quatuor potissimum esse admittenda sanguinis elementa:

1. Sub-

---

cetera duo necesse erit Græco idiomate dari verbum χλώρoω, ῶ, *viridem reddo*, ex quo χλώρωσις originem ducat ut apud Græcos reperitur eum μετεμψύχοω, ῶ, *animam traduco* μεταμόρφοω, ᾶ & *transformo* unde producuntur, μετεμψύχωσις & μεταμόρφωσις.

1. Substantia quædam *gelatinosa crassior*, seu *inspissata lympha*, quæ solo frigore coit.

2. *Rubra substantia*, quæ in grummato sanguine cum parte gelatinosa crassiori remixta coalescit, facile tamen tepenti aqua separabilis.

3. *Gelatinosa ex rariori lympha & tenuiori constata*, quæ nisi certa ignis vi concrescit.

4. Postrema tandem *serum est urinosum* nonnihil, quod vehiculum esse videtur ceterorum componentium, duorum saltem priorum.

Cum ex quatuor his elementis secundum tantum rubrum appareat, cetera translucida aut leviter lactea remaneant, eo tantum erit tribuendus rubrus sanguinis color, quo intime inficitur cruor; nonnulli crediderint fortassis magnam esse partis rubræ rationem cum ceteris componentibus, præsertim cum æqualem coccineum, vividumque illum colorem suppeditet, at (*) certissimæ observationes docuerunt nisi decimam, aut duodecimam & minorem fortasse totius massæ constituere portionem.

Hactenus enunciata Leuvenhoecki inventis magnopere confirmantur; ipse enim microscopiorum selectissimorum ope duas substantias inter se procul diversas detexit, limpida altera & diaphana, quæ maximam constituebat partem; rubra altera cujus molleculæ æque distributæ per albam fluctuabant substantiam, hæ rubræ molleculæ totidem globuli apparebant, qui quantumvis exigui ex sex aliis minoribus globulis coagmentabantur.

Facile enim est percipere hujusmodi globulos rubrum præbere sanguini colorem, liquorem vero translucidum in quo ipsi enatant tres reliquas partes superius allatas constituere; rationem vero rubri sanguinis cum ceteris componentibus exiguam esse constat; sufficit tamen, ut integra massa undique coccinea conspiciatur.

Ex anteacta igitur analysi & observatione consequitur plus minusve cruorem coccineo imbui colore pro ubertate, aut inopia globulorum, pro multiplici eorum divisione, pro globulorum motu intestino, aut vorticoso velociori, pro aptiori configuratione & superficie rubrarum mollecularum, quæ majores rubræ lucis fasciculos reflectat, contra vero si ea omnia ex converso eveniant, cruorem pallidiorem videbis.

Necesse enim erit aliquam vel plures earum causarum locum habere ad chlorosim producendam, seu coccineum deturpandum sanguinis colorem; tribus igitur postremis causis omissis ignotis magis & incertis priores duas patentes magis examinabimus, sed ut recte de iis judicemus, atque causam cognoscamus, qua numerus imminuitur coccineorum globulorum, aut eorum retardetur motus intestinus, originem illorum longe perpendere necesse erit.

Alimenta, quæ primam suppeditant sanguinis materiam intra ventriculum saliva, & gastrico succo imbuta, solvuntur, atque digeruntur ita, ut in pulmentum convertantur spissum, cinereum, ac subacidum, vel facile ascescibile, quod *Chymum* audit, hic intestina ingressus bile, atque succo pancreatico remixtus, novam mutationem subit per quam lacteus magis, & tenuior factus *Chyli* nomen assumit, & lactea vascula intrare valet, hujusmodi chylus majorem perfectionem acquirit, dum *Aselli* pancreas, cisternam Piquecianam, & toraci conductum lympha comixtus pervadit, quæ lympha ipsum fluidiorem, dulcioremque reddit; tandem hoc naturæ labore penitus subactus chylus per sinistram subclaviam cruori permiscetur, ubi sensim, sensimque in circulo ductus, sanguinis naturam, & proprietates adpiscitur.

Chylus ex lacteis venis extractus dum microscopio inspicitur globulis conflatus

(*) Acta Eruditor. Lipsiens. Ann. 1682. Mense April.

flatus apparet a coccineis haud absimilibus, amplioribus tamen, & sphericis minus, minusque compactis, quorum superficies diversimode levigata omnes coloratos lucis radios reflectens alba non rubicunda patescit, majorem semper tunc perfectionem acquirit, globuli enim uberiores, exhiliores, atque spherici magis evadunt, etiamsi nondum coccineis copia, tenuitate, aut rotunditate præcellant, quæ totidem qualitates adpiscuntur cum intimius sanguini permixta, coccineis prorsus similes fiunt, ex quo naturæ opus perficitur, quod *sanguificationem* appellant.

Ea plane ostendunt numerum, & tenuitatem coccineorum globulorum a tribus potissimum causis derivare, a conditione chyli in quo concrescunt, & sanguinis, qui illos perficit, verum a chyli una, & cruoris indole, a materia videlicet componente, plus minusve apta, & a causa simul efficiente, quę complexim eorum perfectam subactionem foveant.

1. Si alimentorum subactio in ventriculo perficiatur ita, ut chylus necessariis conditionibus poleat, confertiores erunt, exigui magis, atque rotundi ejusdem globuli, quare ceteris paribus e parte sanguinis ex chylo innumeræ efformabuntur elementares spherulæ exiliores magis, atque levigatæ, quæ vividissimum coccineum calorem præseferrent, contra vero elementorum, qualitates & congeries impares erunt, si chylus digestionis vitio peccaverit.

2. Sanguis demum vulgari velocitate in circulum actus dummodo cordis, & arteriarum contractionibus necessaria vi impellatur, atque naturalem conservet motum intestinum, ceteris paribus ex parte chyli ejus molleculæ a cruore magis alcholizatæ confertiores apparebunt, tum quassatæ magis, ac turnatæ coccineę valde fient, contra vero imbecilliora evadent hujusmodi elementa, si iis deficiat conditionibus sanguis.

3. Tandem si tum chylus, cum sanguis ipse simul bene constituti sint eo magis globuli illi divisi, levigati, rubri conspici poterunt, contra vero si gemina causa infirmior extet.

Plures dantur causæ, quæ chyli qualitates vitiare, atque sanguinis motum retardare, vel utrumque efficere valent, nil ergo mirum si vultus pallorem, qui potissimum a vitiatis globulis dependet tot valeant gignere affectus; illos tamen omnes nostrum non est hic perscrutari, eos tantum detegere fas erit, qui suppressionis, aut segnis menstruationis ergo pallorem faciunt, quam *chlorosim* vocant; idcirco eo collineat quęstio.

1. Admonuimus jam superius capite III. segniores menses in juvenibus gastricum succum infirmare, ac digestionem perturbare, idemque evenire in suppressis, aut imminutis Cap. IV. mensibus, vel conformationis vitio interceptis Cap. V. chlorosis igitur, in hoc triplici casu, a labefactato chylo oriri poterit, dummodo nulla alia adsit causa.

2. Vidimus pariter Cap. III. in retardatis menstruis cruorem segnius circumvehi, minusque plethoræ causa a cordis, & arteriarum viribus terri, idem supervenit suppressis, aut imminutis Cap. IV. mensibus, vel intermissis Cap. V. pallor enim in hoc triplici casu a solo oriri debebit sanguinis vitio, cum quo chylus permiscetur, ceteris jam absentibus causis.

3. At in iis circumstantiis chyli simul, & sanguinis vitia copulantur, ut duplici hac de causa natus pallor intensior, seviorque evadat; Evidens itaque erit in eo triplici casu omnis corporis ambitus faciei præsertim, quæ gracilior est, & diaphana eo colore imbui, quem cetera tria non coccinea elementa duplex nempe lymphæ species serumque suppeditare valebunt, & eæ substantiæ cum album cinereum colorem, fuscum nonnihil, luteum referant, & ægrotantium cutim simili ratione deturpant, ut chloroticæ mulieres omnem prorsus venustatem amittant.

At plerumque hujusmodi humores supra statum naturalem majori bilis copia infici solent pro hepatis infartus ratione diversa, quare ægrotantium facies varias flavedinis species refert modo emortui follii, modo aurei numismatis colorem exhibet.

Tandem si infarciens bilis viridis ac poracea sit, tunc sanguis viridem aut viride-nigerrimum colorem vultui communicabit.

§. III.

Symptomata.

CHlorosis vetustior præsertim omnes pene functiones lędit, quam ob rem ut clarius incedamus in hac symptomatum congerie enumerationem prosequi necesse erit, quam in iis describendis articulo primo instituimus, idcirco ab iis initium faciendo, quæ ad lęsas imi ventris functiones pertinent, ad toracis, capitis, cutisque innoxia fœnomena explicanda gradus faciemus

1. Lacticinosus fluxus unoquoque mense in chlorosi intercipitur qui sanguinem infarciens, gastrico succo, atque saliva remixtus, eorum qualitates ita pervertit, ut vulgarium ciborum impressiones linguam, & ventriculum afficientes maxime labefactentur, præsertim si dulcia fuerant alimenta, quæ leviter organum afficient, & insipida videbuntur, si illa asperum sensum excitaverant nauseosa evadent, a quibus inapetentia, gustusque depravatio, quæ hunc morbum comitantur dependent

2. Eorum impressionum lęsiones, quas lymphæ gastricæ aut salivæ vitia producunt possunt ita gustum depravare, ut non solum se tędeant ægras obviorum alimentorum, verum sordes appetant, quales sunt carbones, cineres, gypsum, creta, sal, aut acetum, quia hujusmodi substantiæ, vel irritant magis gustus organum, vel corrigunt salivæ, aut gastrici succi vitia, ac perinde eam depravati appetitus speciem producunt, quam *Picam*, aut *Malaciam* appellant.

3. Ea depravatio pro subjectorum circumstantiis diversis varia est, nam uno aliæ, alio alteræ sordium genere vesci adamant pro speciale a saliva, aut gastrico succo vitio adepto, aut ejusdem vitii intensitate diversa, eæ varietates a consuetudine etiam derivare poterunt, aut exemplo ceterarum mulierum simile laborantium vitio, quod non raro accidit.

4. Posita enim salivæ, aut stomachicæ lymphæ corruptione, aut inefficacia id tantum sufficiet, ut digestio sub optimo etiam vitæ regimine naturæ usibus impar evadat, verum vitæ regimen necessario impar esse debebit, si ægræ pleraque sana alimenta contemnant, ac viliora tantum poscant, quæ neque ventriculus subigere valet, neque optimam nutritionem suppeditabunt, nil enim mirum si ex ac gemina causa, in chloriticis mulieribus digestio segnis, difficilis laboriosa, ac imperfecta nanciscatur.

5. Ab ea vero chymus, chylusque subactus in ventriculo morans ejusdem tunicas superiusque orificium irritare potis erit, tum cardialgiam, vomitum, atque singultum excitabit, mox ad intestina transductus borborismata, colicos dolores, ac alvi fluxus inducere valebit.

6. Sanguinis spissitudo, quæ chlorosim præcedit, atque lactei humoris retentio, quæ illam comitatur, vel subsequens incompleta digestio varias secretiones implicare, secretosque humores inspissare videbis, ex quibus viscerum obstructiones oriri debebunt, eorum præsertim, quæ segniores succos naturaliter separant, uti hepar, pancreas, splen, atque glandulæ meseraicæ.

7. Hypocondriorum elevatio pluribus de causis superveniet.

1. Ab ventriculi intumescentia flatu turgentis, aut indigestis cibis. 2. Ab inte-

intestini colon turgentia a retento aere circa ejusdem flexionem hypocondria versus. 3. A tumore obstructi hepatis, aut lienis. 4. A sympatica diaphramatis contractione quam ventriculi dolor excitaverat.

8. Cum diversa sit in singulis morbis uteri conditio, varia simul erunt symptomata superventura; nonnullæ enim unoquoque mense de doloribus colicis conqueruntur, nam cum omnia tunc parata sint ad menstrua cienda, vasa idcirco vermicularia lacteo humore satura venas comprimunt, atque uterum dolorosa tensione, & levi phlogosi afficiunt: incassum tamen hæc omnia eveniunt, cum venosæ appendices nihilosecius reserari renuant. Ii dolores prout in utero diversum occupat spatium irruens menstruus sanguis modo hypogastri regionem aggrediuntur, modo lumbos, inguina, aut femora gravant; contra vero plures dantur morbi in quibus nulla adsunt proximæ menstruationis indicia; neutiquam itaque tensionem, aut dolorem ægrę persentiunt, imo per uterum libera circulatio perficitur.

9. Ex *una* enim parte in chlorotico morbo sanguinis copia continens augmentum acquirit, suppressionis, aut mensium segnitiei ergo, quare vasa laxi partium contextus præsertim pulmonum videlicet turgida apparebunt; ex *altera* vero parte in hoc morbo sanguis spissior, viscosus jugiter redditur, quia ab imperfecto, aut impuro chylo producitur, ideoque vasa replere debet, pulmonum potissimum, quæ maxime tumefacit, ac ea duplici de causa vesiculæ pulmonales compressæ a circumpositis tumidis vasculis difficillime sese explicari valebunt, quod brevem, ac laboriosam respirationem faciet.

10. Consequens erit necessarium in hoc statu pulmones impares esse, omnem congestum sanguinem penitus exprimere, vesiculis non satis extensis, reliquus itaque exuberans sanguis sollicitabit singulis momentis novas ispirationes, ac proinde respiratio crebrior præceps magis fiet, quo brevior erit, ac difficilior.

11. Cum sanguis vehementius a musculis exprimatur dum majori vi contrahuntur, ut sanguis ita elicitus uberius mollia viscera infarciat, qualia pulmones sunt, ideoque quo magis ægræ se exerceant, eo turgidiores cruores ipsi evadent, quod respirationem difficiliorem, molestam, breviorem, atque præcipitem inducere valebit; id præsertim evenit, quando velocius properant, aut clivum ascendunt, ubi grandiores, & violentiores contractiones excitantur.

12. Cum sanguis vasorum pulmonalium turgentiæ potissimum causa difficulter a sinistro cordis ventriculo ad aortam, & a dextero ad pulmonalem arteriam transigat, consequitur porro ventriculos imperfecte evacuari, quare sistoles cum incompleta evadat, crebrior etiam, & exigua magis erit, quam in statu naturali, & qui ei respondent pulsi, exiliores, & frequentiores apparebunt.

13. Demonstravimus jam superius articulo vigesimo, musculos in chloroticis infirmiter contrahi, cor vero musculorum lege idem patiens pulsos debiliores, quam in statu naturali gignere debebit, dummodo saltem inertem ægræ vitam gerant.

14. At si illæ mox validiori corporis exercitio sucutiantur, non modo pulsus crebrior evadet, quia sanguis a musculis expressus velocius in cordis ventriculos irrumpit, atque tumefacit, verum magnus atque fortior fiet, cum sanguinis copia cor replens, contractiones arteriarum vividiores, & ampliores excitaverit.

15. Cruor qui in hoc morbo per abdominis viscera, atque matricem præsentis obstructionis ergo circumvehi impeditur, caput uberius aggredi debebit, atque capitis dolorem excitare in chloroticis obvium.

16. Hujusmodi vero capitis affectus vehementer augebitur modo ægræ animi pathematibus corripiantur, aut corporis exercitatione nimis concitentur,

quæ

quæ ſanguinis motum promovendo ſanguinem magis, atque magis infarciri videbis.

17. Eadem de cauſa charotides arteriæ atque temporales pulſari crebrius conſpicies, quia ſanguis ibi copioſe evectus ampliores, validioreſque contractiones excitabit.

18. In chloroticis mulieribus parum ſpiritus animalis ſecernitur, tum exiguæ copiæ ergo, quam ſpiſſus ſanguis cerebro ſuppeditat, cum difficillimæ diſtributionis cauſa, quam cruoris ſegnities inducit, ex iis cerebri fibras laxari videbis, ſpiritus ipſos a ſeroſo ſanguine ſeroſos ſeparari, tum fibras illas madefactas nimis molliores fieri, vero humectatis, laxatiſque ceterarum partium fibris ægras pertinaciori ſomno corripi in compoſita ratione laxitudinis, & mollitiei fibrarum earum.

19. Quam ob rem morboſa hac cerebri labefactione mulieres laborantes etiam expergefactæ externis objectis quam debillime commovebuntur, ut eorum pleraque abhorreſcant, ſocietatem effugiant, ac triſtitia abreptæ, ſtupidæ, ſuique compotes non appareant.

20. Quamvis contemptio rerum omnium, quæ ætatis ratione magni facere deberent, ſatis hujuſmodi ægras deſides faciat, eo magis ipſæ tamen ignavia marceſcunt pro vita ſedentaria, qua magnopere delectantur; id duplex cauſa producit, primo fluidi nervei inopia, & per nervos ejuſdem ſegnities, ex quibus muſculorum contractiones labefactantur, ſecundo ſanguis muſcularem ſubſtantiam infarcientis reſiſtentia, quæ ita muſculos contrahi impedit, ut dolorem interdum pariat.

21. In eo morbi ſtatu cruor pene omnis lympha eſt, ſeroſitate refertiſſimus, iſque a cordis, atque arteriarum pulſibus, parum quaſſatur; ſerum itaque lympha ſpiſſiori imperfecte remixtum facilius ſeparari ſinet, verum vaſorum eſtremitates infarciens uberius ſeroſitatem in lymphaticas venas impellet, tandem eæ lymphaticæ venæ laxæ jam, & labefactatæ difficillime ſerum exprimere potis erunt, quod ibi perſiſtet. Ex hoc enim cauſarum complexu facile concludi poteſt in chloroſi partes omnes ſeroſa lympha infarciri, ut omnia *Leucophlegmatiam*, aut univerſalem œdema futurum eſſe prænuncient.

22. Die & veſpere præſertim pedes, crura, atque femora interdum œdematoſa fient; 1. Nam cruor contra leges gravitatis evehi coactus majorem lymphæ copiam ibi relinquet; 2. Verum, quia hujuſmodi ſeroſa lympha capillaria pertinacius obſtruens difficilius ſurſum tolli potis erit.

23. Lectulo jacentibus ægris pro orizantali poſitu, tum extremitatibus, cum ceteris corporis partibus humores ad libellam ſe ponunt, eorumque circulatio æque facile undique perficitur, atque œdema evaneſcit, vultus tamen adhuc tumet, tumentque palpebræ, & oculorum vicinia, nam hujuſmodi partes laxiori donatæ contextu, minus elaſticæ ſunt, minuſque valent detentam lympham expellere.

24. Cerebrum ipſum mollitiei ratione œdemate affici poſſe ſuſpicari licebit, quare ei tribui poterunt difficultas qua mane e ſomno excitantur, ſumma ad eum proclivitas donec jacent, atque ſtupor perſiſtens paullo poſtquam ex cubili ſurrexerunt, uſque dum poſitus immutatio levet, vel ſaltem imminuat cerebri oedema.

25. Veniunt tamen plura ſymptomata perpendenda, in chloroticis obvia, hujuſmodi ſunt inappetentia, vomitus, ventris tumor, convulviſa prefocatio, atque ſordium quandoque appetentia, quæ ab hyſterica cauſa derivare videntur, atque catameniorum in utero ſucuſſione; verum ſuſpicionem noſtram explanare omittimus, quod percipi difficile eſt, antequam hyſtericam paſſionem oſtendamus, quam extremo Libri ſecundi capite explanabimus.

§. IV.

§. IV.

Diagnosis.

I. MOrbi indoles facile innotescit, nam si puberes inspicies, vel mulieres pallidas, ac decolores fieri, nullo præcedente morbo, cibos respuere, sordes appetere, neque sui compotes esse &c., quarum catamenia aliunde cognoscas retardata, imminuta, aut suppressa fuisse, tuto asserere poteris illa chlorosi laborare, quæ fęnomena menstruorum segnitiei, aut suppressionis ergo in diem aucta, eo magis Diagnosim confirmant.

II. Neque arduum videtur diversas causas detegere, quæ varios morbi gradus constituunt; chlorosis enim supervenit juvenibus nondum menstruantibus, etiamsi puberes fuerint, quæ discrepantia catameniorum defectui tribuitur. In mulieribus viro junctis, quæ concepisse suspicantur ad mensium suppressionem pallorem referunt, quæ gestationem consequitur. Tandem si eo laborent nubiles jam menstruantes, vel jugatæ citra conceptionis suspicionem, aut viduæ, nisi menstruorum inopiæ, suppressioni, aut cunctationi morbus tribuitur; vid. cap. IV. & V., quibus eorum causas perscrutati sumus; at ægrę ipsę passionis historia non parum lucis præbere valebunt.

Interdum tamen mulieribus mentii valde interest, ut earum assertiones infidæ videantur: quot nubiles enim, aut viduæ jam fœtum gerentes potius quam crimen fateri, suadere student faciei pallorem, atque corporis laxitudinem ab interceptis, aut morbo suppressis mensibus procedere, neque illis credendum, quæ nos fallere nihili ipsis pendere affirmant; quoties enim jugatæ procul dolo gestare ignorant, atque pluribus symptomatibus lacessitæ remedia poscunt, quæ ipsis sanitatem restituant; tamen prudens Medicus de proprio nomine, atque artis decore sollicitus, monitus consulat, quę Cap. IV. Art. 5. proposuimus, quæque recenseri hic supervacaneum censemus.

III. Morbi gradus facile deteguntur; ab ægritudinis enim diuturnitate, symptomatum natura, & numero, atque functionum lęsarum nobilitate plane deducuntur, quod tamen intererit perscrutari tum ad Prognosim, cum ad optimam medendi rationem instituendam.

§. V.

Prognosis.

I. CHlorosis plerumque morbus diutinus, & pertinax evadit, nam ut ei medeamur, catamenia provocare in iis, quæ nondum menstruarunt, vel ea restituere, aut confirmare oportet in menstruantibus mulieribus, quod utrumque difficillimum esse Cap. III. & IV. observavimus.

II. Haud infrequenter morbi vetustate ipse diuturnior, & pertinacior fit, temporis enim diuturnitate eruptionis impedimenta roborantur, atque necessariam humorum subactionem magis, atque magis implicant.

III. Felicem tamen eventum prænunciare poterimus, si semel menses apparere incipiant, etiamsi inopes valde, decolores, aut inordinate revertant, tunc remediorum continuatione integram eorum restitutionem sperare fas erit.

IV. Nihilosecius cum hujusmodi morbus facile renovari possit, idcirco caute de futura valetudine pronunciabimus, sæpissime enim, dum ægras convalescere autumabis, ægritudinem reintegrari videbis, vel quod obstacula nondum remota fuerint, vel quod minima de causa novum sanguinis inquinamentum regi-

regiminis vitio, animi patematibus ortum, aut tempestatis rigor morbum innovent.

V. At quantumvis difficile chlorosim mederi videatur, ipsa tamen parum damni infert, dum recens est, ac leviora sanguinis vitia producere valet, quare cum viscerum obstructiones, quæ menses intercipiunt nondum universales appareant, remediorum usu ea obstacula subijcere posse suadendum erit.

VI. Contra vero inveteratus morbus periculo non vacat, experientia tamen didicimus, eum feliciter curari posse, dummodo nullum perniciosum valde symptoma comitem habeat, atque ægræ exacte Medico obediant, vitæque rectum regimen observent, quod raro tamen eveniet.

VII. Maximum tunc detrimentum patientur ægræ, si ipsæ sordida nimis poscant alimenta, libenterque edant, tunc enim *ex una* parte hujusmodi depravatus appetitus ostendit, salivam, & gastricum succum lacticinoso uteri humore in sanguinem exuberante inquinari nimis, quod vermicularia ipso valde infarciri supponit, ejusque regressum, per venosas semitas impediri, *ex altera* vero parte, sordes quas appetere non renuunt, crassiorem chylum suppeditare, qui in diem sanguinis spissitudinem augendo, obstructiones parit, auget, atque nuperrimas ceteris visceribus inducit.

VIII. Perniciosissimus, atque periculosus magis morbus evadit, cum chlorosis ampliores infarctus præbeat, eoque pertimescendus, si uteri, aliorumque viscerum syrrhos, aut pulmonum tuberculos &c. gignat, vel si sanguineos excreatus, vomitus, leucophlegamatiam, abdominis, aut uteri hidropem, febres intermittentes, rebelles aut lentas ethicas producat.

IX. Tandem quæ diu chlorosi laborarunt steriles fiunt, vel difficillime, aut sero concipiunt, aut fœtus per idoneum tempus gerere, eosque sanos vividosque parere impares evadunt, quod ratione infartui uteri tribuitur, qui conceptioni, aut fœtus nutritioni officit, ut specialiter Libro tertio examinabimus.

X. Ab iis excipies, quæ gestationis ergo pallidæ fiunt omni detrimento expertes, quæ a tertio, vel quarto mense naturalem colorem recuperant, atque conservant, quia embrione tunc aucto ipse majori nutrimento indigens, omnem assumit lacteum humorem, cruoremque in vasibus exuberantem.

§. VI.

Curatio.

TRes sunt chlorosis species a conceptione procedentes, quæ nondum vel incomplete menstruantes puellas afficit, quæ suppressis aut valde imminutis mensibus laborantes vexat, quæ gravidas adoritur.

I. Hæc postrema nullum remedium postulat, tertio enim, vel quarto gestationis mense sponte abit, neque remediis ei obvenire necesse erit, nam menses perperam provocando abortum facile induci posset, si forte pharmaca efficacius agant; optimum enim consilium erit morbum negligere cum pallor tunc necessarium videatur gestationis symptoma omni periculo expers, vel saltem palliativa medela uti intererit, quæ hujusmodi fœnomeni incommoda leviter compescat. Ea de causa

1. Egras admonere oportebit, ut optimum vitæ regimen observent, quantum ciborum depravatus gustus permiserit; igitur cavendum erit, ne nimia sordium cupidine laborent, neque tamen eas cupientibus pertinacius contendere conveniet, rationibus potius ægras admonebis, verum si rationis compotes non sint, iis potius erit indulgendum, quam acriter obsistendum, nam experientia docuit ita minus lędi.

2. Suf-

2. Sufficit tunc digestionem promovere, atque ventriculum aliquo idoneo stomachico modica dosi sumpto roborare, circa quod ægrotantium gustui, & ventriculi viribus consulere censeo, usitatiora tamen hujusmodi, quæ magis commendantur remedia sunt, Extractum juniperi; Confectiones hiacintinę, & alchermes; Theriaca, Oppiatum Salamonis, Rhabarbarum, aut Cortex Peruvianum, vel ejusdem tinctura; Coralia rubra, Oculi cancrorum, atque ostrearum testæ, Elixir denique proprietatis simplex, vel garrus, quint a essentia absintii, atque aqua Carmelitarum.

3. Interdum usuvenit blandis clisteribus demulcentibus, alvum ciere, si naturalis desit lubricitas, ita crassa intestina expiando ventriculus facile saburris liberabitur, quandoque enim suspicari licebit, quod sordium impuritates imperfecte subactæ, quibus gravidæ vescuntur in intestinis morantes arescant ita, ut fæces citra abortum expelli nequeant.

4. His de causis præter clisteria interdum lenioribus purgantibus uti cogimur, ut efficacius primæ viæ repurgentur, qualia sunt Rheum, Manna, Sal vegetabile, simul etiam remixta, aut pulpa Cassiæ, sero luctis, aut infuso seminum lini soluta.

5. Nihil enim timendum est si mulieres primo gestationis mense sæpius vomant, imo saluberrimum est si hujusmodi evacuatio a sordibus ventriculum liberet, quibus gravatur, vomitus sane tum matri, cum fœtui non parum nutritionis demit, at magis interest, utrumque primis mensibus deficere, potius quam deleterio exuberent nutrimento.

6. Moderare tamen vomitum juvat si pertinax nimis, & violentus evadat, idcirco longe a prandio postquam vomitu evacuatus fuerit ventriculus, ac ptisanæ, aut thei poculo lotus, exhiberi poterunt grana decem theriacæ, aut unum pillularum Cinoglossi, aut Starkei tertia quaque hora sumpta, donec peninus vomendi conatus compescantur.

7. Hanc methodum jugiter patienterque prosequi necesse erit initio laboriosarum gestationum, usque dum tertio desinere incipiant, & quarto tandem mense ea fœnomena prorsus abeant, tunc enim, aucto fœtui robore, qui uberius alitur, naturalis appetitus restitui, ac digestio in mulieribus rite perfici solet; vultusque vividus revertit in iis color.

II. Ceteris duabus palloris speciebus, quas segniores, aut suppressi menses producunt catameniorum eruptionem sollicitando, aut revocando solummodo medetur. Patet enim nihil differre palloris medelam ab ea, quæ suppressionem, aut mensium segnitiem respicit, quorum morborum ipse tantum symptoma videtur, quare capite quarto pervolventibus, ubi multiplex exstat menses suppressos medendi ratio, facile patebit, quæ pro circumstantiis diversis ægrotantium ætati, aut viribus, vel temperamento accomodata remedia seligere fas erit. Verum cautelis omnibus attendere oportebit, eodem capite articulo tertio indicatis, maximi sane momenti, quæ hic pariter animadversionem postulant.

Præter hanc tamen medendi methodum, quam eradicativam appellant, alteram hic quam palliativam dicunt ostendimus, quæ morbi progressus imminuere, aut præoccupare valet, non omnis enim tempestas eradicativam inire curationem permittit, imo temperatioribus in quibus magis convenit, haud raro eam subsequuntur optimi effectus, qui integram valetudinem promittant, quamobrem palliativam plerumque methodum prosequi coacti sumus ad levandum saltem nisi tollendum morbum, quæ etiamsi essentialiter a priori non multum distet, specialiter tamen hic explicationem meretur, &

1. Optimum vitæ regimen præscribere, atque alimenta boni succi, ac facilis digestionis subministrare oportebit, viliora quæ poscunt strenue interdicere, utpo-

utpote quæ morbum confirmant, atque augent, quare huic sedulo incumbere nostrum erit, præsertim cum mulieres tunc citra gestationem omni periculo vacent, ægris verum suadere intra epulas vinum aqua remixtum haurire, vel parum meraci a prandio quandoque saccaro, aut nuci miristica copulati ingurgitare, ipsas vero sollicitare ut primo mane cubile relinquant, vere præsertim; denique ne melancolia corripiantur cum sociis lætam consuetudinem ineant, tandem studere ut matutinis horis jejuno stomacho gradatim spatientur.

2. Si te non latuerit illas valde opprimi palpitationibus, aut pertinaciori capitis dolore magnopere laborare, præsertim cum pulsuum plenitudo, aut ver, vel ęstas id postulent, ægras identidem flebotomizare opus erit, brachium enim seccare poteris si proximę absint menstruationis indicia quamvis pedem etiam scindere liceat; at hujusmodi venæ sectio magis idonea imo necessarissima videtur, quando menstrua cito futura suspicantur.

3. Caveto venæ sectionem frequenter nimis reiterare cui substitui poterit calidum pediluvium per horam, vel bihorim unum caloris gradum continenter servando, illud praxis docuit utilitatem æquare levioris venæ sectionis, inferius sanguinem evocando, atque caput, cor, & pulmones levando.

4. Si ægræ pedum œdemate laborent in pediluvio decoctiones usuveniuut plantarum Aromaticarum, quæ sunt Rosmarinus, Thymus, Salvia, Serpillum, Majoranna &c., quibus addi poterunt duo vini sextarii, vel spiritus vini œnephori quadras, ut horum remediorum spirituosis melleculis solvatur œdema, calore vero sanguis evocetur.

5. Quantumvis sedulo vitæ incumbamus regimini ægrotantium, tamen errores, aut ventriculi vitia saburras, aut cruditates continenter producunt, quæ in diem digestionem perturbant ut eas identidem purgare cogamur. Si ipsę graciles sint, emaciatæ, lenta febre, aut phtisi corripi videantur, composita erunt ecoprotica adhibenda ex Reo, Sale vegetabili, Pollicresto, aut manna, cassia, syrupo pomorum, aut florum persicorum conflata; at si pituitoso donentur temperamento, & œdematosæ fiant, infusum locum habet foliculorum sennæ in quo soluta fuerat uncia una & semis, aut duo mannæ calabriensis præscribi pariter poterunt diagridium, pulvis cornachinus, aloes, jalapa, vel turbit, sub forma bolari.

6. Ut constantem tamen purgantia affectum præstent, stomachicis interdum uti opus erit, quæ completam digestionem confirmando chylum perficiet in sanguinem transiturum. Hic idonea reperies stomachica, quorum ægrotantium constitutioni, & morbi gradibus magis accomodata seligere poteris.

Aromata.

Cinamommum Cassia lignea Corthex pseudo-vvintheranus Cherophylli Macis Nux miristica Cardamomum	Quæ modica dosi, vel cibis permisceri poterunt, aut vina medicata præparari, quæ cocleatim mane jejuno stomacho hauriri licebit.
Crocus Orientalis	Vel subtiliter pulverisatus, sumitur a granis x. ad xv; vel exigua dosi theiformi infunditur jejuno stomacho mane sumendus.

Gra-

Granna.

Semina Coriandrorum Baccæ Juniperi	Hauriuntur ſub ptiſanæ, aut thei forma.

Electuaria, & Confectiones

Theriaca Conf. Alkermes Conf. Hyacinthina Oppiatum Salomonis Extractum Juniperi	a gr. xx. ad drachm. ſemis, mane jejuno ſtomacho ſumenda cum vini cocleare.

Elixiria

Aquæ deſtillatæ, vel ſtomachicæ præparationes

Elixir proprietatis ſine acido Quinta eſſentia abſinthii Aqua Meliſſæ, ſeu Carmelitarum	a gutt. xxv ad xx cum vini cocleare jejuno ſtomacho mane ſumenda
Aqua Menthæ	ad unius, vel duplicis coclearis doſim.
Elixir proprietatis, ſeu Garrus	Doſis erit exiguum coclear cum aquæ, aut vini duplo commixtum
Decoctio abſinthii Vinum abſinthiatum Syrupus abſinthii	ab ℥ vi ad vii ab ℥ iii ad iv ad ℥ i

Gummi, aut Reſinæ

Maſtix Myrrha	a gr. x. ad xv. in ſubſtantia vel ſub forma bolari

7. Stomachicis addi poterunt mitiora aperientia Cap. iv. indicata ex iis efficaciora eligendo, at in genere ferrum vel chalybs utiliora ſuppeditant, qualia ſunt,

Limatura ferri, aut chalybis porphriſata	a gr. x. ad xviii., vel xx. jejuno ſtomacho, confectione hyacinthina, aut in prandio Rhabarbaro remixta.
Crocus Martis aperiens Maii mattutino rore confectus	cum oppiatis, vel ut limatura a xv ad xx. grana ſumitur.
Crocus Martis per balneum Mariæ confectus, ſeu ut vocant Ethiops Martialis	a gr. xv. ad xx.
Tartarum Martis ſolubile Sal Martis Riverii	ſub forma bolari ſumitur, aut ſolutum ptiſana quadam, aut decocto a gr. xviii. ad xx.

Tinctura Martis	a gutt. xx. ad xxv. decocti aut ptisanæ poculo infusa.
Globuli Chalybei	decoctionis aperientis, aut ptisanæ cratere infusi donec fluidum nigro colore inficiatur.
Vinum album Chalybeum superafusum videlicet, limaturæ Chalybis, aut Croco Martis aperientis	ab ℥ iij ad iiij mane sumendum
Aqua Chalybeata infusione Croci Martis ferri eruginosi, aut clavorum	pro ordinario potu vino copulata

8. Aperientia remedia congrua dosi stomachicis consociando, infusa, decoctiones, apozemata, pulveres boli, oppiata &c. innumera componi poterunt simili ratione ac Cap. IV. docuimus.

9. Cum aquæ thermales intus sumptæ una congerant utilitates omnes purgantium, aperientium, atque stomachicorum, ideo efficacissimæ in chlorosi experiuntur, si idonea tempestate vere nempe, & autumno per longum tempus modica dosi exhibeantur, dummodo ventriculi vires permiserint, in Gallia præstantiores sunt hæ *Vichi*, *Plombieres*, *Balaruc*, *Bareges*, *Bagneres &c.*

Aquæ minerales ferrugineæ, quæ gallarum admixtione nigro inficiuntur colore Martis ergo quo saturantur, utilissimæ evadunt in chlorotico morbo, possunt enim exhiberi æstivo tempore per plures quidem dies modica tamen dosi, ipsis interdum permiscendo idoneam quantitatem Salis Policresti de *Seignette*, aut *de Duobus* ut cito eliminentur; hujus sensus illę sunt *Vals*, *Caransac*, *Spa*, *Bussan*, *Forges*. Animadvertendum tamen est eas interdicere debere quando ventriculus labe, aut artus inferiores œdemate laborent cum anasarcæ metu pari ratione ut circa usum thermalium superius admonuimus.

10. Inter usitatoria remedia subsequens extat quæ præcipuas indicationes implet

℞ Limatur. Chalyb. in aqua præparat Cinnam. pulverati, ana. part. j.
Sacchari tenuissime triti, part. ij.
M. F. pulvis, cujus dosis a ʒ ß ad ʒ j.

Hujusmodi pulvis exhiberi potest mane vel istante prandio jejuno stomacho, superbibendo simplex, vel duplex poculum diluti juris, aut decoctionis plantarum aperientium.

Cum ægræ ventris stpticitate afficiantur, huic remedio bis in hebdomada grana aliquot Rhabarbari addi poterunt si ventriculus peccet; pulveris vero Cornachini, aut Hidragogii cujusdam, si pedum œdemata appareant: si auctoribus nonnullis fides habenda esset, uti specifica remedia in hoc morbo amplecti poterunt 1. Radix condita Angelicæ ad ℥ vel ℥ ß mane comesta, aut ejusdem paullo majoris dosis decoctio duplici aquæ cratere sumpta. 2. Simili ratione commendant Scorzoneræ radicis decoctum. 3. Verum sex, duodecim, aut quindecim grana Bezoaris Orientalis quidam magni faciunt cocleare soluti decoctionis plantarum illarum; at multum deest, ut laudes eximias hęc remedia mereantur, quas de iis prædicarunt, quinimo experientia didicimus ceteris vulgaribus remediis ea nihil prorsus præcellere.

12. Cum palloris fœnomena magis teterrima sint pulmonum labefactatio, aut pthisis ipsa, quæ ventriculi dolor crebra tussis humida, vel sicca, macies, insomnia, continenter prænunciant, tum motus vespertinus febrilis, aut nocturni su-

ni sudores &c., sedulo itaque ea præoccupare fas erit, cum nonnulla eorum indicia appareant, hac de causa identidem venam seccare intererit; primas vias cassia, manna, aut sero expiare, jura vero quandoque exhibere ex pullo, vituli rostro, ranis, aut testudinibus confecta, dein surfuricula aqua aut vituli jure cocta, & cinamommo, aut saccaro remixta proderit; verum vespere leviora narcotica usuveniunt, qualia sunt decoctio capitum papaveris albi, syrupus diacodii ad ℥ iij vel iiij, aut pillularum Cynoglossi similis dosis, quæ molestam tussim compescant, lac denique præscribi poterit plantis bechicis, & pectoralibus destillatum, aut serum depuratum floribus Verbasci superafusum, tum lac caprinum, asininum, aut vaccinum, pro alimento si ventriculus sinat; interdum suspendere opus erit palloris medelam, & cum ad eam revertamur caute incedendum erit idoneis bechicis aperientia temperando.

13. Universalis œdema, seu anasarca obvium pariter est atque molestum chlorosis symptoma, ut ipsum igitur præoccupemus, atque una penitus subijciamus, erunt adhibenda 1. decocta sarsæ parillæ, radicis petrocellini, decoctionibus diureticis remixta, aut mille pedibus. 2. Decoctiones diureticæ ex radicibus apii, cardui, cherophilli, nasturci fontani, pinpinellæ &c. 3. Boli diuretici ex pulveribus confecti asellorum, salis admirabilis Glauberi, aut arcani duplicati, quibus adduntur syrupus ramni cathartici, aut therebintina Veneta &c. de cetero remedia quæ in chlorosi adhibentur nihil officiunt anasarchæ adversus quam simul conveniunt.

14. Neminem latet in diuturnis, & laboriosis morbis sæpe mutare remedia oportere, id tamen in hac morbi specie potissimum convenit ubi ventriculus medicamentis assuescit, quibus nova substituere necesse est, idcirco modo stomachica, modo aperientia, modo utraque sunt adhibenda, interdum purgantia iis addere opus erit, interdum humectantia, diluentia, aut demulcantia substituere, præsertim si toracem labefactari suspiciamur, tandem diuretica, & hidragoga locum habent, si œdema hydropem minetur.

15. Connubium denique optimam medelam præstat: id jam (a) Hypocrati innotebat, quod postea innumeræ observationes confirmarunt, admonendum tamen est, ut saluberrimos præbeat effectus eamdem methodum prosequi interesse, quam pro corporis exercitatione n. 1. commendavimus: primum videlicet viro sensim sensimque uti, si id temperantia sinat, crebrius vero donec uterus valeat subire utilitates omnes quæ ab eo possunt derivare, atque contractiones aut scistalticas obscillationes persentiat, quas matrimonium inducere solet, lymphæ, cruoris, lateique humoris circulationem restituendo, quæ catameniorum eruptionem perfecte revocabit.

CAPUT IX.

De mensibus nimiis, atque uteri hæmorrhagia.

§. I.

Descriptio.

CUm in mulieribus sanguinis fluxus imminui, vel intercipi possit, ita ubertosus nimis quandoque evadit, ut viribus officiat, novumque morbi genus constituat, eo directe oppositum, de quo Cap. IV. disseruimus.

(a) *De Morbis Virginum.*

Hujusmodi dupliciter considerari potest modo fluxus quamquam immodicus aliqualem adhuc periodi speciem retinet, & *menses nimii* tunc ipsum appellant, modo nullam periodorum legem præsefert, imo copia, aut pertinacia vitiatur, ideoque sanguinis jacturam, aut uteri hemorrhagiam vocare consueverunt, quare ambas species singillatim explicabimus, & primo

Menses nimii. Fluxuri sanguinis copia a tribus potissimum causis dependet, a periodo menstruorum, a fluoris persistentia, atque ubertate fluentis sanguinis, ut superius Cap. IV. perpendimus, ubi vidimus catamenia imminui eorum respectu dum raro revertuntur, cito desinunt, vel exigua quantitate fluunt; ex converso enim inferri poterit menstruorum frequens regressus, effluvii persistentia, vel ejusdem copia menses nimios facere.

I. Hujusmodi conditiones vel singillatim peccare possunt ideoque immodici menses crebri, diutini, aut uberrimi apparebunt; & *primam* constituent morbi speciem.

II. Vel binæ simul conditiones vitiantur, quare crebri, & diutini; vel diutini, & uberrimi, vel uberrimi; & crebri menses redibunt, atque *alteram* morbi speciem inducent.

III. Vel omnes tandem hujusmodi conditiones continenter agentes *tertiam* producere valebunt mensium nimiorum speciem.

Ne decipiamur igitur animadvertendum est, cum haud facile sit in statu naturali determinare catameniorum stadia respectu eorum diuturnitatis ac copiæ, quæ omnia in diversis subjectis pro ætatis, temperamenti, climatis, aut vitæ gestæ ratione variare solent, eo itaque difficilius erit hæc definire in iis, quæ nimio laborant fluxu an morbosus sit, nec ne. Quapropter superallatæ conditiones non sufficient, ut morbosus mensium status videatur, nisi nocua quædam superaddantur fœnomena, quæ illos contra naturæ leges erumpere confirment, hujusmodi sunt, gustus depravatio, pallor, languor, lassitudo, œdema, atque universalis labefactatio.

Ut hujusmodi effluvium *sanguinis jactura* nuncupari mereatur, aut copiosum, aut diutinum valde esse debet; Quando uberrimum fluit, *uteri hemorrhagia* solet appellari; quando diuturnum magis, minus abbundans tamen, Latine, (*a*) *Stillicidium*, aut *Ploratus uteri* vocari solet, Gallico sermone *Perte mediocre*, aut *Suintement de sang de la matrice*.

Facilius est sanguinis jacturam, quam menses nimios detegere, nam proculdubio omne sanguinis profluvium, tum ubertosum nimis, parumque persistens, cum modicum, diuturnum tamen inter veros morbos solent recenseri.

De cetero omnes sanguinis fluxus, qui utero gerentibus, aut puerperis superveniunt, & in partu sæpissime aut abortu immodici fiunt, ad uteri hemorrhagias sane referri debent, at cum in circumstantiis diversis adoriantur, quæ specialia postulant remedia, suique generis fœnomena producant, idcirco Lectorem mittimus ad Librum Tertium, ubi singillatim de gestatione, & morbis eam consecuturis verba faciemus.

§. II.

(*a*) Auctores nonnulli uteri *Stillicidium* per mensium imminutionem habent, at valde decipiuntur, nam diutinum, & continens effluvium, quale est *uteri Stillicidium* vera est sanguinis jactura, etiamsi modica. Aetius tale profecto cum consideravit dum primus de hoc morbo loquutus est. *Tetrehbl. IV. Serm. 4. Cap. 63.*

§. II.

Causæ, quæ menses nimios inducunt.

Id est trium morborum causam explicare, seu singillatim perscrutari, qua ratione menses, vel, 1. cito revertant: 2. nimis perdurent, aut 3. uberrimi nimis fluant.

I. De *mensibus crebris valde*. Si paullisper menstruationis leges examinabimus tribus de causis apparebit menses citra naturæ ordinem citissime renovari. 1. vermicularium vitio, dum citius quam par est lacteus in iis cumulatur succus; 2. appendicum venosarum faciliori productione, atque distensione, quæ a minima vermicularium turgentia reserari sinunt, cruoremque crebre effundunt. 3. Sanguinis labe qui in eas appendices nitens ipsas haud infrequenter aperiri cogit. Tres hujusmodi causæ singillatim vel complexim binæ, vel omnes simul pro diversitate remotarum causarum a quibus originem ducunt, quæque diversa ratione inter se copulatæ periodos plus, minusve breviores producunt.

1. Vasa cito replentur vermicularia, atque crebre lacticinoso saturantur latice, ciborum abundantiæ valde nutrientium causa, quibus opulentæ vescuntur mulieres, quæ vitam otiosam inertem plerumque gerunt, quales sunt Civicæ omnes; idem Altricibus evenit, quæ citius quam par est, mammis adhuc turgentibus, lac emittere student.

2. Appendices venosæ producunrur atque extenduntur facile ideoque crebre etiam reserantur vermicularium turgentiæ ergo, quæ molli laxaque tunica obteguntur: in iis præsertim id accidere conspicimus, quæ graciliori donantur corporis habitu, albo fluore laborant, vel quæ uteri excoriationes passæ sunt in difficili partu, abortu, aut secundinarum extractione, vel quæ uterum ulcere habent erosum.

3. Sanguis magno nisu appendices frequenter aperiri cogit, quando in vera plethora exuberat valde pro nutritione nimia, aut inertia, vel quando rarescit in pseudo-plethoricis mulieribus, ubi velocius circumvehitur, quod iis accidit præsertim, quæ acrioribus cibis aromaticis, sapidis aluntur, vel spirituosos hauriunt liquores, nimis se exercent, vigilant, animi vexantur patematibus, aut febre acuta laborant,

II. *De mensibus diu persistentibus*. Eorum pertinacia tribus de causis oriri videtur: 1. Ex vitio vasorum lacteorum, quæ supra statum naturalem lactinoso turgent humore, absque quo illum effundant, comprimuntque venas circumpositas: 2. Appendicum vitio, quæ dum segniter reserantur lente sanguine, continenter tamen, manant; 3. Sanguinis vitio, qui continuo ibi affluens appendices distendit. Hujusmodi causæ, ut superiori articulo indicavimus sejunctim, vel complexim agere possunt pro remotarum causarum diversitate, quarum diversa copula, plus minusve menses producit.

1. Vasa lactea diu turgida persistunt, atque vicinas premunt appendices, quia angustis suapte natura ipsa donantur orificiis, vel palloris reliquiis obstruuntur, quod lacticinosi humoris effusionem retardat; Latex enim uberrimus, (*v. n.* 1. *Art.* I.) qui vermicularia continenter; replet verum ejusdem humoris spissitudo (*ibidem*) effluvium implicat, atque impedit valde.

2. Appendices jam apertæ difficillime obducuntur pro tunicarum laxitudine (*v. n.* 2. *Art.* III.) aut elaterii amissione (*v. n.* 2. *Art.* I.) vel quia excoriationibus labefactatæ fuerunt (*ibidem*)

3. Sanguis uberrime in venosas irruit appendices, quando veræ, vel spuriæ plethoræ causa per totum corporis ambitum redundat, (*v. n.* 3. *Art.* I.) vel

dum uteri vasculoso contextu a nimia lacteorum compressione retinetur, (*v. n.* 1. *Art.* III.) denique sanguis celeriter circumvectus in appendices pari velocitate irrumpit (*v. n.* 3. *Art.* I.).

III. De *mensibus nimis uberrimis*. Ubertas tres causas agnoscit: 1. Vitium vermicularium, quæ turgidissima sunt, comprimuntque vicina vascula, atque per appendices omnem erumpere sanguinem cogunt: 2. Lata appendicum orificia, quæ pro ampliori diametro ipsum effugere sinunt: 3. Cruoris velocitatem, quæ uterum versus coccineum laticem impellens ipsum uberius fluere cogit, hic pariter ex diverso remotarum causarum connubio plus, minusve abundans gignitur effluvium.

1. Vasa lactifera tument nimis, dum eorum ostiola, vel naturaliter exigua sunt, vel palloris ergo obstructa, ut proinde, lacticinosum humorem minus valeant effundere, (*v. n.* 1. *Art.* II.) qui copia maxime illa replet, (*v. n.* 1. *Art.* I.) ac spissitudine difficillime erumpit (*ibidem*).

2. Orificia venosarum appendicum in iis laxiora sunt, in quibus circumvestientes tunicæ laxæ nimis albi fluoris causa, aut aliunde labefactatæ apparent, (*v. n.* 2. *Art.* 1.) vel excoriatæ fuerunt in laborioso partu, abortu, aut fœtus vel placentæ extractione (*ibidem*) vel ulcere erosæ (*ibidem*).

3. Sanguis fluit velocius, & uberius in iis, in quibus eximia cruoris copia appendices infarcit (*v. n.* 3. *Art.* II.) vel in ipsas celerius irruit (*ibidem*) vel liquatus nimis facilius erumpit, ut in omni humorum solutione accidit.

IV. Animadvertimus jam superallata enumeratione frequentiam, persistentiam, vel ubertatem effluvii *priorem* constituere ordinem mensium nimiorum, qui plerumque ab iisdem, vel affinibus causis originem ducunt, quare nil mirum si interdum casu fortuito copulentur binæ earum causæ, ut *secundum* magis laboriosum ordinem efforment, vel tres simul agant, & *tertiam* producant maxime periculosam, uberrimam magis effusionis speciem; at incassum fusiorem exhiberemus explicationem, quæ facile causarum earum comparatione innotesbit.

§. III.

Causæ, quæ uteri hæmorrhagiam producunt.

Sanguinis morbosa jactura maximam, & continentem valde venosarum appendicum aperitionem supponit, quæ vel *uteri hęmorrhagiam* in copiosiori, aut *stillicidium* in diuturniori, sed modico profluvio inducere solet, ideoque hujusmodi dilatatio duplex esse poterit, vel quæ nullam continui solutionem conjunctam habet, vel quæ aliqua læditur exulceratione: examinabimus nunc singillatim ambas.

I. Appendicum dilatationes, quæ citra continui læsionem accidunt, iisdem de causis in uteri nimio profluvio producuntur, ex quibus menses nimii oriri solent; ex. gr. appendicum orificia, quæ maxime dilatari debent, quando causæ omnes (*n.* 1. 2. *Art.* III.) superius indicatæ simul concurrant, tunc fluet uberius sanguis per extensa orificia, præsertim si ipsis ceteræ jungantur causæ (*n.* 3. *Art.* III.) enunciatæ, quæ veram *uteri hęmorrhagiam* perducere valebunt, a sola ortam appendicum dilatatione, plus minusve persistentem pro causarum pertinacia quæ orificia distendunt.

Modicam vero sed diuturniorem eorum orificiorum dilatationem faciet causarum congeries (*n.* 1. 2. *Art.* II.) complexim agentium; exigua tunc copia erumpens sanguis per longum tamen temporis spatium præsertim si causæ addan-

datantur (*n.* 3. *Art.* II.) ideoque tunc habebimus a simplici orificiorum dilatatione absque continui evasione *uteri stillicidium*, seu *suintement de la matrice*.

II. Dilatationes vero cum continui solutione, aut appendicum excoriationes plures causas agnoscunt, quas tantum indicabimus, nam singulas alio nostrum erit perscrutari: hujusmodi sunt;

1. Ulcus uteri plus minusve extensum, profundum, aut fœdum, quod visceris fundum, latera, aut collum intrinsecus deturpat, ab innumeris nactum causis infra *Lib. II. Cap. IV.* enunciandis.

2. Excoriationes aut scissuræ, quæ in laborioso partu, abortu, vel ante ortum discessi fœtus, aut adhærentis placentæ extractione interiorem uteri superficiem lædunt.

3. Rhagadia, abrasiones, aut incisiones, quas in interiori uteri facie inducunt, albi fluores acriores valde, injectiones stimulantes, aut distensiones, quas in violentiori partu ægræ patiuntur, læsiones tandem, quibus obstetricantes uterum sæpe lædunt.

4. Varicosæ, aut aneurismaticæ vasorum dilatationes, quæ repentinam mensium suppressionem, syrrhum, aut obstructiones subsequuntur, liberam hinc circulationem intercipientes, vel quæ fungis, aut carcinomatibus succedunt, in cancro & cancrosis ulceribus obviis.

Cum hæ causæ omnes simul ex alterutro vasorum genere ampliorem truncum offendant, ipsum late scindendo, aut erodendo uberrimum, tunc eveniet sanguinis effluvium, seu uteri hemorrhagia; at modica cuoris jactura, seu uteri stillicidium tunc gignitur, cum hæ causæ segniter agant, vel leviter ampliora vasa abradant, vel exiliora tantum, atque capillaria erodant.

III. Neque præteribimus plures alias externas causas, quę internis consociatę valde conducunt ad sanguinis jacturas provocandas, atque augendas quotiescumque in utero superallatarum dispositionum, aut vitiorum aliquod extet, quod impar sit ullum effectum gignere; eædem causæ possunt catameniorum regressum promovere fluxum producendo, aut affluentis sanguinis quantitatem augendo, præposito jam lacteorum vasorum appendicum, aut sanguinis vitio, ecce vobis palam eorum præcipuas, quarum actionem tantum indicabimus.

1. Magnus tempestatis æstus, aut exarcerbationes febrium, quæ præcedunt, aut comitantur morbillorum, aut variolarum eruptionem, vel supurationem; vigiliæ crebræ, & immodicæ, intensiora animi pathemata, uti colerha &c., in quibus circumstantiis omnibus sanguinis rarescentia magnopere crescit, ejusdemque circuitus acceleratur, quod sanguinem duplo nisu in uterum irrumpi cogit.

2. Usus nimius balneorum, aut semibalneorum calidorum, vel pedes calefaciendi abusus, quare rarescentia quam inferius calor inducit, velocitatem ibi, atque sanguinis copiam auget, ut uteri vasa potissimum repleantur.

3. Subita frigoris aggressio, quæ totum corpus invadit, aut inopinata terroris perceptio, gelida pluvia, quæ repente madescit &c. frigus enim ejusque universalis convulsiva constrictio, quæ tunc externum corporis ambitum adoritur sanguinem intus repellit, & internas partes, uterum præsertim tumefacit.

4. Veneris nimius usus, aut violentiora exercitia, qualia sunt deambulatio, saltus, chorea, tunc enim reiteratæ musculorum contractionem sanguinis circulum sollicitant, atque velocitatem intendunt ita, ut majori nisu ad uterum se transferat, preterquamquod Mattimonii usus, uteri fibras tonicis constrictionibus nimis excitando, propria uteri vasa reserari, atque circulum ibi augeri nititur.

5. Casus, aut æquitationis, vel rhedæ secutiones &: subsultus enim quibus

tunc

tunc uterus exponitur vasa aperiunt, atque scindunt, quandoque, minima de causa aliunde superaddita.

6. Ululatus violentiores, aut declamatio, vel lectio elata voce diu continuata, crebra sternutatio, vomendi conatus &c., quæ musculos respirationis, diaphragma, aut imi ventris musculos contrahunt, frequenter, vehementerque; ac proinde agitato, comotoque utero ejusdem facile reserantur, aut scinduntur vascula.

7. Intestinorum tormina diu in diærrhoeis passa, tenesmus &c. aut nisus in sublevando pondere, quod magnam producit thonicam musculorum respirationis, aut abdominis contractionem atque diaphragmatis quæ uterum premit atque aperit ejusdemque vasa discerpit.

8. Abortus, aut laboriosus partus, casus, ictus quos gravidæ interdum patiuntur, quique placentæ adhęsionem debilitant &c., quare in iis circumstantiis venosæ appendices, quę gestationis ergo dilatantur, multum sanguinis effundunt, atque per longum temporis spatium, si semel reserentur, aut uterus tumidus fœtus aut secundinarum præsentia obdutionem magnopere impediat, at hujusmodi morbos *Lib. III.* singulariter perscrutabimur.

9. Efficaciorum tandem emenagogorum remediorum abusus, irritantium pessariorum, vel pedum venę sectionum &c. ad menses revocandos crebre nimis obviorum, vel quando sponte catamenia abire conantur, nam eorum remediorum actio eruptionem vehementius sollicitando, dum uteri vasa reserari magis renuunt, eorum plerumque scissuras periculosas valde, & lethales interdum inducit.

§. IV.

Differentiarum explicatio.

VArietates omnes, quæ animadversione dignæ sunt, vel a diversa morbi specie, vel causarum indole diversa, vel a diverso positu quem in utero morbus occupat pendere videntur.

I. Ut jam *Articulo* primo ostendimus, differentias, quæ a morbi diversitate originem ducunt, hic reiterare licebit, &

1. Cum cruoris effluvium, quamvis uberrimum nimis atque diutinum appareat periodorum tamen aliquam speciem referat *menses nimios* ipsum vocant, *hæmorrhagiam* vero cum nullum periodum præseferat.

2. Menses nimii immodici esse possunt frequentiæ, perdurationis, aut fluxus ubertatis ergo, si ab unica earum causarum originem ducant, & *primus* hinc oritur mensium nimiorum *ordo*; si a binis *alter* prodit; *tertius* producitur, si tres omnes hæ causę simul confluant.

3. Sanguinis jacturę interdum uberrimę sunt, breviores sint nec ne, & tunc *uteri hæmorrhagiam* illas appellant, interdum lęviores prodeunt, diuturniores tamen, quas *uteri stillicidium* nuncupari consueverunt.

II. Differentię, quę pro causarum natura diversa inter se discrepant, specialiorem hic explanationem postulant.

1. Omnis sanguinis fluxus immodicus, quem vel *menses nimios*, vel *uteri hæmorrhagiam* appellant a continui plerumque solutione, vel a simplici ad eam dispositione dependent, quod *priorem differentiam* constituit.

2. Fluxus nimius, quem gignit quędam continui labes ab uteri ulceribus scissuris, aut varicibus oriri solet, & *secundam differentiam* prębet.

3. Omne immodicum cruoris effluvium, continui lęsione expers, gignitur ab appendicum, aut vermicularium vitio, vel copia, aut velocitate sanguinis aucta, atque *tertiam* suppeditat *differentiam*.

4. Vi-

4. Vitia lacteorum vasorum, quę hujusmodi morbos producere valent sunt naturalis angustia, vel accidentalis obtructio excreteriorum, qui parum vel nihil lacticinosi humoris effundunt, ideoque turgida plerumque diu retinet vermicularia.

5. Venosarum appendicum vitia quæ similes affectus gignunt, naturali, aut acquisitæ earum laxitudini tribuuntur, quare reserantur facile, ac diutius in eo remanent statu.

6. Sanguinis vitia, quæ easdem calamitates pariunt a vera vel spuria vasorum plenitudine, aut aucta sanguinis velocitate derivantur, quapropter in uteri appendices, earumque orificia magno nisu cruor continenter irrumpit.

III. Tertium differentiarum genus, quod a continui solutionis positu dependet, vel locali dispositione, neque multiplex, neque magni faciendum videtur.

1. Hujusmodi affectio plerumque uteri cavitatem raro vaginam deturpat, quod patet sursum inspicientibus *Cap. I.* ubi catameniorum semitas exposuimus.

2. Specialiter vero fundus, latera, aut orificium uteri afficiuntur, quare patientes de renum, umbillici, lumborum, fœmorum, inguinum, aut pubis dolore sæpissime conqueruntur.

3. Si vero vaginam id fœdet supra, vel infra; anterius, vel posterius locari poterit, ideoque dolorosæ impressiones, modo vesicam, modo rectum vexabunt.

§. V.

Symptomata.

1 IN omni morboso sanguinis efluvio ægræ debiles plus, minusve, atque laxæ reperiuntur pro jacturę ubertate, aut pertinacia diversa; hujusmodi fœnomena necessario eveniunt a debiliori musculorum contractione, qui exigua spirituum copia irrorantur, tum a fibrarum laxitudine, quarum vasa sanguinea cruore valde depauperata ipsas alere imparia sunt.

2. Cordis & arteriarum pulsi parvi, languidi, atque segniores reperiuntur, tum sanguinis, cum spirituum defectu; *sanguinis inopia*, dum exigua copia, segniterque ad cor affluit, paucasve lentas contractiones excitare potis est; *spirituum paupertate*, qui in ratione inopis sanguinis imminuuntur, atque labefactantur ita, ut debilissimas desidesque cordis contractiones tantum gignere valeant.

3. Facies pallet dum cruor qui viridem colorem prębet nimio fluxu dissipatus cutis exiliora vascula necdum perfecte replet, verum pallor etiamsi universalis sit, vultu magis conspicuus fit, quia cutis ibi gracilior subtus positi cruoris qualitates tum sanitatis, cum morbi statu facilius ostendit.

4. Extremitates frigescunt, tum quia sanguis caloris potissima causa inopię ergo exigua copia illic trasducitur, cum cordis lassitudinis ergo, qui segnius ibi pro majori distantia illum impellit.

5. Ægrę statim appetitum ammittunt, tantumque ciborum horror, atque depravatio intenditur, quantum morbus increscit, quod duplici de causa oriri solet. 1. Quia animales spiritus lingueę, aut ventriculi nerveas fibras parum irrigando eorum instrumentorum sensum imminuunt; 2. verum quia inops sanguis qui parum salivę, aut gastrici succi suppeditat, fermenti actionem infirmat.

6. Quantumvis incumbant ęgrę, tum alimentorum selectui, cum exiguę copię quibus vescuntur, incompletam tamen digestionem patrant, defectu id eveniat vel paupertate gastrici succi, vel ventriculi laxitudine, qui nihilum suis contractionibus foveant fermenti actionem.

7. Pluribus de cavis ipsę citissime emaciantur, 1. si parum alantur, 2. si cibos imperfecte digerant, parumque chyli proindę absorbeant, 3. si tandem con-

continuo sint obnoxię cruoris effluvio, quod majorem nutrimenti copiam disperdat, quam alimenta restituant.

8. Obstructiones haud infrequenter imi ventris accidunt, quia humores per abdominis viscera secernendi in his persistunt debilioris cruoris impulsus, & fibrarum elaterii causa, quę spirituum deficientia relaxantur.

9. Tandem sensim sensimque *Cachexiam* laborare incipiunt, in quo morbo plus lympha atque sero quam sanguine turgent vasa, & quantum cruoris disperditur, tantum seri potus restituit, hac de causa in iis in quibus pluries venam secare interfuit ultimum depromptum sanguinem serosum magis conspicies.

10. Serosa lympha tunc in sanguine redundans raro pura est: plerumque enim, aut chyli imperfecti admixtione quem primę vię subministrant, aut humorum recrementis peccat, bilis pręsertim quam abdominis viscerum hepatis potissimum obstructiones in sanguine retinent, ac inde Cachexiam ipsa intendit.

11. Tunc ęgrę stantes, vel sedentes pedibus aut cruribus œdemate afficiuntur, tum quia sanguis difficillime citra gravitatis leges sursum tollitur, majorem seri copiam ibi relinquens, cum quia lympha ipsa ibi superstes lymphatica vasa infarciens revehitur difficillime, eaque mora inflat.

12. Contra vero dum ægræ lectulo detinentur inferiores artus detumescunt orizontalis positus favore, qui cruoris, atque lymphæ circulationem promovet, vultus tamen, palpebræ, aut oculorum vicinia œdematosa fiunt, cum in iis partibus maxima habeatur solidorum laxitudo, minimumque elaterium, quod lymphæ stasim fovet.

13. Morbi pertinacia œdema augetur, atque sensim, sensimque crura, fęmora, renes aggrediens, anasarca producitur; identidem exuberans lympha abdomine, aut thorace effunditur, si qua ibi obstructio sistat, quam segnis lymphæ, aut sanguinis circuitus produxerit.

14. Si stantibus, vel sedentibus ægris uteri ostium ita locatum sit, ut sanguis facile erumpat, stillabit ille statim, iisdemque proprietatibus pollens, quibus ad uterum affluxerat, fluidus nempe, ruber, calidus, atque odoris expers, qualis ex vena flueret excisa, at si uteri orificium obtegatur, aut ægræ lectulo jaceant, sanguis ibi retentus figitur, grummosque parit plus, minusve extensos, duros, aut fœtidos, prout sanguis ibi moratus est.

15. Hi grummi dum ex utero prodire conantur fibras irritando sistalticas excitabunt contractiones, atque uteri orificio præsertimdolorem in exitu parient, plus minusve intensum pro ut magis hæ partes inflammatæ sensibiles aut dolentes fuerint pro majori vel minori ostii artactione, vel pro diversa grummorum magnitudine aut duritie.

16. Dolor quem ægræ tunc persentiunt, animi deliquia producit sympathicæ reationis ergo, quæ partium mirifico consensu cor aggrediens motum ejusdem retardat; idem evenit cum ventriculus indigestis cibis gravetur, aut intestina flatu intumescant, præterquam quod ægræ sæpe languent si respiratio gravis ipsis superveniat, vel commoveri, aut pedibus stare conentur, nam circulatio in iis circumstantiis statim intercipitur, ideoque syncopes, seu lypothimiæ frequentiora sunt immodici fluxus fœnomena.

17. Quandoque accidit grummosum sanguinem in exitu dolore comitari vehementiori qui convulsiones aut motus convulsivos inducit; ab utero enim redux sanguis partes omnes lacessit, quæ cum matrice sympathicam relationem habent.

18. Dum nulla con tinui solutione afficitur uterus, immodicum sanguinis effluvium si semel desinat, nullum vel levem album fluorem relinquit, contrarium tamen evenit si uteri læsio magnam uteri partem occupet, aut vetustior sit.

§. VI.

§. VI.

Diagnosis.

Diagnosis quatuor Articulos complectitur, quorum; 1. Naturam; 2. Species; 3. Causas; 4. Sedem morbi ostendit, quæ omnia sedulo perpendemus oportebit.

I. Circa morbi naturam mulieres sanguinis effluvio supra vulgarem fluxum uberrimo, diutino, aut frequentiori obnoxiæ præsertim si ex eo lassescant, ac fœnomenis plerisque corripiantur superius Articulo I. indicatis, illas ægrotare testari facile possumus, & contra naturæ leges id evenire fateri.

Puellæ tantum aut juvenes sponsæ hujusmodi profluvium cum mictu sanguineo confundere poterunt, ab eo tamen diu decipi nequeunt; facile enim est; 1. Uretrham a vagina distinguere, aut ex quo eorum canalium stillet cruor; 2. Verum animadvertere intererit an citra mictum, vel inter mingendum sanguis erumpat, in primo enim casu ex utero aut vagina, in postremo casu e vesica prodiret. 3. Urinam denique observando si intimius cruenta appareat ex vesica sanguinem scaturire tuto asserere poteris, si vero sanguis urina fimbriarum modo admisceatur, illum ex utero originem ducere suadebis. 4. Tandem si dubium ullum superesset ægram se decipisse ipsam percontari, verum partem affectam examinare necesse erit.

II. Neque difficile est definire varias effluvii species, quæ ab utero procedunt. Sufficit enim detegere si fluxus aliquem periodum servet quem tunc *menses nimios* appellabis, si vero continenter effluat ipsum *uteri hæmorrhagiam* vocabis.

In primo casu satis erit ordinem indagare mensium nimiorum, prout eos §. IV. Art. I. n. 2. indicavimus.

In altero casu si cruoris effluvium maximum sit, perduret nec ne, *uteri hæmorrhagiam* ipsum audit, *stillicidium* vero *uteri* si modicum sit, sed diutinum ac pertinax valde.

III. Difficilius vero erit nos certiores fieri de diversis specierum causis, quantumvis enim de iis solliciti erimus quarum indago ad morbi curationem maxime conducit, tamen haud infrequenter conjecturis fidere coacti erimus.

1. Nihilo secius suspicari licebit aliqua continui læsione uterum affici, 1. Si effluvium contra naturam eveniat, & legitimam hęmorrhagiam ęmuletur: 2. Si causam adfuisse cognoscamus eam solutionem inducere potissimam: 3. Si ægræ uteri calorem, tensionem, atque dolorem persentiant: 4. Si nunquam hujusmodi morbosus fluxus penitus intercipiatur, sed album, vel rubrum aliquod stillicidium relinquat: 5. Tandem si is acer, fœtidus prodeat, ac suppurationem indicet.

2. Detecta enim continui solutione parum intererit definire ejusdem speciem cum remediorum selectui id nihil faveat, quæ omnibus solutionibus æque conveniunt, scissuræ enim ipsæ sint, varices, vel excoriationes, in ulcera tandem singulæ degenerant. Verum si cui rem intimius perscrutari libuerit innotebit.

Hujusmodi continui solutiones ulcera peperisse quando earundem latex purulentus fluxerat, vel præcedentem inflammationem, aut abcessum non rite pertractatum, aut acrem album fluorem ægrę passę sint, vel erodentibus irritantibus nimis injectionibus uterum lacesserunt.

Excoriationes vero vel scissuras tunc in causa esse suspicabimur cum nullum adsit purulenti effluvii indicium, quinimo aliunde innotescat vehementiores ęgrotas uteri divulsiones in laborioso partu aut placentę extractione passas fuisse.

Vari-

Varices denique diruptas fluxum gignere suadendum erit, quando protinus adoriatur ipse, uberrimus valde sit, & diutinam mensium suppressionem consequatur, quam uteri tumor atque gravitas comitabantur, vel si ille ab uteri syrrho procedat, qui circulum intercipiendo venas facile varicosas reddere valuisset.

3. Contra vero conjecturari oportebit nullam continui lęsionem adesse, atque morbum a sanguinis copia, aut rarescentia, vel a sola vitiata vasorum dispositione derivare, quando uterus in statu reperiatur eo directe opposito n. 2. indicato, quando videlicet 1. Contra naturam fluxus menses nimios tantum gignat: 2. Nulla causa pręcessa sit quę eam solutionem parere valeret: 3. De uteri calore, tensione, aut dolore necdum ęgrę conquestę sint: 4. Nullum fluxus intermissio stillicidium relinquerat: 5. Vel si ullum supererit acrimonia tamen fœtore, aut pure expers videatur.

4. Cum omnis absit continui solutionis suspicio, *primam* morbi causam fateri necesse erit plenitudinem esse, aut rarescentiam sanguinis, vel ejusdem velocitatem qua circumvehitur, quod facile innotebit, 1. Pulsuum observatione, quos plenos, duros, amplos, crebros, aut celeres reperies: 2. Faciei inspectione, quę vivida, coccinea, atque colorata apparebit etiam instante morbo: 3. Subito optimoque venę sectionis effectu, quę sollicite instituta ęgritudinem facile subiget.

Altera hujus affectus causa lassitudini tribuenda videtur appendicum venosarum, quæ elaterio deficientes reserantur facile, difficillime coarctantur. Hujusce causæ indicia erunt: 1. Morbi perduratio, aut pertinacia, quæ venæ sectiones eludit: 2. Ægrotantis gracilis corporis habitus, qui parem uteri ejusdemque vasorum debilitatem prænunciat: 3. Fęcunditas nimia per quam pluries gestando uterus facile elaterium ammittit, præsertim si prima juventute fœtus gerere incęperant; 4. Albi fluoris persistentia, quæ maxime lassescit uteri contextum.

Tandem, quæ *tertia* considerari potest morbi causa rarior est, & vitium vermicularium respicit, quorum excretoria compacta nimis, & arcta menses crebros copiosos ac diuturniores reddit, continenter appendices comprimendo; ea causa in illis tantum oriri poterit, quæ diu pallore laborarunt, quæ sero vel imperfecte menstruarunt, aut in iis, quæ vermicularia obstruta habent, vel suapte natura obtecta.

IV. Parvi faciam sedem rite morbi distinguere, aut semitam inquirere, ex qua sanguis erumpat; raro enim, ita, e vagina procedit, ut hoc perscrutari pene frustraneum videatur; at si id interesse quis crederet, facile patebit ægram explorando, ut uteri tunicas vasorumque statum cognoscamus, atque uteri orificium examinare queamus, quod patulum, dilatatumque inspiciemus, quando sanguis ex utero procedat; obtectum vero, si ille e vagina tantum persluat.

Quo ad specialem partis affectę indaginem pertinet, uteri nempe, aut vaginę, id ægras percontando de doloris tensionis, aut caloris tramite facile dignosci poterit, nam vaginæ aut uteri partes eas affici videbis, quæ iis fœnomenis respondent.

§. VII.

Prognosis.

I. Omnis generice sanguinis per uterum amissio cujusve sit speciei vel a quavis causa procedat, periculosa semper, & nocua valde experitur, quia gravia symptomata inducit, depravatum nempe gustum, languorem, maciem, aut sinco-

sincopem &c., quæ sæpe infaustas consequutiones habent, quales sunt cachexia, hydrops, consumptio &c.

II. Cruoris jacturę quo vetustiores, eo deteriores esse solent, non solum quia earum persistentia a pertinaciori causa ipsas oriri indicat, verum quia temporis diuturnitate humorum qualitates infirmantur valde, atque uteri vasa magnopere labefactantur.

III. Idem pronunciabimus de sanguinis jacturis, quæ anibus accidunt in fausti plerumque eventi, tum quia in iis nisi a violentiori causa a vasorum nempe laceratione procedere poterunt; cum sanguinis ergo qui necessaria fluiditate, & balsamicis molleculis orbatur, quæ concisa valeant consolidare vascula, tandem ætate amisso solidorum elaterio vasa amplius claudi fluxumque sistere imparia sunt.

IV. Hæmorrhagiis difficilius, quam mensibus nimiis mederi quimus, nam illæ ab continui solutione, hæ a sola appendicum dilatatione, laxitudine, aut mollitie dependent, ut facilius, sublata causa, ad naturalem statum reducantur.

V. Menses nimii *prioris ordinis*, qui ab unica causa producuntur, facilius quam ii *secundi ordinis*, convalescunt; qui duplicem causam agnoscunt, atque isti facilius quam *postremi ordinis* menses, quos triplex causa gignit.

VI. Citius promptiusque est sanguinis jacturis mederi a copia, rarescentia, sive aucta velocitate sanguinis orti, quam iis quæ intimum pro causa cognoscunt uteri vitium, illa enim sanguinis amissio ipsa rarescentiam, atque velocitatem subducit, vel aliquam tantum venæ sectionem postulat, at uteri lęsiones continenter rebelles experiuntur.

VII. Inter varia hujusmodi vitia, quæ uteri vasa deturpant, scissuræ nempe, errosio, & ulcera, uno verbo continui solutiones difficilius sanantur, quam eorum laxitas, distentio, athonia, aut inertia, quæ nullum comitem habent continuitatis vitium, quare illæ cruoris amissiones his deteriores sunt.

VIII. Uberiores hæmorrhagiæ simplici stillicidio periculosiores evadunt in iis enim copiose, & celerrime sanguis ammittitur plura hinc, & teterrima magis fœnomena producuntur; læviori quantitate vero erumpit stillicidium quod diu absque gravi nocumento perferre valent ægræ.

IX. Quandoque tamen difficilius convalescunt stillicidia, quam uberrimæ uteri hæmorrhagiæ, nam ea vetustius supponunt interius uteri vitium, quod in ulcus degeneraverat curatu difficillimum, verum hæmorrhagiæ copiam potius rarescentiam, aut celerritatem sanguinis pro causa agnoscunt, vel saltem nuperrimas scissuras facile coalescentes.

§. VIII.

Curatio.

HUjusce morbi medela tres casus complectitur. 1. Uberrimam, atque persistentem sanguinis amissionem, quæ vel repente aggreditur, vel menses nimios emulatur: 2. Veram cruoris jacturam, sed modicam etiamsi pertinacem, ac diutinam valde, stillicidium nempe, quod aliquam, vel nullam periodum servat. 3. Alterius post inceptam, aut perfectam valetudinem regressum, quem præoccupare nostrum erit. Nunc igitur breviter specialem utrorumque curationem plane explicabimus.

CASUS PRIMUS.

Uteri hæmorrhagia.

CUm præceps hic ſit morbus, cito idcirco eo mederi & efficaciter neceſſe erit, eaque de cauſa quatuor ſubſequentes indicationes implere prudenter noſtrum erit, videlicet: 1. Copiam imminuere, aut velocitatem quibus ſanguis in uterum irrumpit: 2. Elaterium vaſorum ſuſtinere uteri laxati nimis vel aliquo modo labefactati: 3. Narcoticis epicratice ſumptis uteri ſenſibilitatem obtundere, ac ab ea natas ſyſtalticas contractiones, quæ fluxum augent: 4. Temperare tandem, atque ſedare ſanguinis expanſionem, vel nimiam ſaltem ejuſdem fluiditatem, aut acrimoniam corrigere, ſi iis de cauſis ſanguinem peccare ſuſpicabimur; quare

1. Ægras quieſcere, atque continuo lectulo detineri jubeto; inverſus itaque poſitus magis idoneus putatur, quia uterus tunc latior eſt; plures Auctores etiam commendant clunes magis, quam abdomen elevare, qua ratione fluxum imminui videtur, at cito percipiemus tantummodo uteri cavitate affluentem detineri ſanguinem, ibique in gummos coagmentari, qui per vices erumpunt contractili uteri vi expulſi, cujus rei mitior effectus eſt affluxum augere, quam ob rem potius quam hanc amplecti methodum magis idoneum videtur ægras orizontali locari poſitu, qui cruoris effuſionem ſtatim ſinit ad uterum affluentis antequam in grummos ipſe coeat; vulgares culcitræ ex lana repletæ plerumque ægris moleſtæ evadunt, eaſque calefaciunt valde, neque ſanguine imbibuntur illuc putreſcente, ſalubrior itaque erit culcitram ſtramineam vel ſi eam faſtidiant ex crinibus confectam adhibere, tandem non ſolum oportebit, quod ægrotantes cubili detineantur, verum in eo quieſcant, ſileant, ac ſi fas erit cogitationes omnes a mente removeant; certum enim eſt præcipites locutionis, aut animi validas comotiones, hęmorrhagias facile reduplicare, aut revocare.

2. In hoc caſu venam ex brachio ſecare magis idoneum remedium eſſe experti ſumus, id enim univerſalem ſanguinis redundantiam ſubducendo ad uterum etiam affluxus imminuitur, contractiones vero cordis moderando illius affluxus velocitas etiam retardatur, quare dupliciter brachii venæ ſectio per patulas appendices affluentis ſanguinis niſum imminuit, earumque obductionem efficaciter fovet, hujus tamen remedii uſum cito inſtituere neceſſe erit, antequam vaſa diu diſtenſa ſuum ammittant elaterium, magis enim prodeſſe videbis ſex venæ ſectiones initio morbi ſollicite peractas, quam duodecim ſero, aut poſt longiora intervalla inſtitutas.

Neque ſectionum numerum, neque extraturi ſanguinis copiam determinare facile eſt, circa quod ægrotantium vires, ætatem, pulſuum conditionem, atque morbi gradum reſpicere oportet, plerumque tamen in præcipiti ſanguinis jactura, quæ maximum detrimentum minatur, fas erit quarto quoque horio venam ſecare, vel ſaltem quatuor, aut quinque intra ſolis curiculum venæ ſectiones patrare, duodecim, aut quindecim unciarum ſingulas, niſi quid valde obſit; ſubſequentibus diebus numero, aut quantitate pauciores venæ ſectiones jubere poterimus, modo fluxus non nihil compeſcatur; verum animadverti debemus minus ægras lædi duabus ſupra opus venæ ſectionibus inſtitutis, quam una, ſed neceſſaria omiſſa; falſo enim aſſidentes conqueruntur de maximo ex utraque parte tum morbi, cum medelæ cauſa cruoris diſpendio, quo jam patientes penitus interimi pertimeſcunt, quare prudens tunc medicus qui ſatis pulſuum indolem noſcit, iis ſedulo perpenſis eorum animoſe querimonias contemnat, opportuniora interdum artis auxilia præſcribendo.

Olim ſane minus in hoc morbo obviæ erant venæ ſectiones, iiſque ſubſtituebant plerumque validas (a) brachiorum, aut ſuperiorum partium frictiones, tum arctiſſima digitorum (b), brachiorum, cruruum, aut genuum vincula, vel cucurbitulas (c) mammis applicitas &c., ea tamen remedia patientibus valde moleſta experta ſunt, parumque pro valetudine reſtituenda efficacia, nondum tamen penitus exoleverunt, quinimo auctoritate antiquorum celeberrimorum ſuffulta interdum etſi fruſtra adhibentur, difficulter tamen ſibi ſuaſerunt Medici & niſi temporis diuturnitate cognoverunt aut melius dicam fateri auſi ſunt, hujuſmodi praxim etiam veterum auctoritatibus tutam venæ ſectioni non præcellere tamen, ne dicerent inutilem prorſus evadere, ingenui tandem recentiores ejuſdem futilitatem teſtari non ſunt veriti, eamque contemnere abſolute ſuadent.

3. Suapte natura ſanguinis amiſſio neque purgantia, multoque minus emetica poſtulat, valde enim timendum erit quod dejectiones, aut vomendi conatus eam non imtendant, ut crebre evenire ſolet, nihilo ſecius non deſunt circumſtantiæ, in quibus prodeſt ægras purgare, aut vomitum excitare, qua methodo interdum hęmorrhagias ſiſtimus ceteris remediis rebelles. Eas tamen diſtinguere haud facile eſt, *judicium, difficile* ſane; ſigna itaque earumdem pathognomonica oſtendemus ubi *cautelas in hoc morbo magis neceſſarias* enunciabimus; ſufficiet hic animadvertere vulgaria purgantia uſuvenire, qualia ſunt Manna, Caſſia, ſal vegetabile, aut Rheum; tum Tamarindorum pulpa, aut Sennæ folliculi infuſi; emeticorum vero reſpectu tutiora, & utiliora erum hypecaquanhæ grana viginti, aut viginti quinque thei poculo ſumpta; at in potioribus circumſtantiis quibus hæc conveniunt remedia, niſi prius venæ ſectionibus vaſa ſufficienter depleveris non erunt propinanda.

4. Dum cruoris volumen imminuimus, atque ſanguinis extractione vaſa uteri explicamus, eorum appendices conſtringere laxas nimis, aut conciſas opus erit, qua de cauſa adſtringentia exhibebimus apozemata, aut bolos.

Hujuſmodi apozemata ex decoctionibus perfici poterunt plantarum adſtringentium, Plantaginis videlicet, Borraginis, Mille Folii, Urticæ Altheæ ceterarumque hujus ſenſus, quas infra *Articulo ſubſequenti* enumerabimus; at ſalubrior erit earum ſtirpium ſuccos depuratos apozematum modo haurire, ad trium vel quatuor unciarum doſim, cui circiter uncia additur ſyrupi appropriati roſarum nempe excicatarum, baccarum myrti, coraliorum, corticis granatorum, aut conſolidæ majoris.

Boli vero coagmentantur ex ſanguine Draconis, Terra Japponica, Maſtice, Coralis Præparatis, Succino, ovorum Teſtis, Alumine Rupeo, Balauſtis, Cortice Granatorum, Lapide hęmatite, Croco Martis adſtringente &c., quorum duo vel tria ſeliguntur ad decem, duodecim, vel quindecim grana ſyrupo quoddam appropriato remixta ſumenda; uſitatiores tamen boli fiunt ex aluminis, ac ſanguinis Draconis ſingulorum granis quindeci ſub forma bolari pauco ſaccharo remixtis.

Cum quarta quaque hora ægris jus propinare mos ſit, ita ſimili intervallo inter medio tempore apozematum, aut bolorum eorum vel utriuſque ſimul doſis ſi morbus urgeat exhiberi ſolet, bihori vero intermedio ſpatio ſemel vel bis pthyſanæ nonnihil calefactæ poculum pro vehiculo præſcribite.

5. Si grave opus ſit, atque lethale effluvium repente ſiſtere, juri alter vel duo pugili addi poterunt florum *Scolymi ſilveſtris* in taleolas diviſi, vel eorum defectu drachma una ventriculi hædi, vel leporis probe loti, hujuſmodi remedia

(a) Galenus. *l. ad Glaucon. cap.* 14. (b) Galenus. *Ibid.* Hippocrates, *II. de Morb. Mulier. in Princ.* Aetius, *Tetralib. IV. Sermon.* 4. *cap.* 64. Paulus Æginèta, *De Re Medica Lib.* 3. *cap.* 64.
(c) Hippocrates, *Sect.* 5. *Aphoriſm.* 50.

media tutissima sunt, eaque in uteri hæmorrhagiis valde prodesse compertum est.

6. Cum in hoc morbo obtusos dolores haud infrequenter circa uteri collum ægræ persentiant ab eruptione, mora, aut grummis sanguinis productos, iique patientes invite commoveant, atque matricis excitent violentiores subsultus, qui ægritudinem confirmant, atque augent, idcirco magni momenti erit narcoticis eas impressiones temperare, qua de causa pthisanæ ebollienti addi convenient capita aliquot papaveris albi, vel apozematibus syruppi diacodi parum, aut bolis tinturæ cujusdam annodynæ guttę aliquot, modificando ita dosim eorum pro ægrotantium viribus, ut absque sopore quiescant.

7. Patet jam non esse tunc copiose ægras nutriendas, ne alimentorum ubertate cito plethoram restituamus quam vanæ sectionibus subducere conamus, exhiberi tantum oportunum censeo lene nutrimentum non nihil glutinosum quod humores demulceat paresque reddat vasa consolidare; quare ægræ solo vapido jure alentur quarta quoque hora sumpto ex pullo aut vituli frustulis confecto, quod si densare volueris, eum radicibus Althææ aut Consolidæ majoris in bacteolas divisis ebullietur, eo pariter collineant vitulorum tali, aut pisces glutinosi exangues vel crustacei; si vero intererit effervescentiam, aut rarescentiam sanguinis moderare, pullorum coquendorum venter seminibus repletur, mellonis contusis, & mundatis, vel eorum uncia culinari ola infunditur, aut juri emulsio superadditur, quandoque tamen seminibus radices substituuntur aliquæ, aut folia oxalidis.

8. Ægras levi hac nutrictione substinere fas erit donec morbi vigor persistat, quo sublato largiorem dietam indulgere poteris, & loco bovilę carnis aut vervicis, quę acriorem succum præbent, oryzę, vitulinæ carni addi poterunt, aut eorum cremor, vel lentium ecoctarum coclearia aliquot, gelatina etiam interdum propinari potest ex carnibus patrata &c. imposterum si convalescere incipiant luteum ovorum jure solutum, aut integrum si lubeat absorbeant ægræ, vel orizarum parum aut jusculi cum pane cocti; sero tamen in hoc properato.

9. Morbi initio vini potum interdicito pro usu leniorem subadstringentem pthisanam exhibendo: subsequenti Articulo ennumerabimus stirpes, quæ hic usuveniunt, sed usitatiores sunt radices Consolidæ majoris, Poligani aut Bistortæ, verum folia Plantaginis, Millefoliorum, Urticæ, Altheę &c., ex iis tamen tum radicibus cum foliis uncia est adhibenda ut levior fiat potus, facile secernatur, eumque patientes affatim haurire queant: crebre etiam efficax experitur levior decoctio lentici aut levissima tinctura terræ iapponicæ.

10. Hujusmodi ptihsanis præcellere videntur quæ ex corticibus aurantiorum immaturorum, aut radice oxalidis conficiuntur, præsertim si qua humorum solutionis aut rarescentiæ suspicio adsit, quapropter in iis circumstantiis interdum ita proficuæ sunt ut nonnulli auctores quasi totidem specifica ipsas commendent.

11. Sæpissime evenit ægras repente animi deliquiis aut lypothimiis corripi, quæ sane perterrere solent, idcirco promptiora quædam auxilia ad manus habere necesse est, qualia sunt acetum simplex, compositum aut theriacale, Sal Anglicus volatilis vel aqua Carmelitarum; iis nares fricantur, ac tempora aceto, aut aqua Ungarica, frigida etiam aqua facies aspergitur; at his omnibus incassum adhibitis exhiberi poterunt confectiones Alkermes, aut Hiacentinæ, tum Aqua Florum aurantiorum solutæ, proderit etiam coclear vini Rotæ, aut Alicantis, vel parum aquæ Carmelitarum, aqua fontana remixtæ.

12. Cum haud infrequenter ea animi deliquia a grummis sanguineis procedant, qui uteri orificium obtegentes, ejusdem limen premunt, vel mora san-

ra sanguinis effusionem impediunt; ideo grummosum sanguinem removere cito oportebit, sedulo tamen cavendo ne uterus, ejusdemque ostium lædatur.

Plerumque proposita methodo prudenter, diligenterque instituta sanguinis jacturam sistimus ita, ut vel convalescere tantum reliquum sit, vel cruoris stillicidium supersit, de quo articulo sequenti &c., quandoque tamen evenit si uteri vasa concisa, aut erosa sint, hemorrhagiam diu sustineri remediis usitatioribus rebellem, quam ob rem sapienti Medico efficaciora auxilia adhibere fas erit etiamsi periculosa suspicentur, ea externa plerumque sunt, fomena nempe, cataplasmata, emplastra, pessaria, tum uteri injectiones, frigida pediluvia &c., de quibus attendite.

I. Inter ea infirmiores expertæ sunt fomentationes; ipsæ ex decoctionibus fiunt radicis Bistortæ, Poligoni, Burcæ Pastoris, Plantaginis, Equiseti; Rosarum Rubrarum, Baccarum Myrthi, quæ aqua veterinariorum ebulliant, hinc ex his madefacta linteola postquam expressa fuerint abdomini, pubi apponunt, interdum spongiam ebullienti aceto madidam applicant; animadvertendum est hujusmodi remedia pene frigida esse adhibenda, ne calore potius augeamus, quam specificis remediorum viribus jacturam minuamus, eidem consulito subsequentium topicorum ergo.

II. Neque his præcellent emplastra quæ lumbis, aut umbilico tantum applicare consueverunt, ut ceteris topicis spatium relinquatur; plura hujusmodi componi possunt ex adstringentium familia deprompta, at sæpissime officinalia usuveniunt, *Emplastrum pro matrice*, *Emplastrum de mastice*, *Emplastrum Comitissæ*, *Emplastrum contra rupturam &c.*

III. Cataplasmata non immerito magis commendant, applicantur ipsa pubi vel ossi sacro; ea multiplici ratione patrantur, ex foliis Urticæ combustis vel araneorum telis pauco aceto tostis, aut subero pulverato, ovi luteo, & aceto rosato remixto, ex quibus pulmentum conficitur; denique terra bolaris usuvenit succo plantaginis lota & aceto subacta, vel fimus asini, aut veris aceto lotus; gipsum tandem arabico gummi torefacto comixtum, ac ter quaterve ovorum albuminibus in pultem induratum magnopere commendatur.

IV. Pessaria simili ratione ac cataplasmata confici solent, verum cum proximius morbi sedi locentur, plurimi idcirco existimantur; id tamen incommodi habent, quod in utero erumpentem sanguinem repellant, ibi in grummos inspissaturum, nisi tamen brevi hoc utatur auxilio citoque removeatur.

Haud infrequenter ipsa conflari solent 1. ex succis plantarum adstringentium, Plantaginis, Millefolii, Centinodiæ, Urticæ, tum pulveribus balaustorum, Gallarum, corticum granatorum omnia albumine ovi subjigendo, donec pultem referant, quæ velo aut multiciis obducta vagina intromittitur.

2. Ex pulveribus interdum coagmentantur accaciæ veræ, masticis, sanguinis Draconis multo succo Portulacæ aut Plantaginis solutis, ut facile imbibantur gosipii grummi qui filo appensi utero apponuntur.

3. Ex fimo sui, aut asini, Plantaginis succo aut Portulacæ imbuto & mucilagine seminum Cidoniorum, aut Tragacanthę, rosarum aqua peracta subacto, qui sub pultis forma linteo obtectus intra vaginam mittitur, certioremque ibi effectum præstare asserunt.

V. Magni facere poteris in utero injectionum effectus magis quam pessariorum; ipsæ enim morbi sedem intimius attingunt, eadem tamen de causa caute incedendum erit ipsas levioribus componendo adstringentibus, quæ matricem minime lacessant.

Tutissime fieri possunt ex decoctionibus radicum, & foliorum adstringentium, gallarum succis expresso, inter quos magis commendantur ii Plantaginis, Urticæ, Mille folii aut Consolidę majoris, qui modo singillatim adhibentur, modo gum-

do gummi Arabico soluti, addito quandoque sanguine Draconis, aut amyllo; si auctoribus fidendum sit ceteris præcellere videntur injectiones ex succo stercoris asinini recentis, cujus efficacia in hoc morbo pluribus experimentis comprobatur.

VI. In quacumque tum uteri, cum ceterarum partium cruoris amissione ozicrati potum veteres magnopere commendarunt quamvis, in uteri hæmorrhagiis pro summa sensibilitate, & nervoso gracili contextu eo parcius usi sint; id tamen hodie pene obsolevit ac ubi præceps videatur occasio modica substitui solet copia spiritus salis, aut vitrioli dulcificati, vel salubrius aqua Rabelii ad gratam aciditatem usque, pthisanis super effusa, quæ magis edulcorari possunt syrupis consolidæ, aut rosarum rubrarum. Hoc sæpissime efficacissimum remedium reperi.

VII. Tandem frigida pediluvia ex astringentibus etiam decoctionibus patrata comode usuveniunt; vidimus enim capite præcedenti calida pediluvia per aortam descendentem, ad vasa uterina sanguinem derivare, quod fluxum valde auget, ex converso itaque patet gelidam aquam sanguinis cursum retardando ejusdem affluxum ad uterum imminuere simulque hæmorrhagiam non parum compescere.

CASUS SECUNDUS.

De modica sanguinis jactura, seu cruento stillicidio.

DUplex esse potest uteri stillicidium, alterum ex se morbum constituit, alterum symptomaticum est, quod hemorrhagię uteri succedit, atque sensim remediorum usum aut fluxus continuatione imminuitur.

In utroque casu brachii venæ sectiones conveniunt prout symptomata, aut ægrotantium vires postulaverint, minus tamen licebit sanguinis extrahere quam in uteri hæmorrhagia, præsertim si stillicidium symptomaticum sit, ubi ægræ præcedenti cruoris amissione, aut institutis venæ sectionibus maxime langueant.

Uterque casus postulat ægras epicatrice purgare alvum ciendo, aut vomitum excitando, modo nihil obsit, in iis præsertim circumstantiis, quas inferius indicabimus, ubi necessarias ad hunc morbum pertinentes cautelas enunciabimus, tutius vero in idiopathico affectu alterutram purgandi methodum seligere oportebit, cum in eo plus virium supersit minusque adsit detrimenti metus, quam in symptomatico stillicidio, in quo nuper coalitæ appendices facile reserari queunt; si primas vias expiare opus sit, magis idonea adhiberi poterunt, & ægrotantium viribus accomodata remedia; verum si vomitum excitare conveniat, ipecacuannha ceteris emeticis erit anteponenda modica tamen, sed sufficienti dosi.

Postquam purgatione, atque venæ sectionibus vasa depleta, & primæ viæ expiatæ fuerint causis mederi nostrum erit, quæ stillicidium induxerunt, aut confirmant; si ab ulcere affectus, syrrho, aut uteri cancro originem ducat, iis morbis propria palliativa saltem conveniunt remedia, quædam interdum læniora adstringentia ad imminuendum stillicidium magis oportuna suppeditando, quæ ex infra propositis seligere poterunt; at si a vulgaribus causis dependeat quæ ad tres reducuntur classes: quarum: 1. Lassitudo est seu atonia appendicum venosarum, quæ laxe occluduntur: 2. Levis erosio, atque nonnullarum nuperrima laceratio, quæ difficillime coalescit: 3. Obstructio lacteorum vasorum, quæ continenter repleta propinquas venas comprimendo earum dilatationem confirmant, ac cruoris amissionem intendunt, remedia singulis idonea sequenti articulo enumerabimus.

I. Quapropter appendicum tum laxitate cum atonia. 1. Adstringentia usuveniunt,

veniunt, quæ hujus partis elaterium restituere easque appendices arctare potis sint; cum hæc remediorum classis confertissima sit, ideoque magis commendata hic enunciare tantum licebit; usitatiora * asterisco designando, etiamsi fatemur præexcellentiam eorum plerumque a præoccupatione, aut consuetudine pendere.

ANIMALIA.

Radices.

* Tormentilla * Bistorta * Filipendula * Pimpinella * Fragaria * Pentaphyllum Geranium Robertianum	In decoct. a ℥ ß ad ℥ j In subst. S. p. a ℈ j ad ℈ ij

Folia

* Poligonum * Plantago * Mille folium * Bursa Pastoris Equisetum Pilosella * Pimpinella * Urtica alba Myrtus Pentaphyllum Pervinca Solidago Saracenica Pulmonaria Folia tenella Querci Pyrola Nummularia Brunella Betonica	In pthisan. aut decoct. a m. i. ad ij Eorum succus expressus, depuratusque a ℥ ij. ad ℥ iiij.

Flores

* Rosæ rubræ Italicæ * Balausta Flores Cotoneorum	In decoct. a ℥ j. ad ℥ ij. In subst. S. p. a ℈ j. ad ℈ ij.

Fructus

Baccæ Cupressi Gallæ Glandes, earumque calices, aut capsulæ Grana Coriaria	In decoct. a ℥ j. ad ℥ ij. In subst. a ℈ j ad ℈ ij.

Baccæ myrti * Cortices granatorum Cortices aurentiorum agrestium	Pthisana conficitur, ex quatuor aurentiorum corticibus duplici aquæ œnophoro ebullitis.

Succi

* Catechu sive terra Japponica * Mastix * Sanguis Draconis Acacia vera	In subst. a ℈ j ad ℈ ij.

Ligna

Santala * Quercus * Lentiscus	In decoct. a ℥ ß. ad ℥ j.

Balsama

* Coppay * Canadense	Sacharo remixta a gutt. IV. ad gutt. VI.
* Terebinthina Veneta	a ℈j. ad ʒß. cum syrupi cocleare aut ovi luteo

ANIMALIA.

Perlæ Spodium * Cornu Cervi pp. * Testæ ovorum calcinatæ * Os sepiæ	In subst. S. p. a ℈ j. ad ℈ ij.

MINERALIA.

* Lapis Hematitis * Bolus Armena * Creta Brianconia Terra sigillata * Succinum Flavum Granata * Alumen * Coralia †	In subst. S. p. a ℈ j. ad ℈ ij.

Præ-

† Post contentiones innumeras tandem compertum est coralia producere insecta quædam, ex polyporum genere, quæ intra eorum corticem locata flores interdum referunt, quare Marsilius, & alii decepti sunt ipsa falso inter plantas enumerando. Recentiorum sententia non solum veritate, & polyporum existentia est suffulta, verum Sale ipso Alcalino Volatili, quod Coralia recenter captata analysi suppeditant, odore urinoso piscibus putrescentibus proprio, quem ipsa redolent dum aqua putrescunt, satis ostenditur animalis natura. Nos tamen hic consuetudini consulentes inter mineralia coralia recensuimus.

Præparationes Galenicæ.

* Aqua Plantaginis * - - - Burſæ Paſtoris * - - - Mille Folii * - - - Roſarum - - - Equiſeti * - - - Poligoni - - - Foliorum tenerrimorum querci - - - Ranarum	ab ℥ j. ad ℥ ij. vel iij.

Syrupi

* Syrupi Roſarum excicatarum * Baccarum Juniperi * Urticæ emortuæ * Mille folii * Plantaginis * Cidoniorum * Coraliorum	ab ℥ j ad ℥ j ß.

Trochiſci

* Succini flavi Gordoni Terræ Japponicæ	a ℈ ß. ad ℈ j.

Præparationes Chymicæ

* Crocus Martis adſtringens	a ℈ ß. ad ℈ j.
* Tinctura Coraliorum * Roſarum rubrarum * Terræ Japponicæ	a ʒ j. ad ʒ ij.
* Aqua Rabelli	guttæ aliquot ad gratam aciditatem.

Poſſumus ex multiplici plantarum vel aromatorum ſerie ad libitum plura ſeligere, & idonea doſi pthyſanas, depuratos ſuccos, apozemata, jura, julapia, portiones &c., vel bolos, oppiata, rotulas &c., conficere ſecundum leges *Cap. IV.* enunciatas: frequenter enim convenit remediorum formam innovare ut facilius ægrotantium guſtui ipſa aptentur.

II. In appendicum venoſarum eroſione edulcorantia, & aglutinantia remedia opportuniora ſunt, quę nonnihil etiam adſtringentia & vulneraria ſint. Subſequens claſſis hujuſmodi continet medicamenta, concinno ordine digeſta, inter quę aſteriſcus * uſitatiora deſignat.

VEGETABILIA.

Radices

* Symphitum majus * Nimphæa * Althæa * Oxalidis * Fragaria	In decoct. ab ℥ j. ad ℥ j ß.

Folia

* Verbascum * Hypericum * Gnaphalium montanum * Alchimilla * Sanicula * Bugola * Lactuca * Portulaca * Caryophyllata Geranium Sanguineum Scabiosa	In decoct. a m. j. ad m. j. ß.

Semina

* Semina frigida * Lactucæ Portulacæ	In emulſ. ſingulorum a ʒ ij ad ʒ vj in decoct. duplum.

Succi

* Tragacantha Gummi Arabicum * Ladanum * Myrrha	ad gr. x. aut XII.

Ligna

* Lentiſcus	In decoct. ad ʒ ß. pro ſingulo œnophoro.

ANIMALIA.

* Spodium raſpatum	In decoct. a ʒj ad ʒij pro ſingulo œnophoro
* Cornu Cervi raſp.	In ſubſt. a ℈j ad ℈ij.

Syru-

Syrupi

* Consolidę majoris Granatorum Oxalidis Limoni Omphacii Ribesiorum	ab ℥ j ad ℥ ij.

Ex super allatis substantiis ut nuper demonstravimus sub diversa forma varia medicamenta componi possunt, decoctiones nempe, oppiata &c., animadvertendum tamen erit agglutinantibus, & vulnerariis in cassum adhibitis adstringentia addi debere ex prima remediorum classe desumpta.

III. In postremo casu ubi a chlorosi superstitem aliquam suspicamur uteri obstructionem, quæ vasa lactea adhuc infarciat ac proinde sanguinis circulum intercipiat, mitiora apperientia usuveniunt Cap. VIII. indicata, ubi de chlorosi disseruimus; modica tamen dosi, & adstringentibus copulata, alias augeri poterit potius quam imminui cruoris effusio.

IV. Non desunt interdum signa quæ varia causarum connubia in hoc morbo indicant, erosionem videlicet & laxitudinem simul, obstructionem atque erosionem, laxitudinem & obstructionem, at quod valde deterius est erosionem una, laxitudinem ac uteri obstructionem ostendunt, in singulis his casibus enim remedia pariter copulare necesse est, quæ compositis causis mederi efficaciter valeant.

V. In omnibus nuper propositis circumstantiis. 1. Topica auxilia præcedenti articulo enunciata possunt adhiberi, fomenta nempe, emplastra, cataplasmata &c. quinimo minus timoris superest calorem ex his utero communicatum stillicidium augere, copiam ac velocitatem augendo affluentis sanguinis.

2. Præter ea alterum reliquum est remedium, quod adhuc indicare prætermisimus, in hæmorrhagiis tamen caute adhibendum cum facile uterus calefaciat, verum in simplici stillicidio utilissimum evadit.

Hujusmodi sunt suffumigia, quæ divesa ratione patrari possunt; simpliciora fiunt ex aceto candenti laminæ super affuso; magis composita parantur ex rosarum rubrarum corollis, Balaustis, Baccis Myrti, Mastice, Karabe, Ladano &c. omnia substiliter terrendo, & gummi tragacantha subjigiendo, inde in aqua rosarum, aut plantaginis soluta trochisci efformantur, quæ laminæ ignitæ superimponuntur. Quidam (a) Auctores inter specifica remedia ranas umbroso loco excicatas laudant, aut ungulas muli in bracteolas concisas eodem rationi igni, aut ferro candenti superimpositas.

Recipiuntur plerumque hujusmodi suffumigia per sellam familiaricam, at cum fumus difficillime ita ad uterum pertingat, commodius tubus additur, oportebit tamen sellam elevare, ac ignem a tubo aliquantisper removere ne tactu calescat nimis, & uterum, aut vaginam lædat.

3. Cum uteri stillicidium hæmorrhogia minus periculosum evadat minusque urgeat, etiamsi diu persistat, ideoque largiori victui erit indulgendum, quare non solum gelatinas permiseris cornu Cervi aut carnium, verum juscula, oryzarum cremorem, fercula, ova sorbilia, aut jure soluta in prandio, carnium tantummodo

(a) Michael Johannes Paschalius. *Methodi curandi Lib. I. Cap 55.*, qui asserit hac methodo vetustiorem hæmorrhagiam curasse.

tummodo usum interdiceris, his interdum substituendo pisces assatos vel aqua parum excoctos, ægræ interim procul vino pthisanæ usu persistent sero levem narcoticum hauriendo, si difficillime somnum capiant.

4. Etiamvis frustraneum videatur ægris continuam quietem commendare, nihilo secius violentiora esercitia ipsis interdicere fas erit, in quo sedulo incumbere convenit ut ęgrę cubili, aut bisellio silentes detineantur, verum cum lætitiæ æque, vel mœroris ideæ ipsis noceant, itaque ab iis erit abstinendum, connubii usum pariter intermittendo.

Ea medendi ratione, vel subjigitur ita morbus, ut lymphaticum effluvium album lacticinosum tantum, vel quasi carnium lotura cruentum fiat, quod flores albos appellant (de quibus capite sequenti) vel penitus eradicatur, ut regressui obsistere tantum reliquum sit.

CASUS TERTIUS.

Methodus præcavendi hæmorrhagiæ regressum.

1 OMmnia removere satagere debemus quæ hæmorrhagiam aut stillicidium renovare valerent, quare ægras certa vitæ methodo regere necesse erit violentiora ipsis exercitia prohibendo, quæ cito lectulo quiescant, sero expergefiant, verum ut animi pathemata compescant, neve conjugis absentia tristentur hortari debemus, unam tantum comestionem permittendo elixæ vel assatæ carnis, circa vini potum parcius indulgendum videtur, nisi parum interdum ventriculus poscat.

2. His cautelis, quæ potissimam constituunt prophlaticæ curæ partem, remediorum usum addi potest, quæ meliorem in subjigendo morbo præstabunt effectum, at cum magna ex parte vel penitus sublata causa videatur, ea remedia modica dosi sat erit exhibere, mitiora etiam pariter eligendo.

3. Idcirco si inertes aut laxæ persistant venosæ appendices læviora adstringentia sub pthisanæ, aut succi depurati forma propinabis, vel bolos quibus uti poterit, usque dum catameniorum effluvium periodice absque ulla sanguinis jactura restituatur, identidem absolvitur medela sola pthisana, aut leviori decocto chinæ radicis, vel chinæ simul, & sarsæ parillæ.

4. In appendicum vero erosione demulcentium, & aglutinantium usu erit insistendum, ac præter superius indicata remedia commode usuveniunt jura pullorum, seminum frigidorum, ranarum, testudinum &c., vulnerariis quandoque remixta, qualia sunt balsamum Coppai, aut Canadense, butyro simul cacai, aut spermate ceti subacta.

5. Usum reiterare poteris mitium aperientum ubi supersint lacteorum obstructiones, hujusmodi sunt decocta amara in quibus soluta fuerint grana quindecim aut viginti tartari chalybeati solubilis, tum viginti, aut vigintiquinque terræ foliatæ tartari, tandem lactis serum locum habet plantis amaris super affusum, cui similia addita sint remedia.

6. In omnibus iis circumstantiis aquæ minerales ferrugineæ utiles evadunt idonea tempestate propinatæ, modo parum, vel nihil purgandi vi polleant, atque modica saturentur ferri copia, cujusmodi sunt illæ de *Forge*, at si purgantes minus, aut ferrugineas adhibere coacti erimus, poterunt ipsæ aqua communi dilui.

7. Lactis usus in eo triplici casu oportunissimus experitur, aliqua tamen diversitate, quando enim elaterium restituere opus sit vasorum lacteorum, lac caprinum, vel nonnullorum auctoritate ovilum commendatur, modo eum ventriculus patiatur; asininum valet edulcorare sanguinem, lacticinosum humorem solve-

solvere, aut vermicularia laxare; vaccinum vero magis idoneum videtur vulnerariis decoctionibus consociatum, quando nuperrimas cicatrices agglutinare intersit, vero eo simul asininum collineat.

8. Suffumigia tamen in singulis casibus conveniunt modo tepentia sint, cum unicus sit scopus appendices roborare, atque laxam uteri interiorem superficiem, ideo trochisci usuveniunt ex thure, mastice, ladano, rosarum corollis, aut balaustis confecti, vel ex duobus eorum, aut tribus aqua plantaginis subactis, quæ gummi tragacanthæ auxilio in trochiscorum formam redacta utero sub fumi specie excipiuntur.

Cautelæ necessariæ circa hujus morbi medelam.

I. Cum gravissima cui mederi interest indicatio sit sanguinis jacturam compescere, idcirco remedia quibus maxime fidere debemus reiteratæ sunt venæ sectiones, adstringentes pthisanæ cum radicibus bistortæ, symphiti corticibus granatorum, aut aurantiorum viridum &c., decoctiones terræ Japponicæ, succi depurati, plantarum adstringentium urticæ, Althææ videlicet, Plantaginis, Mille Folii &c., boli tandem ex pulveribus stipticis sanguinis Draconis præsertim, aluminis rupei ad grana singulorum quindecim quarta quoque hora sumenda.

II. Menses nimii similia postulant remedia, mitiora tamen, & aptiori dosi.

III. Cum uteri stillicidium minus periculi conjunctum habeat in remediorum usu, minus angi fas erit; imo prudentis erit interdum cunctari naturæ conatus perscrutando, ut morbi gradus rite detegere, & magis idonea remedia exhibere valeamus.

IV. Generice effluentis sanguinis copia intercipere debemus, minime tamen citius quam par est ne violentiores superveniant hystericæ suffucationes, neve, quod deterius esset, hæmorrhagiæ præceps detensio inflammationem, aut syrrhum inducat, quare suspicari licebit de crebro adstrigentium usu, quibus caute Medici fidere debebunt.

V. Frigida itaque pediluvia, pessaria, aut stipticę injectiones, nisi periculum urgeat, minus conveniunt, ac in pręcipiti casu caute incedendum erit, ne promptior remediorum effectus magis quam morbus ipse ægras offendat.

VI. Idem judicare debemus de aqua Rabelliana pthisanis, aut portionibus addita, etiamsi ejusdem modica dosis numquam præcipites effectus præstet, aut ullam perniciem inferat.

VII. Admonuimus jam calida abdomini applicare, aut vagina intromittere, nocuum esse, calore enim rationibus superius allatis sanguis ad uterum celerius transducitur; frigida tamen nimis pariter nocent, quæ sanguinem figunt, ibique morbosos infartus gignunt.

VIII. Medicorum nonnulli in uteri profluvio plumbi præparationes magnifaciunt, saccharum videlicet magisterium atque liquorem Saturni, uteri injectionibus non solum, quod modica dosi minus periculosum foret, verum intus sumi jubent, quod omni contentione dignum est, ac prosequi nefas; magno itaque Boheravio in hoc parendum erit Chemia peritissimo, qui: *Saccharum Saturni* ait (a), *interne commendatur pro remedio salubri contra hemoptœn, hæmorrhagiam, mictum sanguinis, gonorrheas, fluores albos, & similia, tum etiam pro mitificante remedio contra acria sanguinis; sed numquam ausus fui facere periculum, quia felices successus haud vidi ab aliis adhibentibus natos, & quoniam novi vix dolosius haberi, tetrumque magis venenum, quam ab hoc plumbo statim in ce-*

(a) Chimiæ *Tom. II. Processu* 173. *in Scholio.*

in cerussam redituro, ut acidum ab occurrente quacumque re inde absorbetur: hinc lethale, nec facile postea sanandum venenum corporis induitur.

IX. Quod nos magis implicat usus est emeticorum aut purgantium; hujusmodi remedia a celeberrimis praticis magnopere commendantur; quinimo mirabiles quandoque effectus præstant (a), id tamen valde incertum erit; certistissimum contra esse constat eorum actione morbum augeri, neque augmenti gradum dignosci posse, haud mirum enim in iis circumstantiis *judicium difficile* esse; cum nisi longa praxi & summa artis solertia obtineatur, circa quod animadversiones nostras sequenti capite complexi sumus.

X. Evidens enim est: 1. Nedum purgantia, aut emetica in uteri hæmorrhagia convenire, nisi ventriculi aut intestinorum cruditates jacturam intendant: 2. Has saburras confirmare non posse morbum nisi triplici ratione, aut febres excitando quæ sanguinis velocitatem accelerent; cruorem periodice inspissando quod infartum uteri augeat; intestina crispando aut velicando, quod pares in utero effectus inducit; ex iis ergo consequitur ea remedia numquam esse adhibenda nisi: 1. Cum ventriculus, aut intestina cruditatibus aut indigestis cibis graventur, quod nauseæ, tormina, languor ostendunt, vel inconcinnum vitæ præcedentis regimen: 2. vel si peridioca febre corripiantur ægræ, quam comitentur periodica pulsuum concentratio, horror, tormina, aut regulares collicę insultus.

XI. Ecce vobis limites quibus purgantia exhiberi possunt, at maxima prudentia duas alias conditiones postulat ut tutius incedamus: *Prima* est vasa venæ sectionibus deplere ut uberiores caveamus efusiones, quas ea remedia excitare possent; *altera* procul esse dolorem, aut tensionem uteri, quæ in iis casibus inflammationem parere valerent.

XII. In conditionum earum etiam confluentia numquam eumdem præstare ea remedia effectum expectabimus, plerumque tamen tutius usuveniunt in simplici stillicidio, quam in uteri hęmorrhagia, cum minus pertimescenda sit hęc sanguinis irruptio; Tutius pariter in hydiopatico, quam symptomatico stillicidio, quia minus languidæ ægræ facilius eruptionem patientur, si qua eveniet; tutius tandem in ea sanguinis jactura, quæ nullam continui solutionem comitem habet, nam integra uteri vasa magis eruptioni obsistunt quam læsa.

XIII. Cum de utilitate in hoc morbo aut pernicie purgandi certiores facti simus reliquum parum implicat; emetica enim erunt anteponenda modo cruditates adhuc ventriculum gravent, præsertim si ægrę facile vomant, purgantia vero si saburræ sint intestina ingressæ, vel quando stomacho adhuc morantibus ægræ laboriose eruptent.

XIV. Eliguntur interdum mitiora purgantia & ægrotantium viribus accomodata, epicratice plerumque primas vias expiando, emiticorum vero respectu Ipecacuannha potissima est ad viginti, XXIV, aut XXX grana, aut tartarum emeticum, vel alia antimonialia; de cetero radix illa mitius agit, solvit, atque abradit facilius ventriculi saburras, tandem tartaro emetico alvum magis ciet.

Remedia in uteri hæmorrhagis commendata, quibus utiliter, vel saltem innoxie uti potest.

Quamvis adstringentium, & agglutinantium series, quas ostendimus innumera suppeditent remedia, diversa circumstantiis omnibus opportunissima non esse prędter-

(a) Hypocrates, *Lib. II. de Morbis Mulier.* omnesque post eum, qui de hoc morbo scripserunt.

prætermittenda censuimus nonnulla specialiter ab auctoribus commendata, quæ utilia vel tuta saltem experta sunt, hujusmodi sunt.

I. Alumen rupeum quod Adrianus (*a*) Helvetius, tamquam specificum remedium in omni sanguinis amissione proposuit, at in uteri hæmorrhagia potissimum paratur salis fusione argenteo præparata concleare, cui fuso subquadruplum sanguinis draconis additur, ac antequam massa induréscat, pillulæ efformantur magnitudine pisi.

Si modica appareat cruoris jactura earum pillularum drachma semis quarta quoque hora exhiberi solet cum syrupi cydoniorum cocleare, at si hæmorrhagia maxima sit, scrupuli duo aut drachma prescribi possunt pthysanam superbibendo graminis, aut infusum plantarum capillarium.

D. Helvetius hujus remedii efficaciam magnopere prædicavit, qui validos effectus vidit imo validos quandoque nimis prodire expertus est, citius enim quam par est fluxus supprimendo teterrima symptomata producit; plerumque aluminis sumpti copia ventriculum gravat, continentes ansietates inducit atque languores, alvum obstipat, ut conatus nimii necessarii sint in excernendis fecibus incassum clisteris exhibitis.

Hodie Helvetii specificum pene obsolevit, ei tamen substituitur alumen sanguine draconis, & pauco saccharo, tragacanthe auxilio remixtum sub forma bolari, & simili intervallo bis in die exhibitum, qua methodo tutius evadit.

II. Essentia Rabelii cujus compositio in pharmacopea Parisiensi describitur ceteris stipticis præcellit, & efficacissima est cujus actionem pro libitu moderare valemus.

Vulgaris exhibendi ratio est 56. aut 57. guttas poculo, aut libris duabus aquæ symphiti radicis ad gratam aciditatem superaffundendo, cui additur uncia, vel uncia cum semise syrupi granatorum, ribesiorum, aut capillarium plantarum donec gratissima citreæ potionis species conficiatur.

Ejusdem ciatus quinque vel sex unciarum quarta quaque hora propinatur in uberiori fluxu, qui si modicus sit dua vel tria pocula pro singula die sufficient, aut semel in simplici stillicidio.

Hoc remedium nec ventriculum ledit, nec intestina costipat, si essentia deesset, spiritus vitrioli dulcificatus substitui poterit, qui simili ratione sumptus eosdem præstabit effectus.

III. Succus (*b*) expressus ex fimo asinino aut suillo rite depuratus utilis (*c*) censetur quotidie quatuor drachmarum dosi ter haustus, æqualis copia remixtus syrupi coraliorum, rosarum exicatarum, aut baccarum myrti parum aqua totius citri aromatizatus; interdum diluitur cum aquæ plantaginis uncia, vel alterius similis, tum ex eodem succo syrupus conficitur, qui simili methodo sumitur, tandem ex fimo catoplasmata coagmentantur, quæ hypogastricæ regioni quandoque applicantur.

IV. Radix filipendulæ, (*d*) cortex radicum mori albæ (*e*) testa ovorum (*f*) calcinata, epidermis (*g*) pedum anseris exsicata, utraque remedia quasi totidem specifica commendata reperies, quæ ad drachmam hauriuntur aqua vel succo plantarum adstringentium prius soluta.

V. Ovi vitelum crudum vel leviter coctum vini rubri cocleare, aut aquæ plantaginis distillatæ haustum lenissimum, tutissimumque remedium suppeditat,

(*a*) *Traitè des Pertes de sang.*, Paris 1697. in 8. (*b*) Roderic, a Castro *De Morb. Mulier. Lib.* I. *Cap.* 3. & alii passim. (*c*) Johannes Schmidt. *Ephemerid. Medico-Phycar. Decur. I. ann. IX. & X. Observat.* 56. (*d*) Mercatus *De Morbis Mulier. Lib. I. Cap.* 8. (*e*) Idem, *ibid.* (*f*) Riverius, *Cent. IV. Observ.* 86. Raimundus Fortis, *in Consult. & Respons. Medic.* (*g*) Joh. Actamannus, *in Praxi Chimiatrica*. Raim Fortis *ubi supra*.

tat, quod per plures dies ingurgitare poterunt ægræ utiliter præsertim in uteri stillicidio.

VI. Gummi (*h*) arabici drachma aquæ plantaginis vel alterius stirpis simili virtute donatæ uncia soluta mane jejuno stomacho sumpta non parum prodest, hoc remedium æque ac superallatum ex glutinantium classe dessumitur, & in uteri stillicidio a leviori excoriatione orto convenit.

VII. Flores (*i*) nucis decidui ombroso loco exsicati ac in pulverem redacti eo collineant vini rubri cocleare per aliquot dies propinati.

VIII. Remedium quod tot laudibus extollit (*k*) Forestus quasi secretum mirabile, ab Helideo summo Clinico Bononiensi præceptori suo adeptum. Ipsum ita paratur.

Turtur sumitur modice pinguis, postquam plumis exutus, atque exenteratus fuerit, ipse pauco vino, ac aqua rosarum luitur, venter vero masticis ruditer contusi uncia repletur, & veru transfosus, dum inassatur, butyri loco aceto rosato irroratur, sedulo dein adeps colligitur; asato vero turture, olla recenti, & vernice intus obducta ipse imponitur, lutatoque vase in furno ad siccitatem comburitur donec pulvis fieri possit.

Forestus admonet per plures dies exhibendum esse coclear unum hujusmodi in aqua plantaginis aut quavis alia decoctione adstringenti, interdum ægras circa renes, pubim atque inguina illa pinguedine fricando, at si hujusce remedii virtuti fidendum esset mastici potius quam ejusdem præparationi effectus tribuendus videtur, cum parum vel nihil a præparatione eos pendere censeam.

IX. Subsequens decoctio quam (*l*) Septalius proponit ut potissimum, atque arcanum remedium experientiis comprobatum hic locum habet.

Cortices sumuntur trium aurantiorum viridium in bracteas concisi, & cum libris septem aquæ ad tertiæ partis consumptionem ebolliuntur, residuum filtratur, cujus unciæ octo aut novem quotidie mane exhibentur. Septalius animadvertit ejusdem decoctionis virtutem augeri si ebullitionis fine addatur pilosellæ manipulum, aut pluries ferrum ignitum in ipsa extinguatur, potissimum itaque remedium esse testatur in morboso uteri effluvio, modo ille continui læsione non laboret.

X. Inter topica remedia (*m*) Solenandrus cataplasma quodam magnificat, quod primo morbi aggressu sanguinis jacturam sistit, vel vetustiorem etiam, aut pertinaciorem, atque (*n*) Riverii, Etmul. (*o*) aliorumque celeberrimorum practicorum (*p*) auctoritate fulcitur, eumque tali pacto componitur.

R. *Gipsi s. p.* ℔ I.
Gummi Arabici torefacti s. p. ℥ X.
Albuminum ovorum quassatorum n. V. aut VI.
Misce, & sub cataplasmatis forma umbellico, & lumbis applicito, & multo gosypio obducito.

Quanti pendeat hujusmodi remedium prætereo, at cum extrinsece tantum usu veniat, neque ullum detrimentum comitem habeat; imo necessarium quandoque in uteri profluvio videatur, quare ipsum enunciare non prætermisi.

XI. Demum stanni calx in mensibus nimiis aut immodico fluxu intus sumpta pauca rosarum aqua remixta quandoque exhibetur mane videlicet jejuno stomacho

(*h*) Mercatus, *ubi supra.* (*i*) Solenander *in Consil. Medicinal.* (*k*) Observat. *Lib. XXVIII. Observat.* 10. (*l*) *Animadv. & Caut. Lib.* VII. *Cent.* 145. (*m*) *In Concil. Medic.* (*n*) *Praxeos Medicæ Lib. XV. Cap.* 3. (*o*) *De Morb. Mulier Cap.* 1. (*p*) Timæus von Guldenkhlee, *Lib.* IV. *Cap.* 9.

macho ad grana x. xv. aut xviii. per dies aliquot continuata ; Cum hoc remedium ventriculum nihil laceſſat ut vulgaribus adſtringentibus fieri ſolet eximguæ ſtipticitatis ergo, ideoque uſum adſtringentibus tutiorem judico, eumdemque nullam induxiſſe noxam quidam mihi aſſeruit amicus.

Eodem in hyſterica paſſione uti ſuadent circa quod eo lectorem mittimus ubi ſpeciatim de hoc morbo loquuturi erimus, ac de ſtanneorum noſtram exponemus ſententiam, quæ tanti exiſtimant.

Remedia adverſus eumdem morbum pariter commendata, futilia tamen, vel ſuſpecta.

Nulla magis veterum Medicorum remedia fulciuntur, quam cucurbitulæ mammis appenſæ, quare Hypocrates his verbis aſſerit (q): *Mulieri ſi placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quam magnam ad mammas appone:* (r) Galenus idem conſentit hodie tamen prorſus obſoluerunt, me enim latet quem edant effectum cum iis nondum uti vidiſſem, verum ſuadeo ex brachio venæ ſectionem cucurbitulis valde præcellere.

II. (ſ) Foreſtus, (t) Majernus, (u) Artamanus oſſa humana calcinata commendant, imo ſecundum Majernum ad albedinem torefacta ad drachmam ipſa propinantur in vini rubri cyato diluta, aut aquæ plantaginis, verum præter horrorem quem horum remediorum habere ſolemus parandi methodus, potius aperientia redere oſſa quam adſtringentia mihi videtur.

III. Franciſcus (x) Feyenus antiquus profeſſor Monſpeſſulanus proponit ſpongiam pice liquida imbutam, ac intra ollam furno ad ſicitatem toſtam, ut ex ea pulvim fieri valeamus ; hujus pulveris grana xii, aut xv ſufficienti quantitate ſucci plantaginis ſoluta tum intus exhibet, cum injectionibus addit, eaque in uteri hemorrhagiis utiliſſima evaſiſſe teſtatur, at ille pulvis diureticus eſt, ac proinde emenagogus, nefas ergo erit pro ſiſtendo immodico fluxu ipſum adhibere.

Idem pronunciare poterimus de colophonio, quod (y) Solenandrus laudat, ſucco plantaginis dilutum ad drachmæ doſim ſumptum; fatetur enim ægram certo a quarta doſi valetudinem recuperaturam eſſe, *id fiat quater, ait, & erit curata infallenter Deo dante.*

IV. Riverius (z) ejuſdem Univerſitatis profeſſor meritiſſimus indubitanter aſſerit ſpicam nardi pulveriſatam ſimili doſi in liquore idoneo ſolutam optimum præſtaſſe remedium, apparet enim *Obſervat. 32. Centur. 2.* eo aliis copulato adſtringentibus utiliter uſum eſſe, plurimi ſane exiſtimo Riverii in rebus Clinicis ſolertiam, at ſua pace valde id eveniſſe dubito ; odor enim, atque ſapor aromatici indicant remedium attenuare ac aperire, auctorum etiam plerorumque opinionem ſi amplectamur, qui menſes ipſa evocare potius docuerunt.

V. Neque majorem laudem meretur tinctura antipthiſica Etmului quam auctor idoneo vehiculo (aa) ſolutam ad guttas xii, xv. xviii. exhibebat, ejuſdem parandi ratio hæc eſt (bb).

♃ Sac-

(q) *Sect. V. Aphor.* 50. (r) In Comment. *in hunc Aphoriſm.* (ſ) Obſerv. *Lib.* xxviii. *Obſerv.* 10. (t) *Praxis Medic. Lib.* III. (u) *In Praxi Chimiatrica.* (x) Practic. Medicin. *Lib.* iv. *Cap.* 58. (y) *In Conſiliis Medicinalibus.* (z) *Praxeos Medicæ Lib.* xv. *Cap.*3. (aa) *De Morb. Mulier. Cap.* 1. (bb) Vid. Ettmullerum *in Comment. in Schrod.* & *in Morelli Method. Cap.* de Tincturis.

℞ *Sacchari Saturnini,*
& Vitrioli Martis, ana. ʒ j.
Spiritus vini rectificati, ℥ viij.
Repone in loco frigido, donec rubescat spiritus.

Saccharum Saturni quod compositionem intrat satis obest ut nullus Medicorum quavis sit auctoritate suffultam illam amplecti debeat, animadversiones nostras ad trutinam advocare poteris superius *pag.* 107. expositas ubi Saturni usum perscrutati sumus.

VI. Minus nocuus expertus est pulvis sperniolæ crolii quem hic (*dd*) ostendam, de cujus virtute anceps valde hærerem

℞ *Myrrhæ electæ & Thuris masculi ana.* ℥ *ij.*
Croci triti ʒ *ß.*
Terantur, & misceantur omnia
Pulvis ex aqua spermatis ranarum per saccum resoluta imbibatur vigesies vel trigesies, ita tamen ut semper prius exsiccetur
Tandem adde Camphoræ ʒ *iij.*
Pulvis servetur ad usum, cujus dosis ad ij. vel iij. in aqua Artemisiæ vel in vehiculo quovis idoneo.

Prima hujusce formulæ inspectione patet perperam thus & crocum seligisse emenagoga quidem pharmaca, & camphoram attenuanti facultate præditam ad uteri hæmorrhagiam sistendam, quare inutile non solum, verum perniciosum hoc remedium puto, ac si identidem detrimento expers fuit id tenuiori dosi tribuendum censeo.

VII. Medicus quidam (*ee*) Alemanus smaragdorum pulvim ad grana octo sumi jubebat ac in desperatis cruoris amissionibus profuisse valde testatur, idem prædicant de turchesiis dupla dosi sumptis, at tum de cupri facultate smaragdis inhærenti, cum de ossium calcinatorum efficacia quibus, (*) turchesię referuntur maxime dubito

VIII. Usneam (**) ad scrupulum unum intus sumptam non contemno, minus tamen commendo, quam Medicus quidam (*ff*) Alemanus qui pro speficico, atque potissimo habuit remedio, ut sequentem compositionem ex ea patraret.

℞ *Usneæ pulverisatæ, & Eboris fossilis seu Coraliorum, cum spermate vanarum recenter collecto præparatorum, ana.* ℈ *j.*
Apii confecti, gr. j.
Cum syrupo idoneo f. Pillulæ parvæ foliato auro obductæ, quæ alternis diebus cum emulsione aliqua ex seminibus quatuor frigidis cum aqua spermatis ranarum prius recenter parata, circa decubitum sumantur.

Idem

(*dd*) *In Basilica Chimica.* (*ee*) Daniel Crugerus, *in Ephemer. Curios. Natur. Germ. Dec.* II. *Ann.* 5. *Observ.* 24. (*) Petrus Borel Medicus de Castro, & Accademicus Parisiensis Primus ostendit, Anno 1664. Turchesias Ossa esse putrefacta, atque Calcinata, Vide *Antiquites de la Ville de Castres, Liv.* II. *Chap.* 12. Et la *Description du Cabinet de l'Auteur*, in ejusdem libri fine. Dominus Reamurius idem postea demonstravit. Vide *les Memoires de l'Academie Royale des Sciences, annèe* 1715. *pag.* 174.

(**) Arabes omnes Musci species *usneas vocant:* vide Matthiole *Commentaria in Dioscorid. Cap.* 20. & Dodonèe. *Stirp. Hist. Pempt.* 3. *Lib.* 5. *Cap.* 13. at hujusmodi vocabulum nisi eam musci speciem apud nos significat circa Ossa, & Cranium Umanum adnatam dum per diutinum tempus pluviæ, frigori aut radiis Solaribus illa sexposuerunt, quibus valde emolita, atque terreis moleculis imbuta, necessariam huic plantæ nutritionem valent suppeditare.

(*ff*) Martin Bernhard. a Bernitz, *in Ephemer. Curios. Natur. German. Decur.* I. *Ann.* 2. *Observ.* 55.

Idem auctor pulverem proposuit ex Usneæ, fimi æquini, & Sperniolæ anatina dosi peractum, quo flocci ex gossipio aut lana gummi simul arabici auxilio imtur, qui pessariorum modo vagina intromittuntur neque inutiliter.

IX. Quasi totidem veteris credulitatis, atque superstitionis reliquiæ sunt auxilia a nonnullis medicis recentioribus etiam commendata adversus uteri profluvia. Convalescere igitur ægras defendunt si ipsæ cadaver (gg) tangant, si sub assillas (hh) aut prope scrobiculum buffonem exsicatum gestent, si propri effusi sanguinis chalybeo cocleari torefacti guttas (ii) aliquot cum ovi luteo hauriant, vel novem stercoris (kk) muris pillulas auratas comedant, si indusium (ll) ferant quo diu vir sit usus, si corpus circumvestiant (mm) *musco repenti terrestri* Matth. seu *musco terrestri clavato* C. B. P. vel *Helleborastro*, (nn) apud Gallos *pied. de grisson* aut (oo) *Helleboro vero*; adde tandem serici (pp) coccinei Kerme præsertim infecti minutim concisi drachmam, ovi luteo hauriendam, quod postremum remedium non erit prorsus flocifaciendum; at cetera antecedentia penitus contemnenda videntur, nisi horror interdum quem ipsa excitant motum aliquantisper sanguinis imminuerent, atque ita paullulum hæmorrhagiam sistere valerent.

CAPUT X.

Fluor albus.

§. I.

Descriptio, & Differentiæ.

PRæter uteri hæmorrhagiam, de qua adhuc loquuti sumus, alteri fluoris generi lacteo, albo, vel lymphatico sunt mulieres obnoxiæ. Hujusmodi effluvium interdum uberrimum, interdum modicum, modo continens, modo intermitens est Latine *Fluxus muliebris*, aut *Fruor albus* appellatur, Gallice *Flueurs*, vulgo *Fleurs blanches*, aut *Perte en blanc.*

Raro hic morbus virgines aggreditur, non desunt tamen exempla earum respectu quæ diu chlorosim laborarunt, plerumque tamen eo corripiuntur mulieres, quæ pluries pepererunt, quæ laboriosos partus passæ sunt, aut abortum, demum ætate consistentes, quæque infirmam valetudinem gerunt, aut inconcinnum vitæ regimen ducunt.

Hujusmodi ægritudo modo mensium suppressionem, modo non comitem habet, verum in utroque casu modo persistit modo intermittit albus fluor.

Hic qui citra suppressionem intermittens evadit aliquot dies plerumque catameniorum eruptionem præcedit, eaque instanti augetur, ac prosilente sanguine perdurat etiamsi tunc distingui nequeat, patet denuo fluxu cruento desinente in diem imminui post decem, aut decem & octo dies penitus abire, utrum citius aut serius pro subjectorum diversitate simili ratione revertere.

(gg) Vitus Riedlinus, *Lin. Medic. Ann.* 5. *Febr. Observ.* 20. (hh) Daniel Crugerus, *ubi supra*. Ephem Curiof. Natur German. *Decurs Ann.* VI. & VII. *in Append. Tit.* 2. *Fascic.* 2. *Medic. Cassellianorum* (ii) Joh. Hartman. *In Praxi Chymiatrica*. (kk) Raimundus Joh. Fortis, *in Consult. & Resp. Medicis*. (ll) Ettmuller, *de Morbis Mulier. Cap.* I. Johannes-Fredericus Helvetius, *in Diribito-Medico, pag.* 117. Hic credulus valde sibi suadebat penitus menses intercipi ut necdum revertant: *Sed metuendum*, ait, *ne exinde in tantum supprimantur menses, ut numquam amplius in posterum fluant*.
(mm) Martin. Bernhard. a Benitz. *Ephem. Curiof. Natur. Germ. Decur.* I. *Ann.* 2. *Obs.* 52.
(nn) Renealmus. *Observ.* 21. (oo) Johann. Harthaman, *in Praxi Chymiatrica*. Ettmuller. *de Morbo Mulierum*, Cap. I. (pp) Ephem. Curiof. Germ. *Decur.* III. *Ann.* I. & X. *Observ.* 235.

Continens vero albus fluor eadem methodo prope menstrua increscit, iis desinentibus imminuitur donec vulgarem gradum recuperet; numquam tamen penitus deficit quinimo simili ordine intenditur.

Quando ille intermittens est cum mensium suppressione, catameniorum periodum plerumque æmulatur, quorum vices gerere videtur, perduratio etiam a mensium haud absimilis est etiamsi nonnihil diuturnior.

Tandem in mensium suppressione continens hujusmodi fluor varietatibus valde obnoxius est, modo aggressu aut perduratione mensibus respondet, modo nullum periodum servat quod interdum observatur in intermittente albo fluore quem suppressio mensium comitatur.

Hęc totidem sunt albi fluoris species, aliæ *cum* menstruorum *suppressione*; aliæ *ipsa expertes*; *continentes* aliæ; aliæ *intermittentes*; quædam *periodice intermittunt*; nonnullę *intermittendo nullum periodum conservant*; at aliæ supersunt differentiæ, quæ a *natura*, *colore*, atque *proprietatibus* fluentis laticis desumuntur.

1. *Ab humoris natura*; nam ipse modo serosus, purus, lymphaticus est, modo albus, spissus, lacticinosus apparet, quam ob rem alter *lymphaticus*, *lacticinosus* alter fluor vocari soleat. Postrema hujusmodi species tres alias complectitur, quæ gradu inter se differunt; prior humorem præbet *lac* colore atque opacitate referentem, *altera* seri speciem ostendit, humorem nempe dilutum magis, album minus, magisque translucidum, *tertia* tandem laticem præstat diaphanum sane, sed mucilagineum magis, atque densum ab aqua furfuris haud absimile.

2. *Ab humoris prosilientis colore*; qui varias constituit fluoris species prout fluor albus erit, fuscus, cinereus, flavus, viridis, aut quasi carnium lotura rubescens.

3. *Ab humoris qualitate*; quæ tres species gignit, *quæ* odore & acrimonia expers est, *quæ* acris & corrodens experitur, *quæ* male olet.

§. II.

Causæ.

HUjusce humoris diversitates quas adhuc recensuimus sufficiunt ut duplicem speciem albi fluoris instituamus, quarum una fluorem *lacticinosum* præbet; altera prorsus *lymphaticum*. In priori casu nostrum erit perscrutari succum lacteum a vermicularibus secretum, in altero casu puram lympham qualis per lymphatica uteri vasa circumvehitur, quare facile erit judicare: 1. Flores albos lacticinosos ab eo procedere quod lacteus uteri liquor antequam in vermicularibus colligatur pro eruptione facienda continenter stillet; 2. Lymphaticos vero fluores gignere liquidiorem lympham, quæ a propriis vasis prosiliens in utero cadit, forasque erumpit, sunt procul hæ distinctę ægritudines, quas sæpe Medici confundunt, etiamsi sejunctim eas pertractare conveniat.

Causæ fluoris albi lacticinosi.

Lacticinosum fluidum, quod in utero vermicularia secernunt, atque ibi mensis spatio congestum catamenia fovere debet iis fluentibus solummodo stillando ut periodicus fiat mensium cursus, quem *Capite I.* explicavimus, nequit ipsum guttatim effluere, ac proinde album inducere fluorem nisi: 1. Ubertatis ergo vasa eo repleta reserari cogat: 2. Nimiæ fluiditatis ergo per appendicum orificia etiamsi rite firmata ipsum effugiat: 3. Vasa vel nimis laxa sint, vel facile paten-

patentia ut minima vi eorum ostia dilatare valeat, speciatim igitur has diversas causas perscrutabimus.

I. Succus lacteus qui pro chyli exuberantia in vermicularibus abundat, parietes vasorum premit atque aperiri cogit in iis præsertim mulieribus,

1. Quæ uberius edunt, cibisque vescuntur valde nutrientibus, qui multum chylum suppeditant

2. Quæ parum se exercent vitamque desidem gerunt, aut sedentariam parumque chyli ammittunt.

3. Quæ in puerperio lac fugarunt, vel cito nimis fœtum alere desisterunt, ex quo chylus ad mammas evehi assuetus ad uterum transit.

In albo fluore ab hoc *primo* causarum ordine procedenti humor erumpens albus, spissus, lacteus prorsus apparet, nam mutato loco verissimum lac est redundans.

II. Succus lacteus, qui pro nimia fluiditate per extremitates etiamsi arctas vasorum effugit, seri tenuitatem pro causa agnoscit, inque iis reperitur.

1. Quæ phlegmatico ac pituitoso temperamento donantur aut aquam continuo potant.

2. Quæ sanguinem habent a lenta febri, aut alia morbosa causa solutum.

3. Quæ longo remediorum aperientium usu humores nimis attenuarunt.

In hoc *secundo* casu fluor clarus, mucilaginosus extat ab aqua non dissimilis, multæ serositatis ergo qua diluitur.

III. Orificia lateorum vasorum seu vermicularium vel nimis, vel facile patent, idcirco contentum humorem cito effundunt in iis,

1. Quæ suapte natura debiles, & graciles sunt, in quibus vasa omnia, uteri præsertim, conformationis ergo laxa, tenuia, aut patula nimis sunt ut facile reserari queant.

2. Quæ vermicularia eorumque orificia emollita nimis habent ab ipso succo lacteo multiplici de causa valde seroso.

3. Quæ intima uteri tunica quæ ea orificia obtegit donantur laxa nimis ob frequentes laboriosos vel immaturos partus debilitata.

4. Quæ uterum libidinoso tactu, aut pellicatu sunt nimis lacessitæ, ut crebre vermicularia exprimendo ipsa tandem, eorumque orificia penitus elaterio orbentur.

In hoc *postremo* casu fluor plerumque medium locum tenet inter mucilaginosum, & lacteum effluvium, ex una parte lacticinoso minus densus, albus, atque lateus apparet; spissior tamen mucilagineo, albidior, aut magis lacticinosus, æmulatur enim multa aqua lac dilutum aut serum imperfecte depuratum.

Usque adhuc de simplici lacticinoso fluxu disseruimus qui ab una triplici causa dependet, a copia nempe seri illius a tenuitate, tum ab inertia vermicularium, *primamque* ita fluoris albi *classem* in hac specie constituimus.

At facile innotebit dari posse fluores qui duas simul earum causarum copiam videlicet, & tenuitatem; tenuitatem, atque inertiam; inertiam tandem, atque succi ubertatem pro causa recognoscant, & *secundam* in hac specie constituemus albi fluoris *classem*.

Accidit tamen copulari interdum tres eas causas, copiam nempe, tenuitatem atque inertiam, at ecce vobis palam *tertiam* hujusmodi fluoris *classem*.

Frustra putarem in albo fluore diversa causarum connubia determinare quæ fluores producere valerent ex secunda & postrema simul classe compositos, satis erit prioris causas rite indagare, iisque affines, ut speciales ortas comparationes facile detegamus.

Causæ fluoris albi lymphatici.

Lympha quæ per vasa lymphatica interna uteri facie reptantia circumagitur nequit in utero effundi, ac proinde lymphaticum fluorem parere nisi duplici sequenti de causa: 1. Quando in iis vasis detenta ibi œdematis speciem gignat donec trans uteri tunicas sibi pandat viam: 2. vel cum aliqua ex parte sint propria labefactata vasa ut lymphæ exitum facile sinant; id evenit dum uterus aliqua continui solutione læditur, & ambas nunc causas singillatim examinabimus.

I. Lympha in vasis retenta per tunicarum hiatus exitum petit, atque in uterum irrumpit, si

1. Maximus habeatur uteri descensus qui producendo, implicando, aut lacessendo tunicas vasa comprimat lymphatica, ut inde lymphæ circuitus intercipiatur.

2. Si obstructiones tubercula, syrrhi aut carcinomata in uteri substantia exoriantur, quæ circulum lymphæ impediant.

3. Si tumores adsint, infartus, aut durities, quæ glandulas lymphaticas obstruant ubi lymphatica vasa confluunt ab utero redeuntia, hujusmodi sunt glandulæ omnes lymphaticæ, hypogastri præsertim, quæ ad Iliacarum bifurcationem locantur, quod refluxum inhibit lymphæ, eamque in propriis vasis coarcevari cogit.

Ea obstacula a sanguinis spissitudine, atque lymphæ oriri possunt vulgari de causa producta, vel crebrius a morboso variolarum, scorbuti, strumarum, aut carcinomatis fomite; eademque de causa plerumque hujusmodi fluoris species illas ægritudines comitatur, vetustiones præsertim.

II. Vasa uteri labefactantur eorumque scissuræ, lymphæ jacturæ occasionem præbent, quando

1. Vasa illa lymphatica moranti lympha turgida nimis sponte sibi aliquam sternit viam, quod plerumque diuturnioris, aut uberioris plethoræ consequens est.

2. Quando interna uteri tunica excoriationibus aut scissuris læditur ut lymphæ erumpenti semitam aperiat; id tamen citra lymphaticorum labem evenire potest.

Causæ continui solutionis eorum lymphaticorum vasorum eædem sunt, quæ sanguinea vascula erodunt, de quibus fusius capite præcedenti disseruimus, vel saltem gradu differunt, cum major vis in corrodendis requiratur sanguineis vasis, quam lymphaticis.

Quod superius de diverso classium lactei cruoris connubio loquuti sumus, idem hic intelligi debet lymphatici fluoris respectu: nam

1. Hujusmodi fluores simplices esse possunt ab unica causa procedentes, lymphæ videlicet stillicidio, aut vasorum labe

2. Vel componi possunt ex duabus simul illarum causarum quod haud infrequenter earum affinitatis ergo accidere solet.

Tandem pro coronide addam sæpe evenire, quod tamen difficillime decerni potest, lacticinosum fluorem lymphatico copulari, quorum conubium fluorem gignit partim lymphaticum, partim lacticinosum, seu melius dicam lacticinoso-lymphaticum.

§. III.

§. III.

Explicatio differentiarum albi fluoris.

PRima differentia. Fluor albus vel aliquam vel nullam mensium suppressionem comitem habet.

1. In albo fluore tunc menses sistunt, quando ille lacticinosus sit uberrimus, & secundi vel tertii ordinis cognatus; exinaniuntur enim vermicularia antequam propinquas venas comprimi valeant, ut sanguis exprimatur qui catamenia producit; suppressio vero in lymphatico fluxu evenit, quando diuturnior sit, abundans, atque ęgras lacescat, ut innanitionis statum inducat directe oppositum plenitudini ad menstrua cienda necessariæ, denique in utroque casu suppressio numquam complecta fit, nisi per varios prius diminutionis gradus transacta fuerit.

2. Abest mensium suppressio quando fluor hujusmodi prioris ordinis tantum & lacticinosus sit, vel recens lymphaticus, in primo casu enim vermicularia nisi supervacaneum humorem effundunt multum in iis reliquum ad menses evocandos sufficiens, in secundo vero casu nondum languent ęgrę ut impares evadant menstrua parere, morbi tamen pertinacia interdum post successivam diminutionem aberrant tandem catamenia.

Secunda differentia. Fluor albus vel continens, vel intermittens est.

1. Ille secundi vel tertii ordinis lacticinosus plerumque continens est, præsertim in tenuitate humoris, aut laxitudine orificiorum vermicularium, quæ ipsum continent, lymphaticus pariter persistit positis vasorum labe, aut scissura.

2. Fluor contra prioris ordinis lacteus semper intermittens experitur quia vasa exuberantem tantum humorem effundunt, verum hujusmodi secundi etiam vel tertii ordinis intermittens apparet, quando modicę humorum tenuitatis atque vasorum laxitudinis ergo nequeat lacticinosus succus nisi a magna redundantia sibi pandere viam, quod per vices accidit; patet enim intermittentes fluores continentes fieri posse, & contra.

Tertia differentia. Albi fluoris continuum effluvium, aut variabile est, & incremento obnoxium, aut unum persistit.

1. Quotiescumque penitus lacteo humore non exinaniantur vermicularia, constans ille album effluvium augeri valebit, reliquum vero novam congeriem laticis inducet, qui per intervalla prosiliet; lymphaticus pariter fluxus variat, imminuitur enim dum alio erumpit lympha, augetur dum regiminis vitio, aut exercitatione nimia omnis ad uterum transducitur.

2. Fluores albi lactei & continentes procul augmento æque profluunt, si quantum laticis ad uterum affluit, totidem erumpat vasis prorsus exaustis: lymphatici denique uniformes sunt cum nulla adsit vitę regiminis exercitii, evacuationum aut sex rerum non naturalium perversio.

Quarta differentia. Fluoris albi utriusque incrementum modo periodum servat, modo nullam..

1. Hujusmodi periodicum augmentum ostenditur quando lacteus sit fluor, qui ex successiva fiat lacticinosi humoris congerie ut menstruorum leges ęmuletur.

2. Illud vero incrementum a periodo aberrat in lymphatico fluxu si accidentales tantum caussas recognoscat; quinimo in lacticinoso aberrabit quando hujusmodi causæ validius agant.

Quinta differentia. Intermittentis fluoris regressus modo periodici sunt, modo non;

1. Ii periodum servant, quando lacticinosum intermittat effluvium, quoniam regu-

regulares regressus pro causa agnoscunt lactei humoris copiam quæ vermicularia per ęqua intervalla reserari cogit, dum singulis mensibus laticis illius innovatur congeries; ideoque tunc modo non officiant accidentales causæ lacticinosum, fluxum paucis ante catamenia diebus revertere observabis, & idoneo transacto novæ congestionis tempore periodice renovari, augeri denique usque dum sanguis erumpat; imminuitur tandem sensim sensimque prout vermicularia evacuantur, imo prorsus desinit usque dum nova repletione redux fiat, nisi casu fortuito aliqua obveniat causa, quæ periodum intercipiat.

2. Irregulares prodeunt regressus dum lymphaticus erumpit fluxus quia ab accidentalibus causis originem duxit. Vid. *Differentia tertia*. Quandoque lacticinosi fluoris etiam obvertuntur periodi si qua extranea causa ordinem pervertat.

Sexta differentia. Hujusmodi fluores diversimode colorantur interdum albi fiunt, & lac, serum, aut aquam furfuris referunt, simplicem interdum aquam æmulantur, tandem flavi, lutei, aurei, aut citrei coloris conspiciuntur, virides interdum, fusci, vel rubicundi.

1. Albi prodeunt fluores lac, serumque ęmulantes, quando lacticinosi sint, ac prioris, secundi, aut tertii ordinis, minime deturpato lacteo naturali colore.

2. Aquæ limpiditatem ostendunt si eos pura lympha producat.

3. Lutei apparent quando bilis admistione plus minusque densæ aut coloratæ inficiuntur, vel cruentis guttulis deturpantur, prioris fœnomeni ratio satis patet, alterum explicaturus exemplum propono, flavi in peripneumonia screatus, cujus croceus color a sanguine potius intimius remixto quam a bile procedit.

4. Virides prodeunt si ipsis addita bilis, poracea valde sit, vel illi pure saturentur, quod pravum colorem suppeditent.

5. Loturam carnium æmulantur, vel roseum colorem pro diversa admisti sanguinis copia ejusque intima copula.

Septima differentia. Identidem albi fluores inodori sunt & acrimonia expertes, modo acerrimi, corrodentes, aut male olentes.

1. Acrimonia omni orbantur, modo lacteus succus, aut lympha neque bilem, neve pus conjunctum habeat, illumque laticem purus sanguis gignat in utero non moraturum.

2. Contra vero acres rodentes sunt in triplici opposito casu; quando humores deturpantur bile, aut pure, vel a salino acrimonioso sanguine procedant, vel diu in utero morantes ibi facile rarescant, aut putrescant.

3. In similibus tandem circumstantiis scitum plerumque redolent.

§. IV.

Symptomata.

I. Fluoris albi effluvium sanguinem depauperat, eoque magis quo uberius diutinum, atque vetustius erit, ex quibus macies, pallor, in rasione magnitudinis, aut pertinaciæ morbi nanscicuntur.

II. Prout sanguis imminuitur, fibræ laxantur musculares exinanitis, quæ per eas reptant vasculis, tum animalibus spiritibus deficientibus, quos minori copia tunc cerebrum secernit, quod vires prostat atque appetitum lædit.

III. Imminuto cruoris volumine minorem suppeditant salivam parotides atque ceteræ faucium glandulæ, ejusque labefactatur actio; exigua vero ad papillas nerveas affluentium spirituum copia illas inertes redit sensumque delit, quare inapetentia, atque gustus depravatio erunt superventura.

IV. Iisdem de causis gastrico succo deficiente ventriculi fibræ robur amittent

tent spirituum inopiæ ergo, quare alimentorum subactio segnis, atque incompleta fiet.

V. Albus fluor electam demit chyli, atque lymphæ partem quæ sanguinem refocillare deberet, ideoque ab inopi, atque seroso chylo *cachexiam* facile procedet.

VI. Eædem causæ quæ ceteros musculos debilitant cordis contractiones imminuunt *vid. numer.* II. Sanguis enim infirmiori cordis vi impulsus segniter ad extremitates corporis affluet, segnius etiam ad secretoria organa quæ ab extremis arteriarum originem ducunt, at hi humores ab imperfecto chylo orti cum densiores evadant in propriis receptaculis stagnare, atque magis inspissari debent, quod plerorumque viscerum infartus, tum glandularum lymphaticarum obstructiones producit.

VII. Viscerum infartus, atque obstructiones modo grandiores sint sanguinis cursum intercipient, glandulæ vero obstructæ lymphæ gressum impedient; priori enim de causa lympha in vasis retenta uberius in lymphaticas hinc natas venas transire debet, altera de causa illuc transducta lympha difficillime ad sanguinem revehi poterit, utraque demum de causa serosa cruoris lympha pro diverso corporis positu in diversis partibus cumulabitur, artus itaque infarciri videbis stantibus, vel sedantibus ægris, faciem vero, oculos, palpebras iis decumbentibus.

VIII. Deleteria indoles chyli quem primæ viæ suppeditant, atque depravati humores quos obstructa viscera secernunt sanguinem sensim sensimque deturpare debent, eique tandem acrimoniæ vitium communicare, ut tandem serosa nata cachexia acrimoniosa, aut muriatica fiat.

IX. Quamobrem fluores omnes hujusmodi etiamsi prius mitiorem indolem præseferant acriores facti, & corrodentes vaginam tandem, pudenda præsertim excoriabunt, atque ulceribus deturpabunt.

X. Simili ratione ii mitiores fluores cum deteriores fiant, uteri internam superficiem lacessunt, atque phlogsim inducunt plus minusve infensam, atque dolentem, uteri proinde dolor ac tensio nascentur, tum lumbi, renes, inguina, atque pubes dolebunt pro diversitate partis affectæ.

XI. Superallata symptomata n. IX. & X. eo graviora supervenient prout acrioris, & perversæ indolis fluores erumpent, verum bilioso magis ægrotantes temperamento donatæ sint, aut incongruum ducant vitę regimen.

XII. In his circumstantiis cruoris vitium quotidie auctum; purulenta humorum conditio, quæ uterum deturpat, & ipsum sanguinem; continentes uteri dolores; pravus chylus, quem primæ vię præstant, lentam febrem tandem excitabunt, exarcebationibus obnoxiam modicam primum, quæ tamen in diem increscens morbum intendere potis erit.

XIII. Illa mecanica causa, quæ vesicam in ictu contrahit, uterum una constringit ideoque ibi affluentes lacteus, atque lymphaticus humores uno eodemque tempore cum lotio simul foras erumpere decernes, eorum miscella prius in uretra peracta, quapropter in mulieribus albo fluore correptis urinę spissæ conspiciuntur densæ & filamentis aut flosculis purulentis fœdatæ, eoque magis quo fluor uberior, lactinosus, aut purulentus fuerat.

XIV. Floribus albis obnoxiæ mulieres steriles plerumque evadunt; si vero concipient vel immaturos fœtus edunt, vel languidos aut imbecilles pariunt; at cum nosci oporteat conditiones conceptioni, gestationi, atque embrionis nutritioni necessarias, itaque ad *Lib. III.* lectorem mittimus, ubi hæc fusius pertractabimus.

XV. Eadem de causa *Lib. II.* pervolvite, ubi de ulceribus, hydrope, atque uteri descensu loquuturi erimus, quæ a fluoribus albis nanscifcuntur.

§. V.

Diagnosis.

MUlieres haud infrequenter verentur morbum fateri, ut in summo morbi progressu tantum auxilium poscant, imo quandoque plures circumstantias prætermittant, quæ melius indolem, speciem, atque causam ægritudinis ostenderent.

Idcirco haud facile certiores fieri possumus ipsas albo fluore laborare; mox postquam diu in eas inquirimus testantur, albo fluxu fœdari seroso, atque uberrimo citra calorem, aut urentem dolorem, eumque neque urinæ ardore comitari, neque veneris usum implicare, verum circa menses augeri trans imminui modo periodice revertere, modo non; interdum continentem variationibus quamplurimis obnoxium apparere.

Nihilo tamen minus crebre confunduntur hujusmodi fluxus cum ceteris fluoribus, qui ex eodem fonte prosiliunt, etiamsi diversam naturam & causam agnoscant, hujusmodi sunt qui ex uteri ulcere, gonorrhea benigna, aut virulenta procedunt, quos distinguere necessarissimum est.

I. Nobis invicem veniunt distinguenda hujusmodi effluvia, *vel* quando albi fluores recensiores sunt, *vel* vetustiores.

In *priori* casu id est facilius; nam

1. Recentis fluxus latex nihil purulenti habet, pure tamen deturpatur, quod ulcus gignit.

2. Recens fluor, odore, & acrimonia expers est, aut parum vitiatur, purulentus vero ascescit, atque scitum redolet

3. In illo parum, vel nihil caloris, aut doloris adest, attamen calet vehementer, atque dolet uterus, in purulento fluxu.

4. Verum in albo recenti fluore febris abest, excitatur tamen plerumque dum ille pure inficitur.

5. Tandem purulentum fluxum præcedunt inflammationis accessus aut ulceris indicia, minime vero nuperrimum.

In *altero* casu fluores vetustiores eadem signa prænunciant quamvis diagnosis difficilior evadat; plerumque enim accidit in his febrem lentam, dolorem, aut calorem adesse, verum fluentem laticem fœtidum, acrem atque purulentum, aut puri affinem esse, quinimo vetustiores fluores signa omnia complectuntur, quæ purulentum fluxum respiciunt, quare frustraneum videtur hunc a veteri fluxu distinguere, præsertim cum experti simus diuturniores albi fluores, & antiqui in chacheticis subjectis potissimum, etiamsi diverso gradu, & spatio purulentos tandem fieri.

Interdum distingui debent albi fluores a gonorrhea benigna, quæ tres casus complectitur, quando recens est; quando antiqua in gonorrheam degenerans virulentam, & continentem; vel tandem quando albo fluore copulatur, præcedat, aut succedat.

In *priori* casu dum recens est, ac proinde inflammationem comitem habet gonorrhea benigna, facile innotescit.

1. Albus fluor nedum calet, ipsa tamen calescit.

2. In eo neque vagina, neque vulva inflammantur, in illa alterutra inflammatione læditur.

3. Dein albo fluore correptæ mulieres procul dolore virum cognoscunt, minime vero, quæ benigna gonorrhea vexantur.

4. In

4. In illo tandem fluore circa lumbos de dolore conqueruntur ægræ plus minusve intenso, minime tamen in gonorrhea benigna.

In *secundo* casu quando benigna syphilis in gonorrheam persistentem degenerat, haud facilis erit diagnosis, modo subsequentibus signis non innotescat.

1. Tunc catameniorum eruptio persistit gonorrhea nondum decrescente, verum fluores sistunt, aut imminuuntur menstruo desinente.

2. Gonorrheam continentem præcedunt syphilidis benignæ, recentis signa pathognomica, atque inflammatio, quæ omnia absunt in albo fluxu.

3. Demum gonorrheæ effluvium modicum apparet, uberrimum tamen in albo fluore.

4. Gonorrhea tamen coitu communicatur, fluores vero albi viro innocui sunt, aut leves excoriationes tantum pariunt.

In *postremo* casu in connubio nempe benignæ syphilidis, cum albo fluoro, vel 1. gonorrhea albo fluori succedit, & tunc facile erit antequam superveniant unum ab altero per propria signa initio hujusce Articuli enunciata distinguere, verum gonorrhea illa designabitur urinæ ardore, calore, phlogosi, atque partis inflammatione, tum dolore in actu venereo.

2. Si denique fluor gonorrheæ succedat, quod tamen raro evenire solet, tunc perquam facillimum erit primum syphilidem nosci benignam, verum propriis patognomonicis signis natum fluorem detegere.

III. Signa adhuc exposita sufficerent ut distingueremus album fluxum a gonorrhea benigna continenti aut virulenta, si ægrotantium historiis fidendum esset, at ægræ quandoque levioris caloris ergo syphilidem latent, interdum ea symptomata quamvis vehementiora inscitiæ ergo animadvertere nesciunt, vel ipsa parvi faciunt, ut sæpissime sub silentio prætereant, quæ in diem eveniunt, aut accidere observent, ne fluxus mutationibus detectis proprios errores detegantur; in iis casibus ne in maxima versemur incertitudine, in qua ignorantia, aut fraus illarum nos impellerunt, verum conspiciamus fluxus indolem de quo conqueruntur, gonorrheæ itaque, aut albo fluori ipsum referre debeamus, oportebit.

1. Fluxum humorem pendere qui plerumque parum ponderat in continenti gonorrhea, maxime in albo fluore, isque uberrimus erumpit, at fateri fas erit si modicus sit gonorrheam tutorum designare, nam albi fluores interdum erumpunt qui syphilide parum uberiores sunt.

2. In hoc postremo casu ægras obstetricare oportebit, ut triplicem sedem benignæ syphilidis, ac proinde continentis gonorrheæ investigemus. 1. Prostratæ se ostendunt ex quibus virus stillat supremam versus vulvæ partem per orificia lacunarum Graffi ad latera urethræ locatæ: 2. Glandulæ vero covuperianæ se prodeunt interna vulvæ parte siitæ perineum versus, aut circa ostium vaginæ ex quibus gonorrhea circa anum, aut limen vulvæ fluit: 3. Glandulæ tandem vaginę, quę virum in ipso vaginæ ductu fundunt per vulvam erumpens.

In eo duplici casu si ægrotantium inspectione certiores fieri volumus syphilidem adesse materiam ex lacunis aut glandulis covuperi exire observabimus, denique ipsam superius, inferius, aut interius vagina cumulari; contra vero asserere possumus fluore albo tantum laborare mulieres quando extremitates eorum canalium minime læsæ aut pure fœdate apparent.

3. Verumtamen in postremo casu difficillimum erit fluorem album a vaginæ syphilide distinguere cum hæc æque ac ille a viginæ fundo prosiliant, quare reliquum erit ægras expendere, aut conjuges, qui si suspicionis causam præbeant, remedia antivenerea erunt exhibenda, quæ albo fluori æque idonea sunt, vel saltem innocua: hujusmodi praxis cito veritatem ostendet, verum gonorrhea hac methodo penitus aberrabit fluor persistet, at si incomplete a morbo convalescant ægræ, gonorrheam fluore albo copulari fateberis.

IV. Ne-

IV. Nedum implicaremur si haberemus circa id quoddam pathognomonicum signum ut plures (*a*) Medici prædicarunt, quod syphilidem a fluore albo perbelle distingueret, si iis fidendum esset, sufficeret in ægras inquirere an fluor mensibus fluentibus persistat nec ne; in primo casu semper syphilidem adesse, in altero tantum album fluorem testantur.

Supervacaneum enim censuimus hic auctorum loca exhibere qui id pro certo habuerunt, iisque nomine suptus indicatis vobis ipsos pervolvere relinquo, verba tantum Baglivi (*b*) referre licebit, qui sola sui auctoritate hujusmodi indicii certitudinem jactat, at ejusdem exemplum tyrones potius admonebit ne Auctoris effatis nimis fideant, cui in ancipiti valde casu mos erat definire.

Fluor albus uterinus, ait, *gonorrhea gallica adeo similibus comitantur symptomatis, ut quisque medicorum fere semper decipiatur in illorum diagnosi, præsertim cum mulierculæ verecundia perfusæ gonorrheam per impurum scortum contractam fluoribus uterinis mentiantur; ne succedant imposterum hæc incomoda dabo signum infallibile tales morbos ad invicem distinguendi. Pete a muliere an superveniente menstruo sanguinis fluxu perseveret quoque eodem tempore fluor ille albæ materiæ, si dicat quod sic significato eidem quod morbus a quo divexatur sit gonorrhea gallica, si vero durante menstruatione fluor albus evanescat, & eadem finita denuo regrediatur, procerto habeas mulierem fluore uterino laborare: cetera signa fallunt, hoc vero constans est, & mulierum dolum aperte deludit.*

At Baglivi pace qui hanc sententiam strenue defendit nullum est eo magis erroneum signum, nam 1. Albi fluoris eruptio necdum desistit catameniis fluentibus, etiamsi nos lateat cruoris ergo quo permiscetur; 2. Idem accidere solet in syphilide, quæ ex glandulis intimioribus vaginæ prodit ut ex sanguinis admistione impossibile sit hoc inutile signum distinguere: 3. Addo tandem frustraneum esse & incertum in ea gonorrhea, quam glandulæ covuperianæ, aut prostatæ faciunt; nam menstrua tunc totum cruore vulvæ ambitum inficiunt, ut fluxum laticis illius conspici impediant.

V. Demum quid interesset hujus morbi diagnosim perscrutari si cum Pitcarnio prorsus inutilis evaderet, supervacaneum enim ipse docuit esse syphilidem a fluore albo distinguere, cum utrumque antivenerea postulet remedia: *Non opus est*, (*c*) ait, *distinguere inter fluorem muliebrem gallicum, & non gallicum, cum raro (secus ac in viris) possit fluor albus tolli, etiamsi virulentus non sit, nisi remediis lui gallicæ propriis.*

Ea de causa Pitcarnius album fluorem sepissime Mercurio dulci, Cinabari, Guviaco, & Sarsa parilla curavit, at ea methodus erronea est, & praxis nocua experitur; ratio satis confirmat pauperum usuvenire remedia antivenera in morbo ea lue prorsus experte, quod experientia pariter fulcitur.

Diagnosis specierum. Semel detecto mobo species distinguere necesse erit, cui linteola fluxu madida valde favent, si ea sedulo inspexerimus.

I. Fluor prorsus lacticinosus erit si fluxa materies densa, ac ponderosa apparuerit, atque linteo concrescens ipsum minime penetraverit, verum ad primum, secundum, aut tertium lacticinosi humoris ordinem pertinet prout ille plus minusve albus apparebit, aut aquam furfuris referat.

Lymphaticus erit modo parum, vel nihil pendeat, serosus sit, atque eo facile linteum imbuatur.

II. Lin-

(*a*) Johannes Fernelius, *Patholog. Lib.* VI. *cap.* 16. Jo. Liebault, *De la santè, fecondité & maladies des femmes. Lib.* II. *cap.* 86. Ludovicus Mercatus, *De affection. Mulier. Lib* I. *cap.* 15. Rodericus a Castro, *De Morbis Mulierum. Lib.* I. *cap.* 14. Lazare Pè, *Maladies des Femmes, Liv.* II. *cap.* 36. Jacobus Primerosius, *de Morbis Mulierum*. Francisc. Mauriceau, *Malad. des Femmes grosses. Traitè Anatomique des Parties des Femmes qui servent à la gèneration*, *cap.* 6. Gualtherus Charleton, *De Causis Catameniorum & uteri Rheumatismo*, *cap.* 8. Petrus Fresart, *Emmolog. cap.* 10.

(*b*) *Praxeos, Lib.* II. *cap.* 8. *Art.* 3. (*c*) Elementor. Medicin. Cap. 27.

II. Linteola illa denique observando innotebit cito, an fluor albus, luteus, viridis, aut ruber erumpat, tum ipsa odorem atque deleteriam, vel benignam morbi indolem ostendent.

III. Ægræ vero ipsæ nos admonere poterunt quo fluxus acrimoniæ gradu polleat, si carnes excoriat vel alias lædat, aut si iis sit fœnomenis expers.

IV. Ipsę tandem animadvertere valebunt si fluor intermittat, aut persistat, si intermissio periodica sit nec ne, si persistentia ejusdem variet, aut aberrationes ullam periodum servent.

Diagnosis causarum. Hæc tertium respicit diagnosticæ articulum causasque respicit pro diversis albi fluoris speciebus prorsus diversas.

I. Si fluor lacteus prosiliat, lac serum aut aquam furfuris referens redundantiæ lacticinosi humoris tantum tribuitur; hujusmodi effusio generice pro causa agnoscit copiam, ac fluiditatem humoris illius, tum vasorum laxitudinem, quæ in singulis specialibus circumstantiis variare solent, ideoque

1. Quando lacticinosus humor spissus, albus, late haud absimilis circa menses erumpit a sola ipse copia procedit, præsertim si patientes obesæ sint, multum comedant, parum se exerceant, vel lac cito nimis post altum fętum fugaverint.

2. Si humor ille valde dilutus sit, serum referat, continenter efluat, id ubertati, atque tenuitati laticis illius tribuendum videtur, etiamsi laxitudo interdum orificiorum vermicularium id parere valeat.

3. Fluorem mucilagineum qui aquam ex furfure coctam æmulatur prope menstrua fluentem nimia gignit humoris liquiditas, vel simul vermicularium laxitas.

4. Quando postremus hujusmodi latex continens est, a nimia tantum humoris fluiditate, aut laxitudine dependet vasorum, quibus congeritur.

II. Lymphaticum albi fluoris effluvium prosilienti lymphæ tribuitur, quæ per porros tunicarum exiit turgentium vasculorum, aut per eorum scissuras erumpit a morbi generaliori causa productas, quare

1. Si ęgrę uteri descensu laborent tuberculis, obstructionibus, syrrho vel cancro, tum glandulosa lymphæ reducis receptacula in ipsis obstructa syrrhosa, aut dura reperiantur &c., quæ omnia tamen recentissima sint, albus fluor simplici lymphæ per tunicarum hiatus madori tribuendus videtur, præsertim si parcius erumpat.

2. Contra vero modo certiores fieri possimus, hujusmodi causas, vel aliquam earum vestutiorem originem agnoscere, aut pertinaciorem suspicari licebit, vasa diu aut nimis repleta jam abrasa fuisse, ac tunc eruptionem ab effusione procedere, præsertim cum uberrima appareat.

3. Nullum superest circa vasorum læsionem dubium, verum ab humoris effusione fluorem pendere, quando aliunde cognoscamus intimam uteri tunicam distractam fuisse, erosam, aut ulcere fœdatam.

III. Tandem a quacumque albi fluores causa procedant eorum color, odor, acrimonia satis internam uteri conditionem ostendunt.

1. Etenim cum humor ex lacteo, aut lymphatico genere albus, inodorus, dilutus, aut insipidus prosiliat, uterum nulla tunc fateberis continui solutione lædi, vel si qua adsit nuperrimam esse, nondum pure refertam.

2. Contra luteus, viridis, aut cruentus hujusmodi humor indicat acrem etiam, & corrodentem esse, verum aliquam dari scissuram, vetustiorem imo, si pus, aut ulcus gignat.

3. Tandem prout magis vitiatur fluens hujusmodi liquor, eo male olet, acer evadit, atque uteri ulcus profundum, pertinax, & periculosum magis creat.

§. VI.

§. VI.

Prognosis.

I. GEnerice. 1. Albus fluor molestissimus morbus est, qui mulieres coitui, aut conjugis blanditiis impares redit.

2. Periculosus experitur teterrimorum symptomatum ergo, quæ ipse parit, qualia sunt sterilitas, languor, cachexia, macies, inappetentia, obstructio, œdema, descensus demum, atque uteri ulcus.

3. Hic morbus diutinus plerumque, atque pertinax est, cui difficillime medemur, præsertim in male-affectis, ac cacheticis subjectis, quorum sanguis deturpatur, ac, modo uterus imbecillis sit erosus, aut obstructus, nisi cum vita abit.

4. Albus fluor neque incommodus, neque periculosus, aut curatu diciffillimus evadit, modo copiosus nimis, aut continens non erumpat, eique facile medetur, præsertim si modicus sit, & per longa intervalla recurrat.

5. Raro tandem ipse mortem infert, etiamsi continens, aut uberrimus sit, modo tamen hydropem, ethicam febrem, ulcus, syrrhum, aut uteri cancrum non inducat.

II. Specialiter. 1. Fluores lacticinosi minus infensi sunt, atque lymphaticis facilius curantur, cum ii nullum conjunctum habeant uteri vitium, ad vasorum lassitudinem tantum, cui mederi facile quit, lymphatici contra obstaculis intenduntur in utero obviis, quæ lymphæ cursum intercipiunt, quibus haud facile est auxilium ferre, aut ulceribus originem debent, quæ difficillime aglutinantur.

2. Inter lacticinosos fluxus, qui simplex est, prorsus lacteus ceteris facilius convalescit quia nullum organi vitium adest, prosequitur pseudolacteus, quem producit plerumque humoris illius tenuitas nimia, quæ tamen facile corrigi poterit, tertius mucilagineus venit ab aqua surfuris non dissimilis, qui præter nimiam fluiditatem lassitatem supponit vasorum uteri lacteorum.

3. Qualemcumque indolem præseferant albi fluores, eorum facilius curantur, qui aliquam intermissionem ostendunt, difficilius continentes; in illis enim vel abest, vel minima est vasorum imbecillitas; non ita vero in his in quibus continenter persistit.

4. Quo enim diuturniores intermissiones erunt, & breve effluvium, eo facilius morbus aberrabit; contra vero continentes fluores, & uberrimi remediorum virtutem eludunt.

5. Lymphaticorum fluorum respectu qui ab exuberanti lympha nanscicuntur, per vasorum hiatus invite erumpenti, iis mitiores sunt, & citius convalescunt, quam si ab erosione eorum vasorum procedant, nam in hoc postremo casu continui solutio, etiamsi levissima, valde molesta experitur.

6. At a quavi desumantur specie lymphatici fluores, eo periculosiores evadunt, quo uberiores sunt, & incrementis obnoxii crebrioribus, & diuturnioribus; evidens enim est, tunc causas producentes, vel generaliores esse, & totum uterum respicere, vel graviores saltem si partem aliquam tantum offendant.

III. Ceteris paribus. 1. Albus fluor, acer, corrodens, fœtens magis teterrimus erit, atque pertinacior, quam si ipse odore, aut acrimonia careat, ille enim proximum ulcus minatur, aut ipsum supponit.

2. Flavum hujusmodi effluvium viride, aut cruentum pertinax est, aut infensum magis, quam albicans, cum illud acrior sit magisque corrosivum.

3. Mitior erit recens quam vetus fluxus, cum in eo liceat suspicari uteri internam faciem diu scissuris lædi.

4. Hu-

4. Hujusmodi humoris jacturę, quę matricis dolorem comitem habent iis deteriores evadunt, quę dolore sunt expertes, dolor enim inflammationem, ulcus, aut futurum cancrum indicat, cujus suspicio abest in uteri fluore indolente.

5. Juvenes mulieres plerumque facilius convalescunt, quam ętate consistentes, cum eę dulciori donatę sint humorum crasi, fibrarumque robur uteri pręsertim adhuc conservent, vel facile recuperent, istę vero acrioi sanguine poleant, ut uteri laxitudo difficilius corrigi valeamus.

IV. Prorsus incurabiles esse experti sumus. 1. Veteres albos fluxus in mulieribus pręsertim, quę graciles sunt, ętate consistunt, aut cachexia cruciantur.

2. Eosque fluores, quos syrrhus, ulcus, aut cancer gignunt, aut in eorum alterutrum ipsos degenerasse cognovimus.

3. Quos doloribus uteri lancinantibus comitantur, cum ii præsens, aut proximum indicent uteri carcinoma.

4. Quos tandem lentam febrem, marasmum, anasarcam, aut insanabilem hydropem parere posse vidimus.

V. In singulis iis casibus, 1. Albi fluoris eruptionem necdum sistere fas erit nisi prius ægras idoneis remediis prævararemus, quæ inquinamenta humorum eliminent, cruoremque demulceant, optimamque digestionem restituant.

2. Verum excepto simplici lacteo fluore, qui a sola redundantia procedit, non sunt fluores ii repente cohibendi, ne partem ipsi nobiliorem invadant.

3. Iis denique mederi nefas erit etiamsi id sperare liceret, si ipsi vetustiores sint, vel male affectas, cacheticas, ætate consistentes mulieres vexent, ne in pejus incidant, at sat erit palliativa methodo incedere.

4. In ceteris laboriosis casibus eamdem medendi rationem prosecuturi erimus multum obtinentes, si interdum ægræ facilius morbum patiantur.

§. VII.

Curatio.

CUm duplex sit fluoris species altera lacticinosi, lymphatici altera, quæ duplicem ægritudinem constituit, duplicem pariter, atque diversam medelam postulabit, quam sejunctim pertractabimus, addita utriusque palliativa medendi methodo, modo eradicativa non obtineatur, vel ægrotantium vires ipsam innui renuant.

Curatio fluoris albi lactei.

Tres causæ lacteum fluorem faciunt, lacticinosi humoris ubertas, tenuitas nimia, aut lacteorum vasorum lassitudo.

I. Si lacteus liquor tantum copia peccet, ut propria vasa infarciat nimis, eorumque orificia citius, quam par est aperiri cogat, tunc subsequentia opportunissima erunt auxilia, &

1. Idoneum vitæ regimen præscribere, uberiores cibos, & succulentos, aut nutrientes nimis interdicere, verum ægras admonere, ut crebre se exerceant, neve diu lectulo quiescant potissimum videtur.

2. Venæ sectiones utilissimæ evadunt, utpote quæ sanguinis, ceterorumque humorum volumen imminuunt, brachium præsertim secando ut cruor ab utero revelatur.

3. Ægras purgare convenit, ut deorsum tendat exuberans chylus, atque una per lotium aut sudorem eliminentur, qui in sanguine superessent delecterii humores.

4. Eadem de causa vomitum excitare interdum fas erit, modo ægrotantium constitutio, aut ventriculi, vel pulmonis conditiones non obsint.

5. Cli-

5. Clisteria quotidie ex decoctionibus radicis Aristolochiæ, foliorum Artemisiæ, Mercurialis, Cammamelli, Mellilotti, Matricariæ &c., utilissima sunt, quibus addi poterit uncia una olei Anisorum, aut Lauri ut carminativa fiant, vel si ipsa cathartica volueris, pulpa cassiæ addi oportebit, aut tamarindorum, vel foliorum Sennæ duplex drachma.

6. Tandem si morbus persistat, diuretica, aut diaphoretica præscribi poterunt, quæ per urinam, aut sudorem exuberantem lacticinosum humorem expellant, vel saltem solventia, & aperientia usuvenient, quæ hujusmodi laticem attenuando valeat ipse uteri vermicularia transabire, atque in venas lymphaticas irrumpere, quę ibi originem habent, vulgarem lymphę circuitum hinc prosecuturus.

II. Si lacteus humor fluidior sit ut sensim sensimque per orificia vasorum effugiat citra morbosam eorum laxitudinem potissimum erit ipsum subsequentibus remediis inspissare, quare opportunissima erunt.

1. Alimenta nutrientia, incrassantia, ut surfuricula, cremor orizorum, ferculum, surfur &c. lacte amigdalarum cocta.

2. Lac asininum bis, aut semel quotidie, aut vaccinum mane, & vespere, aut pro integro alimento sumptum modo ventriculus sinat optimum censetur.

3. Pthisanarum usus, earum tamen quæ valeant sanguinis moleculas condensare, qualis est pthisana Bismalvæ, Nympheæ, aut Symphiti radicis &c. utilis evadit.

4. Verum modicus narcoticorum usus ut ægræ facile somnum capiant, quod valde conducit, ad cruorem ceterosque humores inspissandos.

5. Absorbentium, aut adstringentium usus prodest, de quibus infra *Articulo sequenti* locuturi erimus, inter eos tamen mitiora minusque stiptica seligendo.

III. Si orificia vasorum lateorum patescant nimis, ut lacteum humorem non valeant retinere ibi affluentem, robur ipsis restituere necesse erit ea constipando, roborando, aut constringendo subsequentibus auxiliis adhibitis.

Quare *primum* ut elacterium vasorum restituamus, conveniunt

1. Balnea, & hypocausta aquarum thermalium, bittuminosarum, aut sulphurearum.

2. Circa renes aquarum earum, lumbos aut os sacrum effusio, quæ plus minusve reiteratur pro diversis aquarum proprietatibus.

3. Injectiones ex iisdem aquis, aut sufumigia per idoneum instrumentum utero intromissa.

4. Earumdem aquarum internus usus ea dosi, atque diuturnitate præscribitur quæ qualitatibus, & effectibus magis convenire videntur.

5. Subdorifera qualia sunt viperarum decocta per decem quindecim, aut viginti dies continuata, aut pthisanæ, vel decoctiones ex guajaco, saxaphras, china radice, aut salsa-parilla confectæ per totidem & ultra tempus commode usuveniunt.

6. Diuretica, decoctiones videlicet, aut pthisanæ ex radicibus Api, Eringii, Anonidis &c., cui addi poterunt mille-pedes, Arcanum duplicatum, usque dum morbus requirat opportuna videntur.

7. Speciatim vero decoctio Asari, aut Api, quam magnopere Galenus (a) commendavit, cum Boetii uxorem diu albo fluore correptam saneret; inter diuretica recensetur, neque inutiliter fortassis.

Ut *secundam* indicationem impleamus videlicet arctandi orificia vasorum lacteorum, vel vulneraria leviter adstringentia adhiberi poterunt, quæ sensim, sensimque ipsa constringant, vel validiora adstringentia, quæ penitus illa arctent.

1. Vulneraria, leviter simul adstringentia sunt,

Ra-

(a) Lib. de Pracognit. ad Posthumum. cap. 8.

Radices.

Sigillum Beatæ Mariæ
Symphitum
} in pthiſ. vel decoct. ab ℥ß ad ℥j.

Folia

Bugola
* Sanicula
* Bellis flore albo
Mentha
Salvia
* Argentina
* Alchimilla
Virga aurea
* Marubium
Calamintha
* Pulegium
Roſmarinus
Pyrola
* Sclarea vulgaris
Nummularia
} In pthiſan. aut decoct. &c. a m. ß. ad m. j.

Succi

* Maſtix
* Ladanum
* Myrrha
} S. p. a ℈ß ad ℈j. vel ℈jß.

Ligna

Lentiſcus
Juniperus
} in decoct. ad ℥j. in ſubſt. S. p. a ℈j. ad ℈ij.

Balſama

* Peruvianum ſiccum vel liquidum
Tolutanum
* Copaiba
* Canadenſe
} ad gutt. IV. ad X. cum ſaccharo ſimul aut duplici ſyrupi cocleare.

* Terebinthina } a ℈j. ad ʒß. cum ovi luteo.

2. Adſtringentia validiora ſunt.

VEGE-

VEGETABILIA.

Radices

* Biſtorta * Tormentilla * Filipendula Sigillum Salomonis Pimpinella Quinque Folium	in decoct. ab ℥j. ad ℥jß.

Folia

Plantago * Lamium, ſeu Galeopſis * Mille folium * Herniaria * Burſa Paſtoris * Equiſetum Thalictrum	in decoct. a m.ß. ad m.ij. ſuccus depuratus ad ℥ij.

Flores

* Balauſta * Roſæ rubræ noſtrates Bedoguar	in decoct. ad ℥ß; In ſubſt. S.p. ad ℈ij.

Fructus

Glandes cum capſulis * Gallæ * Semina coriaria Dactila Capſulæ Coryllorum	Doſis antecedentium

Succi

* Sanguis Draconis * Maſtix Acacia vera * Catechu	in ſubſt. S. p. a ℈ß. ad ʒß. in decoct. duplum.

Ligna, & Cortices

Santala Suber combuſtum	in decoct. ad ℥ in ſubſt. S. p. a ℈ß. ad ℈j.

ANIMALIA.

* Os sepiæ Testa ovorum * Hebur pulv.	S. p. a ℈ß. ad ʒß.

MINERALIA.

* Coralia præparata * Succinum * Terra sigillata Osteocolla * Alumen rupeum	S. p. a ℈ß. ad ℈j.

Præparationes

Syrupus Granatorum Coraliorum Rosarum rubrarum Rosarum exsiccatarum Symphiti Urticæ	ad ℥j. vel ij.

Aquæ

Alkimillæ Argentinæ Millæ folii Urticæ mortuæ Foliorum	Dosis antecedentium.

Eorum remediorum delectu, & congrua dosi prout ægrotantibus magis arridit pthisanæ, apozemata, jura, potiones, julapia, boli, opiata, pulveres, rotulæ, parantur ut *Lib. I. cap.* IV. docuimus.

IV. Tandem si causæ lactei fluoris duæ invicem, vel tres simul copulentur, tunc remedia singularibus speciebus idonea componi debent, ut medela morbi compositioni respondeat.

Curatio fluoris albi lymphatici.

Lymphatici fluores pro causa agnoscunt vel lymphæ per vasorum hyatus eruptionem, vel effusionem ejusdem propriis erosis, aut concisis vasculis; ex *una* enim parte effugit lympha, quia ibi morans vasa replet nimis, & illam exprimunt uteri descensus, ganglia, tubercula, syrrhi, atque obstructiones; ex *altera* vero parte lympha effunditur excoriationum ergo, quæ internam uteri faciem deturpant, ac proinde pleraque ibi reptantia lymphatica vascula; quare albo fluori lymphatico medenti tria veniunt perpendenda; 1. Uteri descensus; 2. Obstructiones, tubercula, ganglia, atque uteri syrrhus; 3. Scissuræ, excoriatio-

nes, atque erosiones, tum internæ uteri superficiei, cum lymphaticorum, quæ per eam distribuuntur.

I. Quando albi fluores lymphatici sunt uteri descensus causa, remedia conveniunt adversus hunc morbum *Lib. II. Cap. X.* indicata; interim pessarium circulare adhibetur, quod uterum substineat, haud infrequenter enim morbi vetustate eradicativa curatione incassum tentata ad nocuos effectus imminuendos, novosque teterrimos impediendos pessarium gestare continenter conatæ erunt.

II. Si hujusmodi morbi species ab obstructionibus, tuberculis, gangliis, aut syrrho dependeat, utiliter exhibentur diluentia, & aperientia simul, vel sejunctim prout morbi gradus, aut ægrarum conditio postulaverint; diluentia *sequenti Articulo* ostendam, ubi de palliativa medendi ratione disserturi erimus; aperientia vero, & solventia, de quibus jam *Cap. IV. & VIII.* verba fecimus, ubi de mensibus suppressis, hic usitatiora proponam, ac inter

VEGETABILIA.

1. *Radices*

* Rubia Tinctorum * Asparagus * Eryngium * Anonis * Bruscus	} ab ℥j. ad ℥ ij.
* Lapathum acutum	} ab ℥ß. ad ℥j.

Folia

* Cichorea Silvestris * Pimpinella * Cetrach * Agrimonia * Nasturcium aquaticum * Cherophillum	} a m.j. ad m.ij.

ANIMALIA.

* Mille pedes.	} num. xx. vel xxx.

Salia

* Sal admirabile Glauberi * Arcanum duplicatum	} a ʒß. ad ʒj.

Ex quibus pthisanæ, apozemata, jura patrantur, quæ congerunt proprietates, utilitatesque omnes simul diluentium, & solventium magis ad hoc delectis idoneis radicibus, foliis, aut salibus.

2. *Gum-*

2. *Gummi, aut Resinæ*

* Gummi Ammoniacum Opoponax * Galbanum Sagapenum Bdellium	a gr. IV. ad x.

3. *Præparationes Martiales*

* Crocus Martis aperiens * Erugo Ferri porphirisatâ * Crocus Martis aqua paratus, seu Ethiops Martis * Sal Martis Riverii	a gr. xij. ad XXIV.
* Flores seu spuma Martis	a gr. viij. ad xvj.

4. *Præparationes Mercuriales, quæ non purgant*

* Ethiops mineralis igne paratus	a gr. xv. ad xx.
* Cinabaris artificialis	a gr. IV. ad viij.

5. ANIMALIA.

Pulvis Asellorum	a ℈j. ad ℈ij.

Ex his duabus vel tribus selectis pulveres, boli, opiata, aut pillulæ coagmentantur, quæ apozematibus superius descriptis, aut decoctionibus consociari possunt.

III. Quando fluores albi lymphatici a scissuris procedant internæ uteri faciei, aut lymphaticorum per ea reptantium, aglutinantia statim usum habent, nutrientia, farinacea, aut vulneraria, quę partes consolident erosas, aut cicatrisent concisas.

1. Remedia aglutinantia sunt

Radices

* Althæa * Symphyti majoris * Nymphæa	ad unciam

Folia

* Verbascum * Portulaca * Lactuca * Borrago Cymbalaria	a m. j. ad ij.

Ex illis pariter pthisanę, jura, apozemata conflantur, quibus, addi possunt cornua cervi, hebur ad unciæ semis circiter dosim.

2. Nutrientia farinacea sunt

Oryza
Jusculum ex Furfuricula Hordei, aut Avennę confectum
Hordeum perlatum
Furfur, vel Furfuricula triticea
Vermiculi ex massa exculenti
Sagou †

Quibus primis curationis diebus aluntur ęgrę, in posterum usuveniunt jura ex piscibus, ranis, limacibus, testudinibus &c. paratis modo intersit validius sanguinem demulcere, aut incrassare,

3. *Succi concreti*

Ladanum Hypocistis Acacia * Sanguis Draconis	a gr. x. ad xx.

Gummi, aut Resinæ

* Gummi Arabicus * Tragacantha Karabe	a gr. xv. ad xxx.

ii bolos pręstant, opiata, pillulas, decoctionibus jungendas &c.

Vulneraria vero hic pariter idonea descripsimus jam superius *pag.* 27. *& sequentibus*, quę recensere supervacaneum judico.

IV. Tandem cum plures, vel omnes simul lymphatici fluoris species copulentur, etiam remedia diversa simul jungi oportebit ut circa lactei fluoris medelam admonuimus.

Curatio eorumdem palliativa.

Observavimus jam *§. VI. Art. IV. & V.* casus quos potius præterire, quam curare debemus, etiamsi valetudo esset speranda; palliativa ergo medendi ratio sufficiet, ut morbi impetum compescamus, teterrimosque effectus retardemus: qua de causa

1. Optimum vitę regimen ægris præscribi nostrum erit, juscula tantum, oryzam, aut ferculum ex furfuricula exhibendo, parum carnium elixarum, vel assatarum permittendo, minutalgulas aromatis paratas interdicendo, tum vini usum, nisi parum ad ventriculi robur fulciendum requiratur.

2. Crebre ægras purgare lenientibus, cassia videlicet, tamarindis, rhabarbaro, manna, vel syrupis pommorum, cicoreæ compositæ, aut florum persicorum.

3. In-

---

† *Sagou* ex Indis Orientalibus exportatur midulla est Palmæ cujusdam *Toda Panna* dictæ; arborem proceeam per longum conscindunt, & midullam separant uberrimam, eamque conterrunt in mortario donec in pultem redigant, vel ipsam aqua diluunt atque filtrant; ex sedimento condensato rotulæ efformantur, aut pulveres; hoc levissimum, atque edulcorantem cibum præstat; paratur miscella juris, aut lactis, pro libitu.

3. Interdum brachia secare opportunum videtur, si ęgrę juvenes sint, menstruis laborent, pulsi turgeant, aut uterus, vel abdomen doleat.

4. Denique humectantia diu demulcientia, atque diluentia remedia continuo exhibere necesse erit, qualia sunt.

Decocta Pulli, Vituli, Ranarum, cum herbis refrigerantibus, Borragine, Lactuca, Petrosselino, Parietaria &c., in subjectis præsertim gracilibus, & emaciatis propinanda sunt, in phlegmaticis nonnulla addendo cancra fluviatilia.

Apozemata ex radicibus Consolidæ, Althææ, Oxalidis, foliis Lactucæ, Portulacæ, Verbasci, quibus addi poterit pro singulis vicibus uncia, vel uncia & semis syrupi Violarum, Bismalvæ, aut Symphiti radicis.

Serum depuratum, & chalybeatum, cum cocleare succi depurati Cherofilii, Lamii, Mille-folii, & uncia una aquę secundæ calcis.

Lac Asininum, aut Caprinum semel vel bis in die sumptum, aut Vaccinum pro integro alimento, modo ventriculus sinat.

Balnea, aut semibalnea tepentia, modo pectoris conditio usum permittat.

Aquæ tandem minerales ferrugineæ mitiores tamen, & modica copia haustæ, diu continuatæ, quales sunt illæ de *Forges*, *Passy*, & *Spa*.

Inter ea remedia decocta, apozemata, & serum hyeme magis conveniunt; vere lac & autumno; æstivo tempore vero balnea, & aquæ thermales usuveniunt, nihil officit tamen, quod ea modo occasio urgeat, ceteris tempestatibus adhiberi queant.

5. Si opus requirat leviora narcotica exhibentur, qualia sunt decoctio capitum papaverum, tum syrupus diacodii, vel Karabis ad drachmas iij, vel iv., Ladanum liquidum ad guttas x. xij., aut xv., vel solidum ad granum j. Pillulæ denique Cynoglossi Starkey ad gr. iv., vel v. aucta pro circumstantiis dosi.

6. Pudendorum lotiones pluries in die reiteratæ prosunt, ex levioris decoctione radicis Althææ, aut foliorum Verbasci, Cherophylli &c., cum pauxillo aquæ secundæ calcis, aut aquæ cujusdam vulnerariæ non spirituosæ; injectiones pariter semel saltem in die conducunt ex decoctione Althææ, Hordei, aut sero depurato.

7. Interdicere oportet matrimonii usum, quantum libido sinat, tum exercitia nimia ambulationis, equitationis, aut rhedæ; vitam sedentariam, aut quietem præcipiendo.

8. Ægris denique suadere, quod brachiis cauteria apponere non renuant, præsertim si phlegmatico, & pituitoso donentur temperamento, cachexia laborent, aut ætate consistant; hujusmodi remedium plerumque utilissimum evadit, at sane fœdum est, & molestum, ut ipsum raro ægræ pati valeant.

Cautelæ necessariæ circa hujus morbi medelam.

I. Necdum albi fluoris medelam innuere debemus, nisi prius diluentibus remediis, ac demulcentibus sanguinem expiaremus, ut in palliativa methodo ostendimus.

II. Eoque magis insistendum in præparandis ægrotantibus, quo fluor, vetustior, & acrior, ægræ vero cacheticę magis appareant.

III. Proposita remedia diluentia, humectantia, & demulcentia animose præscribi possunt, modo opus requirat, cum neque citius quam par est valeant fluorem sistere, aut uterum lacessere.

IV. Contra vero caute incedemus circa aperientium aut vulnerariorum, at-

que adstringentium usum, etiamsi illa morbus poscat, cum facile possint, fluorem intercipere, aut uteri inflammationem gignere.

V. Ut carybdim evitemus opportunissimum videtur diluentia aperientibus, humectantia adstringentibus, demulcentia vulnerariis consociari.

VI. Immo potissimum erit remediorum eorum vires nonnihil interdum compescere narcoticorum usu, ut uterus præsertim tueatur.

VII. Præterquamquod ab iis prorsus abstineri debemus, modo uterum calefieri, aut dolore cruciari cognoscamus.

VIII. Patet enim tunc proscriptas esse injectiones adstringentes nimis, ut illæ quæ patrari possunt ex corticibus Granatorum, Balaustis, Rosis rubris, Alumine, lapide medicamentoso Crolli, Pulvere *de Verny*, aut sanguine Draconis.

IX. Suffumigia, ad summum concedi poterunt, ex floribus Salviæ, Menthæ, Mille-folii, aut Mastice, Ladano, Gummi Juniperi, Succino luteo, modo in sola uteri laxitudine, & modica dosi adhibeantur, verum tepentia tantum introducantur, ne matricem offendant.

X. Tandem nondum valetudinem jactabimus a sola fluoris absentia, verum cunctari paullisper oportebit, donec in menstruantibus mulieribus, catamenia concinno ordine restituantur, vel in anibus citra ullum nocuum symptoma sanitas confirmetur, neve alio laticem delexisse innotescat.

Remedia in albo fluore commendata, quibus tute in quibusdam saltem circumstantiis uti potest.

I. Drachma Semis, vel una Terebinthinæ Venetæ, sub forma bolari, Rei scrupulo remixta, ei superbibendo poculum tepentis pthisanæ; hoc remedium per dies decem, aut quindecim continuatum, alvum ciet blande, atque uteri vasa confortat; eumque Riverius (*a*) magnifacit.

II. Syrupus fimi Asinini, paratur ex manipulis quatuor ejusdem infusis sextario circiter aquæ rosarum, infusum percolatur, & addita æquali sacchari copia syrupus conficitur, cujus dosis uncia est, per pluries dies haurienda; istiusmodi remedium superius jam enunciavimus in uteri hæmorrhagia, verum Ballonius, (*b*) quasi mirabile secretum, ipsum in albo fluore commendat.

III. Levis decoctio ex uncia parata nucum pinearum, cum nucleis contusarum, & anatina parte corticis quercus pro potu quotidiano interdum præscribitur; hoc remedium virtutes jungit aglutinantium, & adstringentium, verum Dominicus Panarolus (*c*) experientiis suffultus illum magnopere exaltat, quod experiri facile est.

IV. Caro bubula fummo exsiccata & subtiliter pulverisata, verum in exiguo vini rubri meraci cyato soluta ad drachmæ circiter dosim mane jejuno stomacho per plures dies comeditur; remedium Foresti (*d*) auctoritate comprobatur, at lenissimum præbet adstringens, quod nullum superat ceterorum adstringentium.

V. Decoctio foliorum quercus ad quinque, vel sex unciarum dosim, cum drachma simul coaguli lepusculi, per decem dies mane sumpta, pariter commendatur; illam Mercurialis (*e*) laudat, & sane haud parum constipat.

VI. Decoctum sudoriferum Guaici, Chinæ radicis, aut Sarsæ-Parillæ, vel utrorumque simul prodesse testantur ejusdem poculo mane, & vespere sumpto, purgat etiam si folliculi Sennæ, aut osamarindi addantur idonea dosi.

Nul-

(*a*) Centur. I. *Observ.* 46. (*b*) Comment. *ad Histor.* II. *Lib.* II. *Conciliorum.*
(*c*) *Observ.* 48. *Pentecost.* 2. (*d*) *Lib.* XXVIII. *Observ.* 16. *in Schol.*
(*e*) De Morbis Mulier. *Lib.* IV. *cap.* 7.

Nullum magis a duplici ævo Auctores commendant etiamsi confundant, ni fallor, album fluorem cum virulento, in quo convenire poterit, modo ægræ sint obesæ, & pituitosæ, minime vero in simplici albo fluore nisi in circumstantiis §. *VI. Art. III. n.* 5. *pag.* 125. indicatis.

VII. Decoctio Saponariæ, quæ ebullitione peragitur trium manipulorum hujusmodi stirpis, duorum Filipendulæ, & unius *Cymbalariæ*, cum libris novem aquæ fontis ad tertiæ partis consumptionem, residui mane jejuno stomacho duplex poculum exhibetur.

Hoc remedium celebravit Empiricus eximius Johannes Zapata (*f*), a Septulio (*g*) laudatus; at illud in gonorrhea gallica tantum usum habet quæ continens fiat; verum ad hunc morbum videtur referri Domini Zapata effatum, præsertim cum David Spleiss (*h*), qui hoc opusculum latine vertit, atque comentavit id intelligat.

VIII. Millii decoctio, vulgo *Decoction d'Ambroise*, pro potu quotidiano per plures dies propinata usuvenit, leviter diaphoretica est, aut diurretica, ac in vasorum lacteorum mollitie non inutilis, in quibus circumstantiis verisimile est ipsam Mercurialem (*i*) proficuam expertum esse.

IX. Drachmam semis, aut unam conservæ (*k*) *Lamii*, mane jejuno stomacho comestam prodesse ajunt, ex floribus, ejusdem theiformi superbibendo. Rajus (*l*) in albo fluore ipsam laudat, fateor & ipse urticam inermen elacterium lacteorum nonnihil restituere quod in uteri albo fluore sæpissime desideratur.

X. Tinctura Myrrhæ, Spiritu Vini, & Tartaro extracta ad guttas decem, aut duodecim idoneo vehiculo propinata, aut sub forma bolari exhibita magni (*m*) Boheravi laudes promerita est, at efficacior evadit, si cum aqua Rabelli eliciatur, sicut nos in (*n*) Tractatu de Morbis Venereis docuimus.

XI. Lactis vaccini, dempto cremore, chalybeati unciæ sex, aut septem, cum uncis quatuor succi depurati Nasturci aquatici, mane jejuno stomacho per tres hebdomadas, aut mensem debitis cautelis adhibitis ingurgitatæ non parum auxilii præstant; hoc remedium uno eodemque tempore demulcens est, ac diurreticum valet tum acrimoniam lactei humoris corrigere, cum vermicularium laxitatem tollere.

XII. Pulvis radicis fiilipendulæ in unico cyato decoctionis *Pastinacæ sylvestris tenui foliæ*, *C. B. P.* usuvenit, quam laudant Simon de (*o*) Paullis in veteri, & pertinaciori fluore, tum Needhamus, & Hermanus Corbeus Raio (*p*) teste.

XIII. Tandem decoctionem ostendemus florum melliloti, cujus poculum quotidie mane sumi poterit; illam proposuit medicus (*q*) quidam Alemanus, quam fateor ignorare, an magis tutam, vel inefficacem experiri.

Remedia adversus eumdem morbum proposita nocua tamen, vel suspecta.

I. Auctores nonnulli per plures dies mane jejuno stomaco camphoræ (*r*) drachmam

(*f*) Li Maraviglioſi Secreti di Medicina e Chirurgia. Cap. 9.
(*g*) Animadv. *Lib.* VII. *Animadv.* 215. (*h*) Sub titulo *de Mirabili, sive Secreta Medico-Chirurgica, ... ex Italico idiomate in Latinum versa.* Ulmæ, 1696. in 8. (*i*) De Morbis Mulierum *Lib.* IV. *cap.* 7. (*k*) Joh. Bauhinus, *Histor. Plantar. Lib.* XXVIII. *cap.* 119.
(*l*) *In Catalogo Plantarum Angliæ.* (*m*) Chim. Processu. 57. (*n*) *De Morbis Venereis. Lib.* IV. *Cap.* 12. *pag.* 534 Edit. secunda. (*o*) *In quadripart. Bitanico.* (*p*) Histor. Plantar. *Tom. I.*
(*q*) Johannes Michaelis, *in not. in Schroderum.* (*r*) VVolfgangus Hoeferus, *Hercul. Med. Lib.* VII. *Cap.* I. Joh. Liebault, *De la santè, fèconditè & Maladies des Femmes. Liv.* II. *Cap.* 35.

mam semis, aut Nucis (s) Muscatæ dimidium exhibebant, idcirco alterutram solvebant in unciis circiter duabus aquæ Rosarum, aut Nimphææ destillatæ.

At caute huic fidendum est; remedia enim spirituosa aromatica, valde attenuantia antequam adhibeantur, sedulo perscrutari debemus, præsertim cum in sola lacteorum laxitudine locum habeant, idcirco in mulieribus pinguini corporis habitu, & pituitoso temperamento præditis parciori tamen dosi exhiberi queunt.

II. Neque tantum existimo fæculam Bryoniæ, quam Medicus quidam (t), Alemanus præscribit ad drachmam sequenti ratione paratam.

℞ *Fæculæ Bryoniæ* ʒj.
Seminis Papaveris albi ʒij.
Myrrhæ ʒj.ß
Cum Saccharo in aqua Cerasorum nigrorum soluto f. Rotulæ.

Fæcula hujusmodi valde emenagoga est, uterum lacessit nimis ac proinde perniciosos ibi cruoris affluxus inducit, & inflammationem ipsam tunc potissimum, cum frustra menses revocare tentamus, quod crebre evenit in vetustioribus albis fluoribus.

III. Iis rigidiorem censuram meretur *Aquæ Esculapi* nomine proposita, a Medico (u), vel potius Empirico Hispano, qui non levem tamen tunc temporis famam abripuit, ea tali pacto paratur, cucurbita ænea stanno intus oblinita, aceto modice repletur, cui superimponitur plumbeum operculum, ac vulgari methodo, acetum destillatur; fluens liquor qui dulcis est, & aureo colore nitens aquam præstat de qua sermonem innuimus, quam mane jejuno stomacho ad uncias duas, vel tres Zapata præscribit, per aliquot dies, eamque summis laudibus extollit adversus plures morbos, uberiores tamen albos fluores præsertim, & pertinaciores.

Attendite tamen hujusmodi remedium valde suspectum esse, neque tuto exhiberi posse, nam re ipsa acetum est destillatum, & dulcificatum plumbeis moleculis ex operculo abrasis, quibus est saturum, iis enim erit tribuenda aquæ hujusmodi efficacia, at ipsæ Saturni particulæ remedii contemptum indicant, modo cunctemur paullisper circa ea, quæ superius *pag.* 107. enunciavimus, damnum videlicet, quod intus sumptæ solutiones afferunt, aut præparationes Saturni.

IV. Meum esse censeo de quibusdam remediis hic mentionem facere, quæ adversus fluorem album commendata in Dissertatione quadam reperi quæ accedit tractatui sub iis verbis edito, *Suite de la Description des Maladies Veneriennes*, mihique licere, circa ea animum pandere; cum opusculum enim Regis auspiciis fulciatur, idcirco facile Tyronnes, aut minus seduli Medici decipi possent veritatis specie, ne illos admonerem quanti hæc pendeant remedia, quorum primum arcanum nunc vobis ostendam.

Repleto, ipse ait, vas fictile uncia una sublimati corrosivi, & novem simul Limaturæ Chalybis, materiam in cella subterranea reponite, eam quotidie idoneo instrumento aggitando donec in pultem convertatur, quæ lebete aqua pleno ebulliat, verum Chalybeo cocleari super cartam bibulam affundito, ut pulvis ab aqua perbelle secernatur, qui exsiccabitur, & per tres, vel quatuor dies

---

(s) Hieronymus Reusnerus. *Observ.* 1. 1.
(t) Gothofredus Simuel Polisius, *Myrrholog. Sect. IV. Cap.* 135 *Artic.* 3.
(u) Giovan Battista Zapata. *Li Marav glios Secreti di Medicina è Chirurgia, Cap.* 13.

dies ad sex, aut septem grana, cum quinque simul, vel sex grani scamonii Aleppensis interdum exhibebitur cum jusculi cocleare prope prandium, aut cęnam; si quæ pulverem respuant boli conflentur confectionis Hamec ope; solvit valde, purgat blande per duas, vel tres vices alvum ciendo.

Facile est perspicere in ea compositione maximam partem sublimati, ferri limatura intime copulari, ut pulvis ille supra cartam residuus ex utriusque anatina parte coagmentetur, quare pro singula sex, aut septem granorum dosi, tres vel quatuor grana circiter sublimati exhibebuntur.

V. Alterum quod commendat arcanum nocuum magis censetur, *ceterorum enim remediorum, quibus,* Auctor, *per viginti annorum spatium usus erat, in hujusmodi morbi,* fluoris albi *curatione* non sanatione, *hoc potissimum*, asserit, *reperisse*

R. *Sublimat. corosis*
Præcipitat. rubr. ʒß.
Mercur. dulc. gr. xviij.
Mercur. viv. ℥ß.

iis rite comistis Mercurio vivo nempe, & sublimato primum, ut hujus caustica vis magis compescatur, adduntur infra præcipitatum, & Mercurius dulcis, denuo conterantur omnia addendo

R. *Testæ perlar.*
Cinammomi S. p. á ʒß.
Scamon. Alleppens. ʒ v.

& miscella perfecte peracta cum syrupi cydoniorum sufficienti quantitate fiant boli cujus dosis erit a gr. xxv. ad xxxvj.

Si hujusmodi boli secundum artis canones rite parati fuerant pro singulorum xxxvj granorum dosi xxij haberi debent syrupi grana, residuum xiv. granorum conflari debebit ex grano j & $\frac{1}{3}$ sublimati, & grani $\frac{2}{3}$ tum Mercurii dulcis cum præcipitatis rubri, verum ex granis v$\frac{1}{3}$ Mercurii vivi & xiij$\frac{1}{3}$ Scamonii; dubito magnopere additione Mercurii fluentis sublimatum, atque præcipitatum posse satis dulcificari, ut tutus evadat eorum usus.

VI. Intendit vero auctor eorum actionem sequenti syrupo cathartico alternis diebus sumendo

R. *Agaric. vegetabil.*
Folior. Senn. á ʒvj.

ebulliant cum libris circiter tribus aquę fontis ad tertiæ consumptionem, verum

R. *Aqu. vit.* ℔ij.
Sacchar. ℔j.
Scamon. Alepp. ʒvj.

misce, & ignis ope continuo agitando donec avolet spiritus vini, inde igne sublato frigescat liquor, qui per manicam Hippocratis percolatus cum superiori infusione copulabitur, cujus dosis sex, aut octo coclearia non excedet.

Revera Auctor parvi facit efficaciam Scamonii, nam ad grana xiij, & $\frac{1}{3}$

bolos

bolos pro singula dosi intrat, verum nunc exhibet octo coclearia, seu uncias IV. syrupi, quæ copia calculo peracto tinctura saturari debet XXVIIJ, aut XXX granorum Scamonii præter decoctionem agarici, & sennæ, quæ non levem compositionis partem constituunt; puto enim ex centenis mulieribus duas vix reperiri, quæ valerent actionem perferre hujusmodi remedii, præsertim cum a morbo labefactatæ fuissent quod crebre evenit in albi fluoris pertinacia.

VII. At multum superest, Auctor enim compositionis subsequentis, usum iis addere suadet.

R. *Hyuscyam. recent.* } *cum radicibus ana.* ℔vj.
Ling. canin.
Folior. Nicocian. ℔iv.
Vin. alb. ℔xxxx.

ebulliant omnia per horas quinque vel sex percolato liquore adde

R. *Ob. Oliv. recent.* ℔xxx.

ebulliant denuo donec amplius vinum, aut oleum non fremant, tunc remoto igne, & liquore frigefacto ipse ad usum servetur, exhibentur enim prius boli n. v. alternis diebus, verum dosis syrupi n. vj., & interjectis diebus hujusmodi liquoris coclear sumendum est eumque frequenter reiterare optimum censet.

Videtur enim auctorem inter medicinalia magis suspecta congessisse; usui enim interno sublimati corrosivi, quod nemo præscribi auderet arctam addit decoctionem hyuscyami, & nicotianæ, plantarum videlicet, quarum efficaciam adhuc nocuam putant.

VIII. In ea dissertatione epistola reperitur litterati cujusdam viri silentio prætereundi, quem dicunt physicam, & anatomem coluisse, eamdem sententiam amplectentem: defendit iste adversus strumas specificum esse sublimatum, at ne a via recedamus in albo fluore pariter commendat injectiones lactis Mercurii methodo pharmacopeæ Batheanæ parati, docet sane deflegmari cum uncis (x) quatuor liquoris singulam drachmam sublimati, verum asserit ad miraculum citissime fluorem sisti.

Methodus Batheana est, solvere drachmas sex sublimati corrosivi cum uncis duodecim Aquæ Fummariæ, ut singulæ drachmæ Mercurii, unciæ duæ aquæ respondeant, quare duplum sublimati continet hujusmodi præparatio, quam ea Auctoris anonimi, at Batheus de lactis mercurialis usu obmutuit, lectori tantum suadet ea animadvertere, quæ alias de aqua mercurialis locutus est, ubi ipsam valde commendat adversus faciei tubercula, maculas, pustulas, iis verbis. *Ad faciei ruborem pustulas &c., curandas certissima aqua*, de usu vero interno neque verbum facit, verum externi usus respectu admonet leviter affectas partes tangere statim linteo illas lambendo, *tange loco sæpe cum guttula minutissima statim exsiccando cum linteo &c.*, animadvertendum tamen est hujusmodi aquam componi ex duplici tantum dachma sublimati corrosivi, in libra una emulsionis decoctæ radicis liliorum soluta, quare illa duplo mitior evadit lacte anonimi; Batheus itaque, quem non latebat aquæ hujusmodi indoles, cosmeticorum more extrinsecus tantum ipsam præscribebat, & modica dosi partes affectas obliniendo, & solicite exsiccando, ne sanam cutem læderet; qua ergo ratione fulcitur anonimus? qui etiamsi perperam Batheum sit prosecutus, ausus est hujusmodi reme-

(x) Batteus duas uncias impendit pro singula drachma sublimati pro suo lacte Mercuriali conficiendo.

remedium intus exhibere, tum vaginæ plenas injectiones solutionis corrosivi mercuriali illa præparatione duplo efficaciores præcipere, ubi partium gracilitate, & sensibilitate summa tantum periculi adest.

IX. Dominus (z) Morganus Medicus Anglus asserit tincturam Cantharidum cum decoctione simul Guaici haustam in recenti fluore utilissimam evasisse, at in vetustiori mercurialia esse potissima.

A plerisque Auctoribus sane hujusmodi tinctura in gonorrhea gallica proposita fuit, ut in Tractatu de Morbis Venereis ostendimus *Tom. I. pag.* 272.499. *Editio Gallica*. Verum ea de causa putarem Morganum remedium proposuisse in albo fluore, quia ipse confunderet hujusmodi morbum cum virulento fluxu ut intelligendum videtur dum mercurialibus uti consuit in veteri albo fluore; sed, hoc vero, dupliciter ille deceptus est, primum nullam inter syphilidem, & album fluorem differentiam statuit; alterum autumat in utroque casu tincturam Cantharidum convenire, quod utrumque falsum est: observavimus enim superallato tractatu ipsam in gonorrhea virulenta suspectam esse, atque nocuam, quod magis suadendum in albo fluore, in quo mercurialia prorsus futilia sunt, aut infensa experiuntur.

CAPUT XI.

De cessatione menstruorum, & fœnomenis quæ ab ea procedunt.

§. I.

Descriptio.

MEnses quę certo ętatis tempore incipiunt certo etiam naturę lege desinunt, cum diversum sit primę eruptionis initium, varius pariter finis erit, idque pro diversis subjectis, temperamentis, regionibus, aut ętatibus &c., generice tamen mulieres mensibus deficere incipiunt 45., aut 50. vitę anno.

Interdum menstrua repente sistunt citra ullum diminutionis indicium, quod tamen raro accidit, quandoque sensim sensimque desinunt; menses enim imminuuntur, nonnihil serius revertunt, modo deficiunt, semel vel bis antequam restituantur penitus tandem abeunt, aberrationes illę quando breves sunt, quando sex menses, aut unum vel duplicem annum perdurant.

In nonnullis mulieribus menses alienantur citra ullum incommodum, vel lęvem tantum comitem habent, cui consulere frustraneum videtur, in aliis eorum amissio hystericas suffocationes inducit vehementiores interdum, in aliis hęmorrhagię superveniunt diutinę persistentes lethales, in aliis denique fluor albus est reliquus pene incurabilis.

Quędam vero desinentibus menstruis per vices sunt pluribus fœnomenorum eorum obnoxię, diversimode consociatis, modo suffocationibus, & lęthali hęmorrhagia laborant, modo cruoris simul, & albi laticis jactura, modo vaporibus, & albo fluore corripiuntur; nonnullę tandem alterutro eorum alternatim vexantur, vel utrisque uno eodemque tempore cruciantur.

§. II.

(z) *The Mechanical practice of physick.* Lond. 1735. in 8. Vid. *Essais & Observations de Medecine de la Societé d'Edimbourg*, latine versum a D. Demours, Medicinæ Doctore, *Tom. IV. pag.* 629.

§. II.

Causæ, & Symptomata.

COmmunis lex est fibrarum animalium elasticarum, quod progrediente ætate indurescant, & breviores fiant, ea de causa quo ingravescit ætas, vividum amittimus, atque rubicundum faciei colorem, tum carnium mollitiem, eadem causa rugas parit, cutim costipat, atque corneam quasi redit, uno verbo ea prænuncia sunt, atque concomitantia tardæ senectutis.

Uteri fibrę atque tunicæ vasorum per eum reptantium iisdem sunt obnoxiæ fœnomenis, verum etsi generalior hæc abesset causa uteri saltem respectu admittenda videretur, mammarum exemplo, quę cum utero summam affinitatem habent, tum structuræ, cum functionum ergo, quæ, ut jam enunciavimus 45. aut 50. circiter anno deprimuntur, atque valde arrescunt.

Id enim pro certo haberi potest, quod illud tempus versus uterum arctari atque prorsus occludi debeat, vasa vero lactea deprimi, aut constipari ut imparia evadant, quod ipsis mos erat humorem lacticinosum recipere, venosas deinde appendices constringi, ut amplius reserari nequeat, vel pro cruore ibi affluente recipiendo, vel pro illo in uteri cavitate effundendo, quod idem cadit, ac totum deficeret organum menstruationis, quale superius *Cap. II.* descripsimus.

Quapropter mensium amisio necessarium videtur ætatis consequens esse, quod nostrum non est avertere, sed a mutationibus, tunc in vasis vermicularibus ortis, & appendicibus venosis dependet, etiamsi hujusmodi aberrationes innumeræ sint ac diversimode in diversis circumstantiis aggredi possint, ut facile patet ex varietate fœnomenorum, quæ in diversis subjectis mensium abolitionem antecedunt, aut succedunt, nihilo tamen minus ad quatuor classes præcipuas referri possunt, quare

Primus in hoc morbo uteri status.

In hoc stadio vasa lactea aut nihil, aut parum reserantur, neve sinunt affluentis lactei humoris ingressum, eoque parum vel nihil replentur, parum nihilque propinquas venas comprimunt, ut sanguis recipiatur; appendices vero ex una parte parum extensæ inopis sanguinis ergo, ex altera vero parte compactæ nimis fibrarum rigiditatis causa menses retardant, imminuuntque donec tandem abeant

Tunc 1. Interdum periodus subsistit imminuta fluoris copia; periodus persistit quia vermicularia adhuc dilatantur aliquantisper singulis mensibus, tantumque cruoris recipiunt ut periodicum conservent effluvium, at appendices magis compactæ aperiri renuunt, aut imperfecte reserantur ut paucum hinc sanguinis effundant.

2. Interdum ex converso copia servatur diu menstrui fluxus diuturniori tamen periodo; ubertas enim effluvii persistit quia appendices adhuc moles sunt, aperiri sinunt, cruoremque recipiunt pro vulgari fluoris diuturnitate necessarium, & periodus diutinus magis fit, lacteorum ergo, quæ pro adepta rigiditate difficilius seriusque succo lacteo imbibuntur.

3. Quandoque menses imminuuntur, & periodi una removentur quod antecedentia confirmat, difficultatem nempe qua lactea vasa compacta nimis dilatantur, & venosæ reserantur appendices.

4. Nonnullæ mulieres in quibus menstrua depauperantur, imminutio per gradus

dus sensim, sensimque æqua apparet, in aliis sine lege aberrant; in primo casu una eademque ratione constipatio tum lacteorum, cum appendicum progreditur, atque sanguis uniformem motum conservat, in altero vero casu inæqualiter arescunt vasa illa aliqua extranea de causa, aut pro irregulari sanguinis cursu.

5. In aliquibus mulieribus catameniorum abolitio ad sex menses, unicum, vel duplicem annum protrahitur cum tantum temporis requiratur, ut vasa aperiantur, quod plerumque accidit in phegmaticis subjectis aut sanguineis, verum id salubrius est ut natura perferat facilius ita mensium defectum.

6. In aliis celerius desistunt repente valde, quia vascula illa citius occluduntur; id in mulieribus evenit bilioso aut melancolico temperamento præditis, quod frequenter tamen teterrimos effectus gignit, inopinatæ exuberantiæ cruoris ergo alio deflectentis, qui per uterum erumpere adhuc deberet.

7. Quando menstrua absunt ex proportionali simul æquali & uniformi lacteorum & appendicum occlusione nullum consequitur nocuum symptoma, vel ad summum supersunt 1. aliqua gustus depravatio, aut sordium appetentia quando lacteus succus in sanguine redundans saliva aut gastrico latice permiscetur: 2. vel aliqua præfocatio, aut capitis gravedo quando redundans sanguis pulmonem, aut caput adoritur.

Hæc eveniunt iis quæ uterum bene constitutum habent omni vitio expertem

Quæ æquali gaudent tunicarum fibrarumque uteri robore;

Quæ menses amittunt secundum naturæ leges citra ullam externam morbosam, aut repentinam causam;

Quæ tandem lactea vasa, & appendices occludi experiuntur a sola aucta fibrarum rigiditate, idque fieri placide, & proportionaliter.

Status alter.

In hoc stadio vasa lactea adhuc mollia sinunt ingressum lactei humoris, tamen comprimunt proximas venas atque sanguinem retardando ipsum cogunt appendices intrare, verum orificia eorum vasorum tum appendicum compacta nimis aperiri negant, quare frustra vasa inflantur, neque menses apparent etiamsi omnia disposita videantur.

Tunc 1. Mulieres persentiunt instantium catameniorum molestiam ut ipsa revera essent eruptura cum etsi incassum omnia ad hoc in utero parata sint.

2. Incomoda quæ præcedunt menstrua aut iis succedunt diuturniora, & perpertinaciora experiuntur, imo vehementiora quandoque, quam in statu naturali cum vasa, quæ depleri nequeunt, diu turgeant, ac magis interdum quam circa mensium instans effluvium.

3. Dum impressiones tunc utero obviæ grandiores fiunt, & vividiores, vapores sane hystericos excitant, vel ea saltem fœnomena inducunt, quæ ad eos vapores pertinent; hujusmodi sunt faciei repentinus calor, colorve per breves sudores evanescentes, suffocationes convulsivæ diaphragmatis, contractiones, intestinorum borborismata, risus inconcinus tandem, aut fletus.

4. Ea fœnomena sensim imminuuntur, debilitantur gradatim atque rariora fiunt cum vasa illa lactea vel appendices in diem constipentur, minusque sinant ingressum humorum, qui proinde leviorem plethoram gignunt, nihilosecius ea unum frequenter, aut duos annos perdurant invita tamen natura nec procul molestiis.

Hujusmodi secundum stadium ad eas plerumque mulieres attinet quæ orificia uteri vasorum parietibus densiora, & compactiora habent.

Quæ

Quæ interna donantur uteri tunica, dura nimis, tendinea, ut vasa omnia maxime constringat, quæ proxime obtegit.

Illæ vero præsertim, quæ nondum utero gestarunt, aut raro, in quibus vasa lactea, & venosæ appendices minus dilatatæ fuerunt in eo compactionis statu persistentes.

Tertius status.

In hoc latea vasa cum mollia adhuc sint dilactari sinunt, lacteoque humore replentur, necdum tamen exauriuntur cum compacta eorum orificia reserari renuant, quare ipsa turgida nimis propinquas venas comprimunt, in iis circulationem intercipiunt, atque in appendices sanguinem devehunt, easque pandunt, quod sanguinis jacturam modo majorem, modo minorem inducit.

Tunc 1. hæmorrhagia habitualis est, atque pertinax quia vasa lactea adhuc plena venas premunt continenter, ac in appendices venosas sanguinem deflectunt, coguntque illas patulas morari.

2. Sanguinis jactura non solum persistit periodice, vero singulis mensibus duplicatur, cum vasa vermicularia prope menstruorum tempus, turgeant magis, magisque premant proximas venas, cruoremque ibi detineant, atque majori proinde copia effundant.

3. Tensio solidorum, tunicarum præsertim uteri, quam excitat vasorum in utero inflatio, vapores hystericos frequenter inducit superiori statu secundo, num. tertio enunciatos.

4. Etiamsi pertinaces sint hujusmodi sanguinis jacturæ, sponte tamen desinunt quando vasa sensim, sensimque arctantur, lacteum humorem respuunt, neve amplius venas comprimunt, aut aperiri cogunt.

5. At Mensium amissio haud raro album fluorem relinquit lymphaticum qui a levioribus excoriationibus procedit extremitatum appendicum venosarum jam constrictarum, ex quibus lympha perfluit donec perfecte aglutinatæ fuerint.

6. Interdum hujusmodi sanguinis amissiones in ulcera degenerant, erosionum causa extremitatum venosarum, quæ marcescunt, & pure fœdantur acriori, & corrodente.

Super allata fœnomena facile iis accidere solent, quę appendicibus donantur, & vasis lacteis laxioribus;

Illis vero quæ in utero suapte natura imbecilliores portiones habent, ubi venæ varicosæ factæ sunt.

Iis quæ pluries utero gestarunt vel partus passæ sunt diutinos, laboriosos, aut difficiles, in quibus appendices crebre laxatę, aut erosæ fuerunt, aut uterus inequaliter labefactatus fuit, ubi placenta adhęsit.

Tandem illis, quæ in primo aut secundo casu nuper allato imprudenter pedes secarunt perperam mensium revocandorum causa.

Status postremus.

In hoc postremo casu uteri vermicularia lacteum humorem adhuc recipiunt, quantumque affluit totidem effundunt per orificia, quæ patula facile persistunt, idcirco illa neque inflantur, neque venas comprimunt, sanguinem intercipiunt, seu in appendices devehunt, neve eas reserari cogunt, uno verbo eruptionem mensium minime fovent.

Tunc 1. Mulieres rubro fluxu deficiunt verum albo continenter laborant menstruorum tempore periodice increscenti, cum tunc uberior fiat laticis illius secretio.

2. Vasa non tumescunt, neque uteri tunicæ lacessuntur, ideoque patientes

sunt

sunt vaporibus expertes, verum persistenti albo fluore, languore, macie, & marasmo laborant.

3. Quandoque affectio in ulcus uteri degenerat quando humoris lactei continua effusione relaxantur nimis, dein corroduntur orificia lacteorum, atque ipsa interna tunicarum matricis facies leditur, in iis præsertim, in quibus acer humor affluit, & corrosivus.

4. Denique modo mulieres sanæ sint & sedulo curatæ plerumque sensim sensimque sponte aberrat hoc album morbosum effluvium prout in diem vasa illa constipantur.

Mulieres ille crebre ad hunc statum pertinent, quæ phlegmaticæ sunt, & pituitosæ, quæ fluoribus albis obnoxię sunt & diu lassis orificiis vasorum præditæ.

Quæ uteri ejusque intimæ tunicæ contextu laxiori donantur, id sponte eveniat, vel gestationis causa.

Ille tandem quæ perperam aperientibus hæmenagogis menses revocare tentarunt abeuntes.

Status uteri compositus.

Simplicibus illis mensium abolitionibus usque dum explicatis aliæ plures compositæ species adduntur ex priorum connubio trium saltem nuperrimorum quæ simul eodem tempore atque in eadem ægrotante occurrunt, diversam tamen uteri sedem afficientes, quare post simplicium explanationem mensium sistentium compositionem ejusque præcipua fœnomena ennunciabimus.

Idcirco 1. Dum secundus, & tertius status simul agunt, ægræ vaporibus simul corripientur, & uteri hæmorrhagia.

2. In confluentia secundi & quarti vaporibus simul & albo laticinoso fluori erunt obnoxię.

3. Quando tertius status quarto copulatur, mulieres tum sanguinis cum lactei & lymphatici humoris jactura vexabantur, quam haud facile distingui poterit, præsertim si copiosum sit cruentum effluvium, modo eo interdum non deficiat.

4. Tandem in utrorumque concursu quod raro evenit, etsi non impossibile, ægræ vaporibus cruciantur hæmorrhagia & simul albo fluore.

Componuntur ii diversi morbi gradus quando causæ simplices species producentes simul agant, lacessantque diversas uteri partes, simplicium tamen causas perscrutando compositarum facile quot, & qua les oriri poterunt innotebit.

§. III.

Diagnosis.

I. DIagnosis desinentium menstruorum eo collineat, ut amissionem distinguamus ab ætate procedentem ab ea quæ suppressio, aut gestatio pariunt.

1. Ea a suppressione distinguitur 1. Ex eo quod naturalis mensium defectus 45. vel 50. anno tantum occurrat, morbosa vero suppressio quovis alio tempore evenire possit: 2. Verum salutaris amissio numquam repente aggreditur, sed sensim sensimque per vices confirmatur, suppressio tamen plerumque statim adoritur: 3. dein naturalis mensium abolitio levioribus symptomatis solummodo comitatur, suppressionem vero teterrima fœnomena consequuntur.

Modo mulieres ætatem fateri non vereantur, atque signa illa pleraque saltem con-

concurrant, eaque sedulo scrutemur, facile erit naturam, & causam abeuntium menstruorum detegere, at parum in dubio hærebimus, nam ab unico, aut duplici mense, quæ erunt consecutura satis ostendent, an naturæ legibus referri debeant, quæ mensium defectum poscunt, vel morbosis causis, quæ citra naturæ ordinem menses intercipiant.

2. Haud facile tamen est naturalem distinguere catameniorum amissionem, ab ea quæ a gestatione procedit; decipiuntur enim sæpissime mulierculæ, nam cum natis deficiant, eosque cupiant vehementer 45. etiam vel 50. ætatis anno omnes gestationi tribuunt mensium imminutiones, quæ totalem prænunciant eorum silentium; contra vero quę plures fœtus ediderunt menstruis defecturis identidem veram conceptionem referunt.

Neminem latet mulieres ciborum gustum amittere, extraneis cogitationibus, conturbari, cordis ángustiis, atque vomendi conatibus cruciari primis, quibus fœtum gerunt mensibus, sinum vero inflari atque tendi, abdomen contra deprimi ac constringi, ut eorum pleraque eveniat in repentina mensium suppressione, & laboriosa obvia, quę dubitationem nostram confirmabunt, quare modo nobis illudere non velimus hujusmodi ambago prorsus evanuerit a quarto vel quinto mense dum vel fœtum convelli in utero ægræ persentient, vel hoc signo deficiente naturali mensium cessationi suppressio tuto referri poterit.

In utroque casu enim hujusmodi incertitudo, aut cunctatio ægris nullum detrimentum inferre poterit; catameniorum igitur abolitio vel nullum postulat remedium, vel aliquam tantum ex brachio venam incidere, aut stomachica exhibere, quæ æque gestationi conveniunt; suppressionis vero respectu, quæ plerumque efficacioribus remediis indiget purgantibus videlicet, & aperientibus procul damno circa eorum præscriptionem cunctabimur nonnihil, donec veritas elucescat.

II. Diagnosis diversarum specierum desinentis menstrui simplicis, vel compositi ægrotantes inquirendo facile noscitur;

1. In priori igitur specie quæ naturæ magis consona est, tumor, tensio, atque dolor uteri absunt, neque ullum consequitur grave symptoma præter leve aliquod palloris, aut plethoræ.

2. Secunda species adest, quando mensium periodus adhuc persistens, verum uteri tumor, tensio, dolor &c. tum plura palloris fęnomena ægras vexant, atque hystericæ accedunt passionis incomoda.

3. Tertia dignoscitur dum uteri hæmorrhagiæ periodice supersunt, quæ vero continentes fiunt, aut comites habent hystericos vapores, gustus depravationem, atque mensium aberrationes.

4. Quarta species extat quando mulieres albo fluore corripi perspicimus continenti, pertinaciori & periodice increscenti, quo neglecto languor, aut marasmus augetur

5. Tandem compositæ species innotebunt symptomatum indagine quæ ad simplices pertinent nuper indicatas, ut earum vario connubio novæ plures oriri possint.

III. Diagnosis diversarum uteri conditionum, eorumque vasorum ab indole deducitur singularum specierum cessassionis propositarum, quare

In prima specie æque vasa lactea, & venosæ appendices occluduntur respuuntque ingressum lacticinosæ lymphæ, atque cruoris.

In altera specie vasa lactea reserantur, & appendices; illa ad lacteum humorem recipiendum, istę ad sanguinem hauriendum, utrorumque tamen orificia compacta nimis renuent detentum laticem effundere.

In tertia idem evenit ac in secunda specie ostendimus, præter appendicum aperitionem, a quibus copiose sanguis in utero erumpit.

In

In postrema demum specie lactea vasa penitus reserantur, ut omnis erumpat lacticinosus liquor, atque continens producatur albus morbosus fluor.

In compositis denique catameniorum amissionibus natura & qualitas symptomarum satis indicant conditiones vasorum lacteorum appendicum, atque uteri totius.

§. IV.

Prognosis.

I. MEnstruorum cessatio circa 45. vel 50. annum naturæ conatus seu melius consequens corporis totius & uteri præsertim constitutionis necessrium videtur, quare (prorsus innocua, aut periculosa evadit modo citius quam par est non eveniat, & sævioribus fœnomenis non comitetur.

II. Mensium abolitio morbosa est, quæ 30. 35. aut 40. annum versus supervenit, mox 45. aut 50. anno periculosa est, si repentina de causa metus, doloris, aut abortus ergo occurrat.

In hoc casu periculum adest tum quia suspicari licebit vasa uteri, & appendices inęqualiter resserari, cum ratione lactei humoris qui immatura æque, ac naturali cessatione exuberans sæva symptomata afferre potest.

III. Hujusmodi affectio molesta evadit quando hystericos vapores hæmorrhagiam, aut album persistentem fluorem gignit, verum uteri infartum, syrrhum, cancrum, aut ulcus minetur; in singulis his casibus periculi mensuram faciunt concomitantium symptomatum indoles, numerus, vehementia, quæ rectam prognosim definire valde implicant

IV. A fœnomenis cuique speciei propriis singularis quarumcumque prognosis deduci poterit, idcirco

1. In prima mensium abolitione cum ex parte uteri nihil detrimenti accidat, verum ad pallorem, aut leviorem plethoram pauca superventura fœnomena attineant, quibus mederi facile erit, neque vaporibus, vehementioribus saltem, ægræ laborent, ideo ea periculo vacat, aut parum pertimescenda videtur.

2. Cum in secundo casu omnia adsint symptomata palloris, atque plethorę verum grandiores hysterici insultus, qui valde perterreant, superveniant, tum uteri hæmorrhagiæ; aut abundans album effluvium suspicetur, cum etiam infartus pertinaciores, atque uteri obstructiones esse reliquas, idcirco hujusmodi species præcedenti valde periculosior censetur.

3. In tertia vero specie pallore, plethora, & vaporibus cruciantur ægræ quæ cum diuturniores fiant, in utero syrrhos, atque obstructionem parere valebunt; verum ipsæ continenti laborant hæmorrhagia e qua valde lacescunt, tum frequenter ulcus, aut cancer inducitur, hæc enim præcedentibus magis nocua experitur.

4. In quarta hujus affectionis specie albus continens fluor, atque pertinax maciem, ethicam febrem, ulcus atque cancrum uteri minatur; ut in hac summum periculum adesse videatur.

5. Compositarum speciarum respectu prognosis derivabitur ab indole, numero, ac symptomatum violentia, quæ eas comitatur, aut a morbis consequuturis.

§. V.

Curatio.

ILla fœnomena eamdem hic medendi rationem postulant, quæ in ceteris aliis casibus postulaverant, quare consulere poteritis *Cap. VIII. Lib. II. ubi De Hysterica Passione & Vaporibus* &c. sermonem faciemus. Ut eos vapores compescatis ad secundam speciem pertinentes, fas erit pervolvere *Cap. IX. Lib. I.* ubi *de hemorrhagia, atque mensibus nimis* pertractatur, ut sanguinis jacturam cohibere discatis. *Cap. X.* vero perlegere vestrum erit *Lib. I.* ubi *de albo fluore* loquitur ut illum qui tertiam speciem cessationis respicit subijciatis necessariis interdum cautelis adhibitis.

Quare hujus capitis materiam ad primam menstruorum cessationis speciem pertinere constat, ut præoccupare valeamus fœnomena mulieribus superventura, quæ menstruum fluxum amittere incipiunt, aut ea compescere protinus dum modica sunt ne morbos inducant, præsertim cum ea leviora palloris, aut plethoræ fœnomena esse videantur.

Statim ac mulieres modo prudenter incedere velint cognoscant proxime catamenia esse abitura, debent de propria valetudine sollicitas esse, eoque magis attendendum erit quo sanguinis, aut uteri conditiones id minentur, hac de causa

1. Haud infrequenter venam secare intererit per integrum, aut duplicem annum ut sanguinis exuberantia vasorumque turgentia imminuantur; quæ ex brachio instituuntur venæ sectiones, salubriores existimantur, ut sanguis ab utero revelatur; haud facile est determinare numerum, aut copiam, nam quædam singulis mensibus hoc remedio egent, aliæ in duplici mense tantum, at plerumque tertio aut secundo quoque mense prout temperamentum, aut vitæ regimen poscant, venæ sectio reiteratur.

2. Optima vitæ gerendæ methodus præscribi debet, tum copiæ, cum qualitatis alimentorum ratione; quantitatis respectu, ut minus comendant, ac minorem tum sanguinis, cum humoris lactei quantitatem adspicantur; qualitatis respectu, ut alimenta leviora, aquea, parum nutrientia ingurgitent, quæ sanguinem chylumque dilutiorem suppeditent, minusque aptum vasa uteri infarcire.

3. Identidem ægras purgare necesse erit lenientibus nempe, tamarindis, manna, cassia, rhabarbaro, sale vegetabili aut ebsonensi &c. ut primæ viæ expientur, & per alvum exuberans chylus eliminetur, qui in sanguine lactei humoris redundantiam gignit.

4. Ipsis præcipito quotidie simpliciora remedia cum aqua tepenti, aut decoctione Artemisiæ Matricariæ aut melliloti &c. quibus addi poterunt unciæ duæ olei amigdalarum dulcium, aut uncia una Diachatolici, vel æqua dosis pulpæ cassiæ, modo venter arescat, verum si ægra flatibus crucietur addi potest uncia una olei Laurei, vel clister intromittere ex baccis Laurinis paratum.

5. Quotidie, aut frequenter diuretica mitiora præscribi debent, ut per lotium lacteus humor erumpat; opportunæ videntur infusiones capillarium, thei, salviæ melissæ & vulnerariæ Elveticæ, aut decoctiones leviores cherophilii, matricariæ, aut artemisiæ; eadem virtute pollent aquæ minerales refrigerantes & diureticæ De *Forges*, aut *Passi*.

6. Efficaciora quandoque diuretica usuveniunt si ea vehementiora symptomata poscant; quare iis infusionibus, aut decoctionibus adjungi possunt ℥ j. vel

vel ℥ j. ß. quotidie salis admirab. Glaub. aut Arcan. duplic. salis Prunell. & thartar. vitriol. , vel eas infusiones super affundi xx. asellis in pultem redactis.

Tandem si hysterici vapores crebriores sint , & infensi, ægris coclearia aliquot erunt exhibenda potionum antehystericarum quę componuntur ex aqua distillata nucum viridium, ceresorum nigrorum, aut florum tilliæ, quibus adduntur pro singulis quatuor unciis guttæ viginti, aut triginta tincturæ mirrhæ cum simili dosi Castorei , vel grana aliquot assæ fœtidæ in ipsis solvi , aut guttas tincturæ annodynæ permisceri poterunt, si vapores vehementiores sint, & convulsionibus, aut convulsivis motibus comitentur.

Cautelæ necessariæ in mulieribus pertractandis , quæ menstruationem tandem ammittunt.

I. Quotidie pedes secare prætereundum erit in mensium vera ammissione ; tunc enim venæ sectiones ramificationibus aortæ descendentis sanguinem attrahunt, qui uteri vasa infarcit, uterum ipsum inflat atque tendit, tum hysterici affectus symptomata auget , & hæmorrhagias uteri haud infrequenter inducit.

II. Eadem de causa emenagoga omnia veniunt proscribenda, solventia, aperientia aut aquæ thermales &c. nam solicite caveri debet ne desinentes menses invite revocemus , cum ab hac methodo recedamus potius quam juvare, plerumque ægras lædimus , morbus ingravescit, & uteri hæmorrhagiæ nanciscuntur haud facile curabiles.

III. Non sufficit nutritionem demere, verum ut jam admonuimus nutrientia magis alimenta interdicere oportebit quæ chylum pinguiorem , aut spissiorem producunt, hujusmodi sunt, caro bubula aut vervicis , perdix, cremor orizarum spissior, juscula densiora, extracta, lac aut percolatum.

IV. Ex eodem principio deducitur sanguinem calefacientia, aut rarefacientia esse interdicenda ne uteri eorumque vasorum respectu similes effectus plethoræ edant, pariter prohibenda erunt tunc temporis pervigilia , animi pathemata , exercitia violentiora , spirituosum potum , vinum ipsum saltem largiori dosi , caffe etiam & cocolatum vanilla præsertim remixtum.

V. Cum matrimonii usus uteri fibras ejusque tunicas valde lacessat sanguinis cursus implicando ut ipsum cogat intra vasa atque venosas appendices retineri, verum contra orificia vasorum niti; ideoque crebrior saltem coitus nocuus videtur in desinentibus menstruis, præsertim si laboriosi sint aut sanguinis jacturam comitem habeant.

VI. Si mulieres alicui cronico morbo sint obnoxiæ, cujusque generis sit valde timendum est ne ipse circa hoc tempus augeatur , quod animadvertere fas erit ne ægræ comoveantur nimis, remedia facilius hauriant necessaria, & regimen observent, quod tunc opportunum censebimus.

VII. Generice suspicari licebit mensium amissionem prompte a natura patrari modo fœnomeni expers sit, ut in bene constitutis mulieribus, in quibus uterus suum elaterium servat, conspici solet; at in ultima catameniorum laboriosa eruptione quæ aliquo sæviori symptomate comitatur prodest ipsam sensim sensimque & segniter fieri ut vasa uteri valeant æque constipari , & natura mensium deficientiæ assuescat , de cetero nihil agere debemus ut naturæ conatus solicitentur, aut vasa uteri cito nimis occludantur , quod irregulariter fit , & ibi sanguinis affluxus parit.

VIII. Quando in menstruorum cessatione plures copulantur circumstantiæ eo veniunt quandoque sanguinis jacturæ, quandoque albi fluores , modo uteri infartus , modo colici dolores aut vapores; perpendere igitur nostrum erit causas,

sas, atque detrimenta ab iis fœnomenis orta, eaque vel singillatim subijcere a vehementiori gradum faciendo, & periculosiori, vel omnes simulcompescere, diversa remedia si fas erit copulando singulis speciatim idonea.

IX. Tandem parum fidendum est fluxui catameniorum qui post 50. annum persistit, vidi enim mulieres trans hanc ætatem mensibus polere jactantes quasi juvenes essent, at re sedulo pertractata reperi has putatas eruptiones verum morbum constituere ab ulcere aut uteri infartu, varicibus dependentem, imo pleræque mulierum quæ sibi diu mensibus gaudere suadent plerumque in cancrum, aut ulcus desinunt.

Dantur etiam puberes, quæ nono, aut decimo ætatis anno catameniis pollere periodice revertentibus affirmant, at id crebre consequens est vitii uteri alicujus aut vaginæ cui venæ sectionibus aut decoctionibus refrigerantibus, sero, lacte asinino & semibalneo mederi oportet. Sane verum est quantumvis natura va riare videatur in speciali earum circumstantiarum scrutinio, verum tamen est ipsam constantem esse in legibus sanciendis, essentialibus æconomiæ animalis.

CAPUT XII.

De Furore uterino.

Seu Μητρομανία,

Furor Uterinus morbi genus est spurcum & propudiosum: Sed commode cadit, quod raro obvenit; attamen non ita raro, ut e Muliebrium Morborum numero expungi possit, aut a Medico, qui eosdem explicandos susceperit, debeat omitti, seu a plerisque factitatum video, ut mox indicabitur. Ipse quidem officii mei esse duxi de illo disserere, sed cum puduerit de obscœnis gallice dicere, satius visum est latino sermone uti, " (*a*) in quo vocabula & tolerabilius se ha„ bent, & accepta jam usu sunt, cum in omni fere Medicorum „ volumine tractentur.

§. I.

Descriptio.

FUror Uterinus, grecæ Μητρομανία, derepente numquam invadit, sed per fallentia incrementa lentis passibus ingreditur, eo, qui sequitur, ordine.

I. Incidit aliquando, ut Virgines viro jam maturæ, si quem amasium perdite ament, quo potiri non detur; ut Puellæ palestræ venereæ assuectæ, a qua arceantur invitæ; ut mulieres nuptæ, quæ frigido vel seni conjunctæ sunt; ut juniores Viduæ, quæ marito valido, & ad opus non segni, quo cum consueverant, sunt orbatæ, libidinose cogitent alte, fortiter, frequenter, continuo, præsertim si in libidinem proclives sint natura, quam proclivitatem intendant magis in dies, legendo milesias fabulas, quę non teneros tantum, sed etiam lascivos amores spirant & edocent; cantitando versus fescenninos; colloquendo sępissime de rebus venereis cum sodalibus; petulcis digitis se se contrectando, aut se contrectari patiendo; aurem præbendo facilem virorum blandimentis,

(*a*) Celsus, de re medica, Lib. VI. Cap. 18.

tis, illecebris; in cibos adhibendo edulia salsa, piperata, acria, fumo indurata; vino meraciore, liquoribus spirituosis, potu Coffe, Chocolata utendo vel potius abutendo; quæ singula, aucta sanguinis acrimonia, veneris cupiditatem inflammant.

Ea quidem in principio levia, sed si pergant, paullatim ingravescunt. Manent in eadem cogitatione perpetuo defixæ, a qua nolunt se dimoveri; id unum cogitant, in eo totæ sunt; cetera nec vident, nec curant; tristes, meditabundæ, silent vel mussitant; libidinem qua æstuant, caute dissimulantes & contegentes, quoad ejus facere possunt. At si forte quis venustus adolescens, imo si vir qualiscumque occurrat, lascivientibus oculis illum cupide spectant, & si quid dixerit blanditiarum, ut communis fert usus, avide auscultant, lætæ arrident, gestiunt, prævertunt serio quæ joco dicta sunt, & non tantum faciles, imo etiam paratas ultro sese præbent.

II. Quæ jam nimia est, gliscit tamen in dies egritudo; effrænata & furiosa veneris cupiditate, quasi æstro, percitæ, pudicitiæ immemores, inconsiderate multa garriunt, quæ libidinem qua flagrant, aperte produnt, & deposita omni verecundia, impotenti animo, obvios quovis, notos ignotosve ad ad opus provocant, sollicitant verbis flagitiosis & turpibus. Si cunctentur, pelliciunt voce, gestu, & si pertinacius renuant, probris illos insectantur alta voce, &, quantum valent, conantur pugnis impetere.

III. Hucusque tamen morbus, quantumlibet gravis, intra melancholici delirii fines se continet, sed brevi in apertam maniam erumpit. Amentes vociferantur, absurda deblaterant, nutu, gestu, sermone circumstantium libidinem tentant, imo quandoque ut pelliciant efficacius, succinctæ se nudas exhibent; in reluctantes vel segnes insiliunt furibundę, aperte delirant de multis, si non de omnibus. Adsunt vero simul symptomata omnia, quæ maniam comitari solent, agrypnia, anorexia, fervor totius corporis, frigoris tolerantia, sitis defectus dum æstuant, pigrities alvi, urinæ spissæ, paucæ, croceæ, lutulentæ, &c.

Cave tamen putes hæc omnia in omnibus, & eodem modo concurrere; singula in singulis varie variant, pro temperie, & indole nativa, pro educatione qua informatæ sunt, pro morbi vehementia, ita ut hæc affectio sibi semper constans & sui similis, in eo quod essentiale est, in ceteris omnibus dispar sit, & dissimilis.

Morbus ille, utcumque rarus, frequentius tamen occursat in regionibus calidioribus, ubi intensior est causarum energia, a quibus inducitur; ideoque mirari subit (b) Hypocratem, Galenum, Celsum, Aretæum, Oribasium, Paullum Æginetam, qui in Græcia, & Italia, Medicinam tractaverunt, de eo alte silere. Sed mirationem majorem facit taciturnitas Medicorum, qui inter nos ante renatas literas floruerunt, eorum præsertim, qui in climate calidiore, ubi morbus ille debuit olim, ut hodie, vulgatior esse, (c) nempe Arnaldi de Villunova, Valesci de Taranta, Bernardi, Gordonii, Gullielmi Rondeletii inter Narbonenses; Antonii Guainerii, & Alexandri Benedicti (d) inter Italos, a quibus, dum ceteros morbos muliebres explicant, morbus ille consulto prætermissus esse videtur, quasi noluissent de affectu dicere, cujus Antiquiores mentionem nulllam fecissent.

(*b*) Adducitur tamen ex Hypocrate & ex Galeno locus unus & alter, quibus, si benigne accipiantur morbus verbo indicari vel perstringi videtur. (*c*) Illi omnes inter cetera deliriorum genera, *de Amore insano* Virorum in Mulieres mentionem faciunt, specialibus capitulis; sed ne γρῦ quidem de Furore uterino intermuliebres, quos explicant. (*d*) Mirum profecto Alex. Benedictum de Furore uterino silere suo loco inter Morbos Muliebres, cum ipse Observationem unam referat feminæ ab utero furentis, *Lib. I. Cap. 28. de Insania, pag. m. 49.*

Soranus, Medicus Græcus, qui sub Trajano principe floruit, Galeno paullo antiquior, solus est, quem sciam, qui de Furore uterino expresse dixerit. Interciderunt quidem illius scripta, sed Ætius, fatetur ab eo depromptum esse *Caput* 74. *Libri XVI.* Operis sui *de Contracta ex Veteribus Medicina*, in quo de affectione illa diserte quæstio est. Illud autem Ætii caput inscriptum quidem *De Furore uterino*, sed cum hæc inscriptio Jani Cornarii sit, qui Ætium latine reddidit, & cujus interpretatio Basileæ prodiit apud Frobenium, anno 1535., placuit Græcos fontes adire, ut certo nossem, quo genuino vocabulo Ætius, vel potius Soranus ipsius, quem exscripsit, morbum græce nominasset, in quo provinciam suscepi difficilem, & opinione operosiorem. Nam opus Ætii libros continet sexdecim, quorum octo tantum priores apud Aldum & Asulanum Venetiis in *fol.* greçe editi sunt, anno 1535. Reliqui octo posteriores latent adhuc inediti. Sed opportune mihi succurrit in Bibliotheca regia locupletissima quatuor esse integra Græca Ætii exemplaria manuscripta; nec mora, illa pervolutavi diligenter, unde mihi constiti caput illud ab Ætio inscribi περὶ τῆς Μητρομανίας.

Eodem quoque vocabulo uti memini, tum Nicolaum Myrepsum, Alexandrinum, apud quem prostrat Antidotus (e) quem valere ait *contra Metromaniam* quo nomine *Furorem uterinum* intelligi extra dubium est; tum apud Zonaram, Historicum Græcum, qui narrat *Annalium Tom. III. pag.* 23. *Eusebiam, uxorem Costantii Imperatoris, filii Costantini Magni, forma quidem celebrem, sed ob maritum calamitosam, cum natura, tum morbis mollem, & ad venerem segniorem, unde paullatim contabescens ante Costantium decessit, nullo unquam fœtu edito, & ut quidam dicunt, uterino Furore percita mortua est;* καὶ μητρομανίας νοσήματι περι-πεσοῦσα ἐξέλιπε.

Sunt alia quædam ejusdem morbi nomina. Sic a (f) Moschione, Medico Græco recentiore, sed incertæ ætatis, (g) *Satyriasis* appellatur. Sic a nonnullis Recentioribus dicitur *Nymphomania*, quasi dicas *Maniam Clitoridis*, cui olim *Nympha*, nomen fuit; vel *Erotomania*, hoc est, *Mania amoris*; sed a vocabulis istiusmodi abstinebimus, quoniam non sunt communi usu recepta.

§. II.

Causæ.

PAtet attendenti in Furore ūterino duos morbos conjungi, effrænatam, & vesanam veneris cupiditatem, quæ ab uteri vitio; & delirium initio melancholicum, & deinceps maniacum, quod a vitio cerebri dependet. Si ambo concurrant, aderit Furor uterinus, de quo quæstio est; si defecerit alterutrum, erit vel effrænata coeundi cupiditas sine delirio, vel melancolia aut mania simplex sine vesano veneris desiderio. Proinde ad explicandam Furoris uterini naturam, ordine dicendum est.

1. De effrænata veneris cupiditate simplici.
2. De eadem conjuncta cum delirio melancholico.
3. Demum, de eadem, cum in maniam abit.

Primo Effrænata veneris cupiditas inducitur vividiore & fortiore succussione organorum, quæ sunt in feminis sedes voluptatis venereæ, haud dispari modo, quo fames aut sitis intensa oritur a validiore impressione ventriculi aut faucium tunicis illata.

Orga-

(e) De Antidotis *Sect. I. Cap.* 218. (f) *De affectibus muliebribus, Cap.* 128.
(g) Nomine minus idoneo, & detorto a consimili virorum affectu.

Organa autem, quæ in feminis voluptati venereæ excitandæ a natura destinantur, plurima sunt.

1. Clitoris, quæ omnium consensu exquisitissima est voluptatis sedes, unde vulgo dicitur *amoris dulcedo*.

2. Tota vaginæ amplitudo, quantum patet, maxime tamen pars ejusdem antica, quæ cum vulva connectitur, & angustissima est.

3. Facies interna ipsiusmet uteri, quæ & ipsa voluptatem sentit, & ad venerem sollicitat, perinde ac in fame & siti intensiore certum est ventriculum esurire & sitire. Quæ autem de uteri sensu dicimus, possunt inde confirmari quod in animantibus cesset venerea cupiditas, ubi primum utero gerunt; hebescat tunc saltem in feminis, imminuto scilicet uteri sensu.

4. Debent etiam inter organa, quæ veneri favent, recenseri vasa cuncta, quæ secernendo semini vacant in feminis, quippe quæ & ipsa in consortium voluptatis veniunt. Ea autem sunt.

1. Prostrata, qui in feminis urethram ambit, & duobus ostiolis seu *lacunis* ad lactera urethræ in partem vulvæ superiorem, subter clitoridem, secretum humorem ubertim profundit.

2. Glandulæ Covvperianæ, quæ in perineo, isthmi instar, inter anum & vulvam intercedente sitæ sunt, & juxta caruncularum myrtiformium radice bino ductu patescunt ad vaginę principium.

3. Glandulæ plurimæ, solitariæ, vel racematim congestę, quibus vaginæ facies consita est, unde humorem subviscidum semini analogum excerni certum est.

4. Lacunæ variæ, cæcæ, per faciem vaginæ dispersæ, unde depluit humor limpidus & subviscidus, sed paucus.

5. Demum, oscula varia excretoria per internam uteri faciem distributa, e quibus prolicitur in actu venereo humor non paucus, subpinguis, quo uteri cavitas madet.

His præsuppositis, quæ in dubium venire non possunt, consequens est feminas posse vividioribus organorum impressionibus percelli, atque adeo ad venerem magis inflammari tribus de causis.

1. Si succussiones, quæ debent memoratis organis imprimi ad movendum in feminis veneris sensum & desiderium, validiores sint.

2. Si dispositio peculiaris organorum ad excipiendas illas succussiones necessaria ita intendatur, ut excipiantur vividius.

3. Demum, si concursu simultaneo utriusque causæ, & motiones inferantur organis validiores, & ab iisdem excipiantur vividius, unde debent veneris sensus & cupiditas augeri in ratione duplicata.

I. Succussiones, quibus in feminis accenditur veneris desiderium, ad tria revocari possunt.

1. Ad affrictus organorum sępe memoratorum, blandos, certi gradus & certæ speciei, quibus titillantur.

2. Ad punctiunculas lenes, gratasque, quibus stimulantur.

3. Ad morsiunculas blandas, certæ & determinatæ intensionis, quibus vellicantur. Qualis autem gradus, qualisve species harumce motionum esse debeat, ut sensus venereus inde sequatur, nulla certa ratione definiri potest. Id unum liquido constat differre illas a motionibus aliis earumdem partium, quibus dolor inducitur, ut motiones ventriculo & faucibus illatæ ad famem & sitim, discrepant a motionibus earumdem partium, a quibus dolor.

Jam vero affrictus muliebrium hic locum non habent, quia fiunt a causis extrinsecis, quę Furorem uterinum non producunt; ac proinde in duas alias caussas oportet tantum inquirere, punctiunculas scilicet & morsiunculas, quæ eodem

dem proxime recidunt, & quæ inducuntur a semine vel seminali humore depluentibus in vulvam, vaginam, uterum, & illarum partium cavitates perluentibus.

Illæ autem punctiunculæ sive morsiunculæ vividiores sunt, atque adeo ad venerem fortius exstimulant.

1. Si semen & seminales humores quantitate abundent.

2. Si acrimonia peccent.

3. Si simul abundent copia, & peccent acrimonia.

1. Abundant autem copia, si sanguis ipse, unde scaturiunt, abundet in corpore, ut in feminis.

Quæ laute & opipare vivunt, & edulia jusculenta, polytropha in cibos adhibent. *In genere*, ait S. Hieronymus, (a) *quodcunque cupediarum genus, omnisque ventris saturitas seminarium est venerei amoris.*

Quæ mollem & sedentariam vitam vivunt, unde parcior transpiratio, qua sanguinis quantitas non satis exhauritur.

Quæ habent organa secernendo semini a natura destinata, ampliora & patentiora ex conformatione nativa, unde uberior illius humoris secretio.

Demum, quę ex frequenti cum viris consuetudine, & iteratis muliebrium titillationibus, uberiore gaudent seminis proventu. Sic nemini non notum est iterata suctione lac in mammis, & repetito ptyalismo salivam in glandulis salivalibus copiosius secerni.

2. Semen peccat acrimonia præternaturali in feminis.

Quæ sunt temperamenti biliosi, atra-bilarii, & quarum sanguis acer, muriaticus, ammoniacalis semen ejusdem conditionis subministrat.

Quæ vescuntur cibis salitis, piperatis, fumo induratis, acrioribus; quæ vinum meracius aut liquores spirituosos bibunt; quæ sese prolunt cocholata aut decocto caffe, quæ singula sunt veneris irritamenta.

Quę sanguinis fervorem & acrimoniam intendunt vigiliis diutius protractis, aut animi pathematis vehementioribus, quibus sanguis exardescit.

3. Fit concursus utriusque seminis vitii, nempe copiæ & acrimoniæ, quoties concurrunt causæ a quibus utrumqe solet induci, quas quidem, si non omnes, at saltem plerasque non raro concurrere posse manifestum est ex affinitate, quam inter se habent.

II. Dispositio peculiaris, qua organa quælibet ad vividius excipiendas succussiones illatas comparantur, in tribus consistit.

1. In tenuitate & exilitate fibrillarum nervearum, quibus fit, ut ceteris paribus, facilius, celerius, fortius succutiantur:

2. In tensione majore earundem fibrillarum, quæ, ceteris paribus, idem prȩstat:

3. In simultaneo concursu tum exilitatis, cum tensionis majoris fibrillarum nervearum, unde fit ut earundem oscillatio, ceteris paribus, facilior, celerior, fortior sit in duplicata ratione.

1. Nerveæ autem muliebrium fibrillæ exiliores sunt.

Ex primigenia conformatione; sic constat organa quædam in his sensu gaudere acutiore, quam in aliis subjectis; imo vero in eodem subjecto partes esse quasdam, quæ præ aliis sentiant acutius.

Ex iteratione sæpe repetita prægressarum succussionum, ut in illis quæ frequenti veneris usui vel muliebrium fricationi dudum assuetæ sunt, unde fibræ nerveę flexibiliores & vibratiliores fiunt; quemadmodum in instrumentis musicis compertum est fides sive chordas, quæ sæpius pulsatæ sunt, acutius sonare.

2. Fibrę eędem magis tensę sunt, unde vibrantur fortius,

A na-

(a) In *Epistolam ad Furiam.*

A nativa conformatione. Inde repetenda est diversa sentiendi facultas in diversis organis; sic videt ille acutius, audit alter liquidius.

Ab exarescentia, quæ accidit in feminis, quarum loci natura vel morbo sicciores sunt.

Ab inflammatione phlogode muliebrium, qua fibrillæ nerveæ distrahuntur validius. Inducitur autem illa tensio phlogodes vel ab erethismo, in quem fibræ uteri aguntur iteratis punctionibus & vellicationibus, quas semen acrius infert, vel a catameniis instantibus, maxime si diutius morentur & subsistant.

3. Demum, fibræ illæ nerveæ exiliores sunt & simul nimis tensæ, quoties concurrunt, si non omnes, saltem aliquæ ex causis quas memoravimus; & debent illæ sæpius concurrere propter affinitatem. Quoties autem fit ille concursus, toties inde futurum est ut sensus rei venereæ intendatur in ratione duplicata tum nimiæ exilitatis, tum majoris tensionis fibrillarum nervearum.

III. Porro tandem, si contingat duas causas hactenus recensitas, quarum altera a seminis copia vel acrimonia, altera a nimia fibrillarum exilitate vel tensione dependet, una concurrere, ut plerumque solent, quoniam affines sunt, fiet inde ut *hinc* semine acriore & copiosiore nerveæ muliebrium fibrillæ fortius lacessantur; & *illinc* simul motiones, quæ illis inferuntur, excipiantur vividius, quia, cum sint exiliores & nimium tensæ, magis vibratiles sunt; unde consequens est fore ut veneris sensus cupiditasque intendantur in ratione duplicata utriusque causæ.

Secundo. Hactenus de effrænata in venerem propensione diximus, qualis in *primo* morbi stadio, quę tamen Furorem uterinum non facit, nisi superveniat delirium, saltem melancolicum, de quo jam dicendum, sed paucis.

Itaque 1. Ægrotæ, utcumque veneris cupiditate ardeant, quamdiu sui compotes sunt, ex naturalia dissonantia seu heterochronia fibrarum cerebri, quibus in mente refricantur ideę tum subjecti, tum attributi hujusce propositionis: *libidini obsequi nec honestum, nec licitum est*, id verum esse omni asseveratione affirmant, neque ab ea opinione dimoventur unquam, quantumvis æstuent libibinis ardore.

2. Sed iteratis ac frequentissimis fibrarum illarum succussionibus, quæ simul fiunt, accidit tamen, ut fibrę accessu mutuo ad eumdem tonum perveniant, & ex dissonis consonæ, seu quod eodem recidit, ex heterochronis evadant isochronę, unde ægræ mutata opinione, jam sibi suadeant *libidini obsequi haud turpe esse*, & inde *delirium melancholicum*, quod *secundum* morbi *stadium* constituit.

3. In principio tamen, preternaturalis illa fibrarum consonantia morbo inducta, sibi non constat perpetuo, sed varie variat diversis de causis, si veneris cupiditas hebescat; si somni quiete præcipites fibrarum motiones compescantur; si anodynorum usu fibræ relaxentur; si fervor nimius sanguinis tepescat; si ęgræ monitis, objurgationibus, imo verberibus ad officium revocatæ resipiscant, unde est quod delirium melancholicum in illo morbi stadio plerumque mutabile sit, vehementia & intensione, & pariter mutabilia quoque ægræ dicta, factaque.

Tertio. Sed omnia in deterius ruunt in *tertio* morbi stadio, in quo

1. Quidem, ut morbi diuturnitate, inter se tono perfecte mutantur fibræ, quæ repręsentant ideas subjecti & attributi propositionis allatę, sic illę tono quoque mutantur simul cum aliis fibris non paucis, quibus excitantur ideę varię, quę ad venerem pertinent, ita ut jam consonent cum fibris multis, quibuscum dissonabant antea, unde ęgrę debent ex illa fibrarum mutatione affirmare, quę negabant, & negare, quę affirmabant, & hinc delirium varium & multiplex, cui Furor brevi quoque accedet, quippe ęgrę, a recta ratione deviæ,

vię, & vehementiore spirituum motu concitatę in omnes impetum facient furiatę, quos omnes vident sibi adversari, atque inde *Delirium* vere *Maniacum*.

2. Notandum tamen in Mania, quę Furorem uterinum facit, delirium tametsi latius pateat, quam melancholicum, non esse universale, sed circa pauciora aliquot objecta versari, que ad res venereas pertinent, ut modo dicebamus, unde prima mali labes, quod Manię uterinę non proprium est, sed convenit in omnem Maniam *deuteropathicam*, quę delirium melancholicum consequitur; contra quam accidit in Mania *protopatica*, in qua delirium multo latius patet. Sed hęc indicasse sufficiat, quę fusius & dilucidius explicabuntur in Tractatu *de Morbis Capitis*, quem brevi edituros esse speramus, si Deus vitam & otium dederit.

§. III.

Differentiæ.

Quamquam Furor uterinus morbus sit natura satis sibi constans, suas tamen patitur differentias, non essentiales quidem, sed quas tamen oportet pręcognitas habere ad pleniorem morbi noticiam.

Itaque Furor uterinus

I. Distinguitur ratione status, sive stadii:

1. In *Incipientem*, in quo immodica quidem salacitas adest, sed quam ęgrę, adhuc sui compotes & turpitudinis conscię quam abhorrent, fortiter reprimunt, vel caute contegunt.

2. In *Confirmatum* cum delirio melancholico, in quo invalescente morbo, salacitas ita effręnata est, ut ęgrę jam delirę, deposita verecundia, si sui copia ultro non offerunt, at saltem se ad opus parata esse satis significant gestu, lascivia, viva voce.

3. In *Deploratum* cum delirio maniaco, in quo morbus in Maniam erumpit, hoc est, in delirium magis universale cum furore, atque adeo in quo, deposito omni pudore, ęgrę, impotenti animo, plane vecordes viros quoscumque ad concumbendum sollicitant & urgent, & si renuant, in illo insiliunt furibundę.

II. Distinguitur ratione causę in Furorem:

I. Qui a *vitio seminis fibrillarum*, copiosioris vel acrioris, vel acrioris simul, & copiosioris, unde aucta in venerem stimulatio.

2. Qui a *vitio fibrillarum* nervearum mulieribus intextarum, quę solito vibratiliores sunt ob exilitatem, vel ob tensionem, vel ob tensionem simul & exilitatem, unde vividior sensus venerei perceptio.

3. Demum, qui a *vitio* tum *seminis*, tum *muliebrium*, in quo omnia sunt magis intensa in ratione duplicata causarum simplicium.

III. Distinguitur ratione symptomatum, quę superveniunt:

1. In Furorem *uterinum sine delirio*, qualis est in primo stadio, dum incipit.

2. In Furorem *uterinum cum delirio melancholico*, qualis est in secundo stadio, sive confirmatus.

3. In Furorem *uterinum cum delirio maniaco*, qualis est in stadio tertio jam deploratus.

§. IV.

§. IV.

Symptomata.

Symptomata Furoris uterini diversa sunt pro diverso morbi stadio, sed cuncta ex proposita theoria facili negotio deducunrur, ceu totidem consectaria.

I. In *primo* stadio,

1. Ægræ sentiunt invitę se flagrare libidine, sed sibi probe conscię *turpe & probrosum esse desideriis istiusmodi obsequi*, hęrent anxiæ, solitarię, segreges, mestę, meditabundę, tacitę.

2. Si nihilominus obscęnis cogitationibus perpetuo defixæ obtusius afficiuntur ab aliis quibuscumque sensationibus, a fame etiam & siti, & inde est quod illę nec esuriant, nec sitiant, quantacumque sit esuriendi & sitiendi causa.

3. Imo vero tam vivida est illa dę rebus venereis meditatio, qua perpetuo detinentur, ut fibrę cerebri, quibus illarum rerum ideę refricantur, fortiter tensę sine intermissione oscillent, ex quo fit ut illę pręter naturam vigilaces sint.

4. Interim turpitudinis suæ conscię, & adhuc dum mentis integrę cupiditatem qua æstuant, conantur continere, vel caute contegere.

5. At vero si incederit sermo procacior, si quid blanditiarum audiant, si se illecebris tentari putent, animi impotentes male tecta desideria cito manifestant.

6. Solet tamen in illo stadio morbus inducias interdum habere, quas adhibita remedia, aeris vel tempestatis mutatio, dięta accuratior, critica quædam evacuatio producunt, & in quibus ęgrotę consideratius se gerunt, & videntur resipiscere, quamquam raro perfecte; sed dilucidis illis intervallis nimium non fidendum, quippe quibus morbus recidivus brevi succedat, priore pejor, & intensior.

II. In *secundo* stadio,

1. Invalescente morbo, incipiunt tono ita perverti, ut supradictum est, fibrę cerebri, quę rebus venereis refricandis natura destinatę sunt, ut cum ęgrę certo conscirent antea *licitum non esse libidini se dedere*, jam ex errore novo, quod est principium delirii melancholici, hæreant ancipites, & interdum mente consistere videantur, insanam cupiditatem reprimendo; interdum vero deposita verecundia, libidini conentur obsequi, obvios quoscumque procaciter alliciendo, vel aperte rogando.

Si qua spes eis effulgeat fore ut adipiscantur quod cupide desiderant, hilares garriunt, blandiuntur, quos detinent, ut properent, postulant, rogant, errore ductæ quo tunc cęcantur. At si sentiant spe sua se deludi, mærentes & querulæ recedunt mussitando.

3. Verum omnia in dies magis ingravescunt, & natutalis fibrarum tonus ita tandem pervertitur, ut illarum dissonantia abeat in perfectam consonantiam, atque adeo ægræ tunc firmam sibi persuasionem inducant *facile posse se libidini dedere*, & proinde dicant faciantque omnia, quæ suadet turpissimus mentis error.

III. In *tertio* stadio,

1. Morbus in Maniam recidit, ut modo dictum est, & ægræ mente alienatæ, maxime circa ea quę ad rem veneream pertinent, obscæna, impudica verba proferunt continuo, obvios quosvis notos, ignotosve, ad opus sollicitant, cunctantes urgent & compellunt, & si pertinacius reluctentur, eos pugnis & unguibus impetunt furibundæ.

2. Por-

2. Porro accedunt cetera symptomata, quæ Maniam comitari solent, ut agrypnia constans, famis, & sitis defectus, fervor totius corporis, sed sine febre, frigoris tolerantia, alvi pigrities, urinarum paucitas, spissitudo, color croceus, &c. quibus explicandis supersedemus, cum non sint hujus loci.

IV. Præter hæc adsunt alia symptomata, quæ ad omnia morbi stadia perinde pertinere videntur. Sic,

1. Vellicatio fortior, quam semen acrius utero & vaginæ infert, erethismos ferre continuos illarum partium ciet, unde convulsive contractæ vasa stringunt circumflua, cursum sanguinis morantur, atque adeo locum dant phlogosi, qualem pluries in cadaveribus metromaniacarum (*a*) observatam fuisse legimus. Ea autem phlogosis, ut interdum morbi caussam esse supra vidimus, sic aliquando merum est illius symptoma, sed quo, si superveniat, morbi vehementia multum intenditur.

2. Inde minime mirum, si ferveant in Metromania, & exarescant muliebria, si uteri & vaginæ parietes seu tunicæ rigeant, si vagina a rigentibus tunicis distenta tentiginæ (*b*) hiat perpetuo & adaperta sit, quæ singula Observatione comperta sunt.

3. Vero consentaneum est inde quoque venire, quod in Metromaniacis Clitoris (*c*) valde turgeat solito grandior; quod ovaria ambo, vel alterutrum, tumeant pręternaturaliter humore spisso, viscido, purulento; vel oculis naturalem molem excedentibus plena sint; quod tubæ ipsæmet similem labem non raro participent, ut in pluribus ęgrotis morbo defunctis (*d*) observatum est.

4. In metromaniacis *virus distillat* aliquando *ab inguine*, sive quod petulcis digitis locos contrectando perpetuo, ut venerem sollicitent, quid paucum scabendo eliciant spissum viscidumque, quod e vulva manat; sive quod ab ulcere fistuloso uteri vel vaginæ quid purulentum profundatur.

5. Liquet ex dictis in Furore uterino tumores, steatomata, hydatides, apostemata, puris colluviem, phlogosim uteri, & partium quæ utero confines sunt, sæpenumero morbum antecedere tamquam causas, vel subsequi tamquam symptomata; & quoties alterutrum evenit, quomodocumque eveniat, toties morbum induci, qui curationem nullam admittit absolutoriam, sed ex quo ęgrotantes, post cruciatus varios plurimosque, misera morte, tardius ciutiusve intereunt.

§. V.

Diagnosis.

I. D*iagnosis morbi* evidens est signis pathognomonicis, quæ recensuimus, nempe salacitate effręnata, delirio melancolico circa venerea, & delirio maniaco, quod melancholico succedit.

II. *Diagnosis statuum* seu *stadiorum* morbi non minus obvia.

1. Si adsit sola salacitas effręnata, quam ægræ quidem mentis adhuc integræ conentur continere, aut saltem contegere, sed cujus tamen interdum non obscura præbeant indicia, *primus* erit morbi *status*, seu *primum stadium*.

2. Si

(*a*) Josephus Lanzonus, *Miscellan. Natur. Curiosors Deeur. III. Ann.* 5. & 6.

(*b*) Christian. de Helvvich, *Ephemerid. German. Centur* I. & II. *pag* 310.

(*c*) Clitoris tumet etiam in Metromaniacis propter fricationem, qua abuntuntur.

(*d*) Joh. Michaelis *Braxis Clinicæ Specialis Casu* 22. Dominicus le Duc, *Zodiaci Medico gallici Ann.* 1. *Observat.* 7. Fridericus Lochnerus, *Ephemerid. Germanicar. Centur. VII. & VIII.* Stephanus Blancardus, *Anatom. Praticæ Centur. II. Observat.* 99. Item *Collectanea Medic-ophydca, Part. I. Observat.* 28. Carolus Philippus Gesnerus, *Actor. Physicomedicor. Volum. VII. Observat.* 30.

2. Si invalescente lascivia incipiant desipere, & delirio teneantur melancholico circa res venereas, ac eam persuasionem in animum inducant *haud turpe esse libidini se dedere*, atque adeo ex opinione impure errante se gerant, adest *secundus* morbi status, seu *secundum* stadium.

3. Si furore actæ absurda deblaterent varia, seu delirent cum furore circa plura, uno verbo, si maniacæ sint, obvios quoscumque compellant ad opus, impudicis gestibus eos alliciant, & si reluctentur, incessant furiosæ, morbus tunc ad *tertium* statum seu *tertium* stadium pervenit.

III. *Diagnosis causarum* morbi vere ardua foret, si opus esset eas accuratius dignoscere, sed ea diligentia nullam præbet utilitatem ad curationem, tum quia ambæ morbi causæ, vitia uteri cum vitiis seminis plerumque concurrunt, atque ideo simul methodo eadem curandæ veniunt; tum quia si non concurrant, quod nec frequens est, nec diuturnum esse potest, eadem vel affinia postulant remedia.

§. VI.

Prognosis.

METROMANIA sive Furor uterinus morbus est probrosus & dedecorosus, cujus ignominia non solum in ægrotas recidit, sed in propinquos etiam redundat.

In genere semper curatu difficilis est, quod cum delirio quovis commune habet, & tanto difficilior, quanto magis inveteratus. Quod si velis singula curiosius persequi, oportet diversos morbi status distinguere.

I. In *primo*, morbus, ut plurimum sanabilis est, dummodo diligenter ac cito illi occurratur, cum nondum accessit delirium. Frustra enim conaberis mederi, si tardius mederi cœperis, nec ullum aliud malum esse puto, in quo verius sit verbum illud, quod vulgo dicitur:

Principiis obsta, sero Medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras.

II. In *secundo*, ubi primum adest delirium melancholicum, malum est fere immedicabile, quod tandem in fatuitatem & stultitiam abit, nisi mortem inferat celeriorem. Nonnumquam spes aliqua sanationis affulgere videtur, si morbus inducias habeat frequentes, diuturnas, dilucidas, sed quibus numquam fides certa, & sine ullo recidivæ metu, quoniam semper periculum est, ne male sopitum incendium resurgat.

III. In *tertio* demum, in quo Mania, morbus insanabilis merito censetur, cum vix spes ulla sit, fore ut ægrotæ ad saniorem mentem revocentur, sed omnes absumantur (*a*) apostemate, ulcere, syrrho uteri, tubarum, ovariorum, quæ vitia Metromania intulit; vel in stoliditatem & amentiam morbi diuturnitate delabantur, donec mortem obeant.

IV. Indubitatis Observationibus comperta sunt sequentia, quæ ad prognosim faciunt, & quę ideo recensere visum est.

Metromaniam sponte solvi,

1. Si

(*a*) Vide Auctores supra laudatos, *ad Symptoma* 3. *Art. IV*. §. *IV*. *p*. 365.

1. Si ægrota laboraverit immodico (*b*) catameniorum profluvio, seu hęmorrhagia uterina, quod inde emollita, & relaxata uteri facie, veneris sensus retundatur.

2. Si largior supervenerit hęmorrhoidum fluxus, quod per anastomases, quibus vasa inter se communicant, venę uteri exinaniantur dum hęmorrhoides fluunt, uterusque inde detumescat, & relaxetur.

3. Si fluore muliebri largo, & diuturno ægrotans colliquescat, quo uterus madefit, & temperatur, atque adeo libidinis stimulis debilius patet.

4. Si ægra (*c*) imprægnetur, quod humor embryi secundinis contentus, & inde resudans, uteri tunicas emolliat, & relaxet, & ad libidinis incentiva reddat hebetiores, sed facilis est morbi recidiva, nisi intra unum, aut alterum annum a puerperio iterum gravida fiat.

5. Si strenue subagitetur, quod felicem quidem successum pluries habuit in ipso (*d*) matrimonio; sed multo feliciorem, si vera narrant, (*e*) venere vulgivaga, quoties accidit ut ægræ, quæ fugitivæ vagabantur, a nebulonibus pluribus compressæ fuerint.

6. Si uterus casu procidens aeri permittatur, dum infrigidetur. Id relatum quidem novi ab Harveo solo, sed qui unus instar plurium est. *Novi*, (*f*) inquit ille, *feminam nobilem, a furore, & melancholia uterina ultra decennium delirantem, cui postquam omnia frustra tentata essent, contigit uteri prolapsus . . . Auctor fui*, pergit ille, *ut uterus non reponeretur, donec a frigore externo intemperies ejus deferbuisset. Successit res ex sententia, brevique postea convaluit, atque uterus demum loco suo restitutus permansit, vitamque etiamnum salubriter degit.*

§. VII.

Curatio.

QUot sunt stadia in Furore uterino, totidem sunt morbi peculiares, qui quantumcumque affines esse videantur, & ab eadem causa inducti, ratione tamen paullisper diversa, si non specie at saltem gradu, debent impugnari, quam ideo distinctis articulis explicare necessum est.

Curatio in primo Morbi stadio.

In illo morbi statu debent indicationes omnes eo intendere,

1. Ut sanguis acrior, semenque inde deciduum, & ejusdem vitii particeps, diluantur, & demulceantur.

2. Ut tota uteri, & vaginæ facies interna humefiat, & relaxetur, ad salacitatem morbosam, & effręnatam compescendam.

3. Ut interim ægrotę, quoad ejus fieri potest, ab oscęnis cogitationibus evocentur, & in viam regressę animum ad saniora adjiciant, quę singula sequentibus auxiliis possint obtineri.

I. Ad

(*b*) Alexander Benedictus; *de Curand. Morb. Libr. I. Cap.* 28.
(*c*) Dominicus Panarolus, *Pentecost. III. Observ.* 9. Johannes Matthæus de Gradibus, *Consilio* 8.
(*d*) Zacutus Lusitanus. *Prax. Medic. Admir. Lib. II. Observ.* 93. Johannes Riolanus, pater, *Method. Medendi Sect.* IV *Tractat.* 2. *Cap.* 21. Dominicus Leo, *Art. Medendi Libr. II. Cap.* 9. Ambrosius Stegmannus, *Ephemerid. Germanic. Decur. III. Ann.* 1. *Observ.* 1.
(*e*) Alexander Benedictus, *de Curand. Morbi. Libr.* I. *Cap.* 28. Thomas Bartholinus *Observat. Anatomic. Cent.* II. *Observat.* 69. Christoph. Johann. Langius, *Praxeos Medic. Cap.* 24 §. XV. *Ubi laudat Observationem Plateri.* (*f*) De Partu, *extremo Libro.*

I. Ad diluendum, & demulcendum tum sanguinem, tum semen, prosunt,

1. Sanguis missus e brachio, nisi exiturientia, vel exeuntia catamenia e malleolo mittendum esse suadeant. Oportet autem sanguinem largius, & frequentius mittere, pro ratione ætatis, temperamenti, virium ægrotantium, & pro symptomatum vehementia.

2. Catharsis frequens cum purgantibus mitioribus, quorum virtus, & efficacia sit idonea deducendæ primarum viarum cacochyliæ, & evacuandæ cacochymiæ sanguinis, sed quæ intestinis irritandis, convellendis, in spasmos agendis minime par sit, ne uterus in consensum trahatur.

3. Usus jusculorum aut apozematum, quæ fiunt

Cum radicibus Nymphææ
Althææ
Cichorei
Acetosæ } ad ℥j.

Cum foliis Nymphææ
Lactucæ,
Portulacæ
Salicis,
Lenticulæ palustris. } ad m. j.

Cicutæ ad pugillos ij.

Cum floribus Nymphææ
Malvæ,
Papaveris,
Violarum } ad pug. ij. vel iij.

Ex quibus tria, quatorve seligi debent, quæ magis probabuntur, & ex illis confici juscula vel apozemata, ut artis est, bis in die, mane, & vesperi, longe a pastu per plures dies continuos exhibenda, addendo cuilibet salem prunellæ, crystallum mineralem, vel salem sedativum Hombergii, ad ʒj.

4. Serum lactis clarificatum, & cartha bibula percolatum ad cyathos sive haustus quatuor in die, sed longe a pastu, in quorum unoquoque potest incoqui uncia una radicis nymphææ, in talleolas dissectæ, vel dilui syrupi de nymphæa semuncia. Proderit efficacius idem serum, si pro omni potu exhibeatur, modo ægrotæ non repugnent.

5. Lac asininum, bis in die sumptum ad uncias novem vel decem, mane & vesperi, si ventriculus illud concoquat. Imo vero, si ægrotæ obsequiosæ sint, & tædio hujus diætæ se faciles præstent, conducilius erit lac pro omni alimento adhibere, & loco tum prandii, tum cœnæ, ultra haustum lactis asinini matutinum, & vespertinum, haustus alios duos lactis vaccini, vel edulia varia lacte illo præparata exhibere.

6. Emulsiones bis in die mane & vesperi, quarum haustus quilibet fieri potest ex seminibus quatuor frigidis majoribus ad ℥iß. vel ex

Semi-

Semine Lactucæ,
Portulacæ,
Papaveris albi,
Cannabis. } a ℥iij. ad iv.

Quæ contusa in mortario marmoreo diluuntur,

In aquis Distillatis
Nymphææ,
Lactucæ,
Portulacæ,
Endiviæ. } ab ℥iv. ad v.

In colatura dissolvitur

Syrupus Violaceus,
Nymphææ,
Althææ } ad ℥j.

Solent ex illis seminibus, aquis & syrupis eligi, quæ maxime probantur, numero tamen pauciora, & ea dosi, quæ nec nimis amplum, nec æquo spissiorem haustum faciat.

7. Aquæ minerales acidulæ & chalybeatæ potandæ per mensem, si tempestas faveat, quotidie a Libris II. ad III., addito in primis haustibus sale quodam cathartico, v. g. sale *de duobus* ad ʒiij, sale Polycresto Rupellensi ad ℥ß, sale Epsomensi eadem dosi. Inter aquas istiusmodi commendantur maxime inter nostrates, aquæ de *Vals*, *de Caransac*, *de Bussan*, *de Pougues*, *de Forges*, & inter exoticas, aquæ *de Spa*, *de Selter*.

8. Diæta accurata, juxta quam ex artis legibus, debent ægræ iis potissimum cibis uti, qui humectent, temperent, diluant, refrigerent, ut sunt Olera varia,

Cucumeres,	Lactuca,
Mellones,	Portulaca,
Borrago,	Cichorium,
Beta,	Spinachia,
Endivia,	Atriplex.

Et Fructus horæi, ut

Cerasa	Uvæ maturæ,
Fraga,	Pruna dulcia,
Poma dulcia,	Ribesia,

Demum offæ vel cremores oryzæ, cum jusculo tenuiore ex carne vitulina vel gallina juniore.

Interdicendæ vino, chocolata, decocto caffe, & carnibus omnibus, si vitulinam, pullosque & cuniculos juniores excipias.

Demum exhibenda narcotica, quæ somnum concilient, si morbo parcior sit breviorque.

9. Pos-

9. Possunt proposita remedia, si videbitur, vel vicissim commutari, vel conjunctim præscribi, modo invicem congruant; sed oportet illis diu insistere, neque enim existimandum est, vitium tenax & vix emendabile, universæ humorum massæ alte inustum posse facili negotio corrigi, aut in melius verti.

II. Humefaciendo & relaxando utero apprime conducunt interna remedia, de quibus jam abunde diximus, sed multo efficacius externa seu topica, quæ sequuntur,

1. Balnea vel semicupia in aqua fluviatili egelida, in qua incocta fuerint folia plantarum emollientium, quas modo recensuimus *Articulo præcedente*, *n.* 3. In illa ægræ bis in die demitti solent, & ibi contineri per duas horas, jussæ manu vel spongia aquam in muliebria alte propellere, qua proluantur.

2. Clysteres frequenter injiciendi,

Ex sero Lactis,

Ex decocto, Lactucæ,
Portulacæ,
Umbilici Veneris,
Sempervivi,
Nymphææ,
Foliorum Salicis,
Viticis,

Quibus potest Oxycratum ad uncias aliquot addi. Ceterum semel recepti, debent diu contineri, ut refrigerationi & humefactioni interaneorum tanto certior locus detur.

3. Immissæ per metrenchyten injectiones subtepidæ.

Seri Lactis

Decocti Hordei,
Lactucæ,
Aliarumve plantarum modo recensitarum,

Quæ debent in uteri cavitatem caute propelli, si illius os dehiscat, ut in illis plerumque solet, & in eo aliquandiu subsistere, ægris ad situm congruum compositis. Si morbus urgeat, proderit singulis injectionis unciis addere semidrachmam, vel drachmam unam succi Solani, *Morellæ* dicti, Sempervivi, imo etiam Cicutæ.

4. Pessaria in vaginam intrusa, quæ varie conficiuntur, nam modo telæ particula in formam rotuli convoluta, vel spongia mollis in longitudinem secta, spisso & frigido decocto herbarum aliquot emollientium, quas recensuimus, imbuta, vaginæ insinuatur; modo vero sacculus oblongus linteus, plenus pulpæ earumdem plantarum, in vaginam intromittitur; sed qualiacumque fuerint, oportet introducta pessaria identidem removere, & recentia reponere, ne mora nimis incalescant.

5. Hirundines, plures paucioresve, prout opus esse videbitur, margini podicis admotæ, maxime si phlogosi tumeat, quoniam illarum suctione sanguis ab uteri vasis revellitur, quibus cum venæ hæmorrhoidales multiplici anastomosi communicant, unde depletis vasis substantia uteri relaxatur. Non is ego sum, qui velim id auxilii genus prædicare tanquam absolutorium, sed cum juvare aliquando possit, numquam lædere, noluerim illud omittit.

III. Dum tentantur remedia, omni ope & opera annitendum, ut ægræ ab obscænis cogitationibus avocentur, & melancholiæ modum ponant, in quem finem,

1. Crebris cohortationibus, monitionibus, increpationibus excitandæ, erudiendæ, continendę sunt, ut ipsę suam lasciviam perhorrescant, & pudore suffusę desideria sua refręnent, & tandem e corde evadant.

2. Curandum, ut consuetudinem jungant cum sodalibus prudentibus, probatæ virtutis, sed festivis & hilaribus, quibuscum possint lepide & urbane versari, & quarum exemplo & colloquio ad saniorem mentem paullatim reducantur.

3. Occupandus illarum animus ambulatione, chorea, epulatione, villicatione, peregrinatione, ut omni gaudio expletæ ab obscęnis cogitationibus, in quibus defixæ sunt, destineantur. Præstaret quidem negotia domestica illis demandare, si sedulo operam dare vellent, sed plerumque vel nolunt, vel nequeunt.

4. Caute illis interdicendum omni de re venerea colloquio, libris amatoriis, lascivis canticis; & sedulo cavendum ne viris ullis utantur familiarius, nec in consuerudinem ullum admittant omnino, præsertim eos quorum amore teneri videbuntur.

5. Prospiciendum, ut non incubent culcitæ plumeæ, *lit de plume*, vel laneæ, *metelas*, unde lumbi ardentius incalescerent, atque adeo æstus muliebrium, qui jam nimius est, magis intenderetur; sed culcitę stramento molliore plenę, *une pallaisse*, vel ad summum seta equina, vulgo *crin*, fartæ.

6. Ultimo, si hæc ex optato non proficiant, omissa cunctatione connubio jungendæ, si non obstet vitæ institutum, cum amasiis quidem suis, si commodum fuerit; sin minus, cum adolescentibus venustis, qui amabiles sint, si non amati, quæ Medicina in illo morbi stadio certissima est & efficacissima, ut supra dictum est, §. VI. *De Prognosi*, *n.* 5.

In secundo stadio,

Cum, accedente delirio melancholico, omnia tunc in pejus ruant, necessum est remedia adhibere diligentius, majore dosi, & selecta inter efficacissima, sed ex iisdem tamen familiis, cum indicationes curatoriæ eædem sint.

Itaque

1. Balneatio adhibenda frequentior & bis in die, in aqua subfrigida, capiti iterato super superfuenda, in qua ægræ per duas horas detinendæ si fieri possit.

2. Oportet experiri omnia remediorum genera in præcedente stadio proposita, sanguinis missiones frequentes, serum lactis pro omni potu, vel pthisanas valde refrigerantes, juscula aut apozemata diluentia, & temperantia, emulsiones aut julepos, aquas minerales, &c., quibus diu est insistendum, ut morbi ferocia debelletur vel saltem retundatur.

3. Curandum ut ægrotis nutritio sufficiens, imo larga subministretur, sed ex alimentis eupeptis, & refrigerantibus, qualia proposuimus in præcedente stadio.

4. Si noctes ducant insomnes, aut irrequietas, narcotica exhibenda sunt dosi modo congrua, inter quas primas tenent tinctura anodyna, a gutt. XXIV. ad gutt. XXX. vel laudanum opiaticum, a gr. I. ad gr. II.

5. Purgari debent frequentius, & catharticis validioribus, scilicet in *forma liquida*, cum decocto ℥iij follicorum sennæ, & ℥ij salis de *duobus* in colatura dissol-

dissolvendo ℥ij & addendo Diagridii gr. x. vel xv. In *forma* vero *solida* cum bolo ex Diagridii & Jalappii pulverati *ana*. gr. xij. additis gr. VIII radicis Hellesiori nigri pulveratæ, ea cautione, ut dum operatur medicina, exhibeatur unaquaque hora haustus jusculi levioris carnis vitulinæ cum foliis aliquot cichorei coctæ.

In tertio stadio.

Ubi primum Mania supervenit, morbus fere deploratus est, neque tamen omnis ægrotantium cura ideo deponenda, sed contra eo diligentius enitendum est, ut illarum miseriis, quoad ejus fieri poterit, quid levamenti conferatur.

In quem finem,

1. Frequenti balneatione opus est in aqua frigida, quæ capiti iteratis vicibus debet superfundi, & in qua ægræ detinendæ sunt quandiu vires sufficient.
2. Sanguis largiter & pluries mittendus, e brachio, e talo, e collo, donec imminutis viribus reprimatur ægrotantium furor, & suæ debilitatis consciæ famulantium monitis sint magis obsequiosæ.
3. Mochlica purgatio sæpius iteranda cum catharticis drasticis, aut cum vomitoriis, qua quicquid vitiosum inest non solum intestinalibus viis, sed etiam visceribus omnibus, quæ cum intestinis communicant, efficaciter subducatur.
4. Uterus fervens injecto oxycrato frigido vel parum tepido temperandus est identidem, si ægrotæ huic remedio se faciles præstant, ut se plerumque præstant, quoniam ipsæ quęrunt remedia adversus pruritum & calorem uteri, quibus se cruciari sentiunt.
5. Ægris, si nocte insomnes ducant, ut fere perpetuum est, narcoctica exhibenda, dosi quidem magna, quæ somno conciliando par sit, sed quam necessum est partitis vicibus dare per intervalla, ne quid detrimenti succedat a nimia dosi simul & semel data.
6. Curandum, ut utantur victu largo, sed eupepto & refrigerante; ac demum si vehementius ferociant, verberibus mulctandæ, imo vinculis coercendæ, ne violentas manus sibi vel adstantibus inferant.

§. VIII.

Remedia quædam, quæ adversus Furorem uterinum commendantur.

I. A Plerisque (*a*) Medicorum certatim laudatur Camphora, seu specifica ad libidinis æstus compescendos in Furore uterino. Datur in substantia a gr. x. ad xv. in quocunque vehiculo, vel forma boli. Aliquando illius frustulum granorum duodecim inflammatum in haustum aquæ projicitur, qui deinde exhibetur potandus.

Miror undenam nata sit ea opinio de virtute Camphoræ anti-aphrodisiaca; an ex decantatissimo illo versiculo,

(*a*) Vide Michaelem Ettmullerum. *De Morbis Mulierum Cap.* 2. Et alios passim.

Camphora per nares castrat odore mares,

qui non alio nitebatur fundamento, quam præjudicio falso, quo Camphora qualitate frigida esse censebatur, quam tamen constat calidam esse.

Ipse quidem experientia compertum habeo vulgarem de Camphoræ virtute opinionem, si non falsa sit, at certe perpetuo veram non esse, nam in feminis duabus ab utero furentibus Camphoram frustra adhibui & pluries, & magnis dosibus.

II. Si Ettmullerus (*b*) audiatur, Furori uterino prodest efficaciter liquor limpidus & aquosus, qui extillat *e teneriobus salcium ramis, dum verno tempore amputantur*. Propinatur autem ille succus, vel solus, *vel ex farina illo subacta placenta conficitur, quæ ægrotæ data omnem ad venerem propensionem extinguit. Idem etiam facit*, pergit ille, *decoctum salicis junioris, aliquoties epotum jejuno stomacho, nam & hoc omnem appetitum venereum cohibet, quin & interdum mulieres omnino steriles facit*.

Tam disertis promissionibus plene persuasus in feminis iisdem non liquoris ex resectis salicum ramis depluentis, qui non erat ad manum autumnali tempestate, dum illas ope medica conabar adjuvare, sed decocti foliorum salicis periculum feci iterato & magna dosi, at vero ne hilum quidem me profecisse memini.

III. Agnus castus sive Vitex ad compescendos libidinis stimulos celebratissimus est. Decoquitur in jusculis, apozematis, pthisanis, aut injectionibus uterinis. Illius virtutem usu nondum exploravi, sed vim ejus anti-aphrodisiacam merito dubiam reddunt amaror & acrimonia, quæ in masticatis foliis & præsertim seminibus percipiuntur. Adde quod Vitex ad menses ciendos (*c*) usurpetur, argumento maximo illum virtute anti-aphrodisiaca minime pollere. Porro tamen, cum ex ejus usu nihil discriminis impendeat, causa nulla est cur non liceat unicuique pro lubitu periclitari, si occasio fuerit.

IV. Vidimus supra in *curatione stadii primi* opus esse ut ægrotæ incubent culcitis stramento molliore plenis. Volunt autem, qui viticis efficaciam laudant, ut ex foliis ejusdem siccis ægrarum culcitæ infarciantur; exemplo scilicet ducto ab *Atheniensibus Matronis, quæ in Thesmophoriis*, seu sacris Cereris *castitatem custodientes, foliis viticis seu Agni casti cubitus sibi sternebant*, referente (*d*) Plinio, & (*e*) Dioscoride, cui consilio non repugnavero, quamvis de virtute viticis mihi certo non constet, modo prius monuero quotidinianum laborem inde impendere in reficiendis culcitis, quoniam sicca viticis folia in pulverem cito resolvuntur.

V. Medici, qui de Furore uterino disseruerunt ceteris diligentius, (*f*) Sennertus, (*g*) Riveriusque, inter alia simplicia vere anti-aphrodisiaca, nonnulla numerant, quorum potestas longe dispar, ut Anetum, semen Dauci, lignum Aloes, Rutam, Mentham, ipsam etiam Terebinthinam, &c. quæ cum acria sint, & ad menses movendos efficacia, immoderatam veneris cupiditatem potius inflammare, quam mitigare valent, qua de re monere visum est, ne quis tantorum Virorum auctoritate motus, imprudens credat remedia istiusmodi adversus Furorem uterinum cum successu adhiberi posse.

VI. Ii-

(*b*) *Ibidem*. (*c*) Dioscorides, *Lib. I. Cap.* 135.
(*d*) Histor. Natural. *Lib. XXIV. Cap.* 9.
(*e*) *Lib. I. Cap.* 135.
(*f*) Practio. *Libr. V. Part. II. Sect.* 3. *Cap.* 5.
(*g*) Praxeos, *Libr. XV. Cap.* 5.

VI. Iidem encomiis nimium extollunt remedia quædam, quæ spes datas minime impletura esse videntur. Sic Sennertus (*h*) laudat aquam quamdam, quam *castitatis* appellat, & quæ species est Julapi ex commistis aquis distillatis.

℞ *Aquar. Menthæ, Chelidoniæ, Anethi, Liliorum convallium, Liliorum alborum, Nymphææ*, ana. ℥j. M. *Dosis unc. ij vel iij.*

Laudat idem aquam aliam ex plantis pluribus distillatam, quæ sequitur.

℞ *Fol. Nymph. Vitic. Salic.* ana. *m. iij.*
Lactuc. Portulac. Umbilic. Veneris, ana. *m. j.*
Semin. Lactuc. Papaver. quatuor Frigidorum majorum, ana. ℥ß.
Aneth. ℥ *ij.*
Florum Nymph. m. j.
Violar. m.ß.
Contundantur omnia recentia, & irrorentur succo Limonum, ac stent in digestione horis 24; postea distillentur, & distillati singulis libris add. Camphoræ ʒj. *Servetur ad usum.* Dosis ℥ j.

Quod totidem verbis apud (*i*) Riverium legere est. Sed hæc ambo remedia in Furore uterino parum prodesse puto gemina de causa,

1. Quod in compositionem admittant plantas aliquot, ut Mentham, Chelidoniam, Anethum, augendæ potius quam sedandæ veneri natas:

2. Quod certum sit aquas ex plantis distillatas minus valere, quam earumdem decocta, quamobrem in usum non veniunt, nisi cum plantæ recentes deficiunt.

VII. Cicuta ab omnibus Medicis antiquioribus commendatur ad Furorem uterinum, ex cujus foliis contusis parabant cataplasmata lumbis & pubi apponenda, & cujus expressum succum admiscebant cum uterinis injectionibus, imo etiam guttatim infundebant haustibus variis ore assumendis; quam medendi rationem ut confirment, adducunt auctoritatem, tum B. Basilii, qui ait (*k*) *se vidisse quasdam feminas, quæ potione Cicutæ extinxerint rabiosas cupiditates*; tum B. Hieronymi, qui (*l*) scribit *Hierophantas Pontificatum adeptus Cicuta se castrasse.*

Quid de virtute anti-aphrodisiaca Cicutæ sentiendum sit, ipse ignoro, ut qui nullum periculum feci, sed opinor huic plantæ auctoritatem conciliatam esse ex falso præjudicio frigidam esse, cum e contra constet esse calidam. Sed id commodi accidit, quod jam liceat rem tuto periclitari, ex quo notum est succum Cicutæ leviter inspissatum ægris carcinomate laborantibus quotidie ad multa grana sine discrimine exhiberi, qua de re plura infra, *Libr. II. Cap.* 7.

VIII. Ut primum varia Chimiæ præparata in medicum usum recepta sunt, non cessavere quicunque Chimiæ nimium credunt, ad morbos multos, & speciatim ad Furorem uterinum obtrudere præparata multa ex Saturno, potissimum Saccharum Saturni, cujus grana aliquot in injectionibus uterinis, & quod gravius est, in ipsis haustibus, qui ore assumuntur, dissolvenda proponunt. Sed hunc usum, nec injuria, improbavimus supra *pag.* 107.

(*h*) *Ubi supra.* (*i*) *Ubi supra.*
(*k*) Homil. V. supra Hexaemer.
(*l*) Contra Jovian.

IX. Superest quæstio majoris momenti. Nonnulli Medicorum (*m*) auctores sunt, ut titillando muliebria feminarum ab utero furentium, proluvium corrupti seminis proliciatur, unde prima mali labes, quod alii (*n*) nefas esse censent, & religione vetitum. Non nostrum est tantam litem componere, de qua viderint quos pene jus est & norma decidendi; sed illos monitos velim decisionem frustra futuram esse quod ad factum, quandoquidem ægrotantes ipsæ naturæ vel potius morbi ductu sese fricant perpetuo, nec aliena petunt aut expectant auxilia, in quo sibi pessime consulunt, ut quæ fricationibus illis cupiditatem nedum sedent, sed magis exasperant. Verum surdis canas, si eas ab illa turpitudine hortatu coneris dimovere, a qua arceri non possunt, nisi vinciantur.

(*m*) Varandeus, *De Morbis Mulierum*, *Lib.* I. *Cap.* 5. & Antiquiores omnes.
(*n*) Riverius, *ubi supra*.

TRACTATUS DE MORBIS MULIERUM.

LIBER SECUNDUS

De Morbis, qui a diversa uteri conditione dependent

CAPUT PRIMUM

De Uteri inflammatione.

§. I.

Ejusdem descriptio, & species.

Artes omnes humani corporis præter-naturali sanguinis affluxu corripi possunt, quem subsequuntur partis affectæ tumor, tensio, rubor, calor, dolor, atque febris ipsa haud infrequenter, dummodo illa graviora appareant; hujusmodi infartus species, communi nomine *tumores inflammatorii* appellantur, qui morbi intensione diversa distinguuntur, in *phlogases* dum leviora, & *phlegmones* dum sęviora ostendunt symptomata.

Præter inflammationem tres supersunt tumorum species *Erysipela* videlicet, *Oedema*, atque *Syrrhus*; inflammatio enim, vel simplex esse potest, quæ inflammationem *Phlegmonosam* gignit, vel alterutro eorum tumorum complicata, a quibus *Erysipilatosa*, *Oedematosa*, vel *Syrrhosa* nuncupatur.

Uterus æque ac ceteræ corporis partes inflammationi est obnoxius, ab his in hoc tamen differt, quod externarum partium tumor, calor, rubor facile morbi indolem aperiant, at uteri inflammatio, in abscondito latitans, nisi per fœnomena, quæ extrinsecus præsefert deduci possit.

Ex eo enim de uteri tumore, atque tensione judicamus ab aucto imi ventris volumine, ejusdemque tactui resistentia; ipsius calorem indicat regionis hypogastricæ calor; pubis, & vaginæ præsertim; ruborem vaginæ rubor ostendit, si eo usque observatio pervenerit, quod etiam a calore, quem animadvertit æger, ceterisque externis signis facilę deducitur; dolorem ægræ quærelæ satis demonstrant,

ſtrant, atque uteri tactu ſumma ſenſibilitas; febris tandem, uteri inflammationis indiviſibilis comes, pulſibus manifeſtatur.

His, quæ ad uteri inflammationem eſſentialiter pertinent, alia plura leviora ſuperaddantur fœnomena tamen non contemnenda; hujuſmodi ſunt Lochiorum, aut Menſium ſuppreſſio, ſi tunc temporis morbus occurrat. Verum urinæ ardor, ac mingendi difficultas alvi dejectiones raræ, & moleſtæ, cordis anſietas, ſingultus, vomendi conatus, capitis dolor, ſed oculorum præſertim, ſopor denique, delirium, vigiliæ, dentium ſtridor, motuſque convulſivi, tum pulſuum exiguitas, ac inæqualitas; pubis tandem, inguinis, lumborum, fœmorum, atque cocigis dolor aggredi ſolet.

Quamvis inflammatio unam indolem conſtanter ſervet, iiſdemque plerumque morbis copuletur, nonnullæ tamen differentię animadverti poſſunt.

1. Morbi gradu, ſi inflammatio levioribus ſymptomatis affecta tumor, tenſio, calor, ac dolor mitiores exiſtant, nullaque, paucave febris ſuperveniat, tunc *phlogoſim* appellari cenſuimus, *phlegmonem* contra, ſi illa ſeveri, ac febris augeri minentur.

2. Morbi extenſione, ſi inflammatio enim, quod raro contingit, totum uterum afficiat *univerſalis*, ſi illius partem aliquam *partialis* dicitur; pars hæc affecta eſſe poteſt antica, vel poſtica, dextera, vel ſiniſtra, ima ſeu fundus, ſuperior, ſeu collum uteri, quod novas producit varietates.

3. Morbi natura; nam ut ſupra enunciavimus cum de inflammatione generice diſſeruimus, vel ſimplex erit, ſuumque nomen retinebit, vel eam inflammationem phlegmonoſam appellabimus; aut eryſipela, œdema, ſyrrhumque conjunctum habet, ideoque *eryſipilatoſa*, *œdematoſa*, aut *ſyrrhoſa* inflammatio vocabitur.

4. Poſtremo; inflammatio internam, vel externam uteri ſuperficiem, aut ipſius ſubſtantiam invadit, ac tres alias inflammationis ſpecies gignit.

§. II.

Cauſæ.

SAtis de inflammationis indole locuti ſumus dum tumores examinavimus, quare ne ſuperallata inutili ſermone repetamus neminem latere putabimus.

1. Inflammationem in genere a tribus potiſſimum cauſis oriri:

Ab infartu partis affectæ utriuſque generis extremorum vaſorum ſanguineorum, in quibus ſanguinis copia lumen eorum nimis repleat, ac parietes diſtendat, a quo prior inflammationis gradus, ſeu *phlogoſis* tantum originem agnoſcat.

Si in illis vaſibus coarcevatus ſanguis in lateralia lymphatica vaſcula irrumpat, ſecundum oritur inflammationis genus, ſeu *vulgaris inflammatio*.

Verum ſi ſanguis labefactatis utrorumque vaſorum extremis in circumpoſitum cellularem contextum erumpat, tertium producitur inflammationis genus, ſeu *inflammatio ſyſtrophica*, quæ ad ſupurationem vergit.

2. Tres vero hujuſmodi inflammationis cauſas inter ſe ita conferre poſſe, ut maxima, vel nimis protracta capillarum repletudo irruptionem in lymphatica inducat, ac utraque ceteris paribus eruptionem faciat.

3. Quod omnis inflammationum lex eo collineet ad cauſas nempe ſtatuendas, quæ vaſorum ſanguineorum infartum pariant, quo neglecto neceſſario poſteriora irruptionis, eruptioniſque fœnomena oriri poſſunt, atque debent.

Hæc ſi uteri inflammationi applicaveris facile innotuerit;

1. Hanc peculiarem inflammationem vel a nimia repletione uteri ſanguineo-

rum

rum vasorum; vel a sanguinis hinc orta, in lymphatica irruptione; vel a lymphæ, aut cruoris, discissis extremis vasculis, in uteri testura eruptione originem ducere,

2. Verum has duas posteriores causas a priori ita derivare, ut ad originem hujusmodi inflammationis investigandam nihil amplius requiratur quam nimiæ vasorum sanguineorum repletionis causas indagare.

His positis cognita sanguinis in æconomia animali circulatione facile patebit, hujusmodi repletudinem a tribus præsertim causis nanscisci, vel quod sanguis ad uteri vasa præternaturali confluat copia, vel quod ab iis minori quantitate refluat, quam opus requirat, vel quod ambæ hæ causę, nimius scilicet affluxus, ac imminutus refluxus simul concurrentes inflammationem promoveant.

Ecce vobis præcipuæ, & universaliores causarum uteri inflammationem prędocentium classes, reliquum est, ut specialiter eas perpendamus, in quibus, ut clarius procedamus, sit

I. *Classis*. Sanguis in utero redundat, si ille, qui vicinas partes debet irrigare, retrogrado cursu irrito in uterum irrumpat

1. Id evenit quoties uteri partes propinquiores jam inflammatione laborantes respuant superventurum sanguinem, ex hoc enim vesicæ, intestinorum, atque hæmorrhoidum inflammationi, uteri inflammatio succedit

2. Quoties vero in his partibus pressio sanguinis circulationem intercipiat, vel segniorem saltem reddat; qua de causa uteri inflammationem sæpe inducunt validi, crebrioresque vomendi conatus, alvi fluxus, tormina, tenesmus, atque molesta tussis.

II. *Classis*. Sanguinis necessarius refluxus minuitur si uteri venæ contractæ, aut compressæ diametro coarceantur.

1. Venas uteri contrahunt causæ omnes, quæ in eo fibras delicatiori præditas sensu, valeant crebro, vehementerque irritare, at hæ innumeræ esse possunt, ex: gr:

Repentina lochiorum, aut mensium suppressio, ab subita constipatione, inopinato metu, gravi dolore orta, aut pessariorum, vel injectionum adstringentium abusu:

Validiores uteri contractiones a nimia venere, ipso adhuc infirmo, aut injectionibus stimulantibus nimis:

Fortior internæ uteri superficiei irritatio per acres injectiones, aut in ejusdem cavitate per embrionis, vel placentæ putrescentiam excitata:

Omne, quod uteri substantiam lacerare, vulnerare, aut aliquo modo lędere valet, uti abortum promovendi, contemnenda methodus; longiores, sęvioresque partus angustiæ; secundarum aut fœtus violenta extractio, unguium lęsio ab obstetricante imperito facta, vel ab aliquo instrumentorum, quibus in partu præternaturali uti solet; imi ventris vulnus usque ad uterum protractum, vel ictus, qui utero etiam damnum inferat.

2. Venas uteri comprimunt intumescentiæ, aut durities propinquiorum vasorum.

Hujusmodi sunt uteri lactifera vasa, quæ expanduntur ab acquisita humoris lacticinosi spissitudine, qui in illis coacervatus indurescit; hujusmodi censsus sunt turbercula in glandulas enacta, ubi per vasa lymphatica fluens lympha mora densatur.

Tales sunt syrrhi aut syrrhosi infartus inter diversos uteri anfractus geniti a causis infra enunciandis *cap. V.*

Animadverti enim oportet causas omnes usque adhuc allatas venarum uteri compressionem paullatim generare; ideoquę ab his raro uteri inflammationem oriri,

oriri, quæ est repentina vasorum repletudo a celeri causa producta, illa tamen nisi immediate, mediate saltem inflammationem poterit excitare, si ipsa occurrat alterutra earum causarum consociata, atque ex eo inflammationis gradus augeatur.

III. *Classis*. Sanguis præternaturaliter in aliquam uteri partem influit, ab altera deficit, si qua simul prioris classis causa cum aliqua secundæ classis concurrat, ab hac copula; quæ facilis, & frequens est augetur inflammatio in ratione intensitatis, & numeri causarum concurrentium.

Causę superallatę sufficiunt, & valent ex se ad inflammationem producendam, & ab his majores, & perniciosiores fiunt, si simul copulentur dispositiones antecedentes, quę illas actuent, vel quę uterum disponant ut intensiores impressiones valeat suscipere.

Eæ antecedentes dispositiones duplicis sunt speciei; aliæ universales, quæ a quantitate, aut natura sanguinis dependent; peculiares aliæ, & locales, quæ specialem uteri, vasorumque conditioni rationem habent.

Generaliores dispositiones sunt plethora, sive sanguinis redundantia ejusdem expansio, aut ad rarescentiam prædispositio, quæ plethoræ æquiparatur; acris, & biliosa humorum crasis, quæ sanguinem reddit rarefactionis minima de causa susceptibilem, cui additur vini, liquorum spirituosorum, Cocolati, aut Caffe immoderatus usus; vigiliæ continuæ; animi pathemata, ira, nimius corporis motus, urens tempestas &c. Causæ potis sunt omnes sanguinem nimis rarefacere, atque commovere ejusdemque motum per vasas maxime intendere: Locales, seus peculiares hujusmodi dispositiones sunt; lassitudo naturalis, aut atonia texturæ uteri, a quibus deficit necessarium robor, quo vasa se contrahendo progressui sanguinis faveant; obstructio, syrrhi, aut syrrhosi infartus, qui haud raro uteri fluxum inducunt; varices vasorum, quæ facile stasim sanguinis permittunt; vitium quodque peculiare alicujus uteri partis, uti erosio, vulnus, ulcus, &c. in quibus impedito sanguinis circulo ejusdem cursus quodammodo intercipitur.

Reliquum est, ut ejusdem dispositionis indolem, & gradus perpendamus varias rationes investigando; quæ cum diversis uteri inflammationis causis habere possunt, quod obtineri potest recto judicio, quod efformabimus a magnitudine inflammationis pertractandæ a gravioribus fœnomenis, quibus consociatur, & consequentiis, quæ præcaveri oportebit.

§. III.

Differentiarum explicatio.

I. DIfferentia. Inflammationis magnitudinem facit duplex causa, intensitas nempe causarum producentium; & uteri conditiones antecedentes; si eæ causæ ambæ simul vehementer agant, inflammatio maxima est, & phlegmon nuncupatur; si alterutra earum causarum tantum adsit inflammatio mitior evadit; tandem phlogosis dicitur, si causæ illæ leniter uterum perturbent, ut sanguinis modicum affluxum inducant.

II. *Differentia*. Inflammationis positus ab causarum applicatione dependet multiplici ratione diversa; at speciales uteri partium conditiones, aut antecedentes ejusdem alterationes hanc, vel illam uteri portionem plus minusve iis morbosis causis subijciunt.

III. *Differentia*. Prẹter eam inflammationem tres aliẹ dantur species, quẹ Oedema, Erysipella, Syrrhumque comitem habent, ideoque si prẹter sanguineorum vasorum turgentiam lymphaticorum etiam adsit repletudo, quẹ œdema constituit,

inflam-

inflammatio *Oedematosa* appellatur ; id præsertim evenit quando sanguis multo sero deturpatur; *Erysipelatosa* dicitur , quando internam tantum , aut externam uteri tunicam occupat , quam gignunt obstacula ibi locata , quæ sanguinis circulum intercludunt , eamque producit sanguis acer , atque fervens plus minusque pro ægrotantis indole ; dum inflammationem faciunt glandulæ , tubercula , aut syrrhus , quæ in paraxismo persentiantur , & post resolutionem persistant , inflammatio *Syrrhosa* vocatur; *Phlegmonosa* denique appellatur , cum a sanguineorum vasorum repletudine , aut uteri substantię infartu originem ducat.

IV. *Differentia*. Ipsa internam uteri faciem occupat si eam vitium producat lacteorum vasorum , aut venosarum appendicum , aut in causa sint scissuræ , exulcerationes , aut excoriationes , tum irritationes uteri internæ , quæ vulgatissimam inflammationis speciem producunt; externam vero faciem deturpat si ab ulcere , ictu , aut contusione originem agnoscat; tandem integram uteri substantiam infirmat , cum ex utraque parte labefactetur uterus , quod raro evenit , vel quod crebrius accidit ex alterutra parte morbo incipiente , totam denique uteri crassitudinem ipse pervadat.

§. IV.

Symptomata.

1. TUmor , tensio , atque uteri resistentia consequutiones sunt necessarissimæ intumescentiæ turgentium vasorum , quare ea fœnomena numero respondebunt tumentium vasculorum , & infartus magnitudini.

2. In puerperis lochiorum suppressio , atque catameniorum in menstruatis mulieribus ab uteri tumore procedit; nam compressis vermicularium osculis , obductisque venosis appendibus sanguinis , aut lactis fluxuri cursus intercipitur ; incompleta tamen eorum fit suppressio si modica sit , aut partialis uteri inflammatio , completa vero si inflammatio maxima sit.

3. Ab hac turgentia penitus dependet uteri dolor qui tendit , producit , convellit , atque fibras nerveas comprimit , quæ sunt doloris sedes; arteriarum pulsi interdum ita illas secutiunt , ut dolorem augeant valde , ac lancinantem reddant , cum in iis circumstantiis minima de causa uterum extrinsecus prementi ad nervos usque pressio pertingat ; nihil mirum igitur si uterus tunc adeo sensibilis experiatur.

4. Hujusmodi dolor prout alicui parti imi ventris propinquus est , vel aliqua communicatio datur cum inflammata uteri parte id vasorum ligamentorum , vel peritonei nexu fiat , ægræ ad hanc vel illam partem ipsum referunt , quare sæpissime de lumborum dolore conqueruntur , si inflammatio posticam uteri partem afficiat ; de umbilico dolenti , si anticam; pubes vero , anusque dolent , cum uteri collum inflammatio aggrediatur anterius , vel posterius; inguina tandem atque fęmora laborant cum latera ad originem præsertim teretium ligamentorum labefactentur.

5. Calor atque rubor inflammationis sunt indivisibiles comites seu infartus consequutiones præcipuæ , quo uberius enim cruor sponte calidus , coccineusque ad aliquam partem affluit , eo calor ejusdem , ruborque intenditur ; utrumque vero auget arteriarum creber pulsus , quin inflammata parte sanguinem quassat.

6. Febrem etiam comitem habere solet uteri inflammatio , ea si præcedat , inflammationem gignit , gignitur illa interdum ab eadem inflammationis causa; at præter hos casus inflammationi facile succedit , nam sola circuli intermissio , in hoc morbo obvia , febrem inducit , citra alias causas a quibus oriri valeret.

7. Ra-

7. Raro hujusmodi febris capitis dolore, quinimo graviori expers est, nam cruor rarefactus, qui segniter per iliacas arterias turgentis uteri ergo compressus transabit, uberius in superiores aortæ truncos evehitur, ac proinde in cerebri plexum, quod gravedinem, atque dolorosam distensionem parere potis erit.

8. Quandoque sopore, aut *Coma somnolento* ægræ laborant, quod crebrius accidit si illlæ plethoricæ sint, aut sanguine donentur spissiori, vel febris æstu nimis expanso; demum si sanguis a tumente utero, iliacisque compressis, superius magna ex parte evectus cerebrum infarciat.

9. Interdum continenti corripiuntur pervigilio modo sanguis inops sit, fluidior, minusque rarescat, tum uteri volumen minus tumefaciat, arteriasque liacas comprimat, aut ejusdem dolor intensior spiritus in cerebro commoveat[, fibrasque tendat.

10. Delirium crebre in utroque casu adest rationibus alias explicandis in *Capitis Morborum pertractatione*; in priori enim casu *Coma somnolentum*, fit *Coma vigil*; in altero casu *Pervigilium* ad Delirium accedit, quandoque vero ex eo *Phrenitis* oritur.

11. Lingua arescit tunc, febris, & calidi expirati æris causa, eoque magis infarcito capite, atque cerebro, pallato calorem communicatur, qui magis magisque linguam exsiccat, quod tamen in linguæ centro crebrius apparet, ubi causæ illæ omnes exsiccantes vehementius agunt, minusque ea pars fruitur salivæ beneficio.

12. Lingua in inflammatione non solum arida observatur, verum visciditate quadam oblinita a mucoso humore a glandulis gingivarum, atque linguæ ipsius secreto, ibique a febre inspuissato; idem mucus interdum mora, aut medicamentorum assumptione nigrescit.

13. Uteri inflammatio dum partibus propinquiis sensim sensimque communicatur, nova teterrima fœnomena producit, idcirco si collum anterius afficiat inflammatio tunc, vel phlogosis saltem, per vaginam reptat, atque urethram, quare ægræ difficillime, aut guttatim mingunt, maximumque inter mingendum dolorem urentem persentiunt; hujusmodi Stranguria, atque Dysuria ab acrimonia quandoque, aut calore oriri possunt, quem urina intra vesicam inflammationis causa acquirit, vel a sympathica constrictione sphintheris vesicæ &c.

14. Quando postica uteri pars, aut ejusdem collum inflammatione corripitur, rectum proximum intestinum pariter inflammatur, ut fæces intercipiantur, aut cum dolore excernantur; id parere poterit excrementorum constipatio, vel Sphinteris ani symphatica crispatio phlogosis ergo.

15. Ea quæ dicta sunt, ostendunt matricem cum pluribus partibus relationem habere sympathicam, quam fusius videbimus postremo hujusce libri capite ubi de *hysterico morbo*, quare sympathiæ legibus, quæ in utero eveniunt fœnomena, ceteris partibus diversis communicata ea ratione, quam superius explicavimus convulsiones excitabunt plus minusque validas, atque continentes; huic causæ referre debemus convulsivam constrictionem, quæ motum cordis retardat, atque liberam ipsius dilatationem implicat, ut pulsi qui in statu febrili magni, vividi, explicati reperiri deberent, exigui, duri, profundi in inflammatione uteri appareant, ut in ceteris imi ventris viscerum inflammationibus, quod non parum concurrit ad animi deliquia producenda, quibus crebre tunc ægræ sunt obnoxiæ.

16. Cum in hoc statu ab arteriarum atque cordis pulsibus sanguis debiliter, & exigua copia impellatur ut difficulter ad extremitates pertingat, ideoque pedes, manus, vultusque frigescunt, etiamsi uterus inflammatus sit, & propinquæ partes abdominis caleant; hujusmodi externum frigus interno fervore conjunctum

ctum tum exigui, & profundi pulsi eam febri speciem constistuunt, quæ viscerum inflammationem solet comitari & græco nomine *Febris Lipyria* appellatur.

17. Sympathicis interdum commotionibus, quæ alias diversas partes aggrediuntur, Singultus referuntur, Cardialgia, Cordis ansietas, Nausea, aut Vomitus, quæ in uteri inflammatione ægras vexant; singultum atque cardialgiam gignit convulsio superioris orificii ventriculi; nauseam vero atque vomitum contractiones pyllori atque totius visceris.

18. Similibus de causis uteri inflammatio lacessit anteriorem duræ matris partem, atque Pericranium ubi frontem, & orbita intus obtegit quod circumscriptum capitis dolorem inducit, quem in *Sincipite*, & *Oculorum radicibus* ægræ persentiunt ut caput introrsum trahi sibi suadeant.

19. Iisdem caussis tandem tribuuntur tendinum in manibus subsultus; motus convulsivi musculorum maxillæ inferioris; qui dentium stridorem producunt; motus convulsi diaphragmatis, qui respirationem perturbant, & visum, vel fletum involuntarium movent; verum laryngis, atque pharyngis convulsiones, quæ tum respirationem, cum deglutitionem intercludunt; tandem ceterarum partium omnium convulsivæ commotiones, quæ ęgras magnopere infestant; at hujusmodi motus inordinatos infra speciatim examinabimus *Capite XIII.*, ubi *De hysterico morbo*, ad quem attinent, erimus locuturi.

§. V.

Diagnosis.

I. FAcile erit uteri inflammationem detegere atque ab aliis morbis distinguere, qui cum ea aliquam affinitatem habent.

1. Ipsa uteri syrrhum, Erysipella aut veram gestationem ęmulatur, si voluminis augmentum tantum respiciamus; ab iis tamen clare distat dolore, calore, atque febre, quæ in illis morbis desunt, verum sollicito agressu, & incremento quibus hujusmodi inflammatio adoritur ab iisdem differt qui lente procedunt.

2. Vesicæ, aut recti intestini inflammatio illa videtur si a dolore, calore, aut febre judicaremus, quæ in omnibus inflammationibus adsunt, distinguitur tamen per doloris sedem, quæ in iis speciatim cuique parti respondet, & extensionem intumescentiæ quæ major est in matricis inflammatione; per externum partium genitalium statum ut vaginæ præsertim, & uteri orificii, quæ tunc labefactantur valde; tandem fecum excretio, aut mictus satis manifestant inflammationis indolem; in vesicæ enim, aut uteri inflammatione minime vel cum extremo dolore feces excernuntur, citra gravem molestiam vero in altera inflammationis specie.

II. Signa vero extant certissima quibus variæ uteri inflammationis species determinantur.

1. Symptomatum violentia morbi gradus dignoscitur, idcirco tantum phlogosis aderit, quando dolor, tumor, durities, atque febris modice vexabunt, contra maxima inflammatio habebitur cum ea omnia sęviora supervenerint.

2. Extensionem, atque sedem morbi addiscimus per subsequentia indicia.

Si dolor pubi respondeat, ac difficulter ægræ aut dolenter mingant, anterior uteri pars, circa collum, inflammatione laborabit.

Si ossi sacro dolor respondeat, atque moleste feces expellant ægræ, posterior colli pars morbo afficietur.

Si lumbi doleant, uteri fundus inflammatione periclitabitur; si umbilicus, anterior pars ęgrotabit.

Si in-

Si inguinum aut fęmorum alterutrum labefactetur, latera ibi propinqua uteri inflammatione laborabunt.

Si dolor vaginæ respondeat, & digito intromisso orificium uteri durum, renitens, aut urens persentiatur, ibi inflammationem existere fateberis.

Si dolor tandem, tensio, resistentia totum uteri volumen occupent, atque tumor maximus sit, nullum superest dubium matricem per totum sui affici ambitum, etiamsi id inequaliter interdum fiat.

3. Specialis patebit inflammationis indoles circumstantiarum concomitantium naturam perscrutando.

Uteri enim inflammatio phlegmonosa erit, cum tumor, tensio, dolor, calor, atque febris grandiores fiant.

Erysipelatosa cum dolor, sensibilitas, calor sęvissime infestent, etiamsi tumor exiguus, aut modicus sit.

Oedematosa vere quando tumor magnus, & mollis appareat, dolor tamen, sensus, calor, atque febris leviores sint.

Syrrhosa tandem cum tumor resistens citra multum calorem, dolorem, aut febrem existat.

III. Nihil interest plerumque causas hujus inflammationis detegere, verum si id utile videatur multiplici methodo certiores fieri possumus:

Temperamentum investigando sanguineum, plethoricum, aut biliosum &c.

Statum uteri antecedentem examinando laxatum, aut labefactatum in laborioso partu, infartibus obnoxiosum, & obstructionibus plenum, syrrhosum, excoriatum, aut ulcere deturpatum.

Circumstantias perpendendo in quibus morbus supervenit, in catameniorum, aut locchiorum fluxu, vel in eorum suppressione, vel post abortum, aut laboriosum, difficilem, atque diuturniorem partum.

Historiam denique percontando eorum quæ inflammationem precesserunt, vitę nempe regimen, excessus caloris, aut frigoris repentinos quibus se exposuerunt, ictus, aliasve lesiones quas uterus passus est.

§. VI.

Prognosis.

I. PArtis internæ inflammatio nerveæ & sensibilis qualis uterus est perniciosa plerumque, & lethalis evadit.

II. Idcirco noxa quam comitem habet hujusmodi inflammatio multiplici circumstantiarum ratione variare poterit, quas indicare satagam.

1. Pro diverso inflammatorii infartus gradu; quare inflammatio proprie dicta, seu phlegmone quod majorem infartum supponit phlogosi, periculosior est, quam levior affluxus gignit.

2. Pro inflammationis extensione; quando ea penitus uterum, aut ejusdem maximam partem occupet parum spei supererit; prognosis tamen mitior institui poterit si inflammatio modicam partem adoriatur, inferiorem præsertim, collum uteri nempe ubi remedia commodius applicantur, & consecutionibus inflammationis facilius mederi quimus.

3. Pro diversa accidentium vehementia; tunc aliqua enim valetudinis recuperandę spes refulget, si ea fœnomena pauca, & leviora sint; at lethalis pene morbus evaserit si violentioribus tunc ęgrę sint obnoxię doloribus, atque continuis commotionibus, quibus addantur pervigilium, delirium, vel sopor, verum ęgrę sępe deliqueant.

4. Pro febris indole, quæ si modica sit, nullis vel paucis exacerbationibus comi-

comitata, minus perniciosa evadet; major aderit periculum si febris ardens sit & diutinis vehementioribus exacerbationibus consociata; tandem maximum damnum minatur, quando pulsi arctantur, extrema frigescunt & febris lipyria fit.

5. Pro diverso uteri statu; ideoque ea mitior erit inflammatio, quæ sanum aggreditur uterum, contra vero lethalis si labefactatam, errosam, ulceribus aut scissuris deturpatam, obstructam, aut syrrhosam matricem infestet, vel si aborti, aut diutini, & laboriosi partus consequens sit.

6. Pro diversa tandem inflammationis indole; quare maximum erit pertimescendum detrimentum si ea erysipilatosa sit; modicum si phleugmonosa; minimum tandem si œdematosa aut syrrhosa appareat.

III. Quatuplici diversa ratione hujusmodi inflammatio finem habet.

1. Resolutione primum dum, cruor vasa sanguifera infarciens aut lymphatica, vulgarem recuperat circuitum; hæc via salubrior est & integram valetudinem restituit præsertim si retardatus sanguis penitus resolvatur; resolutio plerumque septimo, aut decimo accidit morbi die quod facilius sperare licebit dum inflammatio mitior sit, parum dolorosa, aut extensa, eaque magis phlogosim, aut œdema, quam phlegmone & erysipela æmuletur, paucam vero febrem absque gravioribus exacerbationibus conjunctam habeat, urinæ, aut fecum excretionem non impediat, verum a morbi initio medicis auxiliis, venæ sectionibus potissimum non fuerit destituta.

2. Gangręna, quæ plerumque lethalis est ut sequenti capite demonstrabimus, teterrima valde experitur quando inflammatio erysipilatosa est, aut phleugmonosa, magna, dolorosa, extensa atque urentem febrem crebris exacerbationibus copulatam comitem habet; vel uterum aggreditur jam ægrotantem, excoriatum, syrrhosum, ulcerosum, atque a difficili partu lacessitum, neglectis idonea occasione medicinæ subsidiis; tempus quo gangręna aggredi solet intra quartum est & decimum aut duodecimum diem, ab altiori nempe inflammationis gradu ad certa resolutionis vel suppurationis (non consecuturæ tamen) indicia persistens.

3. Suppuratione etiam morbus judicatur; ea naturam sanguinis stagnantis pervertit qui vasa aut cellularem uteri tunicam replet, ipsumque in pus convertit quod abcessum aut apostema gignit intra uteri substantiam, periculosum valde atque molestum, ut infra videbimus; illa tunc erit superventura quando morbi circumstantiæ mediæ sint inter eas quæ resolutionem, atque illas quæ gangręnam poscunt; suppuratio enim erit expectanda quando inflammatio magna sit non maxima tamen, phlegmonosa sed non erysipilatosa, cum febre conjuncta non tamen ardenti aut lipyria; si ea matricem perturbet, aut sanam, aut parum infirmam; verum morbum ab initio satis subijcere, etiamsi non diligentissime, medici satagissent, nisi post diutinum tempus retardatus sanguis attenuabitur, atque solvetur ita ut in pus abeat, quare suppuratio plerumque nisi septimo die apparebit; interdum etiam duodecimo, aut decimo quarto solum manifestabitur.

4. Syrrho, aut syrrhosa duritie, quæ pertinacem morbum in utero relinquit curatu difficillimum, & teterrimis consecutionibus obnoxium de quibus inferius locuturi erimus; nedum syrrhus inflammationi succedit nisi prius obstructiones, glandulæ, tubercula, aut syrrhosi tumores præcesserint, qui inflammationem induxerint, aut ipsam magnopere auxerint, iisdem de causis, quæ morbum produxerunt, quæ tandem manifeste fiunt postquam resolutio inflammationem dissipaverit.

§. VII.

§. VII.

Curatio.

TRes potissimum indicationes implere nostrum erit in uteri inflammatione subigienda.

1. Affluxum sistere cruoris vasa infarcientis; peractum jam infartum imminuere; atque ea methodo inflammationis progressus intercipere, eorumque violentiam compescere.

2. Fibras relaxare uteri constrictas ut minus ramificationes capillarium vasorum constringant, neve magis sanguinis circulationem retardent.

3. Dolorem sedare qui fœnomena ea intendit, atque potissimum in causa est constrictionis aut erethismi fibrarum matricis.

I. Prima earum indicationum gravissima est, atque magis morbi valetudinem fovet; eam brachii venæ sectione pluries & cito repetita implemus donec ægrę vires permiserint, uberius, initio morbi præsertim, sanguinem extrahendo.

Haud facile est determinare numerum venę sectionum aut extracturi sanguinis copiam in hoc casu magis idoneam, cum id pro morbi gradu, ægrotantium viribus, atque temperamento variare soleat, generice tamen duobus prioribus diebus sex, septem, aut octo venæ sectiones institui possunt, quorum tres, quaterve priores quatuor cucurbitulas singulæ æquent.

Neque pulsuum exiguitas, neque extremorum frigus in inflammatione uteri obvium quod plerumque febrem lipyriam constituit minime phlebotomiæ usum interdicere potis erit, modo aliunde morbi occasio ipsum postulaverit; in eo casu tamen mitiora cordialia qualia superius proposuimus opportunissima sunt levioribus narcoticis remixta ad pulsum suscitandum, atque doloris intensitatem compescendam, quæ morbum pertinaciorem reddit.

Veteres in uteri inflammatione cucurbitulis, frictionibus, vinculis utebantur, quæ venæ sectionibus substituebant, at hujusmodi remedia futilitatis causa hodie obsoleverunt; frictiones interdum permitti possunt, modo circa artus superiores instituantur; vel si ęgrę laxę nimis appareant, scapulis, aut mammis possunt cucurbitulæ applicari; vincula tamen nocua evadunt, penitusque contemnenda videntur.

II. Multiplici methodo secunda absolvitur indicatio, alterutram seligendo pro circumstantiarum ratione, vel utrasque successive tentando.

1. Potus uberrimus demulcentis, atque refrigerantis pthisanæ ex leviori perfectæ decoctione radicum Althææ, Nymphææ, vel ex jure pullorum simplici, additis etiam contusis amygdalis; emulsiones locum habent dilutiores ex seminibus frigidis coctæ, & per linteum percolatæ, syrupus hordeaceus cum tepenti aqua, aut citrea potione simul quassatus.

2. Oleum usuvenit amygdalarum dulcium sine igne paratum & syrupis remixtum Bismalvæ, Pavaveris rubri, aut Citri; ejusdem morbi initio tres, vel sex uncias æquabit, cum dimidio syrupi plerumque; quandoque mane exhibetur per duas vices cum decoctione quadam laxante si alvum ciere oporteat, interdum repetitis vicibus per integrum diem.

3. Frequenter clysteria adhibentur refrigerantia, annodyna ex decoctionibus radicum Althææ, Nymphææ; foliorum Malvæ, Violarum, Lactucæ, Solani; florum Malvæ, Violarum, Verbasci; seminum Lini, Papaveris albi, quibus adduntur uncia, vel duplex uncia olei rosati, aut amygdalarum dulcium sine igne parati.

Illa denique conficiuntur etiam ex decoctionibus Omasi, Puli & sero lactis

vel ex emulsionibus coctis, & percolatis addendo unciam semis syrupi Papaveris albi, aut unam Nymphææ.

4. Injectiones vero vaginæ aut uteri prosunt, qua de causa decoctiones sumuntur foliorum Bismalvæ, Nymphææ, Malvæ, Brancę-urcinæ, Solani &c., aut lac Caprinum ebutyratum cum anatina aquæ rosarum quantitate copulatum, vel serum depuratum, in quo infundatur croci parum, aut Laudani grani dimidium, tandem mucilagines ex seminibus Lini, Psilli cum aqua rosorum extractę addito tertio albuminis ovi bene quassati.

Si injectiones solam vaginam intrent, infirmę experiuntur virtutis, citoque refluunt; efficaciores itaque evaserint, modo uteri collum inflammatione afficiatur cujus orificium sit partium turgentia obtectum, at si hujusmodi ostium patulum sit ut siphonis tubulus intromitti queat; uteri cavum injectione irorare magis saluberrimum erit, ut necessarium levamen prestet; verum multa requiritur peritia ne canaliculo aut vehementiori injectioni impulsu, uterus lędatur.

5. Cataplasmata pubi, aut regioni hyppogastricæ applicata, valde conveniunt ex pulpa confecta, plantarum emolientium, quales sunt Malva, Althęa, Branca-urcina, Portulaca, Lactuca, Solanum, Hyuscyamus, quibus additur mica panis, lac; solani, aut hyuscyami succus excoctus, aut oriza lacte cocta, vel Lini semina, quæ omnia additione pauci olei rosati diluuntur.

6. Fomenta demulcientia cum saturatiori decoctione stirpium dulcificantium nuper indicatarum, vel cum lacte tepenti, quæ pubi, aut regioni hyppogastricæ apposita cataplasmatis vices gerunt, modo uteri sensus maximus sit, neve ægræ cataplasmatis pressionem valeant substinere.

7. Embrocationes, quæ interdum fomentationibus substituuntur modo inflammatio sęvior appareat, aut fomenta ægræ fastidiant, illæ oleo amygdalarum dulcium rosato patrantur, addito etiam pauco unguento Althææ, aut Aceto; interdum sat erit linteum apponere cerato Galeni oblinitum.

8. Pessaria tandem ex pulpa plantarum emollientium confecta, quæ proposuimus ad cataplasmata subijgienda. Hujusmodi pulpa linteolo obtegitur, quæ in mulierum vagina intromittitur; filiabus vero vulvæ tantum sub cataplasmatis forma apponitur.

III. Ut tertiam impleamus indicationem necesse erit:

1. Topica relaxantia, & annodyna exhibere, quæ nuper proposuimus eorumque usum continenter servare usque dum pars affecta laxetur, eaque laxata dolor imminuatur.

2. Narcotica etiam usuveniunt modo simplex partium relaxatio impar sit morbum levare; narcotica usitatiora in hoc casu decoctiones sunt capitum papaveris albi, ejusdem syrupus, aut Diacodii, Laudanum, Tinctura Annodyna, pillulæ Cinoglossę &c., quæ pthisanis, clysteribus, injectionibus &c., superadduntur, aut sejunctim exhibentur; verum nisi exigua dosi propinantur, quarta aut quinta quaque, hora tali pacto ut doloris vehementia compescatur absque quo ægræ sopore afficiantur; patet enim dum ægræ stupidæ sunt morbi causa inopportuna esse hujusmodi remedia.

Cautelæ generales, quæ hujus inflammationis medellam respiciunt.

I. Valde necessarium videtur quod ægræ continenter lectulo detineantur supra dorsum quiescentes, & divaricatis cruribus nonnihil genibus inflexis pulvinorum etiam auxilio ut in hoc statu uterus persistat magis idoneo; optimum tunc erit consilium culcitas crinibus repletas potiusquam lanugine ipsis subtus ponere, verum tum corium *marochino* dictum quod crebre mutare oportebit, ne renes nimis calescant, interdum ceratum Galeni aceto confectum, & supra linteum

teum extensum renibus applicabimus, tandem ipsis silentium, & animi tranquillitatem commendabimus pro valetudine recuperanda necessarissimam.

2. Ægrotantes alere necesse erit decoctionibus levioribus vituli, pulli, vel ex simplici aqua pullorum; saluberrimum pariter erit cum iis simul ebullire plantas refrigerantes Lactucæ, Endiviæ, Boraginis, Oxalidis, aut nodulum seminum Mellonis mundatorum, & contusorum, modo illæ emulsione non imbibantur supra pulmentum seminum frigidiorum transabiendo; etiamsi exquisita hujusmodi dieta videatur, in ea tamen erit persistendum per quatuor aut quinque dies morbi initio, postquamquod modo opus requirat, decoctiones saturatiores perfici poterunt ex majori pulli, aut vituli copia, bovillam carnem interdicendo, donec resolutio inita sit, verum prudentis Medici erit primis saltem diebus orizarum cremorem, tantum addere, de cetero nihil immutando.

3. Urinas ciere curabimus per refrigerantia ac antiphlogistica remedia diurœsim promoventia, quæ febris ardorem atque inflammationis compescere valeant, hujusmodi sunt nitrum depuratum, Sal Prunellæ, aut sedativum Hombergi ad drachmam semis pro quovis pthisanæ œneforo, abstinendum tamen erit a calidis diurecticis, quæ febrem aut inflammationem augent.

4. Quando pulsi debiles fiunt, levioribus cordialibus revivificabuntur, quæ aliqualem madorem excitent, atque partium constrictionem subducant; hujus census videtur potio ex aquis composita Card. Bened., Scabiosę, Ulmarię, quibus addi poterit drachma una confectionis Hyacintinę, aut Alkermes, verum unum vel duo coclearia aquæ florum aurantiorum, aut Cinnamommi hordeaceæ & si cui libuerit guttæ nonnullæ addi poterunt Tincturæ Annodynæ, modo alia narcoctica non adhibeantur; verum guttæ aliquot Tincturæ Lilliorum, vel grana nonnulla Salis Volatili Viperarum; caute tamen ea urentia Cordialia propinare fas erit, ne febrem aut inflammationem augeant, atque nocua potius quam utilia evadant.

5. Primis transatis diebus modo vasa depleta fuerint idoneis venæ sectionibus, verum imminuatur inflammationis dolor, primas vias blande expiare oportebit apozematibus plantarum demulcientium, & emollientium Boraginis videlicet, Lactucæ, Endiviæ, Cicorii, addita uncia una Mannæ, aut Pulpæ Cassiæ, pro singulis vicibus ter quaterve, in die tertia quaque ora repetitis, vel haustulum fiat ex Cassia soluta in duplici, aut triplici cratere seri lactis depurati; hujusmodi leviora laxantia tollunt, vel saltem imminuunt inflammationis exacerbationes, quæ maximum prænunciant detrimentum, atque novum uteri infartum.

6. Si cognoveris ex imminuta tensione aut sensibilitate hyppogastri resolutionem incepisse, resolventia tunc leviora poterunt adhiberi, quæ ei faveant, qua de causa injectionibus, aut cataplasmatis erunt superaddenda semina Fenigręci, aut folia Artemisiæ, Matricariæ, Pulegi cum ceteris herbis emollientibus, aut floribus Cammomelli, & Melliloti ebullita.

7. Quando resolutio jam perfecta, vel saltem valde inchoacta videatur per aliquot dies decocta duo, seu apozemata quotidie mane videlicet, & vespere sumant ægræ ex foliis ebullitis confecta Scolopendræ, Pimpinellæ, Agrimoniæ, Fragariæ, cuique addendo drachmas semis Salis admirabilis Glauberi, verum ægras validius purgare oportebit decoctione Tamarindorum, Sale Vegebile, Cassia, Manna, additis etiam aliquibus sennæ glomis, si opus requirat.

8. Tandem si album, aut rubrum effluvium superveniat statu, vel decremento inflammationis, nefas erit eo mederi, imo lętaberis quod iis natura conatibus uterum depleat, modo post resolutionem non persistat, tunc enim ipsum remediis superius in hoc morbi genere propositis sistere oportebit.

Pra-

Praxis a nonnullis Auctoribus proposita, infirma tamen, vel suspecta.

I. Medici diu inter se discreparunt circa venam in uteri inflammatione secandam magis idoneam; Galenus (*a*) clare, duplici loco admonet eam *ex Poplite* scindere vel saltem *ex Malleolo* potius quam *ex Cubito*, circa quod a se ipso aberrare videtur cum identidem contrarium (*b*) doceat; (*c*); Oribasius; Paulus (*d*) Ægineta, & Aetius (*e*) una brachium secare jubent, tandem Avicena (*f*) & Auctorum caterva, qui post eum scripserunt, excepto (D. Arnaud de Villeneuve) (*g*), Galeni assecla, opiniones conciliarunt initio morbi cubitum, & fine pedem incidendo.

Hodie Medici circa hoc in unum conveniunt; autumant enim prius venam cubiti esse incidendam, quæ utilitates complectitur revulsionis, & evacuationis, excipitur ea tantum inflammationis species, quæ a lochiorum aut menstruorum suppressione dependet, ut iis aliqua ex parte adhuc fluentibus pedum venæ sectione spes supersit ipsa revocandi, quare ea sectione incassum adhibita, persistente nempe supressione, ad brachii incisionem erit deveniendum, ut efficacius ab utero infarciens sanguis revelatur.

II. Quandoque animose præscribunt in uteri inflammatione frictiones, vincula, aut cucurbitulæ leves, vel scarificatæ, discrepant tamen ubi sint apponendæ; (*h*) alii superius brachiis, scapulis, dorso, aut mammis applicant, alii inferius coxis, cruribus, aut pubi apponunt.

Nunc pene exoluerunt hujusmodi remedia, quæ ægras nimis vexant, & venę sectionibus valde infirmiores sunt, at si sententiam explanare nostrum foret juxta circulationis leges, vincula primo proscriberemus cuique parti applicita valde nocua, frixionum vero, & cucurbitarum respectu earum actionem similem esse ostendimus, ac de venæ sectionibus dictum est.

III. Galenus (*i*) contendit ægras tunc somnum capere, saluberrimum esse, cum illud inflammationem intendere credat; huic sententiæ certo quoddam modo (*k*) Hyppocrates interdum adhæret; nil mirum ergo si iis auctoritatibus suffulti plures Medici (*l*) eam amplexi sint; non desunt tamen alii plures (*m*) qui narcoticorum usum strenue defendunt, quod communiter hodie receptum est; ea nihilominus interdicere necesse erit quando inflammatio soporem inducat ubi frustranea videntur; utiliter potius exhiberi poterunt dum ægrę gravi, & acutiori dolore cruciantur, difficulter quiescunt, vel mente aberrare incipiunt, aut delirio furenti laborare.

IV. Avicenna (*n*) vomitum excitare suadet quare, plures hoc (*o*) Medici com-

(*a*) De curandi ratione per venæ sectionem *Cap.* 18. Method. Medend. *Lib.* XIII. *Cap.* II.
(*b*) Lib. II. ad Glaucon *Cap.* 2. & 4. (*c*) Synopseos, *Lib.* IX. *Cap.* 50.
(*d*) De re medica. *Lib.* III. *Cap.* 64. (*e*) Tetrabibl. 4. *Serm* 4. *Cap.* 83.
(*f*) Lib. III. *Fen.* 21. *Tract.* 4. *Cap.* 12. (*g*) Pratic. Medic. *Lib.* II. *Cap.* 11.
(*h*) Aetius *ubi supra*. Joh. Varandæus. *De Morbis Mulierum*, *Lib.* I. *Cap.* 7. Victor Trincavellius. *De ratione Curandi particul. hum. corp. affectus*. *Lib.* II. *Cap.* 14. Daniel Sennertus, *Lib.* IV. *Part.* I. *Sect.* 2. *Cap.* 13. Guill. Rondeletius, *Method. Curandi Morb. Lib.* III. *Cap.* 72. Dionys. Fontanonus, *Prat. Lib.* III. *Cap.* 26. Rodericus a Castro, *De Morb. Mulierum Lib.* II. *Cap.* 27. Barthol. Perduleis, *Univers. Medic. Lib.* XIII. *Sect.* 8. *Cap.* 16.
(*i*) Comment. IV. *in Sect.* 4. *Text.* 17. *Lib.* VI. *Epidemior.* Comment. in *Aphorism.* 1. *Lib.* II.
(*k*) Epidemior, *Lib.* VI. *Sect.* 4. *Text.* 12. De rictus ratione *Lib.* II.
(*l*) Aricenna *ubi supra*. Valercus de Taranta, *Philon. Lib.* VI. *Cap.* 14. Rodericus a Castro, *ubi supra*. Petrus Forestus, *Observ. Lib.* XXVIII. *Observat.* 41. 42. 43. Lud. Mercatus. *De Morb. Mulierum Lib.* II. *Cap.* 17. Hier. Mercurialis, *De Morbis Mulierum Lib.* XIV. *Cap.* 18. Jean Liebault, *Des Maladies des Femmes Liv.* II. *Chap.* 14. Lazare Pè, *Des Maladies des Femmes Lib.* II. *Chap.* 13.
(*m*) Johannes Varandæus, *ubi supra*. Dan. Sennertus, *ubi supra*. Lazar. Riverius, *Prax. Medic. Lib.* XV. *Cap.* 7. (*n*) Lib. III. *Fen.* 21. *Tract.* 2. *Cap.* 12.
(*o*) Bern. Gordonius, *Lilii Particula* VII. *Cap.* 11. Dion. Fontanonus *ubi supra*. Val. de Taranta *ubi supra*. Lud. Mercatus *ubi supra*. Vict. Trincavellius *ubi supra*. Rodericus a Galtro *ubi supra*.

commendarunt remedium quasi revulsivum, ac proinde valde salubre; id tamen merito contemnerunt (*p*) Medici alii plures creduli minus, & provectiores, at hujusmodi praxim tunc temporis amplecti fas erat citra noxam, nam emetica quibus veteres utebantur parum, vel nihil vomitum excitabant, in præsentiarum vero nostra validiora sunt, antimonialia præsertim, quæ maximas succussiones concitando tum inflammationem cum uteri dolorem augere valerent.

V. Paulus Æginetta (*q*), prohibet tribus prioribus diebus ægras alere, quod prosecutus est Aricenna (*r*), & alii multi (*ſ*), quorum tamen plerique ab ea sententia recesserunt; certum enim est exquisitam dietam, in acutis morbis convenire, quod omnes Medici defendunt, imo quandoque sola pthisana eas substinere oportet initio saltem morbi, ex eo tamen arbitror universalem legem sancire nequi, verum cum sapienti Medico (*t*) suspicor hanc Pauli opinionem non ab experientia, sed a præoccupatione methodici sistematis in quo versabatur fuisse desumptam; circa hanc rem Clerc. consulito, *Hist. de le Medecine Liv.* 4. *Sect.* 1. *Chap.* 7. & Gorreum, *Definit. Medic. in voce* διάτριτος.

VI. Nonnulli (*u*) Auctores in uteri inflammatione injectiones annodynas laudaverunt in vesica intromissas potius quam utero; illuc enim diutius illę morantes utiliores evadunt, præsertim si inflammatio collum uteri occupet, verum in iis circumstantiis ipsas difficilius adhiberi poterimus; nam inflammatio vesicę collo communicata impedit quominus siphonis tubulus apponatur procul acerbiori dolore, quare hodie hac de causa, vel pudoris ergo hujusmodi remedium pene obsolevit; at si eo uti libuerit prius intestina clysteribus expiare oportebit, ut dilatationi vesicæ majus spatium relinquatur, animadvertendo tandem, ne uno eodemque tempore simul uterum, vesica, & intestina injectentur, quod partem affectam fortassis nimis premeret.

VII. Plures Medici (*x*) interdum applicabant animosæ pubi, aut vulvæ frigida topica, aut aceto parata, itaque cum ea ardorem nonnihil inflammationis compescerent, lætabantur valde ægræ; at levis hujusmodi utilitas praxim hanc minime debet confirmare, quæ nocuas consecutiones præstat; ea enim medendi ratio sanguinem inspissat, ipsumque intra vasa retardat capillaria, circa quę immediate agit, resolutionem impedit, atque gangręnam haud infrequenter, supurationem, aut syrrhum inducit; quamobrem jugiter anteponendæ sunt utilitates persistentes palliativo levamini, incerto plerumque, verum tepentia tantum, & relaxantia remedia erunt apponenda.

VIII. Olim topica adstringentia, & repellentia communiter recepta erant, ex bolo, composita sanguine Draconis, Terra Sigillata, Gallis, Balaustis, Corticibus Granatorum, Coriaria, Santalis, & Saccharo Saturni &c.; at hujusmodi remedia hodierna die suspecta, valde, & perniciosa experiuntur, quia fibras erodunt atque lacessunt partis affectæ, verum vasa capillaria constringendo circulationem sanguinis implicant, quod inflammationem auget, resolutionem retardat, & gangrenam, suppurationem, aut syrrhum frequenter inducit.

IX. Clinici nonnulli (*y*) quandoque docuerunt in uteri inflammatione subsequens balneum valde prodesse, quod latine *insessus* sonat, pro filiabus præsertim

---

(*p*) Varandeus, *ubi supra*. Sennertus, *ubi supra*. Riverius, *ubi supra*.
(*q*) *Ubi supra*. (*r*) *Ubi supra*.
(*ſ*) Donat. Anton. ab Altomari. *De Medendis humani corporis affectibus*. Valesc. de Taranta *ubi supra*. Dionysius Fontanonus *ubi supra*.
(*t*) Petr. Salius Diversus. *Annotat. in Donat. Anton. ab Altorari Cap.* 106.
(*u*) Jean. Liebault, *ubi supra*. Lazare Pè *ubi supra*.
(*x*) Gordonius, Fontanonus, a Castro, Rondeletius *ubi supra*.
(*y*) Valesc. de Taranta, Bernard. Gordonius, Dion. Fontanonus *ubi supra*. Jacob. Primerosius. *De Morb. Mulier.*

ſertim quibus neque injectiones intromittere, neque peſſaria apponere facile eſt, illud paratur ex decoctione emollienti, & annodyna qualis pro fomentis adhibetur, at hujuſmodi praxis inconcinna experitur; nam vel hujuſmodi decoctio magis frigeſcit quam madida pars, & tunc remedium eoſdem nocuos effectus afferret quam topica frigida applicita, vel caleſcit valde, & tunc augebitur inflammatio ad humetatam partem ſanguinem trahendo, ut in pediluviis, aut pedum venæ ſectionibus evenire compertum eſt.

X. Jonſtonus (z) ſubſequens remedium valde commendat, quod inflammationem uteri ſiſtere potis eſſe autumat. *Putatur*, ait, *inflammationem uteri proprietate quadam ſiſtere*; fit enim ex decoctione Serpilli cum aqua chalybeata confecta, qua ſpongiæ imbibuntur eæque extrinſecus uteri regioni applicantur; videtur enim Jonſtonum ab aliis auctoribus hanc opinionem deſumpſiſſe, eumquem valde credulum fuiſſe; hoc remedium enim quod ſerpilli ergo reſolvit, calybeatæ aquæ ratione valde conſtipat, ideoque morbi decremento potius locum habere poteſt, quando progreſſam jam reſolutionem fovere fas erit; verum nocua valde experiri poterit morbi initio, ut Jonſtoni verba ſuadent.

CAPUT II.

De Ganrgæna, ſeu uteri ſphacelo.

§. I.

Deſcriptio, & Differentiæ.

GEnerice gangrena, & ſphacelum, duo ſpecies ſunt, corruptionis, & macerationis, in quibus pars ægrotans livida, aut nigra fieri ſolet, caloris atque ſenſus non parum amittit, vel iis quandoque prorſus orbatur, neque juvat amplius circulationis ſanguinis lymphæ, aut ſpirituum animalium favor.

Hujuſmodi corruptionis ſpecies, ſane nihil inter ſe, niſi gradu, differunt; modo aliquis reliquus ſit ſenſus aut calor, verum pars affecta livida tantum nondum nigerrima appareat, atque ſanguis lympha, vel ſpiritus animales, etiamſi imperfecte aliqualem circulum ſervent, morbus *Gangrena* tantum appellatur; *Sphacelum* vero dicitur quando pars corporis ægrotans calore penitus atque ſenſu orbetur, nigerrima appareat, & ſanguinis, lymphæ, vel ſpirituum animalium circuitus intercipiatur.

Præter ea diſtinguitur gangrena in humidam, in qua pars macerata multum pus icoremque per ulceris marginem effundit; & in ſiccam in qua pars corrupta indureſcit, cornea fit, ſanas partes ſimul agglutinat, magis quam in ſtatu naturali: hujuſmodi differentia magis ſenſibilis fit, quo magis gangrena ad ſphacelum accedit.

Cum utraque morbi ſpecies omnes partes humani corporis æque aggredi poſſit, ideoque neque uterus, & propinquæ partes, vagina nempe, vulva liberæ evadunt; hæc erit hujuſmodi capitis materies.

Obſervatione didiſcimus necdum vagina, aut vulva alterutra morbi ſpecie corripi niſi tribus ſubſequentibus caſibus.

1. In vehementiori harum partium inflammatione, & id plerumque niſi in violentiori morbi ſtatu ſupervenire ſolet poſt tertium videlicet, aut quartum morbi diem, ad ſeptimum uſque aut octavum.

(z) Joh. Jonſtonus, *Idea univerſa Medic. practic. Lib. X. Tit. II. Cap. 2. Artic. 4.*

2. In descensu uteri grandiori quando corpus uteri foras labitur, aut maxima vaginæ pars, verum in hoc statu prolapsa pars diu persistat, eaque de causa comprimatur valde, atque constringatur.

3. In ulceribus phagedenicis, quæ intimam uteri, atque vaginæ faciem rodunt, quod pariter evenit in scissuris, excoriationibus ejusdem partis deleteriæ indolis plerumque, quæ uteri internum profunde incidunt.

Communiter gangræna, quæ in priori, aut postremo casu supervenit, humida est; contra vero, sicca in secundo casu experitur.

Quandoque ipsa omnem uterum aggreditur sed raro, quandoque ejusdem partem aliquam, at plerumque collum aut orificium quod a parte inferiori coarctata originem ducit.

Interdum morbus quaque versum uteri crassitudinem penitus aggreditur, raro externam faciem tantum occupat, frequentius tamen internam superficiem infestat.

Tandem modo solam matricem afficit, modo vaginam, atque vulvam, citra uterum; at haud infrequenter utrumque, collum nempe uteri, & fundum vaginæ offendit.

Cujusque indolis sint gangræna, aut sphacelum, qualemcumque partem uteri afficiant, vel quibuscumque circumstantiis comitentur, symptomata consecutura semper eadem experiuntur: pulsus exiguus est, frequens, atque profundus, ægræ vero oripilationibus, tremoribus atque universæ cutis convulsivis succutionibus sine causa manifesta laborant, eo præsertim tempore quo parum vel nihil doloris in utero persentiunt; repente tum corporis cum animi maxima debilitate corripiuntur, ut frequenter delinqueant, extremitates frigescant, atque difficillime calefiant; generice ægræ spirantium habitum referunt procul extrinseca causa cum morbus intus uterum tantum infestet; at persistente morbo fœtens, atque cadavericum effluvium tandem morbi naturam declarat, modo adhuc ancipites hæreremus.

§. II.

Causæ.

EXplicavi gangrænæ, atque sphaceli theoriam in meo Tractatu Tumorum, atque in eo ostendi.

1. Vitæ, aut *vitalitatis* statum in partibus omnibus pendere a continenti successione vibrationum vasorum omnium quæ illas componunt, arteriæ nempe sunt, & venæ, vasa lymphatica, nervi &c., quod præsertim pertinet ad arteriosorum vasorum contractiones quæ magis sensibiles sunt iis ceterorum vasorum, atque, ut ita dicam, ea in motum cient.

2. Ea de causa status macerationis, aut mortis earum partium gangræna videlicet aut sphacelum nisi a quiete earum contractionum originem ducit, præsertim vasorum arteriosorum, quæ per partem affectam repunt, ut in gangræna vasa vix contremiscant, in sphacelo penitus quiescant.

3. Observationes denique ratione omnino congruentes ostendunt, tres præcipuas adesse causas, quæ vasorum arteriosorum contractiones imminuunt, vel impediunt omnino ut gangræna aut sphacelum nanscicantur.

Prior est: Maxima vasorum capillarium plenitudo atque ramificationum arteriosarum, quæ cum tonica & violentiori tensione afficiantur, nequeunt amplius reserari, ideoque inertes existunt.

Altera abolitio est roboris tunicarum eorum vasorum, quæ contrahi renuunt levioris compressionis, ergo aut plethoræ supervenientis.

Ter-

Tertia. Laceratio est extremitatum capillarium, ceterorumque vasorum animalis partes componentium, quæ cum erosa, concisa, vel aliquo modo labefactata sint nequeunt amplius alternas vulgares contractiones peragere.

Hujusmodi generalis theoria omnem specialem complectitur legem gangrenæ uteri, aut sphaceli, ideoque consequitur, quod eam utero applicando

1. Gangrenam aut sphacelum nisi ab alterutra trium earum causarum oriri posse, eæque tres causę causas omnes complecti, quę speciales omnes uteri gangrenas producunt.

2. Prima earum causarum gangrenam, aut sphacelum inducit inflammationis uteri proprium quando maxima sit & dolorem inducat, vel si perperam repellentibus, aut adstringentibus reprimatur, aut pro resolutione fovenda cito nimis resolventia validiora adhibeantur, tandem quando segniter resolvatur, aut suppuretur quod *priorem casum* constituit.

3. Secunda earum causarum gangrænam aut sphacelum inducit post uteri, aut vaginæ descensum supervenientem, quando prolapsa pars irritationi, aut frigori exponitur; vel violentiores constrictiones patitur, quæ in syrrhum degenerant; vel lympha repletur, ejus constrictionis ergo retenta, usque dum naturalem elaterium amittat, & ecce *secundum casum*.

4. Tertia denique earum causarum eam gangrænæ aut sphaceli speciem facit, quæ ab ulceribus, aut scissuris phagedenicis vel ulceroso cancro internum uteri rodente dependet, præsertim si hujusmodi ulcera, aut carcinomata maligna sint, ichorosa, aut purulento sero oblinita, qui uteri substantiam pervadit, atque humectat ita ut tandem ejusdem contextum destruat; id *tertium casum* constituit.

§. III.

Differentiarum explicatio.

I. DIfferentia. Gangrena duplici ratione adoritur vel quando uterus naturali suo loco existit ut *in priori*, *aut postremo casu* inflammationis aut ulcerationis præcedentis ergo; vel quando extra naturalem positum locatur, ut *in secundo* œdematis causa in uteri descensu supervenientis.

II. *Differentia*. Matricis gangræna vel incipiens vel confirmata esse poterit videlicet simplex gangræna, vel sphacelum; gangræna *incipiens* dicitur, quando vasorum contractiones quamvis imminutæ valde aliqua ex parte tamen adhuc subsistant; cum causæ gangrænam inducentes debiliores sint vel nuperrimæ; vel sanum uterum infestent, qui earum actioni streme resistat; *confirmata* appellatur modo penitus fibrarum oscillationes in affecta parte supprimantur; ex eo quod causæ validius agent, a longo tempore, vel matricem labefactatam perturbent, œdematosam, ulcerosam, & impressionibus iis omnibus magis obnoxiam.

III. *Differentia*. Gangrena omne uteri corpus afficit vel partem aliquam; *totum uterum* (quod raro evenit) deturpat, quando causæ producentes integram matricem occupant, vel ab aliqua parte incipientes magnopere extenduntur; verum *aliqua pars* uteri afficitur quando ibi tantum causæ morbosæ agant eæque extendi impediantur.

IV. *Differentia*. Partialis gangræna diversas uteri portiones aggredi valet fundum nempe, latera, anteriorem vel posteriorem partem, collum &c., id dependet a specialibus causis, quæ actionem suam ad hanc potius quam illam partem dirigunt; plerumque illa uteri orificium occupat, quod acriori magis expositum est fluenti latici, & excoriationibus, aut scissuris in laborioso partu obviis, ceterisque gangrænę causis.

V. *Differentia*. Gangræna externam uteri superficiem lædit quando ab ejusdem descensu dependet, quia tunc externa facies aeris impressionibus, atque aliis causis magis exponitur, quæ uteri contextum pervertere potis sunt; omnem crassitudinem uteri occupat cum ab universali inflammatione, aut œdemate illa procedat; crebrius tamen internam superficiem perturbat, quæ causis gangrænam inducentibus magis est obnoxia, ut de uteri ostio ostendimus.

VI. *Differentia*. Uteri gangręna in primo & secundo casu plerumque *humida* est, & inflammationi aut ulceribus succedit, quia inflammata pars tunc pus, spumamque gignit; *sicca* vero quando in secundo casu eam uteri descensus producit, nam aeris contactus, tum indusii confricatio ejusdem externam faciem exsiccant, atque indurescunt ita, ut exchara gangrænosa ei magis adhęreat, atque difficilius separari sinat.

§. IV.

Symptomata.

1. CAlor affectæ partis valde imminuitur, ramificationum plerarumque arteriarum contractionibus labefactatis, aut subactis, vel quod sanguis parum, aut nihil per eas circumvehatur, ut maxima ex parte, vel penitus calore tum ipse, cum infirma pars orbetur.

Ea de causa prout imminuuntur numero sese contraentes arteriosæ ramificationes, aut labefectantur earum oscillationes, calor etiam imminui debet in ratione majoris, vel minoris earumdem labefactationis; verum calorem omnino deficere in sphacelo, ubi absolute tum eorum vasorum constrictiones, cum ceterarum ramificationum prorsus demuntur.

2. Sensus pariter imminuitur quia nervorum vibrationes, quæ cursum spirituum promovere solent debilitantur valde, aut desinunt in plerisque eorum filamentis quod afluxum & refluxum spirituum retardat, aut penitus impedit, ideoque minime per affectam partem cerebro sensuum impressiones communicantur, aut valde imbecilliter.

Consequitur sensum in hoc morbo imminui in ratione numeri staminum nervorum quorum vibrationes imminutæ sunt, vel in ratione augmenti imminutionis vibrationum earum, abiit vero ille omnino in sphacelo, omni nervorum contractione tunc sublata.

3. Partis illius tensio pariter imminuitur, quia sanguis ibi affluens, arteriarum contractionibus sublatis, inspissatur, suamque serositatem effundit, quæ expansa pervadit, atque relaxat arteriarum tunicas, ceterasque fibras, ut eæ solidę partes impares evadant naturalem gradum tensionis substinere.

Quare molities aut *flaciditas* laborantis partis in gangręna augeri debet prout numerus tunicarum arteriarum, aut fibrarum tendinearum laxatarum crescit vel in ratione augmenti laxitudinis; verum in sphacelo in quo tum fibræ, cum vasorum tunicę maximum attingunt laxitudinis gradum, flaciditas etiam maxima haberi debet.

4. Pars infirma livida fit quia sanguis mora inspissatur, atque nigro colore inficitur per omnes arteriarum ramificationes superiori indicata ratione labefactatas, verum diversa puncta nigerrima in hac parte remixta iis portiunculis, quæ naturalem colorem conservant, partem fuscam reddit, seu melius dicam lividam.

Hac de causa gangręnata pars plus, minusve nigrescit prout sanguis affluit, vel nigrescit intra majorem numerum arteriosarum ramificationum, denique

ipsa prorsus nigerrima apparebit in sphacelo, in quo sanguis undique, & maximo gradu nigerrimus fit.

5. Pulsus in hoc morbo exiguus frequens durus atque profundus reperitur, eoque magis in sphacelo, quod duplici de causa oriri potest, vel quod purulentis serositatis, & corrodentis pars aliqua sanguinem inficiat, eumque inspisset atque circulationem cohibendo pulsuum ita leges pervertat; vel quod obtusus dolor in gangręna, aut sphacelo obvius circumpositæ sanæ carni communicetur ut sympathiæ lege convulsivas constrictiones fibrarum muscularium cordis excitet, quæ hujus visceris dilatationem naturalem impediant, verum frequentiores, atque validiores contractiones suscitent, quæ pulsuum exiguitatem, frequentiam, duritiem &c. inducere potis erunt.

6. Extremitates in gangræna & sphacelo frigescunt, eoque magis quo pulsi exiguiores fiunt, nam in pulsuum exiguitate minus sanguinis a corde ceteras partes versus longinquas præsertim impellitur, quare corporis extremitates minus calefactæ facile frigiscunt, eoque citius vel facilius prout aeris frigidi impressionibus correpta pars exponatur.

7. Virium defectio pariter pulsuum exiguitatis consequens est multiplici de causa; etenim ex una parte in parvo pulsu minus sanguinis ad cerebrum evehitur, minus ex hoc spiriutum secernitur, minusque eorum cerebrum partibus communicat propinquis; ex alia parte arteriarum cerebralium pulsi, & meningum contractiones, spirituum animalium debilis impulsus ergo, imbecilliores fiunt, ideoque tum copia, cum celeritate spirituum in nervos irrumpentium simul imminuta, etiam musculorum contractiones, atque vires valde imminuuntur in composita ratione imminutionis copiæ, & celeritatis spirituum animalium.

8. Frequentiora deliquia quibus sunt tunc ægræ obnoxiæ tum a pulsuum parvitate, cum virium deficientia oriri possunt, quæ leviori de causa, aut animi pathemate augentur ita ut syncopem inducant; hæc omnia gignere potest etiam obtusus partis affectæ dolor sanas vicinas partes infestans, qui cor ipsum perturbat.

9. Inequales horrores, aut rigores convulsivi, quibus repente corripiuntur ęgrę, duplici pariter de causa oriri possunt, ut in pulsuum exiguitate, aut deliquiis explicandis enunciavimus; videlicet vel quod serum purulentum; atque causticum a parte affecta refluens sanguinem denset, quod horrores inducat; vel quod obtusæ impressiones progredientis morbi identidem per omnes cutis contextum, omnesque cutaneos musculos sympathicas contractiones excitent, quæ hujusmodi fœnomena producant a Latinis *horrores* & *rigores* nuncupata.

Apparet enim pulsuum exiguitatem, deliquia, rigores &c. duplici causæ me referre, qualitati videlicet humoris, aut serositatis, quæ sanguinem inficit atque condensat; verum indoli obtusarum impressionum, quæ in affecta parte excitantur, atque hujusmodi fœnomena, cognitis legibus sympathicę commotionis, inducunt; at posteriori causæ magis adhærerem, nam ea fœnomena nedum validiora sunt, nisi gangræna majores progressus faciat, vel nervosas partes & sensibiliores afficiat, quod minime deduci potest ex eo quod major deleteriæ indolis humoris copia in sanguinem irrumpat, quod falsum est; verum facilius explicatur, si supponamus eas impressiones vividiores sensibiliores fieri, quod certissimum experitur.

10. Acris serositas, quam stagnans sanguis, atque inspissatus suppeditat, sibi per uteri spungiosam substantiam pandit viam, at cum erumpi impediatur a tunicarum compactiori contextu, ideo expandi debet sub ampularum forma, hydathides initio referentium, quæ tamen increscendo luteo sero repleri, rubro, aut nigerrimo reperies, prout hujusmodi serositas pura fuerit, aut sanguine plus minusve infecta.

11. Tan-

11. Tandem hujusmodi serum acre, causticum tunicam quæ ipsum amplectitur rodere debet, & substantiam uteri ipsam, quæ in pus converti debebit; at si gangræna humida sit a parte affecta ichor, atque fœtidum pus cadaverosum orietur.

§. V.

Diagnosis.

I. Quæque gangrenæ species habet propria diagnostica signa.

1. Gangrænam quæ inflammationem subsequitur tunc adesse fatebitur quando dolor, calor, tensio, postquam in inflammata parte ad summum gradum pertingerunt repente abeant, ut perperam ægræ sibi suadeant valetudinem recuperasse, de qua tamen tristari debent medici, quorum suspicio augebitur prout pulsi debiliores fient, extremitates magis frigescent, illæ vero rigoribus & lypothimiis magis erunt obnoxiæ; tandem de gangrænæ existentia ipsi certiores fieri poterunt, a fœnomenorum eorum augmento, & fœtido fluenti latice.

2. Gangræna quæ ab ulceribus uteri originem ducit diversimode progreditur, facile tamen erit eam detegere; tunc enim purulentum effluvium quod ulcera suppeditant desistit, vel saltem imminuitur dum affecta pars inflammatur quod dolorem, calorem aut tensionem auget; hujusmodi augmentum certissimum præbet instantis gangrænæ judicium; merito enim gangrenam jam perfectam esse suspicari licebit, modo ea fœnomena repente desinant, aut imminuantur, cum maxima pulsuum debilitate rigoribus aut lypothimiis citra causam manifestam supervenientibus; tandem morbus confirmatur & symptomata illa perseveraverint, atque purulentum effluvium cum fœtenti odore reverterit.

3. Gangræna quæ uteri descensui succedit duplicis est speciei; plerumque inflammationem subsequitur quam uteri descensus inducit, ideoque per signa illa innotebit quæ sunt gangrænæ inflammationem consequuturæ communia, quamvis jam oculis inspici possit; quandoque œdemati uteri succedit & tunc lente, segniterque progreditur; verum cum facile pars affecta oculis subjiciatur, facile etiam erit illa cognoscere nigredinis, mollitiei, & insensibilitatis ergo.

4. Tactu æque ac visu *speculo uteri* adhibito judicare tuto possumus de vulvæ, vaginæ, aut uteri orificii gangræna, aut sphacelo, a quacumque causa procedant.

II. Variæ gangrænæ species in utero obviæ facile distinguuntur

1. Quando uterus præter naturam locetur a livore, mollitie, insensibilitate, aut frigore affectæ partis judicamus an morbus gangrænæ vel sphaceli nomen mereatur; hujusmodi indicia neque tuta, neque facilia sunt utero naturaliter constituto, at morbi diuturnitas, mollitiei gradus & regionis hypogastricæ amissus sensus, tum effluvii qualitates satis morbi indolem pandere potis erunt.

2. Extensionem, atque locum in utero affectum visu & tactu perspiciemus si uteri descensui ipse succedat; si hujusmodi descensus absit ex antecedenti notione extensionis, aut positus inflammationis vel ulceris quæ eam induxerunt facile dignosci poterit.

3. Quando uterus extra naturalem positum reperies, verum spumam, ichoremque affectam partem effundere videbis, tunc gangrænam humidam esse fatebeque ris; siccam vero si affecta pars arescat; verum utero naturaliter locato difficillime speciem gangrænæ detegere fas erit, nisi fœtidi fluentis laticis nec ne indoles aliquod indicium præbeat.

III. Cau-

III. Causarum tandem indago satis evidens est ut circa eam cunctari frustraneum videatur; gangræna enim a duplici causa oriri solet inflammatione nempe, aut exulceratione, quam *calidam* veteres appellavere; vel ab œdemate aut laxitudine, quam *frigidam* nuncuparunt, ergo difficile erit circa eas prorsus distinctas causas medicum decipi.

§. VI.

Prognosis.

GAngręna uterum infestat naturaliter locatum vel citra naturam positum ut in uteri descensu observavimus.

1. Gangræna uterum aggrediens in naturali statu positum lethalis est & merito quidem, nam cui rationi fidendum est affectam partem remediis fovere posse, nam si qua fortuito illuc attingerint cito erunt refluxura; validiora vero impendi nefas erit qualia sunt excharotica; tandem gangrænam secare unicum extremum remedium impossibile est; hujusmodi prognosis plerumque constans est, nullamque vel paucas exceptiones sinit; non desunt tamen auctorum observationes, quæ declarant gangręnosam partem a sana separatam fuisse ægrotantes dein perfecte convaluisse, verum hujusmodi observationes pleræque saltem nisi partiales uteri gangrænas respiciebant; nonnullæ tamen adsunt, quæ universalem gangrænam abrasam fuisse defendunt; optimum est concilium eas traditiones animadvertisse ut valetudinis spe interdum ægras sustineamus, attamen cum paucæ sint minime valebunt funestam indicatam prognosim demere, quare in hoc casu tuto asserere possumus, quod ea *rara non sint artis* &c.; itaque si quid spei refulgeat id nisi in superficiali gangræna sibi suadere licebit, vel parum extensa, aut vagina vel circa uteri ostium locata, quam produxerant leviora fœnomena in utero bene constituto, & subjecto vivido, juvene & optimo temperamento donato.

2. Detrimentum quod gangræna affert minus erit si vaginam tantum occupaverit, minus etiam si vulvam cum iis partibus remedia facile apponantur, quę ad uterum usque non pertingunt; verum scarificationum auxilium pudendorum saltem respectu facile usuveniet, quod affectam partem abradet; nihilominus nedum lętari debemus de vaginæ aut vulvæ gangræna, quæ adhuc infensissima est neque penitus unquam, aut tuto extirpari quimus.

3. Aliqua spes superest modo gangræna prolapso utero superveniat, nam, præter topica remedia, partem affectam secare licebit, quod feliciter haud infrequenter evenisse observationibus constat, ut infra observabimus cum de uteri descensu erimus locuturi.

§. VII.

Curatio.

QUamvis lethalis plerumque videatur hujusmodi morbi prognosis; sævum tamen erit curationem præterire; nihil sane magis perterret, quam omnem felicis eventus spem abesse; at quoties medici est diuturnas curationes pie patienterque inire, etiamsi laboris futilitatem cognoscant; gangræna uteri præbet novam hujus virtutis exercendæ occasionem, quæ tamen cito tedio levat.

Generice medendi ratio in hac gangrænæ specie nihil distat ab ea quæ in cęteris gangrænis requiritur, etiamsi partis affectæ nobilitas, atque morbi positus

situs nonnihil magis implicet, idcirco quinque erunt indicationes proponendæ ut in ceteris aliarum partium gangrænis.

Prima indicatio eo collineat ut causarum vim minuamus, quæ gangrænam inducunt plenitudinem nempe vasorum sanguineorum, quæ tunicarum oscillationes impediunt; vel laxitudinem lymphaticorum, quæ elaterium amittunt; aut utrorumque lacerationem acris humoris causa, quod omnem vibrationem demit

Itaque 1. Modo gangræna interna sit atque uterum secundum naturam locatum infestet, unica superest via per quam triplicis illius causæ actionem imminuamus; videlicet sanguinem extrahere ut ejusdem circuitus renovetur; verum cruoris, atque lymphæ vel acriorum humorum plethoram imminuere quæ affectam partem infarcit; quam ob rem modo gangrænam a præcedenti inflammatione consecuturam suspicemur, venæ sectiones reiterare nostrum erit usque dum pulsi, & ægrotantium vires permiserint; neque in eo præcipiti casu pulsuum aut virium debilitatem magni faciemus, modo ii debilissimi, aut vires maxime prostratæ non videantur.

At 2. Si gangręna extrinsecus appareat, uterumqne lędat prolapsum, aut vulvam, vaginam, vel uteri orificium deturpet, ut *speculi uteri* auxilio facile conspiciatur, venæ sectionibus jungi debet scarificationum auxilium, ut pars aliqua sanguinis, lymphæ, aut acrium humorum ibi exuberantium dematur, verum libera restituatur vasorum oscillatio, si qua adhuc supersit, per quam priorem *vitalitatem* ipsa recuperent; eæ sacrificationes plus minusve profundæ, aut uberrimę fiunt in ratione gradus, aut extensionis gangrænæ; generice ut omnem utilitatem præstent vivam usque carnem scindere necesse erit donec ægræ conquerantur, atque sanguis liquidus, ruber, & calidus fluat.

Secunda indicatio postulat quod vasorum robur restituamus, si quod recuperare potis sint, postquam superioribus auxiliis vasa depleta fuerint; hac de causa remedia spirituosa usuveniunt, & stimulantia, quæ valeant vividiores succutiones excitare in affecta parte, cujus sensus pene abolitus videtur, ideoque eschanrotica ipsa præscribi licebit.

I. Ecce vobis ostendam remedia, quæ uteri gangræna affecti summa gracilitas in diversis circumstantiis impendi sinit.

1. Si gangræna intus uteri cavitatem deturpet, injectiones commendant ex decoctione tepenti patratæ foliorum Absynthii, Matricariæ, Artemisiæ, Aristolochiæ, Pulegii, Męliloti, Camommelli, aut Scordii, quibus addi poterit aqua Calcis simplex, aut Sale Ammoniaco imbuta, vel Unguentum ægyptiacum, Collyrium Lamfranci, spiritus Theriacalis, Tinctura Myrrhæ aut aqua vitæ Camphorata & Sale Ammoniaco saturata; eorum remediorum dosis gradui, & vehementiæ morbi respondet; at cum hic urgeat melius erit excessu nonnihil quam defectu peccare; interdum modo ea parum agant injectionibus permisceri aquam phagedęnicam limpidam necesse erit vel saturratiorem si opus requirat.

2. Si gangræna extrinsecus offendat, uterum nempe prolapsum, aut vulvam lędat, eadem decoctio adhibetur simili ratione parata, verum cinerum lixivio ebullita, aut additis drachmis duabus vini meraci; ut efficacior evadat, fomenti more tunc usuvenit, quo gangręnosam partem fovent aut affectam vulvam; possunt etiam linteola ea madida explicari.

3. Tandem si gangręna alterutrum latus vaginæ aggrediatur torundæ species parantur modicæ vinctæ, & ea decoctione saturatæ, quæ pessariorum more vagina intromittuntur.

In singulis iis casibus numquam injectiones sunt reiciendæ, fomenta, aut pessaria prout morbi status postulaverit, aut partis sensibilitas vel ægrotantium patientia permiserint.

II. In externa gangræna efficaciora reliqua sunt auxilia, minime prætermittenda.

Hujusmodi sunt 1. Cataplasmata, aut pessaria laboranti parti applicita; verteres cataplasmata farinacea tantum adhibebant ex Orobi, fabarum, aut hordei pulveribus confecta, & oximelle ebullita, quibus interdum addebant lupulorum farinam, Aloes, aut Myrrham, quæ virtutem earum intenderet; hodie simpliciora sed validiora efformantur ex subero, Myrrha, & Sal Ammoniaco rite pulverisato, & idonea dosi parco melle subacto ad pulmenti consistentiam, addito etiam Unguento Ægyptiaco si opus videatur.

2. Escharoticorum applicatio parti affectæ aut melius scarificationibus jam patratis hic locum habet; veteres rotulas adhibebant Andronii, Polidæ, Musæ, Passionis, aut Asphodeli quorum compositiones apud Galenum extant a quo nostri veteres Pharmacopolæ eas didiscerunt paucis mutatis; at ea remedia prorsus obsoleverunt, neque amplius in pharmacopeis reperiuntur, quibus remedia tutiora substituerunt atque usitatiora cujus census prostant Præcipitatum rubrum egyptiaco remixtum, supra pulvinum extensum; aqua Pagedenica diluta, vel saturata, qua affectam partem humectant; vel quod efficacius agit Mercurii vivi solutio, aqua forti peracta, qua leviter gangręna irroratur; nihilo tamen caute incedendum est circa validiorum horum escharoticorum usum tum ut effectus ipsorum dirigamus, cum impressiones compescamus quę dolorem excitare valerent acutiorem, verum ægras infensissimis cunvulsionibus lacescere si ipse nemis augeatur.

Tertia indicatio erit escharæ separationem promovere aut gangrænæ, quam si incassum tentabimus superstitis ulceris consolidationem strenue promovere nostrum erit.

Escharotica numquam sunt prætermittenda nisi certiores fieri possimus gangrænam non amplius progredi, quod tuto dignoscitur in externa gangræna circeli rubri ergo, eam circumscribentis, aut purulentis humiditatis, quæ ab hoc margine separatur, quod tantum conjecturari licebit in interna gangręna a cessatione, vel saltem teterrimorum gangrænæ fœnomenornm imminutione.

Tunc in externa gangræna escharam tondere sorficum acie, verum partem oblinire ter, quaterve in die cum butyro recenti, lactis cremore, albo ovorum quassato, aut oleo rosato necesse erit; denique si suppuratio circa gangrenæ limbos oriri incipiat pulvilli suppurantibus mitioribus cum ovi lucteo obducti applicito, donec deterso ulcere materies separetur.

At cum gangræna interna sit, injectiones tantum intromitti poterit butyro, lactis cremore, oleo rosato, aut leniori suppurante confectæ, naturæ effluvii ratione habita, aut fœnomenis quæ escharam jam separari prænunciant.

Modo eschara jam prolapsa videatur, superstes, ulcus consolidare nostrum erit, quod difficilius erit in interna, quam externa uteri gangræna, injectionis enim similibus remediis imbutę tantum adhiberi poterunt: hanc tamen medendi rationem in utroque casu pluries in die renovabimus injectiones præsertim, circa quod *caput proximum* pervolvito, in quo *ulceri hujusmodi* curandi methodus exhibetur.

Quarta indicatio. Erit motum cordis substinere atque liberam promovere circulationem sanguinis cordialium auxilio; efficaciora tamena ut nimis callefacientia minime amplectenda videntur, quæ sanguinis velocitatem intendunt, ac proinde febrem, inflammationem, atque infartum affectæ partis augent, & gangrænam ipsam; verum tuto mitiora exhiberi poterunt quę actione sua potius quam solida lacessere ipsa leniter emolliunt; hujusmodi sunt potiones cordiales ex aquis distillatis C. B., Melissæ, Scabiosæ, Scordii, Vlmariæ paratæ; electuaria Hyacinthinæ, Alkermes, Theriacæ; Antimonium diaphoreticum; oculi can-

cancrorum; aqua florum aurantiorum aut Cynammomi hordeacæ &c. syrupus cariophylli eorum nonnulla congrua dosi pro circumstantiarum ratione di simul copulando.

Hujus remedii coclear aut uncia semis quarta quoque hora ægris propinatur dosim augendo aut vices repetendo, si casus urgeat efficaciora addendo Lilium nempe Sal volatile C. C. aut viperarum idonea dosi, neque sunt contemnendæ guttæ flavæ aut albæ sic dictæ *Ducis la Motte*, etiamsi revera species sint aquæ fortis imperfecte edulcoratæ.

Postrema indicatio postulat abrasionem partis gangrenatæ, incassum ceteris adhibitis remediis; ea præsertim potissimum locum habent in prolapso utero intimius gangrena fœdato cui aliter mederi spes desit, idem quandoque usuvenit in simplici uteri descensu citra gangrænam quando pro aucta crassitudine reductio impediatur, non desunt exempla in capite *De uteri descensu* enuncianda ubi hujus amputationis methodus fusius explicabitur; eadem extirpatio tutius peragitur dum vulva gangræna deturpatur, cujus rei observationem reperies apud Vierum (*a*) at ea prorsus frustranea atque impossibilis evadit tum in vaginæ, cum uteri naturali modo locati maceratione

Tandem in uteri gangrænæ amputatione subsequentes animadversiones erunt sedulo perpendendæ.

1. Jura leviora exhibere in gangrænæ saltem progressu necesse erit, quod si morbus consistat, brodia carnibus saturata aut orizæ cremore, vel luteo ovorum inspissata erunt exibenda.

2. Alvum quotidie laxare oportebit clysteriis emollientibus.

3. Ægras ita locare fas erit ut ventris altior positus puris fluxum per vaginam expediat; hæc methodus minus necessaria videtur dum uterus injectionibus irroratur, quæ ibi persistere debent.

4. Ægras subinde leniter purgare oportebit modo gangræna desistat aut ejusdem maxima pars avulsa sit; leniora tamen purgantia erunt præscribenda ex uncia, & semis Mannæ, vel duplici uncia Mannæ, aut Cassiæ in grandiori cyatho seri, aut decoctionis Althææ solutæ.

Remedia proposita adversus uteri Gangrænam, quibus tute uti potest.

Paucis ab hinc annis per totam Europam invaluit adversus gangrænam specifica corticis Peruviani efficacia; primam circa hanc rem observationem Chirurgus Anglus ostendit nomine (M. Ruschvvort in Northampton); anno 1715. ipsa instituta fuit in iis gangrænis quæ a febribus intermittentibus originem, aut progressum ducebant, ut in iis tantum circumstantiis ille hoc pharmacum præscriberet, in quibus solum fortasse utiliter usuvenit.

At paullo post Medici Londinenses experientiis comprobare tentarunt illam in omni gangræna a causa externa orta convenire, febrem ea, vel non intermittentem, aut continentem comitem haberet; nonnullæ eorum animadversiones reperiunt in *transactionibus Anglicanis* anno 1732.; specimen vero confirmatæ hujus observationis in versione cum notis hujus voluminis legitur *D. Bremond*.

Demum publici juris facta hujusmodi observatio Scoti novis experientiis ipsam illustrarunt quod constat ex *Observationibus Medicis Societatis Edimburgensis Tom. II. Art. XXXIV. Tom. III. Art. V. & VI., & Tom. IV. Art. X.*, quare non

(*a*) Observation. Medicar. *Lib. I.*

non solum Anglorum inventa confirmarunt, verum Chinæ Chinæ in omni tum ab externa, cum interna causa nata gangræna ampliarunt.

Hujus rei felix eventus apud Alemanos transitum fecit, quare D. Heisterus, Universitatis Helmstadiensis Publicus Medicinæ Professor celeberrimus, remedium non inutiliter in duplici casu tentavit, ejus observationes naturæ curiosis communicarit quæ Volumine quinto *Observ.* 156. *pag.* 520. reperiuntur.

Liceat hic mihi animadvertere D. Tacconum Celeb. Medic. Bon. haud paucam sibi laudem promeruisse qui hujusmodi experientias utiliter reiteravit, verum de iis loculentissimum libellum nuper conscripsit.

Abramus Vaterus Medicinæ Professor Vittembergensis dissertationem scripsit *de efficacia admiranda chinæ chinæ ad gangrænam sistendam in Anglia observata*, plures tradidit observationes, quæ tamen minus fide dignæ sunt.

Apparet etiam apud Gallos & Parisienses præsertim non defuisse qui hujus remedii virtutem tentare non maluissent, at eventus conceptæ spei, & Anglicis observationibus non respondit. D. Georgius enim Christoforus De Tharding Professor Medicus in Rostock, verum Regis Daniæ Medicus parvi faciebat hujus remedii efficaciam quam animose adversus gangrænam ceteri jactabant, ut in suis Thesibus apparet quas Rostock defendit an. 1746. atque Celebr. Hallerus in Colectione Thesium Medicinalium inseruit Tom. VI. *De corticis chinæ efficacia in gangræna & sphacelo adhuc dubia.*

Ea tamen minime sufficere suadeo ad rejiciendum pharmaci usum adversus gangrænam; procul enim audacię nota nemo contentionem definire audebit, verum caute incedendum erit illum sedulo perscrutando antequam animose amplectamur, secus enim maxima præoccupatio recentiorum remediorum materiæ medicæ incertitudinem potius augere, quam explanare potis esset.

Nihilo tamen minus cum hujus pulveris usus nullum detrimentum inferat fas erit remedium tentare in desperatis præsertim casibus internæ gangrænæ, ubi cetera remedica, topica præsertim, frustranea videntur, qua de causa methodum referam pro circumstantiis diversis qua in Anglia hujusmodi remedium exhibebatur.

Corticis Peruviani enim exhibitio tum in Anglia, cum in Scotia gangrænam adversus nihil differt ab ea quæ in febribus intermittentibus obvia est, præscribunt enim semel bis in die, vel quarta quoque hora si opus requirat ad dosim interdum scrupuli unius, crebrius tamen ad dracham semis, scrupulos duos, aut drachmam; autumo poro æque in substantia vel in decoctione eamdem utilitatem afferre modo dosis servetur, haud inutiliter etiam prosecuturi erimus Chirurgi Londinensis monitum *Joannis Schipton*, cujus rei libellum *in transationibus Anglicanis* extat *an.* 1732., ipse docet; resinam, aut extractum pulveris loco, & minori dosi esse exhibendum, verum in hoc casu salem præcellere, vel saltem extractum testatur methodo confectum *D. de la Garraye*, nam putat Chinæ Chinæ virtutem magis servare quam cetera extracta.

De cetero supervacaneum censeo animadvertere Chinæ Chinæ usum minime implicare exhibitionem ceterorum remediorum adversus hunc morbum usitatorum; effectus enim Chinæ Chinæ adhuc valde incertus est, & gangrænæ exitus valde funestus, ut imprudenter in ea nimis cunctemur, ceteris usitatioribus neglectis remediis, & temporis diuturnitate confirmatis.

CA-

CAPUT III.

De Aposthemate, seu uteri abscessu.

§. I.

Descriptio, & Differentiæ.

I. QUando uteri infartus inflammatorius impar sit uteri gangrænam inducere; vel quia ipse nondum vasorum oscillationes penitus intercipiat, vel causæ eum producentes ita violenter agant, ut integram resolutionem implicent, tunc humor in utero redundans in pus degenerabit, quod in aliqua parte congestum aposthema, aut abscessum gignere potis erit.

Dum ea peragitur humorum corruptio in inflammata parte inflammationis fœnomena valde increscunt calor, rubor, dolor, tensio, febris &c., imo rigores crebri, breves, irregulares superveniunt.

Ea fœnomena suppuratione perfecta, & aposthemate aut abscessu confirmato imminuuntur, verum neglecto morbo exacerbationes citius duplicantur, & in diem vehementiores fiunt, quæ in sudorem colliquativum, & lentam febrem desinunt, ægræ dein emaciantur, pallent, arescunt, urinas turbidas purulentas mingunt, colliquativo ventris fluxu laborant, aut anasarca, modo pus sibi viam non pandat, aut hanc ipsi non aperiamus exeunti.

Suppurationis prænuncia, modo citius, modo serius apparent plerumque tamen intra sextum, aut septimum, & undecimum aut duodecimum inflammationis diem occurrunt.

II. Eadem accidentia, vel saltem valde similia citra aliquam præcedentem inflammationem interdum eveniunt; in hoc casu ægræ statim tumorem, tensionem, calorem in utero persentiunt, quæ mitiora sane experiuntur quam in inflammatione, ita valida tamen persistentiæ saltem causa, ut sedulam attentionem mereantur.

Interdum ea symptomata defervescunt, ita ut morbum abire credamus, at paullo post horores revertunt a lenta febre prosecuturi, quæ semel, vel pluries in die recrudescit; iis de causis ægræ macie corripi incipiunt, pulsi turbantur, & febriles evadunt, dolor, tensio, calor, atque tumor renovantur aliquam uteri partem respicientes, quæ in suppurationem vergit.

Annalogia cum morbis pectoris præsertim, & cadaverum inspectione deducitur a turberculis morbum incipere in substantia tunicarum uteri locatis, quæ in diem augentur, augentque fœnomena illa omnia valde teterrima.

III. Igitur duo erunt species aposthematis aut abscessus uteri, quæ causæ producentis ergo inter se differunt, altera inflammationi succedit, & phleugmonodusa appellatur, altera tuberculis quam tuberculosam dicunt, veteres eas non latebat quibus prima erat *calidum*, altera *frigidum* aposthema.

Ceteræ differentiæ quæ haud paucæ sunt a præcipuis morbi circumstantiis derivantur.

Ideoque morbi gradus respectu, *abscessus fiens* dicitur dum vehementiora sunt symptomata, *factus* dum mitiora apparent.

Positus morbi ratione abscessus, fundi, lateris aut colli uteri dicitur anticus, vel posticus, tum vaginæ aut vulvę.

Distinguitur extensionis ergo in magnum, profundum, vel exiguum, aut superficialem.

Ve-

Verum modo simplex appellatur abscessus si unica cavitate pus coacervetur; cellulosus vero si per plures anfractus invicem communicantes sanies pervaget.

Tandem vel *non complicatus* quando simplex est abscessus, vel *complicatus* si cancro, aut syrrho copuletur.

§. II.

Causæ.

Cum abscessus inflammatorius, & tuberculosus inter se differant, ideoque duplicem postulaverint explicationem;

I. Inflammatorii abscessus respectu jam in Tractatu de Tumoribus ubi de suppuratione locuti sumus quę illum producit, ostendimus,

1. Ex quatuor partibus conflari sanguinem ex rubra nempe seu globulosa; ex lymphatica gelatinosa seu melius fibrosa, ex lymphatica tenuiori; denique ex serosa; ex iis elementis lympha gelatinosa, & tenuior in pus converti possunt, vel prior solummodo.

2. Quare in omni inflammatione, quę in suppurationem vergit, necessum erit quod rubram partem, serum, atque lympham tenuiorem, vel absorbeant vasa venosa, vel evaporatio earum maximam partem demat, gelatinosa tantum superstite in pus reversura.

3. Hujusmodi gelatina ut in saniem se convertat plures mutationes subire debebit, videlicet, 1. Quod liquida persistat etiam frigefacta, cum antea glaciei more inspissaretur. 2. Quod aqua saponis modo se solvat, cum prius insolubilis experiretur. 3. Quod salsa, acris, corrodens fiat, etiamsi prius insipida, & dulcis esset. 4. Quod ex inodora situm redoleat. 5. Verum opaca cinerea fiat etiamsi antea clara, alba, lactea appareret. 6. Tandem aqua specifice gravior evadat cum antea levior foret. Hęc totidem conditiones sunt, quę a pure distinguunt naturalem gelatinosam lympham.

4. Omnes denique hujusmodi mutationes quę necessarissimę sunt ut lympha illa in pus convertatur per successivam vasorum turgentium oscillationem accidunt, quę jugiter quassando, succutiendo, aut subjigendo gelatinosas moleculas facile eas alterationes inducit quas intimius perscrutari supervacaneum censeo.

Generalior hujusmodi Theoria sufficit ad explicandam specialem abscessus uteri generationem, nam evidens est.

1. Aut vasa in inflammata uteri parte rubram, serosamque substantiam ibi stagnantem per resolutionem haurire, aut per evaporationem expellere.

2. Verum mora gelatinosam lympham a vasorum pressione alterationes omnes subire necessarias ad pus gignedum.

3. Hujusmodi methamorphosis sanguinis in pus nedum accidit in ea inflammatione, quę in gangręnam desinit, nam citius quam par est oscillationes vasorum tunc abeunt, antequam suppurationem inducant; Item in inflammatione, quę per resolutionem tollitur, nam in eo casu sanguinis circulus restitutus oscillationibus arteriarum non fit obnoxius quę valeant ipsum vitiare.

4. Verum gignitur in ea tantum inflammationis specie quę neque in gangręnam neque in resolutionem desinit; nam in confluentia horum casuum ex una parte oscillationes diu persistunt, ex altera sanguis morans earumdem actioni expositus tandem in pus converti debet.

5. Ea nunquam cis diem sextum neque trans decimum solet supervenire; non cis sextum, quod tempus requiritur ut arteriarum vibrationes valeant sanguinem in sa-

in saniem mutare, neque trans decimum quia oscillationes quę per decem dies continuatę impares fuerunt ad suppurationem gignendam, modo validiores non fiant, minime valebunt citra hoc tempus eam generare.

6. Tandem suppuratio citius, aut serius pro circumstantiarum, aut subjectorum diversitate erit superventura. 1. In ratione nisus, & frequentiæ majoris, vel minoris oscillationum turgentium vasorum sanguine in eodem statu persistente. 2. Prout sanguis plus minusve dispositus sit ut in pus converti sinat, in eodem gradu oscillationibus persistentibus. 3. Prout ambæ hæ causæ simul concurrant, videlicet tum in ratione nisus, & frequentiæ oscillationum, cum dispositionis sanguinis.

II. Abscessus tuberculosi respectu omnis ejusdem theoria a tribus potissimum subsequentibus causis dependet: 1. Qualia sint hujusmodi tubercula quæ abscessum inducunt? 2. Quomodo ea in utero efformentur? 3. Qua de causa suppurentur?

Quæstio prima. Tubercula generice grana sunt glandulosa, dura, firma, compacta, alba, lęvigata tunica obtecta fortiter adhærenti, spherulam, aut spheroidem plerumque referunt, at crassitudo eorum, & numerus in singulis casibus, & subjectis variare solet; interdum ea pisum adæquant, vel exiguiora sunt parvi facienda; interdum nucem, aut ovum columbi magnitudine non superant; quandoque quamvis exigua tamen confertissima sunt; quandoque pauciora apparent, verum crassiora valde, & ampla.

Structuræ partium cognitio, ubi tubercula communiter efformantur, ostendit tres species tuberculorum distingui; 1. Ea quæ in exiguis glandulis coagmentantur, quæ per omnes partes incedunt, & sunt potissima causa segnitiei circulantis lymphæ. 2. Illa vero quæ efformantur intra nodos venarum lymphaticarum capillarium, videlicet in confluentia valvularum sygmoidarum, ubi venæ sunt per intervalla intersectæ. 3. Tubercula quæ originem habent in glandulis cuique parti propriis, ut bronchiales in pulmone, & intestinales in intestinis.

Quare ut in viam revertamur, tubercula de quibus agitur uteri propria a triplici loco oriri possunt. 1. Intra exiguas lymphaticas glandulas ibi locatas. 2. Intra nodos ramificationum capillarium venarum lymphaticarum quæ per uteri tunicam repunt. 3. Intra vasa lactea uteri propria quorum structuram atque usum breviter explicavimus in *Cap. I. Lib. I.*

Quæstio secunda. Cum tubercula semper necessariæ consecutiones sint turgentiæ glandularum, aut venarum lymphaticarum, vel vasorum lacteorum, ideoque necesse erit lympham affluere in iis glandulis, aut venis in primo & secundo casu, aut in postremo lac vasa vermicularia infarcire.

Tunc enim lympha, aut lacteus uteri liquor nequit intra propria receptacula cumulari nisi hac triplici de causa: 1. Vel quod spissiores sint quam in statu naturali, ut circumvehi impediantur. 2. Vel quod angustiores sint anfractus per quos libere transire nequeant. 3. Vel quia ambæ hæ causæ simul concurrant ad hanc æconomiæ animalis partem pervertendam.

Fusius infra examinabimus hujusmodi tres causas cum de syrrhis verba faciemus, sat erit enim hic animadvertere. 1. Priorem casum videlicet lymphæ spissitudinem, aut lactis uterini oriri, 1. Ab usu viliorum alimentorum, quæ crassiorem chylum suppeditant. 2. Ab eorum incompleta digestione, etiam optimorum quæ non bene subactum chylum præstant. 3. Ab admixstione fomitis venerei, strumosi, aut scorbutici &c. quæ sanguinem inspissat. 4. A repentino frigore quod casu fortuito uterum infestat, ibique circulantes humores condensat.

2. Verum alterum casum, videlicet canalium occlusionem per quos lympha, atque uterinum lac transire solent, ab erethismo pendere, aut convulsiva crispatione quæ fibras uteri lacessit seminis virulenti ergo, quod communicaverint albus fluor, & acer, aut usus injectionum stimulatium, & corrodentium, ictus, aut

aut collisio uteri, vehementiora animi pathemata iræ, lætitiæ, aut mœroris &c presertim menstruis fluentibus, aut Lochiis.

3. Tertium denique casum, connubium nempe duorum priorem procedere, a specialium causarum utrinque affinitate quæ hanc copulam gignit; consequitur enim 1. Numerum tuberculorum ab extensione causarum producentium originem ducere; idcirco prout magis lympha, aut lac uterinum inspissabuntur; fibræ matricis crispabuntur; verum quo magis lymphæ, aut lactei humoris in propria receptacula detinebitur, confertiora erunt tubercula, & contra in oppositis circumstantiis.

2. Magnitudinem tuberculorum facere facilem dilatationem glandularum, venarum, aut turgentium vasorum, verum nisum quo eo lympha, aut lac impelluntur; ideo quo magis dilatabilia erunt organa illa, eo grandiora fieri tubercula videbit, at contrarium eveniet, si oppositæ causæ agant.

3. Duritiem tuberculorum a gradu spissitudinis pendere lymphæ, aut lactis uterini, ideo quo citius, ac validius ii humores inspissabuntur, eo tubercula erunt compactiora, & contra in opposito casu.

4. Tandem tubercula quantumvis dura apparuerint, compactiora semper erunt in circumferentia, quam in centro; humor enim qui tuberculi internum parietem lambit, primus est qui retardatur, atque inspissatur; contra vero qui centrum occupat liquidior est, serius detinetur.

Tertia Quæstio tubercula matricis æque ac ceterarum partium crebre in suppurationem vergunt; hæc corruptio in cenno plerumque incipit tuberculi, ubi vidimus materiem fluidiorem esse, ideoque magis dispositam ad hanc mutationem suscipiendam:

Etenim nisi violentioribus contractionibus arteriarum, circumpositarum hujusmodi suppuratio tribui potest; evidens porro est auctum vasorum pulsum agitare, quassare, succutere, sensim sensimque retentam lympham in pus convertere, ut in inflammatione partis crassioris sanguinis lymphaticæ evenire observavimus.

Et iis consequitur nedum tubercula suppurari nisi, inflammationis ergo, alicujus propinquæ partis arteriæ validius commoveantur; vel ictu, contusione, aut frigore pars afficiatur infirma; intemperanter vescantur cibis acrioribus, spirituosioribus, calefacientibus; denique pervigilio, animi pathemate, exercitio nimio, solventium abusu &c. crucientur quæ una similem effectum præstant.

Nihilominus enim, etiamsi suppuratio tuberculosa & inflammatoria haud levem affinitatem habeant, in utroque tamen casu pus diversæ indolis reperitur; quod inflammatio suppeditat album est, spissum, equale; quod vero gignunt tubercula serosum, cinereum, inequale, & grumosum &c. itaque illud ex gelatinosa sanguinis lympha magis corruptibile efformatur; hoc ex vulgari lympha producitur, aut peculiari humore haud facile eæ mutationi prono; alterum denique promovent propinqui arteriarum pulsi, & validiores; alterum imbecilliores, atque distantes.

Qualitati etiam materię in tuberculis detentæ, atque inertiæ causarum suppurantium segnitiem tribuunt, qua tubercula marcescunt; interdum incepta suppuratio in aliquo tuberculo diu citra sensibilem augmentum persistit; attamen augetur tandem, ichor tumescit, rarescit, tuberculum inflatur, emollitur, receptaculum gignitur aut *cystis*, aut si mavis tuberculosus abscessus.

Quod de uno tuberculo dictum est, idem de pluribus in aliqua parte locatis dicendum erit; nam causę æque agentes, eosdem prorsus in hac mutatione effectus præstant, hac de causa unius tuberculi putrescentia ceterorum præsentem aut proximam suppurationem indicabit, pro diversa causarum applicatione, & suppurantis materiæ qualitate.

§. III.

Symptomata.

1. DUm abſceſſus producitur, ichor in parte affecta rareſcere debet, ibique nerveas laceſſere fibrillas, vaſa capillaria comprimere, ſanguinis curſum ſiſtere, pulſum arteriarum intendere; iiſque de cauſis tenſionem, dolorem, atque calorem augere.

2. At abſceſſu jam confecto ea ſymptomata iminuuntur, vel quod pus non amplius rareſcat, aut minus; vel quod inducta a ſuppuratione continui ſolutio vaſa, fibraſque laxet.

3. Dum pus in abſceſſu congeritur, ejuſdem pars non exigua a vaſis hauritur ſanguineis, & lymphaticis propinquis, quæ illum in ſanguinem devehunt; hujuſmodi inquinamentum tunc lentam febrem inducere debet pro ratione ſalium quibus ſaturatur, quæ humores ſolvunt, crebrioreſque excitant cordis, & arteriarum contractiones.

4. Ea puris transfuſio augeri poteſt per cauſas accidentales, pervigilium nempe, dolorem, corporis aut animi commotionem, remediorum applicationem, aut partium vibrationem &c. tuncque ſanie magna copia transducta condenſabit ſanguinem ſerius ea nondum perfecte remixtum, quod rigores plus minuſve frequentes excitabit, ſenſibiles, aut regulares, prout pus illud citius, vel ſerius aut uberius cruorem deturpabit.

5. Cum intimius ichoris flocci ſanguinem penetraverint, horrores imminuentur, febris explicabitur, quia libere tunc ſalia agent adverſus cor, atque arterias; ex eo procedunt febriles acceſſus que rigoribus ſuccedunt, plus minuſve diutini pro copia, aut qualitate puris producentis, qui, humoribus ſolutis, in ſudorem colliquativum deſinunt.

6. Ex anteactis deducitur abſceſſum, matricis præſertim, jugiter febrem lentam inducere, perſiſtentem uſque dum pus effluit, quam comitantur exacerbationes irregulares, rigores, & conſequuntur ſudores colliquativi; huic febri enim, & ſanguinis ſolutioni macies tribuuntur, conſumptio & ægrotantium excidium.

7. Quando pus quo ſanguis inquinatur uberrimum fit nimis, atque ſpiſſum ut difficillime, aut imperfecte ſolvatur, ejuſdem flocci, aut guttæ aliquot urinoſam ſeroſitatem deturpant, & per renes ſeparantur, ut lotium turbidum, fœtidum, atque purulentum appareat.

8. Ea fœnomena magis conſpicua ſunt in inflammatorio, quam tuberculoſo abſceſſu, quia in illo pus undique effunditur, in hoc a circumpoſitis membranis impeditur, niſi ipſę diſrumpantur.

9. Pus in abſceſſu collectum uteri continenter tunicas erodendo tandem vel per vaginam anterius aliquam ſibi pandit viam, vel multiplicem poſterius; modo enim veſicam aut rectum penetrando per lotium, aut alvum materies ſeparabitur; modo, circa techam teretium ligamentorum ſerpendo, aut latera vaginæ, iuguina aut pudenda infarciet; modo in abdominis cavitate collectum erumpi impeditur. Hujuſmodi exeuntis puris ſemitæ diverſæ a vario abſceſſus poſitu dependent; quando abſceſſus internam uteri faciem deturpat (quod crebius evenit) intra ipſum diſrumpitur; exterius vero erumpit dum externam faciem matricis lędit; in poſtremo caſu prout abſceſſus uteri ſupradictis partibus propinquus erit, eo conciſo, hanc vel illam ichor infeſtando ſibi viam aperiet, peritonæum interdum perfodiendo.

§. IV.

§. IV.

Diagnosis.

I. DIagnosis morbi. Omnem inflammationem plerumque suspicari licebit in abscessum vergere, modo decimo, aut duodecimo morbi die inditia perfectæ resolutionis non appareant; verum uterus doleat, atque durus, & tensus persistat.

Signa pene certissima erunt instantis abscessus quando loco resolutionis, doloris, tensionis, atque caloris augmentum, aut febris exacerbatio appareant sine causa manifesta.

Tandem nullum superest dubium uteri abscessus, quando persistunt in hac parte tumor, pondus, & abscessus dolor, tum lenta febris, exacerbationibus obnoxia, quam rigores præcedunt, & sudores subsequuntur, qui ægras labefactando marasmum inducunt.

Signa hujusmodi abscessus qui a tuberculo suppurato procedit, valde incerta sunt: initio enim morbi illum nihil prænunciat, levior tantum suspicio adest modo tuberculum increscat, nam ægræ tunc circa uterum constanti tensione, atque dolore cruciantur; tandem certiores fieri incipimus tuberculum intra uteri substantiam reserari, nam tunc pus ibi espansum eadem fœnomena producit, quę abscessus inflammatorius induxerat etiamsi tunc mitiora appareant

II. *Diagnosis specierum* morbi

1. Abscessus vel *fiens* dicitur & augmento doloris, caloris, tensionis uteri, atque febris exacerbatione ipse innotescit; vel abscessus *factus* appellatur & fœnomenorum imminutione, febre lenta, rigoribus, exacerbationibus atque sudoribus colliquativis qui marasmum progignunt dignosci solet.

2. De abscesus positu judicamus a positu majoris doloris, atque resistentiæ quam ægræ persentiunt.

3. Ejusdem extensio a tensionis, doloris extensione, & tumoris volumine cognoscitur.

III. *Diagnosis causarum*. Certi esse possumus abscessum *phlegmonosum* esse modo inflammationi uteri succedat, cujus resolutio vel nullo modo, vel imperfecte fieri potuit; progressus hujusmodi abscessus plerumque facile patescunt.

Tuberculosum vero abscessum sine præcedenti inflammatione evenire solet, ejusque incrementum segne est & symptomata eo valde mitiora sunt.

§. V.

Prognosis.

ABscessus uteri morbus valde periculosus est; vel ille durus, compactus existat; vel disrupturus sit.

I. In *primo casu*: 1. Pus qui in abscessum irrumpit insensibiliter sanguinem inficit, ibique persistens febrem lentam quæ ægram minatur inducit in consumptionem, aut hydropem desituram.

2. Si pus in abscessu valde spissum sit parietes indurescit, qui callosi fiunt, & temporis diuturnitate carcinomatosi.

3. Si pus vero liquidum & acerrimum sit sensim sensimque destruit solidas partes, & matricem lædit ita ut uterus in corruptionem, aut gangrænam vergat.

In *Secundo casu* ignoramus qua ex parte abscessus disrupturus sit: 1. Si in abdo-

abdominis cavitate resseretur pus ibi collectum, atque expansum gangrænam certissime induxerit.

2. Si intra vesicam, aut rectum rumpatur pus affluere poterit, ut diutius ęgrę vitam gerant febre lenta tandem moriturae.

3. Nonnihil spei aderit si abscessus inguina, aut vulvæ labia infestet, nam facilem puri viam parare poterimus ulcusque detergere, quod tamen plerumque impossibile est consolidare.

4. Tandem abscessus plerumque intra uterum resseratur, quod etiamsi minus periculosum evadat, ulcus relinquit fœtidum, & curatu difficillimum, cujus consecutiones valde lethales sunt ut capitulo subsequenti ostendemus.

II. Detrimentum uteri abscessus etiamsi maximum sit, variat tamen diversis circumstantiis.

1. Pro magnitudine abscesus, qui si modicus sit, & exiguus, minus periculosus evadit, & contra.

2. Pro ejusdem positu, nam qui vulvam infestat minus nocuus quam ille qui vaginam lædit; & qui vaginam offendit minus periculosus est quam si uterum lædat.

3. Pro ipsius natura, nam tuberculosus phlegmonoso mitior est.

4. Pro abscesus specie, nam simplex complicato minus, calloso nempe, syrrhoso, aut carcinomatoso læthalis experitur.

5. Pro uteri statu, nam abscesus qui per accidens uterum fœdat de cetero bene constitutum, minus infensus evadit quam si matricem deturpáret ægram, tumidam, aut laxatam.

6. Pro ægrotantis constitutione, aut ætate, ideoque abscesus magis noxius evadit in subjectis infirmis, cacheticis, aut in senibus quam in sanis mulieribus juvenibus, & bene constitutis.

§. VI.

Curatio.

IN duplici casu nostrum erit abscessum pertractare ægrotantis uteri; vel quando suppuratio fit; vel suppuratione perfecta.

I. Suppuratione persistente, seu melius increscente, sat erit calorem, dolorem, tensionem partis affectæ, atque febrem ipsam compescere ut inflammationis progressus, atque abscessus consecuturi extensio inhibeatur.

Hac de Causa 1. Cubiti venam incidere fas erit, idque reiterare prout ægrotantium vires permiserint.

2. Optimum erit consilium reiterare remedia laxantia humectantia, & annodyna, quæ partem affectam lacescant, eaque præscribendo sub injectionum, pessariorum cataplasmatum, aut fotuum forma ut Capitulo præcedenti exposuimus.

3. Exquisitam diætam jubeto ex jure vituli aut pullorum, modo ægrotantium imbecillitas majorem nutritionem non poscat.

4. Alvum clysteriis laxare fas erit; verum si morbi violentia sinat, leviora apozemata convenire possunt ex Manna, aut Cassia confecta.

5. Tandem si dolores acutiores sint modico narcoticorum usu obtundere illos poterimus quarta vel sexta quaque hora tantum ipsa exhibendo.

II. Perfecta vero suppuratione, & confirmato abscessu exituro puri semitam parare oportebit, ut citius ipso evacuato minus affectæ partis contextum destruat.

1. Si abscessus vulvæ labia deturpet, facile est ipsum phlebothomo secare inferio-

feriorem partem versus, ut puris effluvium promptius eveniat ulcusque facilius detergatur.

2. Si abscessus latera vaginæ fœdet, pariter phlebothomo indici digito applito manus dexteræ illum scindere necesse erit, vel speculo uteri adhibito vaginam dilatare ut illum tuto etiam scalpelli falcati ope aperiri queat.

3. At si abscessus uterum lædat tunc eum aperire conabimur, commotiones excitando, quæ valide uterum sucutiant; hujusmodi sunt sternutatio, vomitus, thussis, nisus in excernendis fęcibus &c. quare ægras admonere oportet ut validius tussiant, verum errhina, emetica, clysteria, irritantia, stimulantia, & suppositoria, quæ intestina lacessunt frequenter adhibeant.

Errhinorum respectu sufficient plerumque Nicotiana, Salvia, Bethonica aut pulvis radicis Iridis Florentinæ; verum si pulveres hujusmodi debilius agant addi poterit parum Pipperis longi, aut rotundi, Pyrethri, Veratri, aut Euphorbi, sedulo circa eorum dosim morbi gradui ratione habita.

Emeticorum ergo usitatiora sunt tartarum emeticum solubile ad grana tria vel quatuor, modo methodo Parisina præparetur; etiamsi & Itali ipsum egregie patrare potis sint; verum optimum censetur vinum emeticum ad unciam aut drachmas decem; Ipecacuanha etiam usuvenit ad grana circiter 25. aut 30. si aliqua indicatio illam poscat; emetica antimonialia efficaciora tandem præscribuntur ad duo vel quatuor grana, si vulgaria inefficacia experiantur, quod tamen rarissimum est.

Ut clysteria irritantia evadant, adduntur plerumque vulgari decoctioni duæ vel tres unciæ mellis Mercurialis, vel sex drachmæ, aut uncia Diaphenici, vel *hieræ-picræ* aut unciæ duæ vini emethici.

Tandem suppositoria componuntur ex duabus vel tribus uncis mellis cocti cum drachma salis gemmæ, aut communis; verum si illa efficaciora malueris addito drachmam *hierę-picræ*, aut scrupulum semis diagridii; vel trochiscorum alhandal.

CAPUT IV.

De uteri ulcere.

§. I.

Diagnosis.

Uteri ulcus, ceterarum ulcerum more, solutio est continui, seu scissura faciei internæ matricis vetustior, quæ pus, aut purulentam saniem effundit.

Fœnomena quæ præcedunt, aut symptomata concomitantia, vel consequentia indicant interdum hujusmodi scissuras profundiores esse, intra uteri tunicas, ejusdemque substantiam locatas; interdum superficiales excoriationes referentes.

Cadaverum inspectio eam, circa istiusmodi ulceris species, sententiam confirmavit, ostenditque illas ab aphthis haud absimiles esse confertis plus minusve, quibus uterus scatet, interdum verum rhagadia, aut incisiones referre profundiores, quæ matricis cavitatem sulcant.

In omnibus iis ulcerum speciebus pus, ichorve ex utero profluit quod ægrotantium indusium inficit; illa vero sanies plus, minusve uberrima est, aut acris, spissa quandoque ut verum pus repræsentet; interdum liquidior seu melius

purulentum ſerum æmulatur. Colore etiam variat modo alba, cinerea; modo flava, aut viridis pro circumſtantiarum diverſitate apparet; tandem hujuſmodi morbus dolorem initio comitem habet qui in progreſſu acutior fieri ſolet, atque lancinans; hic modo dextrorſum, modo ſiniſtrorſum lumbos, clunes, inguina, aut fęmora torquet.

§. II.

Cauſæ.

HUjuſce ulceris affinitas cum ceteris ulceribus quorum origo ſatis perſpicua eſt, demonſtrat ea a tribus potiſſimum cauſis oriri; 1. ab abſceſſu, aut apoſthemate præcedente, in utero diſrupta; 2. ab eroſione ſenſim ſenſimque nata circa internam faciem matricis, nullo antecedenti abſceſſu; 3. ab ulcere quod cavum uteri deturpat, & in fiſtulam degenerat, eæ omnes cauſæ ſingillatim explicabuntur.

I. Abſceſſus uteri de quo ſuperiori capite locuti ſumus, modo aperiatur, ulcus fit pus effundens; verum cum ille cavitatem efformet intra uteri tunicas ulcus hinc ortum ſinuoſum evadit, quod per uteri ſubſtantiam flexuoſe reptat.

Vidimus jam præcedenti capite abſceſſum duplicis generis eſſe, alterum *Phlegmonoſum* quem gignit inflammatio, aut ſuppuratum Phlegmone; *tuberculoſum* alterum ſeu *ſteatomatoſum* a tuberculo procedentem, aut cyſtico tumore, quod duplicem etiam ulceris ſpeciem in utero inducit.

II. Eroſio faciei uteri internæ altera cauſa eſt valde obvia ulceris quæ diverſimode oriri poteſt; etenim vel

1. Illam faciunt fluores albi, acres, vetuſtiores qui matricem laxant, & excoriant, vel
2. Fœtus, molæ, aut placentæ putreſcentis retentio, vel
3. Injectiones acres, corrodentes, aut ſtypticæ, quas nonnulli Chirurgorum imprudenter præſcribunt adverſus uteri deſcenſum, aut album fluorem, vel
4. Coitus cum viro venerea lue laborante; vel
5. Acrimonia menſtrui ſanguinis, lymphæ, aut lactei humoris, quæ albos fluores inducit, præſertim ſi ii humores viri admixtione ſcorbutici; ſtrumoſi, aut venerei, tum ſanguis ipſe inquinentur.

III. Raro tunc uterus vulneratur, crebre tamen diverſa ratione excoriari poteſt.

1. Ictu unguinum imperiti obſtetricantis in laborioſo partu
2. Inſtrumentis perperam adhibitis in extractione fętus mortui, aut capitis in utero ſuperſtitis.
3. Violentiori ſecundinarum extractione valde cum utero cohęrentium, quæ ejus aliquam partem ſecus exportent.
4. Turpi methodo quam nonnullæ adhibent vulnerum ſępe cauſa.

§. III.

Differentiæ.

SI rite perpendamus quæ adhuc dicta ſunt, verum ea animadvertamus quæ in pleriſque ulceribus obſervantur, facile innotebit plures dari diverſitates in uteri ulceribus.

I. Idcirco *cauſæ proximæ* reſpectu illud ulcus producentis; vel eum gignit abſceſſus uteri, vel eroſio ſenſim aucta; vel ſciſſura ejuſdem internæ faciei.

II. *Cau-*

II. *Causæ remotæ* ergo; modo ulcus a viru procedit venereo in ſanguine diu latitante, aut nuper per copulam in utero introducto; modo a ſcorbutico fomite, aut ſtrumoſo dependet, quo inficitur cruor; quare eorum reſpectu ulcera venerea, ſtrumoſa, aut ſcorbutica dicuntur, verum citra hujuſmodi cauſas, ulcera ſimplicia appellantur.

III. *Poſitus* ergo, quem ulcus occupat, modo ipſum fundum, latera uteri detrorſum, aut ſiniſtrorſum, ſuperius, aut inferius; modo orificium matricis deturpat; quod fundum tamen infeſtat uti verum uteri ulcus conſideratur.

IV. *Qualitatis* ratione ulceris illius; dum ipſius margo mollis eſt *Simplex* dicitur & *Benignum*; dum ejuſdem ora dura, renitens reperitur ſyrrhus appellatur; quandoque ſyrrhoſa labia dolentia fiunt, & lancinantia, & tunc ulcus *carcinomatoſum* dicunt, & quaſi cancer conſideratur.

V. *Reptandi* modo; nam vel ulcera tantum internam ſuperficiem uteri late deturpant, & *Superficialia*, ſeu *Eryſipelatoſa* vocantur; vel illa profunde rodunt ſubſtantiam & *Cava*, *Profunda* appellantur, quæ in *Sinum* aut *Fiſtulam* degenerant.

VI. *Communicationis* ratione quam cum partibus habent propinquis; nam ulceris materies interdum modo per rectum; modo per veſicam ſibi pandit viam, ut in ulceribus profundis vaginæ evenit; præſertim vero in lateralibus uteri, quæ circa teretia ligamenta ſerpendo per alterutrum inguinum pateſcunt.

§. IV.

Symptomata.

I. IN omnibus uteri ulceribus pus continenter effluit quod ulcus ſuppeditat; poſt abſceſſum illud valde uberrimum ſtillat, ſpiſſum conſpicitur, a laudabile pure haud abſimile; at evacuato abſceſſu effluvium fit abbundans minus, & ſeroſum magis.

II. In ulceribus quæ ab eroſione aut ſciſſuris procedunt virus ſtillans, initio morbi ſaltem, poſt eroſionem præſertim, parum abbundat, ut vix ipſum ægræ animadvertant; at, ulcere aucto, fluxus augetur; in hoc caſu pus plerumque ſeroſum, lymphaticum, granuloſum apparet, ut difficillime de ipſius qualitate judicare poſſimus; tandem ulcere increſcente uberior funditur, latex facilius dignoſcitur.

III. Cum ulcus initio plerumque exiguum ſpatium occupet, ac de cetero uteri conditio eadem perſiſtat, idcirco catamenia periodice ut in ſtatu naturali erumpent, ſi dolorem excipias, quem interdum ægræ perſentiunt menſtruo fluente phleugmonoſi infartus ergo, quo tunc afficitur ulceris margo; quandoque fluxus menſtruus diu perdurat dum ulcus ſegniter progreditur deſiſtit tandem quando uterus pene omnis ulcere fędatur.

IV. Ulcere aucto ſæpe ipſum exigua corrodit vaſcula ſanguinea, arterioſa, aut venoſa, hincque fluens cruor pure remixtus ſanguineum, vel ſanioſum ſaltem redit effluvium plus minuſve pro diverſa craſſitudine, aut turgentia eorum vaſorum; interdum conciſa vaſa modo grandiora ſint, aut arterioſa hæmorrhagiam inducunt, aliamve ſanguinis jacturam periculoſam valde.

V. Pus illud quandoque mite admodum eſt, neque ſitum redolet, neque vaginam, aut vulvam lædit; at ſæpiſſime acre eſt, fœtens, corrodens ut in tranſitu phlogoſes, & excoriationes producat; hujuſmodi differentias faciunt qualitas ſanguinis, quæ ceteris paribus cum pure una eſt, & mora plus minus diutina in utero viri, quod ibi perſiſtens maxime corrumpitur in callefacto præſertim utero.

VI. Ner-

VI. Nervi qui per ulcus transeunt puris irritationi sunt obnoxii, quę dolorem excitabit in uteri ulceribus obvium.

VII. Hujusmodi dolor levis est, parumque sensibilis quando ulceris labia inflammata non sint, pus mite, & parum corrodens experiatur, verum minus sensibilem uteri partem ulcus occupet, quæ fundus est, vel alterutrum latus; acutior contra dolor persentitur in inflammato ulcere pure acriore infecto, aut circa collum, vel orificium uteri locato.

VIII. Dolor variat etiam pro diversa ulceris conditione, si illud syrrhosum fuerit, nullam, vel leviorem impressionem pus excitabit, deque eo parum vel nihil conquerebuntur ægræ, tamen vivissimum ipsæ dolorem persentient si syrrhosum in carcinomatosum ulcus degeneret ut infra Cap. *De cancro* explicabimus.

IX. Quando pus mite est, libere fluat, verum tenuiore ægræ limpha donentur, ulcus numquam syrrhosum fit; contra vero accidit si illud acre sit fibrasque erodat, verum in ulceris cavo detentum valeat tum labia ejusdem fędare, cum lymphæ cursum intercipere, vel denique hæc lympha naturaliter spissa sit, viscida & ad stasim disposita; hac de causa plerumque ulcera neglecta, aut imperfecte detersa in syrrhum convertuntur.

X. Ægræ diversis partibus referunt dolorem quem persentiunt pro diverso ulceris positu; ipsum renibus, seu melius inferioribus lumbis, aut ossi sacro respondere sibi suadent, si ulcus uteri fundum infestet; clunium alterutro si alterutrum latus laboret; ano aut vesicæ quando ulcus matricis orificium, aut vaginæ fundum afficiat; inguini tandem, aut interiori coxæ ubi rotunda inseruntur ligamenta per aponeurosim expansa, quando ad originem ligamentorum eorum oritur ulcus.

XI. Dum ulcere anterior colli aut orifici matricis, vel vaginæ pars deturpatur, tunc phlogosis, atque calor vesicæ collo communicatus mingendi frequentiam excitat cum ardore tamen, & stranguria in ratione causæ producentis majori vel minori, at dejectiones liberæ per alvum succedunt; contra vero quando postica colli uteri pars, aut fundi vaginæ eo morbo laborat phlogosis tunc propinquo recto communicatur quæ dolentem tenesmum inducit præsertim si fęces duræ sint, facile tamen mingunt; hæmorrhoides nihilo secius superveniunt.

XII. Haud infrequenter vesica, & rectum majorem relactionem habent cum ulcere illo, nam si fistulosum sit, anterius fundum versus uteri aut vaginæ locatum, vesicam perforabit, ut urina per vaginam exeat; simili ratione dum posterius rectum versus pus sibi pandit viam, fæces liquidiores, præsertim per vulvam, stillabunt.

XIII. Ulceris sinus undique indurescit ut uteri volumen augeatur; hoc augmentum ulceris progressus rationem sequitur; in simplicibus ulceribus in quibus margines naturalem flexibilitatem servant, uterus etiamsi tumens, mollis persistit; at durus fit atque resistens dum ulcus syrrhosum evadit.

XIV. In omni uteri ulcere difficulter mulieres cum viro coheunt, hujusmodi incommodum tamen non semper unum est; initio enim morbi præsertim si illud a scissuris proveniat minus molestiæ induxerit; minus si fundus, aut latera uteri laborent; multum vero incommodi aderit, si vaginæ fundus, aut matricis orificium fœdo ulcero laboraverint.

XV. In ulceris aggressu nulla vel pauca febris adest, at illa lenta sensim sensimque supervenit puris admixtionis ergo, cui ægræ dolores non parum favent, horrores & rigores duplicantur aut imminuuntur pro vetustate, & profunditate ulceris, pro copia aut acrimonia puris in fœdum ulcus irrumpentis, pro vividis cruciatibus plus minusve crebris.

XVI.

XVI. Tandem ægræ ab hac febre consumptæ marasmo corripiebuntur, pedum œdemate in die crescente, diarrhœa vero colliquativa crebro laborabunt.

XVII. Pleraque eorum fœnomenorum dolor saltem qui partibus diversis respondet ægras perturbant, etiamsi leviter in omni tumore aut tensione partis alicujus uteri quamvis ulcere expertis; cavendum enim est, ne hujusmodi levioribus molestiis contemptis, ulcus succedat.

§. V.

Diagnosis.

D*iagnosis ulceris* uteri ut in ceteris morbis per gradus innotescit.

I. Agitur statim de ulceris existentia inquirenda quæ cito apparebit.

1. Per doloris sedem, quem mulieres persentiunt; partem cui ipsum referunt, & augmentum ejusdem prope menstrua.

2. Idem ostendit purulentum effluvium quo indusium quotidie inficitur; interdum difficillime distinguitur ab alvo fluore qui simul fluat, vel acer sit; patet tamen a dolore quo hic caret, verum aucto ulcere, dolore, & tumore uteri, ab odore, colore, ceterisque proprietatibus fluentis laticis facile innotebit fędum lactitans ulcus.

De cetero de iis tantum ulceribus dubitare poterimus quæ a scissuris, aut excoriationibus originem ducunt, quæ lente procedunt; verum si ea abscessus diruptus producat, antecedentia fœnomena satis indolem morbi declarabunt.

II. Cum certiones facti simus de ulceris existentia, quam citissime detegere necessum erit proximam illud producentem causam.

1. Evidens est quod pus dum copiose derepente exit, id a præcedenti suppurata inflammatione derivare, hujusmodi ulceris causa potissima.

2. At si ulcus tacite, insensibiliter procedat, pus vero sensim sensimque erumpat internæ uteri faciei erosionem, aut, scissuram ipsum inducere cognoveris; erosioni tribuitur si qua ex causis corrosionum nuper Articulo *De causis* enunciatis antecessa fuerit; scissuris vero referri debet cum nulla appareat erosionis causa, verum uterum lancinatum fuisse suspicetur.

III. Alterum est investigare remotas causas, quare ægrotantium statum percontari oportebit ut si quid adsit luis celticæ, scorbuti, aut strummarum seminium inotescat; si ægræ cachexia laborent, quæ ulcus confirmare potis sit, tandem iis continentibus causis deficientibus morbi origo accidentalibus tribuitur supra recensitis.

IV. Reliquum est variam indolem ulceris determinare.

1. Positus ergo quem occupat, quod simplici tactu præsertim cum uterus tumeat facile dignoscitur, partium notione quibus ægræ dolorem referunt, quæ lumbi sunt, os sacrum, inguina &c., tandem tutius digitorum introductione cognoscitur an ulcus uteri orificium aut fundum vaginæ fędabit.

2. Ulceris naturam perpendenti patebit illud phleugmonosum esse quando uterus caleat, atque doleat, febris adsit non exigua, spissumque pus erumpat; œdematosum si modicus calor sit, atque dolor, modica febris & serosum pus; syrrhosum tandem quando uterus dolore sit expers, durus, renitens, modo extrinsecus, modo intrinsecus digito ipsum tangendo.

3. Communicationum ulceris respectu cum ceteris propinquis partibus apparebit cum vesica ulcus communicare, aut cum intestino, si per alterutrum hytum pus effugiat; vel urina aut fæces per vaginam exeant.

§. VI.

§. VI.

Prognosis.

I. UTeri ulcus semper valde periculosum est. 1. Quia in partibus locatur internis quibus difficillime remedia applicantur detergentia, & consolidantia, 2. Sensibilioribus, nervis refertissimis quod gravem dolorem teterimaque fęnomena inducit, 3. Quia deleteria sanguis materie inquinatur, qui in ulcere deponitur.

II. Hujusmodi morbus mulieribus qui eo cruciantur valde molestus evadit operationum ergo, quibus subjici debent; merito vero impudicæ penam luunt vitæ transactæ; at pudicæ omni comiseratione dignæ sunt, quibus fortuito hec eveniunt calamitates.

III. Ut rite prognosim instituamus ulcus distinguere debemus quod abscessui repente succedit ab eo quod lente procedit ab erosione, aut scissuris ortum.

IV. Illud quod patefactus abscessus progignit multum puris effundit, maximumque terrorem incutit, at eo semel evacuato, modo absint antecedentes causæ, fluxus, ceteraque fœnomena imminuuntur.

V. Quando puris fluentis copia in diem subducitur, verum persistens fluor albus sit, spissus, æqualis, neque fętens, neve corrodens; quando ægræ parum vel nihil doloris persentiant, uterus flexibilis sit, non durus, non resistens, ægræ nulla, vel pauca quæ in diem abeat febre laborent; denique si consumptione desistente illæ pinguescant, tunc multum spei superest valetudinis recuperandæ; contra vero si ea omnia in deterius ruant.

VI. Generice ulcera hujusmodi felicis sunt eventus quando mulieres aggrediuntur bene constitutas, optimæ crasis sanguinis donatas; quando uterus pariter bene constitutus sit, neque syrrhosus, neque obstructus aut laxatus, qui naturalem elaterium servet; verum abscessus aut inflammatio ab accidentali causa proveniant nullo supposito vitio antecedente sanguinis, aut matricis; tandem ulcera exigua sint; at contrarium eveniet in circumstantiis oppositis.

VII. Segniora ulcera quæ ab erosione sensim efformantur; ut de iis rite prænunciemus, distingui debent in *instantia* videlicet nondum incepta; in *incipientia* quando nonnihil serositatis purulentæ jam effundunt; in *confirmata* quando multum puris stillat cum substantiæ maxima jactura.

VIII. Modo ulcere instante idoneis remediis cito occuramus diu continuatis, verum ægræ optimo donentur temperamento, medica, etiamsi molesta ferant auxilia felicem valetudinem sperare licebit.

IX. Ulcere vero semel incepto, ac fluente latice jam purulento facto prognosis valde incerta est, convalescunt interdum ægræ si optimo præditæ sint temperamento, morbus levior sit, remedia prompta adhibeant infra proponenda; at sæpissime pereunt, pro infirma uteri conditione, deleteria sanguinis indole propria indocilitate, aut animi vexationibus quibus tunc fiunt obnoxiæ.

X. Ulcus confirmatum lethale est, non desunt tamen exempla hujusmodi sanati ulceris; at ea valde rara sunt ut valeant prognosim infirmare funestam.

XI. Addi poterunt quæ infra exponemu, quæ nonnullas differentias faciunt circa specialiorem ulcerum prognosim instituendam, quare

1. Ulcus quod uterum fœdat, magis nocuum evadit ceteris paribus eo quod vaginam deturpat, & quod orificium lædit magis eo quod substantiam ipsam uteri infestat.

2. Idcirco ulcera phlegmonosa quorum labia inflammata sint syrrhosa, aut carcinomatosa lethalia sunt

3. Pariter desperata erunt quæ vesicam aut rectum invadunt.

XII. Interest animadvertere venerea ulcera Mercurii frictionibus plerumque convalescere, modo tamen seminium Gallicum sola causa eorumdem sit, verum simplex ulcus nuperrimum, parum profundum existat citra callum, cancrum aut læsionem partium propinquarum.

XIII. Generice lethalia sunt. 1. Ulcera uteri fistulosa phagedenica quæ pus acre, fœtidum, uberrimum cum dolore suppeditant.

2. Vetustiora quæ febrem lentam conjunctam habent, marasmum, œdema, sudorem nocturnum aut fluxum ventris colliquativum

3. Carcinomatosa denique omnia facta, vel instantia quæ dolor sævissimus prænunciat.

XIV. Experientia didicimus ulcera quæ cito progrediuntur magis dolorosa experiri & infensa in mulieribus adhuc menstruantibus, quam in iis defecturis: hanc differentiam gignit affluxus in utero sanguinis qui in illis redundat in his deficit.

§. VI.

Curatio.

APud clinicos tres ulcerum species enumerantur *simplex nempe*, *venereum*, & *carcinomatosum*; hic de duabus prioribus locuturi erimus tantum, carcinomatosum vero in Cap. *De uteri cancro* considerabimus.

Eas species medendi ratio diversas methodos postulat, quas in diversis articulis singillatim explicabimus. 1. Primo generaliora remedia exponemus in singulis uteri ulceribus idonea. 2. Qualem medelam poscat instans ulcus quod creber dolor uteri prænunciat cum hæmorrhagia aut albo fluore conjunctus, 3. Tutiorem methodum proponemus pertractandi hujusmodi ulcera modo simplicia sint modo confirmata. 4. Quomodo pertractari debeant ulcera venerea vel suspecta ostendemus. 5. Curationem palliativam demonstrabimus modo eradicativam non liceat sperare. 6. Tandem remedia nonnulla indicabimus ab auctoribus proposita adversus omnes uteri ulcerum species commendata.

Medendi ratio, & remedia generaliora circa omnes uteri ulcerum species.

In omnibus ulceribus duæ potissimum indicationes proponuntur, *altera* est preoccupare plethoræ, aut doloris augmentum in ulcerata parte, ne morbus augeatur; *altera* est corrigere deleteriam indolem sanguinis, quæ ulcus induxit, aut produxit.

I. Ut *priorem* impleamus 1. ægras admonere necesse est, ut ab omni exercitio se abstineant, verum longo bisellio decumbant; minima enim corporis commotio premendo, aut uterum succutiendo infartum auget, quem doloris atque fluoris augmentum perbelle declarat.

2. Si venter nonnihil obstructus reperiatur, quod raro accidit, decumbentibus ægris illum clysteribus tepentis acquæ laxare opus erit, quæ fecum ita expulsionem promoveant, conatusque impediant, qui matricem lacessunt.

3. Eadem de causa cubili a conjuge distincto quiescere debent a quo consilio putarem semel tantum desistere velle mulieres de propria valetudine satagentes.

4. Vitam ipsæ gerant sobriam, & methodicam, *primum* ne augeatur sanguinis

nis copia, quæ nimis uteri vasa tumefaceret; *alterum* ut alimenta poscant facilis digestionis, dulciora, acrimonia orbata, & boni succi quæ optimum chylum suppeditent, & edulcorare sanguinem potis sint; quare vesci debent jusculis, orizarum cremore, vermiculata massa, fursuricula; hordeo perlato, aut succo lentium cum brodio excoctis; parum ipsæ carnium comedant, solummodo alas pulorum, aut lepusculos sumendo, a vino vero se abstineant, caffe, aut quovis minutalium irritantium genere.

5. Demum animi pathemata omnia removeant quæ sanguinem valeant commovere; hujusmodi sunt mœror, vexatio, ira, vel pervigilium, quod eum valde callefaciunt.

II. Huic regimini addi poterunt remedia quæ cruoris redundantiam imminuunt, atque humorum acrimoniam obtundunt latitantem.

1. Venam igitur cubiti incidere oportebit, non solum ut vitiatorum humorum aliqua pars dematur, verum tumida uteri vasa depleantur, id crebre vel raro reiterando prout dolor, affluxus, aut profluvium plus minusve postulaverint.

2. Ægras purgare identidem necessum erit non modo ut ventriculum, primasque vias saburis expiemus, verum sanguinem repurgemus; mitiora itaque purgantia usuveniunt Manna videlicet, Cassia, Sal de *duobus*, Rhabarbarum addita pauca Senna, si ægrotantium temperamentum sinat.

3. Sanguinem etiam diluere fas erit laxantibus, & refrigerantibus remediis, id præstant serum lactis depuratum, aut succo plantarum edulcorantium remixtum; apozemata, aut jura iisdem plantis confecta, Cichorea nempe, Boragine, Lactuca; at si tempestas permittat, efficaciores erunt aquæ minerales frigidæ; illæ *de Forges* admodum prosunt ad fontem haustæ, minus vero exportatę; iis substituuntur aliæ de *Selter*, *Spa*, *Caransach*, ipsas aqua communi copulando si validæ nimis experiantur.

4. Eo collineant balnea, aut semibalnea tepentia ad uteri æstum compescendum; hujusmodi remedium valde utile est quo idonea tempestate crebre uti debent, modo profluvii copia non obsit.

5. Hac methodo diluta sanguinis massa ipsum edulcorare nostrum erit lacte caprino, aut asinino, alterutrum seligendo quod magis ventriculus patiatur; ante lactis assumptionem primas vias tamen expiabimus, semel illum in die mane, aut bis mane, & vespere exhibendo; tandem eum vel simplex hauriendo vel duplici uncia aquæ secundæ calcis copulatum, aut æqua dosi succi depurati Fummariæ vel Acrimoniæ.

6. Modo ventriculus sinat lac etiam vaccinum usuveniet cum tertia parte decoctionis Chinæ radicis, eum pro eventu bis, vel ter in die præscribendo, vel pro integro nutrimento, si stomachus ipsum non renuat.

7. Cauterium tandem apponere alterutro cruri non contemno, ut sanguinis inquinamentum per hanc partem effugiat; & ipse merito in animum induco hujusmodi remedium haud utilissimum esse, verum neque frustraneum evadit, quod sat erit ut ipsum in hoc morbo adhibeamus, in quo paucissima medicina præstat auxilia.

Methodus idonea in instantibus ulceribus, quæ prænunciant continentes, aut crebri uteri dolores, vel anomalum cruoris, aut albi fluoris effluvium.

His status ulcus respicit quod segniter per erosionem aut excoriationem efformatur; modo tamen ægræ cito sapientem Medicum consulant, lethalis morbi valetudinem sperare licebit, verum per unicum, aut duplicem annum ipsæ medenti obediant.

1. Regimen primo exacte observare debent tum circa qualitatem, cum circa copiam ciborum, ut nuper admonuimus.

2. Continenter vero animi affectus debent temperare, a vigiliis desistere, & clysterum abusu, verum idoneo positu quiescere, immo lectulo, aut bissellio detineri pene decumbendo, ne sedentes uterum comprimant.

3. Verum penitus a connubio cum viro diu abstineri

4. Semibalnea tepentia mane jejuno stomacho, & vespere ante cœnam tunc præscribere debemus, in quibus per horam persistant.

5. Identidem denique ipsas lenientibus purgare convenerit superius indicatis, lac asininum, aut caprinum pro stomaci vi præscribendo, semel, vel bis quotidie haustum; iis vaccinum etiam valde commune substitui potest, si ipsum perfecte digerant, at in hoc casu optimum censeo ipsum remisceri decoctione Hederæ terrestris, aut Graminis.

6. Valde utile experitur ægras penitus lacte alere, duplex poculum lactis asinini mane & vespere exhibendo, totidemque vaccini loco prandi & cœnæ, vel vaccinum tantum quater in die præscribendo; hujusmodi tentamina tamen prudenter inire debemus.

7. Pro circumstantiarum diversitate unica vel duplex uncia quotidie aquæ secundæ calcis addi poterit, vel duplex uncia succi depurati Nasturci, aut decoctionis Hederæ terrestris.

8. Si stomachus omne lactis genus respuat, serum lactis quotidie simili methodo substituemus probe depuratum, vel duplex dosis decoctionis, ex pullo, vitulo, nonnullis cancris, aut ranis confectæ; modo vero tempestas sinat pro vulgari potu hauriant ægræ aquas de *Forges* aut *Spa* parum aquæ communis addendo si opus requirat; verum si hujusmodi aquæ desint substitui poterit levior decoctio, Orixæ, aut Graminis, in qua Verbaci pugilli aliquot infusi sint.

9. Cubiti venæ sectio quæ in hac morbi specie plerumque utilior evadit institui potest; si dolores crebri, & vividiores sint bis terve in die Venam incidere fas erit ut ipsi compescantur; iis vero subactis, singulis mensibus sufficiet hujusmodi remedium reiterare ad novem uncias, octavo, aut nono die ante catameniorum regressum.

10. In iis casibus utiliter adhibui grana duodecim Cascharillæ, interdum totidem tartati martialis remixta, sub forma bolarii parum ante prandium propinata; alterum horum remediorum tonicum est, valet uteri elaterium substinere ab affluxu sanguinis labefactatum; alterum modice aperit, atque sensim sensimque infartum imminuit.

Tutior methodus, & efficacior adversus uteri ulcus simplum sed confirmatum.

Confirmato jam ulcere animadversionibus sedulo consulere necessum erit primo Articulo enunciatis, generalliorem rationem ulcus medendi propositam amplectendo

ctendo; videlicet illum detergere, carnis productionem fovere, verum cicatricem consolidare; totidem indicationes in uteri ulceribus aut vaginæ implere nostrum erit iisdem remediis in utroque casu adhibitis; at cum aliqua adsit differentia in eorum exhibitione, ideoque singillatim de iis nunc tractabimus.

I. Ad ea fœda uteri ulcera detergenda plures adhibentur rationes pro majori, vel minori deleteria morbi indole.

Varia externa remedia usuveniunt interius copulata, quæ Articulo primo proposuimus, videlicet. 1. Apozemata aut decoctiones ex Foliis Acrimoniæ, Pimpinellæ, Argentinæ, Alkimilæ, Bugulæ, Saniculæ, Virgæ Aureæ & Mille folii, idoneas tres aut quatuor earum plantarum seligendo.

2. Decoctiones sub pthisanæ forma ex Chinæ radice in taleolas divisa, aut Salsaparilla confectæ; verum si opus requirat Guayaci raspati pauco, quarum quotidie unum, vel duplex poculum exhibetur, modo ægræ pinguiori, & pictuitoso donentur temperamento, febris absit, & illæ dolore sint expertes.

3. Injectiones denique intromittuntur idoneo siphone adhibito caniculo oblongo instructo, in extrema sui parte globuloso, & foraminulis pertuso.

Plerumque iis injectionibus cedit serum lactis cum saccharo rosato, vel decoctio hordei cum melle rosato, aut decoctio Artemisiæ, Matricariæ, Marubii, Hypperici, Apii, &c. vel radicum Aristolochiæ, aut Iridis cum melle simul; verum si ulcus maxime salsum conspiciatur quod ab affluenti pure sanioso, & fœtido innotebit, iis additur lixivium sarmentorum, aut utilius parum Tincturæ, Myrrhæ, Unguenti Ægyptiaci, aut Collyrii Lanfranci modica primum dosi, pro opere aucta.

4. Magnopere verum intererit quod eæ injectiones cavum uteri invadant ubi ulcus locatur, ideoque obstetricans id peragere debebit qui canaliculum uteri ostio valeat aptare, quod tentare ægris, aut assidentibus nefas erit, modo diutina observatione non edoceantur.

5. Vapores etiam per sellam familiaricam in utero recepti aliquem usum habent, etiamsi inutiles evadant absque tubuli auxilio qui ad orificium usque illos perducat, verum pro hoc scopo tepentes tantum decoctiones adhibeantur ne uterum lædant.

II. Dum uterus mollis reperitur, flexibilis, atque pene indolens; pus vero inops effluit, & laudabile remedia leviter detergentia tantum conveniunt, quæ ulceris fundum mundent donec labia resolvantur, & caro regeneretur; hac ratione secundam implere indicationem poterimus; hujus census remedia sunt.

1. Injectiones ex decoctionibus hordei foliorum Artemisiæ, Centauri minoris cum pauco melle.

2. Injectiones aquarum thermalium sulphurearum, quales sunt illæ *de Barrege, d' Aix la Chapella*, aut *Aix* in Sabaudia.

3. Suffumigia, aut vapores decoctionum, vel aquarum earum quæ modo superius indicato in utero recipiuntur.

5. Per os vero balsama sumuntur videlicet Coppai, Canadense, Meccæ alterutrum eorum seligendo ad quatuor vel quinque guttas cum saccharo depurato comixtum, aut syrupo Capillarium; iis substitui possunt grana quindecim, aut viginti Terrebynthinæ Venetæ, cum ovi luteo.

III. Si unquam summo naturæ beneficio fœnomena omnia desistant, puris effluvium abeat, aut lymphaticum tantum persistat, tunc ulcus sensim sensimque consolidare fas erit, quo pacto tertiam indicationem implebimus.

Huic scopo enim favent. 1. Balsama supradicta quibus junguntur trochisci Gordoni, Sanguinis Draconis, Myrrha, Mastix, Sal sedativum Hombergi, Gummi Tacamacha, duo vel tria seligendo, & sub pillularum forma octo grana singulorum exhibendo.

2. In-

2. Injectionum usum protrahere ex aquis thermalibus sulphureis proficuum erit aliquibus additis coclearibus aquæ secundæ calcis, vel decoctionis sanguinis Draconis, aut terræ Japponicæ.

3. Earum aquarum defectu substitui poterit decoctio radicis Consolidæ majoris, Bistortę; foliorum Plantaginis, Bursæ Pastoris, Argentinæ, Pillosellæ aut Brunellæ &c., iis additis quæ superius enunciavimus.

4. Sequentium rotularum fummus quandoque tubuli auxilio in utero recipitur; hujusmodi rotulæ conflantur ex Myrrha, Mastice, Gummi Tacamacha, Ladano, Thure iis omnibus simul tritis, & anatina parte commixtis, verum guttis aliquibus Terrebyntinę, aut Resinæ subactis, animadvertendum est quod ea suffumigia, quæ primo nimis calescunt, tepentia tantum ad uterum pertingant, qua de causa paucę rotulæ supra prunas pene extinctas superimponentur, removendo nonnihil tubulum.

5. Exhibebuntur quotidie unum, vel duplex poculum decoctionis Chinæ radicis, aut Lentici ad unciam ebolliti cum quatuor circiter sextertiis aquæ communis ad tertiæ consumptionem.

6. Quamvis diutinum nimis videatur hujusmodi regimen, ægræ tamen ipsum observare debebunt, ut Articulo primo enunciavimus, in eo persistendo post valetudinem diu.

IV. In ulceribus vaginæ qualemcumque partem occupent, fundum aut latera infestent, eamdem methodum prosecuturi erimus, videlicet triplicem statum distinguendo detersionis ulceris, regenerationis carnis, & cicatrisationis, eadem continenter remedia prȩscribendo.

1. Injectiones quæ impendi debent pro singulo stadio eædem constanter sunt, quas intra vaginam ducere facile erit; curabimus enim ut ægræ dorso decumbant, caput inferius deprimant, clunes vero elevent ut remedia diu in utero detineantur; quod pariter satagere debemus ipsum injectando.

2. Suffumigia vero usuveniunt per siphonem introducta, quod facillimum erit patrare.

3. Præter ea in ulceribus hujusmodi semibalnea utilia evadunt in quibus clunes tantum infunduntur, quare Latini illa *insessus* appellarunt, huic fini cedunt decoctiones idoneæ, & ulceris gradui appropriatæ, quæ valde prosunt in ulceribus vaginæ, quæ hac methodo facile quaqua versus deterguntur.

4. Denique vaginæ ulcera pertractare possunt quasi externa forent, initio pulvinum oblinitum apponendo digerentis simplicis, aut Tinctura Myrrhæ copulati: verum pulvinum Balsamo Arcei tantum, aut digerenti remixto obliniendo; denique sicci pulvini, vel aqua secunda calcis imbuti usuveniunt Terrebynthina inspersi pulverisata; tandem omnia quæ vaginæ introducuntur filo necti necesse erit ut facile extrahi possint.

Methodus curandi ulcera uteri Venerea.

Modo cognoscamus uteri ulcus a lue Venerea penitus derivare, omne studium impendere nostrum erit ut efficaciter virum subjiciamus quod morbum produxerat; hic supervacaneum foret de illo speciatim pertractare, librum enim pervolvite qui de hac materia fusius disserit; sufficiet animadversiones nonnullas addere quæ speciatim hunc morbum respiciunt.

I. Primo ægram cubiti venæ sectione viribus, & pulsui accomodata disponere, verum ipsam purgare superallatis lenientibus necessum erit.

II. Imposterum balnea tepentia semel vel bis quotidie per decem, aut quindecim dies continuata utilia experta sunt, verum intra balneum, aut ex eo re-

duci dosim exhibere fas erit seri depurati, aut jus vituli vel puli cum herbis refrigerantibus coctum.

III. Sed si morbus urgeat ejusdem progressus sistere frictionibus mercurialibus tentabimus, adhuc persistendo in balneorum usu.

IV. Experientia didicimus, Mercurium sanguinis circulationem accelerare, atque pondus augere, verum utraque ratione internis ulceribus nocuum evadere, præsertim si ea in partibus delicatioribus locata sint. Id pluries experti sumus in hoc morbo affectis qui luis celticæ causa phthisici facti sunt, etiamsi in iis ratio suadeat frictiones convenire; verum etsi eorum nonnullos quandoque convalescere videamus, tamen observavimus plerumque Mercurium pulmonem lędere in iis etiam qui feliciter convaluerunt; eæ animadversiones mensuram præbent medendi rationis ulcerum venereorum uteri respectu, docentque frixiones paullatim initio saltem esse instituendas.

V. Iis rationibus adductis intervalla inter unam & alteram junctionem tres saltem dies æquare debent; pro singula vero frictione unguenti drachma sat erit ex anatina parte Mercurii extincti, & Suillæ adipe confecti, paullatim immo hujusmodi unguenti demere debemus quo interius vaginam fricemus; in progressu, effectus Mercurii perpendendo, frictiones crebriores fieri poterunt, dosim etiam unguenti adaugendo summa tamen cautione.

VI. Ut optatum frictiones effectum præstent pro integra curatione sex unguenti unciæ impendi debent, procul interruptione, aut purgatione intermedia, ex quibus patet hanc medendi methodum quatuor, vel quinque menses perdurare.

VII. Per omne id tempus ægrotantem alere oportebit ea methodo quam in hoc morbo medicis præscribere mos est, modo lac pro integro nutrimento adhibere aliqua de causa impediatur; verum usuveniunt remedia a nobis articulo præcedenti proposita diu continuata donec ulcus perbelle detersum, atque cicatrizatum videatur.

Curatio palliativa ulcerum uteri incurabilium.

In hoc casu omnis diligentia impenditur ad graves dolores mitigandos, teterrimaque fœnomena compescenda, quæ ægris superveniunt, vel ea saltem mitigare modo morbi vehementia, quandoque imminuta id tentare sinat.

1. Hac de causa præcipuum erit dolorem ab ulcere ortum moderare cui levioribus venæ sectionibus, quæ vasa uteri depleant, imminuantque phlogosim, aut sensibilitatem, occurremus.

2. Tunc carnium usum interdicere necesse erit ægrotantes lacte tantum nutriendo, vel jusculis, aut farinaceis alimentis ex leviori jure insipido confectis.

3. Si sæviores exurgant dolores narcotica modica dosi quarta quoque hora exhibere conabimur, qualia sunt granum semis ladani aqua callida solutum, aut duodecim vel quindecim guttæ Tincturæ annodynæ augendo, at imminuendo remedii quantitatem pro doloris gradu, aut pharmaci effectu.

4. Injectiones tunc a nonnullis adhibentur ex succo Plantaginis, Portulacæ, sedi majoris ad unciam unam & semis, aut duplicem unciam singulorum in quibus dilui poterit parum Amylli calce non remixti; eamdem indicationem implet succus Solani *Morella* dicti ad trium vel quatuor unciarum dosim, postquam in mortario plumbeo diu ipsum tritum fuerit.

5. Iis injectionibus interdum adjungitur syrupus Papaveri albi, Ladanum aqua solutum, aut Tinctura annodyna, dosim modificando in ratione quantitatis ejusdem remedii per os sumpti.

6. Tan-

6. Tandem semibalnea præscribi poterunt ex decoctionibus earumdem plantarum confecta, hortando ægras ut aptiori spongia hujusmodi decoctiones intimius quam fieri potest intromittant, at id fusius Cap. *De cancro* examinabimus.

7. Crebre eveniunt, in desperatis præsertim ulceribus, lethales hæmorrhagiæ, quas sistere superioribus venæ sectionibus necesse erit, verum pthisanam exhibendo ex decoctione perfectam radicis Consolidæ majoris, ad gratam acciditatem usque superaffundendo 55. aut 56. guttas aquę Rabelli pro singulo œnopforo, addita etiam uncia syrupi Plantaginis, aut Capillarium; si morbus urgeat integrum sextarium exhiberi poterit pthisanæ illius in plures partes divisum; at si mitior ægritudo videatur, satis erit unicum sumere cyathum pro singulo die.

8. Si vehementia, aut pertinacia hæmorrhagiæ periclitentur ægræ, uterum tunc eadem pthisana irrorare conveniet leviter tepenti, ipsas ita locando ut injectiones illuc diu persistant.

Remedia nonnulla proposita adversus uteri ulcera.

Ulcera matricis incommoda sunt quorum effectus admodum conspicui sunt, atque medendi ratio omnibus patula nimis, ut difficillime decipi possint Medici novas mirificas medendi rationes instituendo; mihi tria subsequtura remedia tantum innotuerunt, quæ aliquam attentionem mereantur.

I. (*a*) Felix Platerus Rauracus testatur succum urticæ urina infantis remixtum mirifice ulcera uteri sanasse: *succus urticæ cum urina pueri mixtus mirifice abluendo injectus ulcera uteri sanat*; at de hac observatione valde dubito, verum ille innocuus saltem experitur.

II. (*b*) Bellostus magni nominis Chirurgus pene certum remedium proposuit in omni uteri ulcere, hoc est decoctio foliorum nucum pauco saccharo remixta, qua linteum imbibitur ulceri apponendum; hac de causa injectiones usuvenirent ex eadem decoctione paratæ & uteri ulceribus applicatæ, quæ sane nihil nocerent; per os simul sumi poterit aqua destillata nucum earumdem, modo ejusdem diuretica virtus non lęderet, cum sciamus ægras plerumque cruciari inter mingendum.

III. Johannis Liebaut Doctor Medicus Facultatis Parisiensis libellum composuit latine conscriptum Sęculo XIV. sub eo Titulo *Tractatus de Morbis Mulierum* ab operibus desumptum Johannis Marinelli Medici de eadem materia pertractantibus; animadvertit hic (*c*) suffumigia aut injectiones quæ in ulceribus uteri instituuntur, Auripigmento flavo, vel citreo, aut Sublimato corrosivo actuari, circa quod fideliter a Lazaro Pe (*d*) prosecutus est, qui Marinelli opus Gallice vertit: at, eorum medicorum pace, hujusmodi praxim valde infensam judico, neve unquam adhiberem Auripigmentum dum uterum injectare vellem, cum illud revera Arsenicum sit, etiamsi vero Arsenico mitius, aut Corrosivo.

(*a*) *Praxeos Lib. XXX. Cap.* 14. *Tom. II. pag.* 575. (*b*) Pag. 26. in sua Chirurg.
(*c*) *De la santè, fecondité, & Maladies des Femmes*. Chap. XIX. & XX.
(*d*) *Traitè des Maladies des Femmes, & Remedes d'icelles*, Liv. II. Chap. 19. & 20.

CAPUT V.

De uteri Syrrho.

§. I.

Descriptio, & Differentiæ.

SYrrhus genus tumoris est quatuor essentialibus caracteribus a ceteris tumoribus distinctus, durus est, renitens, indolens; verum sensim sensimque per *congestionem* augetur; tandem colorem naturalem partis affectæ non pervertit; signa tria priora valde conspicua sunt in hujusmodi tumoribus, qui uterum aggrediuntur, at haud facile est quartum recognoscere indicium procul visu latitans; conjecturis enim fidendum est, & cadaverum sectionibus quæ satis illum declarant.

Vidimus in Tractatu *Tumorum*, & *Ulcerum* syrrhos omnibus corporis partibus, glandulosis præsertim communes esse, quare facile patebit matricem præsertim iis esse obnoxiam, quod observationes etiam confirmant.

Dum syrrhus omnem uteri volumen occupat *totalis* aut *universalis* appellatur; verum si aliquam partem tantum ut plerumque evenit, *partialis* dicitur; in utero pars affecta variat sæpissime; modo enim fundum, modo orificium, modo latera destrorsum, aut sinistrorsum, modo anticam, modo posticam uteri partem syrrhus deturpat; at hujusmodi differentiæ parvi faciendæ sunt, qui nihil naturam morbi immutant, tantum ab iis distingui debent syrrhi vaginæ, vulvæ, aut alrutri labiorum, non causarum respectu, quæ eædem sunt, sed curandi methodi quæ diversa est, cum topica his applicare queamus, non vero uteri syrrhis.

Maxima vero differentia a gradu resistentiæ, aut indolentiæ desumitur; quando syrrhus admodum durus, resistens valde, indolens etiam sub maxima pressione reperitur, syrrhus *perfectus* dicitur, vel, ut alibi diximus, *legitimus* aut *exquisitus*; contra vero *imperfectus*, *illegitimus*, aut *incipiens* appellatur, quando imperfecte resistat, aliquem sensum servet saltem dum manu præmitur.

Syrrhus plerumque ab œdemate, aut inflammatione circumscribitur, quare *œdematosus*, aut *phlegmonosus* appellatur; secus enim *simplex* dicitur si œdema aut inflammatio absint.

In utero syrrhi circumferentia facile distinguitur modo corpus uteri, fundum, aut latera afficiat, tuncque syrrhus *circumscriptus* dicitur; difficilius tamen innotescit ejusdem extensio si collum uteri deturpet, cum tumoris maxima pars tunc ossi pubis subjaceat, ideoque tunc *non circumscriptus* nuncupatur.

Tandem syrrhus legitimus, & perfectus, verum interdum spurius, aut imperfectus tument atque dolent, aut lancinationibus plus minusve crebris fiunt obnoxii, ideoque tunc carcinomatosi fiunt, & in cancrum degenerant, ut infra Cap. *De uteri cancro* enunciabimus.

§. II.

§. II.

Causæ.

SYrrhum uteri nisi aliquis circulantium humorum gignere valet, aut eorum qui separantur, morantur, cumulantur, aut inspissantur in aliqua parte, donec in tumorem durum resistentem concrescant; itaque nisi duo humores in utero circulant, lympha nempe atque sanguis; humor vero lacteus de quo in Libro præcedenti locuti sumus unicus secernitur intra speciales vesiculas pro usibus illuc explicatis; syrrhi ergo incrementum vel sanguinis congestioni, vel lymphæ congeriei tribuendum videtur, vel denique lacteo humori in suis receptaculis collecto, atque inspissato.

At evidens est id sanguinis infartui minime tribui posse, 1. Quia hujusmodi cumulus quotidie calorem producit, quo syrrhus expers est, 2. Quia ejusdem congestio citra ruborem numquam fit qui in syrrho deest naturali tantum calore servato, 3. Verum quia sanguinis collectio cito pergit per modum *fluxionis*; syrrhus vero sensim sensimque ingrandescit per modum *congestionis*; idcirco iis rebus omnibus rite perscrutatis uteri syrrhus nisi a lymphæ affluentis intra propria vasa inspissatæ maxima congerie oriri potest, quæ syrrhum *lymphaticum* generat; cumulus vero lactei seu uterini humoris in propriis vesiculis detenti, atque condensati syrrhum *lacticinosum* gignit; denique a lymphæ simul, & lactei humoris affluxu syrrhus *lacteo-lymphaticus* oriri debet, qui crebrius uterum infestat.

Iis explicatis, superest causas explanare quæ lymphæ aut lactis uterini infartum inducunt: eæ duplicis sunt speciei; aliæ universales *efficientes* dictæ, quæ illos humores constipant, ut in utero concrescant; aliæ speciales seu *occasionales*, quæ ad uterum spissos humores dirigunt.

Causæ generales quæ lympham figunt eæ omnes sunt spissitudini sanguinis communes, videlicet copia alimentorum valde nutrientium, & eorum qualitas vitiata, aut crassitudo.

Vitia digestionis plerumque consecutiones sunt intemperantiæ, & inordinati vitæ regiminis, a quibus sanguis chylum recipit imperfecte subactum, atque valde densum.

Animi longa, & sæviora pathemata, quæ sanguinis cursum retardando illum inspissant.

Tandem deleteriam cruoris inquinamentum quo sanguis inficitur, Celticum nempe, scorbuticum, aut strummosum.

At hujusmodi generales causæ nedum valent syrrhum uteri producere nisi locales, aut occasionales lympham lacteumque humorem eo devehant; inter hasce recensentur,

1. Spissitudo, quam uteri, & propinquarum partium lympha acquirit, in coitu cum viro lue venerea correpto.

2. Injectiones gelidæ nimis, aut adstringentes, quæ interdum imprudenter usuveniunt ad dolorem inflammationis cohibendum, atque uteri elaterium substinendum, aut resolutionem promovendam.

3. Subita restrictio uteri, frigoris externi ergo, dum ægræ perperam, mensibus, aut lochiis fluentibus, aqua frigida pedes luunt.

4. Atonia uteri vel naturalis ut in labefactatis laxisque subjectis; vel ea quę collisioni hujus partis, abortui, aut laborioso partui succedit, in quibus circumstantiis magnopere viscus distenditur.

5. Obstructiones denique inveteratæ, quæ lymphæ circulum, atque lactis uterini

rini expansionem prohibent; hujusmodi in iis crebræ sunt, quæ dum impuberes erant pallore laborarunt, incomplete vero menstruarunt, aut mensium suppressionibus fuerunt obnoxiæ, ut superiori libro perspicimus.

Connubium nonnullarum earum causarum lympham congerit, lacteumque uteri succum, seu simplicem redundantiam inducit, quæ in diem aucta uterum constipat, vel id eveniat, quod liquidiorem partem affectæ partis calor dissipet; vel arteriarum proximarum contractiones exprimant, spissiori superstite; qua de causa syrrhi congestio insensibiliter, segniterque pergit, ut tumorem diu ignoremus, nisi ipsum dira prænuncient fœnomena.

§. III.

Differentiarum explicatio.

I. INterdum sola lympha inspissatur, quæ vasa lymphatica infarcit per uteri substantiam reptantia, eaque syrrhum efformat, qui *lymphaticus* appellatur; si idem eveniat, a lacteo uteri succo intra vermicularia detento *lacteum* syrrhum oriri videbis; verum si utrumque coacervetur hinc natus syrrhus *lymphatico-lacteus* vocari solet in utero magis obvius.

II. Quando lympha, atque lacteus humor omnem uteri ambitum obstruant aliqua accidentali de causa, quæ tamen totum uterum afficiat, *syrrhus totalis* nuncupatur, raro id evenit, tamen fidæ observationes illum ostenderunt.

Contra vero syrrhus ille *partialis* dicitur, dum partem uteri aliquam ipse occupat, speciali de causa, quæ illuc tantum lympham, aut uterinum laticem congerit; hujusmodi species diversas partes deturpat, modo fundum, collum, aut latera; modo sinistrorsum aut dextrorsum; modo anterius aut posterius pro diversa vitii sede, quæ syrrhi generationi locum præbuit; quandoque syrrhi uteri nomine insignitur ille vaginæ, vulvæ, vel pudendorum ut jam admonuimus.

III. Si lympha, aut lac uterinum, quæ syrrhum efformant, valde spissa sint, verum lente ille procedat, tumor durus, resistens, atque indolens apparebit, ut *perfecti*, aut *legitimi* syrrhi nomen mereatur, quia ii humores compactiorem tumorem efformabunt, qui in diem indurescet, dum continenter calori partis affectæ, & arteriarum pulsibus subjicitur.

Contra vero si ii humores liquidiores existant, tumor celerius fiat, syrrhus durus minus, & sensibilis magis apparebit, isque *spurius*, aut *imperfectus* appellabitur, tum quia ii humores minus densi molliorem efformabunt tumorem, tum quia hic tumor per breve temporis spatium calori, atque arteriarum pulsibus expositus fuit, ut tenuiores moleculæ ab iis causis, neque dissipatæ, neque expulsæ fuerint.

IV. Syrrhus hujusmodi nunquam trans uterum pergit, ideoque jugiter *circumscriptus* erit, totalis sit, vel partialis; verum ejusdem margines haud facile erit determinare si orificium uteri syrrhus deturpaverit, cum tunc ossi pubi subjiciatur, modo per vaginæ hyatum eum perscrutari nequimus.

V. Syrrhus uteri dum majorem extensionem acquirit hujus partis sanguinea, aut lymphatica vasa distendit, aut sui volumine comprimit; modo causæ leviores sint, lymphatica tantum vasa graciliora convellent ut lympha in syrrho tenta œdema producat, seu *œdematosum* syrrhum; verum si eæ causæ validiores sint, sanguinea vasa etiam contorquebunt in propinquis partibus locata, quare sanguine retento inflammatio oritur quæ syrrhum *phlegmonosum* inducit.

VI. Syrrhus imperfectus, aut pseudo-syrrhus interdum resolvitur quia nondum coacervata materies indurescit, verum fibræ non parum elaterii servant; de-

demum syrrhus perfectus, aut legitimus nunquam resolvitur tum duritiei coacervati humoris, cum fibrarum inertium ergo, quæ nullo modo resolutionem fovere possunt.

VII. Syrrhus legitimus sæpe in cancrum degenerat rationibus infra exponendis *Cap. De uteri cancro*; syrrhus vero imperfectus huic minus est obnoxius, interdum potius in supurationem vergit, quæ abscessum producit, deleteriæ indolis, in ulcus syrrhosum desiturum.

§. IV.

Symptomata.

I. SYrrhus uteri perfectus indolens, est neque colorem, aut calorem partis affectæ immutat, ut in Tractatu *Tumorum*, & *Ulcerum* syrrhi respectu generice ostendimus; iisdem de causis syrrhus sanguinis, aut lymphæ circulum non intercipit, ut diu ægræ interdum sine noxa illum perferant.

II. At modo ipse majorem volumen acquirat uterum gravat ut inferius ipsum trahat, qua de causa ægræ moleste incedunt, aut pedibus stant, autumant enim ægræ tunc uterum jam prolabi.

III. Difficilime etiam decumbunt circa unum, vel alterum latus, modo syrrhus totalis sit, quia tunc uterus ad alterutram partem trahitur ut ipsis dorso tantum decumbere fas sit.

IV. Contra vero dum syrrhus partialis gignitur, citra incommodum dorso, vel in affecta parte jacent, non vero sanam partem versus decumbunt, in qua lancinantem dolorem persentiunt.

V. Interdum syrrhus hujusmodi catamenia minime implicat, quæ vulgarem periodum conservant, modo sufficiens uteri pars, aut lacteorum vasorum numerus compressione expers sit, atque leges menstruationis, quales *Lib. I. Cap. II.* descripsimus, libere exerceantur; at contra dum interiorem uteri pene omnem ambitum volumen syrrhi auctum comprimit, menses sistunt, vel saltem inordinate fluunt, tum copiæ, cum periodorum respectu.

VI. Interdum in hoc statu lethales hæmorrhagiæ superveniunt; neminem latet confirmatos syrrhos varicibus innumeris scatere, quare si alterutra disrumpatur hæmorrhagiam induxerit, plus minusve uberrimam, atque diutinam, pro diversa venæ concisæ amplitudine, aut difficili occlusione.

VII. Syrrhi uteri confirmati, plerumque albos fluores lymphaticos comites habent, nam vasa sanguinea, & uteri lymphatica, & tumore compressa tenuiorem lympham per tunicarum hyatus effugere sinunt.

VIII. Dum syrrhus modicus persistit neque mensium periodum impedit, aut albos fluores inducit, vel leviores tantum, mulieres fetum concipere, gerere, feliciterque parere potis sunt, quod certissimæ observationes ostendunt; at contrarium evenit modo syrrhus amplus existat, omnem uteri capacitatem occupet, catamenia perturbet, album fluorem inducat, ut fusius Cap. *De sterilitate* observabimus.

IX. Idem syrrhus ad certum gradum auctus iliacas venas premit, quæ ab extremitatibus inferioribus sanguinem revehunt, ejusdemque ordinis lymphaticas venas reduces, quare difficulter refluendo sanguinis, atque lymphę serositatem deponunt, quæ pedum, crurum &c., aut genitalium œdema gignit.

X. Eademque de causa, sanguinis circulo intercepto, tum in hac parte cum in ceteris abdominis visceribus, uteri Hydrops, & Ascitis ipsa producuntur, etiamsi postremum morbum magis viscerum infartus, quam syrrhus inducat.

§. V.

Diagnosis.

I. HAud facile erit morbi initio syrrhum cognoscere latitantem, ægræ ipsæ nullam molestiam persentiunt, nullum poscunt auxilium; ille crescit tamen, conspicuus fit, magnopere vexat, tum exterius abdomen premendo facile circumscribitur, verum pondus syrrhi existentiam declarat; interdum juvat digitum per vaginam ad uterum usque intromittere, imo modo syrrhus exiguus sit, manu exterius hyppogastro applicare, ut resistentiam tutius, & volumen tumoris conspiciamus.

II. Quamvis hujusmodi signa satis syrrhum designent, ipsum tamen quandoque cum hydrope, gestatione, aut mola confundunt, ideoque indicia discere necesse erit, per quæ ab his syrrhus differt; verum cum hydropis aut molæ indolem non cognoscamus, id perscrutari hic supervacaneum censeo, quare lectorem eo mittimus ubi de iis morbis speciatim disserturi erimus.

III. Species etiam syrrhi diversas detegere nostrum erit, ut de singulis rite prognosim instituamus, quod tamen facile obtinetur.

1. Modo enim pressioni tumor nonnihil cedat, & aliqualem ægræ dolorem persentiant, syrrhus *spurius* aut *imperfectus* aderit.

2. *Perfectus* vero, aut *legitimus* cum indolens sit, atque resistens.

3. Hyppogastrum premendo, matricem versus præsertim, facile dignoscitur an syrrhus *partialis* sit, vel *totalis*; modo partialis sit ejusdem positus innotebit, simili ratione imum ventrem examinando, neve fundum, aut alterutrum latus occupet; qui vero uteri collum infestat, digito patescit.

4. Denique syrrhus *phlegmonosum* erit quando ægræ de calore, atque dolore conquerebuntur, cum pulsu crebro & elato; *œdematosus* vero quando citra dolorem, calorem, atque febrem copiosum stillet lymphaticum effluvium.

5. Vaginæ tandem, vulvæ, aut pudendorum syrrhi occulis satis subjiciuntur, ut de eorum volumine, atque indole facile certiores fieri possimus.

§. VI.

Prognosis.

I. GEnerice syrrhus teterrimus morbus est, & curatu difficillimus quod præsertim de eo intelligendum est, qui uterum deturpat, ubi topica remedia neutiquam applicantur, universalia vero vix pertingunt.

II. Syrrhus *perfectus* incurabilis est, cum neque resolvi, neque supurari queat, quæ duplex est sed unica medendi ratio.

III. In syrrho *imperfecto* aliqua superest valetudinis spes, cum morbi saltem initio, vel resolvi possit ut observationes docent; vel sponte ipse in suppurationem, aut abscessum desinat; prima admodum salubris via est, sed rara; altera frequens, sed periculosa magis, cum in abscessum, aut ulcus degeneret plerumque noxium valde, & periculosum.

IV. Uteri syrrhus ut ceteri aliarum partium facile in cancrum degenerat, rationibus infra Cap. *de Cancro* enunciandis; hujusmodi methamorphosis magis periculosa evadit in iis mulieribus, quæ bilioso, aut atrabilari donantur temperamento, quam in iis quæ sanguineo, aut pituitoso donatæ sunt; magis in illis, quæ animi passionibus, aut vigiliis defatigantur, quam in iis, quæ tranquillam vitam ducunt; verum illa nocua magis in vetustiori, quam in recenti; in

ti ; in imperfecto quam in perfecto ; in ampliori quam in exiguo tumore experitur.

V. Non inutile erit animadvertere lacticinosum syrrhum lymphatico facilius solvi, nam lymphatici humores modo resolvantur per longos amphractus, circumvehi debent antequam in circulum revertant ; lacticinosi vero facile per vermicularium hyatus in utero patulos excernuntur ; idem praenunciabimus de syrrho vaginae, aut vulvae, qui ab iis parum distant.

§. VII.

Curatio.

EX anteactis apparet duplicem esse syrrhi medendi rationem, altera palliativa videtur in incurabili syrrho, perfecto nempe, & vetustiori ; altera eradicativa, fortassis, in syrrho recenti imperfecto, minus extenso, qui mulieres infectat de cetero bene constitutas, & temperamento sanguineo, aut pituitoso donatas, in quibus mestruus fluxus adhuc persistit.

Quare primum. I. Methodum curativam in iis circumstantiis obviam explicabimus.

II. Palliativam medendi rationem enunciabimus, quae potissima est in vetustiori, & perfecto syrrho, qui mulieres vexat cacheticas, & temperamento praeditas atrabilari, aut bilioso menstruis orbatas.

III. Cautelas proponemus necessarissimas quando syrrhum in cancrum vergere suspicemur.

IV. Tandem remedia nonnulla demonstrabimus adversus uteri syrrhum commendata.

Methodus curativa.

Dum Medicis auxiliis tumorem durum, syrrhum nempe resolvere conamur, statim nostrum erit : 1. Massam humorum attenuare, fluidioremque reddere ut materies ipsa relaxetur in tumorem detenta : 2. Partis affectae tensionem imminuere ut facilius sanies subacta excernatur : 3. Hanc aperientibus & solventibus efficacioribus alcolizare : 4. Tandem partium elaterium substinere ut collecta materies a vividioribus fribrarum oscillationibus citius exprimatur, syrrhusque resolvatur.

Quatuor hujusmodi indicationes subsequtura remedia implent ; quae validiora experta sunt.

I. Sanguis atque lympha subsequentibus attenuantur pharmacis, videlicet,

1. Decoctionibus, aut apozematis confectis ex

Radicibus Cichoreae Eryngii Anonidis Brusci Asparagi &c.	ab ℥j ad ℥jß.
Foliis Agrimoniae Pimpinellae Fumariae Nasturci aquatici	a pug. j ad pug. j. ß.

in qui-

in quibus ad libitum ſolvi poſſunt

Tartarum vitriolatum) a gr. xxx. ad xxxvj.
Arcanum duplicatum) ad ʒj.
Sal Glauberi) ad ʒj.
Terra folliata Tartari) ad ʒß.
Tartarum martiale) a ℈j. ab ʒß.
Flores martiales) a gr. xij. ad gr. xxiv.

Perfici poſſunt ex iis radicibus, atque foliis decoctiones cum pullo ſimul, aut carne vitulina ebollitæ; vel apozemata ſimplicia, addito etiam ſyrupo V. radicum aperientium

2. Serum lactis vaccinum, aut caprinum coagulo paratum, & per cartam bibulam depuratum optimum cenſetur, pro ſingula vice ſuper affundendo uncias tres ſucci depurati Chærophylli, Naſturcii fontani, Fumariæ &c., in iis ſolvendo aliquod ex ſalibus aperientibus ſuperiori Articulo indicatis.

3. Lac pariter aſininum prodeſt modo ſanguis acris ſit ſemel ſaltem in die ſumptum, verum aſellam ſeligendo a partu recentem quæ bonæ craſis lac, ſerumque ſuppeditet.

4. Aquæ minerales ferrugineæ exhiberi poterunt modo tempeſtas permittat, inter quas mitiores, & magis idoneas ſeligito quas diu valeant ægræ perferre.

II. Uno eodemque tempore tumorem emollire, & tenſionem tollere debemus, quod obtinetur ſequentia remedia exhibendo tum exterius applicita, cum intus ſumpta, videlicet,

1. Apozemata, & decoctiones laxantes, verum cetera remedia ſuperius propoſita modo nondum adhibita ſint.

2. Balnea, & ſemibalnea aquæ puriſſimæ, vel decoctionum plantarum emollientium, quales ſunt.

Biſmalva
Parietaria
Nimphæa
Branca-Urſina
Violæ &c.

Ad libitum balnea præſcribi poſſunt mane aut veſpare, procul tamen a prandio, in quibus per horæ ſpatium perſiſtere debent ægræ.

3. Cataplaſmata uſuveniunt parata

Ex pulpa Cæpæ
Lilii

Vel Foliis Oxalidis
Althææ
Malvæ

ceterarumque plantarum de quibus locuti ſumus, ſub cineres illas coquendo, iis pulpam copulando per cribrum tranſjectam, oleum liliorum, aut micilaginem ſeminum Pſylli.

4. Fomenta regioni hyppogaſtricæ applicita, & injectiones ex decoctionibus tepentibus earumdem plantarum confectæ in utero introductæ.

5. Cly-

5. Clysteria ex eadem decoctione, & oleo amigdalarum dulcium patrata sane hujusmodi remedia, balnea nempe, cataplasmata &c. debiliter syrrhum uteri destruunt; verum cum intimius partem affectam pervadant sat erit ut eorumdem usum non contemnemus.

III. Postquam ea remedia precessa sint per idoneum temporis spatium, materiam in syrrho detentam solvere curabimus.

1. Usu opiatorum, bolorum, aut pillularum solventium ex marte compositarum videlicet

Croccus Martis aperiens) ad gr. xx.
Tartarum Martis solubile) ad gr. xxx. vel xxxvj.
Flores Martis) ab gr. xij. ad xviij.
Ethiops Martialis leniter aperiens a gr. xx. ad xv.

vel, quæ ex Mercurio parantur nempe

Ethiops mineralis per deflagrationem paratus, vel Ethiops confectus, Mercurium vivum quassando cum sufficienti quantitate resinæ alicujus, Peruvianæ præsertim &c. donec nigrescat, dosis hujus remedi a xv. ad xx. gr. consistit.

ex salibus solventibus, & aperientibus, qualia sunt

Sal admirabile Glauberi
Arcanum duplicatum } a gr. xxv. ad xxx. pro singula vice.
Terra folliata Tartari

ex pulvere

Asellorum recentium) a gr. xv. ad xxv.

ex gummis aperientibus, videlicet

Gummi Ammoniacum
Sagapenum
Galbanum } a gr. vij. ad viij.
Oppoponax

ex trium, vel quatuor eorum delectu oppiata, boli, aut pillulæ conficiuntur, quæ modice dosis syrupi alicujus aperientis, ut quinque radicum, additione mane jejuno stomacho sumuntur, superbibendo simplicem decoctionem, interdum ex herbis aperientibus propositis alteratam.

2. Applicantur cataplasmata ex pulpa radicum excoctarum confecta nempe.

Brioniæ
Cucumeris silvestris
Gladioli
Ebuli &c.

his pulpis jungitur oleum lauri, aniforum & inde cataplasmata efformantur regioni

gioni hyppogastricæ apponenda ubi ſyrrhus uteri prominet; vel ſyrrhis ipſis vaginæ aut vulvæ, identidem reiterata.

3. Emplaſtrorum reſpectu ſolventium Cicuta, Nicotiana, Galbanum, Manus Dei, aut Diabothanum uſuveniunt, ſimplicia, vel cum emplaſtro mucilagineo, aut melliloti remixti parti affectæ ſimul applicata.

Merito ſuſpicor tamen hujuſmodi externa remedia parum, vel nihil utilitatis afferre; at in graviori morbo nihil prętereundum videtur.

4. Remedia ſolventia exhibendo nuper propoſita intererit.

Primum ægram phlebotomizare, præſertim cum menſes ſuppreſſi ſint, aut intercepti, quod ab uteri calore dignoſcitur; Alterum leviora purgantia præſcribere ad humores evacuandos idonea, bilem præſertim, quam remedia prius attenuarunt, modo tamen, cui non libeat purgantia pillulis, aut bolis ſolventibus addere; Tertium tandem erit diluentia, & humectantia ſolventibus copulare, ut calefactionem ſyrrhi cohibeamus; quandoque etiam per intervalla a ſolventibus deſiſtere dum refrigerantibus uterum humidamus.

IV. Tandem modo imminuamus, atque emolliamus ſyrrhoſum tumorem remedia convenire poterunt, quæ uteri elaterium ſubſtinent, atque oſcillationem ſolidorum reſtituunt, hujuſmodi ſunt:

1. Injectiones tepentes aquarum thermalium *de Barrege*, *de Balaruc*, *Bourbon*, *Aix-la Chapelle* &c. per aliquod tempus uteri cavitate detentæ.

2. Suffumigia per cellam familiaricam recepta aquarum earum thermalium, aut pulverum, gummi, Hederæ, Junhiperi, Myrrhæ &c., quæ ſuper prunas funduntur terrebynthina remixta; verum ſuffumigia ex combuſtis ſilicibus aceto extinctis, quæ Galenus admodum laudat; curandum tamen erit ne ea calidiora ſint, uterumque lædant.

Methodus palliativa.

Quando ſyrrhi natura, & morbi gradus valetudinis ſpem eludunt, palliativam tantum medellam amplecti fas erit, quæ eo collineat ut morbi progreſſus retardemus, ſævioraque ſymptomata nonnihil compeſcamus; hujuſmodi indicationes ſequentium remediorum uſu implebuntur.

Etenim 1. remedia omnia ſolventia, diluentia, humectantia ſuperiori articulo propoſita priori indicationi ſatisfacient, addi poterit etiam aliquis aperiens ad modicam doſim modo ſanguinis ſpiſſitudo illum poſtulaverit.

Vulgaris methodus eſt hyeme apozemata, atque decoctiones humectantes & diluentes exhibere; vere & autumno vero lactis ſerum, vel ſi ſanguinis acrimonia poſcat aſininum; tandem æſtate aquæ ferrugineæ mitiores & balnea, aut ſemibalnea tepentia præſcribere ſolemus plus minuſve in his remediis inſiſtendo prout opus requirat.

2. Purgantur ægrę identidem lenioribus ecoproticis, quæ nequeant inteſtina irritare, aut inſlammare nimis.

3. Interdum cubitum ſecamus modicam quantitatem ſanguinis extrahendo, id tantum inſtituendo quando pulſi turgeant, atque ſyrrhus doleat, quod in iis mulieribus præſertim locum habet in quibus menſes ſupreſſi ſunt, aut ætate amiſſi.

4. Ægræ hortantur ut vehementiora corporis exercitia effugiant, vel properando, vel ſaltando, aut colloquendo, neve vigilent, diu animi pathemate crucientur, aut matrimonii uſu frequentiori commoveantur.

5. Eadem de cauſa neceſſe erit ventrem remediis continenter expiare, ne in excernendis fæcibus laborent, verum ſedulo curare ne rheumaticis affe-

ctibus corripiantur, vel si hi superveniant bechicis & narcoticis illos compescere, ne syrrhus inter tussiendum intendatur.

6. Ab injectionibus, & suffumigiis erit desistendum, ne syrrhus callescat, vel si nonnulla adhibeantur dulcificantia sint ad uterum luendum tantum instituta, modo albus, & acris fluor exsitat.

7. Tandem sobriæ vitæ, & methodicæ regimen erit præscribendum, juscula tantum, elissas, & asatas carnes permittendo, salitis omnibus, aromatis, minutaliis interdicendo, vinum etiam modo tamen pauxillum haurire non velint.

Regimen, cui studere oportet, ne syrrhus in cancrum degeneret.

1. Penitus solventium usum in hoc casu contemnere debemus diluentia tantum, & humectantia amplectendo, serum lactis presertim pro ordinario potu exhibendo.

2. Simul nostrum erit brachium incidere semel bis & amplius prout morbus exiget.

3. Narcotica etiam initio morbi conveniunt, ad dolorem mitigandum, quem ægræ persentiunt; hujusmodi sunt syrupus Diacodii, Tinctura anodyna, aut Laudanum idonea dosi propinatum.

4. Tandem ægras per aliquot dies decoctionibus, aut brodis sustinere necessum erit, vel solo orizarum cremore.

Remedia specifica, adversus uteri Syrrhum.

I. Cum aliunde edocti simus Mercurialium frictionum usum, aut præparationes Mercuriales ganglia, & exostoses scindere, idcirco autumarunt nonnulli eadem remedia syrrhos, ac proinde illos uteri solvere potis esse; at experientia ostendit actionem Mercurii, ejusdemque præparationum nisi syrrhosos tumores, aut syrrhos resolvere a lue venerea natos; in hoc casu optima censentur hujusmodi remedia, tuto exhibenda in uteri syrrho, imo exempla ad hoc excitant; at neutiquam salubrem effectum vidi, aut valde incertum dum ea adhibita sunt adversus vulgares syrrhos, citra Celticam luem, supervenientes.

Itaque animadvertendum est tumores venereos interdum minime resolvi mercurialium auxilio, quæ futilia evadunt modo tumores maximum gradum duritiei adepti sint; non desunt exempla exostosum, glandularum inguinum, gangliorum, quæ etiamsi a Celtica causa originem agnoscant, modo vetustiora sint minime cedunt Mercurii exhibitioni; eadem de causa suspicari licebit quandoque syrrhos uteri etiamsi venereos incassum remediis Mercurialibus tentatos diu in eodem statu persistere posse.

De cetero modo certiores simus de indole venerea hujusmodi syrrhi, cui frictionibus mederi judicemus, methodum prosequi poterimus superius *p.* 209. & 210. indicatam, dum rationem ulcerum venerearum uteri medendi exposuimus.

II. Jactant nonnulli pro syrrho uteri sanando *Belladonam*, aut *Solanum maniacum*, verum etiam *Cicutam*, ecque cancrum adversus utilissimas esse, ac proinde magnopere solventes credunt; cancer enim numquam convalescere potest, nisi humor in eo retentus solvatur, ut resolutio aut suppuratio perfici possit, quod efficacioribus solventibus tantum obtinetur; videbimus subsequenti capite, quanti existimanda sint hujusmodi remedia ad curandum cancrum, quare etiam adversus syrrhos quanti pendeant tunc judicabimus.

III. Apud Gallos omnes conveniunt in omnibus syrrhis, uteri præsertim, aquas *de Barrege* in Pireneis scaturientes mirficis virtutibus præditas valde proficuas experiri; hic minime in dubium revocabimus earumdem virtutem detergentem, atque cicatrizantem adversus fistulas inveteratas, aut ulcera fœda; tum adver-

sus

ſus oſſium cariem paralyſim, rheumatiſmos, aut nervorum reſolutionem; verum ipſarum proprietatem emolliendi, atque ſolvendi frigidos tumores, & ſyrrhoſos ipſos magnifacio, circa quod ceteris omnibus facile præcellere defendam.

Hujuſmodi aquæ fibras laxant, atque membranas ſyrrhoſæ partis; reſtituunt, atque ſubſtinent earum ſyſtalticum elaterium; ſpiſſum humorem liquant, ideoque hac ratione ſimul reſolutionem promovent, ac ſuppurationem impediunt, quod citra ullum detrimentum peragitur, neque morbus intenditur, neve cancer inducitur; adhibentur hujuſmodi aquæ multiplici ratione interius, exterius, per embrochationem, aut per injectionem; applicantur regioni hypogaſtricæ ipſarum ſedimenta ſi unquam adpiſci queamus cum ipſa exigua copia decidant; verum cum morbus pertinax ſit, & ſegne videatur aquarum earum auxilium, diu earum uſum continuare fas erit, identidem deſiſtendo, ut ægras purgemus, & magis magiſque venæ ſectionibus, iterum ſi opus requirat, aquarum aſſumptioni præparemus.

CAPUT VI.

De Pſeudo-Syrrho, ſeu Steatomate, & Sarcomate uteri.

IN utero coagmentantur ut in ceteris corporis partibus ſteatomata, & ſarcomata, tumorum ſpecies a ſyrrho valde natura diſſitæ, quæ tamen illum referunt externi habitus reſpectu, initio morbi ſaltem, ut facile ægrotantes, & medicos decipiant, quare eos tumores *pſeudo-ſyrrhos* vocant qui cum a ſyrrho vero differant tum prognoſis cum medendr rationis ergo ſingillatim eorum naturam explicare in duplici Articulo curabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Steatomate, & tumoribus uteri membrana incluſis, ſive Cyſticis.

§. I.

Deſcriptio, & Differentiæ.

STeatoma tumoris ſpecies eſt membrana involuti ut cyſtis nomen mereatur; hujus receptaculi cavum humore ſpiſſo, diverſimode colorato turget, qui interdum viſcoſus eſt, albus, ſalitus, a ſebo haud abſimilis, quem Græci *Steatoma* dicunt, quaſi tumor *ſebateus* dicerent; ſi humor ille minus ſpiſſus appareat, luteus, granuloſus ut Mellem referat *Melliceris* appellatur quod Græce ſignificat tumorem ex *Melle repletum*; ſi liquidior tandem, & albidior fiat ut Papparium repræſentet, *Atheroma* vocatur quaſi tumor *Pappario* repletus.

Obſervavimus jam ſuperius in Tractatu *Tumorum & Ulcerum*, hujuſmodi tumores initio exiguos eſſe, qui in diem ſenſim ſenſimque creſcendo maximum volumen acquirunt, ut deformes interdum fiant.

Quandoque unicam ipſos cavitatem continere, plures interdum.

Eos plerumque folliculum gignere duplici lamina inſtructum, ut internus nucleus concentricus ſit, inſulatus vel levi pedunculo partibus cohærens.

Eos tumores plerumque ſuapte natura colore & dolore expertes eſſe citra naturalis

túralis caloris mutationem, inflammationi tamen obnoxios quandoque, ac proinde calori, dolori, &c.

Crebro post inflammationem in abscessum, aut aposthema ipsum degenerare fœdo pure repletum, quod innotescit tumore disrupto, atque fluente latice.

Tandem illos facile in syrrhum, aut cancrum converti posse.

Ea omnia quæ de cysticis tumoribus in genere exposuimus, iis uteri pariter conveniunt; animadvertendum solummodo videtur hujusmodi tumores modo extrinsecus uterum fœdare, modo intra tunicas locari, crebrius internam faciem lædere, & duplici sacculo contineri.

Iis tumoribus interdum vagina circa ostium, aut fundum, tum vulva, vel pudenda laborant.

§. II.

Causæ.

SCimus illos tumores efformari ab humoris alicujus in propriis vasis retenti congerie, quæ folliculos sensim sensimque distendit.

Quando in ceteris partibus id contingat lymphæ tantum congestioni tribuitur, ut alibi vidimus; verum uteri respectu a duplici humoris genere illud oriri potest; a lympha nempe lymphaticis venis coacervata; vel a lacte uterino in propriis receptaculis cummulato.

Utrumque tamen nisi tribus de causis tumorem cysticum inducere valet;

I. Quando lympha detinetur, & lac uterinum expandi cohibetur.

1. Ab infartu qui plus minusve vasa lymphatica, aut vermicularium orificia tegit; hæc eveniunt a subitaneo frigore quod fluentibus præsertim mensibus aut lochis uterum offendit.

2. A compressione quæ vasa nonnulla lymphatica, aut vermicularium ostia occludit; id juvenibus accidit mulieribus, aut statura humilibus, quæ grandiorem fœtum gestarunt, vel laboriosum partum passæ sunt in quo fœtum transversim sibi pandit viam; compressitque alterutrum valde uteri latus.

II. Quando hi humores etsi stagnantes aliqualem tamen fluiditatem servant, quæ syrrhi ortum tamen non impediunt.

III. Quando lympha, aut lac uterinum libere in vasa lymphatica, & vermicularia irrumpunt, eaque tumefaciunt ut cysticos producant tumores.

Ex iis notionibus consequuntur:

1. Membranaceum sacculum, qui tumorem complectitur, tunicam esse lymphaticorum, aut cellulam lacteorum vasorum ab affluenti lympha extensam, atque dilatatam.

2. Hanc dilatationem augeri interdum, ut ampliorem tumorem deformem ipsa inducat.

3. In ratione tumoris incrementi circumpositam membranam indurescere, lymphæ nutrientis ergo, nimia ibi copia persistentis.

4. Modo unicam cavitatem tumorem præseferre dum unicum dilatatur lymphaticum vas, aut lacteum receptaculum.

5. Modo pluribus confllari loculamentis, quæ a multis extensis cellulis, dilatisque vasis originem ducunt.

6. Hujusmodi vasa lymphatica, aut lactea receptacula, quæ suptus intimam uteri tunicam repunt, hanc dilatare dum expanduntur, quare tumores hi duplici obduci techa *interiori* una sibi propria, altera *exteriori* ab interna nata matricis membrana.

7. Densitatem stagnantis humoris a lymphæ, aut lactis uterini spissitudine deriva-

rivare, plerumque tamen tumoris pertinacia segnitiem illam plus, minusve inducere.

8. Coloris varietatem humoris illius ab eadem spissitudine interdum oriri; crebrius tamen a deleteria sanguinis admodum biliosi indole.

9. Cysticos uteri tumores æque, ac ceteros aliarum partium inflammari posse, exulcerari, in syrrhum degenerare, aut cancrum compressionum, contusionum, irritationum, aut excoriationum causa.

10. Tandem vaginæ etiam atque vulvæ fundum his tumoribus fœdari, qui in omnibus cum illis uteri conveniunt.

§. III.

Symptomata.

I. MOrbi initio nondum tumorem animadvertunt ægræ, eo tamen in diem increscente venter tumet, & ipse in suspicionem incidunt calamitatis subsecuturæ.

II. Pondus, quod augetur quotidie animi ambaginem confirmat, eoque magis cum nullum gestationis certum indicium appareat.

III. Dolore interdum obtuso cruciantur ægræ qui eas valde perterrit, isque ab ampliato tumore, & inertia lacessitarum tunicarum dependet.

IV. Dum maximus tumor fit eam partem versus venter, labitur qua ægrę decumbunt; commodius enim dorso jacent.

V. In exiguo tumore menses periodice revertunt; abeunt vero si pro magnitudine ipse maximam partem uteri occupet.

VI. Catameniorum loco, lymphaticum erumpit effluvium a tumoris compressione elicitum; hujusmodi latex interdum pus ęmulatur.

VII. Tumores cystici plerumque lata basi utero valde adhærent; quandoque tamen exiguo coherent peducunlo; iis tamen disruptis difficillime modo grandiores sint expelluntur, plerumque pro molis expulsis ipsos habent, quod veram implicat molæ ideam.

VIII. Quando ii vaginam, aut vulvam deturpant eadem non solum incomoda afferunt, verum cum marito connubium impediunt, ut ægræ, & obstetrices ipsę uteri descensus illos esse putent.

§. IV.

Diagnosis.

OStendimus jam cysticos tumores uteri, atque vaginæ initio morbi nedum sensibiles fieri; at dum eos animadvertere incipimus facile cum aliis pluribus morbis confundimus, cum quibus summam affinitatem habent.

I. Hujusmodi ambiguitates tamen neutiquam inflammationem respiciunt, cum hæc ab iis prorsus vivo a pressione nato dolore, calore, atque febre distinguatur; verum illa ad acutos morbos, isti ad cronicos pertineant.

II. Facile tamen cum uteri syrrho, hydrope, aut gestatione illos permiscent; videbimus infra signa iis morbis propria; sat erit enim hic ea enunciare, quæ hujusmodi tumores a syrrho distingunt: ea sunt

1. Syrrhum resistentem magis, atque durum cysticis tumoribus experiri.

2. Ipsum angulosum plerumque, esse inęqualem; cysticum vero tumorem rotundum, magisque extensum.

3. Il-

3. Illum denique teterrima fœnomena inducere atque mulieres labefactare; nullum tamen eas cystico tumore correptas incommodum persentire.

§. V.

Prognosis.

Cysticus uteri tumor sane rarus incommodus est, modo vero mulieres aggrediatur, pertinax valde est ad mortem usque perdurans.

1. Nunquam convalescunt, præsertim cum grandiores sint, nam impossibile est spissum, atque uberrimum illum solvere laticem duplici techa duriori obtectum; experientia enim innotuit externos cysticos tumores quos *lupias* dicunt incassum emplastris resolventibus tentare; eoque magis igitur difficile erit illos uteri sanare, quibus nefas est remedia apponere.

2. Hujusmodi difficultas quæ generice omnibus hujus speciei tumoribus convenit, magni facienda saltem est eorum tumorum ergo, qui majorem amplitudinem præseferunt, atque spissiori turgent latice qualia steatoma, & ateroma sunt.

3. Plerumque persistendo internis efficacioribus remediis, aut resolventibus injectionibus ut tumor resolvatur, suppurationem imperfectam obtinemus, quæ abscessum anomalum inducit materie nempe repletum granulosa & putrescente, quæ minime verum pus videtur.

4. Interdum hujusmodi incommodum evenit etiam non excitatum.

Quando mulieres quæ iis tumoribus laborant supra ventrem cadunt, vel ictibus, aut contusionibus labefactantur.

Quando lentæ febri fiunt obnoxiæ, quæ humores, cruoremque sensim sensimque solvit.

Tandem quando in iis circumstantiis concipiunt, quod abortum facit.

5. Quoties ii tumores in suppurationem vergunt, abscessum in uterum efformant nocuum valde, in ulcere fistuloso plerumque abiturum, quod febris lenta comitatur.

6. Etiamsi insensi videantur iidem vaginæ tumores, minus tamen periculi conjunctum habent, nam vel erosione, vel amputatione facile tunc extirpantur.

§. VI.

Curatio.

In cysticis illis tumoribus qui externas partes aggrediuntur, interne adhibentur solventia, externe emplastra resolventia applicantur, in hac methodo persistendo donec illi humiles persistant, neque infirmam partem desforment; tamen plerumque, iis frustra adhibitis auxiliis, necessum erit ferro, aut caustico tumores conscindere.

Ex iis inferre possumus quantum spei supersit uteri tumores sanandi quos nefas est abradere, neve cujusve generis emplastra apponere; tantum nonnulla minus efficacia solventia exhibere fas est, qua de causa facile patebit palliativam tantum methodum inire posse, quæ nisi morbum demat, progressus tamen retardat.

Duæ indicationes hic proponuntur, *altera* est sanguinem attenuare, atque liberam in utero circulationem sollicitare ne tumoris infartus quam maxime augeatur; hanc implebimus

1. Frequenti usu decoctionum, aut apozematum diluentium, & humectantium quales superius proposuimus in ulceris hujus visceris curatione.

2. Verum usu seri lactis depurati, cui addi poterunt unciæ aliquot succi depurati Chærophylli, aut Nasturti fontani; possumus etiam si opus sit decoctionibus, aut sero aperientia nonnulla copulare, qualia sunt Sal *de duobus*, martis Riverii, Tartarum Martiale Solubile, Terra folliata Tartari quæ diluentium virtutem augere potis erunt.

3. Usuvenit etiam lac asininum recens ubi sanguinis acrimoniam adesse suspicemur.

4. Aquæ ferrugineæ modica dosi, atque idonea tempestate sumptæ prosunt aliquo præsertim sale purganti remixtæ.

5. Brachii venæ sectio interdum repetita admodum utilis evadit, continenter pulsibus ratione habita; verum necessarissima videtur quando dolor, aut calor uteri ægras infestet.

6. Balnea, & semibalnea tepentia usuveniunt in quibus decoctiones, apozemata, aut serum exhiberi potest.

7. Tandem ægras leviter purgare identidem ecoprotica repetendo, quæ non solum primas vias expient, verum sanguinem repurgent.

Altera indicatio erit uterum luere, atque mundare a sordibus ibi affluentibus quas ii tumores devehunt, & sub effluvii lymphatici, aut purulenti specie erumpunt; ea de causa injectiones tantum adhibere fas erit ex decoctionibus Hordei, Abscinthii, & Artemisiæ peractæ, quibus Mel Narbonensis addi poterit; Aquas Thermales etiam sulphureas, injectare oportebit guttas aliquas superaffundendo Balsami *Commendatoris de Perne*; suffumigia denique quæ aquæ illæ exhalant utilia experta sunt, modo uterum tubuli auxilio intrent.

Eorum tumorum respectu qui vaginam, aut vulvam lædunt, facilius, tutiusque sanantur, quia emplastra apponi possunt, imo si opus requirat caustico destrui, aut ferro rescindi; verum earum operationum fusiorem explicationem Articulo sequenti exponam, ubi de vaginæ Sarcomate vulgo Steatomate locuturi erimus.

ARTICULUS II.

De uteri Sarcomate.

§. I.

Descriptio.

Uterus æque, vagina, aut vulva rotundis tumoribus citra ullam cavitatem indolentibus, mollibus, cedentibus corripi possunt; tamen neque color, neve calor partium affectarum immutatur; hujusmodi tumores primum exigui sunt, atque insensibiles, at in diem increscendo infantis caput interdum adæquant; at eorum progressus etiamsi certissimi sint inæquali velocitate procedunt:

Illi omnibus corporis partibus communes sunt, omnem corporis ambitum deformare possunt, omnesque cavitates lædere, nares videlicet, œsofagum, aut intestina, idcirco nil mirum si simili morbo uterus laboret, aut vagina.

Dum hujusmodi tumores a morte aut amputatione scinduntur nullam cavitatem ipsos referre observamus, quinnimo intersecatione coagmentantur tendinearum, aut membranacearum aponeurosium, quarum intervalla pinguedinosa materie

terie vulgari ſebo magis ſpiſſa, atque fibroſa replentur, ibique nervi & vaſa ſanguinea arterioſa & venoſa valde tamen diſtincta diſtribuuntur.

Iidem tumores ſarcomata nuncupantur quod carneam excreſcentiam ſignificat etiamſi ſebacei tumoris nomen rationabilius mereantur, cum ipſos oriri cognoſcamus ab expanſione, atque intumeſcentia partis alicujus membranæ cellularis aut adipoſæ.

Etiamſi indolentes plerumque & molles ii tumores exiſtant, nihilo tamen minus quandoque in quibuſdam circumſtantiis inflammari poſsunt, exulcerari, aut in abſceſſum, ſyrrhum aut carcinoma degenerare, totidem diverſos morbos producendo.

Quæ de ſarcomate in genere dicta ſunt, perbelle uteri ſarcomati conveniunt, quod a ceteris poſitu tantum differt.

§. II.

Cauſæ.

MOdo ſuadeamus ſarcoma concreſcere a nulla humoris congeſtione ſed ab exuberanti nutrictione cellularis uteri internæ, ejuſque nimia craſſitudine, ut excreſcentiam referat internam faciem uteri deturpantem; reliquum erit cauſas detegere quæ hanc in utero nimiam nutritionem ſuppeditant.

Hanc tres cauſæ potiſſimæ ſunt inducere tantum.

Prior. Prominentia eſt portiunculæ alicujus internæ faciei uteri, vel id ab ictu unguinum obſtetricium eveniat, quæ leviter uterum excorient, vel ab eroſione guttarum nonnullarum rodentium albi fluoris, vel ab aliqua infecti ſeminis guttula; tunc emollita illa internæ uteri tunicæ parte ſuptus poſita cellularis ab intima membrana minus preſſa nutrientem lympham uberius recipiet, quæ ſarcomati occaſionem præbebit in diem aucturo.

Secunda. Criſpatio videtur aut erethiſmus partis alicujus illius cellularis membranæ ab irritatione orta guttarum nonnullarum ſpiſſi atque acerrimi laticis albi fluoris veterrimi, vel ab aliqua venerei viri ſuperafuſa guttula, aut ab injectionibus ſtipticis, aut irritantibus; illa criſpatio lymphatica vaſa conſtringendo lympham ſiſtit atque ſarcoma tali pacto efformat.

Tertia. Ab imminutione procedit elaterii partis alicujus ejuſdem membranæ, quod oriri poterit vel a diſtentione nimia hujus partis, quam in difficili, & laborioſo partu paſſæ fuerint ægræ; vel a laxitudine ab albo ſtagnanti fluore inducta; in hoc caſu lympha a vaſis, aut tunicis imbecillibus minus impulſa in ea labefactata parte perſiſtet, eamque confertim nutriendo ſarcoma pariet.

Sarcomatum reſpectu, quæ vaginam, aut vulvam gravant, eaſdem prorſus ipſa cauſas agnoſcunt; harum partium tamen ſpeciales ſunt titilamenta, quæ ipſæ, vel ab aliis fieri ſinunt.

§. III.

Symptomata.

I. MOrbi aggreſſu hujuſmodi tumores exigui ſunt, neque piſum craſſitudine ſuperant, continuatione tamen agentium earum cauſarum ſenſim ſenſimque augentur.

II. Eorum incrementum plus minuſve promptum videtur prout arteriæ, quæ

ad ſarcoma humorem devehunt ampliores, plus minuſve ſunt aut turgentes, quæ videlicet majorem, vel minorem lymphæ nutrientis copiam ſuppeditant ibi ſtagnaturam.

III. Ea ſarcomata plus minuſve dura apparent prout nutriens lympha plus minuſve ſpiſſa eſt, aut matricem aggreditur calentem plus minuſve aut humidam.

IV. Hi tumores indolentes fiunt, vel adipis ſenſum tantum retinent, ſebacei enim tumores pauciſſimis nerveis ſtaminibus ſcatent.

V. Sarcomata quandoque craſſo ſed brevi pedunculo matrici adhærent, quandoque longiori, & graciliori appendice, cum ea cohærent, quod a majori vel minori portionis illius membranæ cellularis extenſæ procedit.

VI. Dum ſarcoma lato ſed brevi pedunculo adhæret, difficilius divellitur; facilus tamen ſi longiori & graciliori appendice cohæreat; tunc hujuſmodi ſarcoma expellunt ægræ cum majori molæ moleſtia; verum interdum ideam pervertunt veræ molæ cognoſcendæ.

VII. Quando uteri ſarcomata ampliora facta ſunt pondus ægræ perſentiunt, atque moleſtiam quam poſtremis geſtationis menſibus ſolent perſentire.

VIII. Tunc pari ratione ac in gravidis mulieres magno ſarcomate graves pedum œdemate laborant atque vulvæ, compreſſionis ergo, cruralium venarum, quæ ſanguinem revehunt.

IX. Quando ſarcomata exigua ſunt, catamenia plerumque periodice reſtituuntur, cum pars maxima faciei uteri internæ libera ſit, verum vaſa ſanguinea, & venoſæ appendices tumefieri, produci, atque reſerari poſſint, quantum meſtruatio poſtulaverit; contra vero amplificato nimis tumore intuſque utero compreſſo vaſa minime reſerantur atque menſes deſiſtunt.

X. Nihilominus tunc temporis ab utero erumpit lymphaticum effluvium plus minuſve uberrimum vel ab interna uteri facie procedat, vel a tumore ipſo ſegni lympha turgenti.

XI. Quando hujuſmodi tumor ictui, contuſioni vel caſui fit obnoxius, aut manu imperiti obſtetricantis, vel ſolventibus nimis emplaſtris laceſſitur; inflammatur ille facile, dolet tunc, aut in abſceſſum vergit, vel in durum ſyrrhum & carcinomatoſum degenerat.

§. IV.

Diagnoſis.

SArcoma cum ceteris hujus partis tumoribus confundi poteſt cum ſyrrho videlicet, cyſtico tumore, ſteatomate, hydrope, timpanitide, aut geſtatione.

I. Diſtinguitur a ſyrrho majori æqualitate, atque rotunditate, minori vero duritie, atque reſiſtentia; verum ſarcoma eo minus ſanitatem pervertit.

II. Haud facile tamen a cyſtico tumore ſteatomatoſo præſertim diſtingui quit cum extrinſecus eadem ſigna ambo præſeferant; at ea diſtinctio parvi facienda videtur, cum una ſit tum prognoſis, cum medendi ratio.

III. Hydropis vero reſpectu, tympanitidis, aut geſtationis eo mittimus lectorem ubi ſpeciatim de iis morbis pertractabimus.

IV. Sarcomata vero vulvæ aut vaginæ ſpeculi uteri auxilio facile conſpiciuntur; a vaginæ tamen deſcenſu interdum decipimur.

§. V.

§. V.

Prognosis.

I. Hujusmodi morbus incurabilis sane est, idcirco neque speranda, neque tentanda erit resolutio, cum tumor non a spisso congesto humore solubile derivet, at a nimia partium nutritione, atque aucta crassitudine, quam in partibus internis nefas erit amputare.

II. Etiamsi sarcomata incurabilia sint, ea tamen diu citra gravem noxam ægræ ferunt, cum neque dolorem, calorem, febrem, aliamve functionum læsionem afferant.

III. Temporis diuturnitate tamen nonnulla superveniunt incommoda, pondus videlicet quod in hyppogastrio persentiunt, properandi difficultas, quam tumoris volumen parit; lymphaticum effluvium acre interdum, quod distractio uteri gignit.

IV. Cum sarcomata pinguedinis mollitiem servent diu in hoc statu sine mutatione persistunt, eoque magis cum ab externis læsionibus tuta sint, ut raro grave damnum ipsa inferant.

V. Vidimus jam illas interdum inflammari, exulcerari, atque in syrrhum vel cancrum degenerare, ideoque ea tunc aderunt pericula iis morbis propria, raro tamen hujusmodi mutationes succedunt.

VI. Si vagina aut vulva hoc corripiantur incomodo una cum affectu utero prognosis est, in hoc casu tamen superest ferro aut caustico tumorem rescindi posse.

§. VI.

Curatio.

In incurabili morbo palliativa tantum methodus reliqua est, duplex tamen *quæ* incrementum tumoris retardat, & *quæ* subsequutura levat incommoda.

I. Priorem indicationem implebimus sanguinis circulum promovendo, ejus fluiditatem conservando, ne copiosius in tumorem quam par est cruor irrumpat, lymphæ vero nutrientis stasim a tumore removendo.

1. Hac de causa adhibentur ea circiter remedia quæ in syrrhi palliativa curatione proposuimus, videlicet decoctiones, & apozemata humectantia atque diluentia, serum lactis depuratum vel succo imbutum, plantarum aperientium, aquæ mitiores ferrugineæ, idonea tempestate propinatæ modo pedum œdema hydropem non prænunciet; verum lac asininum recens dum sanguis acer videtur.

2. Possunt etiam iis remediis aperientia nonnulla mitiora copulari, videlicet opiata aperientia, & leviter solventia, modo nimiam sanguinis spissitudinem suspicemur.

3. Tandem venæ sectiones reiterare, & alvum ciere interdum convenit si mensium suppressio præsens sit, & ægræ juvenes sint, brachium incidere ter quaterve intra annum fas erit, totidemque purgare, verum transacto quinquagesimo quinto ætatis anno minus sanguinis extrahere debemus in purgatione persistendo.

II. Duo potissima hujus sarcomatis incommoda sunt. 1. Pondus quod ægras infestat hypogastrium versus. 2. Fœdum atque continens acre quandoque profluvium.

Priori molestiæ medetur teniis venter subcingendo fibulis si opus sit connexis. Secundam vero implemus indicationem, ægras hortando ut sæpe leviori de-

coctione cherophyli cum aceto Lithargiri ope dulcificato &c. partem abluant; verum injectiones non inutiles sunt Althææ modo nondum patulum sit uteri ostium; identidem semibalnea conducunt tepentia.

III. Si disrupto peducunlo fluctuans sarcoma uteri orificio se præbeat, eam methodum adhibere necesse erit, quam in molæ extractione infra proponemus, id tamen raro evenit.

IV. Sarcomatis respectu vaginæ, aut vulvæ illum ferro modo tumor magnus appareat, vel caustico destrui debet modo exiguus sit, & feminas obesas lædat.

V. In primo casu valde olim implicabantur, dum vinci iniquo loco tumorem tentabant, at nuper tutiora instrumenta inventa sunt, quibus facile id peragitur, etiamsi vinculum frustraneum videatur, nam vasa sanguinea ibi confluentia vel pauca sunt, vel exigua, ut amputatio absque hæmorrhagiæ metu instituí sinant, vel levis sanguinis jactura superveniat facile pulvinis aqua aluminosa imbutis sistenda; amputatione vero confecta superstes ulcus vulgari methodo pertractatur.

Si vero caustica amplectamur antequam usuveniant vaginæ, atque vulvæ circumpositas partes emplastro mucilagineo, aut pulvinis aqua Bismalvæ saturatis defendere oportebit, orificium præsertim uteri tuendo; his cautelis adhibitis caustica applicantur, qualia sunt lapis causticus, trochisci minii aut sublimati corrosivi in Codice Parisiensi descripti, aut filamenta *de Vigo* jugiter summa cautione atque cunctatione incedendo.

CAPUT VII.

De uteri Cancro.

§. I.

Descriptio.

Cancer generice ut in tractatu *Tumorum & Ulcerum* demonstravimus, Tumor est durus resistens dolens atque lancinans, vel ut melius dicam, Cancer syrrhus est dolore abreptus, quare facile erit cancri uterini naturam cognoscere, cum a ceteris solo positu differat. Ut causas cognoscamus per quas syrrhus in cancrum degenerat, sedulo mutationes examinare oportebit, quæ in syrrho eveniunt.

1. Syrrhus facile dolore, & lancinationibus plus minusve molestiis corripitur præsertim cum ruditer contrectetur.

2. Tumet ille atque celerius crescit, ingrandescit, formam immutat, & inæqualiter acuminatus & angulosus fit.

3. Eorum angulorum nonnulli in diem acutiores fiunt, & membrana quæ illos obtegit tenditur magis, magisque levigata apparet, atque rubra.

4. Hujusmodi mutationes in externis syrrhis facile oculis subjiciuntur, innotescunt pariter in uteri cancro manum hyppogastrio apponendo, aut digitum in vaginam intromittendo, cujus ope colli uteri statum, atque continuos syrrhi progressus distingui quimus.

5. Sunt hi anguli qui majori dolore perciti, atque lancinationibus ibi centrum morbi existere ostendunt.

In hoc casu uteri cancer, æque ii ac ceterarum partium cancri *confirmati* dicuntur, & *occulti*.

6. Tandem hujusmodi membrana postquam maximam tensionem passa erit, disrumpitur ut ulcus hinc ortum centrum usque cancri versus pervadat, a quo ichorosa serositas erit continenter fluxura.

7. Tunc

7. Tunc cancri margines ſine cauſa manifeſta aperiuntur magnopere, ut cancer *apertus* appelletur.

8. Dolores atque lancinationes quotidie augentur, ulcuſque magis panditur, ut cancer pro vero pure fœdiſſimam ſaniem effundat.

9. Ex cancri limine carunculæ molles ſpungioſæ continenter germinant, quæ cito putreſcunt, atque in diem regenerantur.

10. Partes cum utero adhærentes aut propinquæ cancri fœnomenis participes fiunt; vagina enim per quam latex illud defluit, laceſſitur, inflammatur, aut ulcere deturpatur; pro diverſo cancri poſitu dolores renibus inteſtinis, aut lateribus reſpondent; interdum dejectiones, aut mictus difficulter, & dolenter fiunt, modo inflammatio recto aut veſicæ communicetur.

11. Tandem iis morbis omnibus febris lenta ſuperadditur, cujus exacerbationes plus minuſve crebræ fiunt, aut diutinæ pro diverſa cancri magnitudine, humoris effluentis acrimonia, aut dolore plus, minuſve intenſo, vel ſanguinis vitio plus minuſve deleterio.

Ut ſuperius *Capite* V. obſervavimus vaginam atque vulvam ſimilibus morbis fœdari poſſe, neminem latebit.

§. II.

Differentiæ.

1. CAncer *incipiens* eſt quando ſyrrhus obtuſum dolorem afferre, atque lancinantem incipit, citra tumoris augmentum; *confirmatus* dicitur quando crebrius laniat, aut in diem deformis fit.

2. Uterque *occultus* appellatur, antequam diſrumpatur, *patulus* vero ſeu *ulceroſus* modo reſerari incipiat.

8. *Malignus* tumor eſt dum acerbiſſimis doloribus ſæviſque copulatur fœnomenis; *benignus* cum ea mitiora appareant.

4. Tandem cancer aut a cauſa *interna* procedit, a vitio nempe ſanguinis procul ulla vel leviori tantum externa labe; aut ab *eſterna cauſa* derivat modo pulſus compreſſus, aut contuſus fuerit tumor.

§. III.

Cauſæ.

COmmunis eſt ſententia cancrum generari ab acri humore, & corrodente, qui ſyrrhum exulcerat, & in hoc morbo obvia inducit ſymptomata; verum haud facile eſt tali pacto originem hujus laticis explicare in tumore duro, compacto, indolente, eoque difficilius eſt explanare, etiam conceſſo illo latitante humore, qua ratione intumeſcat, aut formam variet ſyrrhus dum in cancrum degenerat; tandem per difficillimum erit in ea ſententia obverſionem labiorum cancri, & citiſſimam, citra cauſam manifeſtam, exulcerationem demonſtrare.

Propoſui circa hanc rem in Tractatu *Tumorum*, & *Ulcerum* cogitatum meum, verum ut clarius incedamus animadvertere oportet:

1. Syrrhum uteri tumorem eſſe ſenſim ſenſimque genitum a congeſtione lymphæ, aut lactis uterini ſpiſſi, quaſſati & indurati, qui valent durum reſiſtentem tumorem gignere.

2. Hunc ita coagmentatum inæqualiter tumefieri, extendi, rareſcere prout plus minuſve premitur, quod intumeſcentia, & inæqualitas tumoris confirmant.

3. Membranam cancrum obtegentem corpusque syrrhi nisi a summa distractione, atque expansione disrumpi ubi præsertim maxima fit distentio.

4. Cancrum semel apertum a sola rarescentiæ, & distractionis continuatione magis magisque resserari.

His perpensis facile innotebit materiam syrrhosam summum gradum rarescentiæ suscipere potis esse, huic enim tribuere debere intumescentiam, quæ interdum in syrrho conspicitur per quam in cancrum immutatur.

Hæc facultas syrrhosæ materiei tributa pluribus exemplis confirmatur; hac de causa Gypsum tumet una & indurescit dum aqua emollitur; limatura chalybis urina & Albio remixta duram massam efformat tumentem; verum metallorum atque salium solutiones vegetantium more arbores loculentissimas efformant.

Hoc principio sancito superest tantum pro methamorphoseos explicatione causam in syrrho detegere illius rarescentiæ, quæ cancrum inducit.

Hujusmodi causa nisi caloris in syrrho lactitantis augmentum esse potest, quod syrrhosam materiam expandit; id triplici ratione oriri potest, dum syrrhus constanter in cancrum degenerat.

Primo id evenit quando naturalis sanguinis calor augetur febris causa vel ciborum acrium salsugineorum, aut calefacientium abusu, vel pervigilii, exercitii nimii, aut animi patematum ratione.

Secundo quando calor in syrrhum intenditur a specialiori causa videlicet uteri inflammatione, abusu solventium remediorum, coitu nimio, gestatione, laborioso partu aut abortu.

Tertio tandem irruptio nimia in syrrho sanguinis universalis plethoræ & febris ergo, vel crebra nimis contrectatione tumoris, balneorum calefacientium abusu, irritatione albi fluoris, compressione tandem, aut ictu.

§. IV.

Symptomata.

I. SYrrhus in cancrum degenerans, quam maxime ingrandescit rarescentiæ ergo quam alterutra causarum propositarum producit.

II. Hujusmodi expansio non una est in omni syrrhi ambitu, vel quod materia undique haud disposita sit, vel inæqualiter rarescenti causæ obnoxia, qua de causa protuberantiæ, & anguli producuntur, qui syrrhum defformant.

III. Eadem syrrhosæ massæ rarescentia nervorum ibi reptantium dolorosam distractionem inducere valet, quæ lancinantes cruciatus gignit in incipienti aut confirmato cancro obvios, qui totidem signa sunt cancri pathognomonica.

IV. Ii vero dolores qui affectam partem laniant propinquis partibus nervorum propagatione communicantur.

V. Demum a maxima materiei illius expansione membrana cancrum obtegens, & cancer ipse discerpuntur, eam partem versus, quæ magis tumet.

VI. Eadem de causa os cancri quod initio exiguum erat labiorum intumescentiæ ergo, ampliatur valde atque in diem extrorsum obvertitur.

VII. Simili ratione caro fungosa continenter ab ulceris ore germinat, vegetabilium more increscens, quæ cito decidit a novis ejusdem census carunculis restituta.

VIII. Margines cancri tument, dilatantur, conscinduntur, itemque ibi reptantia sanguinea vasa arteriosa, aut venosa, disrumpunt, ut hæmorrhagias inducant plus minusve uberrimas pro concisi vasis magnitudine aut genere diverso, arterioso, aut venoso.

IX. A cancro humor erumpens primum lymphaticus est, verum ichorosus fit, tan-

tandem saniosus, & purulentus evadit, male olet plerumque carnis spungiosæ ergo ipso remixtæ.

X. Cancro vero progrediente febris lenta adoritur cum pervigilio, depravato gustu, atque marasmo superventuro; tandem modo ægræ dolore non deficiant anasarca plerumque, aut hydrope abdominis pereunt.

XI. Partes omnes propinquæ labefactantur plus minusve pro diverso morbi in utero positu, interdum enim dolor recto communicatus, aut vesicæ intumescentiam inducit.

§. V.

Diagnosis.

I. CAncri existentia experientiis comprobatur innumeris.

1. Succedit quotidie cancer manifesto syrrho, eumque dolores prænunciant lancinantes, qui comitantur intumescentiam cancrum specifice indicantem.

2. Dignoscitur vero a mutationibus syrrhoso cancro supervenientibus, quæ tunc eveniunt quando tumor ille in cancrum erit desiturus.

3. Certiores magis fieri possumus modo cancer, ut crebrius accidit, collum uteri deturpet, nam tactu cancri inęqualitatem, & variationes inspici possunt.

II. Facile pariter erit modo cancri existentia innotescat status diversos morbi detegere; etenim cum omne desit effluvium cancrum occultum esse fateberis; verum si dolores lancinantes vehementiores sint, atque pertinaciores illum confirmatum esse credes; & contra si ii mitiores appareant, tandem illum disruptum esse cognoveris modo latex successive erumpat, lymphaticus, ichorosus, saniosus, purulentus, atque male olens.

III. Valde intererit ad prognosim instituendam benignum cancrum a maligno distinguere, quod facile tamen obtinebitur, cancer enim benignus erit, quando mitis dolor parum, vel raro laniet, fluens materies serosa, & inodora existat, quod indicat nondum vel segniter rarescere, verum parum, aut nihil spungiosæ carnis germinare, quæ serositatem illam valeat deturpare.

Cancer vero malignus gravissimo dolore vix tolerabile, vivisque, & crebris lancinationibus corripitur, materies vero ex utero erumpens fœdissimo odore pollet, quod indicat tumoris volumen stendi, atque deformari continuo, verum latitantem fomitem a fungosa carne in cancro uberius germinanti valde corrumpi.

IV. Tandem perspectis iis, quæ cancri generationem, aut antecedentem ęgrę conditionem, aut sanguinis constitutionem respiciunt, facile judicare poterimus, an accidentali causæ, & externæ, viro præsertim celtico, aut sanguinis labi sit tribuendus.

§. VI.

Prognosis.

GEnerice omnis cancer incurabilis est modo rescindi nequeat, nam, minime vulgares rationes impendi possunt, quæ ceteros tumores sanant, resolutionem nempe, aut curationem excitando, ex quibus consequitur uteri cancrum prorsus insanabilem esse, quia amputari nefas est.

Verum iis sini deteriores fiunt valde celerius, nam in parte locati sunt calida

lida magis, & vasorum sanguineorum repleta, quæ cancri materiam calefaciendo tumorem cito tumefaciunt, atque expandunt, morbumque magnopere intendunt.

Non desunt tamen exempla cancri a venerea causa nati frictionibus hydrargiri sanati, at hæc rara sunt, neque magni facienda, modo cancer exiguus, incipiens, atque benignus, de cetero bene constitutam mulierem non aggrediatur.

Nostrum erit igitur in uteri cancro palliativæ medelæ tantum consulere; ideoque prognosis eo collineat, ut cognoscamus circumstantias in quibus facilius morbi progressus retardare atque mitigare poterimus.

Sperare enim licebit eas indicationes implere posse modo cancer adhuc integer sit, parum doleat, parumque figura mutatus sit, atque benignam naturam præseferat, verum ægram de cetero bene constitutam, & mensibus donatam adoriatur.

Contra vero merito deseperabimus si cancer ulcerosus valde sit, ut ægræ vitam minetur, quod pertimescendum videtur, quando dolor affectam partem valde laniat, cancer deformior fiat, hæmorrhagias inducat, malignum se præferat, tandem infirmas, aut mensibus orbatas mulieres invadat.

§. VII.

Curatio.

CUratio cancri palliativa, quam solummodo amplecti licebit quatuor potissimum indicationes complectitur, videlicet

I. Imminuere, & retardare internis remediis morbi progressus.

II. Huic externis pariter remediis consulere.

III. Dolorum sedare vehementiam.

IV. Hæmorrhagias tandem sistere superventuras.

I. Primæ enim indicationi satisfaciemus subsequentium internorum remediorum usu.

1. Regimen exactum præscribendo jusculis tantum, farinaceis præsertim ægras nutriendo, usum carnium, vini interdicendo, vel exigua copia ipsis permittendo, omne corporis exercitium prohibendo, verum ut diu lectulo, aut bisellio decumbant curando, neve nutrientes nimis cibos, qui multum sanguinis gignunt, ipsæ commedant.

2. Præter ea auxilia sollicitos esse debemus ut ægræ identidem de secundo, aut tertio mense brachium incidere sinant, præsertim si imperfecte menstruis gaudeant, aut orbatæ sint; hujusmodi auxilium in hoc casu inter efficaciora recensetur.

3. Ægras pariter purgare necesse erit lenientibus tamen, quæ neque calefaciant aut lacessant: id præstant Polipodius, Tamarindus, Cassia, Rheum, aut Sal vegetabile.

4. Neque prætereundum erit, decoctiones temperantes, & refrigerantes exhibere, serum depuratum, & chalybeatum, lac asininum, aut caprinum, vel vaccinum etiam idonea tempestate propinatum semel vel bis in die; aut pro integro nutrimento si stomachus ferat.

5. Necessum erit æstivo tempore aquas ferrugineas mitiores exhibere quales sunt illæ *de Forges* modica dosi, sed continuo sumptæ.

II. Utiliter secundam indicationem implemus sequentibus externis remediis, videlicet

1. Balnea, & semibalnea ex aqua fluviatilis tepentis vel ex decoctione Malvæ,

væ, Althææ, Brancæ urcinæ &c., in iis ægras per integram saltem horam detinendo.

His auxiliis addi poterit seri lactis aut aquarum mineralium potatio; in primo casu balnea, atque semibalnea mane jejuno stomacho usuveniunt ex lavacro exeuntibus serum aut lac exhibendo, in altero casu aquæ minerales mane propinantur balnea vero ante prandium præscribuntur.

2. Uteri injectiones ex succo aut decoctione *Solani Morellæ dicti* patrantur aut *Sedi*; Conteruntur hujusmodi succi aut decoctiones in plumbeo mortario, usque dum liquor densus, spissusque evadat, imo additur interdum parum Saturni combusti, modo dolores vividiores sint, vel saccarum Saturni exigua dosi iis remiscetur.

3. Injectari pariter possunt decoctiones ranarum viridium, cancrorum fluviatilium aut marinorum, limacum, vel lumbricorum terrestrium in plumbeo mortario contritorum, iis copulando nonnihil pulveris eorum animalium, vel etiam buffonum excicatorum, modo vero dolor sævissimus fiat trochisci addi poterunt, albi Rhasis, aut syrrupus Papaveri albi vel Diacodii.

III. Unica via dolores efficaciter compescendi videtur narcotica exhibere, quæ numquam ægris interdicere debemus, modo ipsæ non abutantur, tutiora igitur hujus census remedia, atque in nostro casu magis idonea ea sunt quæ opium suppeditat; videlicet Laudanum solidum aut aqua solutum, Tinctura Annodyna Sydenamii juxta Codicem Parisinum vel Italicum Bononiensem parata, ea non solum intrinsecus exhibentur, verum injectionibus superius allatis permiscentur; dosis vero eorum remediorum pro cruciatuum vehementia, aut ægrotantium viribus variare solet: salubrius tamen est crebre ea remedia exigua dosi exhibere, quam raro largiori propinare.

IV. In uteri cancro hæmorrhagiam sistimus frequenter superventuras pro potu quotidiano pthisanam exhibendo ex decoctione confecta radicis Consolidæ majoris guttis 57. aqua Rhabelii ad gratam aciditatem remixta, quæ vero dulcificatur cum uncia syrrupi Capillarium, aut Ribesiorum; at cum hujusmodi remedium segniter agat, statim utero injectare fas erit succo Plantaginis aut Bursæ pastoris alumen vel thus addendo, vel salubrius pthisanam adhibendo supra descriptam.

Animadvertendum est cancrum uteri orificium, vaginam, aut vulvam lædentem temperare ejusque fœnomena compescere externis posse remediis in externo cancro usitatioribus; hujusmodi sunt pulvini illa decoctione imbuti, & vulgaribus absorbentibus conspersi videlicet plumbo Mercurio copulato, pulvis enim usuvenit anatina parte remixtus pulveris Antimonii crudi, aut antiethico Poterii, vel utilius fomenta ex foliis Cicutæ sacculo inclusis, & aqua fotis prosunt, quę affectæ parti applicantur, ut infra speciali capite ostendemus.

Interdum spungiosas carnes rodere necesse erit pulvinos balsamo chalybis saturatos applicando in Tractatu *Tumorum, & Ulcerum*, (*a*) indicato, quod sæpius abluendo quantum opus requirat edulcorari poterit; identidem vitulinæ carnis frustula applicantur, quæ dolorem atque inflammationem leniant, animadvertendum tamen est hujusmodi topica filo necti cera inducto, ut facile extrahi possint.

Tandem si indicia aut validæ conjecturæ habeantur quæ cancrum uteri venereum prænuncient statim ægras mercurialibus frictionibus aggredi debemus, postquam vulgari methodo dispositæ fuerint; hic tamen cautelas reiterare fas erit quas in venereis uteri ulceribus enunciavimus, videlicet exigua dosi & longis interpositis intervallis frictiones instituere, ne sanguinem nimis commoveant, aut

(*a*) *Tom. II. pag.* 163. 164.

aut materiæ carcinomatosæ intumescentiam, atque expansionem augeant, neve morbi progressus intendant.

Remedia proposita adversus uteri Cancrum.

I. In cancro æque ac in uteri syrrho atque ulcere mercuriales frictiones adhibitæ fuerunt æquo tamen frustraneo eventu; modo cancer a celtica lue dependeat, sæpe hujusmodi remedia levamen afferunt etiamsi neque costantem, neve completam valetudinem inducant; at si nullum optimum effectum præstent dum cancer celtica lue expers, a vulgari causa procedit, superius Caput IV. & V. pervolvere oportebit ube de *Ulcere* & *Syrrho uteri* disseruimus.

Dominus Andreas Elia Buchenerus cum perperam perscrutatus sit indolem, & causas cancri, ideo deceptus est in suis thesibus *De Medicamentorum Mercurialium usu in cancro* quas *Halæ* defendit 1755 in quibus jactat specificam virtutem *Mercurialium præparationum & Mercurii dulcis* præsertim adversus foedum Cancrum.

Suspicor simul se valde decepisse Dominum Philippum Fridericum Gmelin Tubingæ Medicinæ Professorem, qui hanc sententiam amplexus est, atque nimis observationem extollit Antonii Ribeirii Sanchez, a generali propositione decerptam ejusdem dissertationis, quæ sub Titulo legitur: *Specifica methodus recentior cancrum curandi* Tubingæ impressa Anno 1757., & ab Hallero inserta in collectione thesium medicinalium Tom. VI.

D. Sanchez magni nominis Medicus qui summa cum laude in Moscovia medicinam exercuit, communicavit Fratri D. Gmelini cancrum narium ulceratum ad os usque penetrantem medicum quemdam suasu suo curasse ea methodo quam ipse impendere solebat; hujusmodi medendi ratio est grana quatuor sublimati corrosivi in unciis 48. solvere spiritus vini, verum ejusdem solutionis mane, & vespere unciam ægris exhibendo; omitto remedia nonnulla, externa fomenta videlicet, atque linimenta, quibus usus est, sed morbum moderare, non tolere ipsa potis sunt.

Eam observationem non contendo, verum autumo cancrum sublimato corrosivo sanatum venereum fuisse; Sanchez ipse animadvertit sublimatum corrosivum ita adhibitum luem veneream subjigere, immo asserit sæpissime idem expertum esse, nil mirum ergo si cancrum subijciat a celtica lue derivatum; at Dominus Gmelinus perperam deduxit sublimatum corrosivum in omni cancro specificum remedium præstare: observationes enim Domini Storck de quibus infra loquuturi erimus plane ostenderunt casu 1., & 9. hujus remedii inefficaciam in cancro a vulgari causa orto.

De cetero Domini Sanchez remedium idem est, quod Boheravius (*a*) in Chemiæ suis elementis descripsit, atque Celeberrimus Vansvieten Publici Juris fecit.

Hoc remedium Parisienses jamdudum cognoverant ut in animadversionibus enunciavi, quæ in tertia Editione Tractatus *Morborum* (*b*) *Venereorum* reperiuntur; verum, quod mirum est, illud jampridem Siberii cognoscebant; extat enim in Bibliotheca Germanica, Historia morum Ostiakorum, quam tradidit Joannis Bernardus Muller Capitanus Sveckus, qui dum per longum tempus in iis regionibus apud Ostiackes Syberiæ populos captivus fuit, observavit adversus luem veneream Ostiackis mos esse comedere sublimatum corrosivum in brodio avenæ postquam quod quotidie aceti poculum hauriebant.

Concludimus igitur Mercurium ejusdemque præparationes mederi interdum vene-

(*a*) Chem. *Part.* III. *Processu* CXCVIII. (*b*) *Pag.* CXXVI.

venereo cancro, non vero ceteros ab aliis causis ortos; verum etsi hujusmodi remedium adhibere conveniat, frictiones potius quam per os assumptionem commendarem, *vid. Lib. II. Cap. IV. §. IV.* ubi sublimatum corrosivum exhibere valde periculosum esse, & futile plerumque demonstravi.

II. Hactenus exposita satis confirmant nos specificis adversum cancrum remediis carere, nisi hujus sensus sit cancri amputatio, quæ in uteri cancro institui nefas est; nihilominus magnopere medicos commendabo qui omne studium impendunt, & necessaria experimenta instituunt ad hujusmodi auxilia investiganda; sane quæ ipsi proposuerunt ex plantis valde suspectis, aut nocuis decerpta sunt; at modo veri sint optimi effectus, quos experti sunt, eorum observationes perscrutari non inutile censeo.

Inter has plantas, quæ primum nostræ indagini sese offert est *Bella-donna*, alias *solanum furiosum*, aut *solanum melanoserasos*, quem Lineus *atropa* appellat.

Usque adhuc pro venenosa habuerunt hujusmodi plantam, cujus nocuos effectus testantur Johannes (*c*) Schenkius, qui plurium medicorum circa eam opiniones congessit; verum Simon de (*d*) Paullis, Jannis Jacobus (*e*) VVepfferus, Amatus (*f*) Lusitanus & nuper Joannis Sebastianus, atque Albretius (*g*) Professor Coburgi qui de ea pertractarunt.

Nihilo tamen minus D. Michael Albertus Medicinæ Professor contrarium defendere curavit Halæ anno 1739. in Thesibus *De Bella-donna tamquam specifico in cancro præsertim occulto;* nondum eas ad manus pervenerunt meas, quare me latet quibus rationibus sententiam sustineat; honorem tamen primus sibi promeritus est ostendisse *Bella-donnam* intus sumptam adversus cancrum, utilem evadere; nam jandudum (*h*) extrinsecus ad dolorem mitigandum tum foliis, cum succo depurato utebantur.

Dominus Tiberius Lambergenus Groningæ Professor secundus fuit qui *Bella-donnam* illustravit; feminam enim anno 1745. præ manibus habuit, quam vulgari ratione curandi incassum tentata amicorum (*i*) consilio *Bella-donnam* experiri ausus est, cum a pluribus medicis ejus virtutem prædicare audiret ad syrrhos subijciendos, verum cum de remedii nocua facultate valde dubitaret primum in se ipso periculum facere maluit, postquamquod de ejusdem innocua virtute certior factus, ægrotanti exhibuit; hujus rei veram historiam tradidit in Prælectione inaugurali habita, & impressa Groningæ anno 1754. sub titulo *Lectio inauguralis sistens Ephemeridem persanati Carcinomatis*, quam D. Hallærus inseruit in sua collectione Thesium Medicinalium *Tom. II.* ejusdem specimen vobis ostendam.

Infundit ipse per integram noctem, lenioris ignis auxilio, scrupulum foliorum exsiccatorum *Bella-donnæ* in ea aquæ quantitate, quæ decem æquet cyathos, unum quotidie exhibendo atque dosim augendo ad unum & semis, vel duplicem poculum hujusmodi infusionis quam dimidiatim mane, & vespere propinabat; diu tamen in hujus remedii usu non perstitit fœnomenorum ergo supervenientium perterritus.

Eam methodum quinque menses prosecutus est, videlicet a die 24. Januariis 1745. usque ad diem 11. Junii ejusdem anni, quo tempore ægra sumpserat infusum sex drachmarum Solani allata ratione paratum.

Plu-

(*c*) Lib. VII. *De Venenis ex plantis Observ.* 164.
(*d*) *In quadripartito Botanico.*
(*e*) In Tractatu *de Cicuta aquatica.*
(*f*) *Cent.* IV. *Curat.* 98.
(*g*) In Commerc. Noribergico. *Ann.* 1731. *pag.* 332. & *Ann.* 1752. *pag.* 121.
(*h*) Vid. Gendron, *Recherches sur la Cancers pag.* 137.
(*i*) Frideric. VVinter, Professor Medicinæ Leidensis.

Plures tamen variationes obſervarunt, ſæpe enim morbus in deterius vertit, antequam ægra perfecte convaleſceret; uſus hujus remedii nullum detrimentum attulit præter levem vertiginem, aliqualem tumulentiam, atque oris & gutturis ſiccitatem, quæ niſi theiformis potum ſinebat, at ea fœnomena tandem deſiſtebant, etiamſi paullo poſt a nova remedii aſſumpſione reverterent, ut numquam perfecte aſſueſceret, quod Medico obſtitit quin doſim augeret.

Quamquam facultatem ſanandi cancrum a D. Lambergenio *Bella-donnæ* tributam unica videatur experientia ſuffulta, attamen plures noſtratum excitavit, ut periculum facerent; me vero effectus latet, at eorum ſilentium ſuadet illuſos fuiſſe, fortaſſis non decepti eſſent ſi Buchenerii ſuperius recenſitam theſim perſcrutati fuiſſent, ubi ille, qui anno a Lambergenio ſcripſit, oſtendit Solanum ab aliis laudatum nondum perfecte, aut tuto adverſus cancrum facere, ait enim (*k*) *Neque a multis ad hos uſus eximie laudatum Solanum furioſum ſecure, atque certo furioſum Carcinoma ſemper refrænavit*.

In iis circumſtantiis prudentia docet a ſimili remedio abſtineri, uſque dum experientia optimos confirmet effectus, eoque magis cum Lambergenius ipſe obſervaſſet moleſta incommoda, etiamſi leviora eveniſſe, quæ tamen viſum interdum delebant.

Autumo idem judicare debere de *Phytolacca* Turneforti *Solanum magnum Virginianum Parkinſoni* dicta, quam non (*l*) inutiliter experti ſunt in nova provincia Eboracenſi Americæ, & quam defendit Trillerus etiam anno 1752. Vitembergæ in ſuis theſibus, *De nociva cancri inveterati extirpatione demonſtrata*.

III. Aliam nuperrime plantam propoſuerunt adverſus eumdem morbum *Cicutam* (*m*) nempe terreſtrem, ab aquatica prorſus diverſam.

Hanc pariter pro veneno olim Medici omnes habuerunt ut de *Bella-donna* animadvertimus; nihiloſecius (*n*) Hyppocrates eam intus exhibebat in uteri morbis, Galenus (*o*) vero ejuſdem ſemina, atque folia decoctionibus, & compoſitionibus permiſcebat, quas laudare, atque præſcribere pluries conſuevit.

Præ (*p*) aliis quamdam compoſitionem extollunt Apollodoro tributam, quam Heraclidus Tarentinus ad dolores, & vapores hyſtericos mitigandos commendabat, eam non exigua doſi intrabat ſuccus Cicutæ, cujus formulam hic oſtendam.

R. *Succi Cicutæ, Hyoſcyami ana.* ℥ *iv.*
Caſtorei, Piperis albi, Coſti, Myrrhæ, Opii, ana. ℥ *j.*
Hæc lævigata, additis duobus paſſi Cyathis in Sole commiſcebis, donec inſpiſſentur, & inde configes
Paſtillos ad Fabæ Græcæ magnitudinem. Dato cum Vini Cyathis duobus.

Rajus vero ſuo tempore aſſeruit Medicum quemdam (*q*) Anglum nomine *Bovvle* in febribus malignis, & quartanis Cicutæ radicem ad ſcrupulum ſub pulveris ſpecie exhibuiſſe, dein Paulus Reneamus Medicus Bleſenſis in ſuis (*r*) obſervationibus tradidit in jecuris obſtructione infuſum vinoſum exhibuiſſe,

(*k*) §. XXXIII. (*l*) Rudolph. Auguſtin Vogel, *in der Mediciniſchen Bibliotheck, Eſterbande p.* 849.
(*m*) Celſus *De re medica Lib.* VI. *Cap* 27. Dioſcorides *De re medica Lib.* IV. *Cap.* 79. & *Alexiphar. Cap.* 11. Galenus, *De ſimplic. Medicam. Facultas Lib.* III. *Cap.* 18. Aetius, *Tetral.* IV. *Serm.* I. *Cap.* 63. Paulus Egineta, Lib. V. Cap. 41. Et caterva recentiorum Medicorum.
(*n*) De natura Muliebri.
(*o*) De compoſit. medicamentor. ſecundum locos *Lib.* VII. *Cap.* 2. 3. 5. *Lib.* IX. *Cap.* 4. & *Lib.* X. *Cap.* I. (*p*) De antidotis, *Lib.* II. *Cap.* 13.
(*q*) Hiſtor. Plantar. *Lib.* IX. *Cap.* 8. (*r*) *Obſervat.* 3. & 4.

se, primum cum duplici scrupulo Cicutæ radicis exsiccatæ, verum drachma duplici summo cum fructu.

At hujusmodi auctoritates pauci pendebant; adhuc enim subsistebat Cicutæ contemptus, nisi celeberrimus Storck Vindobonæ Medicus animose primum in seipso, verum in ægrotantibus Cicutam (*f*) expertus esset, ut in sua prima dissertatione ostendit sub Titulo *Libellus, quo demonstratur Cicutam, non solum usu interno tutissime exhiberi, sed & esse remedium valde utile in multis morbis, qui hucusque curatu impossibiles dicebantur.*

At quod ei summam laudem præstitit prudens regimen fuit, quo in difficillimis circumstantiis eam caute subministravit; diligentia qua experimentorum effectus clarissimis medicis communicavit; verum candor quo compositionem, atque ejusdem eventus publici juris fecit.

Nihil est ea compositione simplicius, Cicutæ enim recenter collectæ succum exprimit, & per balneum arenæ sensim sensimque inspissat, ne comburatur cavendo; modo extracti consistentiam æquaverit succus ab igne removet, & eo copulando pulvim foliorum exsiccatorum ejusdem stirpis pillulas efformat, quæ duplicem granum pendeant.

Idem auctor primum unicam earum pillularum mane jejuno stomacho exhibere, alteram vespere tentavit; verum dosim auxit; in diem pillularum numerum crescendo; statim effectus vix sensibiles obtinuit, in progressu vero magis patebant; interdum a duplici mense convaluerunt ægræ, interdum post majus temporis spatium pro diverso morbi gradu, & ægrotantium constitutione.

Ejusdem sententia publico communicata non unica fulcitur observatione, sed pluribus quas ipse reiteravit experientiis, in diversis ægrorum circumstantiis; in illis videlicet, qui cancro occulto, aut aperto laborabant sinum, aut vultum aggrediente; in iis qui glandulis, aut strummis syrrhosis, vel Epatis syrrhis cruciabantur, & quod mirum est suffusione correpti erant; hoc remedium valetudinem donavit, leniter resolvendo, vel in cancro laudabilem suppurationem excitando; tentamina fecit coram medicis celeberrimis, qui eventus testes candidi fuerunt; tandem medicis pluribus, & Chirurgis idem communicavit, ut experientias in propriis ægrotantibus renovarent, quarum optimos effectus plane recognoverunt; hæc omnia in superius allata dissertatione extant, quæ animose, libenterque fatetur; quot enim mysterium facerent de hoc præstantissimo remedio neve publici juris facere respuerent nulla ratione habita ægrotantium utilitati, qui eorum silentio sanitatem recuperare impedirentur.

Quare nil mirum si candidæ D. Storcki observationes multum spei induxerant iis, qui primum ipsius libellum pervolverunt; statim ac hujus remedii specimen apparuit ipsum tentare plures satagerunt, usque adhuc tamen eventus conceptę spei perfecte non respondit, dolores tamen cancri valde mitigabantur, & volumen tumoris imminuebatur, quod majoris utilitatis spem substinebat; magni faciendum enim est, neminem gravi ullo incommodo correptos fuisse ab ejusdem remedii ad triginta usque grana quotidie propinati usu.

Quamobrem nedum Cicutæ exhibitionem contemno Storcki methodo propinatæ putarem enim prudentis medici esse in propositis casibus posse, atque debere remedium experiri; simili enim ratione de recentioribus remediis ac de novis consuetudinibus frui debemus; videlicet neque primos amplecti, neque postremos esse, qui eorum confirmatis utilitatibus gaudere velimus.

Præter eas enunciatas pillulas alia nonnulla Auctor remedia a Cicuta desum-

(*f*) Suasu fortasse D. Gmelini qui in Præfatione thesium quas an. 1757. de cancro defendere curavit, ut supra enunciavimus, indicavit cum fructu cum intrinsecus cum extrinsecus Cicutam exhibuisse: Sic ait ille, *Cicuta Atropa ..... interne & externe applicatæ multum levaminis attulerant.*

sumpsit intusque exhibuit 1. videlicet pulverem radicis ejusdem plantæ Gummi Tragachanta in pillulas subactas, ejusdem tamen usus majorem postulat diligentiam cum radix foliis efficacior experiatur 2. Extractum ex saturatiori decoctione confectum foliorum Cicutæ, quod minus agit, quam succus ille, at largiori dosi exhiberi quit; adhibentur etiam folia extrinsecus partem fovendo in cancro præsertim aperto, aut dolente; saculus itaque iis repletur foliis concisis cancro tepidus apponendus postquam leviter expressus fuerit; alvum etiam purgantibus ciet, modo opus requirat.

Reliquum vero est Cicutæ virtutem in omni regionem non unam esse; certum enim est majori virtute pollere in calidis regionibus ut in Occitania, & Provincia quam apud nos; in Italia vero & Hispania quam in Gallia, quod animadvertere debent ii, qui in iis Regionibus eam præscribere velent, at cum Lutetiæ climas parum distet a Viennensi putarem eadem tentamina hic institui posse, simili dosi remedium propinando; revera enim qui primum apud nos remedium tentarunt eamdem prorsus rationem, atque dosim prosecuti sunt, citra ullum funestum affectum. (*)

CAPUT VIII.

De uteri Hydrope.

§. I.

Descriptio, & Differentiæ.

UTeri hydrops est aquæ, aut serositatis lymphaticæ congestio in cavitate matricis, quæ tamen non una ratione semper colligitur, interdum enim ubertim aquæ in uterum irrumpunt & *Ascitis* gignitur, quæ uter æmulatur apud Græcos Ἀσυτός; interdum exiguas vesiculas implent communi, vel multiplici pedunculo uteri internæ faciei adhærentes, & *hydrops hydatodes* dicitur a Græco vocabulo Υδατίδες

In hac duplici hydropis specie similia fœnomena apparent; initio enim vix morbus persentitur, sensim vero sensimque uterus inflatur, rotundus fit, gravis, & ponderosus, pressioni tamen cedit, & aliquale robur servat necessarium elaterium restituendi pote, tandem in summo morbi statu ægræ neque incedere neque decumbere facile possunt.

Quamtumvis similes hæ duæ species inter se videantur, causæ tamen producentes diversæ sunt, quas singillatim explicare intererit.

§. II.

Causæ hydropis cum Ascite.

CUm Ascitica hydrops matricis lymphæ congeriei potissimum tribuatur evidens est eam ab ambobus subsequentibus fœnomenis produci; *alterum* est in uteri cavitate serositatis illius stillicidium supra statum naturalem uberrimum; *alterum* uteri orificii occlusio, quæ affluentis lymphæ per vaginam eruptionem impedit.

I. Pri-

(*) Apud nos D. Storck experientiæ sex ab hinc mensibus institutæ sunt in iisdem morbis atque eadem methodo quam ipse ostendit, verum etiamsi nondum tristes effectus a Cicutæ assumptione consecuti sint, tamen usque adhuc spei conceptæ eventus non respondit.

I. *Primum* duplici ratione evenire potest:

Vel dum lympha per hyatus tunicarum sanguineorum vasorum, aut lymphaticorum quibus uterus scatet sibi pandit viam:

Vel dum vesiculas lacteas pervadit per intimam uteri faciem reptantes.

Etenim 1. Theoretice satis demonstratum est nunquam in aliqua cavitate lympham stillare nisi aliquod obstaculum sanguinis, aut lymphæ circulationi officiat, quod cogat illos humores in propria vasa irrumpere, eorumque tunicas extendere, atque poros dilatare, ut sibi quoad tenuiorem saltem partem, sternat viam.

Consequitur enim in hoc casu adesse debere in uteri cavo obstacula quædam quæ hosce effectus pariant; hujusmodi sunt syrrhi, aut syrrhosa tubercula, steatomata, sarcomata, molæ &c.

Obstructiones veterrimæ cellularum lactearum ab amissione, vel supressione menstruorum, satis indicatæ.

Intumescentia repentina earum cellularum a spissitudine lactis uterini orta, quam gignit externum frigus, subitus terror, aut gravis meror, quibus menstruo tempore obnoxiæ fuerunt ægræ.

2. Verum serosam lympham trans lacteas vesiculas effundi nequire nisi in triplici casu.

Quando orificia vesicularum earum laxa valde sint, aut aperta, ut in diutino albo fluore.

Quando lacteus secretus liquor fluidior sit, quod in iis evenit, quæ pituituoso donantur temperamento.

Quando utraque causa simul agat, quod in albo vetustiori fluore accidit.

II. *Alterum* occlusionis uteri orificii respectu, nisi ab alterutra subsequentium causarum obturari potest:

Vel a cumulata segni mucilaginosa materie, quæ ostium illud obtegit;

Vel a compressione, syrrhi aut callositatis ergo, in laborioso partu nata, quæ orificium matricis premit.

Tandem a constrictione hujus claustri, convulsivæ crispationis ergo, ut sæpe in hysterico morbo evenire solet.

Quæ adhuc dicta sunt confirmantur cadaverum inspectione mulierum emortuarum; quare statuere licebit modo in iis casibus hydrops non superveniat, neque citra hos evenire posse.

His explicitis concluditur,

1. Hydropem asciticam mulieres frequenter aggredi quæ matricem syrrhosam, callosam, obstructionibus infartam habent, quæ mensibus supressis laborant, vel illos jamdudum amiserunt.

2. Illas vero lædere, quæ albo lymphatico, aut lacteo fluore uberrimo valde, & vetusto corripiuntur.

3. Illas denique infestare, quæ de repente mensibus, aut lochiis orbatæ fuerunt frigoris, mœroris, aut lætitiæ inopinatæ causa.

4. Necessum enim esse plerumque aliquam ex indicatis causis concurrere, quæ orificium uteri obtegunt, quod etiamsi crebre, non semper tamen evenit.

5. Aquas in utero collectas, quas effundunt vasa sanguinea, aut lymphatica per tunicarum hyatus, claras, & translucidas apparere plus minusve luteas, aut acres pro diversa acrimoniæ, aut bilis copia, quibus sanguis saturatur.

6. Verum si hujusmodi aquæ a lacteis vesiculis procedant quasi per cribrum erumperent albæ, lacticinosæ, serum non depuratum æmulantes apparebunt, ut (a) Zacutus observasse asserit, quæ qualitates plus minusve conspicuæ erunt pro majori, vel minori tenuitate lactis uterini.

(a) Prax, admirab. *Lib.* III. *Observat.* 152.

7. In hoc postremo casu hujusmodi aquæ calori uteri obnoxiæ facile putrescent, & turbidæ, saniosæ atque fœtidæ evadent, præsertim si vasa nonnulla sanguinea guttas aliquot sanguinis effundant, quod sæpe evenire scimus Schenkii (*b*) observatione.

8. Menses suprimi debent tum in hydrope ascitica quæ a syrrho, steatomate, sarcomate, mola, aut vetustiori obstructione, cum in ea quæ a laxitudine procedit lactearum cellularum, quæ, inflari impeditæ, nequeunt venosas appendices tumefacere ut catamenia producant.

Nihilo secius (*c*) Medicus quidam in suis observationibus tradidit mulierem hydrope uteri laborantem menstruis perfecte donatam fuisse; at ille observationis suæ rationem præbuit, animadvertendo in hoc casu menses non ab utero, sed a vaginæ fundo derivasse.

9. Facile enim declaratur Fernelii (*d*) observatio qui testatur mulierem hujusmodi morbo correptam singulis mensibus menstruo tempore aquas per uterum evacuasse, ut septem aut octo pelves impleret, postquam quod menses apparebant, & desistebant ut in naturali statu, hydrope revertente prope mensium effluvium, eadem constanti methodo; quare suspicari licebit in hac muliere nondum totum uteri ambitum hydrope affectum fuisse, verum supervenientibus mensibus, uterum illam solicitasse ut obstacula ad orificium locata suis contractionibus superaret, catameniis vero desinentibus orificium denuo sese constrixisse, atque hydropem sese restituisse, usque dum mensium eruptio reverteret.

10. Tandem in gestatione quando sanguinis circulus in interna uteri facie magnopere implicatur (voluminis ergo, aut ponderis fœtus) effusio facile fieri potest serosæ lymphæ intra parietes uteri, & membranas, ut experientia confirmat; hujusmodi aquæ enim in partu primæ erumpunt statim ac uterus reseratur, easque facile obstetrices cognoscunt, & *Aquas Sylvestres* vocant; interdum ibi maxima copia hujusmodi colliguntur aquæ ut veram hydropem in male affectis mulieribus præsertim inducant, quæ ægras & assidentes perterrit, at feliciter evanescit partus initio, imo ipsum fovent, modo parturientes non sint valde imbecilles.

§. III.

Causæ Hydropis cum hydatidibus.

IN hac hydropis specie uteri cavitas undique innumeris vesiculis, aut hydatidibus repletur ex graciliori tunica contextis, & lymphatica serositate turgidis; modo hydatides illæ racemi more communi pediculo plures simul utero adhærent; modo sejunctim propriis pediculis cum utero nectuntur; modo invicem connexæ per uterum fluctuant. Earum magnitudo intra granum miliaceum, & ovum Columbinum, aut Gallinaceum persistit; contenta lympha limpida est, & diaphana, quæ leni calore modo inspissatur, modo in auras avolat; interdum tamen liquore turgent denso, sanioso, aut purulento, qui hydatides ipsas plerumque rodit.

Aetius (*a*) observationem hujus hydropis posteris communicavit quam Medici diu perscrutari neglexerunt; tandem cadaverum sectiones in hac re satis eos docuerunt merito hujusmodi hydropem recenseri inter uteri hydropes &c.

Omnis difficultas reducitur ad explicandam vesicularum earum generationem, circa

(*b*) Observation Medicinal. Lib. IV. Observ. 220.
(*c*) Marcellus Donatus, *Medic. histor. mirabil. Lib.* IV. *Cap.* 25.
(*d*) Patholog. *Lib.* VI. *Cap.* 15.
(*a*) Medicinæ contractæ *Tetralibl.* IV. *Serm.* IV. *Cap.* 70.

circa quod Tractatum (b) nostrum *De Tumoribus*, & *Ulceribus* pervolvere necesse erit, ubi animadvertimus valde implicitos fuisse, qui olim lymphæ existentiam, & uteri structuram atque vasorum distributionem haud cognoscebant, quod *Aetii*, & *Fernelii* exemplis confirmatur; at nuperrimæ anatomicorum disquisitiones magnopere rem declararunt.

Demonstravi enim in eo Tractatu has hydatides gigni a dilatatis areolis intra vasa lymphatica, & valvulas Sigmoideas, aut semilunares locatis, cum hujusmodi exigua spatia circa vasorum lymphaticorum longitudinem innumera sint, ut & multissima vasa lymphatica; ideoque nil mirum si in hac tunica maxima copia hydatidum nanscisatur, ut omnis cavitas uteri quandoque repleatur.

Hujusmodi hydatides racemi more communi pedunculo coacervantur cum ab eadem parte inflari inceperint; sejunctim vero intumescunt, quando a diversis uteri partibus originem duxerint.

Pediculi, qui hujusmodi racemos cum utero nectunt exuvia sunt internæ tunicæ hydatidum concisæ, dum intumebant; ii vero qui invicem vesiculas jungunt reliquiæ sunt ipsorum lymphaticorum vasorum; quare interdum vesiculæ fluctuantes reperiuntur, quæ increscendo laniarunt pedunculos qui ipsas utero, aut ceteris hydatidibus jungebant.

Hydatidum magnitudo variare solet pro diverso earum incremento; earumdem cavitas modo liquore limpido repletur, qui vera lympha est, ignis vi, dum sponte spissior est, indurescens, verum in auras avolans modo liquidior existat.

Tandem calor uteri illum liquorem pervertit atque corrumpit, præsertim cum heterogeneis moleculis saturetur, ut turbidus, purulentus, fœtidus evadat, & vesiculas ipsas putrefaciat.

Superest causas determinare quæ potis sint in lymphatica vasa stagnantem lympham congerere, quæ interstitia illa nodorum vasorum dilatando hydatides producat.

Evidens enim erit hujusmodi causas easdem esse, quæ Articulo præcedenti in hydrope ascitica sanguinis congestionem induxerunt, hoc solummodo discrimine, quod in eo casu ad sistendam sanguinis circulationem validiores causæ requirebantur, verum ad lymphæ segnem cursum intercipiendum, ejusque vasa comprimenda leviores sufficiunt.

Itaque ea quæ dicta sunt superiori Articulo circa causas sanguinem sistentes, de lympha hic stagnati dicendum videtur, videlicet

1. Syrrhos, ulcera, steatomata, & sarcomata, molæ &c. hujus morbi causas plerumque esse, quare illos affectus plerumque hydatides comitari etiamsi crebrius ab iis ascitis procedat.

2. Verum repentina cellularum lactearum turgentia quæ fœnomenis succedit superius indicatis, quæque dum modica sit solam intumescentiam inducit, quæ tantum lymphæ cursum intercipit, atque hujusmodi hydropem gignit cum impar sit ascitim inducere.

De cetero in hac hydropis specie uteri orificium plerumque obturatur ut in asciti iisdem de causis evenit; interdum tamen reserari debet, si hydatides erumpant, quæ neque utero neve vaginæ adhærebant.

(b) Liv. III. Chap. 2. pag. 459.

§. IV.

Symptomata.

1. IN utraque hydropis specie uterus tumet, atque in diem in ratione augmenti gravior fit, continenter tamen sphericus persistit, & compressioni facile cedit.

2. Quando uteri volumen maximum fit, ægræ difficillime incedunt, neque decumbere facile possunt, distentionis ergo, quam uterus ad utramque partem patitur.

3. Ambæ species mensium suppressionem comitem habent, quæ vel a causis obviis procedere poterit, quæ menses sistere solent, vel a distentione uteri, quæ productionem appendicum venosarum impediant, quæ menstruationem gignere deberent; tandem a continenti infartu cellularum lactearum, quæ vasa venosa periodice comprimere impedit, quod in menstruationis negotio necessarissimum est.

4. Sterilitas consequens est necessarium hujus morbi tum quia uteri os obductum sperma neutiquam intromitti potest, cum etiamsi per uteri orificium intromitteretur, minime potis esset contextum substantiæ uteri valde compactæ penetrare.

5. Volumen uteri valde auctum comprimit reduces internas venas a vulva aut venis illiacis prodeuntes, quæ ab extremitatibus inferioribus sanguinem revehunt, quare consistens in iis partibus cruor serositatem deponit, & œdema producit.

6. In hydrope ascitica dum ab una parte uteri pulsatur ad oppositam partem manui applicatæ pulsus respondet quod fœnomenon improprie fluctuatio dicitur, quod melius Gallice sonat *contre-coup*, & Græco idiomate Α'ντιτυμία; hujusmodi reactio a continuatione dependet aquæ columnæ, quæ ad alteram partem uteri protenditur; deest hujusmodi effectus in hydatidibus, quia aquea columna a vesicularum, aut hydatidum interpositione motus communicationem ad alteram partem intercludit.

§. V.

Diagnosis.

FAcile est distinguere eas uteri species a ceteris abdominis intumescentiis.

1. Ab inflammatione ubi dolor, calor, & febris ipsa adsunt, quibus hydrops expers est.

2. A syrrho in quo uterus inæqualis durus resistens apparet; in hydrope vero rotundus, æqualis, & uniformis conspicitur, & facile compressioni cedit.

3. A steatomate, & sarcomata; nam in omnibus uteri tumoribus uterus pressioni magis resistit, quam in hydrope, verum in hac pulsando ad alterutram partem reactio minime persentitur.

4. A tympanitide cum neque reactio illa in tympanitide innotescat, verum sonus audiatur pathognomonicum tympanitidis tantum indicium.

5. Ab hydrope imi ventris, quia dum hujusmodi morbus uterum lædit facile circumscribitur; non vero in totali imi ventris hydrope, quæ undique ventrem tumefacit.

6. Tandem ascitica hydrops ab ea quæ hydatidibus scatet reactione pulsationis distinguitur, quæ in postrema specie abest.

7. Dia-

7. Diagnosis respectu fœnomenorum quæ hydropem a mola, aut gestatione distingunt, optimum censemus eo mittere lectorem ubi de iis morbis speciatim acturi erimus.

§. VI.

Prognosis.

I. Uteri hydrops curatu difficilis est, nam aquæ spissis atque compactis membranis includuntur, quæ refluxum valde implicant. Neminem latet eam imi ventris hydropis speciem quam *saccatam* appellant ubi aquæ intra peritonei duplicaturam congeruntur haud facile curare posse; ex iis de uteri hydrope facile judicium afferre quimus.

II. Hujusmodi morbus valde periculosus experitur causarum respectu quæ illum inducunt; hujusmodi enim sunt plerumque vitia in uteri substantia locata, quæ vix destrui, aut corrigi possunt, atque continenter morbi restaurationem minantur, modo paullulum ægræ convalescant.

III. Eadem hydropis species maximum detrimentum affert consecutionum ergo, quæ plus minusve uteri substantiam lædunt, aut œdema artum inferiorum inducunt, vel febrem tandem ipsam, aut marasmum producunt.

IV. Experientia enim didicimus uteri hydropem morbum difficilem, periculosum, & lethalem plerumque experiri.

V. Tandem quæ hydatidibus scatet ascitica periculosior evadit, tum quia serositas in vesiculis detenta difficilius refluit, cum etiam curationis ergo quia pauciora adversus hydatides auxilia medicina præstat, quam ad ascitim subjiciendam, ut infra videbimus.

§. VII.

Curatio.

In uteri hydropis curatione duo præsertim veniunt perpendenda; alterum aquas tutiori via evacuare; alterum robur restituere substantiæ uteri atque vitia corrigere, quæ effusioni serositatis occasionem præbent, ideoque morbi regressum præoccupare.

Triplici ratione prima absolvitur indicatio.

I. Urinarias vias aperiendo. II. Alvum ciendo. III. Aut aquis per vaginam ipsam semitam parando.

I. Ad urinas provocandas eadem diuretica usuveniunt, quæ in abdominis hydrope obvia sunt, videlicet,

1. Decoctiones, & apozemata ex plantis diureticis, quas concinno ordine proponemus, quales sunt;

Radices

Eryngium
Asparagus
Bruscus
Anonis
Aristolochia
Rubia Tinctorum
Apium
Petroselinum
Vincetoxicum
} ad ℥j.

TUM

Radices.

Enula Campana
Asarum
Ebulus
Iris nostras
} ad ℥ß.

Folia

Calamintha
Apium
Marubium
Hyssopus
Angelica
Nasturtium Aquaticum
Chærophyllum
Fœniculum
} a m.j. ad m.j.ß.

Fructus

Solanum vesicarium
Alkekengi
} in decoct. a ℨj. ad ℨj.ß.

Baccæ

Rhamnus catharticus } a baccis vj. ad x. vel xij. pro decoct.
Juniperus } ad m. ß. pro decoct.

Cortices

Caparis
Fraxinus
Sambucus
Tamariscus
} ad ℥ß.

Flo-

Flores.

Genista
Sambucus } aliquot pugilli.
Ebulus

Ex quatuor, vel quinque earum plantarum pro libitu selectis eæ decoctiones aut apozemata conficiuntur, quæ viginti, aut viginti quinque tritis asellis superaffunduntur, Salia aperientia nonnulla addendo, qualia sunt

Tartarum Martiale Solubile
Sal Tartari
- - de duobus
- - Martis Riverii
Terra foliata Tartari &c.

eaque idonea dosi per plures consecutivos dies semel vel bis propinando.

2. Secundo succi depurati prodesse solent, qualis est, Succus Chærophylii ad quatuor unciarum dosim, cui additur drachma Salis de Duobus, aut semis Terræ foliatæ Tartari.

Verum Succus radicis Gladioli ad duplicem unciam, cum uncia & semis mannæ dulcificatus prodest.

3. Lixivia ex cineribus parata

Corticum fabarum
Surculorum Genistæ
Ligni Juniperi
Sarmentorum Vitis viniferæ

Tres, vel quatuor drachmæ hujusmodi cineris cribratæ aquæ cyatho, aut decoctione Millepedum diluuntur, verum omnia perfecte commiscendo, postquam cineres fundum petierint, liquore versato, per tres, aut quatuor vices, tres unciæ, quaterve quotidie cum anatina parte Melis, aut Vini albi propinantur.

4. Bolis conficiendis cedunt

Ethiops Martialis, aut Flores Martiales ad gr. x. vel xv.
Pulvis Asellorum ad gr. xv. aut xx.
Sal Tartari ad gr. viij.
Gummi Ammoniacum ad gr. vj. vel vij. cum syrupo quinque radicum omnia commiscendo.

Præscribitur pariter sub forma bolari, pulvis Buffonum exsiccatorum ad gr. xiv. aut xv. cum sufficienti quantitate confectionis Hyacinthinæ subactus.

Magnifaciunt etiam Boracem pulverisatum ad drachmam semis, duodecim granis Croci Orientalis remixtum, & cum succo Sabinæ subactum, at de eo experientiam me latet.

II. Modo hujusmodi medendi methodus frustranea videatur, hydragoga pur-

gantia adhibentur, quæ per alvum aquas expellant, inter quæ tutiora atque magis commendata sunt

1. Jalapa s. p. a gr. xxx. ad L.
   Resina Jalapæ a gr. x. ad xviiij.
   Diagridium a gr. x. ad xv. aut xx.

quæ idoneo syrupo sub pillularum forma subiguntur.

Dosis horum remediorum pro ægrotantium viribus, effectu quem præstant, aut numero exhibitionum dirigitur.

2. Pillulæ sequentes ab Hoffmano proponuntur præstantissimæ, atque tutissimæ.

R. *Rad. Vincetox. pulveratæ. gr.* viij.
Scillæ exsiccatæ, & pulveratæ gr. v.
Nitri purificati, vel Cryst. miner. pulver. gr. x.
M. cum s. q. Syrupi de Rhamno cathartico. f. Bolus pro una dosi.

3. Pillulæ hydragogæ Bontii secundum codicem Parisiensem confectæ a gr. xij. ad xv. aut xviij. optimum effectum præstant.

4. Vinum scilliticum a ℥ ß. ad ℥ j. sæpe propinatum prodest.

5. Syrupus Rhamni Cathartici pariter multum levaminis præstat ab ℥ ß. ad ℥ j. vel ℥ j ß. haustus, & quodam alio purgante remixtum.

6. Tandem Gummi Gutta utiliter adhibetur a gr. x. ad xv. aut xvj. in mortario marmoreo cum viginti quatuor granis Crystalli mineralis contrita & in pinguedinoso jure tepenti diluta.

Eorum remediorum nonnulla stomachum lacessunt, & vomitum excitant, quod compescitur facile superbibendo poculum pinguedinosi juris vituli ebulliti.

III. Incassum denique hujusmodi auxiliis tentatis, reliquum est orificium uteri relaxare, ut facile aquæ per hanc viam exitum inveniant, vel in extremo casu intromitti poterit pertusus canaliculus qui certam lymphæ exeunti semitam paret.

Hac de causa usuveniunt:

1. Injectiones vaginæ ex decoctionibus emollientibus Malvæ, Althææ, Brancæ urcinæ additis mucilaginibus seminum Lini, Psylli, admonendo ægras ut idoneo positu decumbant, quo diu valeant illas in utero retinere.

2. Suffumigia per sellam familiaricam recepta, modo tubuli ope ad uterum pertingant, utilissima evadunt.

3. Intromissio spongiæ, aut pulvini filo nexi, & mucilaginibus imbuti seminum Lini, aut Psyli ad uteri usque orificium protracti, bis in die restituti non parum juvat.

4. Modo suspicemur orificium uteri satis laxatum fuisse paullatim uterum succutitur, ut aquæ, proprio pondere adjutæ, valeant sibi pandere viam, qua de causa vomitum, aut sternutationem excitare fas erit ægras admonendo ut crebre saliant, vel saltem scalæ gradus junctis pedibus descendant; verum clysteria stimulantia intromitti debent, aut acria pessaria quæ intestina, atque vaginam lacessant, tandem obstetrici jubere, ut digito intromisso si liceat uteri ostium aperiat, quod interdum evenit.

5. Postquamquod, inutiliter his omnibus artis subsidiis adhibitis, potissimum erit cavum specillum perforatum, in extrema parte globulo instructum intromittere, quod

quod cum facile obtineatur in urethra viri valde reflexa, facilius in uteri orificio obtinebitur, quod directe pergit.

6. Hac instrumenti introductione peracta aquæ penitus evacuabuntur; modo translucidæ appareant, tubulum removere poterimus; at si turbidæ, saniosæ aut fœtidæ erumpant instrumenti illius auxilio, injectiones impellentur ex decoctione hordei, melle rosato, aut decoctione radicis Aristolochiæ confectæ, usque dum interna uteri facies perbelle detersa videatur.

7. Cujusve generis sint erumpentes aquæ, per aliquot dies injectiones patrari debebunt, cum aquis thermalibus, quæ uteri elaterium substineant, atque orificium patulum conservent. Aquæ illæ *de Barege* prestantiores videntur, at earum defectu substui poterunt illæ *de Bourbon*, *Balaruc*, aut *Plombieres*.

8. Tandem uno eodemque tempore causis consulere debemus, quæ hydropem produxerunt, videlicet obstructiones tollere aperientibus remediis, quæ priori hydropis curationis Articulo proposuimus; verum cetera vitia compescere idoneis remediis iis præsertim quæ menses revocare potis sint supressos, emenagoga seligendo *Cap. IV. Lib. I.* indicata.

IV. Hydropis respectu quam hydatides faciunt; parum vel nihil juvat in ea morbi specie specillum uteri orificio apponere, cum aquæ in specialibus vesiculis detineantur, verum si earum nonnulle disrumpantur, parum utilitatis afferant ratione habita innumeris quæ clausæ supersunt; itaque cum me lateat rationem expellendi; aut conscindendi hydatides, pro incurabili hujusmodi species habenda est; rarissimo tamen mulieres aggreditur, vel si umquam, experientia docuit eam diu perferre posse ægræ citra gravem noxam.

CAPUT IX.

De uteri Tympanitide.

§. I.

Descriptio.

Evenit quandoque uterum inflari, tumefieri, atque resilire ut in vulgari hydrope citra pondus aut dolorem, in hoc casu minime a pulsu reatio persentitur, quam *Antitypiam* dicunt vel fluctuationem appellant in ascite obviam, tamen pulsando *tympani* sonitus oritur, qui nomen huic morbo *tympanitidis* præbuit.

Tunc menses deficiunt quorum suppressio tumori uteri conjuncta ægras frequenter decepit, ut fœtu esse graves sibi suaderent, & obstetrices ipsas in auxilium vocarent; at a magno flatu sicco quandoque, quandoque a seroso, aut a sanioso effluvio prosecuto omnis gestationis suspicio evanuit.

Hujusmodi est *vera tympanitis* quæ *continens* etiam appellatur; eam esse constat, aeris retenti congeriem in uteri cavitate interdum humoribus non remixtam, interdum latice quodam copulata in explosione pariter fluxuro; rarus est morbus, neque multe observationes illum confirmant.

Ei affinis videtur & magis obvia affectio illa quæ nonnullas mulieres de cetero bene constitutas aggreditur, quæ dum truncum anterius inclinant aut uterum comprimunt flatus expellunt; at ii minori cum impetu exeunt, neve ullum comitem habent fluorem, quare tympanitis *vaga* appellatur.

Cum tympanitidis hujusmodi species inter se non parum differant eas sejunctim

ctim examinabimus; imposterum distincto articulo locuturi erimus de uteri intumescentia, quæ plerumque partum consequitur male curatum.

ARTICULUS PRIMUS.

De Tympanitide vera seu persistenti.

§. I.

Causæ.

PErlongum foret omnia referre quæ medici veteres excogitati sunt ad hanc flatuum colectionem explicandam, quæ uterum in tympanitide replet, verum inutile evaderet ea enunciare cum prorsus futilia videantur; satis erit animadvertere continentem tympanitidem numquam aggredi nisi in confluentia ambarum subsequentium causarum.

1. Quando post partum matricis parietes imperfecte coarctantur, neque uteri cavitatem imminuunt tensæ, & campactæ persistendo etiam utero evacuato, quem externus aer cito replet.

2. Quando in eodem statu orificium uteri perfecte obturatur ut exitum aeris in uteri cavitate detenti penitus intercludat.

Primum parvi faciunt ægræ hujusmodi expansionem, quæ pro necessaria gestationis consecutione habent, quam uterus nonnihil tumens relinquat; verum medici, & obstetrices a prima mensium eruptione ipsam evanescere sibi suadent.

At aliquot mensibus transactis citra ullam catameniorum eruptionem; dum sedulo magis morbum perscrutantur, & regionem hyppogastricam conspiciunt rotundam, tumidam, atque tensam, facile sibi suadeant mulieres fœtum gerere, quod præsertim facile credunt, quæ infantes parere maxime cupiunt.

Quam ob rem pro morbi explicatione reliquum est duplicem conditionem sancire, quæ una illum producit.

Quare I. Certum est uteri parietes nisi subsequenti duplici de causa compactos, at tensos persistere, ut vacuam cavitatem efforment; *primum* enim dum parietes ii phlogosi laborant, quæ turgentiæ vasorum ergo impedit quo minus coarctari possint; *alterum* dum ipsi convulsione imperfecta, aut erethismo corripiuntur ut eumdem pene effectum inducant; duplex hujusmodi uteri status consequitur plerumque difficilem, & laboriosum partum in quo uterus multum passus sit, atque diu vehementioribus succutionibus obnoxiosus fuit.

II. Evidens pariter est uteri orificium minime sub lochiorum fine coarctari in eo duplici statu parietum indicato, phlogosis ergo quæ ei communicatur.

III. Tandem certissimæ observationes ostendunt veram tympanitidem mulieres plerumque aggredi, quæ dum mensibus gaudebant, externo frigori, & inopinato se exposuerunt; facile enim est in hoc casu perspicere aerem in dilatato utero insinuari, ejusdemque cavum replere, postquam quod, de repente obturato uteri orificio, aerem ibi commorari, modo ostium non reseretur, quod raro evenit.

Ex iis consequitur: 1. Veram uteri tympanitidem plerumque partum, aut abortum consequi.

2. Ipsamque nisi post laboriosum, difficilem, dolorosum partum apparere, quando uterus valde labefactatus, atque lacessitus fuerit.

3. In-

3. Interdum etiam modo ægræ ſubito frigori ſe exponant, aut menſtruo tempore, ubertoſis catameniis fluentibus, pedes aqua frigida luant, eodem corripi incommodo; at in hoc caſu rara vel levis ſi unquam tympanitis apparet; ea omnia experientia, atque obſervationes confirmant.

§. II.

Symptomata.

1. VEra tympanitis, ut hydropem facere obſervavimus, corporis inceſſui officit, impeditque quominus ægræ anterius truncum valeant inclinare, morbus tamen cum a retento aere tantum procedat, dolore, calore, atque pondere expers evadit.

2. Egræ itaque ad utramque partem libere decumbere poterunt citra ullam a pondere noxam.

3. Dum aer in utero retentus internos parietes comprimit, lacteæ veſiculæ, & appendices venoſæ inflari aut dilatari renuunt ut in menſtruationis negotio neceſſum eſſe *Lib. I. Cap. II.* vidimus, qua de cauſa menſes abire debebunt.

4. Interdum in hoc morbi ſtadio nihil ex utero erumpit, neque ulla ſeroſitas effluit, nondum ſanguinis, aut lymphæ circulo intercepto; neque ex lacteis veſiculis obductis ullus ſtillat liquor, quare tunc tympanitidem *ſiccam* appellant a ſolo aere in utero congeſto derivatam; hujuſmodi tympanitides plures auctores infra indicati (*a*) obſervarunt.

5. Interdum vaſa ſanguinea, & lymphatica ſanguine, & lympha affluenti turgida nimis, ſeroſitatem aliquam effundunt, aut lacteæ cellulæ imperfecte obturatæ uterinum lac ſuppeditant: in hoc caſu tympanitis *humida* appellatur, eaque non a ſolo aere, ſed a lymphaticis, & lacticinoſis humoribus originem ducit, qui modo translucidi, modo turbidi cum aere ſimul ab utero exeunt; hujus tympanitidis ſpecies infra alii nonnulli Auctores (*b*) præſeferunt.

6. Ægræ impares evadunt fœtum concipere, nam perſiſtente tympanitide uteri orificium perbelle obturatur; interdum etiam jam ſanato morbo diu ſteriles perſiſtunt, cum non exiguum temporis ſpatium requiratur antequam interna uteri facies a *ſicca* tympanitide areſcens emolliatur; totidemque temporis antequam areſcat poſtquam ab umida tympanitide nimis laxata fuerit.

7. In utraque tympanitidis ſpecie ſupreſſi menſtrui ergo ægræ quamplurimis paloris, atque geſtationis fœnomenis fiunt obnoxiæ, quod non parum auget in iis conceptionis ſuſpicionem.

8. In vera tympanitide uterus perbelle rotundus fit, quam configurationem ſane ſuſcipere debet modo quaqua verſus ab incluſo aere prematur; pulſibus vero tympani modo perfecte reſpondet; tandem volumen augetur, aut imminuitur prout ægræ plus minuſve caleſiunt, aut frigeſcunt; calor enim detentum aerem rareſacit, frigus ipſum condenſat.

Uſque adhuc expoſitæ tympanitidis deſcriptioni unum tantum objicitur, videlicet tympanitidem interdum maximum volumen adpiſci, quod a modico aere poſt partum intromiſſo minime oriri poſſe arbitror.

De

(*a*) Valeſcus de Taranta, *Philonii Lib. VI. Cap.* 15. Matthæus de Gradibus, *Comment. in Nonum Rhaſis* Cap. *De Mola*. Thadæus Dunus, *Lib. Miſcellaneorum Cap.* 8. Rembertus Dodonæus, *Obſervat. Medicinal.* 49. Mauritius Cordæus, *Comment.* 3. *iu Lib.* I. *De Mulieribus Hyppocratis*, Philippus Hœchtetterus, *Decad. V. Obſervat.* 4. Ambroiſe Parè, *Liv. XXV. Cap.* 34. Philippus Salmuthus, *Cent. II. Obſerv.* 57. Reinerus Solenander, *in Conſil. Medicinal.*

(*b*) Alexander Benedictus, *De curandis morbis*, *Lib. XXV.* Chriſtophorus a Vega, *Art. Medend. Lib. III. Sect.* 10. *Cap.* 31. Laurentius Joubertus; *Cap.* 13. *De nrinis.*

De eo tamen: 1. Incertum exemplum afferunt; unicam enim veram tympanitidem mihi liquit observare, ubi uterus magnitudinem superabat a tertio, vel quarto mense gestantis uteri; volumen sane interdum variat, verum nisi a rarescentia, aut densitate aeris id procedit prout, calori, aut frigori se subjiciunt ægræ.

2. Si unquam enim hujusmodi tympanitides appareant id humidam potius respicit cum hydrope ascite copulatam, tuncque maximum uteri volumen aquarum copiæ tribuitur, non aeris quantitati, quæ in ea cavitate minime augeri quit.

§. III.

Diagnosis.

I. VEra tympanitis, atque persistens uteri voluminis ergo ceteras hujus partis intumescentias emulatur, syrrhum nempe, steatoma, sarcoma, hydropem, gestationem, molam &c. ab iis tamen differt multiplici ratione, ut infra facile cognoscemus.

1. A syrrho differt qui tumor inæqualis est, angulosus, durus, resistens; ipsa vero rotunda, æqualis, mollis apparet atque pressioni facile cedit.

2. Steatoma vero, atque sarcoma etiamsi syrrho molliora sint, tympanitide tamen compactiora sunt; verum pondere suo hypogastrum gravant non vero tympanitis.

3. Hydrops ascitica distinguitur fluctuatione, quæ pulsando cognoscitur, & in tympanitide deest; tympanitis vero sonum edit, nullum tamen hydrops, quod postremum signum sat erit, ut tympanitis a syrrho steatomate, & sarcomate facile distinguatur.

4. Signa vero diagnostica quæ hujusmodi morbum a gestatione, aut mola distinguunt speciatim venient perpendenda, ubi de mola, aut gestatione diserturi erimus.

II. Opportunum videretur ad perfectam diagnosim instituendam, siccam ab humida tympanitide distinguere, at id neque facile est, neque valde necessarium videtur tum ad prognosim cum curationem rite instituendum.

§. IV.

Prognosis.

1. CUm tympanitis constans obstaculum ad uteri orificium locatum supponat, quod aeris regressum impediat; patet enim idem officere seminis introductioni, quare sterilitas erit consequtura.

2. In sicca tympanitide aer qui uterum inflat parietes exsiccat, & callosas reddit; in humida vero affluens serositas faciem uteri internam nimis humidat, ut interdum putrefaciat; quare veterrimę tympanitides vel labefactant matricem, vel fœcunditati officiunt, post valetudinem etiam obtentam.

3. Nihilo secius mulieres interdum procul graviori incomodo morbum diu perferre valent, vel saltem ipsum facilius quam hydropem perferunt, quod præsertim de sicca tympanitide intelligendum est.

4. Itaque valetudinem quam citissime sollecitare nostrum erit non jam resolvendo cum aer nequeat per hiatus vasorum resorberi, sed orificium uteri reserando, ut aer facile per hanc viam exeat.

5. Interdum casu fortuito ventrem comprimendo, aut truncum inclinando obstaculum citra uteri collum locatum superatur, quandoque etiam obstetrices

putati

putati partus ergo advocatæ ostium digitis (*a*) aperuerunt; at ea non sunt magni facienda; morbo enim recognito ei efficaciter mederi oportebit.

§. V.

Curatio.

Cum certissimum sit aerem in utero detentum resorberi non posse, aut dissipari resolutionis methodo, ideo futilia evadunt resolventia, aperientia, diuretica, & carminativa, quæ veteribus mos erat exhibere; idcirco aeri exituro semitam per uteri orificium parare necesse erit, tres subsequentes indicationes implendo, postquam vitia uteri dempta fuerint quæ morbum produxerant.

Prima enim indicatio erit relaxare, & emollire orificum uteri, quod obtinetur, ut in hydropis curatione ostendimus, præscribendo,

1. Semibalnea tepentia ex decoctione radicum, & foliorum Bismalvæ, Malvæ, Brancæ urcinæ, verum ægras hortando ut eas decoctiones spongiæ subtilioris auxilio intromittant vaginæ ostio.

2. Injectiones tepentes secundum locum habent, ex eadem decoctione patratæ, cui addi poterit mucilago seminum Lini, aut Psylii idoneo positu decumbendo ægræ.

3. Suffumigia per sellam familiaricam in vagina recepta tubili ope ex vapore tepenti ejusdem decoctionis.

4. Tandem efficaciora experiuntur, atque minus molesta pessaria ex vetustiori tela confecta arcte involuta, cujus extremitas mollior sit, & fimbriis laciniata ne uteri orificium offendat, verum ex illa decoctione imbibuntur, vel si lubeat simplici mucilagine seminum Lini, aut Psylli; pessariorum loco usuveniunt pulvini filamentorum filo connexi, qui eodem liquore imbuti vaginæ fundo, aut uteri collo applicantur.

II. Secunda, quæ nobis se præbet indicatio est orificium uteri dilatare modo satis emollitus videatur, id obtinetur valde ægras sucutiendo.

1. Necesse enim est erit eas ad vomitum aut sternutationem excitare; irritantibus clysteribus intestina lacessere, aut vaginam pessariis acrioribus stimulare, quæ uteri etiam contractiones sollicitent, saltusque jubere; tandem obstetrici præcipere, ut digito intra vaginam intromisso leniter collum uteri agitent, aut secutiant, quantum necessarium videtur ad ejusdem aperitionem.

2. Modo prima vice effectum non obtineamus emollientium usum reiterare ter quaterve fas erit, at hujusmodi methodus, quæ in uteri hydrope utilis plerumque evadit, in uteri tympanitide frustranea experitur, quia aer minus commovetur secutionum impulsu, quam aqua in hydropico utero detenta.

III. In-

(*a*) Valescus de Taranta, *Philonii Lib. VI. Cap.* 15. Matthæus de Gradibus, in *Comment. ad Caput de Mola* idem refert de uxore sua.

Cui addi poterunt sequentia Carmina a Jasone Pratensi composita *Libell. de Parienti, & Partu Cap.* 2.

Venter cum tumuisset Acciellæ
Septem mensibus & novem diebus,
Cœpissetque lien parum dolere,
Acciri jubet illico obstetricem,
Quæri fasciolas & apparari,
Sperato puerum editura partu,
Mox inter medias manus ministræ,
Laxo poplite, cruribus levatis,
Lucinam ingeminans quater pepedit.

III. Incassum iis auxiliis adhibitis tertiam indicationem implere oportebit, aeri semitam parando, specillum cavum introducendo, iis constanter cautelis adhibitis, quas praecedenti articulo animadvertimus.

IV. Postquamquod modo solus aer explosus fuerit, tubuli illius auxilio uterum injectabimus, cum decoctione Radicis Althaeae ad emolliendam intus matricem aeris mora arefactam; si vero saniosus liquor turbidus, spissusque cum aere simul exitus fuerit, injectiones parabuntur ex aqua hordei & melle rosato ad uterum detergendum; verum cum decoctione radicis Aristolochiae si aquae foetidae fuerint.

Hac ratione aegrae valetudinem recuperabunt; si lubeat regressum praeoccupare morbi, & uteri morbosam dispositionem corrigere, serum lactis depuratum, apozemata, aut decoctiones amaras, aquas ferrugineas, balnea, & semibalnea exhibere oportebit in pessariorum emollientium usu persistendo, quae flexibilitatem conservent, atque occlusionem orificii impediant.

ARTICULUS II.

De Tympanitide vaga.

§. I.

Causae.

TYmpanitis, quae vaga appellatur communis est morbus, quem tamen nonnullae mulieres interdum fateri verentur, adoritur ipsa in confluentia ambarum subsequentium causarum.

1. A tensione nempe & rigiditate parietum uteri, qui invicem remoti ampliorem spatium relinquunt.

2. A tensione seu rigiditate marginis orificii matricis, quae impedit quominus complete occludi queat.

Ambae hujusmodi causę neminem latebit valde affines esse, ipsae plerumque procedunt a naturali calore, aut siccitate, crebrius tamen a suppressione, aut laboriosa menstruatione, quam confirmat vasorum plethora, quae tensionem, & rigiditatem parietum, aut orificii illius inducit.

In hoc casu uteri orificium oscitans externum aerem in sua cavitate facile recipit, qui ibi moratur usque dum parietes appropinquentur corporis contorsionis aut ventris compressionis ergo, quae valeant protinus, aut per vices illum expellere, aut, desistente corporis succussione uterus denuo aere repleatur, nisi in similibus circumstantiis erupturo; idcirco uterus tunc perbelle aemulatur follim, qui aerem una expellere, & recuperare facile scimus.

§. II.

Diagnosis, Prognosis, & Curatio.

DIagnosis. Hujusmodi morbum haud facile erit cum ceteris uteri morbis confundere; aegras enim sedulo percontando cito innotebit.

Prognosis. Plures mulieres patienter hanc aegritudinem sustinent, cum nullum plerumque grave incomodum persentiant, quod remedia poscat, mihi videtur tamen generationi hujusmodi morbum officere, tum quia uterus arescens per-

pervertit spermatis virtutem, cum etiam quia semen per uteri orificium refluit antequam mulier concipiat:

Curatio. Quotiescumque de hoc morbo agatur alterutram subsequentium medendi rationum prosequi debebimus.

I. Si ille enim a mensium suppressione procedat eos revocare necesse erit aperientium, & emenagogorum exhibitione, quæ Lib. I. Caput IV. exposuimus.

II. Contra vero si a tensione, calore, aut siccitate uteri spuntanea originem agnoscat, remedia humectantia, & refrigerantia tum intrinsecus, cum extrinsecus adhiberi poterunt pluries sane recesita.

ARTICULUS III.

De uteri expansione parietum augmento.

DAntur nonnullæ mulieres in quibus uterus inflatur a tunicarum crassitudine, etiamsi tumore uterus expers sit, aut alio externo corpore in sua cavitate detento.

Hujusmodi fœnomenon partus plerumque consequens est; scimus enim in gestatione membranas uteri valde a vasorum intumescentia inspissari, at ea crassitudo post partum evanescit cum lochia subsecutura vasa depleant, & membranæ proinde proprii elateri auxilio paullatim ad naturalem crassitudinem revertant.

Nihilominus solæ naturæ non est opus relinquendum, puerperarum enim abdomen obstetrices & assidentes solent pressione coarctare.

Ex iis enim concluditur facile posse uteri membranas crassiores quam par est persistere, uterumque tumentem.

1. Quando menstrua, vel cito desistant, vel per intervalla, aut exigua copia erumpant.

2. Quando juvenes parturientes & inexpertæ pati nequeant post partum tenias, quæ ventrem vinciant.

3. Quando mulieres delicatiori donatæ contextu necessario membranæ illo careant robore, atque difficilius exuberans sanguinis exprimatur.

4. Tandem quando ætate constitutæ erunt, ut membranæ flexibilitate deficiant, ad uteri occlusionem necessariam.

In omnibus iis casibus suadendum est facile posse a partu membranas illas inflari, ut experientia confirmat.

Quandoque evenit mensium ubertatem quæ partui succedit, novos partus, aut lochia hujusmodi intumescentiæ mederi; at modo frustraneum hoc evadat auxilium amplum abdomen patienter ferre necesse erit, modo aperientia emanogoga, balnea, aut semibalnea, vel aquæ thermales levamen non afferant, quod raro sperandum erit.

CA-

CAPUT X.

De uteri descensu.

§. I.

Descriptio, & Differentiæ.

IN naturali statu uterus centrum pelvis occupat, fundus paullum ossa illei superat, collum circa ossa pubis inferius nonnihil locatur, in hoc casu collum posterius rectum respicit, anterius vero vesicæ adhæret, reliquum uteri corpus lateraliter propinquis partibus a simplici cellulari contextu nectitur; tandem cum vaginæ fundo continuatur, imo ejusdem collum ab ipsa vagina circumcingitur ita, ut nonnihil porrigatur.

Hujusmodi positus tamen citra morbum in diversis subjectis variare potest, at hujusmodi varietates in sanitatis statu lævissimæ sunt, eæque nisi in triplici subsequenti casu, crebrius præsertim in duobus posterioribus eveniunt, ut ægrotantium, & medicorum attentionem poscant.

Primo. Id accidit quando uterus nonnihil labitur ut prope vulvam conspiciatur; hujusmodi status *incipiens descensus* dicitur, quem nulla fœnomena consequuntur graviora, & plures mulieres infestat, quæ multos infantes pepererunt; eumque respiciemus quasi vulgarem uteri statum, ubi a statu naturali nonnihil deflectit.

Secundo. Quando uterus in medio vaginæ se profert ad ejusdem usque orificium, cum tunc dolor aggrediatur, pluresque lædantur functiones, ideoque verus morbus gignitur qui *incompletus* uteri *descensus* appellabitur.

Tandem *tertio* venit perpendendum ulteriorem descensum, qui vaginæ orificium aperit, ut uterus extra vulvam interdum se prodat circa fœmora; tunc sane uteri *descensus completus* existit: singuli hi casus gravem sane morbum constituunt, tunc ægræ pondus, atque tumorem in affecta parte persentiunt, difficilius incedunt, vel pedibus stant; in posterioribus duobus crebre mingunt, moleste tamen; difficulter fæces excernunt; tandem penitus tum matrimonii usus cum conceptio impeditur.

§. II.

Causæ.

VEteres medici autumabant uterum quatuor ligamentis substineri, duo lata cum lumbis connexa, terretia vero ligamenta, quæ a lateribus dextrorsum, & sinistrorsum originem habent, alterum nexum facere; ipsa enim postquam per annullos musculorum abdominis transierunt, inseri utroque inguine.

Autumabant simul lata ligamenta fulcra esse matricis, quæ descensum impedirent; terretia vero in hyppogastri centro uterum detinere ne ad alterutram partem deflecteret.

Quare sanciebant nunquam uterum prolabi nisi lata disrumperentur ligamenta, aut relaxarentur valde, & terretia valde labefactarentur.

At nova anatomicorum inventa satis ostendunt hujus theoriæ futilitatem; lata enim ligamenta ab expansione procedunt Peritonæi, quæ extrinsecus obtegit uteri fundum, & lumbis nectitur, ubi mesenterium ipsum adhæret; idcirco mem-

membranam laxam ipsa æmulantur, quæ minus valet matricem sustentare; ligamentorum vero terretium respectu præter positum qui rei nostræ minime favet, potius ipsa matricem deprimerent; denique ex laxiori contextu arteriarum, & venarum simul coalitarum coagmentantur, ut, hac etiam de causa, minus foveant, uteri firmitatem, ne alterutram partem versus deflectat, mediumque hypogastri teneat, quod tamen raro evenit.

Ex iis enim deducitur uterum a vaginæ fundo substineri, & intra ipsam porrigi digiti transversi dimidium; corpus vero uteri pro magnitudine impediri longius incedere; consequitur enim nisi a majori vaginæ distensione, vel facili dilatabilitate matricem prolabi propriæ gravitatis etiam auxilio, vel alia accidentali de causa; idcirco ad sanciendam veram descensus uteri theoriam duo veniunt perpendenda, *alterum* est causas pandere quæ vaginæ fundum dilatare valent, ut uteri corpus facile recipiat; *alterum* accidentales determinare causas quæ potis sint uterum in vaginam impellere, ejusque resistentiam superare.

I. Ad primum quod attinet certum est vaginam nisi tribus subsequentibus de causis dilatari.

1. Vel a naturali conformatione, quæ in diversis subjectis diversa est, ut diversam magnitudinem membra referunt.

2. Grandioris fœtus hydropici, hydrocephali, deformis ergo, qui duplicatus erumpit &c. atque vaginam magnopere distrahit.

3. A laborioso partu in quo obstetrix imperita plerumque manu, aut ungue, in extrahendo fœtu, aut placenta vaginam dilatavit.

At vaginæ fundum citra ullam distractionem sponte laxum, aut emollitum interdum reperiri potest, ut uteri descensum promoveat, quod in duplici casu contingit.

1. Quando ægræ graciliori temperamento donatæ sunt, aut partium elaterium amiserunt, eademque pollent natura vaginæ tunicæ, facile dilatabiles, & fibris muscularibus laxioribus scatentes.

2. Quando fundus vaginæ jamdiu lymphatica serositate fœdatur, quæ ab utero stillat, ut in albo fluori continenti & veterrimo oriri solet.

II. Quæ adhuc dicta sunt circa causas uteri descensus rationibus non solum, verum observationibus fulciuntur sectionum cadaverum earum, quæ ab hoc morbo discesserunt; at facile cognoscitur eas rationes nondum potis esse ad hujusmodi descensum producendum, modo alia de causa uterus inferius non impellatur; sane ejusdem pondus constans causa est ejus depressionis, imo citra maximam vaginæ distensionem satis erit ut uterus inferius quam par est decidat, nunquam tamen nisi efficaciores superaddantur causæ, quæ obstacula superent, verum descensum parere poterit.

Innumeræ sunt hujusmodi causæ sancitæ experientiis, & exemplis intestinorum confirmatæ, ut de Epiploo prolapso in homine evenit, hujusmodi sunt

1. Tussis crebra, atque vehemens in pertinaciori rheumatismo, aut asmatico affectu.

2. Sternutatio nimia, quæ consequatur cerebri rheuma, aut ab usu nimio Nicotianæ excitetur.

3. Vomendi conatus qui necessario post epulam concitatur.

4. Ponderis sublevandi nisus.

5. Dissenteriæ, & tenesmi diuturnioris pruritus.

6. Casus interdum, præsertim dum venter labefactatur, aut ictibus læditur.

7. Magna vocis elatio, atque ullulatus doloris, aut sævioris animi pathematis ergo concitatus.

Animadvertendum est causarum enunciatarum respectu, quod cum superallatę

vaginæ conditiones non sufficerent ad descensum uteri producendum, nisi altera de causa uterus prolaberetur, tamen neque hujusmodi posteriores causæ pares essent nisi vaginæ dilatabilitas simul concurreret, quare a duplici causarum genere descensum oriri constat.

§. III.

Symptomata.

I. IN uteri descensu positus sine figuræ mutatione immutatur; collum primo vaginam intrat, inde uteri corpus, quod ab obversa vagina circumcingitur.

II. Ægræ morbi initio parum molestiæ persentiunt cum modica sit distractio, tum uteri cum vaginæ; utrumque, augetur in ratione depressioris descensus, & tunc in eadem ratione pondus, atque dolor aggrediuntur sæviores necne.

III. Quo magis uterus deprimitur, eo difficilius ægræ incedunt, etiamsi properando caveant ne coxis uterum lædant.

IV. Quamvis descensus incompletus fiat, quando uterus ad orificium vaginæ tantum pertingit; vesica tamen comprimitur a propinquo uteri collo ut ægræ crebrius, & moleste mingant, compressæ urethræ causa.

V. Fæces pariter difficulter excernunt, quando collum transversim locatum rectum comprimat.

VI. In hoc statu menses persistunt, cum nulla ratione intus uterus lædatur; at cum sanguis compressionis ergo difficulter evehatur, atque revehatur, ideoque menses plerumque in continentes degenerant, aut hæmorrhagiam lethalem interdum inducunt.

VII. Hujusmodi morbum comitantur albi fluores serosi, quia sanguis dum uteri vasa replet sinit lymphæ eruptionem, quæ plus minusve uberrima apparet in ratione majoris, vel minoris descensus.

VIII. In completo descensu vesica crebre labitur & ipsa, quod confirmat unica (*a*) Ruyschii observatio; imo collum interdum cum utero decidi posse obstendit Enricus de Heers (*b*).

IX. Observavimus jam sanguinem difficulter a prolapso utero devehi in completo præsertim descensu, quod de lympha pariter intelligendum erit: nil mirum ergo si in hoc statu uteri volumen augeatur; hujusmodi intumescentia de repente fit, & inflammationem interdum gignit, in gangrænam desituram; modo serius intumescat, syrrhus pertimescendus est, & cancer quandoque.

X. Tandem in uteri completo descensu lotium ab urethra erumpens per totum uteri ambitum disperditur, ut superficialem ulcerosam excoriationem inducat, & ulcera ipsa quæ in gangrænam sæpissime desinunt.

§. IV.

(*a*) Thesaurus Anatom. VIII. num. 102.
(*b*) Observat. Medic. *Observat*. 22.

§. IV.

Diagnosis.

HAud facile est uteri descensum ut jam admonuimus cum ceteris vaginæ excrescentiis, aut productionibus confundere, vel cum uteri obversione, quæ satis extra orificium intra vaginam conspicua fit.

Patebunt signa, quæ excrescentias, & productiones vaginæ ostendunt *Capite sequenti*, ubi hujusmodi species explicabuntur; ibique obversionis causæ apparebunt, & rationes distinguendi uteri descensum, qui eos comitatur morbos, a legitimo descensu.

In præsentiarum posteriorem descensus speciem determinare sufficiet; signa ejusdem præcipua sunt uterum anterius graciliorem esse quam posterius; levigatum, firmum, & vasis sanguineis magis interspersum; rima transversim instructum, ubi menstruus stillat sanguis, modo mulieres adhuc menstruis donentur; tandem corpus uteri circumvestiri, ut digito facile cognoscitur, a propinqua vagina.

§. V.

Prognosis.

UT rite prognosim instituamus diversos uteri status animadvertere necesse erit.

1. Modo descensus incipiens videatur, videlicet, dum uterus parum prolapsus sit, levis morbus est, periculo vacat, ut nullo adhibito pessario, uteri restitutionem facile sperare liceat.

2. Quando descensus jam confirmatus sit, sed incompletus modo uterus trans vaginæ orificium non decidat, facile reduci poterit, at pessarium utero apponere necessum erit, modo ægræ non malant diu decumbere, interdum tamen & decumbentibus ægris orbiculus locum habet.

3. At si completus fiat descensus, videlicet uterus penitus intra vulvam decidat, vel quod deterius est, extra vulvam prolabatur, modo cito medici auxilium ægræ poscant facile restituitur, neque interest tunc, quod ægræ diu lectulo detineantur, apponere, sat erit orbiculum quod novum prolapsum impediat.

4. Tandem si ægræ valde desides sint, neque prolapso utero nullum remedium ferant, inflatur, indurescit, ut reduci amplius nequeat; tunc facile uteri superficies exulceratur ab acre superaffuso lotio; hujusmodi exulcerationem consequitur gangræna, quæ celerrimos progressus ostendit, cui sola uteri amputatione reliquum est mederi.

5. Idem patrare necessum erit modo prolapsus uterus in syrrhum, aut cancrum degeneret, quod tamen raro contingit: non desunt tamen exempla a medicis tradita; hujusmodi operationes valde periculosæ experiuntur, atque plerumque funestum habent eventum, ideoque nisi in evidenti mortis periculo sunt amplectendæ, imo conveniunt modo nulla supersit medendi ratio, verum (a) auctores fide dignissimi amputationem uteri commendant.

(a) Aetius, *Tetrabibl* IV. *Serm. IV. Cap.* 76. Paulus Aegineta. *Lib.* III. *Cap.* 72. & *Lib. V. Cap.* 2. Berengarius Carpus, *in Isagoge anatomica*. Marcus Gatinaria, *Practic. Cap. de exitu matricis*. Anton. Benivenius. *Observat. Medicinal. Observat. IX.* Christophorus a Vega. *Comment. ad Aphorism.* 18. *Lib.* VIII. Ambroise Parè, *Livre* XXIV *Ch.* 48.

6. Consequitur uteri descensum nedum lethalem morbum esse, modo uterum reduci possit; non desunt enim innumeræ mulieres, quæ diu absque gravi periculo illum perferunt.

7. Certum tamen est molestum evadere uteri descensum, atque menses sistere, flores albos gignere, conceptionem implicare, & desides mulieres reddere.

8. Generice facilius convalescunt ægræ modo recenti, & incompleto uteri descensu laborent, quam si veterrimo & completo; facilius vero juvenes, quam ætate constitutæ, aut cacheticæ.

9. Completus descensus quando uterus restitui nequeat, plerumque successive in inflammationem, exulcerationem, gangrænam, syrrhum, & cancrum degenerat, multum periculi conjunctum habet, & mortem ipsam frequenter inducit.

§. VII.

Curatio.

RAtio medendi uteri descensus una constanter est, variat tamen pro diverso morbi gradu.

I. Si uterus nondum prolapsus sit, solummodo inferius nonnihil porrigatur, magis quam in statu naturali, adstringentium usu, quæ valeant fundum vaginæ constipare ut magis descendenti matrici resistere, non parum morbi progressus intercludit.

Ea diversimode adhibentur.

1. Vel injectiones vaginæ tres quaterve in die reiterantur, ex decoctione confectæ

Radicum Tormentillæ
Bistortæ
Consolidæ majoris

Florum Bursæ Pastoris
Verbenæ
Equiseti
Mille-Folii

Rosarum Rubrarum
Damascenarum

vel si decoctio fieri velit efficacior conflatur ipsa ex

Corticibus Malicorii
Balausti
Nucibus Cupressi
Capsulis Glandium

Ex tribus, vel quatuor eorum simplicium selectis cum aqua communi, vel vino albo, aut aqua de *Mareschal* decoctio illa conficitur, quæ tepida intromititur, modo ægræ idoneo positu decumbant.

2. Fomenta impendi possunt, quæ applicantur spongiæ auxilio eadem decoctione imbutæ, idque tutior est, & efficacior methodus, nam remedia diu persistunt in affecta parte.

3. Suf-

3. Suffumigia methodo pluries descripta in utero recepta valde prosunt, verum quæ efficaciora experta sunt conficiuntur ex

Thure
Myrrha
Mastice
Sandaraca
Rosis rubris

subtiliter friatis & super prunas affusis per ore quadrantem.

Valde pariter commendant pro eodem scopo cutim anguillarum fumo exsiccatarum, at suspicor hujusmodi remedium parvi pendere.

4. Uno eodemque tempore intus exhibentur aliquot cyathi infusionis florum Salviæ, & foliorum Argentinæ, vel decoctionis Terræ Japonicæ, vel quod utilius experitur decoctionis Chinæ, & Salsæ-parillæ radicis.

Boli etiam præscribi possunt ex Catechu, Mastice, Sanguine Draconis, Cascarilla, cum syruppo subacta rosarum exsiccatarum, aut stecadis; etiamsi interna remedia in hoc morbo parum levaminis afferat.

5. Modo tempestas idonea sit, aquæ thermales usuveniunt quæ elaterium vaginæ substineant; per iniectionem, ipsæ embrocationem, aut balneum extrinsecus adhibentur; intrinsecus etiam exhibentur; vel per sellam familiaricam earumdem vapores in utero recipiuntur.

6. Hyppogastro vero & renibus applicaur emplastrum contra rupturam vel emplastrum Mad. *Fouquet*; non quia valide agant, verum ne ægras exanimemus iis remediis indulgendum videtur.

7. Tandem si uteri descensus progrediatur, & ægræ magis desides fiant, doloremque in utero persentiant uteri orbiculum statim applicare oportebit, qui tuctior est remedium adversus morbi progressum; sequenti articulo methodum ostendemus, qua impendi debet.

II. Si uterus intra vaginam ad orificium usque descendat, incuriæ patientis aut nisus præcipitis ergo, descensus incompletus fit nostrumque videtur statim uterum ad naturalem statum reducere.

1. Hac de causa inversa ratione decumbant ægræ ut venter coxis inferius locetur; verum digitis pinguedine oblinitis leviter uterus reponitur; vel pessarii ope filo nexi, & altheæ decoctione imbuti uterus reducitur.

2. Plerumque facilis est hujusmodi operatio, quam interdum ægræ ipsæ patrant; postquamquod crura denuo jungi fas erit, in eodem positu diu persistendo donec omne novi prolapsus periculum absit.

3. Interea orbiculus paratur ovalis ex subero confectus, lato foramine pertusus, ut menses erumpere valeant, ex una parte convexus, ex altera læviter concavus.

4. Hujus instrumenti amplitudo respondere debet vaginæ latitudini, & divaricationi fæmorum; secus enim inutile evaderet pro exiguitate, vel nocuum pro longitudine.

5. Modo aptiorem formam adeptus sit hujusmodi orbiculus cera alba, terebinthina Veneta, & Mastice oblinitur ut levigatus fiat, neve pudenda lædat.

6. Orbiculus ita paratus oleo, aut butyro recenti inungitur ut facilius per longum vaginæ introducatur usque dum uterum pertingat; obvertitur tunc ut orizontali positu persistat, ea ratione ut convessa pars uterum respiciat.

7. Hac ratione instrumentum nunquam prolabi poterit; neque uterus quod ipsum sustentat; neque vesicam, aut rectum comprimere quia in sua latitudine majori angustia donatur; foraminis vero ergo in medio locati menses flue-

fluere poterunt, atque jugatæ viro uti, imo concipere persistente orbiculo quem partus tantum occasione removeri debet.

8. Modo uterinus orbiculus rite fabrefactus sit eo facile ægræ assuescunt, at valde molestus evadit modo imperfecte elaboratus fuerit; si brevior sit, quam par est, fundo vaginæ fluctuans tandem decidit; si longior vaginam nimis distendit; si latior premit rectum aut vesicam.

9. Modo ille idoneo loco appositus sit ægræ tuto & facile incedere poterunt citra aliud quodve remedium; itaque sat erit exigua spongia decoctione adstringenti imbuta interdum partem humectare, etiamsi difficillime coarctari possit vagina continenter ab orbiculo illo distensa.

III. Si uteri descensus completus sit extra vaginæ orificium protensus, ut prope pudenda conspiciatur, statim reductionem tentare debemus antequam intumescat.

Ut id facilius obtineatur urinas ciere, vel siringa evacuare, tum intestina clysteribus expiare primum oportebit; verum uterum fovere tepenti decoctione Altheæ, aut mucilagine seminum lini; postea methodo superius allata reponitur, quod plerumque obtinetur modo cito occurramus.

At si sero medicus superveniat, atque uterus grandior & compatior reperiatur in cassum reductione prudenter tentata, sequentia auxilia præscribi necessum erit: & primum;

1. Bis brachium incidere, decem, aut duodecim uncias extrahendo sanguinis.

2. Uterum fovere cum decoctione emollienti radicis Altheæ, Cepæ, Liliorum, & foliorum Malvæ, Althææ, Brancæ Ursinæ &c. eaque linteum imbuere utero pluries apponendum.

3. Cataplasmata etiam applicantur ex mica panis & lacte confecta, vel emollientia cataplasmata cum pulpa parata earumdem plantarum, & oleo liliorum, vel amigdalorum dulcium.

4. Semibalnea tepentia interdum usuveniunt ex iisdem decoctionibus, in quibus per unicam, vel duplicem horam ægræ detineri debebunt.

5. Tandem dum ægræ remediis hujusmodi subjiciuntur lectulo quiescere debent, supra dorsum decumbendo, elevatis clunis ut facilius sanguis ab utero revehatur.

Modo iis remediis voluminis imminutionem obtineamus vel majorem saltem mollitiem, denuo reductionem tentare prudenter fas erit.

Si id contingat ægræ jam convaluerint, at cum in ea operatione multum uterus passurus sit, adhuc per plures dies decumbere ægræ debebunt idoneo positu lectulo persistendo; venæ sectio tunc convenit semel vel bis instituta; tum emollientia fomenta hyppogastrio applicita; & rectum vitæ regimen.

Tandem, si dolor & calor uteri, aut vaginæ abierit, orbiculum tutius erit intromittere primum exiguum, verum idoneum ut paullatim assuescant.

IV. Si uterus inflatus valde atque durus appareat, ut reduci nequeat, ægram sane commiserare debemus in hoc teterrimo casu; verum cum morbus incurabilis evadat palliativa medendi ratio institui necesse erit, quæ molestas consecutiones levet, & uterum tueatur ab urinæ acrimonia, aut superventuro ulcere.

Id obtinebitur uterum crebre abluendo cum decoctione radicis Bismalvæ, aut Hordei, vel ipsum obtegendo cerato Galeni, aut tela cerusa oblinita; leviores scissuræ foventur decoctione radicis aristolochiæ, aut unguento Stiracis induuntur frequentibus etiam fomentis quantum fieri potest impeditur compactio uteri, aut syrrhus, at plerumque incassum iis adhibitis cautelis ulcere & gangræna fædatur, aut syrrho, vel carcinomate; tunc enim jam ægræ in faucibus Orci videntur, ideoque uterum amputare licebit, quod tamen plerumque infelicem habet eventum; sufficit tamen, quod interdum amputatio utilis exper-

experta sit, ut in extremo casu præsertim in juvene, ut bene constituto subjecto, tentari queat.

Cum raro id patrari contingat supervacaneum censeo susius operationem explicare, sat erit animadvertere.

7. Debere vinculo prope vulvam uterum circumcingi matricem extra producendo nonnihil, modo syrrhosa appareat.

2. Cavere ne vesicam tunc simul vinciamus, quod obtinebitur vesicam tepenti aqua iniectando.

3. Verum uterum supra vinculum falcato cultro secare.

4. Omni diligentia, atque artis majori scrutinio pro diversis morbi circumstantiis ulceri mederi nostrum erit; modo vero vinculum decisum fuerit, & ulcus cicatrisationi proximum, reponere interius debebimus vaginæ reliquias in vulva superstites.

CAPUT XI.

De morbis, qui uteri descensum respiciunt.

HUjusmodi sunt sarcomata, aut carneæ vaginæ excrescentiæ, sive productiones portionis alicujus internæ ejusdem tunicæ; atque uteri obversio, quæ ut susius explicentur plures distincti Articuli instituti debent.

ARTICULUS PRIMUS.

De sarcomate, aut carnea vaginæ excrescentia, ac de productione, aut prolapsu partis alicujus intimæ vaginæ membranæ.

QUæ adhuc dicta sunt, in postremo capite, circa uteri descensum, observationibus perbelle confirmantur.

Mirum sane est medicos plures (a) infra recensitos in dubium revocasse matricis descensum, eumque pro sarcomate, Vaginæ excrescentia, aut productione habuisse.

Etiamsi hujusmodi morbus non raro eveniat, nunquam vidisse credendum est, qui illum contendunt; facile enim est prolapsum uterum distinguere a firmitate, volumine, figura, atque collo, vel rostro lævigato, paucis vasculis scatente, rima vero instructo, a qua menses periodice prodeunt modo ægræ ipsum reduci renuant, vel pro magnitudine restitui nequeat; demum si matricem amputare necessum fuerit cruciatus, & instans Gangræna morbi naturam aperiet, sectumque corpus uterum fuisse ostendet.

Pareus (a) circa hoc certior factus est, nam disecto mulieris cujusdam utero quæ ab amputatione etiam convaluit, verum cum audiret paucos post menses a Pleuritide necatam fuisse ipsam disecuit, observavitque matricis loco corpus callosum adesse quod ostium vaginæ obturabat.

Interdum accidunt vaginæ descensus, aut morbi qui hoc nomine insignuntur, totidemque species constituunt ab uteri descensu diversas, ut infra apparebit tum causarum, cum medellæ respectu.

(a) Job. Meeckeren, *Observat. Chirurg. Cap.* 51. Henricus à Roonhuysen, *Observat. Part. I. Observat.* 2. Theodorus Kerckringius, *Spicileg. anatom. Observat.* 20. Johannes Van-Horne, *Microthecn. Sect. II. Part.* 1. §. 18. (b) Lib. XXIV. *Cap.* 48.

§. I.

Descriptio descensus Vagine.

NEutiquam integra descendit Vagina, quod imposibile est sed ejusdem pars aliqua, seu melius tunicæ internæ portio, quare merito Vaginæ, *productio* potius dici debet.

Hujusmodi productiones inter se multiplici de causa valde differunt.

1. Vel ratione indolis descensus nam modo sarcomata sunt, aut carneæ escrecentiæ interius adherentes; modo *fungi* in aliqua Vaginæ parte locati; modo plicarum innumerum transversalium quibus Vagina scatet processus videntur.

2. Qualitatum respectu, quando molles sunt illæ productiones, flacidæ, spungiosæ varicibus interspersæ quæ Lymphaticum, saniosum, aut cruentum effluvinm sinunt; quando compactæ, atque firmæ; quando collosæ, & sirrhosæ apparent.

3. Crassitudinis, & longitudinis ergo, nam modo graciles sunt, & fluctuantes; modo grandiores ut Vaginam repleant; aliæ longiores sunt ut estra vulvam quandoque porigantur; modo breviores ut vix ad orificium Vaginæ pertingant.

4. Tandem adhesionum respectu; etenim vel fundum; vel latera; vel orificium Vaginæ lædunt, lata, aut angusta basi.

§. II.

Causæ.

ERgo vaginæ descensus tres complectitur, dasses pro diversa quam præsefert natura, 1. Sarcoma nempe, 2. Fungum, 3. Vel simplicem pruductionem interioris vaginæ tunicæ, quæ totidem causas recognoscere debent.

I. Ad sarcomata quod attinet ipsa eadem de causa increscunt, ac in in cæteris partibus nata sunt, ut in Tractatu, de *Tumoribus*, & *Ulceribus*, vidimus Lib. V. Cap. VI. sat erit hic enunciare in vagina hujusmodi tumores a caruncularum myrtiformium nonnullis originem ducere acrimoniæ albi fluoris, aut luis Venereæ ergo.

II. Fungi autem ab ulceribus incomplete detersis, quæ spungiosam carnem producunt nanscicuntur; ulcera vero illa producunt plerumque, albus fluor, luis venerea, aut titilamenta nimia facta, vel permissa.

III. Simplices vaginæ productiones nimiæ vaginæ distentioni tribuuntur quam graciliores præsertim passæ sunt in laborioso, difficili, aut crebro partu; post fætus enim expulsionem tunica muscularis facile constringitur, nervea tamen difficilius constipatur, pluresque plicas gignit quarum alterutra a lymphæ nutrientis ubertate facile producitur; eademque causa internam recti tunicam in infantibus quandoque producendo putatum prolapsum inducit.

His explicitis facilius differentias earum productionum sanciuntur.

1. Modo enim fundum, latera, aut orificium vaginæ ipsæ lædunt pro diversa parte quam causæ producentes aggressæ fuerint; adhæsiones simul latiores, vel angustiores apparebunt, prout ampliorem, vel arctiorem infectaverint partes.

2. Si illæ protuberantiæ sarcomatosæ sint compatiores observabuntur; molliores vero si productiones simplices sint vaginæ; at omnes duriores una fient tractu temporis, callosæ, & syrrhosæ etiamcum adstringentia cito nimis adhibean-

beantur, quæ illas exsiccent; vel extra vulvam protensæ aeris actionem diu passæ sint, quod præsertim timendum est de sarcomatosis processibus.

3. Sarcomata sicca sunt nullamque humiditatem effundunt; aliquam vero serositatem effugere sinunt productiones vaginæ; denique ex fungis saniosus, & cruentus stillabit latex.

4. Tandem hujusmodi excrescentiæ longiores vel breviores erunt; crassiores vel graciliores prout causæ validiores aut diuturniores existent.

§. III.

Symptomata.

1. VAginæ descensus dum exigui sunt neque dolorem, neque pondus, neve distractionem pariunt, tum parum infectant modo non extendantur, & vaginam, atque vicinas partes comprimant, quod in sarcomate præsertim oriri solet.

2. Incommodi valde experiuntur ipsi pro molestiis, quas inferunt; vel quia serum aut saniem effundunt; vel menses, aut fluores albos intercipiunt, quamquam ægræ sæpe abluantur.

3. Implicant, vel saltem molestum reddunt matrimonii usum, ejusque scopo officiunt.

4. Si utero graves fiant, quod facile evenit, difficulter pariunt.

5. Tandem hujusmodi protuberantiæ temporis diuturnitate syrrhosæ plerumque evadunt, vel in cancrum degenerant, quod pręsertim sarcomata respicit.

§. IV.

Diagnosis.

VAginę descensus modo grandiores fiant, ut supra admonuimus cum uteri descensu facile confundi possunt, omnis tamen difficultas evanuerit modo animadvertere velimus:

1. Vaginę descensum longum, flexile corpus repræsentare, vel a fungis, vel a vaginę productione ipsum dependeat; uteri vero prolapsum corpus pręseferre rotundum, crassum, ovum referens, lęvigatum, & rima instructum.

2. Sarcomata denique plerumque ampliora esse, ut interdum volumen uteri referat, inęqualia, & angulosa; uteri corpus verum accuminatum apparere, ut pirum perbelle repræsentet, quę est vera uteri imago.

3. Digito intromisso facile productionum earum adhęsiones deteguntur, etiamsi fundum vaginę deturparent; uterus vero prolapsus utrinque insulatus apparet, & digito circumscribitur.

4. Tandem uteri descensus modo reductionem obtineamus ibidem persistit, nisi a vehementiori nisu denuo prolabatur; vaginę vero productiones etiamsi digitis restituantur iis remotis statim decidunt.

§. V.

§. V.

Prognosis.

1 VAginæ excrescentiæ, aut plicarum productiones molestæ plerumque evadunt, pluraque incomoda inducunt, quibus vexantur ęgrę, ut difficilius munera connubii implere valeant.

2. Modicum tamen periculum conjunctum habent, easque diu ęgrę perferunt, imo crebre ipsas non animadvertunt nisi sanguinis jacturam inducant.

3. Nihilosecius illas nefas esset negligere necessaria remedia omittendo dum grandiores, callosę, syrrhosę, aut spungiosę fiunt, vel cruentum effluvium, aut hęmorrhagiam inducunt.

4. Hujusmodi sollicitudo necessarissima videtur, quando excrescentię extra vulvam producuntur, nam aeris contactus & indusii frictio cito illas syrrhosas redit; sępe etiam carcinomatosę evadunt.

5. Generice tutior methodus est hujusmodi morbum statim cum ęgras ipse adhoritur idoneis compescere rędiis, nam ei tunc temporis facilius est, tutiusque mederi.

§. VI.

Curatio.

IN hoc morbo medendi ratio pro natura speciei morbi diversa variare solet.

I. Si excrescentiæ vaginam occupaverint inutile est resolutionem, aut exsiccationem tentare resolventibus, aut adstringentibus, nam eorum remediorum usu durities intenditur; salubrius erit escharoticis excrescentias abradere, aut forbice conscindere.

1. Escharotica diuturniora evadunt modo excrescentiæ grandiores sint, aut callosæ; verum interdum sanæ propinquæ partes lædi possunt; tandem ea remedia dolorem, & inflammationem vaginæ plerumque inducunt.

2. Amplecti igitur potius debemus amputationem; olim difficillime pediculi vinciebantur antequam conscinderentur, neque tamen ipsis facile erat perfecte protuberantias extirpare; nunc simpliciorem methodum inventi sunt, at in nostro casu vincula frustranea videntur, nam gravis hæmorrhagiæ periculum abest, ut torundæ sufficiant aqua aluminosa imbutæ ad cruoris jacturam sistendam.

3. Potest enim modo positum morbi cognoscamus ipsum extirpari, hac de causa sinistræ manus ad pediculum usque indice digito intromisso longiori forbice circa digitum introducitur, eo pediculo comprehenso sollicite omnis scinditur protuberantia,

4. Possumus levem sanguinis jacturam permittere, at siccis filamentis, quibus vagina repletur, facile citoque cruentum sistitur effluvium; si id non sufficiat torundæ aqua aluminosa, aut stiptica imbutæ intromittuntur; postero die decidunt filamenta, & ulcus vulgari digerenti pauco balsamo Arceii remixto pertractatur, ut hac methodo facile convalescat; necessum tamen erit perscrutari an nulla callositas circa pediculum supersit, in quo casu illa destrui debet pulvinos applicando unguento bruno oblinitos, aut solutione lapidis corrosivi imbutos tuendo sanas partes siccis filamentis.

5. Donec hujusmodi medendi ratio completa videatur dorso tantum continuo ægræ decumbere debent, hoc regimen sollicite observando; verum modo hanc operationem

tionem nulla febris consequatur majori nutritioni erit indulgendum; tandem jam convalescentibus ægris vaginam injectare fas erit decoctione, hordei radicis Aristolochiæ, Melle Rosato, vel salubrius, Aquis Thermalibus de *Plumbier Bourbon*, & *Barege*.

6. De cetero cum suspicemur a lue Gallica morbum derivare, frictiones mercuriales usuveniunt idonea methodo institutæ inunctionem protrahendo ad medium medellæ cursum.

II. Si ægritudo simplex lassitudo, aut productio sit plicæ cujusdam, aut portionis internæ vaginæ tunicæ, nostrum erit tunc laxatam partem exsiccare, atque ad naturalem statum reducere.

Id implebimus exsiccantia adstringentia, & stiptica remedia adhibendo, quæ duplici ratione præscribi possunt exhibendo, vel

1. Decoctiones quibus etiam imbibuntur pessaria linteo involuta; aut graciliores spongiæ quæ affectæ parti apponuntur; plantæ quæ decoctionibus cedunt plerumque sunt

Corriaria
Nux Cupressi
Gallæ
Cortices granatorum
Flores granatorum

Folia Myrthi
Equiseti
Bursæ Pastoris
Plantaginis
Pilosellæ &c.

ebulliendo earum stirpium tres, vel quatuor, cum aqua de *Forge*, de *Mareschal*, aut duplici drachma vini albi.

2. Suffumigia per sellam familiaricam recepta locum habent parata ex sequentibus pharmacis, quæ sunt

Thus
Mastix
Ladanum
Rosæ exsiccatæ
Sandaraca

eorum duo, vel tres seligendo quæ anatina dosi simul permiscentur, & supra prunas insperguntur, quorum vapores per aptum tubulum intra vaginam recipiuntur.

3. Animadvertendum est hujusmodi productiones evanescere in iis, quæ utero graves fiunt, modo in hoc statu nonnihil progrediantur; nam uterus tunc in pelvi regrediens aucti voluminis ergo vaginam producit, omnesque plicas tollit; at morbus post partum cito, sæviorque revertit.

4. Si pro crassitudine hujusmodi productiones incommodæ magnopere evadant, vel in syrrhum, aut ulcum degenerent, statim ipsas secare oportebit propositam methodum prosequendo, quam circa excrescentiæ amputationem proposuimus.

A R-

ARTICULUS II.

De uteri obversione, in eo prolapsus statu.

INterdum uteri fundus obversus vaginæ orificio se præbet, videlicet reflectitur, cucurbitam refferens, exiitque secum uterum trahendo, ut tumorem rotundum grandiorem efformet, quem sæpe pro vulgari uteri descensu habent de quo superiori Capitulo locuti sumus.

Hæc calamitas plerumque partui succedit imprudentiæ ergo obstetricis, quæ placentam violenter nimis abraserat, secum fundum uteri obvertendo; vel quod crebrius accidit convulsivæ constrictionis causa, quæ uterum succutiendo in laborioso partu fundum exterius propellint, ut in violentiori collica sæpe evenit ubi alterum intestinum alterum intrare solet.

Hujusmodi morbi status dolorem sevissimum comitem habet, quem subsequuntur inflammatio, gangręna, & mors ipsa, modo cito non occurramus uterum prolapsum reducendo; id sufficeret ad distinguendum descensum ab uteri obversione; hęc in partu tantum evenit, ille interdum puerperii consequens est, verum citra partum etiam succedit; obversio lethalis plerumque est modo cito ei non medeamur, descensus minus periculosus evadit, segniusque agit, at hujusmodi diversæ species descensus subsequentibus signis facilius deteguntur.

1. In uteri obversione, quasi cucurbita se prębet extrorsum, in descensu vero naturalem positum plerumque respicit, atque nulla obversio apparet.

2. In ea pariter rotundum corpus se offert, extrinsecus pulposum, involutum in quo neque rostrum conspicitur, neque collum, aut orificium; in descensu vero uteri rostrum, collum, & orificium distinguntur, verum prolapsum corpus levigatum firmum, & ovale apparet.

At satis est, quod adhuc dictum est, eoque mittimus lectorem ubi de partu locuturi erimus, si fusiorem descriptionem postulaverit.

CAPUT XII.

De Morbis, qui Ovaria, & Tubas infestant.

ARTICULUS PRIMUS.

De Morbis, qui Ovaria lædunt.

§. I.

Describuntur Ovaria, eorumque Morbi.

OVaria corpora duo sunt modice extensa, figura ovali donata, nonnihil depressa, destrorsum, & sinistrorsum tribus circiter digitis ab utero dissita, & circa uteri fundum membranaceis utrinque ligamentis connexa, ea peritonæi expansione suspensa, quæ cum lumbis peritonæum nectitur, ut ligamenta lata uteri producat.

Ambo ovaria ut & cetera viscera propria tunica involvuntur, ac propriis vasis, arteriosis, venosis, lymphaticis, & nervis valde referta sunt, at frustraneum est fusiorem hic eorum vasorum descriptionem afferre, quę parum, vel nihil ad morborum eorum originem faciunt.

Potissi-

Potissimum tamen est ovaria animadvertere duplici substantia conflari; *altera* superiorem partem, seu externam respicit, quę ex fibrarum tendinearum contextu coagmentatur, minusque compactam substantiam, seu spungiosum corpus constituit; *altera*, quę inferior pars est, seu intimior, pluribus exiguis cellulis intersperſa videtur membranaceis, & distinctis, in quibus exigua spherica vesicula continetur limpidiori lympha repleta.

Singulæ vesiculæ proprio pediculo suis cellulis adhærent; eæ confertissimæ, & inter se valde similes sunt quoad figuram attinet; at magnitudine differunt, nam aliæ pisum non superant, aliæ grano Miliaceo non exiguiores sunt.

Plures observationes docuerunt hujusmodi cellulas rima instrui valde arcta, & in statu naturali vix patenti, quæ tamen reseratur dum vesicula pro conceptione inflatur, ut vesiculæ exitum sinat quæ tubas intrat; animadverterunt etiam diu post vesiculæ descensum ovarii semitam, per quam vesicula sibi pandit viam, rubram persistere, quam *cicatriculam* appellarunt; cicatricularum ergo numerus respondet in ovariis numero fœtuum in utero degentium.

Centum ab hinc annis & ultra, qui hanc materiam perscrutati sunt, & generationis mysteria intimius examinarunt, sancierunt, brutorum generationis annalogia ducti inter Ovipara, & Vivipara animalia, hujusmodi vesiculas totidem ovula præstare generationi inservientia, modo virili semine fęcundata sint, qua de causa ea duo corpora ovaria appellarunt.

II. Hujusmodi corpora præter morbos ceteris partibus communes, specialiter corripi possunt

1. Inflammatione quæ in resolutionem, abscessum, aut gangrænam degenerabit.

2. Syrrho interdum continuo, interdum in plures lobulos distinctos, quod præsertim attinet ad externam spungiosam ovarii substantiam; qui syrrhus quandoque in cancrum immutatur.

3. Inter ceteros morbos ovariis proprios recensentur (*a*) hydatides, aut vesilæ diversa magnitudine præditæ, externæ ovariorum faciei adhærentes, & lympha glanulosa, & translucida repletæ.

4. Verum (*b*) Hydrops saccata in qua aquę intra sacculum membranaceum diverso volumine, & crassitudine pollentem detinentur.

5. Fœtus conceptio in ipso ovario, ubi ille interdum crescit, sacculum referens de quo plures ineluctabiles (*c*) observationes traduntur.

6. Tumores Cystici *steatomata* nempe, *atheromata*, aut *melicerites* (*d*), qui plerumque cellularem, aut intimiorem substantiam ovarii pervertunt; eorum volumen variat pro circumstantiarum diversitate; contenta etiam materies *cæseosa*, sebacea, puriformis, plus minusve spissa, aut diversis coloribus referta fusco, cinereo, aut luteo conspicitur: at quod mirum est intra hos tumores interdum capil-

---

(*a*) Memoires de l'Academie Royale des Sciences, Ann. 1711. Acta Berolinensia Vol. VII. pag. 76.

(*b*) J. Riolanus, Anthropogr. Lib. II. Cap. 35. Fridr. Ruyschius Observ. anatomic. 17. J. B. Bianchi, de Generatione pag. 187. Hans Sloane, Transact. Philos. An. 1699. *n.* 252. *art.* 1. Henricus Sampson *ibid.* An. 1678. *n.* 140. *art.* 1. Jacobus Douglas. Medicus *ibid.* An. 1706. *n.* 308. *art.* 2. Johannes Belchier, *ibid.* An. 1732. *n.* 423. *art.* 3. Johannes Huldricus Peyer. Im-off. in Thesibus defensis Basileæ, An. 1719. (*c*) Observatio inserta in Diario Medico Abbatis de la Roque mense Jannuarii 1683. Latine versa in Biblioteca anatomica Tom. I. pag. 623. Alexius Litreus Memoires de l'Academie des Sciences An. 1701.

(*d*) Fridericus Ruyschius, Advers. anatomic. Decad. I. pag. 6.

capillorum glomos reperiri (*e*) a vulgaribus capillis haud absimilium, sed subtiliorum.

§. II.

Causæ.

POstquam generaliores causas examinavimus plerorumque morborum, qui uterum respiciunt, supervacaneum videtur, fusius eas reiterare, sufficiet itaque eas breviter indicare.

1. Ovaria æque ac uterus easdem causas inflammationis cognoscunt, imo ovariorum inflammatio uteri inflammationi necessario succedit; ambo enim ovaria inflammabuntur, dum integer uterus phlogosi laborabit; alterutrum si alterutra uteri pars corripietur.

Consecutiones hujus inflammationis illæ sunt, quæ uterum inflammatum consequuntur; si hæc inflammatio per resolutionem evanuerit, ea pariter desistet; si in abscessum, aut gangrænam degeneraverit, idem pariter de ovariorum inflammatione futurum erit.

2. Syrrhi qui ovaria deturpant a lymphæ mora procedunt intra eorum spungiosam substantiam retentæ; si lympha omnem ovarii substantiam fœdaverit unicum tumorem; si in diversis distinctis cellulis induruerit plures tumores segregatos efformabit.

Præter causas *Cap. V. Lib. II.* superius indicatas, quæ valent tum in utero cum in ovariis lympham sistere, & syrrhos generare, speciales nonnullas ovaria recognoscunt. Inter ea recensetur primum amoris voluptas, quæ tum ovaria tum ceteras propinquas partes in motum ciet convulsivum, qui lymphæ cursum intercipere, vel saltem retardare potis erit, presertim si contraria pathemata mœroris, & verecundiæ superaddantur; hac de causa filiæ magis, aut viduæ, quam mulieres, huic morbo sunt obnoxiæ.

Post ea, quæ superius *Cap. VIII.* dicta sunt circa cancri uteri generationem, supervacaneum erit hic animadvertere, & in ovariis syrrhum indurescere, perfici, & in cancrum converti posse, iisdem de causis quæ in ceteris partibus hanc methamorphosim producunt.

3. Etnim dum lympha spungiosam substantiam ovarii invadit, syrrhum gignit; at si lymphatica vasa extrinsecus distributa infarciat hydatides producit, quæ a dilatatione valvularum eorum vasorum originem agnoscit, ut in *Tractatu Tumorum Lib. III. Cap. II.* explicavimus; ideoque causæ omnes, quæ lymphæ refluxum impedient, modo debiliores sint hydatides tantum ovarii superficiales plus minusve uberrime, aut expansæ producent in ratione majoris, vel minoris earum causarum actionis.

Haud impossibile est ambo ovaria hydatidibus undique obtegi, at id raro evenit; plerumque enim vel alterutrum, vel eorum pars aliqua hoc morbo solet laborare.

Non

(*e*) J. Bauhinus apud Teoph. Bonetum Sepulchr. Lib. III. Sect. 33. Observ. IV. *n.* 6. Et apud J. Schenckium, Lib. IV. Observat. 1-6. C. Bauhinus, anatom. Lib. I. Cap. 31., & apud Hercul. Saxoniam de Plica C. 12. Guillelmus Fabricius Hildanus. Observat. Chirurg. Cent. V. Observ. 48. Gregorius Horstius. Observat. Medic. Lib. IV. Observ. 53. Daniel Sennertus, Lib. IV. par. I. Sect. 2. Cap. 20. Johannes Rhodius, Observat. Cent. III. Observ. 44. Acad. de Scienc. An. 1743. pag. 82. H. Cornelius Stalpart-vander VViel Observ. variorum Centur. post. Observat. 6. Stephanus Blancardus, anat. pract. Centur. II. Observat. 27. Augustinus Buddeus, Miscellan. Berolin Contin. II. pag. 16. Martinus Naboth. in Dissertat. de Sterilitate Cap 2. Jacques Yonge, Trans. Philosoph. An. 1707. *n.* 309. *art.* 6. Polycarpius Gottlieb Schacher in Commerc. litterario Norimbergensi. An. 1736. pag. 103 & in Dissertatione de Ovarii tumore piloso, Lipsiæ 1735. quæ prostat Tom. IV. Collect. Hallerianæ.

Non defuerunt auctores, qui crediderunt hydatides conflari ex ovulis, aut vesiculis inflatis, in cellulis superius descriptis fluctuantibus; at haud facile hoc explicare poterimus, cum ovula illa tunica ovarii undique circumvestiatur.

4. Si hydatis valde ingrandescat sacculum præseferet serositate lymphatica repletum, seu melius hydropem ovarii, quam plures observationes confirmant; interdum hujusmodi sacculus insulatus apparet, interdum pluribus aliis exiguioribus hydatidibus refertus; has differentias faciunt positus obstaculi quod lympham in unico, aut pluribus vasculis retardat, vel dilatabilitas diversa vasorum lymphaticorum.

5. Merito sane mirati sunt, qui fœtum in ovario detecti sunt, & conceptionem ibi longe ab utero perfici posse observarunt, id tamen certissimum est; vix enim percipitur qua ratione sperma usque illuc pertingat, at cum pluribus (*a*) observationibus id fulciatur, statuendum erit a densitate obtegentis tunicæ, rimæ angustia, aut crebrius a convulsiva crispatione partium oriri, quæ in iis circumstantiis verecundiæ, displicentiæ, aut libidinis ergo mulieres vexat, quare hujusmodi fœnomenon in filiarum emortuarum disectione plerumque apparuit.

6. Cystici tumores ovaria æque ac hydatides infestare possunt, docuimus jam in nostro *Tractatu de tumoribus* ab iisdem causis ipsos derivare, quæ hydatides faciunt, & Ruyschius (*b*) observavit eamdem naturam præseferre.

Præter vulgares cysticos tumores singularissimæ species in ovariis tumorum effomantur putrescentiæ embronis ergo ibi corupti; ii steatomatosam indolem præseferunt, & purulentam magis materiem effundunt, quam in steatomate, aut atheromate, abscessusque habitum æmulantur.

In iis tumorum speciebus ut jam admonuimus pilorum glommi reperiuntur, quos usque adhuc anatomici plaeclarissimi explicare nescierunt; suspicor enim non abs re esse glommos illos ex capillis conflari emortui fœtus; verum si (*c*) Ruyschio fidendum sit, reperierunt racemum dentium, qui certo embrioni tribuuntur, qui augeri continuavit ut (*d*) Blancus putat, qui pariter credit majorem dentes augmentum adeptos fuisse quindecim menses post mortum fœtum in utero superstitem.

§. III.

Symptomata.

Generice adhuc recensitæ calamitates haud facile est symptomatum apparitione determinare.

I. Tamen ovarii inflammatio calorem, atque dolorem hypogastri comitem habet, quæ fœnomena tamen, & febris ipsa uteri inflammationi tribuuntur, quæ plerumque læsa ovaria præcedit.

Ovarii abscessus morbi initio valde exiguus est ut vis persentiri queat, modo vero amplior fiat, alterutram partem tendit, obtuso dolore afficit, febrilem commotionem inducit, ut in ceteris internis abscessibus.

Gangræna vero eodem tempore, serius tamen fortasse ac uterum, ovaria aggreditur, eademque simul fœnomena inducit, quæ superius *Cap. II.* indicavimus.

II. Syrrhus hujus partis primum latitat, at volumine aucto incessum nonnihil impedit, sensumque tensionis inducit, interdum etiam tactu distinguitur.

III. Non

(*a*) Ruysch. *Thesaur. V. n.* 21. & *Advers. Decad. I.*
(*b*) Idem *de Valv., Cap. IV. Observat.* 25.
(*c*) Advers. anatom. *Decad. III. pagg.* 6. & 20. *Mem. Acad.* An. 1743. *p.* 88.
(*d*) *De generatione pag.* 142-143.

III. Non ita evenit de hydatidibus aut hydrope ovarii inquiſitione; ſero enim hydatides cognoſcuntur, & hydropem tunc adeſſe fatemur quando ipſa maximum volumen adepta fuerit, quod circumſcriptum ad alterutram partem hyppogaſtri apparebit.

IV. Conceptionis ergo quæ in ovariis fit mulieres nullum indicium animadtunt, imo fœtus perit antequam de eo certiores fieri poſſint.

V. Totidem dicendum eſt de tumore cyſtico qui emortuo aut ſoluto embrioni ſuccedit, raro enim ita increſcit, ut dolorem ſenſibilem pariat qui ſuam exiſtentiam prænunciet.

§. IV.

Diagnoſis, & Prognoſis.

I. EX iis conſequitur ovaria inflammatione laborare ſuſpicari poſſe, quando calor, & dolor hyppogaſtrum infeſtet, verum ipſa febris addatur; ſuppurationem vero aut gangrænam inſtantem fateri licebit, inflammationis progreſſus inveſtigando; verum haud facile eſt hujuſmodi morbos cognoſcere niſi cum maximum gradum adepti ſint, aut volumen ipſum aliquod præbeat indicium.

II. Prognoſis vero reſpectu omnes ovariorum ægritudines teterrimæ ſunt; ſi morbi initio recognoſci poſſent facile nonnullis mederetur, at vix eas ſupicari incipimus, quando jam ad ſummum gradum pertingerunt, & pene incurabiles factæ ſunt; idcirco in noſtro caſu ſat erit morbi progreſſus retardare, & ſi fas erit ſæviora fœnomena compeſcere.

§. V.

Curatio.

I. IN ovariorum inflammatione, aut fœnomenis, quæ eam conſequuntur, remedia impendi debent ſuperius *Lib. II. Cap. I. & ſeqq.* adverſus uteri inflammationem propoſita.

II. In ceteris vero morbis qui ovaria deturpant applicari debet emplaſtrum Diabotani, aut mucilaginum, vel emplaſtrum Cicutæ, poſtquam tentatæ fuerint embrocationes olei chamæmellorum, aut lumbricorum terreſtrium.

III. Circa interna remedia brachium incidere, & primas vias leviter expiare pluries neceſſum erit idoneum regimen præſcribendo prout, tempeſtas poſtulaverit, verum decoctiones amaras cum Tartaro Martiale ſolubile exhiberi poterit, tum lactis ſerum chalybeatum, aut aſininum lac, vel aquæ ferrugineæ, & ſemibalnea tepentia; boli denique uſuveniunt, decoctiones, & pthiſanæ diureticæ ad hydropem abdominis cavendam, quam ſæpe hujuſmodi morbi inducunt.

IV. Tandem in confirmata ovarii hydrope, periculoſa valde, cum acu triangulari parecenteſis inſtitui poterit, ut contenta aqua evacuetur; at ſequenti articulo cum de tubarum hydrope diſſerturi erimus, inquireri licebit, quot incommoda conjuncta habeat hujuſmodi operatio, etiamſi potiſſima videatur.

ARTICULUS II.

De morbis qui Tubas lædunt.

§. I.

Describuntur tubæ earumque morbi.

I. TUbæ Fallopianæ canales referunt ab intestinulis haud absimiles, qui ab uteri fundo utrinque ad ovaria usque protenduntur, non jam per rectam lineam sed hic illuc a recto tramite deflectendo, ut interdum grandiores evolutiones faciant.

Earum pars extrema, quæ in utero inseritur, omnes membranas perfodit, ut tubarum lumen cum utero per angustissimum tatum orificium communicet, hinc versus ovaria reflectendo hujusmodi cavitas paullatim dilatatur ad oppositum usque foramen, ubi post novam levem tamen constrictionem canaliculus ampliatur valde, ut papilionis speciem referat, cujus margines in plures lacinias divisi fimbrias plures ostendunt, a quibus *corpus fimbriatum* pars illa solet nuncupari.

Hujusmodi tubæ peritonæi expansione, quæ mesenterioli vices gerit, in naturali positu detinentur, at foramen ovarium respiciens modo libere fluctuat, modo inferius nonnihil portione sua aliformi ovario laxe adheret.

In utraque tuba duæ tunicæ conspiciuntur alteta externa, quæ membranacea est, altera interna membranacea sane, sed interius pulposa, vilosa, & viscida oblinita lympha, quæ aliquam secretionem ibi patrari ostendit; hæc postrema tunica multiplici ratione complicatur, ut rugas, aut cellulas gignat in tubarum cavitate observatas.

Intra illas tunicas oculis sępe subjiciuntur fibrę musculares longitudinales, circulares &c., quę motum peristalticum, aut vermicularem harum partium excitant, dum opus est fœcundatum ovum in utero devehere, quod ab ovariis alarum suarum auxilio receperunt; observatione id a tubis perfici statuerunt, verisimile enim est lacinias alarum totidem musculos esse exilissimos, qui inferiorem ovarii partem conceptionis tempore amplectantur, usque dum fœcundatum ovulum tubam intret.

II. Tubę iisdem plerumque ac ovaria morbis laborant.

1. Possunt enim inflammari, & in abscessum, aut gangrenam converti.

2. Syrrhosæ fieri possunt, vel per integram longitudinem, vel ad alterum extremorum foramen.

3. Hydatidibus tum extrinsecus cum intrinsecus innumeris interdum scatent, quarum nonnullæ si grandiores fiant, hydropem hujus speciei inducere valebunt.

4. Quandoque a maxima serosæ lymphæ congestione hydrope afficiuntur tubæ, ut plures (a) observationes confirmarunt.

5. Interdum fœcundatum ovum ibi detineri potest fœtusque augeri, ut tubas

(a) Nicolaus Tulpius. Observ. Medicar. Lib. IV. Observ. 45. Acta Eruditorum Lipsiensia Ann. 1701. Mens. Februario. Ephemeridium Germanicar. Decur. II. An. 2. Observ. 95. Joh. Baptista Bianchi de generatione pag. 187. ubi agitur de hydrope tubarum, quæ libras 80. pendebat. Johannes Munnicks in Bibliotheca anatomica Tom. I. pag. 624. Quæstio habetur de simili hydrope quæ 112. libras æquabat.

bas disrumpat , & matrem necet ; hujusmodi gestationis species haud raræ sunt, enunciabimus (*b*) interea veriores, atque magis obvias.

6. Intra tubas efformari poterunt cystici tumores, ut in ceteris corporis partibus, tum abscessus qui maximam affinitatem habent cum ovo fœcundato intra tubas aut ovaria suppurato.

7. Crebrius observatum (*c*) est fimbrias utriusque tubæ interdum ovariis necti, ut eæ impares evadant fœcundum recipere ovum ; quod in abdominis cavitate decidet.

8. Tandem tubarum ostium uterum respiciens, quandoque obturatur (*d*) ut vix setam aprinam capiat; idem sed crebre minus altero tubæ (*e*) orificio evenit, ex eo tamen nulla consequitur functionum læsio, modo unica ægrotet tuba, incurabilem vero sterilitatem inducit ambarum tubarum obstructio.

§. II.

Causæ.

POst ea quæ dicta sunt circa causas, atque morbos ovariorum, pauca de tubis reliqua sunt, tamen.

I. Tubarum inflammatio tum abscessus aut gangræna subsecutura ab iisdem causis inflammationis, abscessus, aut gangrænæ uteri vel ovariorum procedunt.

II. Syrrhum vero Hydatides, aut hydropem quibus tubæ corripi possunt satis in Tractatu Tumorum &c. explicavimus.

III. Si vero utrumque tubarum ostium obstruatur lympha in iis secreta intra earum cavitatem cumulabitur, & hydropem generabit, quæ pro intumescentia vix tubas recognoscere sinet; idem a sola inferioris orificii obstructione oriri potest, at in hoc casu stagnans lympha parietes dilatando, tandem & supremum obturabit orificium ut similis hydrops producatur.

IV. Ovum fœcundatum pluribus de causis in iis detineri potest modo serius quam par est ab ovario erumpit, aut pro magnitudine impar evadit, tubas intrare; modo tubæ pro inferioris ostii angustia, aut obstructione vel debili earum peristaltico motu ovi progressui officiunt; modo a rugis, aut cellulis tubarum ovi iter impeditur; in omnibus iis casibus ovum augebitur magnopere, ut gestationem inducat matri plerumque lethalem.

V. In iis tubis iisdem de causis, ac in ceteris partibus tumores cystici gigni possunt, circa quod tractatum nostrum *Tumorum &c. Lib. V. Cap. II.* consulito, præterquamquod a suppurato ovo abscessus efformabitur a steatomate, aut atheromate non absimilis, ut in ovario accidere posse ostendimus.

VI. Verisimile est adhæsionem tubarum cum ovario ab inflammatione oriri in præcedenti ovarii fœcundatione nata, quæ eorum externam lympham, tum eam

---

(*b*) Johannes Riolanus refert An. 1650. in sua Anthropographia Lib. II. Cap. 35. plures Observationes gestationum tubarum ; unam præsertim , quam animadverterunt Medici Aulæ Regiæ Reginæ Annæ Austriacæ in ejusdem Ancella ; at Bartolinus Anatom. Lib. I. Cap. 17. huic observationi parum fidei habendum esse ostendit , nam Gui Patinus admonuit Riolanum ipsum de hac observatione parum fecisse , verum indulxisse precibus cujusdam Medici Aulæ Regiæ , Petri Seguini ; attamen hujus rei veritas satis observatoribus eluxiit , qui plures tubarum gestationes conspexerunt , ex magno eorum numero duos potissimum indicabimus , omni dubio expertes , quarum alteram D. Lithrius affert , alteram D. Du Vernai in *Memoires des Sciences Année* 1702. , quibus addi potest observatio Pauli Bucieri Medico-Chirurgi in Transaction. Philosoph. indicata An. 1694. *n.* 207. *art.* 2.

(*c*) Regnerus da Graaf. *Libro de genitalibus Mulierum Cap.* 1. Ruyschius . *Adversar. anatom. Dec. II.* Du Vernai . *Memoir. des l' Acadèm. des Sciences* An. 1702. pag. 302.

(*d*) Ruyschius. *Observat. anatomicar.* 83. *Adversar. anatomicor. Decad* I. *pag.* 7.

(*e*) VVeitbrecht. *In Comment. Academ. Petropolitanæ Tom.* IV. *inter Physicas Dissertationes art.* XIV.

eam tubæ fimbriarum exsiccaverat, ut hac de causa facile simul coalescant, simili ratione ac pulmones cum pleura coeunt, si alterutrum inflammetur.

VII. Tandem tubarum ostium occluditur vel quando uterus syrrhosus fit, vel phlogosi corripitur in laborioso partu ubi eo tubæ junguntur; similes causę oppositum orificium, raro tamen, occludunt.

§. III.

Diagnosis, & Prognosis.

DIagnosis. Excepta tubarum inflammatione, quæ propriis signis indicatur, ceteri tubarum morbi vix initio dignosci possunt; verum signa illa, quæ in progressum illos prænunciare deberent ita incerta sunt, ut ex iis nihil inferre possit; quare in cadaverum sectionibus crebre reperiuntur ea, quæ neutiquam excogitata sunt.

Prognosis. Ignorantiam nostram circa existentiam plerorumque morborum tubarum, vexationem ægris tollit, infaustæ prognosis, & Medicis intimius morbum perscrutari.

Theoretice tantum: 1. Noscimus inflammationem plerumque salutariter resolvi, abscessum vero & gangręnam funestum finem præseferre.

2. Syrrhum, hydatides, & hydropem tubarum segnius procedere, easque ægras, excepta hydrope quæ pro summo incremento disrupta ascitim inducit, diu posse perferre.

3. Gestationem tubarum plerumque mortem afferre vel quod fœtus putrescens lethalem abscessum inducat, vel quod tubas disrumpat, & in abdominis cavitatem decidat, ut vel a supervenienti hæmorrhagia, vel fœtus suppuratione ægra intereat; non desunt tamen exempla earum, quæ sensim exsiccatum fœtum ibi diu gestarunt citra gravem noxam; at hujusmodi observationes rarissimæ sunt.

4. Tumores cystici cujusque generis serius increscere, atque diu ægras perferre citra gravem molestiam, iique in cadaverum discectionibus sæpissime reperiti, etiamsi viventibus ægris numquam suspicati sint.

5. Adhesionem fimbriarum cum ovariis & obstructionem utriusque vel alterutrius orificii tubarum generationem nocere, nullam tamen molestiam inferre, aut grave periculum minari.

§. IV.

Curatio.

SUpervacaneum videtur ea repetere quæ de ovariis ægrotantibus dicta sunt, sat erit animadvertere eadem remedia penitus hic convenire, etiamsi parum efficacia experiantur.

Duplex articulus habetur qui speciales animadversiones postulat, *primus* respicit duplicem hydropem tubarum; tunc idoneum esse apparet antequam disrumpantur, & ascitem aquæ producant, troechateris ope ipsas evacuare; constat enim utiliter hac methodo usum fuisse medicum quemdam Danum *(a)* ut Thomas *(b)* Bartolinus refert, certum enim est hujusmodi operationem valde utilem experiri posse si sacculus, ubi latex ille continetur, sit peritoneo injunctus, ubi punctio

 insti-

(a) Johan. Henric. Brechfeld.
(b) In Actis Medicis *Hafnienf.* pag. 194.

instítui debet, quo in casu Medicus Danus paracentesim iniit; at si contra sacculus minime peritoneo adhæreat punctio funesta evadet, & exitura aqua in abdominis cavitatem irrumpet, alteram hydropis speciem inducet; idcirco cum absint hujus necessariæ adhæsionis signa tutiora, de felici, aut funesto paracentesis eventu valde ancipites erimus, etiamsi interdum eam tentare liceat.

Secundus respicit tubarum gestationem; modo enim illam adesse cognoscamus Cæsaream operationem convenire suadent, eam partem versus, quæ fœtum gerit, eoque facilius, cum minus periculi adsit in tubæ sectione, quam uteri; hujusmodi praxis tot fulcitur rationibus, ut modo ægrotantium conditio non obsit, tutius institui possit, præsertim cum subsequens celeberrimi viri exemplum (c) idem confirmet.

CAPUT XIII.

De Passione hysterica, seu uteri suffucatione.

§. I.

Descriptio.

Morbus de quo nunc sermonem inimus *hysterismus* vocatur, *suffocatio*, *epylepsia uterina* &c., verum non unicus est sed plures complectitur species diversas, quare auctores pene omnes, qui de eo pertractarunt, speciali capite hystericum morbum perscrutati sunt, at cum eæ diversæ species potissimum ab una causa, aut œconomiæ animalis simili vitio dependeant unamque postulent medelam, singulas igitur uno articulo explicabimus.

Hystericus morbus per vices revertit, quæ paroxismi dicuntur, plus minusve crebri diutini, aut vehementes, quos commitantur plura, aut pauciora fœnomena, quibus in diversis morbis circumstantiis ægræ fiunt obnoxiæ.

Hujusmodi regressus anomali sunt nullamque periodum servant, in morbi statu periclitari videntur ægræ, at eo transacto perfectam tranquillitatem & sanitatem recuperant.

Eos prænunciant plerumque oscitationes, pandiculationes, singultus ventris, borborygmi, repentinus faciei rubor, atque sensibilis calor, cui succedit pallor, atque frigus, in eadem ratione.

Ii paroxismi in profundam segnem, atque crebram respirationem desinunt, verum flatuum expulsio succedit, effluitque tunc humor serosus lymphaticus, & cruentus ex vaginæ claustro.

In vehementiori paroxismo omnes pene œconomiæ animalis functiones plerumque pervertuntur.

Quare sopore ægræ corripiuntur, sui compotes interdum non persistunt, sensus amittunt, inordinate audiunt, vident, neque de auditis, aut visis rationem reddere valent, furiosæ fiunt, vaga paralisi brachiorum, crurum, manuum aut digitorum afficiuntur, artuum convulsionibus, oculorum etiam, capitis aut trunci vexantur, ut interdum anterius, aut posterius se flectant, aut directo positu convellantur, tandem involuntarias fundunt lacrimas, aut citra rationem rident.

Vita-

(c) Abraam Cyprianus Anatom. & Chirurg. Professor in Academ. Franeckeriana illud refert in sua dissertatione, quæ sic inscribitur. *Epistola historiam exhibens fœtus humani post 21. menses ex uteri tuba, matre salva ac superstite, excisi, ad Thomam Millington, Equitem auratum, Medicum regium ordinarium, & Collegii Medicorum Londinensium Præsidem.* Lugd. Batav. 1700. in 8.

Vitalium vero functionum respectu deliquiis, & lipothymiis tunc temporis laborant ægræ, inordinate cor, & pulsi contrahuntur, respiratio pariter variat; interdum vero tum respiratio, cum cordis & arteriarum pulsi de repente abeunt.

Tandem quoad naturales functiones attinet, hujusmodi paroxismos plerumque comitantur singultus, cardiaglia, nausea, vomitus, & imi ventris borborygmi presertim.

Præterquamquod conqueruntur ægræ de eccesivo estu, quo per omnem corporis ambitum cruciantur ut culcitas aut vestes omnes removeant, huic tamen fœnomeno universalis horror plerumque succedit; conqueruntur pariter de renum, coccygis, coxarum aut lateris dolore, qui si caput aggrediatur, circumscriptam præsertim partem, ipse *ovum hystericum*, aut *clavus hystericus* solet nuncupari; hujusmodi dolores pulsatiles sunt, aut tensiles, utrumque tamen simul plerumque; modo vero frontem, tempora, aut occiput, modo verticem capitis occupant.

Facile vero est ea symptomata quamvis innumera non omnia uno eodemque tempore eamdem vexare ægrotam, sed diverso tempore, aut in diversis subjectis omnia interdum evenire, ut hujus morbi partem constituant.

Inter ea diversa symptomata, quatuor præcipua sunt, quæ in omni hystericæ passionis aggressu conspici solent, etiamsi diverso gradu, ut pathognomonica appellari mereantur; certum enim est,

1. Constanter morbum incipere ab aliqua obtusa impressione, aut latitante uteri subsultu, quem ægræ satis persentiunt.
2. Id consequi præfocationem quamdam a qua jugulari sibi suadent ægrotantes.
3. Toracem quasi circulo serreo versus costulas spurias circumcingi.
4. Tandem ad abdomen quod attinet ægras globulum flutuantem persentire, quæ hic illuc per imum ventrem se transfert; modo major, aut exiguus modo durus, aut mollis apparet.

Tres distinguuntur hysterismi status, *primus* quatuor indicata symptomata etiamsi leviora complectitur, at ratio, sensus, respiratio, & cordis pulsus persistunt, vel parum perturbantur; hujusmodi gradus magis obvius est.

Secundus status præter ea pathognomonica symptomata, que seviora fiunt, tum rationem cum sensum egre amittunt, ac omnes corporis partes convulsivis subsultibus convelluntur; respiratio tamen, & pulsi etiamsi debiles subsisttunt, inequales tamen valde plerumque fiunt; hic est secundus morbi gradus, rarior tamen.

Tandem *tertius* morbi status adest quando partium motus penitus abeunt, respiratio ipsa, & pulsi pene evanescunt, egre immobiles fiunt, frigescunt, sensum, rationem amittunt, & respiratio, aut cordis contractio deficiunt, uno verbo perfecte cadaver æmulantur: hujusmodi teterrimus status interdum diu perdurat, quandoque ad tertium diem protrahitur, & ita mortem emulatur, ut interdum egre tumulate fuissent ante verum discessum, hujusmodi postremus status ceteris perniciosus est, at secunda fortuna rarissimo invadit.

§. II.

Causæ.

UT rite causas hysterice passionis sanciamus, necessum erit subsequentia principia ostendere quibus fulciuntur.

I. Hystericus morbus est convulsionis species, id evidens est motuum convulsivorum respectu trunci, aut membrorum; patescunt pariter colli prefocatio & toracis coarctatio; idem indicat globuli sensus per abdomen fluctuantis, tan-

dem hujusmodi prædicatum ceteris fœnomenis convenit, infra fusius explicandis.

II. Hujusmodi convulsiones, aut convulsivi motus, vel musculos, & musculares fibras totius corporis infestant; vel membranas, aut tendineas fibrillas. In primo casu convulsiones sunt, aut motus convulsivi proprie dicti; in secundo casu hujusmodi motus nisi crispationis, aut erethismi nomen merentur.

III. Omnes hi motus vel ad muscalares fibras, vel ad tendineas pertineant, ęque tamen ab uberrimo nimis, & repentino spirituum animalium *influxu* dependent.

IV. Hujusmodi ubertosus, aut celerrimus nimis influxus; vel ab *diopthica* causa oriri solet, quę specialiter in cerebro sedem habet, quęque spiritus animales agitando hic illuc inordinate impellit; vel a *sympathica* causa originem ducit, quę etiamsi cerebrum non respiciat tamen *per consensum* ipsum concitando sympathico nempe mecanismo similem spirituum influxum gignit. Igitur alterutram earum causarum amplecti debemus, cum nulla alterius generis supersit ad morbi explicationem.

V. Certum enim est in hysterico morbo minime suspicari posse; diopathicas causas, quę ea symptomata producere valeant; etenim dum quiescere videntur ęgrę, de repente convulsivi motus superveniunt nulla pręcedente causa, quę cerebrum agitare potis fuissent, iidem motus statim quiescunt, & in naturali statu cerebrum relinquunt, quare minime suspicari licebit tunc ullam adfuisse; diopathicam cerebri perturbationem.

VI. Consequitur enim causam earum commotionum, quę in hystericis mulieribus observantur, sympathicam esse, extra cerebrum videlicet locatam in aliqua corporis parte, ubi sensationes, aut impressiones excitantur, quę sympathię lege valeant illos inordinatos præternaturales motus suscitare; hac de causa si quis digitum comburat, mecanice manum removet, quia ustio involuntariam brachii, & radii contractionem excitat; simili ratione nicotianæ pugillus naribus appositus sternutationem excitat, quia pulvis ille subito musculos contrahendo toracis repentinam respirationem producit, quę sternutatio appellatur.

VII. Nihil magis obvium est in humano corpore, quam hujusmodi sympathici subsultus tum infirmitatis cum sanitatis statu. (a) Hyppocrates ipse idem cognovit cum animadvertat sub iis verbis; *Confluxio una, conspiratio una, consententia omnia*; agitur enim de causę inquisitione, at per longum foret episodium, cum ea ad alterum Tractatum pertineat: sat erit enim fœnomena vera esse, totidemque morbi leges sancire, quæ ad optimam Diagnosim, Prognosim, aut medellam instituendam conducant.

VIII. Reliquum enim est sympathicam partem determinare, quæ semel excitata hystericum morbum inducat, & quasi causa primaria considerari possit, seu ut clarius me explicem *focus* appellari; eam enim uterum esse patet.

1. Ab utero igitur morbus incipit, nam ægræ matricem tunc dilatari, aperiri, produci, atque hic illuc per abdomen transferri persentiunt, atque uno verbo certo quoddam peristaltico motu agitari.

2. Hysterismus plerumque prope menstrua, aut iis desinentibus aggredi solet, tum in mensium, lochiorum, aut albi fluoris suppressione, quod uterum complectitur.

3. Cum hystericæ passionis paroxismi nunquam desistant, nisi e vagina latex erumpat plus minusve uberrimus, atque acris, evidens enim est hujusmodi effluvium nisi cum utero relationem habere.

4. Verum matrimonii usus qui cum remedium tutissimum sit adversus hystericam

(a) Lib. *De alimento*.

ſtericam affectionem eamque frequenter ſanet, ideo cum utero rationem & ipſe habere conſtat.

5. Tandem obſervationibus ſancitum eſt hanc ſympathicam partem uterum eſſe, nam cadavera diſſecando mulierum quæ violentioribus hyſtericæ paſſionis inſultibus fuerunt obnoxiæ, ovarii, tubarum, aut uteri vitium aliquod conſtanter reperitur.

IX. Semel ſtatuta parte, quæ focus morbi appellari poterit, reliquum eſt naturam impreſſionum ſancire, quæ ſympathiæ legibus omnes ceteras corporis partes in paroxiſmo in motum ciet; ab effectibus judicando, illæ impreſſiones validiſſimæ erunt, at *ex una* parte experientia contrarium ſuadet, nam etſi ægræ aliquam commotionem in utero perſentiant, ut ſupra admonuimus, minime tamen de vividiori dolore conqueruntur, quo neque in violentiori morbi ſtatu nedum cruciantur; *ex altera* vero parte crebre evenit uterum maximo dolore, inflammatione, ulcere, aut cancro vexari citra ullum hyſtericæ paſſionis indicium; ſtatuendum enim erit hujuſmodi impreſſionem, quæ hyſteriſmum producit leviorem eſſe, ſpeciemque titilationis, aut criſpationis in utero excitare, aut propinquis partibus, quibus adhæret.

X. Non immerito autumabimus levem hujuſmodi impreſſinem imparem eſſe tot fœnomena ſuſcitare quæ in hyſtericis mulieribus obſervantur, contrarium tamen experientia evincit, nam unica aquæ guttula in tracheam irrumpens, violentiſſimam tuſſim movet; vinum emeticum, quod nullam impreſſionem linguæ aut oculorum albugineæ affert, ſtomachum ita commovet, ut eam contractionem gignat, quæ vomitum excitare potis eſt; tandem lucis radii, qui minime retinam laceſſunt, pituitariam membranam convellunt, atque ſternutationem movent.

XI. Frequenter hujuſmodi etſi leviſſima commotio vividiores effectus præſtat quam fortiores impreſſiones; hac de cauſa vomitus qui ab aceto non ſuſcitatur ab oleo, aut aqua tepenti inducitur; pariter leviora circa axillas titilamenta grandiores contorſiones movent, quam viviſſimus dolor; denique debilis nicotianæ ſtimulus ſternutationem facit, quam vehementior narium irritatio impar erat concitare.

Iis explicitis ſanciendum erit, ſubſequentes impreſſiones potiſſimas eſſe hyſtericum morbum concitare, cum ſymptomatis omnibus concomitantibus, eoque animoſius cum ea confirmet conſtans experientia; inter cauſas enim hyſtericæ paſſionis recenſeri debent.

1. Pulſi arteriarum uteri vividiores, præſertim cum vaſa ſanguine turgeant ut in approximatione, ceſſatione, vel ſuppreſſione menſium, aut lochiorum.

2. Tenſio atque intumeſcentia vaſorum lacteorum uteri, quando lochia, aut lactei albi fluores de repente ſupprimuntur, dum uberius fluebant.

3. Irritamentum acris humoris, qui in uterum irrumpens in ejuſdem cavitate colligitur, dum albi fluoris ſeroſi, aut acris effluvium perſiſtit, vel ulcere uterus fœdatur.

4. Intumeſcentia, quæ ovaria, aut tubas lædit in diverſis morbis, quibus ſunt hujuſmodi partes obnoxiæ in (*b*) abortu, nempe hydatidibus, hydrope, ſteatomate, ſyrrho, aut abſceſſu.

 5. Tan-

(*a*) Veteres Medici animadverterunt tumores ovarii hyſtericam paſſionem inducere, at decepti ſunt nomine quo hujuſmodi partes tunc inſignitæ erant, & uſu, quem iis tribuebant; autumabant enim hujuſmodi tumores collectiones eſſe ſpermatici humoris corrupti, quod complectitur in communi claſſe cauſarum hujuſmodi morbi. Vide circa hoc Jean-Nicolas Binningerus *Obſervat. Cent.* II. *Obſervat.* 90. Isbrandus Diemerbroeck. *Anatom. Lib.* I. *Cap.* 13. Andr. Veſal. *de human. corp. fabrica Lib. V. Cap.* 15. Lazar. River. *Obſervat. Cent. I. Obſervat.* 60. Qthon Heurnius. Hiſtor. 16. in fine Operum Fernelii editio *Utrech. in* 4. *an.* 1656.

5. Tandem titilatio, quam excitat ſpermaticus, uberrimus vel acris latex in mulieribus vividiori, atque luxurioſo temperamento donatis, quæ invite abſtinentur.

XIII. Nihilo ſecius fateri debemus hujuſmodi explicationem maximam difficultatem contendere, videlicet omnes expoſitas cauſas, quibus hyſtericus morbus tribuitur conſtantes eſſe, idcirco impares, involuntarios, & repentinos, atque variabiles motus excitare, qui in hujus morbi aggreſſu conſpici ſolent.

XIV. At modo paulliſper cunctemur, duplicem ſubſequentem animadverſionem perſcrutando omnis evanuerit difficultas.

Primo, indicatas cauſas nuper ſancitas in utero poſſe, atque debere poſitum immutare, ut diverſa puncta matricis peragrando ſympathicas affinitates cum ceteris partibus valeant mutare; idcirco unica cauſa dum ventriculi fundum infeſtat, vomitum excitat, deliquium vero inducit, modo ſuperiorem ventriculi orificium afficiat.

Secundo, animadvertendum eſt eas cauſas numquam unam vim præſeferre, ut minima gradus mutatio potis ſit ſympathicos conſenſus immutare; hac de cauſa certa quædam narium irritatio ſternutationem movet, quam validior impar erat ſuſcitare.

Infra apparebit ubi ſymptomata explicabimus quæ caput reſpiciunt, diverſas alias adeſſe cauſas, quæ hanc varietatem motuum hyſtericorum inducere poterunt.

XV. Cauſę, quæ adhuc enunciavimus, non æque omnes mulieres una vi lædunt; experientia enim oſtendit magis periclitari

1. Mulieres emaciatas, graciles, temperamento melancolico, aut atrabiliari donatas, quia in illis nervi uteri, atque totius corporis tenſi magis vibratiles ſunt, ac magis diſpoſiti minima de cauſa ad vividiorem commotionem ſuſcipiendam.

2. Hinc illas, quæ graciliori temperamento, aut cachetica conſtitutione prçditæ ſunt, nam in iis humores vitiantur, uterum parum ſui elaterii retinet, ut irrumpentes latices copioſius congerantur, & acriores fiant, tum ipſæ continenti albo fluore laborent.

1. Mulieres deinde, quæ vigilis defatigantur, aut alimentorum ſapidorum aſſumptione uſu, Coffe, aut liquorum ſpirituoſorum calefaciuntur, in quibus uterus valde calet, & quaſi phlogoſi continuo laborat, quod nervorum maximam tenſionem, & ſenſibilitatem facit.

4. Tandem illas, quæ luxuria flagrant, eamque venuſtulorum conſuetudine aut lecturis excitant, vel continua amati obiecti cogitatione vexantur, quod ſecretionem, & virtutem ſpermatis auget.

XVI. Itaque reliquum erit tantum cauſas recognoſcere, quæ hyſtericos paroxiſmos ſuſcitant, vel ipſos fiſtunt, quam ob rem ſat erit animadvertere duplicem hyſterici morbi ſpeciem; altera a congerie dependet vitiatorum humorum, qui in utero, aut vaſis ſpermaticis coarcevantur; altera a turgentia vaſorum ſanguineorum originem ducit per uterum, aut ovaria reptantium.

1. In priori enim morbi ſpecie hyſterici inſultus numquam ſuperveniunt niſi deturpati humores certa quadam copia congerantur, vel certum activitatis gradum adepti ſint; neque abeunt hyſteriſmi ſymptomata, niſi hujuſmodi humores per uterum expellantur, quod ſæpiſſime evenit.

2. Ad alteram morbi ſpeciem quod attinet paroxiſmi numquam aggrediuntur, niſi quando multiplici de cauſa vaſorum ſanguineorum infartus certum quemdam gradum adeptus ſit; numquam vero ipſi deſinunt, niſi violentiores uteri contractiones detentum ſanguinem reſpuerint, quo vaſa turgebant.

3. Conſequitur ex iis quod in priori morbi ſpecie paroxiſmi ceſſatio celerius

rius tutiusque quam in altera specie fieri debeat, ut & experientia ostendit; in primo casu enim hysterici insultus de repente abeunt, & ægræ naturalem statum sanitatis perfecte recuperant; in altero vero casu serius paroxismi desistunt, ut ægræ diu periclitari videantur.

4. In utraque vero hystericæ passionis specie paraxismorum finem prænunciant oscitationes plus minusve crebre, aut grandiores pro diversa morbi diuturnitate, aut vehementia, qua persistente paroxismo respiratio læsa fuerit, & pulmo sanguine infartus; idcirco modo revertat sensus oscitationes necessario excitabuntur, quæ vesiculas pulmunales explicando sanguinem infarcientem exprimen, quod sanguinis quantitati, & diuturnitati, aut paroxismi vehementiæ respondere debebit; hac de causa in aggressu febrium intermittentium ægræ pandiculationibus sunt obnoxiæ, quibus exprimitur sanguis, qui spissitudinis ergo in pluribus partibus cumulabatur, atque ita invite concitantur ęgræ ab obtusis impressionibus, quas sanguis eas partes infarciendo inducerat.

§. III.

Symptomata.

VEteres medici in unum conveniebant fœnomena omnia, quæ in hystericis mulieribus observabantur, a spermatico humore derivare in utero corrupto, qui in vapores sublimatus diversas corporis partes invadebat, & sui deleteriæ indolis ergo symptomata illa in hoc morbo magis obvia suscitabat: hodie tamen hujusmodi sententiæ futilitate certiores facti sunt, eamque prorsus contemnunt.

Huic opinioni substituimus sympathicam uteri cum ceteris corporis partibus affinitatem, quam neminem latet.

Neque aliam superesse viam ea fœnomena explicandi putamus, omnemque hac ratione difficultatem tolli posse censemus, ut infra pro viribus demonstrare tentabimus.

Mirabuntur fortasse nonnulli de multiplici affinitate, quam utero tribuimus, at animadvertendum est hanc partem ceteris sensibiliorem esse ut omnes medici defendunt, eique nullam nos speciatim relationem tribuere, quæ effectibus, atque observationibus non fulciatur.

Cum numerosissima sint fœnomena in hysterica passione obvia, quæ hic explicationem postulant, ideoque ipsa in quinque distinctos Articulos explicabimus, sunt enim

I. Quatuor symptomata hystericæ passionis pathognomonica. II. Ea quæ abdomen respiciunt. III. Quæ pulmonem afficiunt. IV. Quæ caput aggrediuntur. V. Tandem quæ corpus universaliter infestant.

I. *Quatuor symptomata hystericæ passionis pathognomonica.*

1. Primæ impressiones, quæ in utero fiunt, aut propinquis partibus debiles sunt, neque alium sympaticum reflexum animalium spirituum inducunt, quam in muscularibus uteri ipsius fibrilliis quarum alterutræ sese contrahendo varias commotiones excitant; modo enim uterus producitur; aut abbreviatur, modo destrorsum, aut sinistrorsum se transfert, prout fibræ longitudinales, circulares, aut illæ alterius lateris convelluntur; interdum coarctatur, atque occluditur uterus, tum ejusdem fibræ una constringuntur omnes.

2. Dum impressiones illæ in utero augentur spirituum tunc refluxus musculos Laringis, Pharingis, Ossis Hyodis, atque linguæ quandoque adoritur, ut jugulari videantur ægræ, quæ interdum balbutiunt.

3. Re-

3. Refluxus ille ſympathicus quandoque muſculares fibras diaphragmatis invadit, quæ ſeſe coarctando fortiter introrſum trahunt coſtulas ſpurias, ut difficilem reſpirationem inducant, & quaſi chalybeo circulo ægræ vinci credant.

4. Eodemque tempore ſimili de cauſa inteſtinorum fibræ muſculares conſtringuntur; contractio enim longitudinalium fibrarum inteſtina abreviat, & in glommum quaſi congerunt circulares; vero inteſtina coarctando flatus retinet, qui inordinate volumen inteſtinorum augent, atque globuli illius ſenſum inducunt per abdomen fluctuantis, quem veteres medici pro utero ipſo habuerunt, quaſi adhæſiones matricis hujuſmodi commotiones ſinere poſſent.

II. *Symptomata quæ imum ventrem reſpiciunt.*

1. Cum plerumque in hyſterici morbi ſtatu menſtruorum ceſſatio, aut ſuppreſſio adſint, nil mirum enim eſt ſymptomata tunc apparere, quæ eos morbos ſolent comitari, qualia ſunt imminutus, atque depravatus guſtus, qui ſub nomine *Picæ*, aut *Malaciæ* cognoſcitur, incompleta digeſtio, eructatio, tormina, aut borboryſgmi &c. at hic fruſtraneum videtur ea fuſius explicare, ſat erit pervolvere quæ *Lib. I. Cap. IV.* & *VIII.* enunciata ſunt cum de menſium ſuppreſſione, chloroſi, aut pallore diſſeruimus.

2. Ventris conſtipationes, quæ hyſtericas mulieres perturbant ab incompleta digeſtione oriri poſſunt, at plerumque in paroxiſmo a recti aut ſphynteris contritione ſcimus derivare, refluxus ſympathici ergo.

3. Eidem cauſæ urinæ ſuppreſſio tribuitur in paroxiſmi ſtatu ſuperveniens; eam enim convulſiva criſpatio inducit ſphynteris veſicæ ab illo refluxu ſympathico excitata.

4. Circa paroxiſmi finem lymphaticum effluvium ſtillat mucoſum, album, fuſcum ac cruentum interdum. Convulſiva conſtrictio uteri hujuſmodi humorem a vaſibus lacteis, aut glanduloſis mucoſis exprimit, quibus interna uteri facies ſcatet, aut latex ille a lacunis erumpit ibi innumeris. Albus enim apparet ſi ipſum vaſa vermicularia effundant; fuſcus vero ſi glandulæ mucoſæ, aut lacunæ illum ſuppeditent; cruentus vero apparet ſi contractiones uteri irregulares vaſorum Capillarium nonnulla diſcerpant, aut ab extremitatibus appendicum venoſarum aliquas ſanguinis guttas exprimant.

5. In Paroxiſmorum ſtatu pauca quam excernunt urina clara eſt, & aquam æmulatur; nam renium contextus compactus, & cryſpatus tranſitum impedit lotii per ſecretorios ductus, excretionem tantum tenuioris, & ſeroſæ magis ſanguinis partis permittendo.

6. At in paroxiſmorum fine ægræ copioſiores urinas effundunt ſpiſſiores, atque turbidas. Uberiores enim apparent, tum quia renum contextus minime criſpatus earum uberrimum effluvium ſinit, tum quia facilius ex veſica erumpunt laxati jam ſphynteris ergo; ſpiſſiores vero & turbidæ interdum apparent, tum quia in renibus craſſiores cruoris moleculæ uberius ſeparantur, cum humoris mucoſi ergo qui tunc uterus ſuppeditat, & urinis permiſcetur.

7. Nauſeæ, vomitus, deliquia quæ in hyſterica paſſione frequenter superveniunt interdum a collectione proveniunt ſordium, quæ deleteriæ digeſtionis ergo in ventriculo colliguntur, quæque fundum, aut orificium ſuccutiendo ea fœnomena inducunt; crebrius tamen ea producit ſympaticus refluxus, qui varias commotiones in iis partibus excitat.

III. *Symptomata quæ pulmonem lædunt*.

1. Præfocatio consequens necessarium videtur convulsivę crispationis laringis, quæ aeris ingressum impedit, tum contractionis convulsivæ diaphragmatis, quæ dilatationi toracis officit: hujusmodi duæ causæ admodum variabiles sunt, interdum enim suffocatio continens est, interdum per intervalla recurrit, modo respiratio etiamsi læsa aliquo tamen modo persistit, interdum cum stertore, sibilo aut ululatu perficitur.

2. Cordis palpitatio ab anomala muscularium fibrarum contractione Principis musculi dependet, hujusmodi inæqualitas ab inordinato refluxu procedit sympathico uteri, ea de causa varietates omnes apparent in motu cordis, atque arcteriarum obvię, & hysterico morbo propriæ; modo enim pulsi debiles sunt, modo validiores, modo segnes, modo pręcipites, quando rari, quando frequentes at plerumque duri, constricti reperiuntur, crispationis tunicarum arteriarum ergo, quam sympathicus ille refluxus induxerat.

3. Pulsi interdum intermittentes fiunt quando cordis motus & ipse intermittat, quod evenit quotiescumque refluxus per intervalla recurrat fibrasque cordis lacessat.

4. Frequenter in sęvioribus hystericę passionis paroxismis neque cordis motum neque respirationem animadvertimus, non quia penitus abeant ut Galenus autumabat, quod mors ipsa esset, sed quia debiliter valde hujusmodi motus exequuntur maximę tonicę contractionis ergo, fibrarum cordis, musculorum laringis, & diaphragmatis, ut vis conspici queat; nihilo tamen minus etiamsi imbecilliter tamen ii motus fiunt, quod sufficit ut etiamsi segnis aliqua tamen persistat sanguinis circulatio per pulmones, atque reliquum corpus ut vita supersit.

IV. *Symptomata quæ caput afficiunt*.

Explicatio fœnomenorum, quæ ad hunc articulum pertinent, novas sympathicas affinitates uteri supponit; dura mater sympathicis constrictionibus succutitur, hujusmodi contractio, quæ ab utero procedit non una est per omnem meningis ambitum, sed ea diversimode variare solet; ipsa meningis itaque sese constringendo substantiam cerebri premit, idcirco ex una parte exprimit animales spiritus in propinquos nervos, ex altera fibrillas distendit. Spiritus illi dum nervos intrant convulsiones, aut motus convulsivos excitant partium earum per quas pereptant; cerebri vero fibræ ita distensæ impares evadunt impressiones recipere sensuum externorum, quare rationem ægrę & sensum ammittunt, eademque de causa fibrillæ illæ tonum mutant, ut plures quæ consonæ erant disonæ evadant, & aliæ quæ disonæ apparebant consonæ fiant, quod judicium plerarumque rerum pervertit, & varias delirii species inducit.

Optimum consilium foret hic singillatim unamquamque hypothesim perscrutari, at hujusmodi perquisitio diutina nimis experiretur, & trans institutum nostrum abiret; sat erit enim fateri eas hypotheses possibiles esse omnes & rationi consonas; autumo enim earum hypothesium existentiam vel saltem necessitatem ostendere posse in futuro opere, quod publicis juris facere brevi sancivi, sub titulo *Animasticæ* quæ est mecanica functionum animalium quoad corpus pertinent; in præsentiarum sufficiet quod eos quasi totidem *postulata* mihi concedant, quæ symptomatum explicationi caput respicientium magnopere favent.

1. Etenim ęgrę identidem rationem sensumque amittunt, quod raro vel crebrius plus minusve persistit, ac pro diversis circumstantiis magis vel minus ægras

gras vexat; interdum morbi aggressu etiamsi sensu careant, audiunt tamen, vident at loquela orbatæ signis se exprimunt; tandem si morbus increscat, penitus sensus, atque ratio demuntur, atque patientes profundi lethargi specie laborant.

In iis in quibus cerebrum nullo labefactatur morbo, ea fœnomena nisi a sympathico spirituum refluxu, quem uterus gignit, derivare possunt. Dura mater ea de causa contracta cerebrum comprimendo fibrasque distendendo hasce impares reddit impressionibus spirituum in cerebro latitantium, vel commotionibus eorum, qui ab externis sensibus procedunt.

Interdum omnis cerebri superficies a menynge æque comprimitur, & tunc sensuum amissio totalis fit; interdum compressio partialis est, neque origines parium ophthalmicorum aut acusticorum lædit, ut visus, atque uditus aliqua ratione supersint, etiamsi in paroxismo nequeant id ostendere.

Hujusmodi accidentia crebrius vel serius revertunt, plus minusve diutina, aut sæva apparent pro repetitis duræ matris contractionibus, plus minusve diuturnis, aut intensis.

Tandem fœnomena illa in absolutam & totalem tum rationis cum sensus abolitionem degenerant, modo Menyngis constrictio maxima fiat & universalis usque dum de repente dura matre resoluta statim ratio sensusque revertunt.

2. In hoc statu ægræ frequenter delirio corripiuntur plus minusve universali aut infenso. Id evenit quando cerebri fibræ distensæ tonum crebre immutant, quoad affinitates quas invicem habent, quod inter eas consonantias novasque dissonantias anomalas gignit, idcirco judicium pervertitur, & delirium supervenit plus minusve intensum aut universale pro diversa majori, vel minori fibrarum succussione, aut spirituum animalium in cerebro agitatione.

3. Tunc sæpe accidit ægras tonica convulsione corripi, quæ *Tetanos* appellatur, corpus in hoc morbo rigidum fit, dentes constringuntur, oculi immobiles persistunt, membra indurescunt, quod ab influxu procedit spirituum animalium, qui sympathici refluxus ergo aut tonicæ menyngis contractionis in eosdem musculos continenter irrumpunt.

4. Quandoque ægræ vividioribus convulsivis motibus agitantur, modo enim truncum anterius flectunt, modo posterius, quare eæ convulsiones modo *Emprothotonos*, modo *Opisthotonos* appellantur; caput agitant artusque succutiunt ægrę, ululatus emittunt, quos motus convulsivi musculorum respirationis excitant; evidens enim est hujusmodi commotiones nedum variare posse nisi spirituum animalium influxus, qui ipsas producunt, & ipsi varient: itaque hæc influxus diversitas nisi triplici de causa oriri potest, vel a gradu aut positu impressionum quæ in utero fiunt; vel a menyngis contractione, quæ in diversis ejusdem partibus fit; tandem a pulsu vario arteriarum, qui in diversis cerebri partibus varios effectus producit.

5. In hystericæ passionis ingressu interdum ægræ sine causa manifesta lacrymas copiose effundunt, contra vero invite interdum rident; tandem, quandoque in eodem paroxismo risus lacrymis, & lacrymæ risui succedunt, de quo valde mirantur, quibus primum id observare contingit.

Certum enim est hujusmodi commotiones neque liberas esse, neque præceptas; igitur consequitur convulsivas esse, & ea quæ adhuc ostendimus satis declarant a sympathicis affinitatibus pendere, quæ intra uterum, & organa habentur; modo enim membranæ, quæ lacrymales glandulas cooperiunt, aut tendinea, filamenta, quæ illas vinciunt crispantur, & lacrymas uberrimas exprimunt, quibus oculi madent, dum eadem de causa ceteræ partes convelluntur; modo musculi zigomatici ceterique ad labiorum motum destinati convulsione abrepti risum inconcinne movent; tandem motus ii risus nempe lacrymę invicem succedunt

cedunt

cedunt prout in utero impressiones variant relate ad intensitatem, aut sedem earum.

6. Tandem hystericæ mulieres sæpissime acutiori dolori sunt obnoxiæ, qui aliquam capitis externam partem lædit, frontem nempe, aut tempora, vel occiput; prout dolor plus minusve extenditur morbus *ovum hystericum*, aut *clavus hystericus* appellatur.

Procul dubio nuper descripta symptomata a convulsiva crispatione pericranii affectæ partis originem ducunt, ea vero constrictio sympathicæ uteri affinitati tribuitur, tum dolor incipit, atque desinit prout morbi aggressus perdurat, isque paroxismi sævitati respondet.

V. *Symptomata quæ totum corpus respiciunt.*

Explicatio posterioris symptomatis in articulo præcedenti nuper indicati ostendit sympathicam uteri affinitatem fibras tendineas etiam invadere, & convulsivas crispationes inducere, quæ pro diversa partium natura diversos effectus gignunt; symptomata, quæ externum corporis habitum afficiunt infra enuncianda hanc veritatem magis patefacient.

1. In hysterico morbo urentem quemdam æstum ægræ persentiunt, qui vultus, atque caput de repente inflammat, & rubicundum facit; conqueruntur ipsæ de excessivo calore, qui sudorem promovet, & culcitas removere cogit; paullo post pallor, frigus atque horror succedunt, quæ pluries intra horæ spatium invicem eveniunt.

Facile est cognoscere priorem morbi gradum a convulsiva constrictione tunicarum procedere, quæ per extrinsecam capitis faciem repunt, ut redux sanguis retardatus ruborem, calorem, atque sudorem inducat; alter gradus crispationis tunicas arteriarum afficit per easdem partes reptantium, quod influxum impedit sanguinis, & pallorem, frigus, atque rigorem producit; tandem hæc alternatim evenient in eo duplici morbi statu pro variationibus affinitatum sympathicarum, quæ animales spiritus modo in venarum tunicas, modo arteriarum inconcinne impellunt.

2. Crebre accidit in hystericæ passionis aggressu pulsum abire in alterutro brachio, quod frigidum, & stupidum fit, cum manus pallore, ungium præsertim, ut ægræ artum emortuum credant; paullo post brachium ad naturalem statum revertit, eademque fœnomena alterum artum investit; observavi interdum hac molestia unus vel alter simul digitorum tantum affici, quod ægræ paralysim vocant; at hujusmodi spuria paralypsis incompleta, & momentanea est cum motus atque sensus persistant etiamsi imbecilles.

Evidens enim est ea fœnomena omnia a convulsiva crispatione brachialis arteriæ derivare, quæ lumen coarctando copiam sanguinis imminuit, qui brachium irroraret; ex eo imminuitur, atque intercipitur pulsus, artus obstupescit, frigescit, manus vero atque ungues pallescunt; hujusmodi crispatio in affecta parte tamen cito desinit, alterumque brachium infestat eadem fœnomena producendo, quæ pluries alternatim succedunt pro diversis impressionibus, quæ in utero fiunt, quæ sunt variabiles, occasionales causæ hujusmodi contrictionis.

§. IV.

§. IV.

Diagnosis.

I. HYstericus morbus prioris & secundi gradus facile cognoscitur; plerumque antequam medicum poscant ægrę plures paroxismi reverterunt, de cetero facile morbus cognosci poterit naturam exacerbationum perpendendo, qui invicem æmulantur, & tutius quatuor pathognomonica symptomata observando, qualia sunt, uteri commotio, gutturis suffocatio, toracis coarctatio, & per abdomen fluctuans globulus, quæ, etiamsi diverso gradu, in unoquoque tamen morbi aggressu se ostendunt.

Nihilo tamen minus animadvertendum est citius quam fieri potest veram morbi ideam nos sancire debere, nam plerumque ægræ vapores hystericos appellare consueverunt, omnes molestias aut succussiones quas persentiunt, omnesque pravæ digestionis effectus, aut languores vel consumptiones quibus tunc temporis ipsæ fiunt obnoxiæ; præsertim enim sedulo perscrutari debemus ne vapores hystericos mulieribus proprios, quos pathognomonica signa comitantur cum hyppocondriaco vapore confundamus, qui tum mulieribus cum hominibus communis est, neque pathognomonica illa symptomata concomitantia habet.

Semel cognita ægritudinis indole, causam affecti uteri detegere oportebit, quæ morbum produxerat, quod tum ad rectam prognosim, cum curationem instituendam potissimum conducit, si paroxismi prompte, & perfecte desistant, id evincitur humoris cujusdam effluvio glanuloso, aut mensium eruptione; si per intervalla morbus recurrat, nullo superveniente nocuo hysterico vapore, conjecturari licebit a solo spermatico humore diu in utero retento, aut acriori humore, vel mensium suppressione morbum derivare; contra vero vitium persistens suspicari licebit ovaria deturpans, tubas, aut uteri corpus, quando paroxismi segniter desinant, vel citra effluvium, aut mensium eruptionem, desistant persistente vaporosa commotione pene continenti intra duos paroxismos.

Morbi magnitudinis respectu eam patescit frequentia, aut perduratione paroxismorum, vel illam ostendunt numerus, & violentia symptomatum conmitantium, de quibus facile est oculis certiores fieri.

II. Maxima difficultas quæ in hoc morbo diagnosim respicit ad tertium gradum attinet, quando ægræ rationem, sensum atque motum, verum quod deterius est respirationem, atque pulsum amittunt, ut assidentes magnopere perturbentur, neve satis distinguere valeant vapores hystericos a syncope, appoplexia, epylepsia, aut ipso discessu.

In hoc casu duo animadverti debent, quæ haud leve lumen præbere possunt; primum hujusmodi sævissimus morbi status supponit plures præcedentes paroxismos qui morbi indolem satis declaraverint; verum si hujusmodi morbi aggressus hysterici sint, ab initio quatuor symptomata pathognomonica apparebunt; complexus enim ambarum harum observationum tutum satis judicium afferre præstaverint.

Nihilo tamen secius sanum erit consilium perscrutari, quæ in nostro casu diagnosim declarare magis poterunt.

1. Vapores hysterici a sincope distinguere facile erit quia in hysterico morbo pulsi citius, & facilius quam in sincope abeunt, nulla enim datur sincops modo mortem ipsam non inferat, in qua cordis pulsationes perfecte desinant, ut in hysterico vapore accidere solet.

Verum pulsuum cessatio diuturnior est in hysterico vapore quam in sincope; hæc

hæc enim trans horam plerumque non perdurat, at vapores hysterici tertiæ speciei per integros dies persistunt, ut haud facile sit ipsos cum sincope confundere.

In sincope nulla abdominis fluctuatio persentitur; in hysterico tamen vapore modo maximus non sit plerumque circa uteri regionem succutio quædam apparet, quæ melius cognoscitur vaginam digitis examinando.

2. Distingui enim facilius possunt hysterici vapores tertiæ speciei ab appoplexiæ aggressu ex eo quod appoplexiam numquam præcedant symptomata hystericæ passionis pathognomonica, quæ eam tuto prænunciant.

Verum in appopleticis pulsus atque respiratio nedum abeunt; in hysterismo tamen pene desistunt, modo tertii gradus experiatur.

In appoplexia nulla convulsiva commotio tum imi ventris cum uteri supervenit; in hysterico tamen vapore illa conspicitur, modo paroxismus extreme sævissimus appareat.

3. Vapores hysterici tertiæ speciei ab epylepsia simili ratione distinguitur, nam vapores propria signa indicant, quæ in epylepsia desunt.

Etenim respiratio, & pulsi in hysterismo cessant, & in epylepsia persistunt.

In hysterismo etiamsi ad summum gradum pertingat, convulsivæ succussiones imi ventris, uteri præsertim, conspiciuntur, quæ numquam in epylepticis observantur.

Tandem in epylepsia ægræ spumam ex ore fundunt, quod raro vel nunquam quam etiam in sæviori hysterismi gradu apparet; nam respiratio pene abolitur & aer expressus a saliva foveri nequit, ut spuma oriatur, quod in epylepticis evenit, quia respiratio stertorosa fit, atque vehemens.

Vos tamen admonere censeo medicorum nonnullos hujusmodi morbum *Epylepsiam uterinam*, aut *hystericam* vocasse, quando præsertim ægræ convulsionibus abreptæ rationem amittunt; idcirco huic denominationi etiamsi impropriæ erit indulgendum, modo animadvertamus symphaticam epylepsiam tantum esse, a vero morbo Erculeo procul diversam.

4. Interdum proximorum vehementia intenditur ita ut functiones penitus fere aboliantur; in hoc casu non ab Apoplexia, aut Epylepsia morbus distingui debet, sed a Morte ipsa quam æmulantur; nam si quibusdam observationibus fidendum sit satis docti medici decepti sunt viventes mulieres tumulando, quas obitas crediderunt; tunc inquirendum est an nulla respiratio supersit, nam quantumvis exigua apparuerit, ægram adhuc inter vivos esse fateberis.

Hac de causa ori opponuntur levissimi gosipii floculi qui indicabunt ne ullum reliquum sit respirationis signum; speculum quandoque applicant, quem per quam minima expiratio adumbrabit; vel supra toracem cyathum ponunt aqua repletum, quæ costularum minimo de motu effunditur.

Verum iis signis nondum fident, membra perquirunt, ne flexibilia sint, oculos aperiunt inspiciuntque si specie quadam araneorum telæ cornea obducatur, quæ mortem prænunciaret; pedes denique ignito ferro comburunt, ut doloris intensitas succutiat morientem; tandem cantharidum emplastrum coxis, aut cruribus applicant, quod si vesiculas elevet adhuc ægram vitam gerere indicat, & contra si nulla appareat vesica; at etiamsi signa omnia mortem una prænuncient nedum sollicitos esse debemus ut cadaver tumuletur, cunctando usque dum appareant putrefactionis indicia, secus enim facile erit nos pœnitere præcipites fuisse nimis tumulum precipiendo viventis creaturæ.

§. V.

§. V.

Prognosis.

HYstericæ passionis Prognosis duo præsertim complectitur an ne sanabilis morbus sit, verum ne periculum maximum conjunctum habeat.

I. Primum postulat nonnullas distinctiones antequam de eo nihil certi sanciamus.

1. Etenim facile sanatur hystericus morbus modo a sola suppressione aut cessatione mensium, vel lochiorum procedat, vel ab acriori retento spermatico humore.

2. Ei difficilius medetur si a continenti albo fluore dependeat, qui uteri internam superficiem lædat, cujus effluvium difficulter sistitur, & anomaliis quamplurimis est obnoxius.

3. Minime convalescit morbus dummodo pro causa recognoscat tumorem aut vitium alterutrius ovarii, vel tubarum, vel uteri ulcus.

4. Numquam pene sanitatem recuperant senescentes mulieres, cacheticæ male affectæ, in quibus uteri labes sanguinis aut lymphæ vitio confirmatur.

5. Generice hujusmodi morbus inter pertinaciores ægritudines, & curatu difficiliores recenseri debet, qui minima de causa redintegratur dum proximam valetudinem speramus.

II. Ad secundum quod attinet distinguendum est periculum paroxismorum a periculo totius ægritudinis complexim sumptæ.

1. Nihil est timendum in peculiari morbi aggressu modo respiratio, & cordis pulsus etiamsi imbeciliter persistant, periculum enim respicit earum functionum læsionem, nam etiamsi plerumque naturalem statum recuperent observationes tamen docuerunt ægras interdum succubisse, præsertim cum respiratio & cordis motus penitus intercipiantur, atque sincopes lethalis fiat.

2. Ægritudinis respectu in se sumptæ etiamsi pertinacissima experiatur, raro tamen maximum periculum conjunctum habet, præsertim si a suppressione aut cessatione catameniorum, aut lochiorum dependeat, vel a collecto spermatico latice.

Attamen periculosa maxime evadit quando ab albo fluore habituali procedat, qui irritet, laniet, aut rodat uteri internam faciem, ut morbus crebre in ulcus simplex vel carcinomatosum uteri degeneret; periculosa pariter experitur modo pro causa tumorem, abscessum ovariorum, aut tubarum recognoscat, in hoc casu plerumque abscessum aut hydropem abdominis inducit, & in lentam febrem marasmum, aut consumptionem desinit.

§. VI.

Curatio.

IN duplici casu medici erit hystericum morbum pertractare, vel in paroxismo quando insultuum violentiam moderare, & persistentiam imminuere tantum fas erit, vel extra paroxismum quando regressus præoccupare, seu melius causam morbi oppugnare convenerit quantum fieri poterit.

Cum ii status procul diversi sint tum propositi objecti respectu, cum methodi medendi, ideoque in duplici distincto articulo eos extricare oportebit, quibus tertium superaddam, qui specifica adversus hunc morbum remedia ostendet.

Me-

Medendi ratio intra paroxiſmum.

Ut indicationes impleamus in paroxiſmo proponendas tria remediorum genera impendi debent.

1. Ea videlicet remedia, quæ diverſas partes laxare, atque extendere valent convulſionis ergo contractas.

2. Quæ ſanguinis circulum ſegnem aut interceptum promovent in diverſis partibus criſpatis.

3. Quæ vividius ſuccutiunt organa externa, rapidumque cerebrum verſus ſpirituum refluxum excitant qui ſympathico refluxui obſiſtit ab utero procedenti, vaporum hyſtericorum cauſa.

Quod nos maxime implicat in iis rebus peragendis farrago potius eſt propoſitorum remediorum quam inopia; generice enim, quæ infra proponemus præcipua ſunt ad morbi impetum compeſcendum, atque plures indicationes ſatisfaciendas, quæ diverſa morbi natura poſtulat.

I. Si hyſtericæ paſſionis aggreſſio levior appareat, & ratio perſiſtat, ægræ poterunt pro libitu magis idoneum poſitum ſeligere; at ſi minime ſui compotes videantur, neceſſum erit ægras lectulo, aut biſellio ita locare, ut caput altius porrigatur, verum veſtium ſolvere, vincula oportebit, cingula omnia removendo quæ thoracem conſtringere valerent, monilia etiam diſcerpendo ne collum vulnerent inflaturum.

II. Interdum optimum erit coxas per longum fricare vel, leves cucurbitulas in diuturniori paroxiſmo apponere, vincula tamen membrorum ſunt proſcribenda quæ olim medici commendabant decepti ab humore deleteriæ indolis, quem ſiſtere autumabant ne caput aggrederetur.

III. Ægræ ſuſcitabuntur prope nares fœtentes materies comburrendo ſale volatili imbutas, quæ valeant validius pituitariam membranam laceſſere, hujuſmodi ſunt Tæniæ Violaceæ, Plumæ Perdicis, Soleæ detritæ, Succinum flavum, Gagas; vel naribus apponuntur folia rutæ, aut tanaceti; vel quod ceteris præcellit globus admovetur ex æqualibus partibus confectus ſtercoris Diaboli Caſtorei aut Sagapeni.

IV. Sternutatio errhinis promovebitur, huic ſatisfacit nicotaniæ fumus naribus intromiſſus, aut ejuſdem plantæ pulvis, floribus ephemeri remixtus, vel quod validius agit pulvis compoſitus ex ſinapi, piretro, aut caſtoreo, interdum nares intus fricantur plumis oleo Ambari imbutis.

V. Deinde ut commoveantur efficacius ægræ proprio nomine elata voce advocantur vel ſuccutiuntur, aut ipſis digiti contorquentur, capilli abraduntur, aut pilli interdum pudendorum.

VI. Clyſteria diverſi generis tandem uſuveniunt primo purgantia ex decoctione confecta foliorum matricariæ, aut artemiſiæ, in quibus ſolvantur tres vel quatuor drachmæ *Hiere-picræ* Galeni, adita etiam uncia, vel uncia una & ſemis vini emetici ſaturatioris.

Poſtquam hujuſmodi clyſterii ope primas vias expiaverimus hyſterica cliſmata uſuvenient ex decoctione

Foliorum Artemiſiæ	
Matricariæ	ad manipulum
Pulegii	
Rutæ	

Seminum Chervi
Cymini

Baccarum Lauri
Fructuum Aristolochiæ

seliguntur pro libitu ex iis duo, vel tria additis unciis duabus olei Rutæ, vel Galbani, aut Assæ-fœtidæ drachma, aut drachma una, & semis.

Interdum simpliciora clysteria conveniunt ex semis sextario confecta vini rubri, & duabus, vel tribus uncis olei Rutæ, vel simplici Oxicrato cum tertio aquæ diluto; at animadvertendum est crebre difficillimum esse in mulieribus hystericis ullam clismatum speciem adhibere, nam contracta intestina illa respuunt.

VII. Applicatur plerumque umbilico emplastrum ex Galbano paratum, vel Galbano, & Assa-fœtida, aut Gummis, Caranna, & Tacamacha, oleo Succini, aut Tinctura Castorei subactis.

Mulierum pleræque consuescunt in paroxismi tractatione centrum umbilici oblinire tribus, vel quatuor granis Moschi, aut Camphoræ, pauco oleo amigdalarum dulcium solutæ, vel cum oleo Succini, aut Gagatis superapponendo emplastrum aliquod ex indicatis.

In Occitania, & vicinis Provinciis Plebeæ mulierculæ solent interiorem superficiem figulinæ pateræ allio fricare, quam in hoc morbo umbilico applicant, cui fortiter adhæret, modo allium calefiat.

Fortassis subtiliores hujus remedii moleculæ percutis hyatus sanguinem intrando ipsum valde commovebunt; autumo tamen optimos effectus ab odore prętertim procedere qui nares afficit; verum quomodocumque res se habeat cum huic remedio fidant magnopere ægræ, neve ipsum nocuum experiatur, idcirco minime contemnendum videtur.

VIII. Iis adhibitis efficaciores experiuntur boli aut potiones hystericæ, quę patrantur sequenti methodo ex remediorum farragine seligendo magis idonea; ceteris tamen præcellunt.

Aquæ adversus hystericos vapores magis comendatę, sunt illæ,

Melissæ simplicis, vel compositæ
Cardi
Matricariæ
Artemisiæ
Peoniæ
Nucum
Cerasarum nigrarum
Florum Tilliæ
Aurantiorum

Earum singulæ ad duas, vel tres uncias adhibentur.
Pulveres etiam sequentes adduntur quales sunt.

De Gutteta
Radicis Valerianę sylvestris
Peoniæ masculi
Florum Tilliæ

 Ca-

Castorei
Assæ fœtidę &c.

Dosis a septem, vel octo granis, ad quindecim, aut viginti extat pro diverso pulverum numero.

In aquis interdum diluuntur, sequentia electuaria.

Theriaca
Confectio hyacinthina
Confectio alkermes.

a drachma semis ad drachmam.

Tincturæ etiam usuveniunt, quales sunt

Tinctura Myrrhæ
Castorei

a guttis decem ad viginti, aut vigintiquinque.

Tinctura annodyna &c. a guttis viginti ad triginta.

At ut earum dosim tutiori methodo sanciamus theriacæ quantitati ratio habenda est.

Tandem syrupi anthysterici præscribuntur

Artemisiæ
Matricariæ
Peoniæ ad ℥ I., aut ℥ I. & S. dosim

Ex iis diversis pharmacis potiones anthystericæ subijguntur plus minusve saturatæ, quæ cocleatim duplici quoque horæ quadrante exhibentur, at coclearia grandiora primum, verum exiguiora propinantur.

IX. Boli, aut opiata ex iisdem simplicibus, aquis distillatis exceptis, componuntur; efficaciores evadunt efficaciora seligendo pharmaca, vel largiori dosi ea propinando prout paroxismi violentia poscet; boli de horæ dimidio reiterantur, modo tamen grandiori dosi primum indulgeamus.

Etiamsi hujusmodi boli, ex similibus substantiis conflentur ac anthystericæ potiones, rarius tamen præscribuntur tum quia haud facile est illos ægris exhibere coarctati gutturis ergo, cum etiam, quia necessum esset ipsos a ventriculo solvi posse secus remedii actio retardatur; quare in aliqua aquarum anthystericarum solvuntur, & potionum more cocleatim propinatur.

X. Inter diversos bolos anthystericos duo præsertim commendant; *primus* coagmentatur ex duplici scrupulo sulphuris communis, & drachma nucis myristicæ cum syrupo Artemisiæ subactis; *secundus* qui validior evadit ex Castoreo, & Assa-fœtida conficitur, ad drachmæ semis dosim, cui additur granum & semis, aut duplex granum Laudani; bolorum alteruter in tres partes dividitur, duplici quoque quadrante aut singula hora sejunctim exhibendus prout morbus urgeat.

Pro efficacissima commendant *misturam*, aut potionem simplicem superaffundendo tribus, vel quatuor uncis aquæ Artemisiæ, aut Matricariæ tres vel quatuor guttas olei Succini cum annatina parte olei Gagatis unico vel duplici

plici haustu remedium exhibendo, quod efficacior evadet addendo viginti, aut viginti quinque guttas tincturæ annodynæ.

XI. Si vapores hysterici vehementiores sint, & remediis obsistant necessum erit brachium, aut pedem incidere, pedem tamen salubrius, reiterando venæ sectiones etiamsi pulsi debiles, & exigui appareant, ut mos est in iis circumstantiis, circulationis retardatæ ergo; vomitum etiam promovere fas erit tres, aut quatuor grana propinando Tartari stibiati solubilis in duabus, vel tribus unciis Aquæ distillatæ cardi benedicti, ut ventriculus succutiatur, modo pulmonis conditiones id sinant; de cetero etiam in hoc casu Tartarum exhibetur majori copia aquæ solutum, affatim solutionem hauriendo, ut de aquis mineralibus fieri solet.

XII. Communiter receptum est in vaginam intromittere Moscum, aut Zibetum, qui lymphaticum effluvium promoveant, uterumque abstergant, at Religio prohibet pollutiones ita excitare; nihilo tamen minus assidentes mulieres, invitis medicis, hanc methodum pluries impendunt, quamtumvis turpis esse possit.

Ratio medendi extra paroxismum.

Quando paroxismus discesserit nostrum erit tantum regressus preoccupare, qua de causa necessum erit antecedentem causam detegere, ut eam necessariis remediis validius pugnemus.

I. Si morbus ab intermissione, aut suppressione mensium, lochiorum, aut albi fluoris procedat, hæmenagoga præscribuntur, ceteraque remedia pro iis morbis superius descripta.

II. Si sola albi fluoris acrimonia morbum inducat diluentia, temperantia, atque dulcificantia locum habent superius in albo fluore proposita.

III. Si acrimonia, & copia seminis in causa sint vulgari, & obvio tutiorique remedio, matrimonio videlicet, ei medetur, secus vero antiphrodisiaca in furore uterino commendata usuveniunt.

IV. Tandem si tumores, & obstructiones uteri ovariorum, aut tubarum, vel partium proximarum hysterismum moveant, aperientibus remediis illas resolvuntur, aut progressus pluries indicatis remediis sistuntur.

Generice idonea methodus vapores hystericos eradicative sanandi eo collineat, ut præscribantur.

1. Aperientia martialia mitiora qualia sunt

Tartarum Martiale solubile
Sal Martis Riverii
Croccus Martis aperitivus
Ethiops Martialis
} a gr. x. ad xxv.
Tinctura Martis a ʒ II. ad ʒ. IV.

2. Aperientia Mercurialia dulcia, quæ purgant debiliter, vel nihil cathartica sunt ut

Ethiops Mineralis cum sulfphure, per deflagrationem aut triturationem paratus
Ethiops Mineralis per triturationem confectus, & remixtus saccaro

Assa fœtida
Castoreo
Myrrha &c.

singu-

singulorum a granis xv. ad xxv.

3. Resinæ anthystericæ quales sunt

Castoreum
Myrrha
Gummi Ammoniacum
Galbanum

quæ a granis VIII. ad XII. sumuntur, vel in bolos aut opiata rediguntur, ipsas propositis aperientibus remiscendo

4. Diluentia, & humectantia, quæ sanguinem emolliunt, atque refrigerant, ab æstu quem anthystericorum usus nimius excitaverat, qualia sunt.

Balnea tepentia
Semi-balnea
Apozemata, seu decocta refrigerantia.
Aquæ Minerales ferrugineæ, & acidulæ
Lactis serum simplex, vel chalybeatum
Lac Asellæ

5. Purgantia leviora sæpe reiterata, inter amarotica selectura talia sunt.

Rhabarbarum
Infusio aut syrupus florum persicorum
Syrupus Cichorii compositus, qui amarior evadat sumitates infundendo.

Absynthii
Centaureæ
Aristolochiæ.

6. Narcotica etiam exhibentur, modo suspicemur aliquam in utero impressionem adesse, aut nervorum labem, quæ hystericos vapores minetur; pro libitu impendi possunt

Laudanum in substantia ad gr. j.
Tinctura Annodyna ad gutt. xx.
Pillulæ Cynoglossi ad gr. iv.
Pillulæ Starkei a gr. iv. ad viij.
Theriaca communis ad ʒ ß.
Theriaca cælestis a gr. vij. ad x.

7. Tandem optimum regimen præcipere necessum erit tum quantitatis cum qualitatis alimentorum respectu, quod haud facile erit obtineri a mulieribus admodum inconstantibus, tamen id necessarissimum videtur.

Interdum evenit gravidas mulieres hystericis vaporibus, imo, sævioribus corripi; tunc enim coacti erimus proposita remedia impendere tum in paroxismo cum extra paroxismum proposita; cavendum tamen est ne fœtum lædamus effica-

caciora prescribendo, modo morbi sevities ea non postulet, aut mitiora incassum exhibita sint.

Remedia specifica, quæ adversus hystericos vapores a nonnullis commendantur.

Inter plurima hujus speciei remedia nos observationibus magis confirmata, tutiora, & celeberrimorum medicorum auctoritate suffulta tantum exponemus.

I. Primum locum obtinet *Moscus* intus sumptus sub forma bolari vel idoneo vehiculo dilutus a granis octo ad duodecim, & ultra.

Horatius Augenius (*a*) remiscebat quinque grana Moschi scrupulo uno Cynamomi Caryophyllorum, aut nucis muscatæ, eaque vino soluta propinabat; testatur ipse constanter felicem eventum hujusmodi remedium prestitisse.

Reinerus Solenandrus (*b*) refert, incassum jam ceteris adhibitis remediis, hystericum paroxismum certissime compescere tria grana Moschi cum annatina quantitate sanguinis Draconis remixta, & in unciis quatuor aquæ florum aurantiorum soluta, quo auxilio hystericam anum perfecte sanavit.

Gregorius Horstius (*c*) ait hystericum morbum subiigisse moscum exhibendo ambaro copulatum.

Lazarus Riverius non solum commendat Solenandri remedium in sua edita (*d*) Praxi; imo in suis (*e*) observationibus narrat pluries utiliter remedium exhibuisse.

Et ipse Moscum in hystericis vaporibus adhibui, neque inutiliter eosque salubres effectus a narcotica virtute derivare mihi visum est.

II. *Ungula alcis* raspata, & idoneo vehiculo propinata ad scrupuli aut granorum triginta quatuor circiter dosim magnopere commendatur.

Hujusmodi pulvis, ut ajunt adversus Epylepsiam facit, at eventus adhuc minime spei conceptæ respondit. Apolonius (*f*) Menabenus ex eo concludit adversus hystericum morbum ipsum utilem evadere, cum epylepsiæ affinis videatur, indicat ipse observationem quæ huic sententiæ nonnihil favet; at omnis fides decidit cum pedum integrum frustulum collo appensum hystericos vapores penitus subiigere perperam credat.

III. *Juli nucis Juglandi* exsiccati & in pulverem redacti hic locum habent ad duorum scrupulorum dosim, addendo duplicem guttam olei Karabis.

Thomas Musetus (*g*) hoc remedium inter efficaciora jactat, at si ipsum ullum effectum præstet succino potius quam Julis tribuendum videtur.

IV. Suffumigia ex pulvere *Verucarum* quæ equorum crura deturpant pariter prodesse credunt; exsiccantur enim verucæ, & in pulverem rediguntur, atque earum pugilli aliquot supra prunas insperguntur; fumus vero intra nares recipitur.

Aubertinus Bottonus (*h*) credit hujusmodi remedium mirificum esse ut hystericæ mulieres quæ obitæ credebantur statim vitam & sanitatem recuperent; nihil officit id experiri imo utile evasisse non contendo.

V. *Oxycratum*, aut acetum aqua remixtum per clysterem intromissum ad libram, aut per os sumptum ad sex uncias non parum levaminis afferre putant, Riverius admodum ipsum laudat tum in (*i*) praxi cum in propriis observationibus (*k*).

VI. Gra-

(*a*) *Lib.* XII. *Epist.* 7. (*b*) *Sect* IV. *Consil.* 15. (*c*) *Lib.* V. *De Morbis Mulier.*
(*d*) *Lib.* XV. *Cap.* 6. (*e*) *Cent.* I. *Observ.* 65. (*f*) *Tractat. De Alce Cap.* 10.
(*g*) In Epistola *ad Petrum Manarium.* (*h*) *De Morbis Mulier.* (*i*) *Lib.* XV. *Cap.* 7.
(*k*) *Cent.* III. *Observat.* 83. *Et Cent.* IV. *Observat.* 6.

VI. *Grana* actes exsiccata & friata ad drachmæ quantitatem sumpta, & in vini cratere soluta pariter commendant, eorum defectu *fuligo lucida* substituitur simili dosi in ovi luteo hausta. Riverius (*l*) ambo ea remedia asserit paroxismos hystericos eorumque regressus, sistere, idque propria experientia confirmat.

VII. Levior decoctio radicis *Brioniæ* albæ in vino albo quandoque propinatur. Mattiolus (*m*) hoc remedium proponit quasi specificum asseritque mulierem quotidie hystericis vaporibus obnoxiam penitus convaluisse hujus remedii haustu per integrum annum loco cœnæ semel tantum in hebdomada continuato; Brioniæ anthysterica virtus hujus medici auctoritate præsertim fulcitur; fęculam etiam nonnulli exhibent quę infirmiorem tamen effectum pręstat.

VIII. *Primiparæ placenta* furni ope exsiccata, & in pulverem redacta in idoneo vehiculo ad drachmam propinata, si (*n*) Riverio fidendum est, ictu oculi paroxismum subijgit. Fridericus Hoffmanus (*o*) pariter hujusmodi remedium commendat quasi certissimum adversus hysterismos, eorum enim auctoritate commotus illum retuli, nam candide *plura refero quam credo*.

IX. Medici nonnulli in hystericis vaporibus (*p*) *Camphoram* adhibent, eamque vel in pulverem redactam ad granorum decem, aut duodecim dosim exhibent, vel sub formam bolari syrupo quodam anthysterico subactam, aut oleo amygdalarum dulcium solutam; interdum ejusdem frustulum comburunt, quod in quinque, aut sex uncis aquæ anthystericæ extinguunt, quam ægris propinant. Hujusmodi remedium annodyna sua virtute agit, ut ejusdem usus prorsus detrimento expers evadat; at experientia didici ipsius eventum admodum variare, idcirco parvi (*q*) faciendum esse.

X. Chimici jactant adversus hystericum morbum stanni usum, ejusdemque pręparationes, videlicet *magisterium*, *sal*, & *oleum Saturni* &c.

Sumunt stanni frustula, quæ in crucibulo ignis ope continuo remiscendo in calcem redigunt, postquamquod in mortario marmoreo longa trituratione in pulverem rediguntur. Hæc salubrior est, atque tutior præparatio; exhibetur ad octo, decem, aut duodecim grana remixta extracto alicujus plantæ anthystericæ, aut simpliciter theriaca, vel confectione hyacinthina.

Magisterium conficitur solvendo stanum in aqua regali, superaffundendo vero bis decuplum aquæ communis, ut diluatur solutio, & metallum sub pulveris albi specie fundum petat, qui pulvis pluries aqua tepenti abluitur, ut ab aquæ regalis molleculis repurgetur. Hoc remedium vel extrinsecus umbilico applicant, vel intrinsecus ad grana quatuor, aut sex exhibent.

Præparatio salis, & olei Saturni, quam Sennertus (*r*) proponit longior, & difficilior evadit. Solvitur enim stannum Anglicum cum aqua forti nitri, & aluminis, decidit statim albus pulvis, seu stanni magisterium.

Hujusmodi pulvis in vase sublimatorio, ut de floribus antimonii fieri solet exaltatur, postquam quod collecta materies in aceto destillato solvitur.

Deinde acetum ad siccitatem usque destillant destillatusque liquor denuo pulveri remiscetur pluries cohobactiones reiterando usque dum acetum omnem pulvim secum abripiat, tunc ad siccitatem acetum evaporatur; ex massa vero residua cum spiritu vini, Tinctura elicitur saturatissima pluries spiritum superaffundendo; ad dimidium tunc spiritus vini destillatur, vero superstes liquor in cella

(*l*) *Prax. Lib. XV. Cap.* 6. (*m*) *Comment. ad Lib. IV. Cap.* 176.
(*n*) Praxeos *Lib.* XV. *Cap.* 6. (*o*) Patholog. *Part.* III. *Sect.* I. *Cap.* 5. §. 7.
(*p*) Riverius, *ubi supra*. Velschius, in Mictomimematis annexis *Ann.* 4. & 5. *Decur.* I. Ephemerid. Medico-Physico Germanic. *Art.* 7. (*q*) Vide Augustinum Thonerum, *Observat. Medicinal. Lib.* 3. *De Morbis Uterinis Observat.* III.
(*r*) *Institut. Lib.* V. *Part.* III. *Sect.* III. *Cap.* 15. & Prax. *Lib. IV. Part.* II. *Sect.* III. *Cap.* 4.

vinaria reponitur, & efformabuntur crystalli, quę *Sal*, aut *chrystalli Saturni* dicuntur, intusque exhibentur ad eandem magisterii dosim. Si hujusmodi crystalli marmoreæ tabulæ nonnihil inclinatæ in loco humido superimponantur per *deliquium* solventur, & liquorem suppeditabunt, quem oleum Saturni, aut stanni appellant; putant, quod ejusdem guttæ nonnullæ umbilico applicatæ hystericum paroxismum de repente sistant, vel eæ intus ad quinque guttulas idoneo vehiculo exhibitæ.

Noscimus jam chimicorum jactationes, quibus si fidendum esset, (ſ) hujusmodi remedia hystericos vapores dissiparent *usque ad miraculum, vel incatamenti instar*. Nondum tamen ea exhibere ausus sum, & merito quidem, cum Boerhavius & ipse illa contemnat: *Minus amo*, (t) ait, *hoc metallicum, tutiora præsto sunt eidem proposita*.

(ſ) Præstantissima, ac præsentissima sunt remedia in uteri suffocationibus, quas ad miraculum compescunt, tam intrinsecus, quam extrinsecus. Joh. Scroderus. *Mineralogiæ*, *Cap*. 14.

(t) Chimiæ. *Part*. III. *Processu* 187.

FINIS LIBRI SECUNDI.

CATHA-

CATALOGUS CRONOLOGICUS MEDICORUM.

Qui speciales de Morbis Mulierum Tractatus tradiderunt, vel de iis in institutionibus mentionem fecerunt.

IN QUATUOR EPOCHAS DISTINCTUS.

PRIMA EPOCHA.

HÆc Epocha cum Medicina primum incepit, cum ipsa vero intra temporum latebras abiit; ea ad annum usque 800. a C. N. producitur, quando Romani Imperii ejectione Medicinam, ceterasque scientias secum Arabes exportarunt, quorum florentissimum Imperium Asiam, Africam, & Europæ maximam partem occupabat.

In iis primordiis Medicina valde pervaga erat, ac pluribus divisa sectis, quarum nulla systema referebat quod omnes artis complecteretur partes, & opinionum incertitudinem determinaret; at an. 180. a C. N. Galenus Paripateticorum Assecla in laudabilem formam iis temporibus accomodatam Medicinæ præcepta digessit, atque quatuor admisit qualitates *calidum*, nempe *frigidum*, *humidum*, & *siccum*, quatuor pariter elementa, humores quatuor, totidem temperamenta, totidemque intemperies.

Hyppocrates vel nullum, vel illum (*a*) Democratis addotavit systema, quod & Epicurus prosecutus est; Galenus vero ingeniose Hyppocratis canones suis accomodavit institutionibus cum ii tunc temporis plurimi existimarentur.

In hoc systemate quamvis erroneo quoad Physicam pertinet essentialia magis, & medicinæ necessaria complectuntur; indoles videlicet, & causæ morborum proponuntur omnes, tum indicationes quibus mederi oportebit; uno verbo in eo

(*a*) Autumant Hippocratem Democratis discipulum fuisse. *Celsus in Præfatione*.

in eo morborum omnium Diagnosim, Prognosim, ac remediorum exhibendi rectam rationem reperies, quod artis essentiam constituit.

Hujusmodi systema nonnullas contentiones passum est, ipsius Auctoris etiam ætate, at cito evanuerunt, & a Medicis omnibus illius ævi communiter receptum fuit; Arabes vero subsequenti ævo, & qui eos secunda Epocha prosequebantur idem amplexi sunt; illum denique tertia Epocha universaliter acceptum fuit, undique lectum, tuitumque a Medicis in Europam post Scientiarum restaurationem viventibus usquedum quarta, & postrema Epocha novis Anatomicis inventis, & cadaverum inspectione novissimo lumine medicina refulxit, quamvis nunc jam obsoletum sit quoad physicam explicationem spectat, ipsum tamen adhuc defendunt, quoad indoles, & indicationes morborum attinet, medendique rationes; progressus vero qui in iis posterioribus medicinæ partibus facti sunt ampliarunt potius, quam destruxerunt Galeni systhema.

Ea ætate Pharmaciæ studio magnopere consuluerunt ut farcimen confirmat formularum, quas Galenus in pharmaceuticis (a) libris congessit, aut *Scribonius Largus*, in suis operibus descripsit; animadvertendum tamen est eorum compositiones innumeris conflari pharmacis quare Plinius eas valde (b) merito contempsit.

Neque Botanicam prorsus neglexerunt; asserunt nonnulli quemdam extitisse Cratevum stirpium historia non parum instructum, at ejusdem desunt opera si ullum exaraverit; eorum deffectu Dioscoridis labor, atque Plinii plurimarum plantarum descriptio certum nobis præbent indicium hujusmodi studium tunc satis invaluisse.

Idem tamen de Anotomicis perquisitionibus prædicare nequimus; in cassum enim prædicant Herophillum, & Herasistratum versatissimos in hac scientia fuisse; quinnimo concedere fas erit Hyppocratem, Galenum, ceterosque Greciæ Medicos in ea valde aridos fuisse, nullumque verisimiliter cadaverum disseciusse.

Cadaverum enim inspectionem, ad morborum sedes, & causas detegendas necessarissimam, tunc temporis rarissimam fuisse censeam, cum morborum explicationem parum, vel nihil ad anatomiam referrent, neque in Græcorum librorum pervolutione hactenus ullam mihi anatomicam observationem animadvertere licuisset.

Chimiam vero penitus ignorabant, multumque post tempus eam colere, & medicinæ aptare inceperunt.

In humana corpora astra influere inter Orientales nationes vetustissimam opinionem fuisse constat a Sabeorum religione, quæ communiter colebatur ipsis derivatam; hæc sententia in Græcia translata Græcos Medicos decepit, eamque Galenus confirmavit, atque ampliavit, cum criticos dies constituisset, & summam Lunæ in humores influentiam prædicasset.

Fides vero quam characteribus, & versibus præstabant summopere erat contemenda, ajunt enim Catonem (c) barbara quædam dicta magnifecisse ad ossa luxata, vel fracta restituenda. Verum Quintum Serenum Sammoniacum Gordiani Imperatoris Medicum, & Præceptorem ad Æmitriteum subjiciendum ver-

---

(a) *De Antidotis. De compositione medicamentorum secundum locos. De compositione medicamentorum per genera.*

(b) Quo Deorum perfidiam istam monstrante? Hominum enim subtilitas tanta esse non potuit. *Plin. Histor natur. Lib.* XIX. *Sect.* 8.

(c) Cato, *De Re rustica*, *Cap.* 160.

verbum (*a*) *Abracadabra* commendasse, ita pluries conscriptum, ut cuique lineæ demendo literam conum refferret, qui collo apensus morbum profligare censebat.

Pari ratione judicare poterimus de amuletis, seu substantiis quibusdam quas partibus affectis applicitas ipsarum morbis mederi superstitiose fatebantur.

Galenus testatur radicem (*b*) Peoniæ, infantum collo suspensam epilepsiæ insultum compescere; Aetius suadet (*c*) jaspidem appendere ad scrubiculum usque descendentem, asseritque se ipsum eo pacto stomachi morbo convaluisse; Tralianus magis credulus pene certissimum remedium proponit pro febre tertiana subjuganda, olivarum folium ante solis ortum collectus, cui inscriptum sit verbum (*d*) CA ROI, & collo ægrotantium appensum; at innumera exempla afferre possem hujusmodi, quæ perlegi poterunt apud (Augier Ferier) medicum Tolosanum *Lib. II. Cap.* 11. *De methodo medendi*.

Eo tempore Romæ, & Italiæ (*e*) Plinio teste tres invexerunt morbi species novissimæ, quæ valde perteruerunt, verum brevi evanuerunt.

Prior *lepra* fuit quam exportavit Pompei exercitus e Syria redux ubi cum Ægypto Regno propinquo communis est, & Endemia, at morbus cito desistit, *& hic quidem morbus*, Plinius ait, *in Italia celeriter exstinctus est*.

Altera *Lichenis* species erat serpentis & epidemicę, quæ mentum præsertim occupabat, & osculis, aut amplexibus facile communicabatur, *veloci transitu osculi* ex quo *Mentagra* appellata fuit. Plinius enarrat ipsam ab Asia Romæ transtulisse Equitem Romanum, quam ipsum nomine indicat.

Postremus morbus *Anthrax* erat, quem Plinius Narbonensi Provincia Endemium fuisse tradit, ille Romæ transductum suo tempore adhuc vigebat.

Plinius tandem de colico dolore ibidem verba facit nocuo morbo quo primum Tiberius Imperator correptus fuit; tunc Romani valde mirati sunt, cum Cæsar annunciaret novo nomine se *colo* laborare, *magna enim Civitatis ambage cum edicto ejus excusantis valetudinem legeretur nomen incognitum*,

---

(*a*) Inscribas carthæ quod dicitur Abracadabra,
Sæpius, & subter repetas, sed detrahe summæ,
Et magis, atque magis desint elementa figuris
Singula, quæ semper rapies, & cetera figes,
Donec in angustum redigatur litera conum.
His lino nexis collum redimire memento

A B R A C A D A B R A
A B R A C A D A B R
A B R A C A D A B
A B R A C A D A
A B R A C A D
A B R A C A
A B R A C
A B R A
A B R
A B
A

(*b*) *De simplicium medicam. facul. in voce* Glycysida. (*c*) *Lib.* II. *Cap.* 35.
(*d*) *Lib.* XII. *Cap.* 7. (*e*) *Histor. natural. Lib.* XXVI. *Sect.* 6.

gnitum, quare admirationem non ab ignorantia morbi insurrexisse credendum est, sed a novitate potius appellationis qua Imperator eum dessignavit.

Ant. C. N. Anno 432.

HYPPOCRATES veterum Medicorum antiquissimus cujus opera ad nos usque perventa sint, qua de causa quasi medicinæ Patrem posteriores Medici omnes ipsum respexerunt, quem neminem latet, ut supervacaneum sit, hic cunctari in vitæ suæ historia, quæ ad paucas & incertas notiones reducitur.

Sufficit animadvertere communiter receptum esse ipsum vixisse Anno Mundi 3538., Romæ vero 318. ante Christum Natum 432.; virum gignit Insula Coos in mare Ægeo; verum praxim exercuit Thessalia præsertim, & apud Thraces.

Longiorem vitam duxit nam qui eam subducunt, ad annum usque 86. pertingisse dicunt, sed alii annos 190. perdurasse autumant, quod propriæ scientiæ, atque optimo vitæ regimini valde tribuendum videtur.

Inter opera quæ ei tribuuntur multa suspecta sunt; stili enim diversitas atque systematis principia ab Hyppocraticis non parum dissita suspicionem augent, eamque magis confirmat Galeni (a) opinio qui asserit Adriano imperante, duos Medicos Alexandrinos Artemidorum nempe Capito, & Dioscoridem eas elucubrationes collexisse quingentesimo anno ab Hyppocratis discessu; difficile enim videtur, quod post tot annorum spatium hujusmodi Codicem recto scrutinio perficere possent absque quo stilum atque ordinem mutarent.

Erotienus qui sub Imperio Neronis vivebat genuina Hyppocratis opera determinare sategit, ex quibus respuit Librum *de Natura Muliebri*, & alterum *de Virginibus*; amplexus est tamen illos *de Morbis Muliebribus*, & *Sterilibus*; at ejusdem pace, Hyppocratis editores conveniunt incertum esse finem primi Libri *de Morbis Muliebribus*, quod ambo suspectos reddit.

Me latet qui primus de hoc libro suspicatus sit, Mercurialis qui sedulo Hyppocratis opera inquisivit eorum tres classes constituit; Libros *de Natura Muliebri*, de *Morbis Muliebribus*, & *de Sterilibus* in tertia classe reponit, inter illa opera videlicet quæ minime ad Hyppocratem pertinere credit, sed ad alterutrum ejusdem discipulorum. Johannis Henricus Schultius Medicinę (b) Professor Altorfi circa hoc Mercurialem prosequutus est idemque novis rationibus confirmat.

Erotieni enim sententiæ adhęrebimus Hyppocrati Libros tribuendo de quibus quæstio est; tamen prætereundum non est multum in iis ambiguitates reperiri, præsertim cum de uteri *aberratione* locutus sit, ubi erroneas sententias tradit, etiamsi ab Hyppocratis doctrina in suis Operibus alio suffultæ videantur; putat enim uterum positum sæpe mutare, & non solum stomachum versus, jecur, aut cor tranferri, sed caput etiam aggredi, eaque de causa passionis hystericæ fœnomena omnia producere; mirum sane est, Hyppocratem hujusmodi motus utero tribuisse, quorum futilitatem satis patescit, at magis admirandum est hanc erroneam sententiam plures Medicos, qui illum prosecuti sunt amplexos fuisse.

Ant. C. N. Anno 96.

ASCLEPIADES Bithynus celebris Medicus Romæ ætate Pompei summa cum laude Medicinam exercuit anno ab Urbe condita 658. & ante Christum Natum 96. Cicero (c) ipsum *Medicum*, & *amicum* appellabat.

Ejus-

(a) *Comment. I. in Librum Hyppocratis de natura humana*. (b) In Historia Medicinæ, in 4° Lipsiæ 1728. *pag.* 215. 216. & 244. (c) *Lib. I. De Oratore, pag.* 283.

Ejusdem labores numquam ad nos pervenerunt, at apud Aetium (*a*) de quo infra locuturi erimus remedia nonnulla reperiuntur ad ulcera uteri cicatrisanda idonea, quae Asclepiadi cuidam tribuuntur, qui (*b*) Galeni etiam testimonio nostras esse videtur.

AURELIUS, aut AULUS CORNELIUS CELSUS Medicus Romanus, qui vixit sub Tiberii Imperio, illustris evasit, Tractatus Medicinae ergo quem loculenter latine scripsit ut ceteris in linguae puritate praecellere videretur; quaestio est si Celsus Medicus fuisset neve Medicinam professus sit vel vir quidam esset ingenio, & doctrina praeditus, qui sponte de Medicina scripsisset, ut de Bello, & Agricultura scribere sategit; at id difficile est definire quod ad nos parum facit, sufficit enim animadvertere Tractatum composuisse, seu melius a Graecis Medicis, & Hyppocrate praesertim materias excerpsisse quas sine ordine digessit, & quasi *miscellanea*, aut specimina medicinae considerari possunt.

A C. N. Ann. 35.

Hujusmodi opus in VIII. libros distribuitur; in eorum IV. libello Caput reperitur XX. nempe, quod de hysterica passione agit, at inconcinne illam describit; ostenderunt enim recentiores Scriptores (*c*) manuscripta colligendo Celsi hoc Caput incompletum esse, & lacunam dari, quae nobis demit finem hujus Capitis; tum, alia tria subsequentia quae agunt de *Vulva exulcerata*, de *Vesica*, & *de Calculis in Vesica*.

In VII. eorum Librorum duo alia Capita extant in quibus nonnulla de mulieribus agit; primum XXVIII. nempe de Filiabus imperforatis Graece Ἀτρηται pertractat, alterum XXIX. de extractione differit foetus mortui; nihil praebet Celsus circa mulierum morbos, quod alio non reperiatur & praestantior; idcirco ut Medicus quidam admonet non ad Medicinam discendam, sed potius linguae puritatem adipiscendam ipsum pervolvere necessum erit, (*d*) *Illius*, ait ille, *Coto stylum subiigemus*, *& pluris latinitatem ejus quam medicinam faciemus*.

CLAUDIUS GALENUS Pergamenus inter Medicos Graecos post Hyppocratem celebratissimus. Ab aetate quam ipse habuisse narrat dum advocatus fuit ab Aurelio, & Lucio Verro dum Aquilliae detinebatur, deducitur Anno circiter decimo Quinto Regni Adriani ortum habuisse, idcirco a Christo nato (*e*) vixisse 131. Plures Provincias Imperii Romani peragravit praesertim vero Egyptii, & Alexandriae degit, ubi celebriores erant (*f*) Medicinae Scholae; vixit viventibus Antonino, Aurelio, Lucio Verro, Commodo, & Severo, qui illum magni existimarunt, & pluries eo usi sunt.

A C. N. Ann. 200.

Suidas asserit Galenum 70. anno vixisse, quare cum natus esset decimo quinto Anno Adriani, tumulatus esset nono Anno Imperii Severi, qui Annus circiter incidit in 201. Aerae Christianae; hujusmodi calculus magis rationi consonus videtur illius; quem Auctores nonnulli voluerunt diuturniorem vitam Galeno tribuendo; Pergami inter Patrios Lares mortuus est ubi paullo antea, qua de causa ignoramus, restitutus erat.

Plures ipse libros composuit, qui non omnes ad nos pervenerunt, ipse testa-

(*a*) *Lib.* XVI. *Cap.* 93.
(*b*) *Lib.* II. *De antidotis*, & passim, ubi *de compositione medicamentorum*.
(*c*) Morgagni, *Epist.* II. *&* III. *in Celsum*.
(*d*) Johannes Rhodius.
(*e*) *Vide Chronologicum Galeni Elogium a Philippo Labbeo*.
(*f*) Ammien Marcellin. *Livr.* XXII. *Sur. la fin.*

testatur plures combustos fuisse (a) in incendio Templi Pacis ubi dum Romæ degebat ipsos reponeret; plures tamen supersunt, qui satis Galeni indolem superius indicatam declarant.

Certum enim est Medicina non solum sed pluribus aliis scientiis edoctum fuisse, at ejusdem styli respectu, longus, prolixus, Asiaticus experiebatur, ut lectores magnopere tęderet; verum si de animi qualitatibus verba facere liceret, vanus erat, gloriosus, ab aliis laudes non expectabat, ceteros Medicos contemnebat, pluriesque vituperabat.

Nihilo tamen minus præter eos defectus quos neque negare, neque excusare audeo, Galenus magni suo tempore existimabatur, multo magis tamen post ipsius mortem, quando suum systhema ceteris palmam præripuit; nam primum multas contradictiones passus est, ut ipse affert dum narrat Quintum tunc temporis celeberrimum Medicum (b) irrisisse suum sistema, defendendo (c) *Quod de calido, frigido, sicco, & humido ajunt, utique Balneatorum esse nomina.*

Haud cognovi qua de causa Galenum somnia magni fecisse, neque ejus credulitatem excusare possem; (d) hortatur enim somnia sedulo animadvertere, atque asserit (e) quod, duorum somniorum causa, ægrotantis pleuritide correpti indicis arteriam dissecuisse quam patulam reliquit usquedum sanguis sponte fluere desinere; *nam* ait ipse *somnium ita præceperat*, qua methodo ęger perfecte convaluit. Tandem affert Dei (f) Pergameni ministrum eodem morbo affectum sanitatem recuperasse venam manus externam incidendo prout somnium admonuerat, *aggressus*, ait & *ipse illud insomnii monita*.

Minime in dubium revocamus inter innumera opera quæ ipse scripsit, interdum mentionem fecisse de mulierum morbis, nos tamen institutum præteriremus paucas circa hoc notiones hic illuc excerpendo, sat erit igitur enuntiare nullum de hac re scriptum reliquisse, præter illud, quod a Galeno derivare omnes editores contendunt, sub titulo de *Gynæceis* inter ejusdem opera quandoque relatum, auctoris nomine sane indignum quare Brassalova in IX. Editione *dell' Junta*, & Renatus *Chartier* conveniunt quod *jejuna prorsus & angusta sit tractatio*.

A. C. N. Ann. 250.

SORANUS. duo habentur Sorani Medici Ephesii alter Trajani, & Adriani tempore vixit, eique tribuitur vita Hyppocratis, quæ ad nos usque perventa est; alter junior erat, atque Suidas asserit, ipsum quatuor libros composuisse *de Mulierum Morbis*, eidemque tribuunt libellum *de utero, & muliebri pudendo* Parisiis Græce impressum Ann. 1554. Typis Adriani *Turnebe*, & latine recussum Ann. 1556. apud Gullielmum *Morel*.

Hujusmodi Tractatus fragmentum esse videtur majoris operis; uteri structuram exhibet, quam cum imperfecte veteres cognoscerent opus prorsus inutile evadit.

A. C. N. Ann. 350.

ARETEUS Cappadocus inter veteres Medicos recensetur, ejusdem superest Medicum opus Græce scriptum, & in octo libros distinctum, quorum tamen non omnes ad nos pervenerunt.

Medicinæ Historici inter se valde discrepant circa ætatem qua vixerat, alii

(a) *Lib. I. De composit. Medicamentorum per genera Cap. 1. Et de Libris propris Cap. 2.*
(b) *Lib. de præcogn. ad Posthumum Cap. 1.*
(c) *Galenus, De sanitate tuenda Lib. IV. Cap. 13.*
(d) *In Lib. VI. Hypp* De Humoribus, *Comment. II.* Method. Medendi *Lib.* XIV. *Cap. 2.*
(e) De curandi ratione per sanguinis missionem *Cap. 23.* (f) *Esculapius.*

alii animose fatentur Romani Imperii initio id evenisse, hocce confirmant ostendendo Jonico dialecto ipsum scripsisse, quod post illud tempus obsolevisse asserunt, at Menagius objectionem (*a*) destruit plures Graecos Auctores enuntiando, qui sub Adriani, & Severi Imperio eo idiomate usi sunt.

Censerem enim hunc Medicum post Galenum locum habere, sed ante Aetium, qui Anno 380., & Paulum Æginetam, qui Anno 420. inter vivos erant; praesertim cum utrique ipsum in suis scriptis advocent.

Aretei stilus concisus erat, & Hyppocratis more valde arctus, quem studuit, atque pluries in testimonium vocavit; ejusdem opera Galenum nihil prorsus redolent, quod confirmat hunc Auctorem, ipsum vel non legisse, vel contempsisse.

In Areteo prima (*b*) reperitur hydropis cum hydatidibus observatio, quam perbelle descripsit, etiamsi originem, & naturam ignoraret.

Inter octo libros quos ipse composuit quatuor causas, & signa morborum explicant, quorum duo acutos morbos; totidem cronicos explanant, quatuor reliqui pari ratione distribuuntur, duo nempe medendi rationem acutos morbos, reliqui duo cronicos respiciunt.

In secundo libro *causarum, & signorum morborum acutorum* in capite nono de Passione hysterica locutus est sub titulo, *De Vulvae strangulatu*, & in secundo libro, *curationis morborum acutorum* capite nono de illius morbi curatione verba facit, sub titulo *De Curatione Vulvae suffocationis*.

De *Morais uteri* pariter capite undecimo libri secundi de causis & signis cronicorum sermonem instituit, de eorumdem curatione, capite undecimo libri secundi de curatione cronicorum disserit, at ibi in originali plura desunt.

ORIBASIUS Sardus quarto aevo vixit, Imperatori Juliano fuit apprime carus, quapropter, & honores, & opes adeptus est; at cum hujusmodi Imperator in bello contra Persas anno 363. occisus fuisset, non aequam Oribasius cum successoribus suis fortunam expertus est. A C. N. Ann. 363.

Oribasius ipse narrat Julianum Imperatorem ei praecepisse collectionem praestantiorum veterum Medicorum, jussumque implevit, ut in 70. libros opera omnia Medica antiquorum digessisset.

In posterum specimen hujus collectionis in novem libros distribuit ad usum Eustachii filii sui; paullo post quatuor libros vulgarium remediorum congessit quos Eunapio dicavit; tandem in speciali libello instrumenta, atque machinamenta chirurgica tunc temporis usitatiora ostendit.

Extant adhuc novem libri *Synopsis Medicinae* pro Eustachio filio scripti; verum quatuor Eunapio dicati, tum Tractatus de *Laqueis*, & *Machinamentis*; at magni operis sub titulo *Collectanea artis Medicae*, quod 70. libros complectebatur nisi decem & septem supersunt; Oribasii opera ex manuscriptis latine tradita fuerunt a Joanne Baptista Rasario Medico Novariensi, Basileae Anno 1557. in triplici volumine in 8. impressa; nondum ea Graece typis mandata fuisse arbitror.

Ipse de Morbis Mulierum in duplici opere locutus est; in illo quod pro

(*a*) *In amaenitatibus Juris*.
(*b*) *De signis, & causis diuturniot. Morbor. Lib.* II. *Cap.* I.

pro filio exaravit; in nono videlicet libro quindecim capita reperiuntur, quæ de præcipuis Mulierum Morbis agunt ; in altero vero opere Eunapio dicato, in quarto libro nempe septem capita extant quæ de eadem materia pertractant, verum utrinque parum utilitatis inveneris.

A C. N. Ann. 380.

AETIUS Mesopotamus post Oribasium vixit quem sepe in suis scriptis (*a*) indicavit, idcirco circa finem quarti sæculi; perperam nonnulli confundunt Aetium Medicum cum Episcopo Aetio Semi-Ariano qui error a nomenclaturæ similitudine procedit.

Ipse reliquit totius Medicinæ codicem utiliorem, & præstantiorem illo Oribasii. In XVI. libros dividitur, quorum primi octo Græce impressi fuerunt Venetiis *apud Aldum in fol.* An. 1534. ceteri octo supersunt manuscripti in pluribus Bibliothecis, obvii in illa præsertim Regis Nostri, ubi plura ex- tant exemplaria. Joannis Cornarius latine tradidit ex Græco idiomate om- ne Aetii opus, quod Basileæ impressit apud *Froben* Anno 1547. *in fol.* sub Tituto *de contracta ex veteribus Medicina*, postremus liber hujus operis qui continet 112. capita morbos mulierum explicat, & primus est tractatus, qui circa hanc materiam pervolvi mereatur.

Nil magis laude dignum est quam auctoris candidus animosus in enuntiandis scriptoribus ex quibus materiem deprompsit, pluries enim in auxilium vocat Galenum, Aspasiam quam credo Obstetricem fuisse, Philumenem, Leonidam, Archigenem, Ruffum, Filagrium, Soranum, & Asclepiadem.

A C. N. Ann. 420.

PAULUS EGINETTA videlicet Eginæ Insulanus vixit, ut credunt sub Imperio Honorii, & Theodorii Junioris, anno circiter 420. a C. N., saltem post Oribasium, & Aetium locum habet, cum utrosque frequenter nominet.

Hic Medicus medicinæ istitutionem nobis reliquit iis temporibus accomodatam sub titulo *de Re Medica*, & in septem libros distinctam ; ipse admonet congeriem esse notionum selectarum Galeni, & Oribasii cetero- rumque, qui eum præcesserunt.

Hujusmodi opus Græce primum Venetiis excussum fuit *apud Aldum in fol.* Ann. 1528., verum latine versum a pluribus medicis videlicet Alba- no Torino, Joanne Guintherio Andernaco, & Janno Cornario quæ ver- siones omnes pluries editæ sunt ; in tertio libro hujus operis decem, & septem capita reperiuntur de Morbis Mulierum videlicet a 60. ad 76. ca- put pariter in sexto libro septem alia capita habentur a 69. ad 75. com- prehensa in quibus præsertim de partu, deque ejusdem consecutionibus agitur.

A C. N. Ann. 500.

MOSCHIONUS, nos latet hujus Medici ævum, verum suspicari licebit inter vetustissimos Medicos non esse recensendum, extat de hoc auctore Græcæ scriptum περὶ γυναικείων πάθων *idest Tractatus de Morbis Mulierum*, qui 163. Articulos complectitur, ipsum in Græco manuscripto innumeris sca- tet erroribus, etiamsi Gesnerus eum corrigere sategerit, tamen adhuc im- perfectus persistit.

Inse-

(*a*) *Lib.* XV. *Cap.* 13. 18. 29. *& alibi passim.*

Reperitur antiqua versio latina ejusdem operis, quæ nonnihil amplior est, & magnopere conducit ad exemplaris correctionem.

Inseruerunt versionem, & manuscriptum in duplici collectione Auctorum de Morbis Mulierum, altera VVolphiana, & altera Spachiana; verum cavendum est ne Moschionum hujusmodi cum vetustiori Moschiono confundamus, cui duplicem tractatum Plinius tribuit, primum *de Raphano*, alterum de *Pessariis*.

CLEOPATRA Ægyptii Regina; librum ei tribuunt *de Morbis Mulierum* latine scriptum, quem tamen ajunt a Græco idiomate traditum fuisse.

A C. N. Ann. 800.

Hujusmodi libellus in collectionibus duabus de Morbis Mulierum invenitur superius recensitis, altera nempe a Gasparo VVolphio Basilææ impressa Anno 1586. in 4., altera impressa Srasburgi ab Israelo Spachio Anno 1595. *in fol.*; facile est cognoscere hujusmodi opus tunc temporis ignorantia crassante apographum fuisse.

THEODORUS PRISCIANUS Medicus Latinus, quem antiquiorem Medici crediderunt quam revera est, ad VIII. potius, aut IX. sæculum referendum; at hic frustraneum est contentionem discutere.

A C. N. Ann. 800.

Eo nomine insignitus tractatus extat fratri Thimoteo dicatus in tres libros distinctus, quorum primus dicitur *Fœnomenon Euporiston*, secundus *Logicus*, tertius *Gynæcea ad Salvinam*, in hoc postremo Auctor decem breviora capita habet de Morbis Mulierum; illud opus Basilææ fuit impressum apud *Froben* Anno 1532.

Idem eodem anno recussum fuit Strasburgi *in fol.* triplici libro addito Chirurgiæ Albucasis, sollicationibus Germani Comitis *de Neuvenare*, hoc tamen discrimine quod in editione Basiliensi opus *Theodoro Priscano* tribuitur, in Straburgensi vero *Octavio Horatiano*: verum in priori impressione tres tantum libri observantur, superallato titulo indicati, in postrema vero, quatuor Tractatus reperiuntur sequenti ordine digesti:

I. *Logicus de curationibus omnium ferre morborum, corporis humani ad Euporistum.*

II. *De acutis, & cronicis Passionibus ad eundem.*

III. *Gynæcia de Mulierum accidentibus, & curis eorumdem, ad Victoriam.*

IV. *De Physica scientia ad Eusebium filium.*

Tandem in Basiliensi editione Matrona cui liber de Morbis Mulierum dicatur, Obstetrix videtur nomine *Salvina*, in Strasburgensi vero *Victoria* appellatur.

NONUS Medicus Græcus, Anno Christi 915. inter viros erat sub Imperio Costantini Porphyroginetæ a quo præceptus fuit sequentem librum componere.

A C. N. Ann. 915.

De Omnium particularium Morborum curatione, Argent. *in* 12. 1568.

Hieronymus Martius Medicus Ausburgensis Manuscriptum in publica Bibliotheca reperit ejusdem Civitatis quod latine vertit & tum Græce cum Latine imprimere curavit.

Hujusmodi opus de omnibus pene Morbis pertractat in 296. Capitibus, haud perlongis ut *brevissima Medicinæ Synopsis* videatur, clara tamen & exacta cum idonea praxi conjuncta, quæ brevitati operis respondet; mulierum morbi 13. Capita complectuntur, iique explicantur juxta sententias Pauli Eginetti, & Aetii.

Quamvis Nonus trans errores vitam duceret quos hujusmodi Epochæ adtribui, hic tamen de eo mentionem facere autumavi methodi ergo quam prosecutus est, quæ Græcos Medicos valde ęmulatur, & a Medicina Arabum procul dissita videtur.

FINIS PRIMÆ EPOCHÆ.

SECUNDA EPOCHA.

SÆculo IX. cum Imperium Occidentis obverteretur, & Provinciæ a Barbaris Nationibus invaderentur, quæ scientias parvi faciebant, & illud Orientis etiamsi adhuc subsisteret, in diem tamen periclitabatur, scientiæ pariter, quæ illuc florebant, sensim sensimque defecerunt, contra Arabes, qui armis celerrimos progressus faciebant, atque dominium totius Orientis, maximam nempe Asiæ, Africę, & Europæ partem tenebant, scientias pariter sui juris fecerunt.

Idcirco Artes, & Medicina præsertim, eamdem Imperii sortem prosecuta est, ut dum apud Græcos, cum Imperii dejectione scientiæ desinebant, apud Arabes potentiæ augmento, & scientiæ ipsæ maximum gradum sublimitatis adeptę sint; sub Imperio pręsertim Califi *Almamon Abdalla*, qui anno 813. a Christo nato summum Jus tenebat suo jussu Gręcorum opera omnia Arabice versa sunt, qua de causa omnes Græcorum notiones apud Saracenos exportatę fuerunt, ut Geometrę, Astronomi, Mecanici, atque Medici passim reperirentur, quibus ceterę Nationes, & Europa pręsertim intra ignorantię latebras involuta orbabantur.

Ea scientiarum conditio 400., aut 500. annos perduravit ab 800. nempe anno ad 1200. Tunc Europę Nationes mercimonii ergo, quod cum Arabis habebant scientiarum elementa denuo excerperunt, hujusmodi commertium patet a vicinis Provinciis peractum fuisse; Italorum respectu, Neapolitani qui Arabis Siciliam imperantibus propinquiores erant, & nostratum Occitani Ispanię proximiores primi fuerunt qui ab iis scientificas notiones mutuati sunt.

Quamvis religionis discrepantia, & regionum longinquitas obsisteret nihilo secius Christiani rerum suarum (*a*) commutationem iniebant, ut traditionibus (*b*) constat; at summum negotiationis onus Judęi utrinque exer-

V 2

(*a*) Salerni Portus olim mercimonii causa celebratissimus fuit ubi Arabes qui Siciliam, Africam, & Ispaniam tenebant facile conveniebant. Trotula enim Obstetrix (1) Salernitana, quæ Obstetriciæ Artis libellum (2) scripsit Anno 1200, vel 1250. quamdam Saracenarum (3) mulierum indicat, quæ adversus oris fœtorem remedia nonnulla exhibebat, verum illa refert, quæ hujusmodi muliercula ad capillorum nutritionem fovendam suppeditabat; evidens enim est tunc temporis Salerni Arabes fuisse, qui medicinam exercerent.

(*b*) Monspelii vero respectu Gullielmi filii Ermenegaldi Domini hujus Provinciæ legata Anno 1121. exarata, quibus Successoribus prohibet ne Judæis, aut Saracenis aliquam facultatem permittant, satis confirmant tunc Monspelii Saracenos habuisse, qui præcipuos honores, atque onera Civitatis implebant; ait enim ipse (4) *Hæredibus meis prohibeo, ne aliquam Bailiam, vel dominationem aliqui Judæo, vel Saraceno in Montepessulano donent.*

Beniaminus de Tudela Judæus, qui Monspelii anno 1160. (5) transitum fecit de hac Civitate tradit ibi Saracenos, atque Christianos undique ex vicinis Provinciis negotiationis causa convenire. *Locus*, ait, *negotiationi accommodus . . . . . quo ex omni loco ad mercaturam confluunt Edom* (Christiani) *& Ismael* (Saraceni) *plurimi*. Verisimile est inter Saracenos plures medicos adfuisse.

Tandem Gullielmus filius Ducissæ Mathildis Monspelii Dominus, & junior filius Gu-

(1) Vide infra articul. de Trotula.
(2) *De Passionibus Mulierum.*
(3) *Cap.* 61.
(4) Gabriel, *Series Præsulum Monspelientium, in vita Galteri*, Edit. 2. *pag.* 140.
(5) In principio Itinerarii.

exercebant, iique Medicinam Occitaniis, & Neapolitanis communicarunt, a quibus vetustiores Europę universitates tum Monspessulana, cum Salernitana originem duxerunt, ut in posterum sensim sensimque per totam Europam medicinę studium ampliaretur, & plures resurgerent scientiarum Scholę.

At cum omnia temporum vicissitudini subjiciantur, circa XI. aut XII. ęvum scisma atque intestinę discentiones potentem Califuum Imperium laniarunt, idque cum Scientiarum dejectione evenit, quę apud illos tum medicina ipsa labefactari inceperunt; at secunda fortuna nos satis edocti eramus, & medicinę præsertim studium apud nos non solum perstitit, verum novos in diem progressus adeptum est, semitas tamen Arabum prosequendo, a quibus illam didisceramus; in scholis tunc præ manibus erant versiones Arabum Medicorum (*a*) præsertim *Canones Avicenæ*, & nonus Liber *Rhazis de Almansor*. ubi specimen medicinæ, aut summa capita lectionum reperiebantur; recensentur itaque triginta commentaria Rhazis, & plura Avicenæ ceterorumque Arabum.

Eorum sententiæ 30. ann. adhuc perstiterunt usque dum Bisantium Turcæ anno 1453. subjegerunt, & illuc litteræ obversæ apud nos restitutæ sunt, quare Medici Hyppocratem & ceteros Græcos Medicos pervolvere satagerunt, qui vividiorem lumen afferebant, ut considerari possit hujusmodi tempus, quasi initium tertiæ Medicæ Epochæ.

Dum medica ars intra Arabes fuit, & Sectatores suos, videlicet ab anno 800. usque ad 1500., quod spatium Secundæ Epochæ tribuitur Galeni sistema prosecuti sunt, etiamsi parum inter Chlinicos usuveniret. Inter opera medica illius ævi leviter de natura, indole, & differentiis morborum pertractarunt; offerunt enim synopsice indicationes, vel ut tunc loqui solebant *intentiones*, & *ingenia* morborum indicabant, quæ prosequi necessum erat, atque magnopere curandi methodum inculcabant.

Simplicibus remediis, quæ Græcis innotescebant innumera nova remedia Arabes addiderunt, quæ apud illos crescebant, vel ex Indiis facile exportabant, quorum pleraque adhuc in pharmacopeis supersuut.

Quamtumvis ampla esset eorum remediorum farrago, nihilo tamen minus in medicina adhuc non exuberarent, nisi Medici invicem plura eorum subiegissent ut innumeras compositiones patrassent. Nunquam tot eletuaria *Lohoc Pillulæ*, *Sief*, aut *Colyrii sicci*, *Syrrupi*, *Trochici*, *Triferæ Philonii*, *Rob*, *Hieræ* &c. medicinam infarcierunt, seu melius dicam nunquam polypharmacia maximum augmentum adepta fuit quam illis temporibus.

At dum materiam medicam excolebant alias medicinæ partes botanicam nempe, & anatomiam magis necessarias neglexerunt; miror cur Arabes Phi-

Gullielmi superius allati (6) solemniter anno 1196. Monspelii commorantibus promisit, atque decrevit publicis edictis, quæ adhuc supersunt minime, *prece aliqua*, *vel pretio*, *seu sollicitatione alicujus personæ* commoveri, ut solum Medicum Medicinam facere in publicis scholis sineret, at cuique quavis regione nato permitteret legere, aut præcipere scientias, quod successoribus suis pariter commendat. Evidens enim est generaliores sese explicandi rationes *quicunque sint*, *& undecumque sint*, Judæos & Saracenos comprehendere, ut medicinam Monspelii libere & ipsi exercere valerent.

(6) Gabriel, *ubi supra*, *pag.* 129.

(*a*) Prælegebatur Avicenna, qui Princeps totius artis habebatur ac appellabatur. Prælegebatur Rhasis, & præsertim nonus ipsius ad Almansorem Liber, in quo absoluta curandorum omnium morborum ratio proponi ferebatur. *Janus Cornarius*, *in præfat. Paulo Æginetæ præfixa*.

Phytologiæ studium contemnerent, quod a Græcis magnopere excolebatur, quos tamen ipsi prosecuti sunt; anatomiæ vero respectu eam Mahumeti leges contenderint, quæ cadavera tangere sub polutionis crimine interdicebant, at quod mirum est similem errorem sectatoribus suis Christianis communicarunt, qui etiamsi religio non obesset tamen cadavera secare respuerunt; nonnulli credunt primum Monspeli Anno 1376. humana corpora dissecuisse de licentia Ludovici Galli Ducis Andegavorum Occitaniæ Præsidis; ipse enim facultatis doctoribus cadavera sumere permisit eorum qui cruce mulctarentur, quod confirmavit Carolus V. Rex Galliarum 1396.

Quod Arabes implicabat ne anatomiam excolerent, emortuorum etiam corpora perscrutari impediebat, ut causas morborum internas detegere valerent; eorum itaque opera pervolvendo hujusmodi observationes nedum reperiuntur, neque eæ obviæ sunt inter scripta Medicorum qui post illos vixerunt, ut inter minus recentes apud Gordonum tantum, aut Valescum de Taranta nonnullæ reperiantur;

Anatomiæ Arabes novam scientiam colendam substituerunt Græcis ignotam; hujusmodi chemia fuit, cui præ ceteris incubuerunt etiamsi suspicari liceat ipsam ab Ægyptiis deprompsisse, qui primi eam perscrutati sunt; passim inter Medicorum Arabum reliquias fragmenta hujus scientię reperiuntur, quæ eam non parum cognovisse ostendunt, verum eorum asseclæ utiliter hac arte usi sunt, quod facile innotebit labores perlegendo Arnaldi *Villeneuva*, & Raymundi Lulli, qui ceteris præcellerunt.

Arabes Astrologiam pariter commendabant, eamque praxi applicabant; necessum enim erat fases, aut conjunctiones planetarum consulere, easque consecutionibus aptare, quas ipsi deducebant; ex hoc procedit distinctio dierum climactericorum, & criticorum, præsertim series *Ægyptiacorum*, cujus rei futilitas apud nos diu perduravit; diariis enim indicabant tempora purgandi, aut venas incidendi magis idonea, & medici ipsi ea magni faciebant, ut nunqnam obsistere auderent.

Eorum credulitas imo dicam fraus in diem magis proficiscebatur, ideoque Talismanorum virtutem magnifaciebant, modo tamen certa quadam ratione, aliqua fasi planetarum occurrente, cum juramentis, Iconibus, & caracteribus specialibus perficerentur; putabant enim hac methodo sanitatem conservare, amissam recuperare, & fortunas, atque opes facile adpisci posse; innumera referre possem exempla, at sat erit eo lectorem mittere ubi Arnaldus de *Villeneuve de sigillis*, & *physiciis ligaturis* in suo Tractatu disserit, in quo duo subsequentia refert exempla. Gersonus Cancellarius Universitatis Parisiensis mentionem facit in una sua Epistola (*a*) cujusdam Jacopi Angeli Medici, *insignis Villæ Montispessulani*, eumque contemnit, quia superstitione abreptus dies climactericos observabat, *de observatione* ait ille *dierum quantum ad opera*; aspernitur pariter alterum Clinicum in alia sua Epistola, (*b*) qui adversus Nephritidem Talismanum præcipiebat collo suspensum, & Leonis imagine paucis caracteribus additis incisum.

Eo tempore duo novi morbi, quæ usque illuc Græcis, & Romanis incogniti erant apparuerunt, qui non parum illius ævi Medicos implicarunt, ut novam familiam practicæ instituerent.

Primus fuit *variolarum* morbus; quidam comprobare tentarunt Medicos Græcos hujusmodi morbum non latuisse, & obvertendo sensum operum eorum

(*a*) *Tom. I. editionis postremæ Antuerpianæ.*
(*b*) *Tomo eodem, ad annum 1428.*

rum id ostendere satagebant, at illusio neque communis fuit, neque diuturna, hodie communiter receptum est hujusmodi ęgritudinem Arabis endemiam fuisse, atque apud eos commorasse usque dum circa septimum sæculum extra natali soli dominium ampliarunt in Asia, Syriam, Ægyptum & Persiam invadendo, atque Asiam minorem, in Europa vero circa octavum ævum Siciliam, Neapolim, Ispaniam, & Narbonensem Provinciam occupando.

Ab Arabis ergo, aut Saracenis variolarum infectio ad nos usque pervenit, quam nos ceteris nationibus communicavimus quæ illam ignorabant. Hispani enim in Mexico (*a*) Angli in Terra Mariæ (*b*) & Battavi in Insulis quas in Indiis Orientalibus occupant, ubi maxime progressæ sunt variolas exportarunt, id apud nos mille ab hinc annis evenit ęque eamdem vehementiam servant citra spem quod eas penitus pessundemus.

Alter morbus *lepra fuit* seu *Elephantiasis Arabum* in Ægypto, & Syria communis, quam Pompeus ipse apud Italos exportavit, ubi tamen cito desistitit, ut superius observavimus in prima epocha; Galli vero in duplici Cruciata XI., & XII. sæculi hoc morbo correpti sunt, quem in Galliam transtulerunt, ceterisque Europeis communicarunt, at post 500. annos circiter tandem abiit.

Quæ adhuc exposita sunt ostendunt apud nos morbos alienigenos similem effectum præbere ac animalia, aut arbores, quæ, e longinquis Regionibus apud nos tranferuntur: Puli enim Indii in Europa facile cicurantur, at Pittaci Americani pereunt, crescunt castanea non vero palmæ, & pistachia, quare concludi potest inter animalia, arbores, & venena exotica, quædam facile climati nostro assuescere, alia nunquam.

A C. N. Ann. 100.

AVICENNA Medicus Mahumetanus qui in Araba lingua appellatur *Abuhali*, *Alhoussain*, *Ebenhali*, *Ebensina*, idest Houssain pater Hali, filius Hali, filius Sina. Ab hac postrema voce *Ebensina* illum Avicenna composuimus, quo hujusmodi Medicus insignitur.

In Persia natus est anno Hegiræ 370. & Æræ Christianæ 980., obiit anno Hegiræ 428., & a C. N. 1038. ideoque 58. annos vixit, cujus brevem ætatem tribuunt libidinosæ vitæ.

Ille etiamsi parum vixerit, multum tamen scripsit. Ejusdem duo volumina reliqua sunt *in fol.* Venetiis impressa apud *Junta* Ann. 1595., quorum pars Venetiis pariter edita fuit 1500. *in* 4.

Præcipuum Avicennæ opus *Canon Medicinæ* appellatur videlicet *Medicinæ regula*; in quinque Libros dividitur, qui integram medicinæ institutionem complectuntur, ibique in libro tertio de *Morbis Mulierum* partractat, *Fen* seu Sectio XXI. tres tractatus continet, quorum ambo priores conceptionem, gestationem, & partum respiciunt, tertius ceteros Morbos Mulierum ostendit.

Mihi visum est Avicennam ceterorum Arabum Medicorum asseclam fuisse, at haud facile est clare ipsius operis indolem perscrutari, nam versio illa Avicennæ, quæ apud me est a Gerardo Cremonensi peracta, & ab Andrea Alpago correcta, tum a Joanne Costeo, & Joanne Paulo Mongio revisa, tandem a Fabio Paulino Utinensi publicata, ita inconcinne elaborata fuit, & hinc illinc obscuris fragmentis, lacunis, arabis vocibus interpersa, ut vix intelligi queat.

JO-

(*a*) *Bernard.* Diaz *de Castillo*, Cap. 221. *Francisco Lopez de Gomara*, Cap. 102. *Antonio de Herera*. Decad. II. Lib. X. Cap. 4.

(*b*) *Martinus Lister*, *Exercitatione* VIII. De Variolis pag. 153.

JOHANNES SERAPIONUS Medicus Arabus, de quo pauca scimus, vixit probabiliter XI. sæculo circa Annum 1060., aut 1070.

A. C. N. Ann. 1060.

Ejusdem duo libri extant sub titulo alter

De simplici medicina a *Simone Januensi* latine versus postquam a Judæo Dertosæ ex Arabo traditus fuit.

alter erat

Practica Johannis Serapionis dicta *Breviarum* ex Arabo latine versa a Gerardo Cremonensi

Ambo ea volumina impressa fuerunt Venetiis *in fol. per Bonetum Locatellum Bergomensem* 17. *Calendas Januarias* 1497.

In hoc postremo libro de omnibus corporis morbis agit in VII. Tractatus materiam distinguit; in IV. Tractatu capita decem postrema de Morbis mulierum pertractant juxta ceterorum Arabum sententiam; ea tamen capita non omnes mulierum ægritudines complectuntur.

HALY ABBAS vel ut ille appellari consueverat in capite III. Operis infra enunciandi Haly filius Abbas, discipulus Abimeher filius Moysis vixit sæculo XI., & Arabo idiomate scripsit libellum sub titulo.

A. C. N. Ann. 1066.

Regalis dispositio quę morborum est Tractatus in duas partes distinctus, *Theoretica* una, quæ decem libros continet, *Practica* altera, quæ totidem libras complectitur.

De Morbis Mulierum seu melius de quibusdam eorum in libro IX., Capite 38. & 39. primæ partis agit, & in libro VIII. secundæ partis capita 20. consecutiva habentur, quę ad illos morbos pertinent, at in utraque parte ad formulas nonnullas omnis reducitur labor, nunc jam obsoletas.

Haly opus latine vertit Antiochiæ anno 1127. Stephani quidam ut ad libri collum indicatur; hujusmodi versionem vero repurgavit Doctor Medicus Antonius Vitalis quam typis mandavit apud Jacobum Myt Lugduni in 4. anno 1523.

ABUBETER RHAZES vixit circa annum 1070. inter plures libros quos de Medicina composuit conspicuiores sunt decem illi Almansori dicati Regi Cordubę, IX. præsertim qui synopsis morborum omnium complectuntur innumeris aliorum auctorum commentis referti.

A. C. N. Ann. 1070.

In hoc libro integer articulus reperitur qui in XI. capita de Morbis Mulierum pertractat; quamquam tamenm agni faciant hunc libellum, nihilominus parvi pendet; in eo Avicennam sępe in testimonium advocat, quod ostendit paullo post vixisse.

Hoc opus Rhazis cum addito libello ab editore exarato sub eo titulo *Libellus familiarium introductionum in artem parvam Galeni* impressum fuit *in fol.* Hagenoę 1533. sollicitationibus Doctoris Georgi Kraut.

CONSTANTINUS Medicus Orthodoxus Cartagenus qui etiamsi in ea Civitate Saraceni imperarent Arabam, Græcam, & Latinam linguam addidiscit in qui-

A. C. N. Ann. 1070.

in quibus plures libros Arabum Medicorum tradidit ; verum in Apulia se recepit apud Robertum Griscardum illius Provinciæ Dominum , ibi in monte Cassinensi Monasticam vitam duxit An. 1060. & cum Ablate Didier consuetudinem habuit , qui postea Pontifex creatus fuit appellatusque Victorius III. , qui obiit Anno 1087. , deinde cum Alphano necessitudinem iniit , qui primus fuit Salerni Archiepiscopus circa Annum 1070. cui dicavit libellum *De Stomachi affectionibus*, ideoque ipsum Anno 1060. 1070., aut 1080. vixisse constat.

Ejusdem operum collectio Basilææ excussa fuit *in fol.* Anno 1536. addito opusculo *De Passionibus mulierum, & matricis* ; at hujusmodi Tractatus, qui tres paginas non superat, nihil animadversione dignum præstat.

A C. N. Ann. 1085. ALBUCASIS Medicus Mahumetanus Arabo nomine *Aboul-Casem* vixit Anno circiter 1085. post se reliquit opera plura, quæ ad nos nondum pervenerunt, de illo superest Tractatus subsequens Chirurgicus

Manualis Medicina , impressa *cum Chirurgia Guidonis* de Cauliaco Venetiis 1500. *in fol.*

Hujusmodi opus ex Arabo latine vertit Gerardus Cremonensis , qui asserit trigesimam tantum partem complecti grandioris operis sub Titulo *Azaragi*.

At quomodocumque res se habeat Albucasis liber in III. partes dividitur , & in secunda parte a Capite LXXI. ad LXXVIII. de Morbis Mulierum agitur , ibique Chirurgiam commendat in partu , fœtus mortui , aut placentæ extractione , & in abscessu aut cancro uteri &c., octo hujusmodi Capita inseruntur in duplici collectione VVolphii, & Spachii.

A C. N. Ann. 1100. AVENZOAR , seu Arabice (a) loquendo *Aben Zohr Alandlausi* filius Zohr Vandalici Medici celebris in Vandalicia nati religione Judæi. Averoes (b) ipsum laudat , & asserit 135. An. vixisse. Verum ni id credere mavis concludi tamen poteris paulo antea inter vivos fuisse idcirco initio sæculi XII.

Extat Avenzoaris opus sub titulo Taisir, seu Theisir quod Arabice sonat

Liber Theisir clahelmodana vahelsabir , idest , *Rectificatio medicationis, & regiminis*. Venetiis 1496. *in fol.*

Hoc opus de omnibus Mulierum Morbis differit dividitur in XXVI. Tractatus , & in XXI. *de passionibus matricis* agitur in septem breviora capita distincto, quæ singula hic referam

I. *De matrice & defectu conceptionis*
II. *De apostematibus matricis*
III. *De corrosione matricis*
IV. *De laxitudine, & dislocatione matricis*
V. *De superfluitate fluxus menstrui*
VI. *De retentione superflua menstruorum*
VII. *De opilatione , & plenitudine carnis , & scissura in ore matricis.*

AVER-

(a) D' Herbelot , *Bibliothea Oriental. sub voce* Zohr.
(b) *Lib. IV.* Colliget. *Capitulo de diebus criticis.*

AVERROES in Arabo idiomate *Eben-Rhorc* Medicus Mahumetanus, qui Cordubę medicinam exercebat circa Annum 1170. plures libros Artis reliquit, inter quos celebrior fuit, qui sub nomine *Colliget* impressus fuit Venetiis inter Opera Abhomeron Aben Zoar *apud Gregorium de Gregoriis* 1496. *in fol.*; at post illud tempus pluribus aliis collectionibus ipsum addiderunt.

A C. N. Ann. 1170.

Hujusmodi *Colliget* synopsis brevissima est omnium morborum in VII. libros distincta; in III. libro Averroes, Capite XXIX. & Capite IX. libri IV. de Morbis Mulierum verba facit, & pauciora de iis morbis refert ut vix mereatur inter Tractatus de Morbis Mulierum recenseri.

NICOLAUS BERTRUTIUS Italus Bononiensis; vixit ut ajunt Anno 1250. Opus Medicum reliquit, cujus titulus

A C. N. Ann. 1250.

Collectorium Artis Medicæ tam practicæ, quam speculativæ. Lugduni 1509. *in* 4.

Illud opus vero sub diverso titulo pluries recussum reperitur, & in duos libros distinctum, quorum alter *De Morbis particularibus*, alter *de universalibus* agit; prior in 4. partes subdividitur

In tertia parte, Auctor de nonnullis mulierum ægritudinibus sermonem instituit, deque iis causas, & signa ostendit, omittendo tamen medendi rationem; Medicus qui hunc librum edidit Hagenoæ *Ann.* 1533. cum ipsum laudis extollere vellet in Pręfatione editionis suadere tentat specimen esse tertii, & quarti libri *Canonis Avicennæ*, quod elogium nostris temporibus parvi pendet.

TROTULA. Hoc nomine insignitur Tractatus de Morbis Mulierum sub titulo

A C. N. Ann. 1250. vel 1300.

Gynæciorum Liber, curandarum ægritudinum in, ante, & post partum.

Hujusmodi opusculum quod 63. exigua capita complectitur *Anno* 1544. Argentinæ impressum fuit cura Georgi Kraut, verum Parisiis *Anno* 1550. recussum, in duplici etiam collectione inseritur Auctorum, qui de hac rę pertractarunt.

Hic libellus quamquam parvi faciendus, discrepantiæ tamen inter Medicos non levis causa fuit, cum nonnulli ipsum *Eros* cuidam tribuant Juliæ manumisso Augusti filiæ; alii Obstetrici Salernitanæ ipsum referant, quæ *Trotula* appellabatur.

At quæstio facile solvi potest; Trotulæ enm in prima Argentina editione opus tribuitur juxta manuscriptum ex quo fuit depromptum; eadem Trotula *Capite* 20. recensetur, quæ ægram sanavit ei commendatam, ergo ipsa opusculum exaravit de quo quæstio habetur; itaque qua ratione unquam Eros tribui potest, cum *Capite* 61. de Saracenis Medicis verba fiant, eodemque *Capite* remedia cosmetica proponantur, quibus Salernitanæ mulieres utebantur; verum *Capite* 17. Cophon recens Auctor in testimonium advocetur, tandem *Capite* 61. Camphora præscribatur, quæ sub Augusti Imperio nedum innotebat.

Credidimus circa annum 1250. hunc laborem referre cum antea nondum

Sera-

Saracenæ mulieres illuc medicinam exercerent ut Trotula *Capite* 61. narrat, & Cophon testatur *Capite* 17.; certiores fieri potuissemus de Trotulæ ævo si innotuisset ipsius Cophonis tempus, at ipse pariter latitat; ejusdem enim duo opuscula tantum supersunt, ad calcem Mesue impressa Lugduni Anno 1539. alterum *modus medendi* appellatur, alterum quod brevius est *De anatomia porci* agit, utrumque pervolvi, & reperi ipsum citare *Passionarium Galeni videlicet Gariopontum*, & *Constantinum*, qui utrique ad annum 1000. pertinent, quod tantum ostendit post illud tempus Cophon vixisse.

A C. N. Ann. 1290.

HENRICUS DE SAXONIA discipulus Alberti Magni qui vixerit sæculo XIII.

Ei tribuitur duplex Tractatus videlicet
De Secretis Mulierum. Augustæ 1489. *in* 8.
De Secretis Naturæ. Francfurti, 1615. *in* 8.

Ambo ii tractatus Mulierum Morbos respiciunt videlicet conceptionem, gestationem, partum, & puerperium; verum tot erroneis, & superstitiosis fabulis scatent, & quod veri complectuntur inconcinne ita proponitur, ut minime pervolvi mereantur.

Uterque Alberto Magno tribuitur Fratri Dominicano, & Episcopo Ratisbonensi quem sæculo XIII. magni faciebant. Petrus (*a*) Borussus ejusdem Ordinis Frater contendit Albertum hunc librum composuisse, quem potius cuidam Thomæ *de Cantiprè* tribuere vult; fortassis veritatem defendit, at in editione, quæ apud me extat utrumque Henrico de Saxonia Alberti Magni discipulo referunt.

A C. N. Ann. 1305.

BERNARDUS GORDONUS celebris Medicus Monspessulanus, qui docuit Anno 1285. decem, aut undecim post Annos videlicet ad Ann. 1296. Tractatum Therapeuticæ composuit sub titulo *De decem ingeniis seu indicationibus curandorum morborum*, & novem post Annos vigesimo nempe quo lecturam assumpserat circa 1305. grandiorem tractatum exaravit, quem *Lilium medicinæ* nuncupavit, ipse universalem omnium morborum pertractationem præstat; delectabantur tunc opera tumidis titulis insignire quales sunt, *Flox florum*, *Lumen luminum*, *Rosarium Philosophorum &c.* nil mirum ergo si eodem errore & Gordonus correptus sit; non abs re tamen erit rationes referre, quæ ipsum induxerunt hoc titulo libellum decorare. *Hunc librum*, ait, *intitulo* Lilium Medicinæ; *In lilio enim sunt multi flores, & in quolibet flore sunt septem folia candida, & septem grana quasi aurea. Similiter liber iste continet septem partes, quarum prima erit aurea rutilans, & clara ...... aliæ autem sex partes erunt candidæ.*

In ejusdem operis libro septimo de Morbis Mulierum Gordonus agit a *Capite* nempe VIII. ad *Caput* XVIII.; Arabum methodum undique prosecutus est, quorum fuit assecla, at illis nitidus magis est, & methodicus, verum interdum rationes observationibus confirmat.

Prima editio hujus operis Venetiis impressa reperitur Anno 1494. *in fol.*

A C. N. Ann. 1350.

JOANNIS PLATEARIUS Medicus Salernitanus, qui a sæculo XIV. vitam ducebat varios Tractatus digessit alter eo titulo insignitus. Li-

(*a*) In vita Alberti Magni *Cap*. XVII.

Liber de simplici medicina, dictus circa instans, materiam medicam complectens

Alter appellabatur

Pratica brevis morborum curandorum, ubi de omnibus morbis pertractat.

In hoc postremo libro Auctor de Morbis Mulieribus locutus est juxta Arabum sententiam.

Ambo Platearii opuscula cum Serapione Venetiis excusa sunt *in fol. Anno* 1497.

VALESCUS DE TARANTA Lusitanus Monspessuli medicinam exercere incepit Ann. 1382. & post triginta, & sex Annos incoactæ praxis videlicet circa 1418. practicæ opus congessit quod *Philonium* nuncupavit.

A C. N. Ann. 1418.

Illud in septem libros dividitur, at quibus rationibus tali pacto Valescus opus distinguat perspicito; *Rationabile mihi visum est*, ait, *hunc librum in septem particulas esse partiendum .... 1. Enim sunt septem verba quæ Dominus noster Jesus Christus Salvator noster in Cruce pendens locutus fuit, septem sunt dona sancti Spiritus; septem sunt gaudia Virginis gloriosæ; septem Sacramenta Ecclesiæ; septem petitiones in Dominica oratione; septem sunt virtutes* &c.

In septimo igirur libro duodecim Auctor capita ad Morbos Mulierum pertractandos destinavit; Stylus sane barbarus apparet, at medicina rationabilius explanatur quam in pertractationibus tum Arabum cum Sectatorum suorum; observationes nonnullæ in hoc opere reperiuntur, quin etiam in illo Gordoni, quæ minime perleguntur in ceteris illius ævi Auctoribus; prima Philonii editio Lugdunensis est *in fol.* 1490.

MARCUS GATINARIA Medicus Papiensis sæculi XV., qui innotuit commenti ergo, quod in librum de Rhazis Almansori dicatum exaravit Lugduni impressum Anno 1506. *in* 4. & Parisiis *in* 8. Anno 1540. titulo insignitum.

A C. N. Ann. 1440.

Marci Gatinariæ de curis ægritudinum particularium, Noni Almansoris Pratica uberrima.

In hoc Tractatu sex capita reperiuntur, in quibus de nonnullis Mulierum Morbis interdum agitur, & eorum curatione ex. gr. *cura exitus matricis cura superflui fluxus menstruorum, cura retentionis menstruorum, cura præfocationis matricis, cura rhagadiarum vulvæ, & ejus apostematis, cura molæ matricis.*

Nulla theoria de iis morbis ibi invenitur, at curandi potius methodus, vel ut melius dicam formularum farrago ab Arabis deprompta, quos continenter citat; nonnullos Medicos vetustiores etiam in testimonium vocat nempe Joannem Arculanum, Gerardum De Solo Professores Monspessulanos, tum Mattheum De Gradibus, & alios quamplurimos.

ANTONIUS GUAINERIUS Papiensis Professor, Mediolani medicinam fecit, ut Medicum fuisse Ducis Philippi Mariæ Visconti videatur.

A C. N. Ann. 1440.

Medicinæ cursum elucubravit sub titulo

Pra-

Practica celeberrimi Viri Antonii Guainerii, Papiensis Medicinæ Doctoris clarissimi, Papiæ impressa Anno 1518. *in* 4. verum Lugduni *in* 4. similiter Anno 1525.

In hoc libro habetur longa pertractatio *de ægritudinibus matricis*, quæ complectitur 27. *Capita*, & dicatur Philippo Mariæ Mediolani ac totius Liguriæ Duci, ubi ipse tunc temporis imperabat.

Hujusmodi dicatio respicit proculdubio Philippum Mariam secundum filium Joannis Galeatii Visconti I., idcirco cum ille Princeps obitus sit Anno 1447., necessum erit, quod opus hunc annum præcedat; hujusmodi Dux legitimis filiis carebat etiamsi magnopere optaret, quapropter paullo post Uxorem duxit ut ex Guainerii dicatione apparet *Dii boni!* ait, *quantas voluptas populos tuos Italiæ invaderet, si eum audierint ex Duce clarissimo natam, Duci magnanimo copulatam, filium parenti, & viro persimilem enixam*.

Guainerii opus Principi dicatum eo collineat, ut illum foveat felicem eventum, nam conceptionem, gestationem, & partum respicit, conceptum præsertim cujus obstacula explanat, & methodum sterilitatem præcavendi docet, at parvi pendet; Joannes tamen *Faucon* doctus Professor Monspessulanus tum hunc cum ceteros Guainerii libros commentatus est.

A C. N. Ann. 1456. ANTONIUS CERMOSONUS Patavinus, qui unam e primariis cathedris hujus Universitatis occupabat, & Preceptor fuit Joannis Michaelis Savanarolæ, obiitque anno 1458.

Ipse publici juris fecit 153. Consultationes Medicas circa morbos omnes, quas typis mandarunt successores sui Venetiis anno 1503. *in fol.*, quod opus postea alio pluries recussum fuit, plerumque tamen cum Consiliis Medicis simul Bartholomæi Montagna Medici Bononiensis.

Inter ea Cermesoni consilia 22. mulieres respicinnt videlicet a 112. ad 133.; tantum nisi farraginem præstant formularum inconcinne distributarum, eaque sane Polypharmaciam satis ostendunt Arabum, & Sectatorum suorum.

A C. N. Ann. 1486. JOANNES MICHAELIS SAVANAROLA Professor Patavinus medicinæ Opusculum exaravit Papiæ impressum *in fol.* anno 1486. postea pluribus in locis recusum in sex libros distinctum; eorum quinque priores circa qualitates, & naturam alimentorum versantur, seu materiam medicam explanant.

In postremo tantum libro Auctor de Morbis pertractat, & in *Capite* 24., uteri morbos ostendit quos in 24. *rubricas* seu paragraphos explicat; at potius conceptionem, gestationem, & partum perscrutatur, quam genuinas, & magis obvias matricis ægritudines.

A C. N. Ann. 1490. GALEATIUS DE SANTA SOPHIA Patavii natus Anno 1490. celeberrimus Medicus fuit, qui non parum laudis sibi promeritus est cum IX. librum Rhazis interpretaret; hujusmodi comentarium reperitur in editione Rhazis cura Kraut excussa, superius *pag.* 311. enunciata, per articulos ipsum distribuitur ad calcem utriusque capitis.

A C. N. Ann. 1500. ALEXANDER BENEDICTUS Veronensis sua prima juventute in (a) Græ-

(a) Medicin. *Lib. I. Cap.* 2. *Lib.* XXVI. *Cap.* 4.

Græciam apud Cretenses appulit ubi diu medicinam exercuit (*a*) Cydonii præsertim, & Methone in Pelopponeso. Ab hoc itinere redux Venetiis Ann. 1495. moram gerere sibi suadebat, at præmio sollicitatus (*b*) onus sumpsit Medici Classis Venetæ, quæ adversus Carolum VIII. Galliarum Regem, eodem anno impellebatur. Deducitur vero ab (*c*) Epistola ad eum missa anno 1508. inter vivos fuisse; imo cum in suis operibus ipse ostendat (*d*) terræmotum Anno 1511. Italiam concusisse, ideoque tunc temporis etiam adhuc vixisse credendum est.

Præcipuum opus ejusdem prostat sub titulo

Omnium a vertice ad calcem morborum signa, causæ, indicationes, & remediorum compositiones, utendique rationes generatim libri XXX. *conscripta*.

Ii triginta libri Imperatori Maximiliano I. dicantur omnes, quare ante annum 1519. compositi fuerint, quia hoc anno princeps discessit.

Inter eos tres de Morbis Mulierum agunt XXV., XXVI., & XXVII. nempe; in priori libro in 39. capita digesto de conceptione, gestatione, & partu pertractat; in postremis duobus fusius absolvit alios Mulierum Morbos; videlicet catameniorum cessationem, hystericam passionem, & inflammationem, abscessum, ulcus, atque cancrum matricis ostendit, at de uteri furore silet prorsus.

Ipsum Græcam Doctrinam novisse constat, cum in singulis capitibus sententiæ reperiantur Galeni, Eginettę, Oribasii, Empędocli, atque Athenei ut synopsim potius Medicinæ Græcorum referat.

(*a*) Anatomices *Lib.* I. *Cap.* 14. *Lib.* III. *Cap.* 9.
(*b*) Chiocus *De illustribus Veronensibus*.
(*c*) Per *Jacques Antiquarius*. Elle est a la tete du Livre.
(*d*) Medicin. *Libr.* XXIII. *Cap.* 29.

FINIS SECUNDÆ EPOCHÆ.

TER-

TERTIA EPOCHA.

Scientiarum restauratio sub fine XV. ævi, & initio subsequentis evenit, & medicina novam formam accepit; etenim a Turcis capto Bisantio Anno 1453. atque Orientis subverso Imperio litterarum cultores, qui a communi exsidio superfuerunt, se in Galliam, & Italiam receperunt, secum libros, & scientificas notiones exportando, hincque certatim Græcæ linguæ, & Græcorum Auctorum scrutinio se dicarunt omnes, quinnimo latinam linguam, atque latinos scriptores excoluerunt.

Hac ratione scientiis Medici valde profecerunt, & qui Græcos prosequebantur, Hyppocratis, & Galeni opera sedulo pervolverant, tum sectatorum suorum, quorum libros latine tradiderunt, ut omnes nationes facile Medicorum labores perscrutari valerent, quos typographiæ inventum obvios reddidit, brevi apparuit quanti existimarentur Græci, quantumque præcellerent methodo, & soliditate dicendi Arabis, quorum opera confusa, & arida experiebantur, ideoque omnem laborem impendere satagerunt Hyppocratem, & Galenum perquirendo, dum Avicennam, & Rhazim respuebant, qui diu nimis medicinæ imperium substinuerint.

Galeni systhemati præsertim incubuerunt difficultates explanando, contradictiones conciliando, consecutiones perscrutando, atque ejusdem etiamsi incertas quandoque, aut erroneas sententias defendendo, ut speciem veritatis, futilitatibus darent, uno verbo tunc Galeno ipso intimius ipsius systhema cognoscere fatebantur.

Græcorum enim Medicina restituta fuit summumque lumen in hac epocha accepit, quæ etiamsi diu non perduraverit, plures tamen doctos Medicos, optimosque libros subministravit; tunc enim primum integram medicinæ institutionem publici juris facere inceperunt, quæ Græcorum observationibus, & nonnullis Arabum suffulta rectam artis sternebat viam; accuratius itaque indoles, species, causas, & differentias singulorum morborum distinguebant, signa in iis intimius inquirebant, ut tutiorem prognosim enunciare valerent, tandem indicationes melius sanciebant, quibus mederi necessum erat.

Cum in Italiam primum Græci appulerint, ibique etiam primum litteræ resurrexerunt; Franciscus I. vero litterarum Pater, litteratos homines in tutelam recipiebat, & præmiis, atque honoribus ipsos sollicitabat, ut apud eum moram gererent, suisque beneficiis fruerentur; nihilo secius Itali ceteris litterarum nomine præcellebant, idcirco Italorum Universitates, Patavina præsertim olim seculo nempe XVI. scientias omnes, & medicinam potissimum summo cum decore omnibus præcipiebat.

Ostendimus jam hujusmodi epocham breviorem fuisse; seculi enim XVII. medium ipsa tantum attigit, quando sanguinis circulationis inventum, atque nova philosophandi methodus, ut infra exponemus, mutationes innumeras medicinæ attulerunt.

In hac epocha pharmaciæ incubuerunt, Arabis tamen accuratius atque ab eorum polipharmacia plura dempserunt, ut tamen hanc medicinæ partem innumeris inutilibus, & superstitiosis remediis adhuc scatentem reliquerint.

Botanicæ Arabis sedulo magis consuluerunt, & in hac epocha Tragus, Clusius, Columna, Lobellius, uterque Bahuinus, & innumeri alii naturæ historiæ cultores floruerunt, qui hujus scientiæ obscuritatem sustulerunt, & plan-

& plantarum species atque virtutes, quibus veteres usi erant utiliter declararunt.

Chemiam pariter excoluerunt ab Arabis depromptam cui magis quam par erat dicati sunt. Paracelsus medicina prorsus expers, at chemicis remediis locupletatus, quibus satis imponere valebat magnum nomen adeptus est, novamque medicinæ sectam instituit ratione denudatam, quæ diu tamen perstitit, & rationalem artem deturpavit.

Anatomia vero non parum progressa est; ea ætate enim innumeri floruerunt, anatomia celebres viri, videlicet Silvius, Vesalius, Columbus, Valverda, Falloppius, Eustachius, Spigelius, Andreas *Laurent*, Fabricius ab Aqua pendente, Gaspar Aselius &c. qui magnopere auxerunt anteactas notiones novaque magni momenti inventa suppeditarunt, tamen magis incubuerunt in describendis ossibus, musculis, vasis, quam in viscerum structura detegenda, quod potissimam constituit anatomiæ partem, & medicinę magis necessariam.

Prout anatomia proficiebatur, cadaverum sectiones, & observationes anatomicæ frequentius instituebantur; potuissemus enim in hoc medicinæ stadio quamvis breviori earum plures congerere, quorum pleræque utilissimæ evaserint, & veram nonnullorum morborum sedem, atque causam determinaverint.

Verum Astrologiam judiciariam ut in præcedenti magni faciebant; hujusmodi amentia, radicitus animis inserta, & Auctoritate Scriptorum suffulta, haud facile (a) abradi poterat; additote ea delectari debiles ingenii, & creduli, quorum adhuc maximus est numerus, ut vix ab hoc morbo convalescere queamus.

Talismanorum respectu tunc temporis ea parvi faciebant, modo tamen apud Proceres non subsisterent, qui circa hanc rem plerumque magis cum vulgo, quam vulgus ipse sentiunt; celebre illud Talismanum tunc præsertim prædicabatur, quod Reginæ (b) Catherinæ De Medicis tribuebant.

Tunc primum duo novi morbi invexerunt, *lues* nempe *venerea*, & *scorbutus* adhuc superstites.

Lues venerea enim morbus est advena, quem Hispani in Insula *Haiti*, seu Ispaniola contraxerunt, & tandem XV. sæculo dum armis Neapolim anno 1493. aggressi sunt, Neapolitanis, & Gallis communicarunt, ut ceteræ Nationes inquinarentur; hic supervacaneum censeo hanc morbi transfusionem reiterare, quam satis exposui in Tractatu *De Morbis Venereis Lib. I.* quem pervolvere fas erit.

Hujusmodi morbus initio vehementior erat, etiamsi nunc admodum subactus appareat, adhuc tamen inter sæviores ęgritudines locum habet; Medici, quibus primum ipsum observare contigit, novitate perterriti undique nova remedia investigarunt quibus tandem ipsum compescerunt; etenim post tentamina innumera, & contentiones invenerunt Mercurium adipe extinctum & frictionibus applicitum genuinum, atque tutissimum adversus hunc morbum evadere; in nullo enim morbo remedii virtus magis elucescit, aut prudentia Medicorum, qui hoc remedium invenerunt, eumque exhibent, magis commendatur quam in hoc, ubi medicinæ certitudo potissimum refulget.

Scor-

(a) Nondum hujus epochæ initio Astrologiæ forma quoad medicinam pertinebat destructa erat, ut judicare licuerit subsequentis Libelli ergo. *Nova Medicinæ Methodus curandi morbos, ex Mathematica Scientia deprompta Joh. Hasfurto Virdungo, Medico & Astrologo doctissimo Authore. Hagenoæ* 1533. *in* 4. (b) Memoires de Trevoux. *Decembre* 1704.

Scorbutum olim innotuisse videtur; *Stomacace* enim & *Scelotyrbe* quibus Romana acies ab Aelio Gallo imperata (*a*) Strabone teste correpta est dum apud Arabes bellum gerebat, verum eosdem morbos qui ut (*b*) Plinius testatur Germanici milites infestarunt trans Renum missos Scorbutum fuisse autumant, modo descriptioni eorum morborum indulgeamus; censerem enim *Lienes, magnos, convolvulos sanguineos*, & *Ileos Hematites* de quibus Hyppocrates pluries agit (*c*) & *Oscedum* contra quem (*d*) Marcellus remedia nonnulla proposuit, affectiones scorbuticas fuisse, aut ei valde affines, hujusmodi exempla demonstrant Scorbutum alias invexisse in quibusdam circumstantiis, non tamen communem morbum fuisse ut hodie centum ab hinc annis esse constat.

Ea ægritudo inter Incolas oræ Baltici endemia est, illam vernaculo idiomate *Scorbock*, seu *Scorbuck* appellant, quod significat *imi ventris morbus*, cum venter plerumque labefactetur; ex iis notionibus Scorbuti nomine hujusmodi morbum insignivimus; credunt ipsum in iis Regionibus endemium esse tum maritimi quem inspirant aeris ergo, cum alimentorum caussa quibus vescuntur; Europa enim reliqua ubi mitior est aer, & cibi salubriores sunt eo, usque ad finem XV. sæculi, & subsequentis initium expers fuit.

Diutinæ vero navigationes, quas auri, & mercimonii cupiditas impulit, tum Indias cum Americam versus, morbum universalem reddiderunt cum nautæ deleteriæ indolis aeris, quem in itinere hauriebant, præsertim circa lineam, & infirmioris alimentorum qualitatis causa, tum laboris ratione eo facile corriperentur; animadverterunt iisdem de causis in obscuris carceribus detenti, & male alti, dum ibi diutius detinentur eodem morbo facile inquinari, ut similiter ægri, qui in nosocomiis minus idoneis diu persistunt.

Generice scorbutus pauperum morbus est, qui sordibus vescuntur aut morantur male tectæ domi, injuriis aeris expositi, præsertim cum aliquo languoris morbo vexantur, qui magis sanguinem depauperat; nihilo tamen minus & divites interdum hoc morbo affici possunt, cum extrema valde affinia sint; at id oppositis de causis accidere solet, quia isti plerumque eluones sunt, succosum nimis cibum assumunt, aut minutalgulis delectantur, parum se exercent, ut sanguini acrimoniæ vitium facile communicent.

Desideratur adversus Scorbutum remedium policrestum, ut adversus luem veneream Mercurium experti sumus; non desunt tamen nonnulla remedia, quæ modo cito exhibeantur, atque diu, huic ægritudini valide medentur.

Minime putarem inter novos hujus epocæ morbos recenseri posse febrem purpuream, ab Italis *petechiale* nuncupatam, quia ipsi *petechie* nuncupant rubras papulas, aut purpureas non elevatas, a pulicis morsibus haud absimiles; quæ in hoc morbo (*f*) e cute erumpunt; me non latet Alexandrum Trajanum Petronium asseruisse hujus morbi originem anno circiter 1530. Italiam invasisse, quod Hieronymus (*g*) Tracastoreus Anno 1505. aut 1528. evenisse defendit; at modo parum versati erimus in Auctores veteres Medicos, innotebit exantemata aut efflorescentias rubras vel violaceas, quæ

(*a*) Geograph. *Lib.* VI. *circa finem*. (*b*) Histor. Natural. *Libr. XV. Cap.* 3.
(*c*) *Prædicatorum*, *Libr. II.* (*d*) *Libr. De internis affectibus*.
(*e*) De re medica *Cap.* II. (*f*) *Voyez* Engalenus, *de Scorbuto*.
(*f*) *Tractat. de morbo Gallico, Lib.* VI. *Cap.* I.
(*g*) *De morbis contagiosis Lib.* II. *Cap.* 6.

quæ Italorum *petechie* constituunt, & Gallorum rubras maculas, obvium febrium continentium, malignarum, præsertim, symptoma fuisse, quod interdum in iis febribus tamen deest; idcirco videtur, utrumque intellexisse potius novam intensionem hujus symptomatis annunciare, quam novum morbum, ut ex ipsis verbis Fracastorei deducitur, qui asserit hujusmodi febres *Majoribus etiam nostris cognitas* fuisse.

LEONELLUS DE VICTORIIS Faventinus in Bononiensi Licæo Medicinæ Professor, celebris interpres libri IX. Rhazis, qui discessit ut putant Anno 1530. (*a*)

A C. N. Ann. 1525.

Practica medicinalis Lugduni 1554. ad calcem hujus operis in quo pertractare satagit de morbis omnibus, in LXXVII. capita librum dividendo, reperitur subsequens libellus

De matricalibus affectibus compendiolum saluberrimum

Ipse complectitur sex subsequentia Capita.

I. *De suppressa muliebri purgatione.*
II. *De nimia expurgatione muliebri.*
III. *De cursu sive fluxu humiditatum albarum, sive de cursu matricis secundum Avicennam.*
IV. *De præfocatione matricis.*
V. *De apostemate matricis.*
VI. *De præcipitatione seu descensu matricis.*

Hujusmodi Auctor nedum perlegerat Medicos Græcos, nam in hoc opere nudam Arabum doctrinam reperies, & editor Joannis Kusner scholia addidit nonnulla ejusdem sensus.

JASON PRATENSIS Zelandus qui floruit circa annum 1531., & non parum laudis in hac arte adeptus est.

A C. N. Ann. 1536.

Libri duo de Uteris, in quibus Lector candidus opulentissimam simul ac lautissimam naturalium rerum, & historiarum supellectilem inveniet Antuerpiæ 1531. in 4.
Liber de arcenda sterilitate, & progignendis libris, doctus, & elegans. Ibidem 1531. *in* 4.

LUDOVICUS BONACCIOLUS Florentinus. Extant duo libelli ab hoc Medico de Morbis mulierum exarati, quorum prior,

A C. N. Ann. 1536.

De uteri, partiumque ejus confectione. Ejusdem, *quonam usu in absentibus etiamnum Venus citetur? Quod quale, undique prolificum semen, unde menstrua? &c.* Argentinæ 1537. *in* 8.

Alter,

De conceptionis indiciis, necnon maris femineique partus significatione. Ejusdem, *quæ utero gravidis accidant, & eo-*

(*a*) *In Epistola nuncupatoria Libro præfixa.*

& eorum medicinæ prognostica, causæque effluxionum &, abortuum, & proceritatis improceritatisque partuum causæ. Argentinæ 1538. *in* 8.

A C. N. Ann. 1540. DIONYSIUS FONTANONUS Monspessulanus in ea Civitate medicinę Professor vixit anno 1556. obiit post annum 1544.

Practica Medica, sive de Morborum internorum curatione Libri IV. In lucem dati a Johanne Renerio, qui singulis capitum initiis causas, & signa morborum ex veteribus Classiicis appinxit. Lugduni *in* 8. 1550.

Fontanonus enim in eorum tertio libro 15. Capita habet de Morbis Mulierum agentia. Theoria, & praxis hujusmodi Auctoris Arabum stilum æmulatur eo magis Gordonii, & Valesci de Taranta

A C. N. Ann. 1540. NICOLAUS ROCHEUS Medicus Gallus.

De Morbis Mulierum curandis Liber, partim ex veterum Græcorum, Latinorum & Arabum monumentis, partim experientia propria confectus. Parisiis 1542. *in* 12.

A C. N. Ann. 1548. LEONHARDUS FUSCHIUS, Rhętus, natus VVemdingæ in Rhætia, anno (*a*) 1501. ad Doctoratus gradum promotus est Ingolstadii an. 1521. ubi paullo post, nempe anno 1526. Professoris Medici munere functus est. Inde electus Archiatrus Marchionis Brandeburgici anno 1528. Tandem Tubingam vocatus est anno 1585. ubi Medicinam publice docuit ad annum 1566. qui vitæ ultimus fuit.

Ipse medicinæ institutionem in lucem edidit anno 1548., sub titulo sequenti.

De curandi ratione Libri VIII. causarum, signorumque catalogum breviter continentes, partim olim conscripti, & nunc postremum recogniti, multisque locis aucti. Basileæ 1548. *in* 8.

Fuschius in III. Libro hujus pertractationis 12. capita præbet, quæ de nonnullis Morbis Mulierum agunt, ut in Cap.

LIII. *De suppressis mensibus*.
LIV. *De redundantibus mensibus*.
LV. *De fluore muliebri*.
LVI. *De uteri suffocatione*.
LVII. *De uteri procidentia*.
LVIII. *De mola*.
LIX. *De inflammatione uteri*.
LX. *De inflatione uteri*.
LXI. *De uteri exulceratione*.
LXII. *De phimosi uteri*.
LXIII. *De sterilitate removenda*.
LIV. *De Difficultate partus*.

Au-

(*a*) Ex oratione funebri Leonhardi Fuschii, *Operib. Fuschii præfixa in edit. Franc. ann.* 1604.

Auctor in suis exarandis operibus nitido stilo usus est, & optima methodo, sed obvias tantum notiones refert, neque præcellit Medicis qui circa hanc rem post eum plures Tractatus digesserunt.

Asserit (a) ea volumina publici juris fecisse, ut Arabum & Sectatorum suorum libri abriperentur, ex Alemanorum Medicorum manibus, qui continuo deturpabantur, mordicus Arabum sententias defendendo. *Nulli, ait, vel pauci per universam nostram Germaniam reperti sunt Medici, qui non constanter eam quam ab Arabibus, ac recentioribus quibusdam Barbaris certe, & ineptis admodum hominibus præscripta est in curandis morbis rationem secuti sint, ac ita mordicus etiam tenuerint, ut ne latum quidem unguem ab illa discesserint.*

JACOBUS RUEFF Chirurgus Tigurinus. A C. N. Ann. 1534.

De conceptu & generatione hominis, & iis quæ circa hæc potissimum considerantur, Libri IV. Insertæ quoque sunt figuræ variæ fœtus, primo in utero siti, deinde in partu, mox etiam matricis, & instrumentorum ad partum promovendum & extrahendum pertinentium, nec non postremo variorum monstrosorum insuper Tiguri 1554. *in* 4.

JACOBUS SYLVIUS DE LA BOE Ambianus medicinæ Doctor in facultate Montispessulii, & Bacalaureus in Parisiensi, celebris Medicus fuit, qui interiit anno 1555. ætatis suæ 77. A C. N. Ann. 1554.

Inter cetera opera, quæ Renatus *Moreau* Medicinæ Doctor Facultatis Parisiensis collexit in unicum volumen *in fol.* 1630. Tractatus ejusdem Auctoris perlegitur, qui antea apparuit sub titulo.

De Mensibus mulierum, & hominis generatione Commentarius. Basileæ 1556. *in* 8.

JOANNIS FERNELIUS Clarimontii circa Ambianum Bellovacorum natus, medicinæ lauream accepit in facultate Parisiensi Anno 1528.; scriptis & praxi celeberrimus fuit; ab Henrico II. in Archiatrum electus munus illud gloriose substinuit, obiit Lutetiæ Mense Martii anno 1558. ætatis suæ 72., ut G. Plantius testatur, etiamsi Fasta hujus Facultatis revisa a *Gui Patin* 52. annos vitæ tantum ipsi tribuat, quod ostendit etiam Epitafium, quod nepotes Patrui tumulo aposuerunt ab eodem Patino confectum. Fernelius specialem Pathologiam composuit, in cujus tertio Libro pertractat *De morbis partium quæ sub diaphragmate sunt*, ibique tria Capita extant de Morbis Mulierum sub titulo A C. N. Ann. 1554.

XV. *Uteri affectus, causæ, signa & curatio.*
XVI. *Uteri symptomata, horumque causæ, prognostica, curatio.*
XVII. *Sterilitatis causæ, prægnantium signa, symptomata, horumque casus, indicationes, prognostica, curatio.*

Morbi Mulierum in iis Capitibus explicantur juxta doctrinam Fernelii tempore receptam, at cum exigua sint capita potius indicantur quam explanen-

X 2

(a) In Epistola nuucupatoria *data ad Christophorum Ducem Virtembergensem.*

planentur hujusmodi morbi ; Quod magis interest est, Fernelium (a) Galenum prosecutum esse cum fateatur uterum positum mutare haud posse; at testatur in hysterico morbo crebre observasse matricem stomachum versus globuli ad instar ascendisse ; patet enim se decepisse, globolum hystericum, aut glommum ab intestinorum convulsiva crispatione ortum pro utero prædicando.

A C. N. Ann. 1555. BALDUINUS RONSSÆUS Gandavensis Medicus Goudanus.

De hominis primordiis, hystericisque affectibus, & infantilibus aliquot centones Lovanii 1559. *in* 8.

Post illius mortem nonnullorum ejusdem operum codicem ediderunt in quo pertractatio extat Morborum Mulierum.

Opuscula Medica. I. Epistolæ Medicinales. II. De Morbis Mulieribus. III. De Venatione Medica. IV. De Scorbuto. Accesserunt quidam aliorum celebrium Medicorum de Scorbuto Tractatus Lugduni Batavorum, 1618. *in* 8.

A C. N. Ann. 1555. JOANNES BAPTISTA MONTANUS Veronensis celebris Professor Patavinus,

De uteri affectibus.

Hujusmodi Tractatus extat in secundo Tomo collectionis nonnullorum operum Montani cura excussa Hieronymi Donzellini in duplici Volum. *in* 8. Basileæ Anno 1558., at hujusmodi opus jam Parisiis Anno 1556. fuerat impressum *in* 16.

Habentur etiam decem Consilia ejusdem Auctoris circa Mulierum Morbos in eo Tractatu

Consultationes de variorum morborum curationibus, auctæ per Joannem Cratonum Crafftheim, & impressæ Basileæ Anno 1583. *in fol.*

A C. N. Ann. 1558. PETRUS de BAYRO Taurinensis diu illuc medicinam præcepit; Anno 1468. natus est ; obiit Anno 1558. ætatis suæ 90.

De medendis humani corporis morbis Enchiridion, vulgo Veni mecum *dictum, cum adjuncto ejusdem Tractatu de Peste*. Lugduni 1561. *in* 12.

Hujusmodi libellus post Auctoris mortem per Theodorum Zvvinger Medicum Rauracum publici juris factus est, synopsim præstat brevissimam juxta Arabum Medicorum sententiam formulis locupletatam, quæ passim in veteribus reperiuntur, in eo pauca de Mulierum Morbis dicuntur, vel obvia admodum.

A C. N. Ann. 15560. VICTORIUS TRINCAVELLIUS Venetus publicus Professor Patavinus, qui Montano anno 1551. successit, interiit anno 1568. ætatis suæ 77. Victo-

(a) Cap. XVI.

Victoris Trincavelli omnia Opera in duos tomos digesta Lugduni 1586. *in fol.*

In priori tomo medicinæ institutiones perlegi queunt sub titulo

Prælectiones de ratione curandi omnes humani corporis affectus in XII. Libros distinctæ.

Liber ex illis decimus primus 25. priora capita complectitur, quæ plerumque mulieres respiciunt juxta methodum illius ævi.

In secundo volumine tres libri reperiuntur, consultationum Medicarum, inter quas tres Morbos Mulierum ostendunt, eæque in collectronibus VVolphi, & Spacchii inseruntur.

GULIELMUS RONDELETIUS Monspessulanus, Anno 1507. in lucem editus medicinam adeptus est Monspelii, ubi laurea 1537. condecoratus fuit, cathedram ascendit 1545., & Universitatis Cancellarius creatus An. 1556. obiit Montisrealis ad Albim Anno 1566., 59. vitæ suæ.

A. C. N. Ann. 1560.

Præter plures hujus Auctoris diversi generis labores superest subsequens pertractatio;

Curandi morbos Methodus, quæ vulgo Pratica dicitur, in tres libros distincta. Lugduni 1583. *in* 8., & postea impressa alibi pluries.

In tertio libro Auctor de Morbis Mulierum sermonem iniit a Cap. LX. ad LXXV.; quæ ipse ostendit parvi pendent, quare si hujusmodi opusculum aut venenorum historiam perscrutemur facile deduci poterit magis ipsum in naturali historia, quam in medicina versatum fuisse.

Laurentius *Joubert* animadvertit ad calcem vitæ Rondeletii quatuor pertractationes reliquisse, quas typis mandare in animum habebat, quarum nonnullæ ad Mulierum Morbos pertinebant.

De impedimentis generationis.
De effectibus gravidæ, parturientis & puerperæ.
De effectibus infantium & puerorum.
De morbis hæreditariis.

At hæc nondum impressa sunt.

THADÆUS DUNUS de Locarno Civitas primaria ejus comitatus.

A. C. N. Ann. 1565.

Muliebrium Morbornm omnis generis remedia ex Dioscoride, Galeno, Plinio, Barbarisque, & Arabibus, collecta & disposita. Argentorati 1565. *in* 8.

JOANNES VVIER Gravinensis in Ducatu Brabantii natus circa annum 1515. originem habuit Parisiis, medicinam profecit Aurelio ubi gradum (a) Doctoris sumpsit, iter fecit Cretam versus, & in Africam appulit, donec an. 1550. in Patriam restituto Gullielmus (b) Dux Cliviæ ipsum in tutelam rece-

A. C. N. Ann. 1565.

(a) Melchior Adamus. *De vitis Germanic. Medicor.* (b) Idem ibid.

recepit, replevitque hujusmodi onus per annos 38. verum anno 1588. occubuit (a) ætatis 73.

Observationum Medicorum rararum Libri II. Basileæ, apud Oporinum, *in* 4. 1567.

In primo libro VVierus aliquas observationes refert *De utero clauso. De Hyeme. De colli Matricis phymate, ejusque curatione. De curatione gangrænæ pudendi*, quæ perlegi merentur.

A C. N. Ann. 1570. JOANNES GUNTHERIUS Andernachus ad Rhenum ortus anno 1497. Parisiis Medicinam adeptus est, ibique Doctoratus gradum sumpsit, & postquam diu moratus est Metam se recepit ultra Srasburgum ubi praxim medicam honorificentissime docebat, occubuit 1574. primæ vitæ 77.

Gynæciorum commentariolus, de gravidarum, parturientium, puerperarum, & infantium cura. Argentorati 1606. *in* 8.

Hic liber impressus fuit, ut patet, diu post Auctoris obitum, nam manuscriptum, quod incompletum supererat, a Joanne Georgio Schenckio perfectum fuit.

A C. N. Ann. 1574 GIOVANNI MARINELLO Veneto.

Le Medicine pertinenti alle infermità delle Donne, divise in tre Libri. Seconda impressione, in Venezia *in* 12. 1574.

Hoc opus offert pertractationem Morborum Mulierum, indigestam tamen, & futilibus remediis refertissimam; prior editio apparuit anno 1563.

A C. N. Ann. 1575. AMBROSIUS PAREUS Lavallensis Cenomunus natus anno 1510. Lutetiæ Chirurgiæ operam dedit, & in facultatem Chirurgorum receptus fuit Sancti Comi, primarius Chirurgus fuit Francisci II., Caroli IX, & Enrici III., magnum volumen digessit Gallico idiomate impressum Parisiis anno 1565., omnem chirurgicam Provinciam respicit, pluresque alios medicinę Tractatus, a juvenibus Medicis exaratos quos sui juris faciebat.

Præ ceteris opusculum *de hominis generatione* extat, in quo simul *de partu*, & *nonnullis Mulierum Morbis* pertractat.

Paræi opera latine vertit Jacobus Gulielmus, & typis mandavit Parisiis anno 1582. *in fol.*

A C. N. Ann. 1577. JOANNES LE BON Heteropolitanus, videlicet *de Autreville* in Campania apud *Chaumont* in Agro Bassiniaco.

Se jactavit medicum Regis, & Cardinalis *de Guise* quod intelligi debet ni fallor Ludovici *de Lorene* Cardinalis *de Guise*, & Archepiscopi Senonensis, ipse occubuit anno 1528.

Libellum exaravit sub titulo

Therapeia puerperarum, quem dicavit Joanni Liebaut de quo infra *pag.* 327. locuturi erimus; Parisiis illum impressit an. 1572. cum *Thesauro sanitatis*.

Idem

(a) Thuanus, *ad ann.* 1588.

Idem opus postea typis mandarunt Basileæ in collectione Spachii anno 1589. verum etiam ad calcem operum Jacobi Hollieri reperitur.

LUDOVICUS MERCATUS Vallisoletanus Patrium licæum plurium annorum professione (a) nobilitavit, inde a Filippo II. ad regiam acersitus Hispaniarum Rege, cum decore munus gessit; eo defuncto simili officio vacavit apud Filippum III. ejusdem filium; demum annum agens 86. suppsupressa ex (b) calculo urina acerbissimorum cruciatuum causa obivit.

A. C. N. Ann. 1580.

Gynæciorum sive de mulierum, virginum, viduarum, sterilium, prægnantium, puerperarum, & nutricum morbis communibus Libri IV. Matriti 1594. *in fol.*

Hujusmodi Tractatus inter præstantiores recensetur, qui circa hanc rem editi sint, etiamsi mordicus in eo Arabum doctrinam prosequatur.

JOANNES LIEBAUT Diviensis in Sequana Doctor Medicus, qui in facultatem Parisiensem ann. 1559. receptus est, præter opera medica quæ Vanderlinden, & Mercklin ei tribuunt, opusculum de Morbis Mulierum latine (c) scripsit, quod nondum inspici mihi licuit, illud tamen Gallice versum a Liebaut ipso fortasse, & impressum fuit sub titulo

A. C. N. Ann. 1582.

Trois Livres de la Santè, Feconditè, & Maladies des Femmes. A Paris 1582. *in 12.*

Hoc deprompturn est ab illo Marinelli vel saltem ejus Auctoris laborem æmulatur, quod minime animadvertit Liebaut, videbimus infra quid de eo censeat Lazarus Pè.

HIERONYMUS MERCURIALIS Forolivensis natus anno 1530. in Gymnasio Patavino medicinæ Professor creatus fuit * anno 1567., successor Antonii Fracantiani, & anno 1569. scamnum Victorii Trincavelli in eodem Licæo occupavit, donec 1573. in Bononiense, & anno 1599. e Bononiensi in Pisanum (d) evocatus est, tandem Forolivii in Patria obiit anno 1606. ætatis suæ 76.

A. C. N. Ann. 1582.

De Morbis Mulieribus prælectiones a Casparo Bauhino editæ. Basileæ 1582. *in 8.*

Hujusmodi Tractatus præstantissimus est, a Professore enim progenitus fuit doctrina clarissimus, hujus ævi sane decus.

MARTINUS AKAKIA Parisinus filius alterius Martini Akakia Catalauni, facultatis medicæ, quæ Lutetiæ est an. 1569. Doctor, verum Collegii Realis anno 1574. Professor creatus fuit, occubuit anno 1588., vitæ suæ 49.; opus exaravit titulo *De Morbis Muliebribus* a morte impressum anno 1597. in Collectione Israeli Spachii

A. C. N. Ann. 1582.

FELIX PLATERUS Rauracus ab anno 1536. originem agnoscit, medicinam studuit Monspesulii ubi Doctor renuntiatus anno 1557. in Patriam redux medicinam gloriose exercuit, & in ea Civitate publicus universitatis

A. C. N. Ann. 1583.

(a) Nicolaus Antonio, *in Biblioth. Hispana*.
(*) (b) Castellanus, *in Vitis illustrium Medicorum*.
(c) Idem testatur initio pertractationis de qua infra locuturi erimus, at dubito ne hujusmodi versio unquam apparuerit. (d) Mercklinus *in Lindenio renovato*.

tatis Professor electus anno 1571. per 43. annos munus implevit donec anno 1614. occubuit ætatis 78.

De mulierum partibus generationi dicatis, Tabulæ iconibus illustratæ, structuram usumque explicantes. Additis observasionibus, & curationibus aliquot harum partium affectum.

Ambo eæ dissertationes ab Israelo Spachio in frontem collectionis suæ expositæ fuerunt, prior decerpta est ab Anatomico opere, quod Platerus anno 1583. Basileæ edidit *in fol.* sub titulo sequenti,

De partium corporis humani structura & usu

Altera ab observationibus Plateri deprompta est, quæ nondum excussa erat anno 1597., quando Spachii collectio exurrexit, quæ tamen apparuit anno 1614. Basileę *in* 8.

A C. N. Ann. 1584. MAURITIUS CORDEUS Remus Doctor, & Præses facultatis medicinæ Parisiensis annno 1559.

Hyppocratis Coi, Medicorum Principis, Libri prioris, de Morbis Mulierum, *interpretatio, & explicatio*. Paris. 1585. *in fol.*

In hoc opere Hyppocratis doctrina in plures articulos dividitur, quorum singulos subsequitur Cordæi Commentarium, sedulo elaboratum; nullum tamen ordinem servat Auctor Hyppocratis rubricam necessario prosequendo, quæ nullam methodum præsefert.

In illo habetur loculenta (*a*) hydropis cum hydatidibus observatio, quæ prima est circa hunc morbum clara, & distincta; animadversione digna est admiratio Cordæi, & spectatorum suorum, qua ipse narrat captum fuisse cum primum hujusmodi hydropem observaverit.

A C. N. Ann. 1585. ALBERTINUS BOTTONUS Patavinus in ea civitate medicinam docuit anno 1555. obiit anno 1596.

De Morbis Muliebribus Liber. Patavii 1585. *in* 4.
De Morbis Muliebribus Liber secundus. Venetiis 1588. *in* 4.

A C. N. Ann. 1586. GASPAR VVOLPHIUS Tigurinus a Corrado Gesnero jussus edidit collectionem Auctorum, qui de Morbis Mulierum pertractarunt, munus sumpsit ipse, & implevit sub titulo sequenti postquam rudimenta collectionis ab ipso Gesnero accepit.

Gynæceorum sive de Mulierum affectibus Commentari, Græcorum, Latinorum, Barbarorum, tam olim, & nunc recens editorum, in tres tomos digesti, & necessariis passim imaginibus illustrati. Basileæ 1586. *in* 4.

Primus Tomus continet

I. Fe-

(*a*) *Comment. V. Art.* III.

I. *Felix Platerus.*
II. *Moschionus.*
III. *Cleopatra, Moschionus Priscianus* simul comparati.
IV. *Trotula*, cui Editor *Eros* nomen tribuit superius recensiti.
V. *Nicolaus Rocheus.*
VI. *Ludovicus Bonacciolus.*
VII. *Jacobus Sylvius.*
VIII. *Joannnis Rueff.*

In secundo tomo inveniuntur.

I. *Hieronymus Mercurialis.*
II. *Joannes Baptista Montanus.*
III. *Victor Trincavellus.*
IV. *Albertinus Bottonus.*
V. *Joannis Le Bon*
VI. *Ambrosius Pareus.*
VII. *Albucasis Arabes.*
VIII. *Franciscus Rousset* quem Latine vertit Gaspar *Bauhinus Rauracus.*
IX. *Joannes Albosius de Lithopedio Senonense.*

Tandem tertius tantum continet Commentarium Maurici Cordei in primum Librum Hyppocratis de *Mulieribus.*

Idem VVolphius eddidit viginti ante annos prima sui ætate subsequentem libellum.

Viaticum novum de omnium fere particularium morborum curatione, Liber Authoris innominati quidem, sed longe doctissimi, vere aureus & incomparabilis, nunc primum in lucem editus per Casparem VVolphium, Medicum, Physicum Tigurinum. Tigurii 1565. *in* 12.

VVolphius in præfatione quæ hujusmodi opusculum antecedit narrat, quod celebriores Academias Europæ peragrando ad medicinam hac ratione ediscendam in vetustiori bibliotheca manuscriptum reperisse, quod postquam paullisper cunctatus sit, tamen publicis juris facere sancivit.

Hujusmodi opus morbos omnes in 68. Capita complectitur, quorum sex totidem Mulierum Morbos ostendunt, Auctor Arabum doctrinam prosecutus est, verum paullo magis quam incompletam refert formularum futilium congestionem; medicina minime frustrata esset, modo VVolphius editionem supprimeret.

HIERONIMUS CAPIVACIUS Patavinus praxis Professor anno 1552. electus, verum theoreticam docuit anno 1651. donec 1589. occubuit.

A. C. N. Ann. 1536.

Medicina pratica, sive Methodus cognoscendorum, & curandorum omnium humani corporis affectuum. Joh. Hartmanni Beyeri studio Lib. VII. interstincta. Francfurti 1594. *in* 4.

Ex

Ex septem libris, qui opusculum replent, quartus Mulierum Morbis dicatur, hic, ut operis reliquum Copivacius in Patavinis Scholiis in discipulorum gratia exaravit, ut constat etiam ab altera editione Lugdunensi anni 1595. *in* 8.

Prior cura Joannis Arthemani Beyeri excussus fuit post mortem Auctoris. Joannes Crato, a Craphteim Uratislaviensis Medicus Primarius Imperatorum Ferdinandi I. Maximiliani II. & Rodolphi II. asserit (*a*) praxim Capivaci pervolvendo detegisse ejusdem priorem partem ab Argentiero decerptam fuisse, quod ostendit hujus operis vetustiorem editionem adfuisse ea quam ostendimus, nam Crato obiit anno 1585., ut hanc perlegere minime posset.

De cetero, quod Crato Capivacio tribuit ceteris Professoribus valde commune est.

A C. N. Ann. 1590. PETRUS FORESTUS Alcmarianus natus (*b*) anno 1522. postquam Doctoratus gradus in Bononiensi Licæo insignitus fuit, medicinam exercuit per omnem Galliam Luthetiæ primum, verum Vastinii dein Pithivierii postea Alcmariæ venit, & Delphi, denique anno 1575. Lugduni Battavorum Medicinæ Professor advocatus fuit in ea nuperrima Universitate, occubuit tandem Alcmariæ anno 1597., ætatis suæ. 75.

Observationum & Curationum Medicinalium Libri XXXII. in fol. Lugdni Batav.; *diversis anni.*

Liber XXVIII. hujus collectionis agit *de Mulierum Morbis & affectibus* in 82. Capita distinctus, qui etiamsi inquinetur Arabum theoria, nonnullas tamen observationes præstat proficuas.

A C. N. Ann. 1590. JOANNES GEORGIUS SCHENKIUS Friburgensis Medicus celebris, & laboriosus medicinam Tubingę adeptus est ubi Doctoratus ordine insignitus anno 1554. postea Friburgi inter Patrios Lares in Brisgoviæ Ducatu restitutus est; dicessit tandem anno 1598., vitæ suæ 38.

Pinax Auctorum in re medica, Græcorum, Latinorum priscorum, Arabum, Latino-Barbarorum, Latinorum recentium, tum & peregrinis libris cluentium, extantium, manuscriptorum promissorum vel desideratorum, qui Gynæcia, sive muliebria pleno argumento, sive ex instituto scriptis excoluerunt & illustrarunt. Argent. 1606. *in* 8.

A C. N. Ann. 1595. ALESSADER MASSARIAS Vicentius (*c*) postquam medicinæ Patavii incubuit, ibique gradum Doctoris accepit in patriam redux artem exercuit, ubi moratus est 25. annos, verum Venetiis anno 1578. advocatus summo cum decore artem implevit per novem annorum spatium, tandem S. C. primarius Professor Patavinus anno 1587. declaratus (*d*) fuit, Hieronymi Mer-

(*a*) Epistola 118. *inter Epistolas a Laurentio Scholzio collectas.*
(*b*) Joan. Meursius (*in Athengo Batavio Lib. XI.*
(*c*) Comnenus Papadopoli, *in Histor. Gymnasi Patavini.*
(*d*) Petrus Castellanus, *in Vitis illustrium Medicorum.*

Mercurialis vices gerens, qui Bononiæ professus erat, obiit (a) decima septima die Octobris anno 1598. trans 70. ætatis suæ.

Perlegit Patavi Opusculum sub titulo

Prælectiones de Morbis Mulierum, conceptus, & partus, editæ in gratiam Medicorum Medicinæ, ut quasi prodromum haberent omnium totius corporis humanis morborum θεραπείας *edendæ.*

Opusculum a morte Auctoris Lipsiæ excussum fuit apud Abramum Lambergum *in* 8. anno 1600.

Eum pervolvere nedum mihi contigit, partem tamen praxis medicæ ejusdem Auctoris constituere censeo quæ edita fuit anno 1601. Francfurti in 4. apud Nicolaum Basseum, & post illud tempus alibi pluries recussa.

Hujus praxis in VII. libros distinguitur, quorum qui tertium subsequitur de Morbis Mulierum differit in tria Capita distinctus, ubi tres, & decem Mulierum Morbis explanantur.

Quam ipse docuit artem stricte Galenum redolebat, concinno tamen stillo, & dicendi claritate Massarias pollebat, ut tunc temporis inter selectiores Medicos recenseri merito deberet.

Nostrum erit animadvertere de hysterico morbo, aut uterino furore ipsum nec verbum fecisse.

A C. N. Ann. 1597.

ISRAEL SPACHIUS Argentinus Medicus, & Professor illius Civitatis novum eddidit Auctorum codicem qui circa Morbos Mulierum scripserunt, vel melius dicam tieravit VVolphi collectionem sub titulo sequenti.

Gynæciorum, sive de mulierum tum communibus, tum gravidarum, parientium, & puerperarum affectibus, & morbis, Libri Græcorum, Arabum, Latinorum, veterum, & recentium, quotquot extant, partim nunc primum editi, partim denuo recogniti, emendati, necessariis imaginibus exornati, & optimorum Scriptorum auctoritatibus illustratis. Argentinæ, 1597. *in fol.*

Hujusmodi collectio præter VVolphianos scriptores Martinum Akakia nondum impressum, & Ludovicum Mercatum superius indicatum ostendit.

A C. N. Ann. 1600.

GULIELMUS BALLONIUS Parisinus anno 1538. natus (b) postquam per aliquot temporis spatium Humanitatem & Philosophiam in universitate docuit quæ Lutetiæ est, medicinæ studio incubuit anno 1586. verum laura decoratus fuit 1570. & postquam honorificentissime artem exercuit, occubuit anno 1616. ætatis 78.

De Virginum, & Mulierum Morbis Liber, in quo multa ad mentem Hyppocratis explicantur, quæ & ad cognoscendum, & ad medendum pertinebunt, Parisiis 1643. *in* 4.

Hujus-

(a) Histor. Gymn. Patavini *Tom.* I. *Lib.* III. *Sect.* 2. *Cap.* 20. *n.* XCVII.

(b) Ex vita Ballonii a Renato Moreo scripta, & operibus Ballonii præfixa.

Hujusmodi Tractatus æque ac cetera Ballonii opera a morte Auctoris impressus fuit. XI Capita complectitur, quorum V. totidem Mulierum Morbos explanat, at diutina methodo usus est, nam ut mihi mos est hujusmodi auctor fusius materias pervolvit, ipse tamen inconcinno ordine scribit, suasque elucubrationes Græcis verbis nimis infarcit, verum Arabum praxim valde æmulatur.

A C. N. Ann. 1603. RODRICUS A CASTRO Lusitanus postquam medicinæ causa diu Salmanciæ moratus est, ab hac vita discessit Hamburgi Alemanorum, quare spicor fuisse Judæum; circa finem sæculi XVI. vitam gessit.

De universa muliebrum morborum medicina, novo, & antehac a nemine tentato ordine Opus absolutissimum. Hamburgi 1604. *in fol.*

A C. N. Ann. 1603. HERCULES SAXONIA Patavinus natus anno 1551. Doctor in Patriam renunciatus medicinam per annum publice docuit, at munere quo fungebatur Senatus Veneti decreto sublato Venetiis se recipit, ibique medicinam factitando ad summam famæ gloriam grassatus est, usque dum Hieronymo Capivacio successor post octo annos designatus fuit videlicet 1590., quod onus ad mortem usque gloriose sustinuit, quæ anno 1607. evenit ætatis 56.

Petrus Uffemboch Doctor Medicus ejusdem assecla Francofurti eddidit Saxoniæ Opera anno 1603. sub titulo

Pantheum Medicinæ selectum, sive Medicinæ practicæ templum

Opus XI. Libros exponit quorum quartus Tractatum complectitur morborum in 30. Capita distinctus juxta Galeni Methodum eo tempore receptam.

Nonnulli Bibliographi specialem de *Morbis Mulierum* pertractationem ei tribuunt, at hujusmodi tractatus IV. Liber est sive *Pantheum* superius indicatum.

A C. N. Ann. 1604. EMILIUS CAMPOLONGUS Patavinus anno 1550. natus in eo Gymnasio Theoreticam medicinam pręcepit primum, verum praxim docuit, videlicet ab anno 1578. ad annum 1604. in quo (*a*) mortuus est, ætatis suæ 54.

De Vermibus: De uteri affectibus: Deque morbis Cutaneis Tractatus præstantissimi. Extant cum Hieronymi Fabrici ab Aquapendente Medicina pratica. Parisiis 1634. *in* 4.

A C. N. Ann. 1606. JOANNES HUCHER Bellovacus Professor Regius in facultate Monspesulana anno 1574., Decanus anno 1580. Cancellarius 1583. obiit 1603.

De sterilitate utriusque sexus, Opus in quatuor Libros distinctum. Genevæ, 1609. *in* 8.

Opus prolixum est pluresque sententias complectitur obsoletas, at non parvi

(*a*) Comnenus Papadopoli, *in Historia Gymnasi Patavini*, Tom. II. pag. 340.

parvi faciendum videtur, ostenditque Auctoris doctrinam, & contemptum adversus maleficia, quæ tunc temporis usuveniebant.

JOANNES VARANDEUS Nemauciensis, ad Doctoralem gradum promotus anno 1587. in Academia Monspesulana, Professor Regius ibidem renunciatus fuit anno 1597. Ad Decanatum pervenit anno 1609. Obiit anno 1617.

A C. N. Ann. 1620.

De morbis mulierum Libri III., in lucem editi, opera Romani a Costa. Monspessuli 1620. *in* 8.

At quod mirum est opusculum Lugduni in lucem apparuit anno 1619. sub titulo *Opera &c.* Petri Milei Doctoris Medici, quod ostendit ipsum publici juris factum fuisse a Discipulis Varandei, qui ex propriis manuscriptis illud sollicite ediderunt.

Id claritate & methodo donatur, theoria ea est, quæ tunc temporis obvia erat, at praxis nimis quam par est Arabum polipharmacia inquinatur.

JOANNES HEURNIUS Ultrajectensis natus anno 1543. postquam humanas litteras a Battavis adeptus est, Parisiis medicinæ studuit per tres subsequentes annos sub disciplina celebris Ludovici Dureti, verum in Italiam appulsus postquam nonnihil Patavii moratus est Doctor Papiæ dessignatus fuit.

A C. N. Ann. 1625.

In battaviam redux Ultrajecti aliquantisper cunctatus est, verum Professor advocatus Lugdunum Battav. profectus est an. 1581., ubi occubuit an. 1601.

Ejusdem opera cura Ottonis Heurnii filii Lugduni Battav. impressa sunt anno 1609. *in* 4. & Lugduni 1658. *in fol.* in hac collectione specialis tractatus habetur.

De morbis mulierum, quem filius sejunctim edidit pariter Lugd. Batt. anno 1607., at brevis est labor, & per pauca refert.

LAZARUS PE' Gallus, in Patrio idiomate Marinelli opus vertit, Italumque auctorem laudibus extollit, eumque edidit sub titulo sequenti

A C. N. Ann. 1627.

Les Maladies des Femmes, & remedes d'ycelles en trois Livres de M. Jean Marinello, docte Medecin Italien, traduits en Francois par M. Jean Liebaut, Medecin a Paris, en cette derniere edition, revus, corriges, & augmentes par Lazare Pe, a Paris 1609. *in* 12.

In fine præfationis Lazarus Pè de Joanne Liebaut sermonem init, qui ediderat idem circiter opus 24. ante annos etenim " Joannis Liebaut hoc „ librum sibi tribuit, nihilominus utrumque simul comparando reperi ma„ terias penitus a Marinello desumpsisse, ordinem tantum obvertendo, pau„ ca proprio marte addendo, quæ magis furtum adumbrarent, at insistit „ ipse, necessum est famam vero auctori restituere, commendando aliqua „ ex parte Liebaut; qui opus nonnihil amplificavit, & in nostra lingua „ tradidit "; postrema hæc verba suadent Liebaut minime librum illud latine composuisse, ut nos superius supposuimus.

HERMANUS CORBEUS Francofurtinus

A C. N. Ann. 1629.

Gynæ-

Gynæceium, sive de cognoscendis, præcavendis, curandisque præcipuis mulierum affectibus Libri II. quorum prima affectus omnibus mulieribus communes; posterior qui cuique sorti sunt proprii, proponit. Francofurti 1620. *in* 8.

A C. N. Ann. 1625. GREGORIUS HORSTIUS (*a*) Targoviensis natus anno 1578. postquam medicinæ incubuit plures Academias Giermanicas peragrando Basileæ Doctor renunciatus fuit 1606. & paullo post medicinæ Professor electus fuit Gisse; verum a Republica Ulmiensi anno 1622. advocatus, ut medicinam faceret, Præses fuit Collegii Medicorum illius Civitatis, occubuit anno 1636. ætatis suæ 58.

Inter plures Libros quos Horstius publicavit libellum Observationum medicinalium *in* 4. edidit.

Observationum Medicinalium singularium Libri IV. posteriores. I. De morbis mulierum, II. De Morbis contagiosis & malignis. III. De doloribus partium externarum. IV. De Chirurgicis quibusdam Casibus. Ulmæ 1628. *in* 4.

Observationes quæ mulieres ægrotas respiciunt LI. sunt plures earum perlegi merentur, Auctor nonnullos Medicos Alemanos indicat, qui eas communicarunt, hujusmodi sunt Joannes Bilger Medicus Campodunus, Jacobus Eckcold Medicus Meminganus, & Joannes Cristophorus Eisemnenger Heilbrunus.

Extat ejusdem Auctoris Centuria problematum circa curationem diversorum morborum in Decades distributorum, quarum nona ad mulierum morbos pertinet, ubi præstantiores quæstiones perscrutantur, & satis docte explanantur.

A C. N. Ann. 1627. MELCHIOR SEBIZIUS Argentinus natus an. 1578. plures Academias frequentavit postquam quod Basileæ Doctoris gradum accepit anno 1610., deinde Professor Argentinus renunciatus fuit anno 1612., quod onus per annos 62. substinuit, obiit vero anno 1674. ætatis anno 95.

Historia mirabilis de femina quadam Argentoratensi, quæ ventrem supra modum tumidum atque distentum ultra decennium gestavit; & tum hydrope uterino, tum molis carnosis septuaginta sex, tum ea hydropis specie conflicta fuit, quæ Ascites dicitur, fideliter relata, rationibus explicata & commentario de hydrope uterino, molarumque forma, materia, efficiente, atque fine, aucta. Argentinæ, 1627. *in* 4.

Suspicor sexcentum hujusmodi & ultra molas carneas, quas Sebizius observavit steatomata tantum uteri fuisse.

A C. N. Ann. 1627. FRANCISCUS RANCHINUS Monspessulanus in ea facultate medicinę Doctor renunciatus circa annum 1592. Professor electus 1605., successit Joan-

(*a*) *In oratione Funebri, qua Joh. Dan. Dietericus Gregorio Horstio parentavit*.

Joanni Saporta obito, & Cancellarius inde factus anno 1612. loco Andreæ *du Laurent*, obiit anno 1642.

Opuscula medica, utili jucundaque rerum varietate referta, publici juris facta cura & studio Henrici Gras Doctoris Medici Monspelliensis, Lugduni 1627. *in* 4.

In ea collectione Tractatus adest *De Morbis Virginum* in tres sectiones distinctus ubi Ranchinus plures quæstiones agitat quæ mulierum morbos respiciunt, nulla tamen novitatem redolet.

JOANNES PREVOSTUS natus an. 1585. in Diœcesi Basiliensi, gradum Doctoris accepit Patavii anno 1607. ibique Professor renunciatus fuit an. 1613. donec 1616. plantarum viridarium ei commendarunt, contagio obiit anno 1631. A. C. N. Ann. 1629.

De morbosis uteri passionibus Tractatio Patavii 1669. *in* 8.

Hujusmodi opusculum ut & cetera illius opera diu post Auctoris mortem excussa sunt.

MICHAEL DURINGIUS Uratislaviensis. A. C. N. Ann. 1630.

Epistola de nova, rara, & Admiranda Herniæ uterinæ, atque hanc justo tempore subsequentis partus Cæsarei Historia

Ipse hujusmodi Historiam communicavit Gullielmo Fabricio Hildano, qui eam in suis scriptis inseruit.

CLAUDIUS DEODATUS A. C. N. Ann. 1630.

De admirabili quodam affectu uterino Observatio.

Eidem Hildano ab Auctore communicata, & ab hoc in suis Observationibus inserta, quem admirabilem morbum falsum fuisse syrrhum fuisse, aut sarcoma uteri haud dubito.

GULLIELMUS FABRICIUS Hildanus Helvetus sub Hildani nomine præsertim cognoscitur, quod Patriam designat ubi Chirurgiam gloriose exercuit 1560. natus est primum Lusanæ, verum Bernæ transitum fecit ubi ipse fama increbuit, denique obiit 1634. ætatis suæ 74. A. C. N. Ann. 1630

Successive eddidit primo Centurias sex Observationum, quas post mortem congesserunt & Lugduni typis mandarunt anno 1641. *in* 4., inter illas observationes plures de Morbis Mulierum agunt, videlicet de abortu, fœtu emortuo, partu, & ceteris præcipuis uteri morbis, easque legere non contemno.

Inter eas nonnullæ observationes reperiuntur quas ei communicarunt Medici superius recensiti.

DANIEL SENERTUS Uratislaviensis in Silesia natus anno 1572. Doctoris gradum Vittberg assecutus est anno 1601. ibidem subsequenti anno Professorium munus suscepit, obiit anno 1637. ætatis 65. A. C. N. Ann. 1631.

Ejus-

Ejusdem opera post mortem collecta Venetiis in triplici volumine anno 1640. *in fol.* impressa sunt, verum pluries recussa cum additamentis, attamen præstantior est opus morborum localium sub titulo *De Praxi Medica* in V. Libros distributa, singulos in sectiones distinctos.

In quarto enim hujus operis libro fusius de omnibus Morbis Mulierum pertractat, concinne, solide, & methodice Galenum omnino prosecutus est, idcirco incassum posteriores notiones quæremus; at præcipua medicinæ fulcimenta solide innixa sunt, & morbi, aut differentiæ exacte distribuntur cum practicis indicationibus satis clare enunciatis; idem observatur in ceteris hujus medici operibus, quæ totidem codices sunt, quibus Medicus minime defici potest; plerumque enim, veræ medicinæ uberiores notiones complectitur, quam nuperrimi libelli qui tot jactant.

A C. N. Ann. 1640.

ZACUTUS Lusitanus Ullisiponensis natus est 1575-Philosophiæ, & medicinæ studuit in Academiis Salmaticensi, & Conimbricensi, ac anno 1594. Doctoratus gradus assecutus est Sagunciæ in nova Castilia.

Inde per annos triginta continuos medicinam cum laude fecit Ullisoponæ; at circa annum 1624. cum Regis Edicto, qui tunc Lusitaniam ditione premebat, Hebræorum quotquot aderant stirpes incolatu regni fuerint interdicta, Zacutus, qui Judæus erat, in Belgium concedere coactus fuit, ubi Praxim Medicam exercuit, maxime Amstelædami & Hagæ Comitum. Obiit Amsteledami anno 1642. ætatis 67.

Scripsit Opus minime contemnendum

De Medicorum Principum Historia a Veteribus, & nuperrimis Scriptoribus excerpta duobus voluminibus in fol. comprensa, & in Libros VI. distributa, quos notis illustravit.

Alter opus adest sub titulo

Praxis Historiarum &c. Synopsis est curationum cuique morbo idonearum, de quibus Zacutus in præcedenti opere locutus erat, ea in quinque Libros distribuitur.

Postremum opus appellatur *Praxis medica admiranda*, innumeras observationes speciales complectitur, tum circa morbos, cum remedia in III. Libros distinctas.

Zacutus de Morbis Mulierum in singulo opere agit *in priori*, in III. Libro 17. priores Observationes de hac re pertractant, *in secundo*, iis morbis omnem III. Librum dicat, qui 23. Capita complectitur, tandem *in tertio* 25. Observationes II. Libri eo pariter collineant.

Inter eas diversas observationes quas Zacutus refert, plures admiratione dignas esse fateor, verum doctrina, & eruditione locupletatas, dissertationum ergo, quæ eas comitantur, ut sane pervolvi mereantur; at, omnia credere cunctabor, ipsaque tueri renuam.

A C. N. Ann. 1640.

NICOLAUS FONTANUS Amstelædamensis.

Syntagma Medicum de Morbis Mulierum in IV. Tomos distinctum. Anstelædami 1645. in 12.

A C. N. Ann. 1640.

LAZARUS RIVERIUS Monspessulanus Doctoris gradum sumpsit anno 1611.

1611. & in ea Facultate, loco Laurentii Coudini Professor renunciatus fuit an. 1622. susceptumque onus summo cum decore implevit usque ad annum 1655. ætatis suæ 66. & ultimum.

Hujusmodi Professor institutiones medicas digessit, quæ tunc temporis magni existimabantur, at ejusdem præcipuum opus est morborum curriculum eo titulo insignitum *Praxis Medica*, quę simplicem (*a*) praxim præstat theoria denudatam, quam in scholis dictavit, pluriesque edidit Gallia, & Belgio; cum experti sint Operis felicem eventum, addiderunt theoriam illius ævi notionibus accomodatam, ipsumque opus tali pacto Parisiis typis mandarunt in 8. anno 1640., quod postea crebre recusserunt.

In hoc opere de omnibus corporis morbis agitur in XVII. Libros, XV. omnis mulieribus ægrotantibus dicatur, ibique clare earum morbi explicantur, & pro iis saluberrima praxis proponitur, ut prudens Medicus hoc solo auxilio Medicinam facere valeat.

Non prætereundum tamen est Riverium Senerti plerumque apographum fuisse, ut integras paginas subdole interdum transcriberet.

De cetero certum est Bernardinum Christinum Corsum, qui Monspessulii Riverii Discipulus fuit, verum Divi Francisci abitum sumpsit, sed a Medica praxi non destitit postquam nonnulla arcana Chemica compillavit, ea Venetiis imprimere ausus est Riverii nomine anno 1676. in 4., postquamquod operibus ejusdem Auctoris eadem addiderunt; at D. Joannes Chatelain qui obiit postea Decanus Facultatis Monspessulii olim Riverii discipulus, asserit Christinum fraudolenter ea arcana Riverio tribuisse.

(*a*) *In præfat. Editionis anni 1651. præfixa.*

FINIS TERTIÆ EPOCHÆ.

QUARTA EPOCHA.

SAnguinis circulatio quæ jam antea innotescere debuisset anno tantum 1628. Gullielmus Harveus Medicus Anglus, in suo tractatu Europeis ipsam annunciavit sub eo titulo *Exercitatio anatomica de motu cordis, & sanguinis in animalibus*, Francofurti impresso in 4.; ea de causa auctori hujusmodi celeberrimum inventum tribuunt, at intimius rem perscrutando haud facile est ipsum revera inventorem fuisse defendere.

Etenim anno 1553. Michael *Servetus* Aragonensis de *Villanueva* Medicus celebris tùm pro religionis erroribus quibus inquinabatur, cum pro supplicio quod hac de causa Januæ passus est, docuit in suo opere eodem anno (*a*) Viennæ Allobrogum impresso, sanguinem per venam arteriosam (nempe *arteriam pulmonalem*) dexteri ventriculi cordis in pulmonem irrumpere; verum ramificationes ejusdem venæ cruorem in ramos alterius arteriæ venosæ (*venæ pulmonalis*) effundere cum quibus communicant; tandem ab hac arteria impelli in sinistrum ventriculum diastolis tempore, a quo per omnes corporis arterias distribuebatur.

Paullo post Realdus Columbus Cremonensis qui Vessalio in Patavino Licæo successit, verum in Pisano Anatomiam docuit; tandem Romæ Medicinam exercuit, Venetiis Anatomicum opus anno 1559. edidit (*b*) *in fol.* ubi idem ostendit, atque Serveti Doctrinam (*c*) circa sanguinis circulationem prosecutus est, imo eam ab Serveto ipsum desumpsisse Jacobus Duglas Anglus putavit; at eo prexcellit cum acuratius harum partium usum ostendat, verum Valvulas sigmoideas arteriarum, & tricuspides venarum describat.

Novum inventum statim admirationis animos replevit; Petrus enim Monavius Uratislaviensis postea Medicus Imperatoris Rodolphi II. scripsit (*d*) anno 1576. Joanni Cratono tunc Maximiliani II. Imperatoris Archiatro, se Heilderbergæ commorantem intellexisse Italum quemdam Pigafettam dictum Falloppii discipulum qui publice ostendebat Hispanum (*Servetum nempe*) invenisse sanguinem ex dextero cordis ventriculo exeuntem per venam arteriosam in pulmonem irrumpere; atque ab eo in sinistrum ventriculum revehi.

Anno vero 1574. Jeronimus Ab-aqua-pendente Falloppii successor in Chirurgiæ Cathedra Patavinæ Universitatis, qui postea ibidem Anatomiam docuit, reperiit valvulas venarum quas in speciali tractatu *de venarum ostiolis* Patavii impresso *in fol.* anno 1603. descripsit. Videbatur post hoc inventum gradum tantum deesse ad sanguinis circulationem plane cognoscendam, cum hujusmodi valvulæ ipsam satis indicarent, at id Aqua-pendente non obtinuit.

Primum decus enim Andreæ Cesalpino reservabatur qui postquam diu Medicinam legit in Pisanis Scholis, verum Archiater creatus fuit Clementis

(*a*) Sub titulo *Christianismi restitutio* cujus exemplaria cum ipso auctore combusta fuerunt, ut unum vel duo sint reliqua tantum.

Verba Serveti ubi circulationem docet a Michaele Rocheo excerpta fuerunt *Biblioteque Anglrise Tom. I. par* . . . . VVotton *Reflexions on antientand modem learing*; & per Duglas *in Bibliographicæ in verbo* Servetus *pag.* 104.

(*b*) Sub titulo *de re Anatomia* Lib. XV. (*c*) Lib. VIII. *de corde, & arteriis.*

(*d*) Hæc Epistola reperitur, *inter consilia & epistolas Petri Monavi* in collectione Laurentii Scholzii impressa Francofurti *in fol.* 1598.

tis VIII. ad trutinam revocavit jacta hujus juventi fundamenta quę in concinam formam digessit atque clare ostendit sanguinis circulationem in suo Opere (*a*) Venetiis impresso anno 1593. ubi asserit (*b*) sanguinem e ventriculo dextero per venosam arteriam in pulmonem evehi, atque per venam arteriosam in sinistrum ventriculum revehi; verum ipsum per Aortam arteriam partibus distributum per venam Cavam in dexterum ventriculum refluere, ideoque dari in utroque ventriculo venam ad afferendum, & arteriam ad repellendum sanguinem; qua de causa in dextero ventriculo *Arteriam* appellari quod veteres *venam arteriosam* nuncupabant; & *venam* in sinistro ventriculo quod illi arteriam venosam dicebant; Tandem ipse addidit accuratam valvularum arteriarum, atque venarum cordis descriptionem, usumque earum declaravit; uno verbo circulationem explicavit pari ratione, eademque verba adhibuit quæ recentioribus usitatiora sunt; at quod mirum est indicat venas supra vinculum inflari, & hac observatione tuetur motum quem sanguini circulanti adtribuit.

His expositis haud dubito quem ancipitem hęrere posse Servetum, & Columbum primos, invenisse sanguinis circulationem; minime tamen contendere possumus Cesalpinum accuratius iis illam descripsisse; eamque cadaverum, & animalium viventium sectionibus confirmasse ut sub iis verbis ostendit *quæ & dissectione apparent*; Cesalpinus ergo potissimum hujus inventi honorem sibi promeritus est, eo magis cum verisimile sit Harveum qui initio sæculi XVII. Patavii quinque annos moratus est, ubi Doctoris gradum accepit, ibi hanc notionem addiscise, quam plures post annos publici juris fecit, quamvis penitus non ignoraretur.

Idcirco D. Duglas quamvis Anglus & Harvei conterraneus fatetur (*c*) Cesalpinum primum sanguinis circulationem invenisse quam Harveus primus publici juris fecit, at id contendit tum impressionis tempus, cum curata descriptio Cesalpini; quiescunt tamen Harvejani si cum Cesalpini saltem inventi honor dividatur, *par decus manet ajunt & illi qui primum invenit & qui postremum perfecit. Nescio enim addunt an præstat invenisse, an ditasse.*

Quamquam evidens esset sanguinis circulatio, & ineluctabilibus rationibus comprobata, minime tamen eam statim amplexi sunt medici, ipsam negabant dum Columbus, Servetus, & Cesalpinus docebant; Harveo adversabantur qui illam tueri tentabat; denique innumeras sanguinis circulatio contradictiones passa est, antequam undique patesceret; in quibusdam tamen Universitatibus nisi post annum 1650. invaluisse credendam est, imo serius quandoque.

Ab eo tempore initium sancivi quartę Epochæ cum tunc primum fruerentur Medici utilitatibus quas circulatio præstiterat.

Paullo post Renatus Cartesius novum Philosophiæ systema proposuit; quod penitus destruebat Aristotelis dogma quo Galenica Medicina fulciebatur; ipsum statim, atque ejus doctrinam aggressi sunt, at dissentientes parum progressi sunt nam ea cito recepta undique fuit, ut ex medicinæ Scholis Parepateticismus prorsus proscriberetur.

Sane veterum scriptorum dominium in animos validissimum fuerit modo judicemus a nixu quo ipsos secuti sunt, numquam tamen animi obversio perfecta ita & celerrima fuit; Auctores enim quos antea magis commendabant atque defendebant de repente spernebant, eorumque libros respuebant; fate-

(*a*) Sub titulo *Quæstionum Peripateticarum libri IV.*, *Quæstionum Medicarum libri V.* in 4.
(*b*) *Quæstionum Peripateticarum III. IV. V. & VI. & Medicarum Lib. II. quæstione XVII.*, omnis quæstio circulationis reperitur in Douglas ad pag. 165. 168. juxta Cesalpini sententiam.
(*c*) Speciminis Bibliographiæ Anatomicæ pag. 167., 168.

fatebantur enim nihil veri adfuisse inter medicas notiones quas usque illuc docuerant; quasi nonnulla anatomiæ inventa, aut nova Physicę argumenta obvertere valerent Medicinæ fundamenta.

Huic tamen vicissitudini, inversio, & cogitandi luxuria successerunt novarum rerum obviæ consecutiones, at cum nulla existeret constans methodus, quisque propriæ imaginationi consulebat ut protinus quot medici totidem systemata haberentur.

Itaque Carthesii fautores subtiliori materiei omnia corporis fœnomena tribuebant; eam pro naturæ indigentiis progredi, regredi, in vorticem circumvehi posse autumabant; tali pacto enim omnia explicabant quamvis hujusmodi rationes neque veriores, neque magis rationi consonę essent iis quas de qualitatibus afferebant & contemnebant.

Alii vero chemiæ fautores in humano corpore salia, sulphura, & acidas, vel Alkalinas substantias conspiciebant, tum omnes fermenti species, atque fermentationes, effervescentias vel explosiones, ut in eo Chemicum elaboratorium constituerent.

Nonnulli vero corpusculari Philosofia delectabantur *Gassendi* quæ tunc temporis plurimi existimabatur; putabant ipsi sanguinem, atque humores scatere atomis innumeris, sive corpusculis sphericis, uncinatis, duris vel flexibilibus, grandioribus vel exiguis, quibus omnes motus tribuebant; at parvi faciebant hujusmodi qualitates arbitrarias nulla veritatis specie fulciri.

Earum opinionum nonnullæ in scholis adhuc vigebant dum Medicum Tyrocinium ipse prosequebar; at nostra fortuna secunda eæ abierunt Hypoteses ut Medicina tutiorem, certioremque nunc sternat viam; ea itaque amplectimur tantum quę a cognita partium structura sponte procedunt, aut functionibus earum; verum quæ consequuntur certas leges circulationis sanguinis atque lymphæ, aut cadaverum sectionibus confirmantur.

Anatomiæ enim studio in hac Epocha sedulo incumbebant, at in precedenti anatomici tantum numerum detegere satagebant, figuram, atque nexus ossium; verum positus, adhesiones, & usus musculorum; denique distributionem artiarum, atque venarum quæ omnia chirurgiæ potius quam Medicinæ utilia evadunt. Hodierni tamen scriptores *Splanchnologiam*; seu viscerum conformationem utilius perscrutati sunt; inter quos celebriores fuerunt *Stenonus*, *Pecquetus*, *Malpighius*, *Ruyschius*, *Morgagnus*, *Du Verneijus*, atque *VVinslovius*.

Ipsi enim glandularum atque ab his haud absimilium corporum indolem investigarunt, excretoriosque ductus; injectionum vero ope distributionem ramificationum arteriarum, & venarum, anastomosium plexus, qui continuos canales gignunt, oculis patefecerunt; Lymphæ denique existentiam ostenderunt quam nos latebat, ejusdemque circulum, atque speciales semitas invenerunt &c. ut ex iis notionibus facile naturales functiones explicarentur, harumque perturbationes prospicerentur quę morbos constituunt.

Tandem veram cognoscere superest structuram cerebri ejusque partium usus diversos; in eo sanguinis circulum, & lymphæ potissimum; originem, contextum atque usus nervorum qui ab illo procedunt, ac per omnes distribuuntur partes; Fisiologi enim de hoc soliciti quamquam ab osseo cranii cuniculo impediti multa utilia invenerunt; at multa adhuc reliqua sunt quæ nisi latitarent æconomiæ animalis explicationi non parum luminis afferrent.

Cum anatomiæ in hac Epocha magis incumberent ideoque & cadaverum sectiones crebrius instituebantur, & utilius cum magis investigarent viscerum læsiones quę plerumque potissimæ sunt Morborum causæ; nihilo ta-

lo tamen minus interdum morbi affectum pro causa habuerunt; si quis confirmari velit, observationes pervolvat *sepulchreti* anatomici *Boneti*; numquam enim satis edocti erimus, atque solliciti, ut rectas observationes inire valeamus, cum plerumque observatores decipiantur.

Botanicam æquo fructu excoluerunt, ac anatomen perscrutati sunt; D. enim *Turnefortius*, *Rajus*, *Rivinus*, atque *Linnœus* genera, & species plantarum determinarunt, ut novam botanicæ formam suppeditarent; utilior tamen hujusmodi perquisitio evasisset, modo experientiis virtutes, & proprietates plantarum potius, quam nomenclaturam perpendissent.

Chemia pariter progressa est; *Stahlii* enim *Boerhavi*, *Freindi*, *Hombergi*, plerorumque aliorum exemplo, qui præstantiores fuerunt nostris temporibus composita corpora tantum disgregare conati sunt, ut principia elucescerent, vel notas subigere substantias, quæ nova præberent remedia; sane plura, & medecinæ valde proficua auxilia chemia suppeditavit, at quo efficaciora evadunt, eo cautius incedendum erit, nam similibus remediis errando, numquam errores leviores fiunt.

Pharmacia vero innumeris compositionibus veterum minime hodie infarcitur, eęque tantum retinentur, quæ salubriores, & magis necessariæ medicinæ exercitio videntur; præparantur diligentius, quia simplicium indoles magis innotescit, cum eorum farrago non implicet scrutinium; interest quod remedia simpliciora præscribantur, ut melius singulorum effectus distinguantur. Pœnitus jam obsolevit Astrologiæ & Talismanorum futilitas, cui veteres tantum fidebant, verum, etsi hujus superstitionis reliquiæ supersint, vulgus potius, & muliercule quam medici inquinantur.

In hoc medicinæ stadio tria nova remedia ab America exportata adepti sumus, videlicet *Quinquina*, *Ipecacuanha*, & *Simarouba*.

Prior cortex est arboris cujusdam, quæ *Gannaperis* appellatur, crescit in montibus Peruviæ apud *Loxam* quæ sexaginta leucas a *Quito* distat.

Hujusmodi remedium Jesuitæ Hispani *Romam* ex *Peruvia* transtulerunt; paullo post ejusdem virtus innotuit, dum eo uxorem pertractarunt comitis *Cinchon* vice-Regis Peruviæ; at cum Jesuitæ undique Pharmacum distribuerent, atque Cardinalis de Lugo eorumdem socius maximam copiam ægris Romæ suppeditaret, idcirco *pulvis Jesuitarum*, aut *Cardinalis de Lugo* statim fuit nuncupatus, ut adhuc interdum eo nomine insigniatur, at apud nos etiamsi appellationis lateat (*a*) origo, *Quinquina* dicitur; suspicor tamen, id evenisse, quod pulvis *Chinæ* ea consuetudine appellaretur, qua incognitas regiones uno verbo *Chinam* nuncupant, at cum distingui debeat *a Chinæ radice*, vulgo *squine*, ideo nomen reperierunt *China Chinæ*, qua de causa ipsam sub eo titulo diu recognoverunt, atque ab hujusmodi numenclatura illam *Quinquinæ* fabrefecerunt.

At quidquid sentiendum sit de ipsius Ætimologia, cortex Peruvianus utilissimum remedium præstat, quod, modo prudenter, & generalioribus præmissis auxiliis adhibeatur, valde prodest; nullumque superest eo efficacius febrifugum, quare hujusmodi remedii inventio medicis, & ægris utilissima evaserit.

Ipecacuanhæ respectu, quæ ex Brasilia ad nos exportatur, ut nomen *radix Brasiliana* indicat, quo a medicis insigniri solet, etiamsi vernaculo nomine appelletur *Ipecacuanha*.

(*a*) Crediderunt nonnulli Quinquinam appellari a Comitissa *Cinchon*, quæ primum eo remedio usa est *vid Pauli Hermani Cynosura materiæ medicæ edit.* 1726. *pag.* 204. Et Mich. Bernardus Valentini, *discur. de China Chinæ* c. 2. §. 1.

Gulielmus Pisonus de ea locutus est anno 1656. & in (a) *Histor. Natur. & Medic. Brasiliæ* ejusdem virtutem ostendit, tamen nos adhuc remedium latebat; Medicus enim Gallus nomine (b) *Le Gras*, qui iter fecerat Americam versus, maximam copiam hujus radicis in Patriam redux anno 1672. secum tulit, at cum paullo post occubuisset, parum vero de remedii effectibus disertus esset, ideoque ejusdem usus obsolevit; putant nonnulli mercatorem quemdam *Garnierum* dictum denuo anno 1686. hanc radicem exportasse, dissentiunt tamen materiæ medicę Scriptores qua ratione Adrianus (c) Helvetius Medicus Batavus Garnier. Ipecacuanha usus sit, at certum est, ipsum primum remedium jactasse, & inventoris nomen non parum remedium ipsum auxisse.

Ipecacuanha præstantissimum est remedium, & adversus dysenteriam revera specificum, modo inflammationem venæ sectionibus præoccupemus, tum viscerum calorem compescamus, humectantibus magis idoneis; ejusdem virtus ab eo præsertim procedit, quod saburas solvere valeat, ut dejectionis mutationes ostendunt.

Tertium vero nuperrimum remedium, quod America suppeditavit, cortex est arboris cujusdam *simarouba* dictæ in *Gujane* obviæ; D. *Pontchartrain* a secretis rerum Maritimarum anno 1713. hujusmodi Pharmacum ex novis Indiis accepit, at ipsum tunc parvi fecerunt; verum 1718. Dominus Antonius *de Jussieu Doctor* præses facultatis Parisiensis, & Bottanicæ Professor remedium exibuit utiliter in dysenterico fluxu, quo Parisienses tunc facile corripiebantur, incassum propinata Ipecacuanha; postquam pluribus experimentis certior factus est de prestantissimis remedi effectibus ipsum scientiarum Academiæ sociis communicavit.

Autumant enim Simaroubam specificum remedium adversus serosos fluxus evadere, id fortasse ab ejusdem diuretica virtute procedet, quæ serum quo intestina madent renes versus impellit; animadvertendum tamen est, hujusmodi remedium etiamsi in quibusdam occasionibus validissimum, crebro tamen frustraneum evasisse.

Variolæ, lues venerea, atque scorbutus adhuc persistunt; at Europa in hac Epocha nondum nuperrimos morbos experta est; nam minime censerem pro novo morbo haberi febrem, quę Lipsiæ an. 1612. puerperas aggredi solebat sub nomine *friesel* cognita; paullo post hujusmodi morbus totam Germaniam, vicinasque Provincias invasit, imo Angliam aggressa est, ut apparet ab opusculo Sydenami sub titulo *schedula munitoria de novæ Febris ingressu*, tum ex libello (d) *de febri milliari* Amilthonis; invexit postea taurinorum (*) in Pedemontis, & in proxima Lomgobardia, imo nonnullas Galliæ Provincias infestavit.

Hujusmodi febris plerumque a leviori rigore initium agnoscit, quem subsequitur modica febris secundo, vel tertio die auctura quam teterrima pafœnomena comitantur; erumpit tunc per omnem corporis ambitum papularum innumera congeries, quæ grana milliacea æmulantur, ut febris milliaris appelletur; hujusmodi granula supra cutim elevantur, ut in sudaminibus accidere solet, plerumque rubra, interdum alba; ut duplex species *friesel* oriatur modo ruber, modo albus; postremus tamen infensus magis experiri solet.

Hic

(a) *Lib. IV. Cap. 53.* (b) *Lemery Traite universel des drog.* ad verbum Ipecacuanha.
(c) Geoffroy materiæ medicæ Tom. II Sect. I. Cap. 2. Artic. 22. Guill. Gothofr. Leibnitz, *de novo antidysenterico Ephem. Germ Decur. III. anno III. in appendice.*
(d) Impressus Londini anno 1710. in 8.
(*) Allionius *de febri Milliari Taurin.* in 8.

Hic morbus vel puerperas tantum adoriebatur, vel eas plerumque; hodie tamen & homines crebro aggreditur; initio enim nocuus magis evadebat, atque facilius comunicabatur, at nostris temporibus valde subactus apparet, difficiliusque propagatur.

Eruptionis milliaris species Greco nomine Ἐκτέματα in pluribus febribus obviæ fuerunt, & alibi pluries apparuerunt, ut ex observationibus medicorum celeberrimorum constat; quare minime ut de febri petecchiali admonuimus, ipsam novum morbum esse credendum est, quod & hujus morbi scriptores ostenderunt, duo reliqua sunt in hac Epocha proposita quæ ad medicinam facere crediderunt. Primum se prodit *Transfusio Sanguinis*; dum anatomen perscrutabantur, injectiones vasorum instituerunt quę ramificationes distinguerent; eo ducti exemplo autumarunt venas ægrotantium liquidis remediis repleri posse ex genere præsertim purgantium, diaphoreticorum, solventium, eaque efficacius ita agere; hujusmodi methodum tanti existimabantur, ut *Chirurgiam Infusoriam* ipsam nuncuparent: extant de hac re duo tractatus alter (*a*) Joan-Danielis *Major*, seu *Meyer*, alter Joan. (*b*) Sigismondi *Elshaltzii*, at teterrimi effectus cito hujus methodi fallaciam ostenderunt.

Ea ratione igitur sanguinis transfusio invexit; primum undique recepta fuit, & commendata ut de novis rebus evenire solet; statim maxima spes concepta est sanitatem non solum sed *juventutem* restitui posse. Medicorum enim quisque (*c*) sibi inventum arrogabat, Ricardus Lovverus auctor tractatus cordis asserit se (*d*) primum exercuisse Oxonii ann. 1665., idque enunciasse in transactionibus anglicanis an. 1666. quod verum est animalium respectu; Joan-Denys Parisiensis similem honorem sibi vindicavit ann. 1667. & in *Diario Sapientum* inseruit animalis in hominem transfusionem; Claudius Tardy (*e*) Doctor Præses Facultatis Medicinæ Parisiorum, testatur se primum de homine in hominem sanguinem transfusisse; alii denique insurrexerunt, & Jeronymus Vehr in Thesi quam defendit Francuforti ann. 1668. sub titulo *Disputatio de Metæmachyma* eam Hofmano tribuit Altorffii Professor, at funestus eventus omnem tollit contentionem.

Secundum locum obtinet *Variolarum* Innoculatio, per quam earum fomes ex uno in alterum subjectum transducitur. Multiplex est innoculationis methodus; tutior tamen, & vulgatior obtinetur artuum carnem, cutimque ad policis circiter longitudinem incidendo, verum teniam recenti pure imbutam vulneri apponendo, ex benignis variolis desumpto; modo deficiat recens optimæ crasis exsiccatus inspergitur quod, ad opus in phialla obturata servatur ne spirituosior pars in auras avollet; vulnus emplastro obtegitur & circa 7., aut 8. diem pustulæ erumpunt cum majori vel minori fœnomerum apparatu, verum ulcus suppurat fluitque pus.

Plures fatentur hujusmodi praxim apud Circassiæ, & Mingreliæ populos antiquiorem fuisse, a quibus Bisantium transducta fuit; ibi Medici duo primum innoculationem sustinuerunt: alter fuit D. Emanuelus Timonus Bisantinus qui ad Londinensem academiam misit experimentorum specimen

(*a*) *Chirurgia infusoria* Kilonii *in* 4. 1617.
(*b*) *Chlysmatica nova* Coloniæ Brandeburgicæ *in* 8 1667.
(*c*) Certum est *Joannem Colle* professorem Patavinum hanc transfusionem descripsisse in medico tractatu Venetiis impresso anno 1628. sub titulo *Methodus facile procurandi jucunda tuta, & nova medicamenta cap.* 7. (*d*) Tractat. *de corde*.
(*e*) Tractat. *de l'ecoulement du sang d'un homme dans un autre & de ses suites*, Paris 1667.

men (*a*) in transactionibus Anglicanis insertum an. 1714. n. 339. quod reperitur etiam in Ephemeridibus Curiosorum Germaniæ *Centur. V. & VI. observat.* 2. alter Doctor est Jacobus Pylarinus Cephalenus, qui circa hanc rem opusculum edidit Venetiis anno 1715. cujus specimen extat in transactionibus Anglicanis anno 1716. n. 347.

Auctoritates eorum Medicorum suffultæ exemplo Miledy VVortheley Montaigu, Legati Angli apud Turcas, qui unicum Filium anno 1718. Bisantii inoculavit, verum in Patriam restitutus Filiam eadem ratione inoculari sinit, Medicos plures, Chirurgos & Pharmacopolas excitarunt, ut eamdem operationem tentarent invitis DD. (*b*) VVagstaffe, (*c*) Plackmore, (*d*) G Douglas & Freind (*e*) celeberrimis Medicis, qui contrarium sentiebant; certum enim est ad annum usque 1728. variolarum inoculationem communiter receptam fuisse, at causa latitante asserunt ipsam, (*f*) *fut suspendue & comme oubliée depuis cette année jus qu'en* 1743., addunt tamen *s' y est relevè depuis, pour n' y plus essuyer aucun revers semblabe*.

Tentarunt hujusmodi praxim per universam Europam propagare, eamque pluribus experimentis confirmare satagerunt, apud nos præsertim omni nisu studuerunt ut undique amplecteretur, at, quamvis sedulo prædicarent felices eventus, nondum celerrime progressa est.

Postquam inoculationis historiam exposuimus, judicium proferre nec essum esset, at quæstio nedum nitida apparuit, quare autumo tantum utrinque patronum & adversariorum rationes referre.

Inoculatores enim asserunt rationem eorum qui sponte variolis correptis pereunt esse ut 1: 14. vel 7: 100., verum qui supersunt plerumque deformes evadere, ut statuant minime ancipites esse debere, cum certi simus hac methodo mortem, & deformitatem eludere; hoc unicum est eorum argumentum, quod tamen magni facere oporteret, cum validissimum sit & vitam, atque pulchritudinem tueatur.

Anti-Inoculatores vero respondent 1. Ex *una* parte nimis extollere numerum eorum qui vulgaribus variolis obeunt, earum Regionum saltem respectu, quæ Anglia ceteris paribus temperatiores sunt, ubi ratio emortuorum est 1: 30. & minor interdum; addunt comparationem minime æquam evadere, nam pro hoc scopo (*g*) juvenes seligere solent bene dispositos quibus minus detrimenti morbus afferrat; verum in vulgari variolarum aggressu subjecta cujusque generis, & ætatis corripiuntur, deleteriæ indolis morbosis constitutionibus occurrentibus, ad ægritudinem substinendam minus parata, quare nil mirum si majori numero pereant.

2. Ex *altera* parte detrimentum adumbrare inoculationis quo interdum invitis cautelis omnibus, multi sub inoculatione intereunt, etnim *D. Jurin* hujusce (*h*) methodi patronus & ipse testatur emortuorum rationem fuisse 2: aut 3: 100., & ultra quandoque.

3. Osten-

(*a*) *Ajunt acta Lips. ann.* 1714. *pag.* 382. hujusmodi opus impressum fuisse Bisantii ann. 1713. quod vix credendum est.

(*b*) Epistola Gullielmi VVagstaffe ad Doctorem Freind, impressa Londini anno 1721.

(*c*) Collectio fragmentorum de inoculatione pag. 171. (*d*) Ibid. pag. 285.

(*e*) Freind *Histoire de la Medicine* Part. III. pag. 113. *de la Tradution d' Etiene Coulet impression de Leyde en* 1727. Postquam quasi Agirtam descripsit Joannem Gaddesden veterem medicum Anglum, & addit *s' il avoit vècu ètè de nos joure, il ne doute pus qu' il n' eut ètè a la tète des Inoculateur*, quod ostendet ipsos Anglos inoculatores parvi fecisse.

(*f*) Collectio de Inoculatione variolarum impressa *Parisiis* 1756. *in* 12. *pag.* 135.

(*g*) Vide quod D. Jurin commendat, *Recueil pag.* 92. *& suivantes*, verum quod proposuit D. Ramby Chirurgus *ibid. pag.* 224. *& seqq.*

(*h*) Historia eventuum inoculationum in Anglia in collectione super allata pag. 98. *Ibid. pagin.* 132. 133. *Ibidem* Epistola D. Jurin ad D, Cotesvvorth pag. 50. *du Recueil*.

3. Ostendunt hujus detrimenti ambaginem sufficere, ut parentes, natos inoculationi minime exponant, quę mortis periculo non vacat morbum evitandi causa incertum, quo hominum dimidium expers evadit, modo caute incedat.

4. At saltem, inquiunt, antequam inoculationi subjiciamur infantes necessum esset certiores fieri amplius hoc morbo corripi non posse; inoculatores id fatentur, at adversarii (a) contrarium sentiunt, circa quod ineluctabilia hi afferunt exempla; idcirco inoculatores animo deficiunt cum ipsis jam inoculati denuo inoculandi proponatur, & revera cum (b) pluries quandoque variolis laborent ægri citra inoculationem quo speciali favore inoculati semel tantum corripi poterunt.

5. Anti-Inoculatores testantur, variolas inserendo periculum adesse quod strumæ, herpes, scorbutus, aut lues venerea inserantur, modo ab infecto subjecto alterius morbi pus desumatur; si fomes variolarum vulnere intrisus variolas excitet, idcirco strumosus, herpeticus, scorbuticus, celticus similes morbos excitare potis erunt; minime rationibus tantum hanc opinionem confirmant, verum clarissimis exemplis illam defendunt, in quibus pro variolis alterutrum eorum morborum excitarunt.

6. Tandem referunt hujusmodi variolas, legitimas pustulas minime æmulari, sed a (c) scabie potius haud absimiles esse, verum papulas ullas numquam in suppurationem vergere, neque pus novam inoculationem excitare posse, quod ostendit minime eam materiam variolosam fuisse, aut a veris variolis processisse, ut tuto statui queat inoculatos nunquam, a variolis legitimis tueri posse.

Me latet si unquam hujusmodi animadversiones apud nos institutæ sint, felicem tamen inoculationis eventum evenisse observavi, quod inoculatorum sententiam magnopere substinuit, & fautores sui circumstantiarum utilitates non neglexerunt; at spes eorum cito evanuit infortunii ergo, quod ab inoculatione processerunt, quare modo rei novitas suffragiis omnibus non fulciatur, verum sententiam sedulo magis perpendamus hujus praxis consuetudo adhuc incerta, & nocua apparet.

JACOBUS PRIMEROSUS origine Scotus Burdigalensis. A. C. N. Ann. 1650.

De Morbis Mulierum & symptomatis Libri V. in quibus plurimi tum Veterum, tum Recentiorum errores breviter indicantur & explicantur. Roteradami, 1655. *in* 4.

PETRUS MICHAEL DE HEREDIA Medicinæ Professor in Universitate Compluti per 25. an. consecutivos postquam a Philippo IV. Hispaniarum Rege in Archiatrum electus fuit; obiit anno 1663.; Petrus Barca Asturigensis medicinæ Professor, & discipulus Herediæ ejusdem opera collexit anno 1665. & impressit Lugduni in *fol.* in unicum volumen in quatuor partes distinctum. A. C. N. Ann. 1660.

In quarta parte tractatus extat perlongus de muliebribus morbis, quem tamen parvi puto ut vix perlegi mereatur; Auctor Arabes prosequitur, ut vix fruitus sit utilitatibus quibus medicina post Græcorum medicorum scho-

(a) D. Kirkpatrick, *The analysis of inoculation*, impressa Londini anno 1754. ipse asserit sex exempla inoculatorum qui variolis jam antea correpti fuerant, tres refutat, ceteros damnat. Vide *Recueil* citatam pag. 255.

(b) D. Jurin affert D. Isacci Massei Pharmacopolæ exemplam qui idem testatur pag. 84. *du Recueil*, & plura alia afferre posset.

(c) Sufficit pervolvere ipsam descriptionem variolarum quam inoculatores ipsi afferunt.

scholam scatebat, quod ostendit eo tempore nondum nova medicinæ inventa Hispaniam invasisse.

A. C. N. Ann. 1667. ANTONIUS MENIOTUS Parisiensis Medicinæ incubuit Monspelii, ibique gradum Doctoris sumpsit; verum Lutetiæ medicinam exercuit ubi Regis medicus creatus fuit; obiit ante annum 1697. ætatis 80.

Plures fasciculos composuit pathologicos in quatuor partes distributos, quos Parisiis in 4. ediderunt pluries annis, nempe 1665. 1674. 1677.

Inter eos nonnulli reperiuntur qui de morbis mulierum agunt ut *De furore uterino* in prima parte, *De Pica* in secunda, & *De sterilitate* in tertia, at nisi animadversiones nonnullæ pathologicæ reperiuntur absque Diagnosi, Prognosi, aut Curatione.

A. C. N. Ann. 1667. FRANCISCUS DE LA BOE Sylvius Hannoveriensis natus anno 1614. Basileæ anno 1637. gradum Doctoris adeptus est, verum medicinam partim apud Hannoverienses, partim Amsteledamenses exercuit; deinde apud Lugduno-Battavos advocatus Cathedram replevit obiti Alberti Kyper ibique secundam vitam iniit anno 1672.

Hujusmodi Medicus vivens plurimi existimabatur, quem tamen ejusdem opera post mortem non substinuerunt.

Ediderunt post obitum ejusdem quatuor volumina in 12. de omnibus Morbis, quorum tertium apparuit sub titulo.

> *Praxeos Medicæ Liber tertius. De affectionibus generationi hominis dicatas functiones læsas vel constituentibus, vel producentibus, vel consequentibus.* Amstelodami, *in* 12. 1674.

In hoc Tractatu decem Capita extant, de Morbis Mulierum, quæ conceptionem præsertim, gestationem, & partum respiciunt; ejusdem theoria involuta maxima apparet, praxis vero sane comburit, quia aromatis scatet innumeris, quæ convenirent in iis regionibus potius, ubi Sylvius praxim exercebat.

Hujusmodi opuscula in collectione inserta fuerunt operum suorum *in fol.* editorum, quorum præcipuam partem constitunt.

A. C. N. Ann. 1667. THOMAS VVILLIS Medicus Anglus natus anno 1620. gradum Doctoris Medici sumpsit in Universitate Oxoniensi, ubi paullo post naturalis Philosophiæ Professor creatus fuit, verum Londini advocatus anno 1667. ibi fama maxime increbuit, obiitque anno 1677.

Villis Oxoniæ impressit anno 1667. Tractatum in 4. cujus titulum *Pathologiæ cerebri, & nervosi generis Specimen, in quo agitur de Morbis Convulsivis, & de Scorbuto*, in eo sancivit convulsiones omnes ab eterogeneis, & explosivis moleculis oriri animalibus spiritibus remixtis, quæ inæquales explosiones inducunt in iis partibus, in quibus influunt, & convulsiones, aut convulsivos motus hinc excitare potis sunt.

Highmorus, qui jam antea de hac re diseruit huic theoriæ minus quiescebat; dissertatione enim anno 1670. impressa, de qua sequenti articulo locuturi erimus, sententiam oppugnare tentavit; huic tamen dissertationi Villis ipse respondit eodem anno subsequenti labore.

Affe-

Affectionum hystericarum & hypochrondriacarum Pathologia spasmodica vindicata contra Responsionem epistolarem Nathanaelis Highmori. M. D. Lodini, 1670. *in* 8.

Sequenti articulo discrepantiæ eventus innotebit.

NATHANAEL HIGMORUS Oxoniensis eddidit Oxonii anno 1660. opusculum in 12. sub titulo.

A C. N. Ann. 1670.

Exercitationes duæ, quarum prior de Passione Hysterica, altera de Affectione Hyppochondriaca.

Quæ ipsum excitarunt ut Villisii sententias refutaret, circa hujusmodi morbum, & sequentem laborem anno 1667. exararet.

De Passione Hysterica & Affectione Hyppochondriaca, Responsio epistolaris ad D. VVillisium. Londini, 1670. *in* 4.

In hac dissertatione Highmorus Villisio adversatur quia, in sua Pathologia circa causas affectionis hystericæ, & hyppochondriacæ multa erronea dixisse autumavit; juxta Villisii enim sententiam horum morborum causa in cerebro erat, qui suppeditat, & in nervis qui deferunt animales spiritus eterogeneis particulis imbutos, ut convulsivas commotiones morbis iis obvias valeant excitare: contra hanc hyppothesim Highmorus epistolam super allatam publici juris fecit, in qua ostendit, hujusmodi morbos a subtiliori elastico, & facile dilatabili sanguine oriri, qui pulmones & cordis ventriculos infarciendo suffocationes, & oppressiones excitet; eorum morborum potissima symptomata; quæstionem parvi puto, cum a causa procul diversa has ægritudines originem ducere autumem.

MARIA MEURDRAC.

A C. N. Ann. 1676.

Mitleidende und leichte Chimie *vor das Fravenzheitens, aus dem Franztœsischen ins Teatsche uhersezt von* I. L. M. C. Franckfurt, 1676. *in* 12.

Videlicet, Chimiæ *Synopsis loculenta pro matronis, earumque morbis; ex Gallic. Latine versa, par* I. L. M. C. Francofurt, 1676. *in* 12.

Titulum hujus libelli tantum novi, ut etiam cæterorum librorum Alemano idiomate conscriptorum, de quibus infra mentionem faciam, quare de iis pauca dicere potero.

HENRICUS CELLARIUS

A C. N. Ann. 1677.

Vermeinte Mutter-Beschvvehrung. Halberstad. 1677. *in* 12.
Videlicet, *Putatum uteri ulcus.* Halberstad. 1677. *in* 12.

PAULUS DE SORBAIT Hanoviensis Medicinæ incubuit Vindebonæ Austriæ per 24. annorum curiculum; Archiater fuit Imperatricis Eleonoræ Gon-

A C. N. Ann. 1678.

Gonzagæ Viduæ Imperatoris Ferdinandi III.; novam (a) vitam iniit anno 1691.

Praxis Medica septem Tractatibus comprehensa. Viennæ Austriç, 1680. *in fol.*

In priori Tractatu capita 86. reperiuntur inter quæ XIII. posteriora de Morbis Mulierum agunt.

A C. N. Ann. 1680. PHILIPPUS GEORGIUS GRULINGIUS.

VVou VVeibera Kranrkeiten, Franckf. 1680. *in* 4.
Videlicet, *De Morbis Mulierum.* Francfort, 1680. *in* 4.

A C. N. Ann. 1682. MICHAEL ETTMULERUS Lypsiensis in patrio Licæo Doctor, & Professor Medicus, vixit annos 39. natus 1644., obitusque anno 1683.
Georgius Francus ejusdem universitatis Professor, opera ejusdem congessit, & edidit Francofurti in duplici volumine in fol. anno 1638. Petru Chauvin Medicus Londinensis, eadem impressit Lugduni anno 1690.
In ea collectione opusculum reperitur sub titulo

Collegium practicum speciale de Morbis Virorum, Mulierum & Infantum.

quod Mulierum morbos respicit, X. Capita complectitur, quæ potissimum ad conceptionem, gestationem, & partum attinent.

A C. N. Ann. 1682. THOMAS SYNDENHAMIUS Comitatus Dorseti in Anglia, natus anno 1642. Candabrigç Doctor; moram gessit Londini anno 1661. ibique medicinam summo cum decore exercuit; æternam vitam sumpsit anno 1686.
Inter ejusdem opera pluries impressa dissertatio quædam reperitur epistolæ more conscripta, & Gulielmo Colæ medicinæ Doctori dicata.

De Observationibus nuperis circa curationem variolarum confluentium, necnon de Affectione Hysterica.

In posteriori parte hujus dissertationis 1. miscet VVillis more affectionem hystericam mulierum, cum hyppocondriaca virorum, 2. autumat vero, hyppothesim VVillis amplectendo, ambo hos morbos a spirituum animalium defectu oriri, quem *Ataxiam* vocat, cujus vocabuli neque indolem, neque causam explanat, ut *Ataxia* Paripateticorum qualitas occulta videatur 3. pro hystericæ passionis curatione valde commendat Martialia, aquas minerales ferrugineas, quinquinam, opium, vinum Hispanicum, aut vinosum infusum radicis gentianæ, angelicæ, corticum aurentiarum, & *equitationem* potissimum, spernit magnopere purgantium usum, de cetero vulgaria anthysterica commendat.

Quod mirum est putat tumorem, hydropem, & steathomata ovariorum, aut hydatides, quæ in iis partibus efformantur & a morte, observantur consecutiones potius esse humoris cujusdam, qui illa organa infarciat, quam causas eorum morborum.

Quam-

(a) In Catalogo Curiosorum Germaniæ, præfixo Volumen, I. Ephemerid. Anni 1727.

Quamvis hujusmodi opus solidam theoriam minime præseferat, tamen Auctoris fama ipsum pervolvere cogit.

JOANNES GARMER Medicus Hamburgensis.

A C. N. Ann. 1684.

Diatriba seu controversia cum Beckio de uteri procidentia, curis secundis auctior. Hamburgi. 1684. *in* 4.

JOANNES DOLEUS natus Geisman in Hassia Medicus Landgravi Hassiæ-Cassel, & Academiæ Curiosorum socius obiit anno 1722. juxta Catalogum ejusdem societatis, quem reperies initio primi Voluminis anno 1627., etiamsi Kalendæ desint.

A C. N. Ann. 1684.

Encyclopœdia Medicinæ Theoretico-practicæ, qua tam veterum, quam recentiorum, Paracelsistarum nempe, Helmontianorum, Villisianorum, Sylvianorum, Cartesianorum, de causis & curationibus Morborum sententiæ exhibentur. Addita simul Authoris de his opinione. Una cum medicamentis Galenico-chymicis, ut plurimum ab ipso Authore experientia comprobatis, Francofurti, 1684. *in* 4.

Hujus enciclopediæ liber V. decem capita præsefert, quæ de Morbis Mulierum agunt, synopsim prestant plurimorum auctorum, & quod mirum est eorum qui invicem contrarias sententias tenebant, videlicet Parecelsistarum, Helmontianorum, VVilesienorum, Cartesianorum, & sectatorum Sylvii de la Boe.

Demum hujusmodi tractatus id singularis habet quod undique scateat Hebraicis, & Græcis vocabulis, idcirco cerebrum *Microcosmetor* appellarunt, cor *Cardimelec*, stomachum *Gasteranax*, orificium matricis, *Spiritus plasticus*, aut *janitor uteri*, quæ sunt futilia eruditionis jactationes.

Tandem admirationis dignum est opus latinis versibus adornari in laudem Dolei partim a Michaele, & Ettmullero; partim a Michaele, & Sydenhamio exaratis.

NATHANAEL SPRYE.

A C. N. Ann. 1685.

Tractatus de Fluxu menstruo. Patavii, *in* 8. 1685.

Hic conatus est explicare periodicum mensium regressum solo augmento copiæ, & motus sanguinis, tamen ostendit, uteri structuram spungiosam esse, quod fovet stasim sanguinis in matricis anfractus ex quibus tandem plures sibi pandit vias, autumat simul ab hac hypotesi omnes deduci posse catameniorum aberrationes.

GUALTIERUS CHARLETONUS, Medicus Londinensis.

A C. N. Ann. 1686.

Inquisitiones Medico-physicæ de causis Catameniornm, sive fluxus menstrui; & uteri rheumatismo sive fluore albo. Londini, 1684. *in* 8.

A C. N. Ann. 1691.

JOANNES NICOLAUS PHISER

Von oler VVeiber Nature, vvie auch deren Gebrechen und Kranckeiten. Altdorf. 1691. *in* 8.

Videlicet, *De natura, mulierum earumque infirmitatibus atque morbis*. Altdorf, 1691. *in* 8.

A C. N. Ann. 1691.

JOANNES GEORGIUS SOMMERS

VVeiberg Pfleg-Buchlein, anneclirt deren hebammen Schule. Rudelstadt, 1691. *in* 12.

Videlicet, *Synopsis Morborum Mulierum cui additur praxis artis obstetriciæ*. Rudelstad, 1691. *in* 12.

A C. N. Ann. 1694.

FRANCISCUS MAURICEUS Parisiensis Chirurgus, & obstetricans magni nominis, qui obiit anno 1709.; de arte Obstetricia nonnulla opera exaravit.

Traitè des maladies des femmes grosses & de celles qui sont accouchèes. A Paris, 1694. *in* 4.

Postea duplicem Tractatum composuit sub titulo *Observations sur la grossesse & l' accouchement des femmes*, ambo Parisiis in 4. alter anno 1694., alter anno 1708.

Ipse nullum ordinem nullamque methodum in iis conscribendis observavit, & dum rationes reddere satagit infidelis experitur magister; at cum experientia non deficeret inter legendum nonnullas præstat utiles notiones.

A C. N. Ann. 1695.

BERNARDUS CONNOR Anglus, sive Irlandus (a) Monspesuli medicinæ incubuit circa annum 1690. ubi fortassis Doctoris gradum sumpserit, verum Parisios se transtulit ubi Regię societati ipsum addiderunt, quare specioso titulo nuncupari consueverat *e Regia Camaræ Parisiensi societati*; tunc fortuito animadvertendum (b) sibi præbuit Sceleton humanum ex vertebris, costis, ossi sacro, innominatis &c. in unicum corpus coalitum; observavit pariter maximum (c) Sarcoma qui omnem pene uteri cavitatem replebat, quod expulsit mulier quædam post receptum in hypogagastrio pedis ictum. Verum In Italiam proficiscens criptam *del Cane*, & Vesuvii eruptionem anni 1694. observavit; in patriam tandem redux dissertationes congerit, quæ circas ea composuerat, quas unico volumine edidit sub titulo sequenti.

Dissertationes Medico-Physicæ,
De Antris lethiferis.
De montis Vesuvii incendio.
De stupendo ossium coalitu.
De immani Uteri Sarcomate. Oxonii, 1695.

Alte-

(a) *De antris lethiferis pag.* 19.
(b) *Dissert. de stupendo coalitu pag.* 4.
(c) *Dissert. De immani uteri sarcomate pag.* 38. 39.

Alterum opus ejusdem Auctoris superest sub titulo *Evangelium Medici, sive Medicina Mystica, De suspensis naturæ legibus, sive de miraculis, reliquisque ἐν τοῖς Βιβλίοις, memoratis, quæ medicæ indagine subjici possunt* Londini 1697. *in* 8.

PHILIPPUS FRAVENDORFFER natus (*a*) in Austria superiori Medicus provincialis Moraviæ, Brini residebat, & Academiæ Curiosorum socius creatus, obiit (*b*) anno 1697. — A. C. N. Ann. 1696.

De morbis mulierum. Noribergæ 1696. *in* 12.

CHRISTOPHORUS HELLWIGS — A. C. N. Ann. 1700.

Fravensimmer Apothekegen. Leipsig. 1700. *in* 12.
Videlicet, *exigua Pharmacia muliebris*. Lypsię, 1700. *in* 4.

CHRISTIANUS-JOANNES LANGIUS Pegavensis Saxonus natus anno 1655. Doctor & Professor medicinæ in facultate Lypsiensi; interiit anno 1701.; ejusdem opera collegerunt, & publicarunt Lypsiæ anno 1704. in duplici volumine *in fol.* cura Augusti Quirini, Professoris Pathologiæ, & Botanicæ in eadem facultate; — A. C. N. Ann. 1700.
Hujusmodi collectio extat sub titulo sequenti

Chistianni Johannis Langi . . . . . *Opera omnia medica theorethico-practica*.

In ea Tractatus invenitur sub titulo *Praxis medica Langiana* in quo Auctor in XXIV. Capitulo pertractat *de morbis sequiori sexui tantum familiaribus*; quindecim in eo exiguos Paragraphos affert qui brevitatis ergo inutiles evadunt.
Huic collectioni theses academicas addiderunt ejusdem auctoris, quæ tertiam partem operis constituunt; nonnullæ de *sterilitate, mensium suppressione; virginum morbis, & gestatione fusius agunt*.

JOANNES FREIND Medicus Londinensis & Regiæ scientiarum academiæ socius qui obiit an. 1729. plures libros composuit quibus fama inclaruit, hic tamen de sequenti tantum verba faciemus. — A. C. N. Ann. 1703.

Emmenologia, in qua fluxus muliebris, menstrui phœnomena, periodi, vitia cum medendi methodo ad rationes mechanicas exiguntur. Oxoniæ, 1703. *in* 8.

Ipse pro catameniorum causa plethoram sanguinis agnovit, qui singulis mensibus in utero cumulatur, & specialis magnitudo arteriarum per utero reptantium, eaque sufficere autumat, ut catamenia periodice eveniant.

JOANNES DOMINICUS SANTORINUS Professor medicinę & Anotomiæ Venetiis. — A. C. N. Ann 1705.

Opu-

(*a*) In Catalogo præfixo *Volum. I. Actorum Acad. Natur. Curior.* (*b*) Ibid.

Opuscula Medica de structura & motu fibræ, De nutritione animali, De hæmorrhidibus. De Catameniis. Venetiis, 1705. *in* 8.

De postrema tantum earum dissertationum hic verba faciemus; Auctor postquam animadvertit §. I. haud facilem esse catamenia explicare, ostendit a triplici causa §. VII. illa oriri, a plethora vera aut apparenti, a speciali uteri, & vaginæ distributione vasorum, a spermatis actione in omne spirituum systhemate *per totam spirituum systasim*, quam postremam causam minus laudat auctor Gallus.

Hujusmodi opus Rotterodami recussum fuit anno 1719. *in* 8.

A C. N. Ann. 1708. HERMANUS BOERRHAVIUS Vianensis Batavus medicinæ Professor in Universitate Lugduni, & socius Academiarum scientiarum, & Londinensis, magni nominis vir, & scriptis major obiit anno 1438.

Aphorismi de cognoscendis & curandis morbis. Lugduni Battavorum, 1708. *in* 8.

Hujusmodi opus brevis est medicinæ synopsis quæ nonnullas tantum ægritudines ostendit, at Boerhaaviana synopsis semper maxima fuerit; IV. capita de Morbis Mulierum agunt sub titulo sequenti, *Morbi Virginum, morbi gravidarum, Partus difficilis, morbi Puerperii*, quæ Boerhaavius aphoristice indicat, fusius tamen discipulis suis explicabat.

A C. N. Ann. 1708. JOANNES GABRIEL RUDOLPHUS.

De iis, quæ sunt observanda in mulieribus largiter menstruatis. Lugduni Batavorum, *in* 8. 1708.

A C. N. Ann. 1712. PETRUS FRESART Leodiensis Auctor sequentis Tractatus.

Emmenologia, in qua fluxus muliebris menstrui phœnomena, periodi, vitia, cum medendi methodo ad rationes Medico-Physicas exiguntur. Leodii, *in* 12. 1712.

Auctor causam perpendit menstruationis, verum mensium aberrationem explicat, & quasi totidem morbos constituit, adversus quos remedia magis idonea suppeditat.

Juxta ejusdem sententiam menses gignit, fermentum quoddam uteri in matrice collectum, quod singulis mensibus rarescendo eruptionem provocat, credo auctorem hyppothesim didicisse Monspelii, ubi medicinę incubuit sub D. Chirac disciplina, quid idem docebat, quemque summis laudis extollit. (*a*)

A C. N. Ann. 1715. ANONYMUS.

Noveaux secretes .... pour guèrir plusieurs sortes de Maladies des Dames, tirez *des Mèmoires de M. Digby*. 1715. *in* 8.

Titu-

(*a*) *Pag.* 81. & 242.

Titulus satis indicat opus parvi faciendum esse

JOANNES ANTONIUS TERENZONI Professor medicinæ Pisanus.

A C. N. Ann. 1715.

De Morbis Uteri. Lucæ, 1715. *in* 4.

JOANNES GOLDHAMMERS

A C. N. Ann. 1717.

Compendioser VVeiber und Kinder Arzt. Muhlhausen, 1717. *in* 12.
Videlicet, *Medicina contracta Mulierum, & infantum*. Muhlhausen, 1717. *in* 12.

GASPAR SCHROTERS

A C. N. Ann. 1721.

Junyfern. VVeiberg und Kinder Apotheckgen. Franckf. 1721. *in* 8.
Videlicet, *Exigua Pharmacopea filiarum, mulierum, & infantum*. Francofurt, 1721. *in* 8.

HENRICUS VAN SANDEN

A C. N. Ann. 1722.

Observatio de prolapsu uteri universi. Regiomonti. *in* 4. 1722.

A C. N. Ann. 1724.

GEORGIUS-ERNESTUS STAHL de Halla natus an. 1660. Consiliarius Aulicus, & Medicus primarius Friderici Regis Borussiæ, Accademiæ Curiosorum socius, & Professor medicinæ in universitate quæ Hallæ est, obiit anno 1734. 75. ætatis suæ. (a)
Theses nonnullas ejusdem auctoris reperi quæ de Morbis Mulierum pertractant, quas auctoris nomen me indicare cogito, etiamsi nullam referre putarem.

Dissertatio inauguralis Medica, De mensium Mulierium fluxu secundum naturam, & suppressione præter naturam.
Respondente *Joh. Georgio Brebiss, Curi-Varisco*. Hallæ Magdeburgicæ, 1694. *in* 4.

Sthalius pariter Germanico idiomate sequentem tractatum edidit.

Propempticum inaugurale, De stuxus muliebris, quatenus menstrui, causa. *Hallæ Magdeburgicæ*, *in* 4. 1702.

Disputatio inauguralis Medica, De mensium insolitis viis.
Respondente *Georg. Frideric. Jasehctke, Stroppa Silesio*. Hallę, 1702. *in* 4.

Dissertatio Medica inauguralis, de Puerperarum affectibus.

(a) In Catalogo Accademicor. defunctor. præfixo Volumen IV. Ephemerid. Germanicar.

Respondente Joachim Cober, Pritzvvalcens-Marchico. Hallæ 1704. *in* 4.

Dissertatio Medica inauguralis, De affectibus gravidarum. *Resp. David Dittman, Vilna-Lithuanico*. Hallæ, *in* 4. 1708.

Dissertatio inauguralis Medica, De sterilitate feminarum. *Resp. Gottfried VVilhelmi, Huvelb-Marchio*. Hallæ, 1711. *in* 4.

Stalius pariter Germanico idiomate sequentem tractatum edidit.

Von den Zuffalen und Kranckheiteu des Fravenzimmers. Lypsiæ, 1724. *in* 8.
Videlicet, *De fœnomenis, & morbis mulierum*, Lypsiæ, 1724. *in* 8.

. . . . LE TELLIER filius.

Reflexions critiques sur l'Emmenologie de M. Freind. Paris, 1730. *in* 8.

Ecce vobis quot extant emmenologiæ tractatus; at animadvertendum est menstruorum explicationem includere explanationem morborum omnium ad mulieres pertinentium, ut incassum conemur iis mederi modo causa catameniorum non elucescat, quæ in omni mensium aberratione uteri statum potissimum manifestaret solet.

A C. N. Ann. 1732. ANTONIUS CELESTINUS COCCHIUS in Urbe Botanice Professor.

De immani hysterico affectu, inter *Epistolas Physico-Medicas*, Parisiis, 1732. *in* 4.

A C. N. Ann. 1734. JOANNES AUGUSTUS OEHEMENS.

Efronete Geheimusse der natur und iur eines Malad es Fravezimmers. Leipsig, 1734. *in* 4.
Videlicet, *Naturæ arcanum ægram pertractando detectum*. Lypsiæ, 1734. *in* 4.

A C. N. Ann. 1735. GEORGIUS PHILIPPUS NENTER Medicus Argentinus.

Fundamenta Medicinæ theoretico-practica, secundum celeberrimi D. D. Stahlii potissimum, aliorumque celebriorum Medicorum pl acita conscripta, & propria experientia confirmata, in forma Tabularum. Venetiis, *in fol.* 1735.

In ea parte hujus operis, quæ sub titulo extat *Praxis specialis* in VIII. libros distincta, duplex locus reperitur ubi auctor de Morbis Mulierum agit. 1. In priori libro ad Caput VIII., IX., X., & XI. verba fiunt menstruorum, lochiorum, eorumque aberrationum, 2. In libro VII. vero quinque sectiones habentur, quæ pertractant *De Morbis impraegnandarum*. *De affectibus impregnatarum*, *De affectibus parturientium*. *De affectibus puerperarum*

rarum . *De lactantium affectibus* . At hujusmodi methodus per classes sive tabulas morbos pertractandi laborem valde superficialem redit, qui vix necessarias notiones lambit.

A C. N. Ann. 1740.

FRIDERICUS HOFFMANUS natus Hallæ circa Magdburgum anno 1666. medecinæ studuit in Universitate Jenæ ubi gradu Doctoris sumpto anno 1681. Professor inde Medicinæ creatus fuit anno 1691. in ea Universitate, quam Hallæ instituit eodem anno Fridericus III. Elector Brandemburgi, & I. Rex Borussiæ, quod onus summo cum decore implevit ad mortem usque quæ anno 1742. evenit.

Frater de *Tournes* Typografi Genevenses complectam Hoffmani operum editionem confici curarunt, cum partim Francofurti, Venetiis, & alio impressa fuerint: ad Hoffmanum enim litteras miserunt, qui sumptum laudavit, pluresque Tractatus ipsis subministravit, quos in hac prima collectione ab Hoffmano ipso comprobata an. 1640. inseruerunt, tria grandiora volumina in *fol.* ipsa collectio constituebat in VI. Tomos divisa, quam ipsi *Tournes* recusserunt anno 1748.

Ea codicem quam maximum constituit institutionum medicarum, attamen incompletum, qui post auctoris mortem valde increbuit, tria enim volumina anno 1754. addiderunt ex Thesibus accademicis consultationibus, & miscellaneis congesta, quas verosimiliter sua prima juventute Hoffmanus collegerit, at ineunte ætate ipse respueret, sed editores in iis peragendis magis Typografi utilitati, quam auctoris nomini consuluerunt.

Certum enim est utilissimas in Hoffmani scriptis notiones reperiri; secus enim ad summum nominis columen non attigisset, at fateri oportet, ejusdem stylum laxum, perlongum nimis experiri, & obvia sæpe narrare, crambe etiam recoquere in ipsis operibus, quæ ipsius auctoritate fulciuntur; nam ejusdem postumi labores magis defectivi evadunt.

Nihilo tamen minus Hoffmanus inter præstantiores medicinæ auctores recenseri meretur, verum si cum Græcis Auctoribus ipsum comparemus, non Hyppocratem, sed Galenum potius æmulatur.

Ipse hinc inde de morbis mulierum in sua ampla congestione disseruit at cum morborum distributio specialis auctoris sit, idcirco hic illuc de hac re notiones piscare necessum erit.

Etenim I. in *Tom. IV.* tres centuriæ consultationum inveniuntur, inter quas plures de mulieribus, & remediis in iis circumstantiis idoneis agunt, specialibus tamen hyppothesibus referuntur non generaliori thesi, quæ casus omnes complectatur.

II. In Tom. III. Hoffmanus locutus est *pag.* 50. *De Malo Hysterico* . *Pag.* 176. *De convulsione uteri, sive abortu* . *Pag.* 311. *De cachexia, & chlorosi* . *Pag.* 348. *De cachexia uterina sive fluore albo*, quæ dogmatice ostendit.

III. Tandem in secundo supplemento Part. II. pag. 389. Thesis accademica reperitur, *De Genuina chlorosis indole, origine, & curatione*.

Minime satagerem ea exponere, quæ in plerisque articulis Hoffmanus circa hanc rem ostendit, cum nihil novi aut singularis præseferat, sat erit animadvertere ipsum respuere opiniones Highmorri, Sylvii, & Sydenhami, qui morbi sedem in stomacho, pancreate, mesenterio, aut vena portarum constituebant, verum Pisoni sententiam, qui in cerebro, aut nervorum origine ipsam ponebat. Hoffmanus enim cum veteribus in utero morbi causam adesse putat eamque triplici ratione oriri, a mensibus retardatis, lochiis suppressis, aut spermatis acrimonia; at pro muliebri semine nisi ovula recognovit, quibus cogitur corruptionem explicare eorum ovulorum

in hysterico morbo; tandem autumat deleteriæ indolis vapores ab utero elevari, qui per omnem corporis ambitum distribuuntur, & omnia teterrima fœnomena producunt.

A C. N. Ann. 1555. J. R. ---n Londinensis, Medicinæ Doctor.

A Treatise on all the Diseases incident te VVomen, by John Astruch, Physician to his present Majesty, &c. and Author of a Treatise on the Venereal Diseases, translated from manuscript copy of the Author's Lectures read at Paris. London. *in* 8. 1743.

De hoc Tractatu in Præfatione hujus operis jam mentionem fecimus.

A C. N. Ann. 1555. RICARDUS MEADIUS natus an. 1673. Stephey prope Londinum, postquam Ultrajecti, & Lugduni Batavorum medicinæ consuluit, in Italiam professus est, ubi Patavii Doctoris gradum sumpsit; in Patriam vero redux summa cum laude medicinam exercuit; tandem obiit anno 1754.

Meadius varia opuscula exaravit a medica republica lubenter accepta, quæ tamen etiamsi plurimi facienda videantur, minime tamen rem nostram respiciunt, idcirco postremum ejusdem opus tantum indicabimus videlicet.

Monita & Præcepta Medica. Londini, 1751. *in* 8.

Hujusmodi tractatus magnopere instruit, & XXI. Capita tantum complectitur, eorum tamen XIX. de nonnullis Mulierum Morbis agit in quinque *Sectiones* distinctum.

I. *De menstruorum suppressione*,
II. *De immodico mensium fluxu*,
III. *De floribus albis mulierum*,
IV. *De morbo hysterico*,
V. *De partu difficili*.

De singulis nonnulla monita practica suppeditat citra theorias, breviterque remedia magis tuta indicat, idcirco testatur eleborum nigrum validissimum evasisse ad menstrua provocanda, verum bis in die proponit coclear tincturæ *Melampodii* juxta pharmacopeam Londinensem paratæ, & in ciatho aquæ propinatæ.

A C. N. Ann. 1558. JACOBUS LAZERME Doctor, & Professor Facultatis medicæ Monspeliensis, qui paullo antea occubuit, edidit Monspelii anno 1751. specimen medicinæ sub titulo

Curationes Morborum ex scriptis Jacobi Lazermis, Regis Consiliariis & Professoris Medici Monspeliensis excerptæ. Monspelii, 1750. *in* 12. *Tom.* I. *pagin.* 357. *Tom.* II. *pag.* 303.

Opus hujusmodi tradiderunt paullo post, & excusserunt Parisiis in duplici volumine sub titulo sequenti.

Me-

Methode pour guèrir les Maladies, traduit du Latin de M. Lazerme. Paris, 1753. *in* 12.

Ægritudines arctissimo ordine in hoc tractatu pertractantur, nam ipse omnes morbos complecti maluit præter celticam luem, & podagram; in eo futilis tantum invenitur formularum vulgarium congeries, absque ulla theoria, quæ morborum sedem, aut causam indicet, vel differentia, quæ species designet, aut symptomatum concomitantium discreptione, aut signis denique, quæ prognosim recte doceant, atque indicationes statuant.

Hujusmodi defectus præsertim animadvertuntur in tractatu de Morbis Mulierum in quo deest tum menstruationis, cum periodorum explicatio, verum de mensibus nimiis, ac suppressis in illo verba fiunt absque quo patescat causa fluxus methodici; deinde formulas auctor ostendit adversus chlorosim difficillimum morbum, silet tamen causam, quæ illum producat: ipse autumat uteri descensum a laxitudine ligamentorum procedere, quod falsum esse super demonstravimus, tandem rationem reddere satagit qua pertractari debeant hujusmodi morbi, tamen nullam vel uteri, vel ejusdem functionum descriptionem exhibet.

Si hac ratione tyrones instruerentur medicina cito ad empiricam reverteret, ut in secunda Epocha evenisse ostenditur; igitur tali pacto Gordonus, Valescus de Tarenta, Gerardus de Solo medicinam Monspelii docebant.

Uno verbo medicinæ Elenchos respuere debemus qui doctis inutiles tyronibus nocui evadunt; hujusmodi enim pervolvendo libellos aliquid adiscisse sibi suadent, etiamsi revera nihilum prorsus adepti sint; excipiantur ab hac censura excerpta concinno ordine elaborata, quæ una celebriores quæstiones congerunt, & totidem summa capita constituunt fusius a præceptoribus explananda; hujus indolis sunt Aphorismi Boheravii *de cognoscendis & curandis Morbis*, tum ejusdem Physiologia.

Damnando Elenchos tamen non laudo ea medicinæ farcimina in quibus pauca utilia, & necessaria inter multa exotica, & futilia natant; hujusmodi errores alio satis pluries contempsi, at qui medium tenent eruditi nempe medici summa laude digni videntur. *Est modus in rebus &c.*

GERARDUS TITZ-GERALD origine Irlandus, Doctor, & Professor Medicus in facultate Monspessulana, qui interiit anno 1748.

A. C. N. Ann. 1678.

Ejusdem post obitum pertractationem de Morbis Mulierum sequenti titulo insignitam ediderunt.

Traitè des malades des femmes, traduit du latin de M. Fitz-Gerald, Professeur de Mèdecine en l'Universitè de Montpellier, a Paris (*a Avignon*) *in* 12. 1758.

Me latet indolem hujus operis, neve revera versus sit ut titulo designat; in duas sectiones tractatus dividitur, altera *des Maladies chroniques des Femmes*, quæ VIII. Capita complectitur, altera *des maladies aigues des Femmes*, quæ totidem exhibet.

In hoc opere fusius nonnihil quam in præcedenti de his morbis agitur, at eadem principia, eamdemque praxim Auctor prosecutus est; faterer enim medicinam centum ab hinc annis parum profecisse cum hujusmodi opuscula Monspelii anno 1750. perlecta sint, quæ nihil iis præcellunt quæ Riverius in eadem Facultate anno 1640. præcepit.

CONCLUSIO.

Satis ostendit adhuc exposita brevis Medicinæ hystoria, hujus scientiæ fulcimenta continenter similia fuisse, videlicet cognoscere, & distinguere morborum species, certas aut verisimiles causas eorum sancire, indicationes proponere quibus mederi oportuerit, tandem mitiora, & magis idonea seligere remedia, quæ objectum medicinæ constanter constituunt.

Nemo tamen negabit nostris temporibus partium structuram melius detexisse anatomicos, sedem & causam singulorum morborum melius determinasse, imo plerasque immediatas invenisse, ut hac de causa novis inventis adornata magis physica elucceret; theoria vero certior, tutiorque fieret; rationes innotescerent plurimorum fœnomenorum prius latitantium; attamen quoad praxim spectat parum ipsa progressa est, una constanter persistit.

Nonnulli contenderint nova remedia inventa fuisse, atque nova in diem innotescere, verum novas proprietates in obviis detectas fuisse, ut vires sunt antinecrotica & antipasmadica in quinquina. At hujusmodi quæstio etiamsi praxim respiciat, parvi pendet.

Eorum enim pleraque quorum ad astra virtutes extollunt, a vanitate haud infrequenter, aut mercimonio medici cujusdam originem recognoscunt, vel argirtarum audacię, aut inopinatæ proceris personę valetudini, vel Messalinæ patrocinio, aut solæ novitati tantum tribuuntur; primum sane jactantur hujusmodi remedia, at illusione abeunte inventoris dedecus tantum superest.

Si nonnulla tamen valida reperiantur auxilia qualia sunt quinquina, & Ipecacuanha pluribus experimentis fulcita, libenter illa amplectimur, & inter salubriores pharmacos reponimus; hujusmodi pariter sunt novæ medendi rationes, vel novi quos sternimus stramites, ut tutius sancitas jam, & vulgares impleamus indicationes; neque ex eo medicinam pervagam esse censebimus, sed dum sua servat veterrima præcepta novis frui non respuere auxiliis.

Mihi itaque, cogitatum explicare liceat exemplum ab aliqua physicæ parte desumendo; arborum enim fructiferarum cultura, non exiguam rei agrarię partem constituit; olim jam innotebat circa plantas, terram scindere necessum esse, eamque emollire atque idoneo impinguare sedimento, a nocuis ipsas tueri insectis, tum ab aeris intemperie defendere, ramos steriles secare, ut fructicosi magis ingrandescerent.

Quid proinde utilitatis attulerunt circa rem rusticam nuperrima inventa? indagarunt structuram fibrarum lignearum, tracheas ipsis remixtas, humorum circulationem, medulæ, atque corticis usus, verum insectorum naturam, quæ arbores rodunt; fructusque corrumpunt ea sane vegetationem plantarum declararunt, at nihil culturam, quod maxime interest, immutare valuerunt.

At longius procedamus, pinguedines, aut fimi reperti sunt idonei magis, & utiles; insectorum venena detexerunt; spurios ramos a fructicosis facilius distinguere docuerunt; hæc omnia cultorem dirigunt, ut propositas indicationes facilius impleat, at nihil hujusmodi notiones veteres culturæ leges pervertunt.

Idem de arte nostra solet evenire, nam modo quæstiones scindamus, quæ cum medicinæ essentia nullam rationem habent, apparebit hujusmodi artis fundamenta eadem constanter fuisse.

Pli-

Plinius enim si melius perscrutatus esset minime judicavisset medicinam ceteris artibus inconstantiorem esse: ait ille, *nullam artium inconstantiorem esse* (*a*). Tunc temporis enim Medicorum variationes quarum teterrima ipse affert exempla a voluptate procedebant qua corripiebantur Medici, ut novis rebus famam potius abriperent, quam ægris nocuis remediis sanitatem lędere abstinerent, (*b*) *nec dubium*, asserit, *omnes istos famam novitate aliqua occupantes, animas statim nostras negotiari*, at id medicis potius, quam medicinæ erat tribuendum; nam, (*c*) *non esse artis ista, sed hominum* Plinius testatur.

Plinii enim redargutiones agyrtas potius respiciebant, qui turpi ratione subdolis auspiciis, aut mercimonio Romæ ægris illudere tentabant, simili ratione, ut Parisiis nova remedia sed futilia, & nocua plerumque defendere conati sunt; hujus sensus enim Medicos Plinius merito aspernitur, qui nostras vitas prostrant, (*e*) *animas nostras negotiari*.

(*a*) Histor. Natural. *Libr. XXIX.* §. *I. edit. II. Harduin.*
(*b*) Ibid. §. *VII. pag.* 497.
(*c*) Ibid. §. *V. pag.* 495.
(*d*) Ibid. §. *VII. pag.* 497.

FINIS TOTIUS OPERIS.

INDEX ALPHABETICUS AUCTORUM

Qui speciales Tractatus de Morbis Mulierum ediderunt, vel de iis Morbis in institutionibus mentionem fecerunt.

A

B

C

V

Z

INDEX

INDEX
RERUM LOCUPLETISSIMUS.

A

B

C

G

H

I

K

L

N

Q

R

S

Sa-

Ne errores libellum deturparent diligentiam omnem impendimus, aut si paucos inveneris illos B. L. humaniter parcas deprecamur, eosque tantum enuntiare sategimus quos contradictionem parere censuimus.

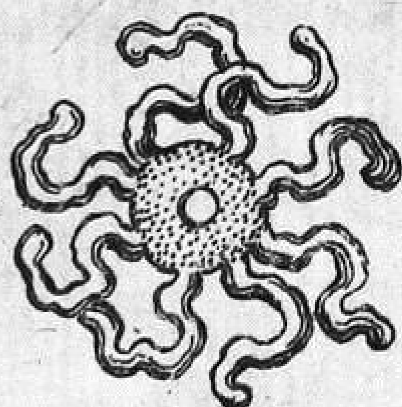
Pag. 2. Lin. *26.* interjecantibus, *add.* contexta. 3. 5. innumeros, innumeras. 3. 21. tabulos, tubulos. 3. 33. uteri, uterum. 4. 27. effundere, exsugere. 4. 51. significationi, sanguificationi. 5. 12. excretiores, excretorios. *ibid.* pendunt, pandunt. *6.* 15. tribuitur, tribuuntur. 8. 25. menstruo, ad menstruum fluxum. 11. 5. constringunt, constringit. 15. 18. veritatem, veritas. *16.* 3. cetera pleraque, ceteros plerosque. 16. 18. pulsi, pulsus. 17. 38. illuc, illic. 13. 27. omnis, totus. 13. 42. unica, uncia. 24. 1. pulsi, pulsus. 30. 13. conquerebuntur, conquerentur. 30. *26.* absimilibus, absimiles. 32. 51. querebuntur, queruntur. 37. 11. consistuunt, constituunt. 37. 39. fluvialiti, fluviatili. *46.* 23. jugulandis, jugulandæ. 47. 45. fine, finem. *ibi* butyri, butyro. 48. 17. fovent, favent. 51. 12. eum, eam. 52. 18. hymen, hymenem, *ibid.* appellari, appellare. *64.* 11. 13. pulsi, pulsus. *64.* 41. consecuuntur, sequitur. *64.* 30. quem, quam. *67.* 16. similem, similis. *68.* 15. solæ, soli. *68.* 48. detinebuntur, detinentur. *68.* 49. conquerebuntur, conquerentur. *69.* 5. corripiebuntur, corripientur. 79. 18. menti, mentiri. 80. 39. abortum, abortus. 90. 32. nullum, nullam. *91.* 48. cavis, causis. 93. 4. perpendemus, perpendamus. 93. 21. aliquem, aliquam. *95.* 7. eventi, eventus. *96.* 39. horto, hora. 101. 5. ANIMALIA, VEGETABILIA. 105. 23. usum, usus. *109.* 24. moderare, moderari. 110. 29. manipulum. manipulus. 113. 2. imtur, immiscentur. 114. *9.* nullum, nullam. 115. 2. perscrutabimus, perscrutabimur. 115. *9.* desisterunt. 116. 28. sternit, sternunt. *116.* 33. continui, continuæ. *129.* 21. arridit, arridet. *139.* 28. revertunt, revertuntur. 140. 13. uterum, uterus. 143. 28. quam, quæ. 147. 8. guttas, guttæ. 154. 24. parata, paratas. *156.* 24. locos, loca. *164.* 20. apozematis, apozematibus. *165.* 19. veneri natas, veneris causa natas. *168.* 13. symptomatis, symptomatibus. 170. 22. vasas, vasa. 172. 18. aris, aeris. 172. 19. calorem, calor. 180. 1. sancire nolui, sancire non posse. 180. 18. vesica, vesicam. *ibid.* utero, uterum. 180. 20. adhiberi, adhibere. 188. sacrificationes, scarificationes. *189.* 35. poterit, poterunt. 192. 27. deservescunt, defervescunt. 193. 3. pervaget, pervagetur. 195. 40. eæ mutationi, ad eam mutationem. 192. 32. Tuberculosum abscessum, tuberculosus abscessus. 200. 30. viri, virus. 202. 10. conquerebuntur, conquerentur. 203. 1. corripiebuntur, corripientur. 204. 24. sanguinis, sanguine. *206.* 38. eum, illud. 209. 42. virum, virus. 210. 33. moderare, moderari. 211. 14. illuc, illic. 213. 7. illuc, illic. 214. 21. illuc, illic. *216.* 25. conquerebuntur, conquerentur. 218. 44. utero, uterum. 223. 27. fœtum, fetus. 224. 1. pertinacia, pertinaciam. 230. 41. distingui, distinguere. 133. *46.* iis sini, hi sane. 134. 48. fluviatilis tepentis, fluviatili tepenti. 237. 17. Joannis, Joannes. 238. 7. facultatem, facultas. 238. 8. tributam, tributa. 238. 41. specie, speciem. 240. *16.* affectum, effectum. 242. 40. turgent, turget. 243. 20. variare, variari. 244. 11. impediant, impediat. 244. 37. sarcomata, sarcomate. 245. 9. curare, curari. 247. 39. experientiam, experientia. 248. 38. uterum, uterus. *249.* 21. rationem, ratio. 253. 15. ostio, ostium. 253. 37. secutionum, succutionum. 254. 7. exitus fuerit, exierit. 255. 10. recesita, recensita. 257. 24. fundum, laxum, emollitum, fundus, laxus, emolitus. *259.* 21. restitutio sperari, restitutionem sperare. 160. 1. uterum, uterus. *261.* 16. afferat, afferant. *261.* 18. ipsæ, *add.* per. *262.* 43. palliativa ratio institui, palliativam rationem instituere. *264.* 31. luis, lues. *266.* 30. inventi sunt, invenerunt. 267. 43. ulcum, ulcus. 271. 10. detecti sunt, detexerunt. 272. 7. Totidem. Idem. 272. 35. poterit, poterunt. 272. 41. inquireri, inquirere. 275. 13. Ignorantiam nostram, ignorantia nostra. 275. 26. cystici, cysticos. 275. 27. isque, eosque. 275. 30. generationem, generationi. *276.* 22. revertit, revertitur. *276.* 24. morbis, morbi. 280. 22. quæ, quas. 281. 8. revertat, revertatur. 282. 41. qui, quem. 284. 14. 19. revertunt, revertuntur. 284. 52. motus, motibus. *286.* 15. mulieribus, mulierum. 287. 15. distinguitur, distinguuntur. *289.* 14. qua, quas. *291.* 32. propinatur, propinantur. *299.* 20. desistit, destitit. *299.* 25. Romæ quam, Romam quem. *299.* 27. Romæ transductum, Romam transductus. 311. 25. Stephani, Stephanus.

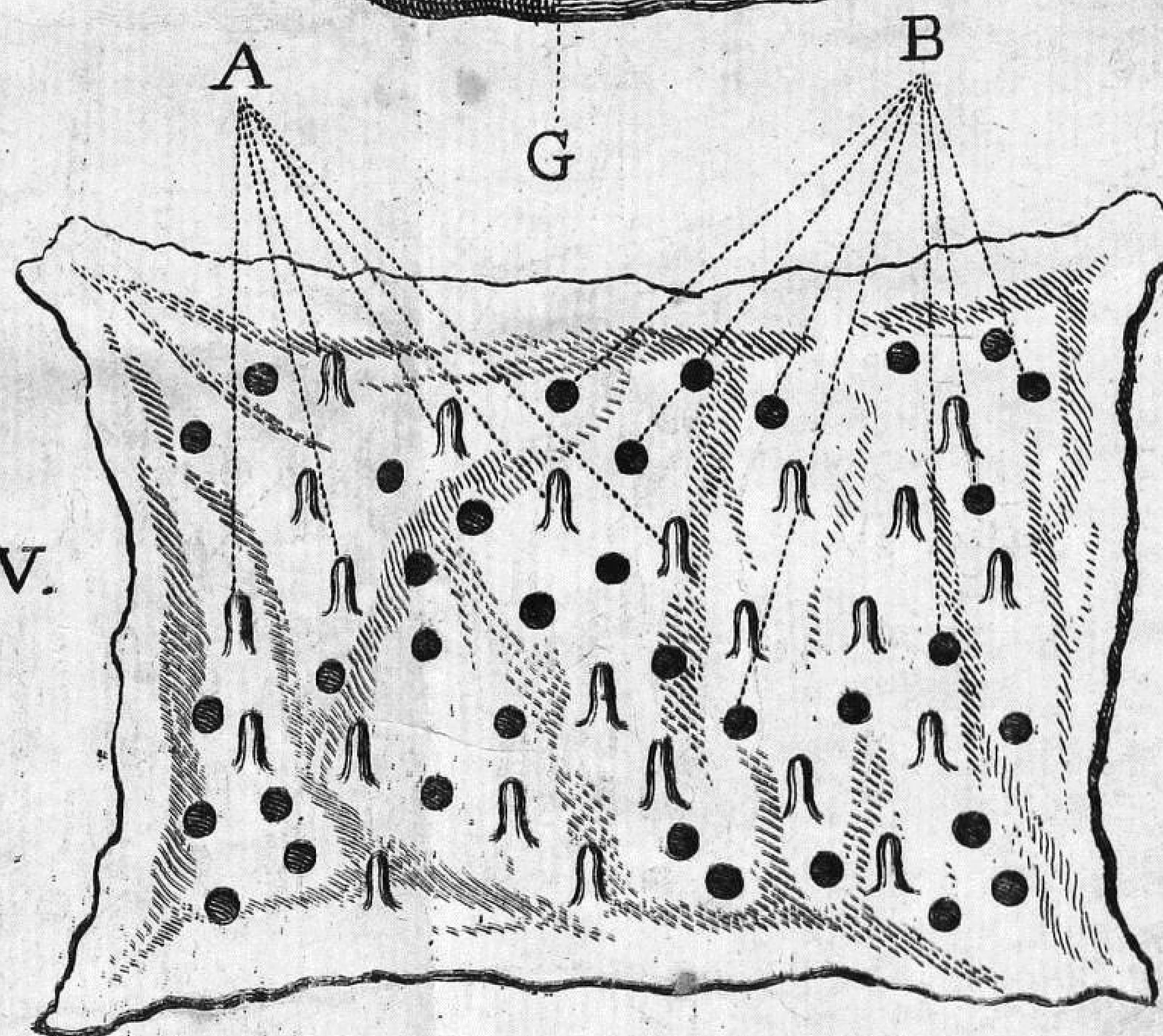
F I N I S.

A D E F C B

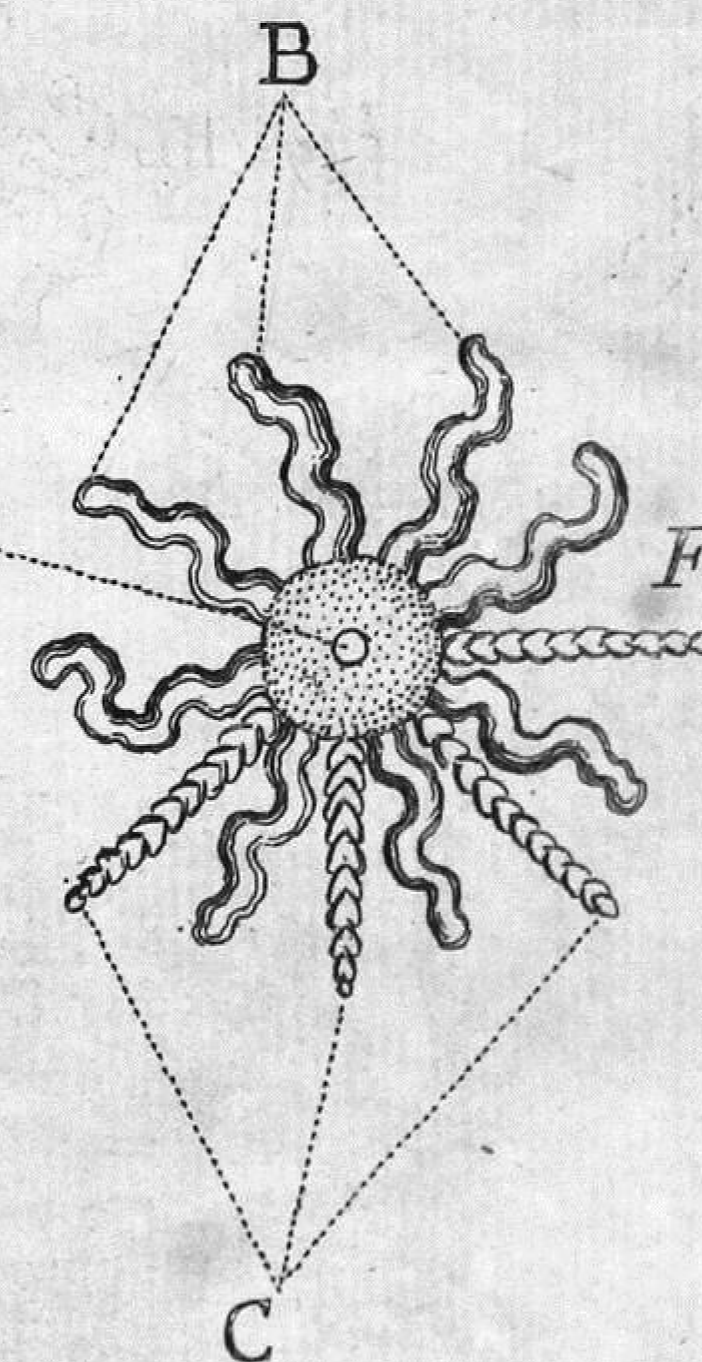
Figª: I.

G

Figª: III.

Figª: IV.

Figª: II

